ओ३म्

परमहंसपरिव्राजकाचार्येण
श्रीमन्महर्षिदयानन्दसरस्वतीस्वामिना निर्मितम्

यजुर्वेद - भाष्यम्

संस्कृतान्ध्राङ्गलभाषासमन्वितम्

तृतीयो भागः

(त्रयोदशाध्यायादारभ्य सप्तदशाध्यायपर्यन्तम्)

आन्ध्रानुवादकः
'चतुर्वेदभाष्यानुवादभास्करः'
ब्रह्मश्री पण्डितलोकमलहरिसिद्धान्ताचार्यः

परिष्कर्ता - सम्पादकश्च
सिद्धान्तालङ्कारः, विद्याभूषणः, आर्षविद्याविनोदः
आचार्य डॉ. मर्रि कृष्णारेड्डी

वैदिकसाहित्यप्रचारसमितिः, भाग्यनगरम्-६०, आन्ध्रप्रदेशः

2007

THE

YAJURVEDA BHASHYAM

With

MAHARSHI DAYANANDA SARASWATHI'S
COMMENTARY

VOLUME - 3

(13-17 Chapters)

Translated in English by : **DEVI CHAND M.A.**

Translated in to Telugu

By

BRAHMASRI **PANDITA LOKA MALAHARI**
SIDDHANTACHARYA

Editor

Acharya Dr. MARRI KRISHNA REDDY, M.A; M.Ed, Ph.D

Vaidika Sahitya Prachara Samithi, Hyderabad - 60.

2007

ఓ౩మ్

పరమహంసపరివ్రాజకాచార్యేణ
శ్రీమన్మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామినా నిర్మితమ్

యజుర్వేద భాష్యమ్

(సంస్కృతభాష్యం, ఆంధ్రటీకాతాత్పర్యం, ఆంగ్లభావార్థసహితం)

తృతీయ సంపుటము

(13-17 అధ్యాయములు)

అనువాదకర్త

'చతుర్వేదభాష్యానువాదభాస్కర' - శతాధికగ్రంథకర్త

బ్రహ్మశ్రీ పండిత లోక మలహరి సిద్ధాంతాచార్య

పరిష్కర్త - సంపాదకులు

సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద

ఆచార్య డా॥ మర్రి కృష్ణారెడ్డి M.A., M.Ed., Ph.D.

వైదిక సాహిత్య ప్రచార సమితి, హైదరాబాద్-60

2007

"వైదిక సాహిత్య ప్రచారసమితి" ప్రచురణలు

సంపూర్ణ "యజుర్వేదభాష్యమ్"	:	6 సంపుటములు
ద్వితీయ ముద్రణ	:	శ్రీ వ్యయ పుష్యం, జనవరి - 2007.
ప్రతులు	:	1000
వెల	:	**రూ. 1800/- లు** మాత్రమే.(6 సంపుటములకు కలిపి) (పోస్టేజి అదనము)
సర్వస్వామ్యములు	:	అనువాదక సంపాదకులవి
డి.టి.పి.	:	**వి. రామలింగారెడ్డి (బాలు)**
ముద్రణ	:	**సాయిలిఖిత ప్రింటర్స్**, ఖైరతాబాద్, హైదరాబాదు. ఫోన్ : 98490 05182

ప్రతులకు :

1. **వైదికసాహిత్య ప్రచారసమితి,** 3-30; హనుమాన్ నగర్, ఆర్యసమాజం ఎదురువీధి, చైతన్యపురి క్రాస్‌రోడ్డు; దిల్‌సుఖ్‌నగర్, హైదరాబాద్ - 60. ఆం.ప్ర., ఫోన్ : 040 - 24051322, 9849583929

2. **దిల్‌సుఖ్‌నగర్ ఆర్యసమాజం,** బాదంకాంప్లెక్స్, చైతన్యపురి క్రాస్‌రోడ్డు; దిల్‌సుఖ్‌నగర్, హైదరాబాద్ - 500 060, ఫోన్ : 9849468084, 9395376410

3. వేదగిరి, తూంపల్లి గ్రామం, కొందుర్గు మండలం, మహబూబ్‌నగర్ జిల్లా. ఫోన్ : 9441200322, 9849583929

4. **భీమాస్ డీలక్స్ హోటల్,** 34-38, జి.కార్ స్ట్రీట్, రైల్వేస్టేషన్ ఎదురుగా, తిరుపతి. ఫోన్ : 0877-2225521

5. **విశాలాంధ్ర బుక్‌హౌస్** (అన్ని బ్రాంచిలలో) హైదరాబాద్, విశాఖపట్టణం, విజయవాడ, గుంటూరు, అనంతపురం, హన్మకొండ, తిరుపతి, కాకినాడ.

తృతీయ సంపుటము

13-17 అధ్యాయములు

అధ్యాయసూచిక

యజుర్వేదభాష్యము

13వ అధ్యాయము - విషయసూచిక

అథ త్రయోదశోఽధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే అష్టపఞ్చాశన్మన్త్రాః సన్తీతి వేదితవ్యమ్.

ఓం.విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరా సువ । యద్భద్రం తన్న ఆ సువ ॥య.30.3॥

౬3౧.తత్ర మయి గృహ్ణామీత్యస్య వత్సార ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, ఆర్చీపంక్తిశ్ఛందః, పఞ్చమః స్వరః.

మనుష్యైరాదిమా ఽవస్థాయాం కిం కిం కార్యమిత్యాహ. మానవుడు ఆరంభావస్థలో నే మేమి యొనర్పవలయును?

౬3౧ మయి గృహ్ణామ్యగ్రేఽఅగ్నిꣳ రాయస్పోషాయ సుప్రజాస్త్వాయ సువీర్యాయ। మాము దేవతాః సచన్తామ్ ॥౧॥

ప.వి:-మయి, గృహ్ణామి, అగ్రే, అగ్నిమ్, రాయః, పోషాయ సుప్రజాస్త్వాయేతి సుప్రజాః + త్వాయ, సువీర్యాయేతి సు + వీర్యాయ, మామ్, ఉఇత్యూఀ దేవతాః, సచన్తామ్ ॥౧॥

పదార్థః :- (మయి) ఆత్మని (గృహ్ణామి) (అగ్రే) (అగ్నిమ్) పరమవిద్వాంసమ్ (రాయః) విజ్ఞానాది ధనస్య (పోషాయ) పుష్టయే (సుప్రజాస్త్వాయ) శోభనాశ్చ తాః ప్రజాః సుప్రజాస్తాసాం భావాయ (సువీర్యాయ) ఆరోగ్యేణ సుష్ఠుపరాక్రమాయ (మామ్) (ఉ) (దేవతాః) దివ్యా విద్వాంసో గుణా వా (సచన్తామ్) సమవయన్తు. ॥౧॥

అన్వయః :- హే కుమారాః కుమార్యశ్చ! యథాఽహమగ్రే మయి రాయస్పోషాయ సుప్రజాస్త్వాయ సువీర్యాయాగ్నిం గృహ్ణామి యేన మాము దేవతాః సచన్తాం తథా యూయమపి కురుత. ॥౧॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యాణామిదం సముచితమస్తి బ్రహ్మచర్య కుమారావస్థాయాం వేదాధ్యయనేన పదార్థవిద్యా బ్రహ్మకర్మ బ్రహ్మోపాసనాం బ్రహ్మజ్ఞానం స్వీకుర్యుర్యేన దివ్యాన్ గుణానాప్తాన్ విదుషశ్చ ప్రాప్యోత్తమ శ్రీ ప్రజాపరాక్రమాన్ ప్రాప్నుయురితి.॥౧॥

పదార్థము :- ఓ కుమారీ కుమారులారా! నే నెట్లు (అగ్రే) పూర్వము (మయి) నాయందు (రాయః) విజ్ఞానము మున్నగు ధనముల (పోషాయ) పుష్టికొరకు (సుప్రజాస్త్వాయ) ఉత్తమసంతానము పొందుటకై మరియు (సువీర్యాయ) రోగరహితమైన చక్కని పరాక్రమముకొరకు (అగ్నిమ్) ఉత్తమవిద్వాంసుని (గృహ్ణామి) పొందుచున్నానో, దేనివలన (మామ్) నాకు (ఉ) మాత్రమే (దేవతాః) ఉత్తమవిద్వాంసులు, గుణములు (సచన్తామ్) లభించుచున్నవియో మీరును నట్లే యొనర్పుడు.॥౧॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. బ్రహ్మచర్యముతో గూడిన కుమారావస్థయందు వేదాది సచ్ఛాస్త్రములను చదువుటద్వారా పదార్థవిద్య, ఉత్తమకర్మలు, ఈశ్వరోపాసన మరియు బ్రహ్మజ్ఞానమును పొందవలెను. దీనివల్ల శ్రేష్ఠగుణముల మరియు ఆప్తవిద్వాంసుల ప్రాప్తి గలిగి శ్రేష్ఠమగు ధన, సంతాన, పరాక్రమములు పొందుచుండవలెను. ॥౧॥

1.I realise within me God first of all, for increase of my knowledge, good offspring and manly strength. So may noble virtues wait upon me.

౬౩౨. అపాం పృష్ఠమిత్యస్య వత్సార ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాట్ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ పరమేశ్వరోపాసనావిషయమాహ. పరమేశ్వరోపాసనా విషయము.

౬౩౨ అపాం పృష్ఠమసి యోనిరగ్నేః సముద్రమభితః పిన్వమానమ్। వర్ధమానో మహాఀ౨॥ఆ చ పుష్కరే దివో మాత్రయా వరిమ్ణా ప్రథస్వ॥౨॥

ప. వి:- అపామ్, పృష్ఠమ్, అసి, యోనిః, అగ్నేః సముద్రమ్, అభితః, పిన్వమానమ్, వర్ధమానః, మహాన్, ఆ, చ, పుష్కరే, దివః, మాత్రయా, వరిమ్ణా, ప్రథస్వ ॥౨॥

పదార్థః :- (అపామ్) వ్యాపకానాం ప్రాణానాం జలానాం వా (పృష్ఠమ్) అధికరణమ్ (అసి) (యోనిః) కారణమ్ (అగ్నేః) విద్యుదాదేః (సముద్రమ్) అన్తరిక్షమివ సాగరమ్ (అభితః) సర్వతః (పిన్వమానమ్) సిఞ్చమానమ్ (వర్ధమానః) సర్వతోత్కృష్టః (మహాన్) సర్వేభ్యో వరీయాన్ సర్వైః పూజ్యశ్చ (ఆ) (చ) (పుష్కరే) అన్తరిక్షే పుష్కరమిత్యన్తరిక్షనామ. నిఘ... ౧.౩ (దివః) ద్యోతమానస్య (మాత్రయా) యయా సర్వం మిమీతే (వరిమ్ణా) అతిశయేనోరుర్బహుస్తేన వ్యాపకత్వేన (ప్రథస్వ) ప్రఖ్యాతో భవ. ॥ ౨ ॥

అన్వయః:- హే విద్వన్! యస్త్వమభితోఽపాం పృష్ఠం సముద్రం పిన్వమానమగ్నేర్యోనిర్దివో మాత్రయా పుష్కరే వర్ధమానో మహాఀశ్చాసి సోఽస్మాసు వరిమ్ణాఽఽ ప్రథస్వ. ॥ ౨ ॥

భావార్థః:- మనుష్యైర్యత్ సచ్చిదానన్దస్వరూపమఖిలస్య జగతో నిర్మాతృ సర్వత్రాభివ్యాప్తం సర్వేభ్యో వరం సర్వశక్తిమద్ బ్రహ్మైవోపాస్య సకలవిద్యాః ప్రాప్యన్తే తత్ కథం న సేవితవ్యం స్యాత్. ॥ ౨ ॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఏ నీవు (అభితః) అన్నిదిశలనుండి (అపామ్) సర్వత్రావ్యాపకమైయున్న ప్రాణములకు, జలములకు (పృష్ఠమ్) ఆధారమైయున్న (సముద్రమ్) ఆకాశమువంటి సాగరము

(పిన్వమానమ్) సేచనమొనర్చు సముద్రమును (అగ్నేః) విద్యుత్తు మున్నగు అగ్నుల (యోనిః) కారణము (దివః) ప్రకాశితపదార్థముల (మాత్రయా) నిర్మాణమొనర్చు బుద్ధిచే (పుష్కరే) హృదయరూప అంతరిక్షమునందు (వర్ధమానః) ఉన్నతిని పొందుచు (చ) మరియు (మహాన్) సర్వశ్రేష్ఠుడవు, సర్వపూజనీయుడవునై (అసి) ఉన్న నీవు మాకొరకు (వరిమ్ణా) వ్యాపకశక్తిచే (ఆప్రథస్వ) ప్రసిద్ధశాలి వగుము. ॥2॥

భావార్థము :- సత్, చిత్, ఆనంద (సచ్చిదానంద) స్వరూపుడు, సమస్త సృష్టిని రచించినవాడు, సర్వత్రా వ్యాపకమైయున్నవాడు, సర్వోత్తముడు, సర్వశక్తిమంతుడును నగు నా పరబ్రహ్మ పరమేశ్వరుని యుపాసనచేతనే సమస్త విద్యలు, అనంత గుణములు ప్రాప్తించును. అట్టి బ్రహ్మాండనాయకునే సేవించి తరించవలెను. కాని అన్యముల పూజించుట అజ్ఞానాంధకారమే యగును. ॥2॥

2.O God, Thou art the Support of waters, the Cause of fire, the Enveloper of ocean as it swells and surges, the Loftiest of all, Worthy of adoration by humanity, and full of Majesty in space. Shine forth for us with Omnipresence and Omniscience.

633. బ్రహ్మ జజ్ఞానమిత్యస్య వత్సార ఋషిః, ఆదిత్యో దేవతా, నిచృత్ త్రిష్టుప్‌ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

కిం స్వరూపం బ్రహ్మ జనైరుపాస్యమిత్యాహ. మానవు లే స్వరూపముగల బ్రహ్మ నుపాసించ యోగ్యుడు?

633 బ్రహ్మ జజ్ఞానం ప్రథమం పురస్తాద్వి సీమతః సురుచో వేనఽ ఆవః।

స బుధ్న్యాఽ ఉపమాఽ అస్య విష్ఠాః సతశ్చ యోనిమసతశ్చ వివః॥3॥

ప. విః- బ్రహ్మ, జజ్ఞానమ్, ప్రథమమ్, పురస్తాత్, వి, సీమతః, సురుచ ఇతి సు + రుచః, వేనః, ఆవరిత్యావః, సః, బుధ్న్యాః, ఉపమా ఇత్యుపఽమాః, అస్య, విష్ఠాః, విష్ఠా ఇతి వి + స్థాః, సతః, చ, యోనిమ్, అసతః, చ, వి, వరితి వః ॥3॥

పదార్థః :- (బ్రహ్మ) సర్వేభ్యో బృహత్ (జజ్ఞానమ్) సర్వస్య జనకం విజ్ఞాతృ (ప్రథమమ్) విస్తృతం విస్తారయితృ (పురస్తాత్) సృష్ట్యాదౌ (వి) (సీమతః) సీమాతో మర్యాదాతః (సురుచః) సుప్రకాశమానః సుష్ఠురుచి విషయశ్చ (వేనః) కమనీయః. వేనతీతి కాన్తికర్మా. నిఘం. 2.6. (ఆవః) ఆవృణ్వన్తి స్వవ్యాప్త్యాచ్ఛాదయన్తి తాః (సః) బుధ్న్యాః బుధ్నే జలసమ్బద్ధేఽన్తరిక్షే భవాః సూర్యచంద్రపృథివీతారకాదయో లోకాః (ఉపమాః) ఉపమిమతే యాభిస్తాః (అస్య) జగదీశ్వరస్య (విష్ఠాః) యా వివిధేషు స్థానేషు తిష్ఠన్తి తాః (సతః) విద్యమానస్య వ్యక్తస్య (చ) అవ్యక్తస్య (యోనిమ్) స్థానమాకాశమ్ (అసతః) అవిద్య

మానస్యాదృశ్యస్యావ్యక్తస్య కారణస్య (చ) మహత్తత్వాదేః (వివః) వివృణోతి. అత్ర మంత్రే ఘసేతి శ్లేర్లుగడభావశ్చ. ॥3॥

అత్రాహ యాస్కమునిః:- విసీమతః సురుచో వేన ఆవరితి చ వ్యవృణోత్సర్వత ఆదిత్యః సురుచ ఆదిత్యరశ్మయః సురోచనాదపి వా సీమేత్యేతదనర్థకముపబన్ధమాదదీత పంచమీకర్మాణం సీమ్నః సీమతః సీమాతో మర్యాదాతః సీమా మర్యాదా విషీవ్యతి దేశావితి. నిరు.౧.౭.॥3॥

అన్వయః:- యత్ పురస్తాజ్జజ్ఞానం ప్రథమం బ్రహ్మ యః సురుచో వేనో యస్యాస్య బుధ్న్యా విష్ఠా ఉపమాః సన్తి స సర్వమావః స విసీమతః సతశ్చాసతశ్చ యోనిం వివస్తత్సర్వైరుపాసనీయమ్. ॥3॥

భావార్థః:- యస్య బ్రహ్మణో విజ్ఞానాయ ప్రసిద్ధాఽప్రసిద్ధలోకా దృష్టాన్తాః సన్తి తత్సర్వత్రాభివ్యాప్తం సత్సర్వమావృణోతి సర్వం వికాశయతి సునియమేన స్వస్వకక్షాయాం విచాలయతి తదేవాన్తర్యామి బ్రహ్మ సర్వై ర్మనుష్యైరుపాస్యం నాతో పృథగ్వస్తు భజనీయమ్.॥3॥

పదార్థము :- (పురస్తాత్) సృష్ట్యాదియందు (జజ్ఞానమ్) సమస్త ఉత్పాదకుడు, సర్వమునెరిగినవాడు (ప్రథమమ్) విస్తారముతో గూడిన మరియు విస్తారకర్త (బ్రహ్మ) సర్వోన్నతుడు (సురుచః) చక్కనిప్రకాశకుడు, సుందరమైన రుచికి విషయము (వేనః) గ్రహించదగినవాడు ఏ (అస్య) ఈతడు (బుధ్న్యా) జలసంబంధమగు ఆకాశమునందు వర్తమానమైయున్న పృథివి సూర్యచంద్రనక్షత్రాదుల (విష్ఠాః) వివిధ ప్రదేశములందుండు (ఉపమాః) ఈశ్వరజ్ఞానమునకు దృష్టాంతరూపమున లోకమునగ గల ఆ సమస్తమును (సః) యీశ్వరుడు (ఆవః) తనవ్యాపకముచే ఆచ్ఛాదితమొనర్చుచున్నాడు. (విసీమతః) మర్యాదచే (సతః) వ్యక్తము, విద్యమానము, దర్శించయోగ్యమై (చ) మరియు (అసతః) అవ్యక్తము (చ) మరియు అదృశ్యమగు కారణముయొక్క (యోనిమ్) ఆకాశరూప స్థానమును (వివః) గ్రహించుచున్నట్టి యూ పరబ్రహ్మ పరమేశ్వరునే సర్వకాలములందు సర్వజనులు ఉపాసించవలెను. కాని అన్యమును సేవించరాదు. ॥3॥

భావార్థము :- ఏ పరబ్రహ్మను దెలిసికొనుటకై ప్రసిద్ధ, అప్రసిద్ధ సకలలోకములు దృష్టాంతములై యున్నవియో, ఎవడు సర్వత్రా వ్యాప్తమైయుండి సర్వమున కావరణమైయుండి సర్వమును ప్రకాశితపరచుచున్నాడో, చక్కని నియమముతో సమస్త లోకలోకాంతరములను తమ తమ కక్షలయందుంచి నడుపుచున్నాడో అట్టి అంతర్యామియగు పరమాత్మయే సకల మానవులకు నిరంతరము ఉపాసించదగినవాడు. కాని ఇంతకన్న అన్యపదార్థమేదియును సేవించయోగ్యమైనదిగాదు. ॥3॥

3.That God alone is Adorable, Who, in the beginning of the universe, created everything, is wide in expansion. Highest of all. Effulgent and Worthy of worship. The sun, moon and other worlds in the atmosphere, stationed in their orbits, testify to His knowledge. He pervades them all through His Omnipresence and comprehends the visible and the invisible in space.

౬౩౪.హిరణ్యగర్భ ఇత్యస్య హిరణ్యగర్భ ఋషిః, ప్రజాపతిర్దేవతా, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.
పునస్తత్ కీదృశ మిత్యాహ. మరల నాతడెట్లున్నాడను విషయము.

౬౩౪ హిరణ్యగర్భః సమవర్తతాగ్రే భూతస్య జాతః పతిరేకఽ ఆసీత్।
స దాధార పృథివీం ద్యాముతేమాం కస్మై దేవాయ హవిషా విధేమ ॥౪॥

ప.విః-హిరణ్యగర్భ ఇతి హిరణ్య + గర్భః, సమ్, అవర్తత, అగ్రే, భూతస్య, జాతః, పతిః, ఏకః, ఆసీత్, సః, దాధార, పృథివీమ్, ద్యామ్, ఉత, ఇమామ్, కస్మై దేవాయ, హవిషా, విధేమ॥౪॥

పదార్థః :-(హిరణ్యగర్భః) హిరణ్యాని సూర్యాదీని తేజాంసి గర్భే మధ్యే యస్య సః, జ్యోతిర్వై హిరణ్యమ్ (శత) హిరణ్యం కస్మాద్ధ్రియత ఆయమ్యమానమితి వా హ్రియతే జనాజ్జనమితి వా హితరమణం భవతీతి వా హర్యతేర్వా స్యాత్ ప్రేప్సాకర్మణః నిరు. ౨.౧౦. (సమ్) (అవర్తత) (అగ్రే) సృష్టేః ప్రాక్ (భూతస్య) ఉత్పన్నస్య (జాతః) జనకః (పతిః) పాలకః (ఏకః) అసహాయోఽద్వితీయః (ఆసీత్) (సః) (దాధార,) ధృతవాన్ (పృథివీమ్) ప్రకాశరహితం భూగోలాదికమ్ (ద్యామ్) ప్రకాశమయం సూర్యాదికమ్ (ఉత) (ఇమామ్) వర్తమానాం సృష్టిమ్ (కస్మై) సుఖస్వరూపాయ ప్రజాపతయే (దేవాయ) ప్రకాశమానాయ (హవిషా) ఆత్మాది సామగ్ర్యా (విధేమ) పరిచరేమ. విధేమేతి పరిచరణకర్మా, నిఘం. ౩.౫. నిరుక్తకార ఏవమాహ హిరణ్యగర్భో హిరణ్యమయో గర్భో హిరణ్మయో గర్భోఽస్యేతి వా గర్భో గృభేర్గృ ణాత్యర్థే గిరత్యనర్థానితి వా యదా హి స్త్రీ గుణాన్ గృహ్ణాతి గుణాశ్చాస్యా గృహ్యన్తేఽథ గర్భో భవతి. సమభవదగ్రే భూతస్య జాతః పతిరేకో బభూవ స ధారయతి పృథివీం దివం చ కస్మై దేవాయ హవిషా విధేమేతి వ్యాఖ్యాతం విధతిర్దానకర్మా, నిరు. ౧౦.౨౩. ॥ ౪ ॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యథా వయం యోఽస్య భూతస్య జాతః పతిరేకో హిరణ్యగర్భోఽగ్రే సమవర్తతాసీత్స ఇమాం సృష్టిం రచయిత్వోతాపి పృథివీం ద్యాం దాధార తస్మై కస్మై సుఖస్వరూపాయ దేవాయ పరమేశ్వరాయ హవిషా విధేమ తథా యూయమప్యేనం సేవధ్వమ్. ॥ ౪ ॥

భావార్థః :-హే మనుష్యాః! యూయమస్యావ్యక్తాయాః సృష్టేః ప్రాక్ పరమేశ్వర ఏవ జాగరూక ఆసీద్. జీవా మూర్ఛితా ఇవాసన్ కారణం చాకాశవత్ సుస్థిరం చాసీత్ యేన సర్వా సృష్టీ రచితా ధృతా ప్రలయసమయే భిద్యతే తమేవోపాస్యం మన్యధ్వమ్. ॥ ౪ ॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఈ (భూతస్య) ఉత్పన్నమైన ప్రపంచమును (జాతః) రచించువాడు (పతిః) పాలనమొనర్చువాడు (ఏకః) అన్యసహాయ మవసరములేనివాడు (హిరణ్యగర్భః) సూర్యుడు మున్నగు తేజోమయ పదార్థములకు ఆధారుడు (అగ్రే) జగద్రచనకు పూర్వమే (సమవర్తత) వర్తమానమై (ఆసీత్) ఉండువాడు (సః) ఆతడు (ఇమామ్) ఈ సృష్టిని రచించి (ఉత) మరియు (పృథివీమ్) ప్రకాశరహిత (ద్యామ్) ప్రకాశసహిత సూర్యాదిలోకములను (దాధార) ధారణమొనర్చుచున్న ఆ (కస్మై) సుఖస్వరూపుడు, ప్రజాపాలకుడు (దేవాయ) ప్రకాశవంతుడునగు పరమాత్మను (హవిషా) ఆత్మ మున్నగు సామగ్రిచే (విధేమ) సేవించుటయందు మే మెట్లు తత్పరులమై యున్నామో అట్లే మీరెల్లరును ఇట్టి పరమాత్మను సేవించుడు.॥౪॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఈ ప్రసిద్ధ సృష్టిని రచించుటకు పూర్వము పరమేశ్వరుడే జాగ్రదవస్థయందు విద్యమానుడై యుండెను. జీవులన్ని గాఢనిద్రయను సుషుప్తియందు లీనమైయుండెను. జగత్కారణమైన ప్రకృతి అత్యంత సూక్ష్మావస్థయందు ఆకాశమువలె ఏకరసముగ స్థిరమై యుండెను. ఈ సమస్తలోక లోకాంతరముల నెవడు సృష్టించి, ధరించియుండి ప్రళయకాలమునందు నాశమొనర్చుచుండునో ఆ పరమాత్ముని యుపాసనయే యోగ్యమని యెంచుడు. ॥౪॥

4.God is the Creator of the universe, its one Lord, the Sustainer of luminous objects like the sun. He war present before the creation of the world. He sustains the earth, the sun and this world. Let us worship with full devotion of our soul, Him, the Embodiment of happiness.

౬౩౫. ద్రప్స ఇత్యస్య హిరణ్యగర్భ ఋషిరీశ్వరో దేవతా, విరాడార్షీ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునః స కీదృశ ఇత్యాహ. ఆత డెట్లున్నాడు?

౬౩౫ ద్రప్సశ్చస్కన్ద పృథివీమను ద్యామిమం చ యోనిమను యశ్చ పూర్వః।
సమానం యోనిమను సంచరన్తం ద్రప్సం జుహోమ్యను సప్త హోత్రాః ॥౫॥

ప.వి:- ద్రప్సః, చస్కన్ద, పృథివీమ్, అను, ద్యామ్, ఇమమ్, చ, యోనిమ్, అను, యః, చ, పూర్వః, సమానమ్, యోనిమ్, అను, సంచరన్తమితి, సమ్ + చరన్తమ్, ద్రప్సమ్, జుహోమి, అను, సప్త, హోత్రాః. ॥౫॥

పదార్థః :- ((ద్రప్సః) హర్ష ఉత్సాహః. అత్ర దృప విమోహనహర్షణయోరిత్యత ఔణాదికః సః కిచ్చ) (చస్కన్ద) ప్రాప్నోతి (పృథివీమ్) భూమిమ్ (అను) (ద్యామ్) ప్రకాశమ్ (ఇమమ్) (చ) (యోనిమ్) కారణమ్ (అను) (యః) (చ) (పూర్వః) పూర్ణః (సమానమ్) (యోనిమ్) స్థానమ్ (అను)

(సంచరన్తమ్) (ద్రప్సమ్) ఆనన్దమ్ (జుహోమి) గృహ్ణామి (అను) (సప్త) పఞ్చ ప్రాణా మన ఆత్మా చేతి (హోత్రాః) ఆదాతారః. ॥౫॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథాహం యస్య సప్త హోత్రాఽను గ్రహీతారో య ఇమాం పృథివీం ద్యాం యోనిం చాను యః పూర్వో ద్రప్సోఽను చస్కన్ద తస్య యోనిమను సంచరన్తం సమానం ద్రప్సం సర్వత్రాభివ్యాప్తమానందమను జుహోమి తథైనమాదత్త. ॥౫॥

భావార్థః :-హే మనుష్యాః! యూయం యస్య జగదీశ్వరస్య సానన్దం స్వరూపం సర్వత్రోపలభ్యతే తత్ ప్రాప్తయే యోగమభ్యస్యత. ॥౫॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎవనిచేత (సప్త) ఏడు పంచప్రాణములు, మనస్సు, ఆత్మ (హోత్రాః) అనుగ్రహించబడినవియో (యః) ఏ (ఇమామ్) ఇట్టి (పృథివీమ్) పృథివికి (ద్యామ్) ప్రకాశమునకు (చ) మరియు (యోనిమ్) కారణమునకు (అను) అనుకూలము (యః) ఎవడు (పూర్వః) సంపూర్ణస్వరూపుడో (ద్రప్సః) ఆనందోత్సాహములను (అను) అనుకూలముగ (చస్కన్ద) ప్రాప్తించునో అట్టి (యోనిమ్) స్థానమును (అను) అనుసరించి (సంచరన్తమ్) సంచరించుచు (సమానమ్) ఒకేవిధముగ (ద్రప్సమ్) సర్వత్ర అభివ్యాప్తమైన ఆనందమును నే నెట్లు (అనుజుహోమి) అనుకూలముగ గ్రహణ మొనర్చుచున్నానో అట్లే మీరును గ్రహణమొనర్చుడు. ।౫॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏ జగదీశ్వరుని ఆనందము మరియు స్వరూపముచే సర్వత్ర లాభము గలుగుచున్నదో దానిని పొందుటకై మీరును యోగాభ్యాసమొనర్చుడు. ।౫॥

5. Even forces realise Him. He engulfs this earth, the sun and the sky. In His fullness, He favourably possesses happiness and energy. Moving in Him, I willingly perceive complete pleasure.

౬౩౬.నమోఽస్త్విత్యస్య హిరణ్యగర్భ ఋషిర్దేవతా చ, భురిగుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

మనుష్యైరత్ర కథం వర్తితవ్యమిత్యాహ. మానవులిట నెటుల ప్రవర్తించవలయును?

౬౩౬ నమోఽస్తు సర్పేభ్యో యే కే చ పృథివీమను।

యేఽఅన్తరిక్షే యే దివి తేభ్యః సర్పేభ్యో నమః ।౬॥

ప.వి:- నమః, అస్తు, సర్పేభ్యః, యే, కే, చ, పృథివీమ్, అను, యే, అన్తరిక్షే, యే, దివి, తేభ్యః, సర్పేభ్యః, నమః ।౬॥

పదార్థః :-(నమః) అన్నమ్. నమ ఇత్యన్ననామ. నిఘం. ౨.౭. (అస్తు) (సర్పేభ్యః) యే సర్పన్తి గచ్ఛన్తి తే లోకాస్తేభ్యః. ఇమే వై లోకాః సర్పాస్తే హానేన సర్వేణ సర్పన్తి. శత, ౭.౩.౧.౨౫ (యే) (కే) (చ) (పృథివీమ్) భూమిమ్ (అను) (యే) (అంతరిక్షే) ఆకాశే (యే) (దివి) సూర్యాదిలోకే (తేభ్యః) (సర్పేభ్యః) ప్రాణిభ్యః (నమః) అన్నమ్. ॥౬॥

అన్వయః :-యే కే చాత్ర సర్పాః సన్తి తేభ్యః సర్పేభ్యో నమోఽస్తు. యేఽన్తరిక్షే యే దివి యే చ పృథివీమనుసర్పన్తి తేభ్యః సర్పేభ్యో నమోఽస్తు.॥ ౬ ॥

భావార్థః :- యావన్త ఇమే లోకా దృశ్యన్తే యేచ న దృశ్యన్తే తే సర్వే స్వస్వకక్షాయామీశ్వరేణ నియతాః సన్త ఆకాశే భ్రమన్తి తేషు సర్వేషు లోకేషు యే ప్రాణినశ్చలన్తి తదర్థమన్నమపీశ్వరేణ రచితం యత ఏతేషాం జీవనం భవతీతి యూయం విజానీత. ॥ ౬ ॥

పదార్థము :-(యే కే) ఈ విశ్వమునం దే యే లోకలోకాంతరములు, ప్రాణులు గలవో, (తేభ్యః) అట్టి (సర్పేభ్యః) లోకముల మరియు జీవులకొరకు (నమః) అన్నము (అస్తు) లభించుగాక! (యే) ఏ (అన్తరిక్షే) ఆకాశమునందు (యే) ఏ (దివి) ప్రకాశవంతమైన సూర్యాదిలోకములందు (చ) మరియు (యే) ఏ (పృథివీమ్) భూమి (అను) పైన నడచునో అట్టి (సర్పేభ్యః) ప్రాణులకొరకు (నమః) అన్నము ప్రాప్తించు గాక! ॥౬॥

భావార్థము :-ఓ మానవులారా! ఈ కనబడుచున్న, కనిపించని లోకములు ఈశ్వరనియమముచే తమ తమ కక్షలయందు స్థితమైయున్న ఆకాశమార్గమున భ్రమణ మొనర్చుచున్నవి. ఆ యన్నిటియం దే యే ప్రాణులు నివసించుచున్నవియో వానియాహారమును ఈశ్వరుడు సృష్టించియుంచినాడు. దానివల్ల ఆ సకల జీవుల జీవితములు జరుగుచున్నవి. ఈ విషయమును మీరెరుగుడు. ॥౬॥

6.May the denizens of all planets of the universe obtain food. May all the living creatures residing in the atmosphere, the sun and roaming on the earth obatain food.

౬౩౭.యా ఇషవ ఇత్యస్య హిరణ్యగర్భ ఋషిః, స ఏవ దేవతా చ, అనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తైః కథం భవితవ్యమిత్యుపదిశ్యతే. మానవు లెటు లుండవలయును?

౬౩౭ యాఽ ఇషవో యాతుధానానాం యే వా వనస్పతీఁ౧॥ఽరను।

యే వావటేషు శేరతే తేభ్యః సర్పేభ్యో నమః ॥౭॥

ప.విః- యాః, ఇషవః, యాతుధానానామితి యాతు + ధానానామ్, యే, వా, వనస్పతీన్, అను, యే, వా, అవటేషు, శేరతే, తేభ్యః, సర్పేభ్యః, నమః ॥౭॥

పదార్థః :-(యాః) (ఇషవః) గతయః (యాతుధానానామ్) యే యాన్తి పరపదార్థాన్ దధతి తేషామ్ యే) (వా) (వనస్పతీన్) వటాదీన్ (అను) (యే) (వా) (అవటేషు) అపరిభాషితేషు మార్గేషు (శేరతే) (తేభ్యః) (సర్వేభ్యః) (నమః) వజ్రమ్. ॥ ౭ ॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యూయం యా యాతుధానానామిషవో యే వా వనస్పతీ ననువర్తన్తే యే వాఽవటేషు శేరతే తేభ్యః సర్వేభ్యో నమః ప్రక్షిపత. ॥ ౭ ॥

భావార్థః :-మనుష్యా యే మార్గేషు వనేషూత్కోచకా దివసే ఏకాన్తే స్వపన్తి తాన్ దస్యూన్నాగాంశ్చ శస్త్రౌషధాదినా నివారయన్తు. ॥ ౭ ॥

పదార్థము :-మానవులారా! మీరు (యాః) ఏ (యాతుధానానామ్) ఇతరుల పదార్థములను పొంగిలించి దాచుకొనువారి (ఇషవః) ఏ గతులు గలవో (వా) లేక (యే) ఏవి (వనస్పతీన్) మఱ్ఱి మున్నగు వనస్పతి వృక్షములను (అను) ఆశ్రయించు జీవులు గలవో (యే) ఏవి (వా) లేక (అవటేషు) గుప్తమార్గములందు (శేరతే) నిద్రించుచుండునో (తేభ్యః) అట్టి (సర్వేభ్యః) చంచల దుష్టప్రాణులకై (నమః) వజ్రమును ప్రయోగించుడు.॥౭॥

భావార్థము :-మార్గములందు, అరణ్యములందు దోపిడికాండ్రు, దొంగలు పగలు నిద్రించుచు రాత్రులందు మనుష్యులను బాధించువారిని దుష్టులను, సర్పములు మున్నగువానిని శస్త్రములు, ఓషధులు మున్నగు వానిచే తొలగించవలయును. ॥౭॥

7.Suppress through arms the movements of dacoits and plunderers who live in forsts; and lie hidden in unknown paths.

౬౩౮.యే వామీత్యస్య హిరణ్యగర్భ ఋషిః, సూర్యో దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కణ్టకాః కథం బాధనీయా ఇత్యాహ.

మానవులు కంటకములను, దుష్టప్రాణుల నెట్లు తొలగించవలయును?

౬౩౮ యే వామీ రోచనే దివో యే వా సూర్యస్య రశ్మిషు।

యేషామప్సు సదస్కృతం తేభ్యః సర్వేభ్యో నమః ॥౮॥

ప.వి:- యే, వా, అమీఽఇత్యమీ, రోచనే, దివః, యే, వా, సూర్యస్య, రశ్మిషు, యేషామ్, అప్స్విత్యప్సు, సదః, కృతమ్, తేభ్యః సర్వేభ్యః, నమః ॥౮॥

పదార్థః :-(యే) (వా) (అమీ) (రోచనే) దీప్తౌ (దివః) విద్యుతః (యే) (వా) (సూర్యస్య) (రశ్మిషు) (యేషామ్) (అప్సు) (సదః) సదనమ్ (కృతమ్) నిష్పన్నమ్ (తేభ్యః) (సర్వేభ్యః) దుష్టప్రాణిభ్యః (నమః) వజ్రమ్. ॥ ౮ ॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యేఽమీ దివో రోచనే యే వా సూర్యస్య రశ్మిషు యేషాం వాఽప్సు సదస్కృతమస్తి తేభ్యః సర్వేభ్యో నమో దత్త. ॥ ౮ ॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్యే జలేష్వన్తరిక్షే సర్పా నివసన్తి తే వజ్రప్రహారేణ నివర్తనీయాః. ॥ ౮ ॥

పదార్థము :-మానవులారా! (యే) ఏవి (అమీ) పరోక్షమునందుండునో (దివః) విద్యుత్ప్రకాశమున (రోచనే) ప్రకాశమునందు (వా) లేక (యే) ఏవి (సూర్యస్య) సూర్యుని (రశ్మిషు) కిరణములందు (వా) లేక (యేషామ్) వేనికి (అప్సు) జలములందు (సదః) స్థానము (కృతమ్) చేయబడియున్నదో (తేభ్యః) అట్టి (సర్వేభ్యః) దుష్టప్రాణులను (నమః) వజ్రముచే సంహరించుడు. ॥౮॥

భావార్థము :- మనుష్యులు జలములందు, ఆకాశమునందుండు దుష్టప్రాణులను శస్త్రములచే సంహరించుచుండవలయును. ॥౮॥

8.Subdue with arms, all these evil-minded persons, who generally remain hidden and now and then appear in the day time, or walk freely in the light of the sun, or dwell in waters.

౬౩౯. కృణుష్వేత్యస్య వామదేవ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిక్పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

రాజపురుషైః కథం శత్రవో బన్ధనీయా ఇత్యాహ. రాజపురుషులు శత్రువుల నెటుల బంధించవలెను?

౬౩౯ కృణుష్వ పాజః ప్రసితిం న పృథ్వీం యాహి రాజేవామవాఀ ఇభేన। తృష్వీమను ప్రసితిం ద్రూణానోఽస్తాసి విధ్య రక్షసస్తపిష్ఠైః ॥౯॥

ప.విః–కృణుష్వ, పాజః, ప్రసితిమితి ప్ర+సితిమ్, న, పృథ్వీమ్, యాహి, రాజేవేతి రాజాఽఇవ, అమవానిత్యమ + వాన్, ఇభేన, తృష్వీమ్, అను, ప్రసితిమితి ప్ర + సితిమ్, ద్రూణానః, అస్తా, అసి, విధ్య, రక్షసః తపిష్ఠైః ॥౯॥

పదార్థః :-(కృణుష్వ) కురుష్వ (పాజః) బలమ్. పాతేర్బలే జుట్ చ. ఉ. ౪.౨౧౦. ఇత్యసున్ (ప్రసితిమ్) జాలమ్. ప్రసితిః ప్రసయనాత్తన్తుర్వా జాలం వా.ని. ౬.౧౨. (న) ఇవ (పృథ్వీమ్) భూమిమ్

(యాహి) ప్రాప్నుహి (రాజేవ) (అమవాన్) బహవః సచివా విద్యన్తే యస్య తద్వత్ (ఇభేన) హస్తినా (తృష్వీమ్) క్షిప్రగతిమ్ తృష్వీతి క్షిప్రనామ. నిఘం ౨.౧౫. తతో వోతో గుణవచనాదితి జీష్ (అను) (ప్రసితిమ్) బన్ధనం జాలమ్ (ద్రూణానః) హింసన్ (అస్తా) ప్రక్షేప్తా (అసి) (విధ్య) తాడయ (రక్షసః) శత్రూన్ (తపిష్ఠైః) అతిశయేన సంతాపకరైః శస్త్రైః, అయం మన్త్రః, నిఘం. ౬.౧౨ వ్యాఖ్యాతః.॥ ౯ ॥

అన్వయః :- హే సేనాపతే! త్వం పాజః కృణుష్వ ప్రసితిం న పృథ్వీం యాహి. యతస్త్వమస్తాసి తస్మాదిభేనామవాన్ రాజేవ తపిష్ఠైః ప్రసితిం సంసాధ్య రక్షసశ్చ ద్రూణానస్తృష్వీమనువిధ్య. ॥ ౯ ॥

భావార్థః :- అత్రోపమాలంకారః. రాజవత్సేనాపతిః పూర్ణం బలం సంపాద్యానేకైః పాశైః శత్రూన్ బధ్వా శరాదిభిరివిధ్వా కారాగృహే సంస్థాప్య శ్రేష్ఠాన్ పాలయేత్. ॥ ౯ ॥

పదార్థము :- ఓ సేనాపతీ! నీవు (పాజః) శక్తిని (కృణుష్వ) పెంచుకొనుము (ప్రసితిమ్) వల (న) వలె (పృథివీమ్) భూమిని (యాహి) పొందుము. దానిచే నీవు (అస్తా) విసరివేయువాడవు (అసి) అగుచున్నావు. దీనిచే (ఇభేన) ఏనుగుతోగూడ (అమవాన్) అనేక దూతలుగల(రాజేవ) రాజువలె (తపిష్ఠైః) అత్యంత దుఃఖదాయకములగు శస్త్రములచే (ప్రసితిమ్) ఉరిత్రాళ్లను సిద్ధపరచి (రక్షసః) శత్రువులను (ద్రూణానః) సంహరించుచు (తృష్వీమ్) శీఘ్రముగా (అను) ఎదురుపడి (విధ్య) తాడనమొనర్చుము సంహరించుము. ॥౯॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకార మున్నది. సేనాపతి రాజువలె పూర్ణశక్తిచే గూడి అనేక ఉచ్చుత్రాళ్లచే శత్రువులను బంధించి వారిని బాణములు మున్నగు శస్త్రములచే దండించి కారాగారమున బంధించి శ్రేష్ఠులరక్షించవలెను. ॥౯॥

9.O Commander of the army, increase thy vigour, master the earth well-ordered like net. Thou art the extirpator of foes, attack them like a king equipped with ministers and military paraphernalia. Strengthening thy hold with most deadly weapons, facing and killing the fiends, subdue them soon!.

౬౪౦. తవ భ్రమాస ఇత్యస్య వామదేవ ఋషిః, అగ్నిర్ దేవతా, భురిక్పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునః స కిం కుర్యాదిత్యుపదిశ్యతే. ఆ సేనాపతి కర్తవ్య మేమిటి?

౬౪౦ తవ భ్రమాసఽ ఆశుయా పతన్త్యను స్పృశ ధృషతా శోశుచానః।
తపూంష్యగ్నే జుహ్వా పతఙ్గానసన్దితో విసృజ విష్వగుల్కాః ॥౧౦॥

ప.విః- తవ, భ్రమాసః, ఆశుయేత్యాశుయా, పతన్తి, అను, స్పృశ, ధృషతా, శోశుచానః,

తపూం॑షి, అగ్నే, జుహ్వా, పతఙ్గాన్, అస౯న్దిత ఇత్యసమ్ + దితః, వి, సృజ,విష్వక్, ఉల్కాః॥౧౦॥

పదార్థః :- (తవ) (భ్రమాసః) భ్రమణశీలా వీరాః (ఆశుయా) శీఘ్రగమనాః. అత్ర జసః స్థానే యాదేశః (పతన్తి) శ్యేనవచ్ఛత్రుదలే సంచరన్తి (అను) (స్పృశ) అనుగతో భవ (ధృషతా) దృఢేన సైన్యేన (శోశుచానః) భృశం పవిత్రాచరణః (తపూంషి) తాపాః (అగ్నే) అగ్నిరివ వర్తమాన (జుహ్వా) ఆజ్యహవనసాధనయా (పతఙ్గాన్) అశ్వాన్. పతఙ్గా ఇత్యశ్వనా. నిఘం. ౧.౧౪ (అసందితః) అఖణ్డితః (వి) (సృజ) నిష్పాదయ (విష్వక్) సర్వతః (ఉల్కాః) విద్యుత్పాతాః ॥ ౧౦॥

అన్వయః :- హే సేనాపతేఽగ్నే! శోశుచానస్త్వం యే తవ భ్రమాసో యథా విశ్వాగాశుయోల్కాస్తథా శత్రుషు పతన్తి తాన్ ధృషతాఽనుస్పృశ. అసందితోఽఖణ్డితః సన్ జుహ్వాగ్నేస్తపూంషీవ శత్రూణాముపరి సర్వతో విద్యుతో విసృజ పతఙ్గాన్ సుశిక్షితానశ్వాన్ కురు. ॥ ౧౦ ॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. రాజసేనాపతిసేనాభృత్యైః పరస్పరం ప్రీత్యా బలం సంవర్ధ్య వీరాన్ హర్షయిత్వా సంయోధ్యాగ్న్యాద్యస్త్రైః శతఘ్న్యాదిభిశ్చ శత్రూణాముపరి విద్యుద్వృష్టిః కార్యా యతః సద్యో విజయః స్యాత్.॥౧౦॥

పదార్థము :- (అగ్నే) అగ్నివలె తేజస్వివగు ఓ సేనాపతీ! (శోశుచానః) అతి పవిత్రాచరణము ననుష్ఠించు నీవు (తవ) నీయొక్క (భ్రమాసః) భ్రమణశీలురగు వీరసైనికులు ఎట్లు (విష్వక్) అన్నివైపులనుండి (ఆశుయా) శీఘ్రకారియగు (ఉల్కాః) పిడుగువంటి నడకగల (పతన్తి) డేగపక్షివలె శత్రుదళములందు బడుచుందురో వారిని (ధృషతా) దృఢసేనలతో (అను) అనుకూలముగ (స్పృశ) ప్రాప్తించుకొనుము. మరియు (అసన్దితః) అఖండితముగు (జుహ్వా) ఘృతాహుతిచే ప్రజ్వరిల్లు అగ్ని (తపూంషి) తేజమువలె శత్రువులపై అన్నివైపులనుండి విద్యుత్తును (విసృజ) ప్రయోగించుము మరియు (పతఙ్గాన్) అశ్వములకు చక్కని శిక్షణను యొసగుము. ॥౧౦॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. రాజు, సేనాపతి, సైనికులు పరస్పర ప్రీతితో శక్తిని పెంచుకొనవలెను. వీరులకు హర్షము గలుగునట్లు పట్టుదలతో యుద్ధమొనర్చి ఆగ్నేయాది శస్త్రములు, భుశుండి (తుపాకి, ఫిరంగి) మున్నగు శస్త్రములచే శత్రువులపై విద్యుద్వృష్టి గలిగించి శీఘ్రముగా విజయమును పొందవలయును.॥౧౦॥

10.O Commander the specimen of morality, keep thy fast moving brave soldiers, well disciplined in the army. Like the swift movements of lightning. Let them fall falcon-like on the enemies. With uninterrupted force, let fire-arms, brilliant like the flames of fire fed with ghee, rain over the foes; and train well thy horses!.

౬౪౧. ప్రతిస్పశ ఇత్యస్య వామదేవ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునః స కీదృశో భవేదిత్యుపదిశ్యతే. ఆతడెటుల నుండవలయును?

౬౪౧ ప్రతి స్పశో విసృజ తూర్ణితమో భవా పాయుర్విశోఽ అస్యా

అదబ్ధః। యో నో దూరేఽ అఘశꣳసో యోఽ అన్త్యగ్నే

మాకిష్టే వ్యథిరాదధర్షీత్ ॥౧౧॥

ప.విః- ప్రతి, స్పశః, వి, సృజ, తూర్ణితమ ఇతి తూర్ణి+తమః, భవ, పాయుః, విశః అస్యాః,

అదబ్ధః, యః, నః, దూరే, అఘశꣳస ఇత్యఘశꣳసః, యః, అన్తి, అగ్నే, మాకిః, తే, వ్యథిః,

ఆ, దధర్షీత్ ॥౧౧॥

పదార్థః :-(ప్రతి) (స్పశః) బాధనాని (వి) (సృజ) (తూర్ణితమః) అతిశయేన త్వరితా (భవ) ద్వ్యచోఽతస్తిజ ఇతి దీర్ఘః (పాయుః) రక్షకః (విశః) ప్రజాయాః (అస్యాః) వర్తమానాయాః (అదబ్ధః) అహింసకః (యః) (నః) అస్మాకమ్ (దూరే) విప్రకృష్టే (అఘశంసః) యోఽఘం పాపం కర్తుం శంసతి స్తేనః (యః)(అన్తి) నికటే (అగ్నే) అగ్నివచ్ఛత్రుదాహక (మాకిః) నిషేధే. అత్ర మకి ధాతోర్బాహుల కాదిఙ్ నుమభావశ్చ. (తే) తవ (వ్యథిః) వ్యథకః శత్రుః (ఆ)(దధర్షీత్) ధర్షేత్. అత్ర వాచ్ఛన్దసీతి ద్వివర్చనమ్. ॥ ౧౧ ॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! తే తవ నోఽస్మాకం చ యో వ్యథిరఘశంసో దూరే యోఽన్త్యస్తి యథా సోఽస్మాన్మాకిరాదధర్షీత్ తం ప్రతి త్వం తూర్ణితమః సన్ స్పశో విసృజ. అస్యా విశః పాయురదబ్ధోభవ.॥౧౧॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే నికటదూరస్థాః ప్రజాభ్యో దుఃఖప్రదా దస్యవః సన్తి తాన్ రాజాదయః సామదామదణ్డభేదైః సద్యో వశం నీత్వా దయాన్యాయాభ్యాం ధార్మికీః ప్రజాః సతతం పాలయేయుః. ॥౧౧॥

పదార్థము :- (అగ్నే) అగ్నివలె శత్రువులను జయించువాడా! (తే) నీయొక్క (నః) మాయొక్క (వ్యథిః) బాధలనుగలిగించు (యః) ఏ (అఘశంసః) పాపవృత్తిగల చోరులు, శత్రువులు (దూరే) దూరమందు (యః) ఎవరు (అన్తి) సమీపమందు గలరో వారు మమ్ము (మాకిః ఆ దధర్షీత్) దుఃఖములు

గలిగించకుండునట్లు ఆ శత్రువుల (ప్రతి) యెడ నీవు (తూర్ణితమః) శీఘ్రముగ దండించువాడవై (స్పశః) బంధనములను (విసృజ) రచించుము. మరియు (అస్యాః) ఈ వర్తమాన (విశః) ప్రజల (పాయుః) రక్షకుడవు (అదబ్ధః) హింసారహితుడవు అగుము. ॥౧౧॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. సమీపమందును, దూరమందును ఉండి ప్రజలకు దుఃఖములను గలిగించు బందిపోటులు, చోరులు మున్నగువారిని రాజు, రాజపురుషులు సామదానభేదదండోపాయములచే శీఘ్రముగా వశపరచుకొని దయాన్యాయములచే ధర్మయుక్తులగు ప్రజలను నిరంతరము రక్షించుచుండుట కర్తవ్యమై యున్నది. ॥౧౧॥

11. O destroyer of foes like fire, put shackles on and speedily punish the troublesome evil-minded enemy of yours and ours, may he be far or near, so that he may not harm us. May thou be the harmless guardian of the people of thine!.

౬౪౨. ఉదగ్న ఇత్యస్య వామదేవ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగార్షీ పంక్తిశ్ఛందః, పఞ్చమః స్వరః.

పునః స కిం కుర్యాదిత్యాహ. అతడేమి చేయవలెను?

౬౪౨ ఉదగ్నే తిష్ఠ ప్రత్యాతనుష్వ న్యమిత్రాఁ॥ ఓషతాత్తిగ్మహేతే ।యో

నోఽ అరాతిఁ సమిధాన చక్రే నీచా తం ధక్ష్యతసం న శుష్కమ్ ॥౧౨॥

ప.విః- ఉత్, అగ్నే, తిష్ఠ, ప్రతి, ఆ, తనుష్వ, ని, అమిత్రాన్, ఓషతాత్, తిగ్మహేత ఇతి తిగ్మ+హేతే, యః, నః, అరాతిమ్, సమిధానేతి సమ్ + ఇధాన, చక్రే, నీచా, తమ్, ధక్షి, అతసమ్, న, శుష్కమ్॥౧౨॥

పదార్థః :- (ఉత్) (అగ్నే) సభాధ్యక్ష (తిష్ఠ) (ప్రతి) (ఆ) (తనుష్వ) (ని) (అమిత్రాన్) ధర్మద్వేష్టౄన్ శత్రూన్ (ఓషతాత్) దహ (తిగ్మహేతే) తిగ్మస్తీవ్రో హేతిర్వజ్రో దణ్డో యస్య సః. హేతిరితి వజ్రనా. నిఘం. ౨.౨౦ (యః) (నః) అస్మాకమ్ (అరాతిమ్) శత్రుమ్ (సమిధాన) సమ్యక్ తేజస్విన్ (చక్రే) కరోతి (నీచా) న్యగ్భూతం కృత్వా (తమ్) (ధక్షి) దహ. అత్ర వికరణలుక్ (అతసమ్) కాష్ఠమ్ (న) ఇవ (శుష్కమ్) అనార్ద్రమ్. ॥ ౧౨ ॥

అన్వయః:- హే అగ్నే! త్వం రాజధర్మం ఉత్తిష్ఠ. ధార్మికాన్ ప్రత్యాతనుష్వ. హే తిగ్మహేతేఽమిత్రాన్న్యోషతాత్, హే సమిధాన! యో నోఽరాతిం చక్రే తం నీచా శుష్కమతసం న ధక్షి. ॥ ౧౨ ॥

భావార్థః :- అత్రోపమాలంకారః. రాజాదయః సభ్యా ధర్మే వినయే సమాహితా భూత్వా జలమివ మిత్రాన్ శీతయేయుః. అగ్నిరివ శత్రూన్ దహేయుః. య ఉదాసీనః స్థిత్వాఽస్మాకం శత్రూనుత్పాదయేత్తం దృఢం బన్ధం బధ్వా నిష్కణ్టకం రాజ్యం కుర్యుః. ॥౧౨॥

పదార్థము :- (అగ్నే) తేజోవంతుడవగు సభాధ్యక్షా! నీవు రాజధర్మమునందు (ఉత్తిష్ఠ) ఉన్నతిని పొంది ధర్మాత్ముల (ప్రతి) కొరకు (ఆ తనుష్వ) సుఖములను విస్తరింపజేయుము (తిగ్మహేతే) తీవ్రముగ దండించు రాజపురుషా! (అమిత్రాన్) ధర్మద్వేషులగు శత్రువులను (న్యోషతాత్) నిరంతరము కాల్చివేయుము. (సమిధాన) సమ్యక్ తేజోవంతులారా! (యః) ఎవడు (నః) మాయొక్క (అరాతిమ్) శత్రువునకు ప్రోత్సాహము (చక్రే) కలిగించునో (తమ్) వానిని (నీచా) నీచదశయందు బడవేసి (శుష్కమ్) ఎండిపోయిన (అతసమ్) కాష్ఠము (న) వలె (ధక్షి) కాల్చివేయుము. ॥౧౨॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమం దుపమాలంకారము గలదు. రాజు మొదలగు సభాజనులు ధర్మము, వినయములతో గూడి జలములవలె మిత్రులకు శీతలత్వమును ప్రసాదించుచు అగ్నివలె శత్రువులను భస్మమొనర్పవలెను. చాటుగానుండి శత్రువుల నుసిగొల్పు నీచుని దృఢబంధనములచే బంధించి నిష్కంటకముగ రాజ్యమేలవలెను. ॥౧౨॥

12.O king, make progress in thy duty of administration, extend happiness to the virtuous. O terrible chastiser, burn down the irreligious foes. O splendid person, humiliate and consume utterly like dried up stubble, him, who encourages our foe!.

౬౪౩. ఊర్ధ్వో భవేత్యస్య వామదేవ ఋషిః అగ్నిర్దేవతా, నిచృదార్ష్యతిజగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

పునః స కీదృశో భవేదిత్యాహ. ఆ రాజు ఎటుల నుండవలయును?

౬౪౩ ఊర్ధ్వో భవ ప్రతి విధ్యాధ్యస్మదావిష్కృణుష్వ దైవ్యాన్యగ్నే।
అవ స్థిరా తనుహి యాతుజూనాం జామిమజామిం
ప్రమృణీహి శత్రూన్ అగ్నేష్ట్వా తేజసా సాదయామి॥౧౩॥

ప. విః- ఊర్ధ్వః, భవ, ప్రతి, విధ్య, అధి, అస్మత్, ఆవిః, కృణుష్వ, దైవ్యాని, అగ్నే, అవ, స్థిరా, తనుహి, యాతుజూనామితి యాతు+జూనామ్, జామిమ్, అజామిమ్, ప్ర, మృణీహి, శత్రూన్, అగ్నేః, త్వా, తేజసా, సాదయామి ॥౧౩॥

పదార్థః:-(ఊర్ధ్వః) ఉత్కృష్టః (భవ) (ప్రతి) (విధ్య) తాడయ (అధి) (అస్మత్) (ఆవిః) ప్రాకట్యే (కృణుష్వ) (దైవ్యాని) దేవైర్విద్వద్భిర్నివృత్తాని వస్తూని (అగ్నే) (అవ) (స్థిరా) నిశ్చలాని (తనుహి) విస్తృణుహి (యాతుజూనామ్) యే యాంతి యే చ జవన్తే తేషామ్ (జామిమ్) భోజనయుక్తమ్ (అజామిమ్) భోజనరహితం స్థానమ్. అత్ర జముధాతోర్వాపాదిభ్య ఇతీఞ్ (ప్ర) (మృణీహి) హిన్ధి (శత్రూన్) అరీన్ (అగ్నేః) పావకస్య (త్వా) త్వామ్ (తేజసా) ప్రకాశేన సహ (సాదయామి) స్థాపయామి.॥౧౩॥

అన్వయః:-హే అగ్నే! విద్వన్రాజన్! యతస్త్వమూర్ధ్వో భవ. శత్రూన్ ప్రతి విధ్యాస్మత్ స్థిరా దైవ్యాన్యావిష్కృణుష్వ. సుఖాని తనుహి యాతుజూనాం జామిమజామిమనువతనుహి వినాశయ. శత్రూన్ ప్రమృణీహి తస్మాదహం త్వాఽగ్నేస్తేజసాధి సాదయామి. ॥ ౧౩ ॥

భావార్థః :-మనుష్యా రాజ్యైశ్వర్యం ప్రాప్యోత్తమగుణకర్మస్వభావా భవేయుః ప్రజాభ్యో దరిద్రేభ్యశ్చ సతతం సుఖం దద్యుః, ధర్మే స్థిరాః సన్తో దుష్టాధర్మాచారిణో మనుష్యాన్ సతతం శిక్షయేయుః. సర్వోత్కృష్టం సభాపతిం చ మన్యేరన్. ॥ ౧౩ ॥

పదార్థము :-(అగ్నే) తేజోవంతుడవగు విద్వాంసుడా! నీవు (ఊర్ధ్వః) ఉత్తముడవు (భవ) అగుము. ధర్మమునకు (ప్రతి) అనుకూలముగనుండి (విధ్య) దుష్టశత్రువులను తాడనమొనర్చుము. (అస్మత్) మాయొక్క (స్థిర) నిశ్చలమైన (దైవ్యాని) విద్వాంసులు సృష్టించిన పదార్థములను (ఆవిః) ప్రకటనము (కృణుష్వ) చేయుము. సుఖములను (తనుహి) విస్తారపరచుము (యాతుజూనామ్) పరధనములను దోచుకొను వేగవంతులగు శత్రువుల (జామిమ్) భోజనమును (అజామిమ్) ఇతర పదార్థముల స్థానమును (అవ) చక్కగా విస్తారముగ నష్టపరచుము, (శత్రూన్) శత్రువులను (ప్రమృణీహి) బలపూర్వకముగ నాశమొందించుము. అందుకే నేను (త్వా) నిన్ను (అగ్నేః) అగ్నియొక్క (తేజసా) ప్రకాశము (అధి) ఎదుట [సమ్ముఖమున] (సాదయామి) స్థాపన మొనర్చుచున్నాను. ॥౧౩॥

భావార్థము :- మానవులు రాజ్యైశ్వర్యములను పొంది ఉత్తమ గుణ, కర్మ, స్వభావయుక్తులై ప్రజలకు, ప్రత్యేకించి దరిద్రులకు సుఖములను గలిగించవలెను. ధర్మమునందు స్థిరముగానుండి నిరంతరము శిక్షణలను గరపుచు అందరిలో ఉత్తముడైన వానిని సభాపతి రాజుగ నెంచుకొనవలెను. ॥౧౩॥

13.O King, rise high, punish the wicked foes righteously, manifest the objects prepared by our steady scholars, enhance pleasures. Destroy the kitchens and other places of plundering of the vigorous enemies. Kill the foes, I settle thee with fire's ardour!.

౬౪౪. అగ్నిర్మూర్ధేత్యస్య వామదేవ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునః స కీదృశో భవేదిత్యాహ.

ఆ రాజపురుషు లెటులుండవలయును?

౬౪౪ అగ్నిర్మూర్ధా దివః కకుత్పతిః పృథివ్యా౭ అయమ్।
అపాం రేతాంసి జిన్వతి ఇన్ద్రస్య త్వౌజసా సాదయామి ॥౧౪॥

ప.వి:- అగ్నిః, మూర్ధా, దివః, కకుత్, పతిః, పృథివ్యాః అయమ్, అపామ్, రేతాంసి, జిన్వతి, ఇన్ద్రస్య, త్వా, ఓజసా, సాదయామి ॥౧౪॥

పదార్థః :-(అగ్నిః) సూర్యః (మూర్ధా) సర్వేషాం శిర ఇవ (దివః) ప్రకాశయుక్తస్యాకాశస్య మధ్యే (కకుత్) మహాన్. కకుహ ఇతి మహన్నా. నిఘం. 3.3. అస్యాన్త్యలోపో వర్ణవ్యత్యయేన హస్య దః (పతిః) పాలకః (పృథివ్యాః) భూమేః (అయమ్) (అపామ్) జలానామ్ (రేతాంసి) వీర్యాణి (జిన్వతి) ప్రీణాతి తర్పయతి (ఇన్ద్రస్య) సూర్యస్య (త్వా) త్వామ్ (ఓజసా) పరాక్రమేణ (సాదయామి).॥౧౪॥

అన్వయః:-హే రాజన్! యథా౭యమగ్నిర్దివః పృథివ్యా మూర్ధా కకుత్పతిరపాం రేతాంసి జిన్వతి తథా త్వం భవ. అహం త్వా త్వామిన్ద్రస్యౌజసా సహ రాజ్యాయ సాదయామి. ॥ ౧౪ ॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యో మనుష్యః సూర్యవద్ గుణకర్మస్వభావో న్యాయేన ప్రజాపాలనతత్పరో ధార్మికో విద్వాన్ భవేత్తం రాజత్వేన సర్వే మనుష్యాః స్వీకుర్యుః ॥ ౧౪ ॥

పదార్థము :-ఓ రాజా! (అయమ్) ఈ (అగ్నిః) సూర్యుడు (దివః) ప్రకాశముతోగూడ ఆకాశమధ్యన మరియు (పృథివ్యాః) భూమియొక్క (మూర్ధా) సకలప్రాణుల శిరమువలె ఉత్తముడు (కకుత్) ఉన్నతుడు (పతిః) సకలపదార్థముల రక్షకుడు (అపామ్) జలముల (రేతాంసి) సారముచే ప్రాణులను (జిన్వతి) తృప్తిపరచుచున్నట్లు నీవును అగుము. నేను (త్వా) నిన్ను (ఇన్ద్రస్య) సూర్యుని (ఓజసా) పరాక్రమముతోగూడ రాజ్యమునకై (సాదయామి) స్థాపనమొనర్చుచున్నాను. ॥౧౪॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. సూర్యునివంటి గుణకర్మ స్వభావములు గలిగి న్యాయయుక్తముగా ప్రజాపాలనమందు ధర్మాత్ముడగు విద్వాంసుని రాజ్యాధికారిగా ఎల్లరును నమ్మవలెను. ॥౧౪॥

14.O king, just as this sun, in the midst of luminous sky, as the head of earth, foremost of all, the protector of all, satisfies men with the strength of waters, so shouldst thou be. I appoint thee for kingship, with the strength of the sun!.

౬౪౫.భువో యజ్ఞస్యేత్యస్య త్రిశిరా ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృదార్షీత్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునః స కీదృశో భవేదిత్యాహ. ఆతడెట్లుండవలయును?

౬౪౫ భువో యజ్ఞస్య రజసశ్చ నేతా యత్రా నియుద్భిః సచసే శివాభిః।
దివి మూర్ధానం దధిషే స్వర్షాం జిహ్వామగ్నే చకృషే హవ్యవాహమ్॥౧౫॥

ప. విః- భువః, యజ్ఞస్య, రజసః, చ, నేతా, యత్ర, నియుద్భిరితి నియుత్ + భిః, సచసే, శివాభిః, దివి, మూర్ధానమ్, దధిషే, స్వర్షామ్, స్వఃసామితి స్వః+సామ్, జిహ్వామ్, అగ్నే, చకృషే, హవ్యవాహమితి హవ్య + వాహమ్ ॥౧౫॥

పదార్థః :-(భువః) పృథివ్యాః (యజ్ఞస్య) రాజధర్మస్య (రజసః) లోకస్యైశ్వర్యస్య వా (చ) పశ్వాదీనామ్ (నేతా) నయనకర్తా (యత్ర) రాజ్యే. అత్ర నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః (నియుద్భిః) వాయోర్వేగాదిగుణైః సహ (సచసే) సమవైషి (శివాభిః) కల్యాణకారికాభిర్నీతిభిః (దివి) న్యాయప్రకాశే (మూర్ధానమ్) శిరః (దధిషే) ధరసి (స్వర్షామ్) స్వః సుఖాని సనన్తి భజన్తి యయా తామ్ (జిహ్వామ్) జోహవీతి యయా తాం వాచమ్ (అగ్నే) విద్వన్ (చకృషే) కరోషి (హవ్యవాహమ్) హవ్యాని హోతుం దాతుమర్హాణి ప్రజ్ఞానాని యయా తామ్. ॥౧౫॥

అన్వయః :-హే అగ్నే విద్వన్! యథాఽగ్నిర్నియుద్భిః సహ వాయూ రజసో నేతా సన్ దివి మూర్ధానం ధరతి తథా యత్ర శివాభిః సహ భువో యజ్ఞస్య సచసే రాజ్యం దధిషే హవ్యవాహం స్వర్షాం జిహ్వాఞ్చకృషే తత్ర సర్వాణి సుఖాని వర్ధన్త ఇతి విజానీహి.॥౧౫॥

భావార్థః :-యస్మిన్ రాజ్యే రాజాదయః సర్వే ధార్మికా మఙ్గలచారిణో ధర్మేణ ప్రజాః పాలయేయుస్తత్ర విద్యాసుశిక్షాజాని సుఖాని కుతో న వర్ధేరన్? ॥ ౧౫ ॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసుడా! (యత్ర) ఏ రాజ్యమందు నీవలె (నియుద్భిః) వేగము మున్నగు గుణములచే వాయువు (రజసః) లోకముల, ఐశ్వర్యముల (నేతా) నడపునదై (దివి) న్యాయప్రకాశమునందు (మూర్ధానమ్) శిరస్సును ధారణమొనర్చునట్లు (యత్ర) ఎచ్చట (శివాభిః) కల్యాణప్రదమగు నీతులతో (భువః) తన రాజ్యమునందు (యజ్ఞస్య) రాజధర్మపాలనయందు (సచసే) సంయుక్తమైయుండి ఉత్తమప్రజలతో రాజ్యమును (దధిషే) ధారణమొనర్చి మరియు (హవ్యవాహమ్) ఈయదగిన విద్వాంసులను పొందుటకు (స్వర్షామ్) సుఖములను సేవింపజేయు (జిహ్వామ్) చక్కని విషయములను గ్రహించు వాణిని (చకృషే) ప్రయోగింపబడు చోట సకలసుఖములు వర్ధిల్లుచుండును. ॥౧౫॥

భావార్థము :- ఏ రాజ్యమునందు రాజు, రాజపురుషు లెల్లరును శుభాచరణ, ధర్మాచరణపరులైయుండి ప్రజాపాలనమొనర్చు నప్పు డచ్చట ఉత్తమ విద్యాశిక్షణల ద్వారా అనేక సుఖములు వృద్ధియగును. ॥౧౫॥

15.O learned person, know, that country flourishes, in which, there are men like thee active as air, leaders of supremacy, and heads of justice; where there are men to carry on the administration of the land with good statesmanship; where the country is preserved by efficient officials; and where the wisdom inspiring and pleasure - giving speech is used!.

౬౪౬. ధ్రువాసీత్యస్య త్రిశిరా ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, స్వరాడార్ష్యనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునః సా కీదృశీ భవేదిత్యాహ. రాజపత్ని ఎటు లుండవలయును?

౬౪౬ ధ్రువాసి ధరుణాస్తృతా విశ్వకర్మణా । మా త్వా సముద్రఽ ఉద్వధీన్మా సుపర్ణోఽ అవ్యథమానా పృథివీం దృꣳహ ॥౧౬॥

ప.వి:- ధ్రువా, అసి, ధరుణా, ఆస్తృతేత్యా+స్తృతా, విశ్వకర్మణేతి విశ్వ+కర్మణా, మా, త్వా, సముద్రః, ఉత్, వధీత్, మా, సుపర్ణ ఇతి సు+పర్ణః, అవ్యథమానా, పృథివీమ్, దృꣳహ॥౧౬॥

పదార్థః :-(ధ్రువా) నిష్కమ్పా (అసి) (ధరుణా) విద్యాధర్మధర్త్రీ (ఆస్తృతా) వస్త్రాలంకారశుభగుణైః సమ్యగాచ్ఛాదితా (విశ్వకర్మణా) విశ్వాని సమగ్రాణి ధర్మ్యకర్మాణి యస్య పత్యుస్తేన (మా) (త్వా)త్వామ్ (సముద్రః) సముద్రవన్తి కాముకా యస్మిన్ వ్యవహారే సః (ఉత్) (వధీత్) హన్యాత్ (మా) (సుపర్ణః) శోభనాని పర్ణాని పాలితాన్యఙ్గాని యస్య సః (అవ్యథమానా) పీడామప్రాప్తా (పృథివీమ్) స్వరాజ్యభూమిమ్ (దృꣳహ) వర్ధయ.॥ ౧౬ ॥

అన్వయః :-హే రాజపత్ని! యతో విశ్వకర్మణా పత్యా సహ వర్తమానాఽఽస్తృతా ధరుణా ధ్రువాఽసి, సాఽవ్యథమానా సతీ త్వం పృథివీముద్దృంహ త్వా సముద్రో మా వధీత్ సుపర్ణశ్చ మా వధీత్. ॥౧౬॥

భావార్థః :-యాదృశీం రాజనీతివిద్యాం రాజాఽధీతవాన్ భవేత్ తాదృశీమేవ రాజ్ఞ్యప్యధీతవతీ స్యాత్ సదైవోభౌ పతివ్రతాస్త్రీవ్రతౌ భూత్వా న్యాయేన పాలనం కుర్యాతామ్. వ్యభిచారకామవ్యథారహితౌ భూత్వా ధర్మేణ సన్తానానుత్పాద్య స్త్రీన్యాయం స్త్రీ, పురుషన్యాయం పురుషశ్చ కుర్యాత్. ॥౧౬॥

పదార్థము :-ఓ రాజపత్నీ! ఏకారణమున (విశ్వకర్మణా) సకలధర్మకార్యములనొనర్చు నీ పతితో గూడనుండు నీవు (ఆస్తృతా) వస్త్రాభూషణములు, శ్రేష్ఠగుణములతో నలంకరించుకొని (ధరుణా)

విద్యాధర్మములను ధారణమొనర్చుకొని (ధ్రువా) నిశ్చలమై (అసి) ఉన్నావో అట్టినీవు (అవ్యథమానా) ఎట్టి బాధలును లేక (పృథివీమ్) స్వరాజ్యమునందు (ఉద్దృంహ) చక్కగానభివృద్ధి నొందుము (త్వా) నిన్ను (సముద్రః) జారుల దుర్వ్యవహారములు (మావధీత్) బాధించకుండునుగాక! (సుపర్ణః) ఉత్తమరక్షణలను అవయవములచే నీ పతి (మా) బాధించకుండునుగాక! ॥౧౬॥

భావార్థము :- రాజు మరియు రాణి ఒకేవిధమగు రాచవిద్యల నేర్చినవారైయుండవలెను. వారిరువురు ఎల్లప్పుడును పతివ్రత, పత్నీవ్రతులై న్యాయపాలనమొనర్చవలెను. వ్యభిచారాది కాముక వ్యథలచే దూరముగనుండి ధర్మానుకూలముగ సంతానవంతులై స్త్రీలకు రాణి; పురుషులకు రాజు న్యాయమొనర్చుచుండవలెను. ॥౧౬॥

16.O queen, living in the company of thy religious-minded husband, and adorned with dress, ornaments and good qualities, acquiring knowledge and practising religion, remain steadfast. Being free from distress, advance the country under thy rule. Let no lascivious person torment thee, let not thy husband with beautiful body, harm thee!.

౬౪౭. ప్రజాపతిష్ట్వేత్యస్య త్రిశిరా ఋషిః, ప్రజాపతిర్దేవతా, అనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునః పతిస్తాం కథం వర్తయేదిత్యాహ. రాజు నామె నెటుల ప్రవర్తింపజేయవలెను?

౬౪౭ ప్రజాపతిష్ట్వా సాదయత్వపాం పృష్ఠే సముద్రస్యేమన్।

వ్యచస్వతీం ప్రథస్వతీం ప్రథస్వ పృథివ్యసి ॥౧౭॥

ప. విః- ప్రజాపతిరితి ప్రజా+పతిః, త్వా, సాదయతు, అపామ్, పృష్ఠే, సముద్రస్య, ఏమన్, వ్యచస్వతీమ్, ప్రథస్వతీమ్, ప్రథస్వ, పృథివీ, అసి ॥౧౭॥

పదార్థః :- (ప్రజాపతిః) ప్రజాయాః స్వామీ (త్వా) త్వామ్ (సాదయతు) స్థాపయతు (అపామ్) జలానామ్ (పృష్ఠే) ఉపరి (సముద్రస్య) సాగరస్య (ఏమన్) ప్రాప్తవ్యే స్థానే. అత్ర సప్తమ్యా లుక్, అత్ర ఏమన్నాదిషు ఛన్దసి పరరూపమితి వార్త్తికేన పరరూపమ్. (వ్యచస్వతీమ్) బహు వ్యచో వ్యఞ్చనం విద్యాగమనం సత్కారణం వా విద్యతే యస్యాస్తామ్ (ప్రథస్వతీమ్) ప్రథః ప్రఖ్యాతా కీర్త్తిర్విద్యతే యస్యాస్తామ్ (ప్రథస్వ) ప్రఖ్యాతా భవ (పృథివీ) భూమిరివ సుఖప్రదా (అసి) ॥ ౧౭ ॥

అన్వయః :- హే విదుషి ప్రజాపాలికే రాజ్ఞి! యథా ప్రజాపతిః సముద్రస్యాపామేమన్ పృష్ఠే నౌకేవ వ్యచస్వతీం ప్రథస్వతీం త్వా త్వాం సాదయతు. యతస్త్వం పృథివ్యసి తస్మాత్ స్త్రీన్యాయకరణే ప్రథస్వ. తథా తే పతిర్భవేత్ ॥ ౧౭ ॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. రాజపురుషాదయః స్వయం యస్మిన్ రాజకర్మణి ప్రవర్తేరంస్తస్మిన్ స్వాం స్వాం స్త్రియం స్థాపయేయుః. యః పురుషః పురుషాణాం న్యాయాధికారే తిష్ఠేత్తస్య స్త్రీ స్త్రీణాం న్యాయాసనే స్థితా భవేత్ ॥ ౧౭ ॥

పదార్థము :- ఓ విదుషీ! ప్రజాపాలికరాణీ! (ప్రజాపతిః) ప్రజలస్వామియగు పరమాత్మ (సముద్రస్య) సముద్ర (అపామ్) జలములు (ఏమన్) ప్రాప్తించదగిన స్థానమునందు (పృష్ఠే) వానిపై నౌకవలె (వ్యచస్వతీమ్) అనేక విద్యల సత్కారములతో గూడిన (ప్రథస్వతీమ్) ప్రశంసనీయ కీర్తిగల (త్వా) నిన్ను (సాదయతు) స్థిరపరచుగాక! నీవు (పృథివీ అసి) భూమివలె సుఖముల గలిగించుదానవై (అసి) ఉన్నావు. కావుననే స్త్రీలకు న్యాయము చేకూర్చుటయందు (ప్రథస్వ) ప్రసిద్ధురాలవగునట్లు నీ పతియును పురుషులకు న్యాయము గలిగించుగాక! ॥౧౭॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రములో వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. రాజపురుషులు మున్నగువారు తామే యే కార్యములందు ప్రవృత్తులగుచుందురో ఆ యా కార్యములందు తమతమ పత్నులను స్థిరపరచవలెను. ఏ యే రాజపురుషులు పురుషులకు న్యాయము గలిగించుచుందురో వారి పత్నులు స్త్రీలకు న్యాయములను గలిగించుటయందు సదా మగ్నులై యుండవలెను.॥౧౭॥

17.O learned queen, the King establishes thee, full of knowledge, reverence, and wide fame, on the seat of justice, like a conoe at a suitable place on the waters of the ocean. Thou art comforting like the Earth. Be famous in doing justice unto females, as thy husband does unto men!.

౬౪౮. భూరసీత్యస్య త్రిశిరా ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, ప్రస్తారపఙ్క్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునః సా కీదృశీ భవేదిత్యాహ. ఆ రాణి యెటులుండవలయును?

౬౪౮ భూరసి భూమిరస్యదితిరసి విశ్వధాయా విశ్వస్య భువనస్య ధర్త్రీ।
పృథివీం యచ్ఛ పృథివీం దృꣳహ పృథివీం మా హిꣳసీః ॥౧౮॥

ప.విః- భూః, అసి, భూమిః, అసి, అదితిః, అసి, విశ్వధాయా ఇతి విశ్వ + ధాయాః, విశ్వస్య, భువనస్య, ధర్త్రీ, పృథివీమ్, యచ్ఛ, పృథివీమ్, దృꣳహ, పృథివీమ్, మా, హిꣳసీః.॥౧౮॥

పదార్థః:-(భూః) భవతీతి భూః (అసి) (భూమిః) పృథివీవత్ (అసి) అదితిః అఖణ్డితైశ్వర్య మన్తరిక్ష మివాక్షుబ్ధా (అసి) (విశ్వధాయాః) యా విశ్వం సర్వం గృహ్ణాతి గృహాశ్రమీయ రాజవ్యవహారం దధాతి సా (విశ్వస్య) సర్వస్య (భువనస్య) భవన్తి భూతాని యస్మిన్రాజ్యే తస్య (ధర్త్రీ) ధారికా (పృథివీమ్) (యచ్ఛ) నిగృహాణ (పృథివీమ్) (దృంహ) వర్ధయ (పృథివీమ్) (మా) (హింసీః) హింస్యాః. ॥ ౧౮ ॥

అన్వయః :-హే రాజపత్ని! యతస్త్వం భూరివాసి తస్మాత్ పృథివీం యచ్ఛ. యతస్త్వం విశ్వధాయా విశ్వస్య భువనస్య ధర్త్రీ భూమిరివాసి తస్మాత్ పృథివీం దృంహ. యతస్త్వమదితిరివాసి తస్మాత్ పృథివీం మా హింసీః.॥ ౧౮ ॥

భావార్థః:-యా రాజకులస్త్రియః పృథివ్యాదివద్ధైర్యాదిగుణయుక్తాః సన్తి తా ఏవ రాజ్యం కర్తుమర్హన్తి.॥ ౧౮ ॥

పదార్థము :-ఓ రాణీ! నీవు (భూః) భూమివలె (అసి) ఉన్నావు. కావున (పృథివీమ్) పృథివిని (యచ్ఛ) నిరంతరము గ్రహణమొనర్చుము. నీవు (విశ్వధాయాః) సమస్త గృహాశ్రమ, రాజ్యసంబంధ వ్యవహారముల మరియు (విశ్వస్య) సమస్త (భువనస్య) రాజ్యమును (ధర్త్రీ) ధారణమొనర్చు (భూమిః) పృథివివలె (అసి) ఉన్నావు. కావున (పృథివీమ్) భూమిని (దృంహ) వృద్ధిపరచుము. నీవు (అదితిః) అఖండైశ్వర్యవంతమగు ఆకాశమువలె దుఃఖరహితవై(అసి) ఉన్నావు. కావున (పృథివీమ్) భూమిని (మా హింసీః) నష్టపరచకుము.॥౧౮॥

భావార్థము :-రాజవంశస్త్రీలు పృథివ్యాదులవలె ధీరగుణములతో గూడినవారై రాజ్యపాలన మొనర్చుటకు అర్హులై యుందురు. ॥౧౮॥

18.O Queen, thou art patient like the earth, hence control the earth. Thou, the organiser of house hold affairs, and the conductor of full administration, art firm like the earth, hence steady the earth. Thou art unagitated like the. glorious sky, hence do the earth no injury!.

౫౪౯.విశ్వస్మై ఇత్యస్య త్రిశిరా ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగతిజగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తౌ పరస్పరం కథం వర్తేయాతామిత్యాహ. వారు పరస్పరమెటుల ప్రవర్తించవలెను?

౫౪౯ విశ్వస్మై ప్రాణాయాపానాయ వ్యానాయోదానాయ ప్రతిష్ఠాయై

చరిత్రాయ। అగ్నిష్ట్వాభిపాతు మహ్యా స్వస్త్యా ఛర్దిషా శన్తమేన తయా

దేవతయాఙ్గిరస్వద్ ధ్రువా సీద॥౧౯॥

ప.వి:- విశ్వస్మై ప్రాణాయ, అపానాయేత్యప + ఆనాయ, వ్యానాయేతి వి + ఆనాయ, ఉదానాయేత్యుత్ + ఆనాయ, ప్రతిష్ఠాయై, ప్రతిష్ఠాయా ఇతి ప్రతి + స్థాయై, చరిత్రాయ, అగ్నిః, త్వా, అభి, పాతు, మహ్యా, స్వస్త్యా, ఛర్దిషా, శన్తమేనేతి శమ్ + తమేన, తయా, దేవతయా, అఙ్గిరస్వత్, ధ్రువా, సీద ॥౧౯॥

పదార్థః :- (విశ్వస్మై) సంపూర్ణాయ (ప్రాణాయ) జీవనహేతవే (అపానాయ) దుఃఖనివారణాయ (వ్యానాయ) వివిధోత్తమవ్యవహారాయ (ఉదానాయ) ఉత్కృష్టాయ బలాయ (ప్రతిష్ఠాయై) సత్కృతయే (చరిత్రాయ) ధర్మాచరణాయ (అగ్నిః) విజ్ఞానవాన్ పతిః (త్వా) త్వామ్ (అభి) ఆభిముఖ్యతయా (పాతు) రక్షతు (మహ్యా) మహత్యా (స్వస్త్యా) ప్రాపకసుఖక్రియయా (ఛర్దిషా) ప్రదీప్తేన (శన్తమేన) అత్యన్తసుఖరూపేణ కర్మణా (తయా) (దేవతయా) వివాహితపతిరూపయా సుఖప్రదయా (అఙ్గిరస్వత్) కారణవత్ (ధ్రువా) నిశ్చలస్వరూపా (సీద) అవస్థితా భవ.॥ ౧౯ ॥

అన్వయః :- హే స్త్రి! యోఽగ్నిస్తే పతిర్మహ్యా స్వస్త్యా శన్తమేన ఛర్దిషా విశ్వస్మై ప్రాణాయాపానాయ వ్యానాయోదానాయ ప్రతిష్ఠాయై చరిత్రాయ యాం త్వాభిపాతు సా త్వం తయా దేవతయా సహాఽఙ్గిరస్వద్ ధ్రువా సీద. ॥ ౧౯ ॥

భావార్థః :- పురుషాః స్వస్వస్త్రీణాం సత్కారసుఖాభ్యామవ్యభిచారేణ చ ప్రియాచరణం పాలనాదికం చ సతతం కుర్యుః, స్త్రియోఽప్యేవమేవ, న స్వస్త్రియం విహాయాన్యాం పురుషః స్వపురుషం విహాయాన్యం స్త్రీ చ సంగచ్ఛేత్. ఏవం పరస్పరస్య ప్రియాచరణావుభౌ సదా వర్తేయాతామ్. ॥ ౧౯ ॥

పదార్థము :- ఓ మహిళామణీ! (అగ్నిః) విజ్ఞానవంతుడగు నీ పతి (మహ్యా) గొప్ప (స్వస్త్యా) సుఖకారక క్రియల మరియు (ఛర్దిషా) ప్రకాశయుక్తము (శన్తమేన) అత్యంత సుఖదాయక కర్మలతో (విశ్వస్మై) సంపూర్ణ (ప్రాణాయ) జీవనహేతువగు ప్రాణములు (అపానాయ) దుఃఖనివృత్తికొరకు (వ్యానాయ) అనేకవిధములగు ఉత్తమ వ్యవహారముల సిద్ధికొరకు (ఉదానాయ) ఉత్తమబలముకొరకు (ప్రతిష్ఠాయై) సత్కారముకొరకు (చరిత్రాయ) ధర్మాచరణమునకు (త్వా) నిన్ను (అభిపాతు) అభిముఖుడై రక్షించును (తయా) అట్టి (దేవతయా) దివ్యస్వరూపుడగు పతితోగూడ (అఙ్గిరస్వత్) కార్యకారణ సంబంధమువలె (ధ్రువా) నిశ్చల చిత్తురాలవై (సీద) ప్రతిష్ఠావంతురాలవగుము. ॥౧౯॥

భావార్థము :- పురుషులు తమ తమ భార్యలను సత్కారసుఖములచేతను, వ్యభిచారరాహిత్యముచేతను ప్రతిష్ఠవంతమగు పవిత్రాచరణచేతను నిరంతరము పాలన మొనర్చవలయును. ఇదేవిధముగ స్త్రీలును

నొనర్చవలెను. పురుషుడు తన స్త్రీనిగాక అన్యస్త్రీని, స్త్రీ తన పురుషుని వదలి పరపురుషుని కామించవలదు. ఇట్లిరువురును పరస్పరము ప్రీతిపూర్వకముగ సదా వర్తించవలెను. ॥౧౯॥

19.O woman, may thy learned husband, protect thee, with pleasure-giving deeds and beautiful peaceful acts, for full longevity, removal of misery, acquisition of various noble performances, vigour, veneration, and religious duties. May thou attain to fame, living permanently with thy husband, as cause and effect are inseparable!.

౬౨౦.కాండాత్కాండాదిత్యస్యాఽగ్నిర్ఋషిః, పత్నీ దేవతా, అనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునః సా కీదృశీ భవేదిత్యాహ. పతివ్రతాస్త్రీ యెటులుండవలయును?

౬౨౦ కాణ్డాత్కాణ్డాత్ప్రరోహన్తీ పరుషః పరుషస్పరి।

ఏవా నో దూర్వే ప్రతను సహస్రేణ శతేన చ ॥౨౦॥

ప.విః-కాణ్డాత్కాణ్డాదితి కాణ్డాత్ + కాణ్డాత్, ప్రరోహన్తీతి ప్ర + రోహన్తీ, పరుషః పరుష ఇతి పరుషః + పరుషః, పరి, ఏవ, నః, దూర్వే, ప్ర, తను, సహస్రేణ, శతేన, చ ॥౨౦॥

పదార్థః :-(కాణ్డాత్కాణ్డాత్) గ్రన్థేర్గ్రన్థేః (ప్రరోహన్తీ) ప్రకృష్టతయా వర్ధమానా (పరుషః పరుషః) మర్మణో మర్మణః (పరి) సర్వతః (ఏవా) నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః (నః) అస్మాన్ (దూర్వే) దూర్వావద్వర్తమానే (ప్ర) (తను) విస్తృణుహి (సహస్రేణ) అసంఖ్యాతేన (శతేన) అనేకైః (చ) ॥౨౦॥

అన్వయః :-హే స్త్రి! త్వం యథా సహస్రేణ శతేన చ కాణ్డాత్కాణ్డాత్పరుషః పరుషస్పరి ప్రరోహన్తీ దూర్వే దూర్వౌషధీ వర్తతే తథైవ నోఽస్మాన్ పుత్రపౌత్రైశ్వర్యాదిభిః ప్రతను. ॥౨౦॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా దూర్వౌషధీ రోగప్రణాశికా సుఖవర్ధికా సువిస్తీర్ణా చిరం స్థాత్రీ సతీ వర్ధతే తథా సతీ విదుషీ స్త్రీ కులం శతధా సహస్రధా వర్ధయేత్. తథా పురుషోఽపి ప్రయతేత. ॥౨౦॥

పదార్థము :-ఓ స్త్రీ! నీవు (సహస్రేణ) అసంఖ్యాక (చ) మరియు (శతేన) అనేకవిధములుగ (కాణ్డాత్కాణ్డాత్) సమస్తావయవములనుండి (పరుషః పరుషః) కణుపు కణుపునుండి ప్రతి గనెనుండి (పరి) అన్నివైపులనుండి (ప్రరోహన్తి) అతిగా వృద్ధి జెందుచు (దూర్వే) దూర్వ [గరిక] గడ్డి (ఏవ) వలెనే (నః) మమ్ము పుత్రపౌత్ర ఐశ్వర్యములతో (ప్రతను) విస్తృతమొనర్చుము. ॥౨౦॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. దూర్వా (గరిక) తృణము ఓషధిగ

అనేక వ్యాధులను దొలగించుచు సుఖవృద్ధిగలిగించుచు చక్కని విస్తారముగలదై చిరస్థాయియగుచు వృద్ధిజెందునట్లు విద్వాంసురాండ్రగు స్త్రీలు అనేక విధములుగ తమ కుటుంబమును, వంశమును వృద్ధిపరచవలెను. ॥౨౦॥

20.O woman, just as the grass increases widely from all sides, with hundreds and thousands of joints and knots, so lengthen out our line of descendants with sons and grandsons!.

౬౫౧. యా శతేనేత్యస్యాగ్నిర్ఋషిః, పత్నీ దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునః సా కీదృశీ భవేదిత్యాహ. ఆమె ఎటువంటిదిగ నుండవలయును?

౬౫౧ యా శతేన ప్రతనోషి సహస్రేణ విరోహసి।

తస్యాస్తే దేవీష్టకే విధేమ హవిషా వయమ్ ॥౨౧॥

ప.విః- యా, శతేన, ప్రతనోషీతి ప్ర+తనోషి, సహస్రేణ, విరోహసీతి వి+రోహసి, తస్యాః, తే, దేవి, ఇష్టకే, విధేమ, హవిషా, వయమ్ ॥౨౧॥

పదార్థః :-(యా) (శతేన) అసంఖ్యాతేన (ప్రతనోషి) (సహస్రేణ) అసంఖ్యాతేన (విరోహసి) వివిధతయా వర్ధసే (తస్యాః) (తే) తవ (దేవి) దేదీప్యమానే (ఇష్టకే) ఇష్టకేవ శుభైర్గుణైః సుశోభితే (విధేమ) పరిచరేమ (హవిషా) హోతుమర్హేణ (వయమ్). ॥ ౨౧ ॥

అన్వయః :-హే ఇష్టకే! ఇష్టకావద్దృఢాంగే దేవి స్త్రి! యథేష్టకా శతేన ప్రతనోతి సహస్రేణ విరోహతి తథా యా త్వమస్మాన్ శతేన ప్రతనోషి సహస్రేణ చ విరోహసి తస్యాస్తే తవ హవిషా వయం విధేమ త్వాం పరిచరేమ. ॥౨౧॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా శతశః సహస్రాణీష్టకా గృహాకారా భూత్వా సర్వాన్ సుఖయన్తి తథైవ యాః సాధ్వ్యః స్త్రియః పుత్రపౌత్రభృత్యాదిభిః సర్వానానన్దయేయుస్తాః పురుషాః సతతం సత్కుర్యు ర్నహి సత్పురుషస్త్రీసమాగమేన వినా శుభగుణాఢ్యాన్యపత్యాని జాయేరన్. ఏవం భూతైః సన్తానైర్వినా మాతాపితౄణాం కుతః సుఖం జాయేత? ॥ ౨౧ ॥

పదార్థము :- (ఇష్టకే) ఇటుకవంటి దృఢమగు అవయవములతో, శుభగుణములతో శోభవంతినగు (దేవి) ప్రకాశయుక్తురాలవగు మహిళామణీ! ఇటుకలు వందల, వేలసంఖ్యతో గూడి భవనాదులను విస్తృతపరచునట్లు (యా) నీవు మమ్ము (శతేన) వందలాది పుత్రపౌత్రాది సంపదలచే (ప్రతనోషి) ఎట్లు విస్తారవంతమొనర్తువో మరియు (సహస్రేణ) వేలాది పదార్థములచే (విరోహసి) అనేక విధములుగ

వృద్ధిపరచుచున్నావో (తస్యాః) అట్టి (తే) నీకు (హవిషా) ఈయదగిన పదార్థములచే (వయమ్) మేము (విధేమ) సేవించెదముగాక! ॥౨౧॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. శతాధిక విధముల వేలాది ఇటుకలు గృహమును నిర్మించి సుఖము నొనగూర్చునట్లు ఉత్తమస్త్రీలు పుత్రపౌత్ర భృత్యాదులతో, సకలైశ్వర్యములతో కుటుంబమును ఆనందమునం దుంచవలెను. అట్టివారిని పురుషులు సదా సత్కరించవలెను. ఏలన శ్రేష్ఠులగు స్త్రీపురుషులుగానిచో శుభగుణయుక్తమగు సంతానమెప్పుడును నిర్మింపబడదు. అట్టి సంతానములేకున్న తల్లిదండ్రులకు సుఖములభించదు. ॥౨౧॥

21.O beautiful, well-built woman, just as hundreds and thousands of bricks build and magnify a house, so dost thou increase our family with hundreds of sons and grandsons, and profusely enrich it with thousands of articles. We serve thee with nice presents!.

౬౨. యాస్త ఇత్యస్యేన్ద్రాగ్నీ ఋషీ, అగ్నిర్దేవతా, భురిగనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునః సా కీదృశీ భవేదిత్యుపదిశ్యతే. ఆ స్త్రీ ఎటువంటిదై యుండవలయును?

౬౨ యాస్తేఽ అగ్నే సూర్యే రుచో దివమాతన్వన్తి రశ్మిభిః।

తాభి ర్నోఽ అద్య సర్వాభీ రుచే జనాయ నస్కృధి ॥౬౨॥

ప. విః-యాః, తే, అగ్నే, సూర్యే, రుచః, దివమ్, ఆతన్వన్తీత్యాతన్వన్తి, రశ్మిభిరితి రశ్మి + భిః, తాభిః, నః, అద్య, సర్వాభిః, రుచే, జనాయ, నః, కృధి ॥౬౨॥

పదార్థః :- (యాః) (తే) తవ (అగ్నే) అగ్నిరివ వర్తమానే (సూర్యే) అర్కే (రుచః) దీప్తయః (దివమ్) ప్రకాశమ్ (ఆతన్వన్తి) సమన్తాద్విస్తృణ్వన్తి (రశ్మిభిః) కిరణైః (తాభిః) రుచిభిః (నః) అస్మాన్ (అద్య) (సర్వాభిః) (రుచే) రుచికారకాయ (జనాయ) ప్రసిద్ధాయ (నః) అస్మాన్ (కృధి) కురు. అత్ర వికరణలుక్. ॥ ౬౨ ॥

అన్వయః :- హే అగ్నే విదుష్యధ్యాపికే స్త్రి! యాస్తే రుచయః సన్తి తాభిః సర్వాభిర్నో యథా రుచః సూర్యే రశ్మిభిర్దివమాతన్వన్తి తథా త్వమాతను అద్య రుచే జనాయ నః ప్రీతాన్ కృధి. ॥ ౬౨ ॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా బ్రహ్మాణ్డే సూర్యస్య దీప్తయః సర్వాణి వస్తూని ప్రకాశ్య రోచయన్తి తథైవ విదుష్యః సాధ్వ్యః పతివ్రతాః స్త్రియః సర్వాణి గృహకర్మాణి ప్రకాశయన్తి. యత్ర స్త్రీపురుషౌ పరస్పరం ప్రీతిమన్తౌ స్యాతాం తత్ర సర్వం కల్యాణమేవ. ॥ ౬౨ ॥

పదార్థము :- (అగ్నే) అగ్నివంటి తేజస్సుగలిగి అధ్యాపికవగు ఓ విదుషీమణీ! (యాః) ఏది (తే) నీకు అభిరుచికరమో (తాభిః) అట్టి (సర్వాభిః) సకల యభిరుచులతో గూడ (నః) మాకెల్లు (రుచః) ప్రకాశములు (సూర్యే) సూర్యునియందు (రశ్మిభిః) కిరణములచే (దివమ్) ప్రకాశమును (ఆతన్వన్తి) ఉత్తమరీతిలో విస్తారపరచునట్లు నీవును శ్రేష్ఠముగ విస్తృతసుఖములను గలిగించుము. మరియు (అద్య) నేడే (రుచే) అభిరుచిని గలిగించు (జనాయ) ప్రసిద్ధమనుష్యులకొరకు (నః) మమ్ము ప్రీతియుక్తులనుగ (కృధి) చేయుము. ॥౨౨॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. బ్రహ్మాండమునందు సూర్యుని దీప్తి సకలపదార్థములను తన ప్రకాశముచే రుచికరమొనర్చునట్లు విదుషీరత్నములగు శ్రేష్ఠపతివ్రతామతల్లులు గృహస్థ సకలకార్యములను ప్రకాశపరతురు. ఏ కుటుంబమునందు స్త్రీపురుషులు పరస్పరము ప్రీతియుక్తముగ నుందురో అచ్చట సకలవిషయములందును కల్యాణమే జరుగుచుండును. ॥౨౨॥

22.O brilliant learned teachress, gladden us with all thy tastes, just as lights in the sun, with their beams, spread brilliance all around. With all those tastes make us always friendly towards the lovely famous person!.

౬౫౩. యా వో దేవా ఇత్యస్యేన్ద్రాగ్నీ ఋషీ, బృహస్పతిర్దేవతా, అనుష్టుప్ఛందః, గాన్ధారః స్వరః.

స్త్రీపురుషైః కథం విజ్ఞానం సంపాద్యమిత్యాహ? స్త్రీపురుషులు విజ్ఞానము నెటుల పొందవలయును?

౬౫౩ యా వో దేవాః సూర్యే రుచో గోష్వశ్వేషు యా రుచః।

ఇన్ద్రాగ్నీ తాభిః సర్వాభీ రుచం నో ధత్త బృహస్పతే ॥౨౩॥

ప.విః- యాః, వః, దేవాః, సూర్యే, రుచః, గోషు, అశ్వేషు, యాః, రుచః, ఇన్ద్రాగ్నీ, తాభిః, సర్వాభిః, రుచమ్, నః, ధత్త, బృహస్పతే ॥౨౩॥

పదార్థః :- (యాః) (వః) యుష్మాకమ్ (దేవాః) విద్వాంసః (సూర్యే) సవితరి (రుచః) రుచయః (గోషు) ధేనుషు (అశ్వేషు) గవాదిషు (యాః) (రుచః) ప్రీతయః (ఇన్ద్రాగ్నీ) విద్యుత్సూర్యవద ధ్యాపకోపదేశకౌ (తాభిః) (సర్వాభిః) (రుచమ్) కామనామ్ (నః) అస్మాకం మధ్యే (ధత్త) (బృహస్పతే) బృహతాం విదుషాం పాలక. ॥ ౨౩ ॥

అన్వయః :- హే దేవాః! యూయం యా వః సూర్యే రుచో యా గోష్వశ్వేషు రుచశ్చేవ రుచః సన్తి తాభిః సర్వాభీ రుగ్భిర్నో రుచమిన్ద్రాగ్నీ ఇవ ధత్త. హే బృహస్పతే పరీక్షక! భవానస్మాకం పరీక్షాం కురు. ॥౨౩॥

భావార్థః :- యావన్మనుష్యాణాం విద్వత్సఙ్గ ఈశ్వరేఽస్య సృష్టౌ చ రుచిః పరీక్షా చ న జాయతే తావద్విజ్ఞానం న వర్ధతే. ॥ ౨౩ ॥

పదార్థము :- (దేవాః) విద్వాంసులారా! మీరెల్లరును (యాః) ఏ (వః) మీయొక్క (సూర్యే) సూర్యునియందు (రుచః) దీప్తి [ప్రకాశము] (యాః) ఏ (గోషు) గోవుల (అశ్వేషు) గుఱ్ఱములు మున్నగు వానియందు (రుచః) ప్రకాశమువంటి ప్రీతిగలదో (తాభిః) అట్టి (సర్వాభిః) సమస్తయభిరుచులతో (నః) మా మధ్య (రుచమ్) కామితములను (ఇన్ద్రాగ్నీ) విద్యుత్తు సూర్యులవలె అధ్యాపకోపదేశకులు ధారణమొనర్చునట్లు (ధత్త) ధారణమొనర్చుడు (బృహస్పతే) నిష్పక్షికముగ, పరీక్షాదులొనర్చు పూర్ణవిద్వాంసుడవగు నీవు (నః) మమ్ము పరీక్షింపుము. ॥౨౩॥

భావార్థము :- మానవులు విద్వాంసుల సాంగత్యమున ఈశ్వరుడు మరియు యాతని సృష్టిరచనను అనుభవపూర్ణముగ దెలిసికొననంతవరకు విజ్ఞాన మెప్పుడును వృద్ధి గాజాలదు. ॥౨౩॥

23.O learned persons, whatever love ye have got for the sun, the cows and horses, with all that inculcate love in us, just as the teacher and preacher incite our love for learning. O unbiassed learned examiner examine us!.

౬౨౪. విరాడ్జ్యోతిరిత్యస్యేన్ద్రాగ్నీ ఋషీ, ప్రజాపతిర్దేవతా, నిచృద్బృహతీఛందః, ఋషభః, స్వరః.

దమ్పతీ అన్యోఽన్యం కథం వర్తేయాతామిత్యాహ. స్త్రీపురుషులు పరస్పరమెటుల వర్తించవలయును?

౬౨౪ విరాడ్ జ్యోతిరధారయత్ స్వరాడ్ జ్యోతిరధారయత్।
ప్రజాపతిష్ట్వా సాదయతు పృష్ఠే పృథివ్యా జ్యోతిష్మతీమ్।విశ్వస్మై
ప్రాణాయాపానాయ వ్యానాయ విశ్వం జ్యోతిర్యచ్ఛ।
అగ్నిష్టేఽధిపతిస్తయా దేవతయాఙ్గిరస్వద్ ధ్రువా సీద ॥౨౪॥

ప. విః- విరాడితి వి + రాట్, జ్యోతిః, అధారయత్, స్వరాడితి స్వ + రాట్, జ్యోతిః, అధారయత్, ప్రజాపతిరితి ప్రజా + పతిః, త్వా, సాదయతు, పృష్ఠే, పృథివ్యాః, జ్యోతిష్మతీమ్, విశ్వస్మై, ప్రాణాయ, అపానాయేత్యప + ఆనాయ, వ్యానాయేతి వి + ఆనాయ,

విశ్వమ్, జ్యోతిః, యచ్ఛ, అగ్నిః, తే, అధిపతిరిత్యధి + పతిః, తయా, దేవతయా, అఙ్గిరస్వత్, ధ్రువా, సీద ॥ ౨౪ ॥

పదార్థః :- (విరాట్) యా వివిధాసు రాజతే (జ్యోతిః) విద్యాప్రకాశమ్ (అధారయత్) ధారయేత్ (స్వరాట్) సర్వేషు ధర్మాచరణేషు స్వయం రాజతే (జ్యోతిః) విద్యుదాదిప్రకాశమ్ (అధారయత్) (ప్రజాపతిః) ప్రజాయాః పాలకః (త్వా) త్వామ్ (సాదయతు) సంస్థాపయతు (పృష్ఠే) తలే (పృథివ్యాః) భూమేః (జ్యోతిష్మతీమ్) ప్రశస్తం జ్యోతిర్విద్యావిజ్ఞానం విద్యతే యస్యాస్తామ్ (విశ్వస్మై) అఖిలాయ (ప్రాణాయ) ప్రాణితి సుఖం యేన తస్మై (అపానాయ) అపానితి దుఃఖం యేన తస్మై (వ్యానాయ) వ్యానితి సర్వాన్ శుభగుణకర్మస్వభావాన్ యేన తస్మై (విశ్వమ్) సమగ్రమ్ (జ్యోతిః) విజ్ఞానమ్ (యచ్ఛ) గృహాణ (అగ్నిః) విజ్ఞానవాన్ (తే) తవ (అధిపతిః) స్వామీ (తయా) (దేవతయా) దివ్యయా (అఙ్గిరస్వత్) సూత్రాత్మవత్ (ధ్రువా) నిష్కమ్పా (సీద) స్థిరా భవ. ॥ ౨౪ ॥

అన్వయః :- యా విరాట్ స్త్రీ జ్యోతిరధారయత్ యః స్వరాట్ పురుషో జ్యోతిరధారయత్ సా స వాఽఖిలం సుఖం ప్రాప్నుయాత్. హే స్త్రీ! యోఽగ్ని స్తేఽధిపతిరస్తి తయా దేవతయా సహ త్వమఙ్గిరస్వద్ ధ్రువా సీద. హే పురుష! యాఽగ్ని స్తవాఽధిపత్న్యస్తి తయా దేవతయా సహ త్వమఙ్గిరస్వద్ ధ్రువః సీద. హే స్త్రీ! యః ప్రజాపతిః పృథివ్యాః పృష్ఠే విశ్వస్మై ప్రాణాయాపానాయ వ్యానాయ జ్యోతిష్మతీం విద్యుత మివ త్వా సాదయతు, సా త్వం విశ్వం జ్యోతిర్యచ్ఛైతస్మా ఏనం పతిం త్వం సాదయ. ॥ ౨౪ ॥

భావార్థః :-యే స్త్రీపురుషాః సత్సంగవిద్యాభ్యాసాభ్యాం విద్యుదాదిపదార్థవిద్యాం వర్ధయన్తే త ఇహ సుఖినో భవన్తి. పతిః స్త్రియం సదా సత్కుర్యాత్. స్త్రీ పతిఞ్చ కుర్యాత్. ఏవం పరస్పరం ప్రీత్యా సహైవ సుఖం భుఞ్జాతామ్.॥౨౪॥

పదార్థము :-(విరాట్) అనేకవిధములగు విద్యలచే ప్రకాశమానమగు స్త్రీ (జ్యోతిః) విద్యాయున్నతిని (అధారయత్) తాను ధరించి ధరింపజేయవలెను (స్వరాట్) సమస్త ధర్మవ్యవహారములందు పవిత్రాచరణగల పురుషుడు (జ్యోతిః) విద్యుత్తు మున్నగువాని ప్రకాశమును (అధారయత్) ధరించి ధరింపజేయవలయును. అట్టిస్త్రీ పురుషు లిరువురును సంపూర్ణ సుఖములను ప్రాప్తించుకొనగలరు. ఓ స్త్రీరత్నమా! ఏ (అగ్నిః) అగ్నివంటి తేజస్వి, విజ్ఞానయుక్తుడగు (తే) నీ (అధిపతిః) స్వామిగలడో (తయా) ఆ (దేవతయా) చక్కని దేవతాస్వరూపుడగు నీ పతితోగూడ నీవు (అఙ్గిరస్వత్) సూత్రాత్మా వాయువువలె (ధ్రువా) దృఢత్వముచే (సీద) స్థిరముగా నుందువుగాక! ఓ పురుషవరా! అగ్నివంటి తేజధారిణి, నీ రక్షకురాలయిన ఏ స్త్రీగలదో ఆ దేవితోగూడ నీవు ప్రాణములవలె ప్రీతిపూర్వకముగ స్థిరచిత్తుడవైయుండుము. ఓ స్త్రీ! (ప్రజాపతిః) ప్రజారక్షకుడగు నీ పతి (పృథివ్యాః) పృథివి (పృష్ఠే) పైన (విశ్వస్మై) సమస్త (ప్రాణాయ) సుఖములకు

హేతువు (అపానాయ) దుఃఖముల దొలగించు సాధనము (వ్యానాయ) సకలసుందర గుణ, కర్మ, స్వభావముల హేతువగు ప్రాణవిద్యకై (జ్యోతిష్మతీమ్) ప్రశంసనీయ విద్యాజ్ఞానములచే నున్న (త్వా) (సాదయతు) ఉత్తమాధికారమును స్థాపించుగాక! ఐతే నీవు (విశ్వమ్) సమగ్ర (జ్యోతిః) విజ్ఞానమును (యచ్ఛ) గ్రహణమొనర్చి, దాని ప్రాప్తికొరకు నీ పతిదేవుని స్థిరముగా నుంచుము. ౹౨౪౹౹

భావార్థము :- స్త్రీపురుషులు సత్సంగములు, విద్యాభ్యాసముచే విద్యుత్తు మున్నగు పదార్థవిద్య, మరియు ప్రీతిని సదా వృద్ధిపరచుకొనుచుండవలయును. అట్లగుచో వారి ప్రపంచమునందు సుఖములననుభవించగలరు. పతిపత్నులిరువురును సదా పరస్పరము ప్రీతిపూర్వకముగ సత్కరించుకొనుచు సౌఖ్యముల ననుభవించవలెను. ౹౨౪౹౹

24.The woman, who, filled with the light of different sorts of knowledge, spreads learning, and the morally advanced person, who shines like lightning, may both these husband and wife attain to happiness.

Live permanently like soul, with thy husband, who is learned and godly in nature. O woman, thy husband, the guardian of his progeny, establishes thee, endowed with learning on this earth, in a place of responsibility, for the acquisition of happiness, removal of suffering, and the practice of yoga for preaching noble qualities, actions and attributes. Imbibe thou full knowledge I.

౨౫. మధుశ్చేత్యస్యేన్ద్రాగ్నీ ఋషీ, ఋతవో దేవతాః, పూర్వస్య భురిగతిజగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

యే అగ్నయ ఇత్యుత్తరస్య భురిగ్బ్రాహ్మీ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

అథ వసన్తర్తువర్ణనమాహ. వసంత ఋతువు వర్ణనము.

౨౫ మధుశ్చ మాధవశ్చ వాసన్తికావృతూ౨ అగ్నేరన్తః శ్లేషో౨సి కల్పేతాం
ద్యావాపృథివీ కల్పన్తామాప ఓషధయః కల్పన్తామగ్నయః పృథఙ్
మమ జ్యైష్ఠ్యాయ సవ్రతాః। యే౨ అగ్నయః సమనసో౨న్తరా
ద్యావాపృథివీ౨ ఇమే వాసన్తికావృతూ౨ అభి కల్పమానా౨ ఇన్ద్రమివ
దేవా౨ అభిసంవిశన్తు తయా దేవతయాఙ్గిరస్వద్ ధ్రువే సీదతమ్ ౹౨౫౹౹

ప. విః– మధుః, చ, మాధవః, చ, వాసన్తికౌ, ఋతూ౨ ఇత్యృతూ, అగ్నేః, అన్తః శ్లేష ఇత్యన్తః

+ శ్లేషః, అసి, కల్పేతామ్, ద్యావాపృథివీఽ ఇతి ద్యావాపృథివీ, కల్పన్తామ్, ఆపః, ఓషధయః, కల్పన్తామ్, అగ్నయః, పృథక్, మమ, జ్యైష్ఠ్యాయ, సవ్రతా ఇతి స + వ్రతాః, యే, అగ్నయః, సమనస ఇతి స + మనసః, అన్తరా, ద్యావాపృథివీ ఇతి ద్యావాపృథివీ, ఇమేఽ ఇతీమే, వాసన్తికా, ఋతూఽ ఇత్యృతూ, అభికల్పమానా ఇత్యభి+కల్పమానాః, ఇన్ద్రమివేతీన్ద్రమ్+ఇవ, దేవాః అభిసంవిశన్త్విత్యభి + సంవిశన్తు, తయా, దేవతయా, అఙ్గిరస్వత్, ధ్రువేఽ ఇతి ధ్రువే, సీదతమ్॥౨౫॥

పదార్థః :- (మధుః) మధురసుగన్ధయుక్తశ్చైత్రః (చ) (మాధవః) మధురాదిఫలనిమిత్తో వైశాఖః (చ) (వాసన్తికౌ) వసన్తే భవౌ (ఋతూ) సర్వాన్ ప్రాపకౌ (అగ్నేః) ఉష్ణత్వనిమిత్తస్య (అన్తః శ్లేషః) ఆభ్యన్తరే సమ్బన్ధః (అసి) భవతి. అత్ర వ్యత్యయః (కల్పేతామ్) సమర్థయతః (ద్యావాపృథివీ) సూర్యభూమీ (కల్పన్తామ్) సమర్థయన్తు (ఆపః) జలాని (ఓషధయః) యవాదయః సోమాదయశ్చ (కల్పన్తామ్) (అగ్నయః) పావకాః (పృథక్) (మమ) (జ్యైష్ఠ్యాయ) జ్యేష్ఠే మాసి భవాయ వ్యవహారాయ మమ వృద్ధత్వాయ వా (సవ్రతాః) వ్రతైః సత్యైర్వ్యవహారైః సహ వర్తమానాః (యే) (అగ్నయః) పావక ఇవ కాలవిదో విద్వాంసః (సమనసః) (సమానవిజ్ఞానాః) (అన్తరా) మధ్యే (ద్యావాపృథివీ) ప్రకాశాన్తరిక్షే (ఇమే) ప్రత్యక్షే (వాసన్తికౌ) (ఋతూ) (అభికల్పమానాః) ఆభిముఖ్యేన సమర్థయన్తః (ఇన్ద్రమివ) యథా పరమైశ్వర్యమ్ (దేవాః) అభిసంవిశన్తు) (తయా) (దేవతయా) పరమపూజ్యయా పరమేశ్వరాఖ్యయా (అఙ్గిరస్వత్) ప్రాణవత్ (ధ్రువే) నిశ్చితే దృఢే (సీదతమ్) భవేతామ్. అత్ర పురుషవ్యత్యయః. ॥ ౨౫ ॥

అన్వయః :- యథా మమ జ్యైష్ఠ్యాయ యావగ్నేరుత్పద్యమానౌ యయోరన్తః శ్లేషోఽసి భవతి తౌ మధుశ్చ మాధవశ్చ వాసన్తికౌ సుఖాయర్తూ కల్పేతాం యాభ్యాం ద్యావాపృథివీ చాపః కల్పన్తామ్ పృథగోషధయః కల్పన్తామగ్నయశ్చ. హే సవ్రతాః సమనసో దేవా! వాసన్తికావృతూ యేఽత్రాన్తరాగ్నయశ్చ సన్తి తాంశ్చాభికల్పమానాః సన్తో భవన్త ఇన్ద్రమివాభిసంవిశంతు యథేమే ద్యావాపృథివీ తయా దేవతయా సహాఙ్గిరస్వద్ ధ్రువే వర్తేతే తథా యువాం స్త్రీపురుషౌ నిశ్చలౌ సీదతమ్. ॥ ౨౫ ॥

భావార్థః :- హే మనుష్యాః! యూయం యస్మిన్ వసన్తర్తౌ శ్లేష్మోత్పద్యతే యస్మిన్ తీవ్రప్రకాశః పృథివీ శుష్కా ఆపో మధ్యస్థా ఓషధయో నూతనపుష్పపత్రాన్వితా అగ్నిజ్వాలా ఇవ భవన్తి తం యుక్త్యా సేవిత్వా

పురుషార్థేన సర్వాణి సుఖాన్యాప్నుత. యథా విద్వాంసః పరమప్రయత్నేనాన్వృతు సుఖాయైశ్వర్యమున్నయన్తి తథైవ ప్రయతధ్వమ్. ॥౨౫॥

పదార్థము :- ఎట్లు (మమ) నాయొక్క (జ్యైష్ఠాయ) జ్యేష్ఠమాసమునందలి వ్యవహారములు నా శ్రేష్ఠత్వమునకై (అగ్నేః) ఉష్ణత్వముకొరకు అగ్నినుండి యుత్పన్నమైన (అన్తః శ్లేషః) అనేక విధముల అంతర్వాయు సంబంధమై (అసి) యున్నదో యది (మధుః) మధుర సుగంధముతో గూడిన చైత్రము (చ) మరియు (మాధవః) మధురము మున్నగు గుణములతో వైశాఖము (చ) వీని సంబంధ పదార్థములతో (వాసంతికౌ) వసంతమాసములందు జరిగిన (ఋతూ) సమస్తమునకు సుఖప్రాప్తికి సాధనమగు ఋతువులు సుఖ సాధనమునకు (కల్పేతామ్) సమర్థవంతమగునుగాక! చైత్రవైశాఖమాసముల ఆశ్రయముచే (ద్యావాపృథివీ) సూర్యుడు, భూమి (ఆపః) జలములును అనుభవమునందు (కల్పన్తామ్) ఆనందదాయకములగుగాక! (పృథక్) భిన్నభిన్న (ఓషధయః) యవలు, సోమలత మున్నగు ఓషధులు (అగ్నయః) విద్యుత్తు మున్నగు అగ్నులును (కల్పన్తామ్) కార్యసాధకములగు గాక! (సవ్రతాః) నిరంతరము సత్యభాషణము మున్నగు వ్రతములతో గూడిన (సమనసః) విజ్ఞానవంతులగు (దేవాః) విద్వాంసులారా! (యే) ఎవరు (వాసన్తికౌ ఋతూ) వసంతఋతువునందుండు చైత్ర వైశాఖమాసములు మరియు (యే) ఏ (అన్తరా) మధ్యననుండు (అగ్నయః) అగ్నులుగలవో వానికి (అభికల్పమానాః) చేరువయై కార్యములందు నిమగ్నములగుచు మీరు (ఇన్ద్రమివ) ఉత్తమైశ్వర్యముల ప్రాప్తించుకొనునట్లు (అభిసంవిశన్తు) అన్నివైపులనుండి ప్రవేశమొనర్చుదురో (ఇమే) ఈ (ద్యావాపృథివీ) పృథివీ ఆకాశములు (తయా) అట్టి (దేవతయా) పరమపూజనీయ పరమేశ్వరరూప దేవత సామర్థ్యముతో (అఙ్గిరస్వత్) ప్రాణములవలె (ధ్రువే) దృఢముగ వర్తించునట్లు సతీపతులగు మీరిరువురును సదా సంయుక్తులై (సీదతమ్) స్థిరముగనుండుడు. ॥౨౫॥

భావార్థము :- మానవులారా! వసంతఋతువునందు ఫలపుష్పాదు లుత్పన్నమగును. ఆ కాలమందు తీవ్రప్రకాశము, ఎండినభూమి, మధ్యమజలములు, ఓషధులు, ఫలపుష్పములచే గూడియుండి అగ్నిజ్వాలవలె నుండును. దానిని యుక్తిపూర్వకముగ సేవించుచు పురుషార్థముతో సకలసుఖముల పొందవలెను. విద్వాంసులగువారు అత్యంత ప్రయత్నముతో సకల ఋతువులందు సుఖములకొరకు సంపదలను వృద్ధిపరచుకొనునట్లు మీరును ప్రయత్నించుడు. ॥౨౫॥

25.Let the Chetra and Baisakh months, parts of spring, born of heat, mutually inter-related, contribute to my prosperity. Let these months be the source of happiness to all. In those months let sun and earth, and water be pleasure-giving. Let medicinal herbs grow in them, and heat be useful to us. O learned persons, wedded to truth, keeping before ye in spring time, the fervent seekers after knowledge, attain to prosperity. Just as the sun and earth, through the dispensation of God, steadfastly work together like breath, so should you wife and husband live constantly together.

౨౬. అషాఢాసీత్యస్య సవితా ఋషిః, క్షత్రపతిర్దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునః సా కీదృశీ భవేదిత్యాహ. రాజపత్ని ఎటువంటిదిగ నుండవలయును?

౬౭౬ అషాఢాసి సహమానా సహస్వారాతీః సహస్వ పృతనాయతః।
సహస్రవీర్యాసి సా మా జిన్వ ॥౨౬॥

ప.విః-అషాఢా, అసి, సహమానా సహస్వ, అరాతీః, సహస్వ,పృతనాయత ఇతి పృతనా + యతః, సహస్రవీర్యేతి సహస్ర + వీర్యా, అసి, సా, మా, జిన్వ ॥౨౬॥

పదార్థః:-(అషాఢా) శత్రుభిరసహ్యమానా (అసి) (సహమానా) పత్యాదీన్ సోఢుమర్హా (సహస్వ) (అరాతీః) శత్రూన్ (సహస్వ) (పృతనాయతః) ఆత్మనః పృతనాం సేనామిచ్ఛతః (సహస్రవీర్యా) అంసఖ్యాత పరాక్రమా (అసి) (సా) (మా) మామ్ (జిన్వ) ప్రీణీహి. ॥ ౨౬ ॥

అన్వయః:-హే పత్ని! యా త్వమషాఢాసి సా త్వం సహమానా సతీ పతిం మాం సహస్వ. యా త్వం సహస్రవీర్యాఽసి సా త్వం పృతనాయతోఽరాతీః సహస్వ. యథాహం త్వాం ప్రీణామి పతిం తథా మా చ జిన్వ. ॥ ౨౬ ॥

భావార్థః:-యా కృతదీర్ఘబ్రహ్మచర్యబలిష్ఠా జితేంద్రియా వసన్తాద్యృతుకృత్యవిలక్షణా పత్యపరాధక్షమాకారిణీ శత్రునివారికోత్తమపరాక్రమా స్త్రీ నిత్యం స్వస్వామినం ప్రీణాతి తాం పతిరపి నిత్యమానన్దయేత్. ॥ ౨౬ ॥

పదార్థము :- ఓ పత్నీ! నీవు (అషాఢా) శత్రువులకు సహించరానిదానవై (అసి) ఉన్నావు. నీవు (సహమానా) పతినగు నన్ను సహించుచు నా యుపదేశములను (సహస్వ) సహించుము. ఏ నీవు (సహస్రవీర్యా) అసంఖ్యాక ప్రకారములగు పరాక్రమములచే గూడినదానవై (అసి) ఉన్నావో (సా) అట్టి నీవు (పృతనాయతః) తమంతటతామే యుద్ధమునకై దాడిజేయనిచ్ఛగల (అరాతీః) శత్రువులను (సహస్వ) ఎదిరించుము. మరియు నే నెట్లు నిన్ను ప్రసన్నముగ నుంచుదునో అట్లే (మా) పతినగు నన్ను (జిన్వ) ప్రసన్నముగ నుంచి తృప్తిని గలిగించుము. ॥౨౬॥

భావార్థము :- దీర్ఘకాలము బ్రహ్మచర్యాశ్రమమును సేవించి అత్యంత శక్తిసంపన్నురాలు, జితేంద్రియవతి, వసంతఋతువు మున్నగు ఋతుకార్యముల చక్కగా నెరిగి పతి యపరాధములను క్షమించి శత్రువుల నిర్జించగల ఉత్తమ పరాక్రమముచే యుక్తురాలగు స్త్రీ తన స్వామియగు పతిని తృప్తిపరచును. పతియును అట్టి పత్నిని నిరంతరము ప్రసన్నురాలిగ నుంచవలెను. ॥౨౬॥

26.O wife, thou art unconquerable by foes. Being patient, tolerate me thy husband. Possessing a thousand manly powers, anxious to oppose an army, overpower the ofes. Just as I keep thee satisfied so shouldst thou keep me pleased!.

౨౭. మధువాతా ఇత్యస్య గోతమ ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, నిచృద్గాయత్రీఛందః,షడ్జః స్వరః.

అథ వసన్తర్తోర్గుణాన్తరానాహ. వసన్త ఋతువుయొక్క ఇతరగుణముల జెప్పుచున్నాడు.

౨౭ మధు వాతా౨ ఋతాయతే మధు క్షరన్తి సిన్ధవః।
మాధ్వీర్నః సన్త్వోషధీః ॥౨౭॥

ప. విః-మధు, వాతాః, ఋతాయతే, ఋతయత ఇత్యృత + యతే, మధు, క్షరన్తి, సిన్ధవః, మాధ్వీః నః, సన్తు, ఓషధీః ॥౨౭॥

పదార్థః :-(మధు) మధురం యథా స్యాత్తథా (వాతాః) వాయవః (ఋతాయతే) ఋతముదకమివాచరన్తి. అత్ర వచనవ్యత్యయేన బహువచనస్థాన ఏకవచనమ్. ఋతమిత్యుదకనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧.౧౨. న ఛన్దస్యపుత్రస్యేతీత్వాభావః. అన్యేషామపీతి దీర్ఘః (మధు) (క్షరన్తి) వర్షన్తి (సిన్ధవః) నద్యః సముద్రా వా. సిన్ధవ ఇతి నదీనామ... నిఘం. ౧.౧౩ (మాధ్వీః) మాధ్వ్యో మధురగుణయుక్తాః. అత్ర ఋత్వ్యవాస్త్వ్య.. ఇతి మధుశబ్దాదణియణాదేశనిపాతః(నః)అస్మభ్యమ్ (సన్తు)(ఓషధీః) ఓషధయః.॥౨౭॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథా వాతా వసన్తే నో మధు ఋతాయతే సిన్ధవో మధు క్షరన్తి ఓషధీర్నో మాధ్వీః సన్తు తథా వయమనుతిష్ఠేమ. ॥ ౨౭ ॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యదా వసన్త ఆగచ్ఛతి తదా పుష్పాదిసుగన్ధయుక్తా వాయవాదయః పదార్థా భవన్తి తస్మిన్ భ్రమణం పథ్యం వర్తత ఇతి వేద్యమ్. ॥ ౨౭ ॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! వసంతఋతువునం దెట్లు (నః) మనకొరకై (వాతాః) వాయువు (మధు) మధురముగ (ఋతాయతే) జలములవలె నడచునో (సిన్ధవః) నదులు మరియు సముద్రములు (మధు) కోమలత్వముగ (క్షరన్తి) వర్షించునో మరియు (ఓషధీః) ఓషధులు (మాధ్వీః) మధురరస గుణములతో (సన్తు) నుండునో అట్లు మనమెల్లరమును ప్రయత్నించుచుండవలయును. ॥౨౭॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. వసంతఋతువు వచ్చినప్పుడు సమస్త పుష్పాదుల సుగంధముతో వాయువు మున్నగు పదార్థములు పూర్ణమై యుండును. ఆ ఋతువునందు వాహ్యాళి, ఊయలలూగుట మున్నగునవి పథ్యకరమైయుండును. ఇట్లని నిశ్చితముగ నెరుగవలయును.॥౨౭॥

27.In spring the zephyrs blow coolly like water, the rivers and oceans flow calmly, and medicinal herbs are filled with sweet juice.

౨౮.మధునక్తమిత్యస్య గోతమ ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునః స ఏవ విషయ ఉపదిశ్యతే. మఱల పై విషయమే.

౨౮ మధు నక్తముతోషసో మధుమత్పార్థివꣳ రజః।

మధు ద్యౌరస్తు నః పితా ॥౨౮॥

ప.వి:-మధు నక్తమ్, ఉత, ఉషసః, మధుమదితి మధు + మత్ పార్థివమ్ రజః, మధు, ద్యౌః అస్తు, నః, పితా ॥౨౮॥

పదార్థః :-(మధు) (నక్తమ్) రాత్రిః (ఉత) అపి (ఉషసః) ప్రాతర్ముఖాని దినాని (మధుమత్) మధురగుణ యుక్తమ్ (పార్థివమ్) పృథివ్యా వికారః (రజః) ద్వ్యణుకాదిరేణు (మధు) (ద్యౌః) ప్రకాశః (అస్తు) (నః) అస్మభ్యమ్ (పితా) పాలకః. ॥ ౨౮ ॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథా వసన్తే నక్తం మధూతాప్యుషసో మధు పార్థివం రజో మధుమద్ ద్యౌర్మధు పితా నో ఽస్తు తథా యూయమప్యేతం యుక్త్యా సేవధ్వమ్. ॥ ౨౮ ॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. ప్రాప్తే వసన్తే పక్షిణో ఽపి మధురం స్వనన్తి, హర్షితాః ప్రాణినశ్చ జాయన్తే.॥ ౨౮ ॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! వసంతఋతువు (నక్తమ్) రాత్రి (మధు) కోమలత్వముగ (ఉత) మరియు (ఉషసః) ప్రాతఃకాలమునుండి పగలంతయు మధురముగ (పార్థివమ్) పృథివియొక్క (రజః) ద్వ్యణుక మరియు త్రసరేణువు మున్నగునవి (మధుమత్) మధురగుణములతో మరియు (ద్యౌః) ప్రకాశము సైతము (మధు) మధురయుక్తముగ (పితా) రక్షించువానివలె (నః) మాకొరకు (అస్తు) అగునను యుక్తితో ఆ వసంతఋతువును మీరును సేవించుడు. ॥౨౮॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. వసంతఋతువు వచ్చినప్పుడు పక్షులును తమ కోమల మధురధ్వనులతో పలుకుచుండును. మరియు సమస్తప్రాణులును ఆనందము ననుభవించుచుండును. ॥౨౮॥

28.In spring the nights are sweet, the days are sweet, the terrestrial atmosphere is sweet, and light, our protector, is sweet unto us.

౨౯.మధుమానిత్యస్య గోతమ ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, నిచృద్గాయత్రీ ఛన్దః,షడ్జః స్వరః.

అథ వసంతే జనైః కిమాచరణీయమిత్యాహ. వసంతమునందు మానవులెట్లాచరించవలెను.

౭౨౯ మధుమాన్నో వనస్పతిర్మధుమాఀ౨ ॥౨
అస్తు సూర్యః। మధ్వీర్గావో భవన్తు నః॥౨౯॥

ప.వి:-మధుమానితి మధు+మాన్, నః, వనస్పతిః, మధుమానితి మధు + మాన్, అస్తు, సూర్యః, మాధ్వీః, గావః, భవన్తు, నః ॥౨౯॥

పదార్థః :-(మధుమాన్) ప్రశస్తా మధవో గుణా విద్యన్తే యస్మిన్ సః (నః) అస్మభ్యమ్ (వనస్పతిః) అశ్వత్థాదిః (మధుమాన్) ప్రశస్తో మధుః ప్రతాపో విద్యతే యస్య సః (అస్తు) భవతు (సూర్యః) సవితా (మాధ్వీః)మధురా గుణా విద్యన్తే యాసు తాః(గావః)ధేనవ ఇవ కిరణాః(భవన్తు)(నః)అస్మభ్యమ్.॥౨౯॥

అన్వయః :-హే విద్వాంసః! యథా వసన్తే నో వనస్పతిర్మధుమాన్ సూర్యశ్చ మదుమానస్తు. నో గావో మాధ్వీర్భవన్తు తథోపదిశత. ॥ ౨౯ ॥

భావార్థః :-హే మనుష్యాః! యూయం వసన్తమృతుం ప్రాప్య యాదృగ్ద్రవ్యహోమేన వనస్పత్యాదయో మధురాదిగుణాః స్యుః తాదృశం యజ్ఞమాచరతేత్థం వాసన్తికం సుఖం సర్వే యూయం ప్రాప్నుత.॥౨౯ ॥

పదార్థము :-విద్వాంసులారా! వసంతఋతువునందు (నః) మాకొరకై (వనస్పతిః) రావి మున్నగు వనస్పతులు (మధుమాన్) ప్రశంసనీయమగు మార్దవగుణములుగలవి. మరియు (సూర్యః) సూర్యుడును (మధుమాన్) ప్రశంసనీయ కోమలత్వముగలవాడు (అస్తు) అగుగాక! (నః) మాకొరకు (గావః) గోవులవలె (మాధ్వీః) కోమలగుణములుగల కిరణములు (భవన్తు) ఉండుగాక యని ఉపదేశించుడు. ॥౨౯॥

భావార్థము:-ఓ మానవులారా! మీరు వసంతఋతువు వచ్చినప్పుడు ఏ పదార్థములతో హోమమొనర్చిన వనస్పత్యాదులు కోమలగుణములు గలిగినవగునో అట్టి యజ్ఞము ననుష్ఠించుడు. ఇట్టి వసంతఋతు సుఖమును మీరెల్లరును పొందుడు. ॥౨౯॥

29.In spring,let trees give us sweet fruits, sun physical strength and cows sweet milk.

౭౩౦. అపామిత్యస్య గోతమ ఋషిః, ప్రజాపతిర్దేవతా, ఆర్షీపఙ్క్తి-శ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నవ్విషయమే.

౭౩౦ అపాం గమ్భన్త్సీద మా త్వా సూర్యోఽభితాప్సీన్మాఽగ్నిర్వైశ్వానరః।
అచ్ఛిన్నపత్రాః ప్రజాఽ అనువీక్షస్వాను త్వా దివ్యా వృష్టిః సచతామ్॥౩౦॥

ప. వి:- అపామ్, గమ్భన్, సీద, మా, త్వా, సూర్యః, అభి, తాప్సీత్, మా, అగ్నిః, వైశ్వానరః, అచ్ఛిన్నపత్రా ఇత్యచ్ఛిన్న + పత్రాః, ప్రజా ఇతి ప్ర + జాః, అనువీక్షస్వేత్యను + వీక్షస్వ, అను, త్వా, దివ్యా, వృష్టిః సచతామ్ ॥30॥

పదార్థః :- (అపామ్) జలానామ్ (గమ్భన్) గమ్భని ధారకే మేఘే. అత్ర గమధాతోరౌణాదికో బాహులకాద్ భనిః ప్రత్యయః సప్తమ్యా లుక్ చ (సీద) ఆస్స్వ (మా) (త్వా) (సూర్యః) మార్తణ్డః (అభి) (తాప్సీత్) తపేత్ (మా) (అగ్నిః) (వైశ్వానరః) విశ్వేషునరేషు రాజమానః (అచ్ఛిన్నపత్రాః) అచ్ఛిన్నాని పత్రాణి యాసాం తాః (ప్రజాః) (అనువీక్షస్వ) ఆనుకూల్యేన విశేషతః సంప్రేక్షస్వ (అను) (త్వా) త్వామ్ (దివ్యా) శుద్ధగుణసమ్పన్నా (వృష్టిః) (సచతామ్) సమవైతు. ॥ 30 ॥

అన్వయః :- హే మనుష్య! త్వం వసన్తేఽపాం గమ్భన్నివ సీద. యతః సూర్యస్త్వా మాఽభితాప్సీత్. వైశ్వానరోఽగ్నిస్త్వా మాభితాప్సీదచ్ఛిన్నపత్రాః ప్రజా అను త్వా దివ్యా వృష్టిః సచతాం తథా త్వమనువీక్షస్వ. ॥30॥

భావార్థః :- వసన్తగ్రీష్మయోర్మధ్యే మనుష్యా జలాశయస్థం శీతలం స్థానం సంసేవన్తామ్. యేన తాపాఽభితప్తా న స్యుః యేన యజ్ఞేన పుష్కలా వృష్టిః స్యాత్ ప్రజాస్తచ్చ తం సేవధ్వమ్. ॥ 30 ॥

పదార్థము :- ఓ మానవా! నీవు వసంతఋతువునందు (అపామ్) జలముల (గమ్భన్) ఆధారకర్తయగు మేఘమునందు (సీద) స్థిరుడవుగమ్ము. అందువల్ల (సూర్యః) సూర్యుడు (త్వా) నిన్ను (మా అభితాప్సీత్) తపింపజేయకుండుగాక! (వైశ్వానరః) మానవులందరయందు ప్రకాశవంతుడు (అగ్నిః) భౌతికాగ్ని, విద్యుత్తు (త్వా) నీకు (మా అభి తాప్సీత్) తాపము గలిగించకుండుగాక! (అచ్ఛిన్నపత్రాః) చక్కని పూర్ణావయవములు గలిగిన (ప్రజాః) ప్రజలు (అనుత్వా) నీకు అనుకూలము మరియు (దివ్యా) శుద్ధగుణములతో (వృష్టిః) వర్షములు (సచతామ్) ప్రాప్తింపజేయుదురుగాక! ఇట్లే (అనువీక్షస్వ) అనుకూలత్వముచే విశేషముగ ఆలోచించుము. ॥30॥

భావార్థము :- సూర్యకిరణములచే గల్గిన తాపము దూరమగుటకై మనుష్యులు వసంత, గ్రీష్మ ఋతువుల మధ్యకాలమునందు జలాశయమందలి శీతలస్థానముల నాశ్రయించవలెను. ఏ యజ్ఞములచే వర్షములు ఉత్తమముగ కురిసి ప్రజావర్గము ఆనందితులగునో అట్టి హోమములను ప్రజలెల్లరును సేవించవలెను. ॥30॥

30.O man, in spring, seat thyself in the deepness of waters, lest sun, lest heat burning in all men, should afflict thee. Let well-built subjects be under thy control. Let highly useful rain pour. Think deeply and favourably over these points!.

౬౬౧. త్రీన్త్సముద్రానిత్యస్య గోతమ ఋషిః, వరుణో దేవతా, త్రిష్టుప్ఛందః, ధైవతః స్వరః.

అథ జనైస్త్రత్ర సుఖప్రాప్తయే కిమాచరణీయమిత్యాహ. జనులు సుఖప్రాప్తికై ఏమి ఆచరించవలయును?

౬౬౧ త్రీన్త్స॑ముద్రాన్త్సమ॑సృపత్ స్వ॒ర్గాన॒పాం ప॑తిర్వృ॑ష॒భఽ ఇష్ట॑కానామ్।
పురీ॑షం॒ వసా॑నః సుకృ॒తస్య॑ లో॒కే తత్ర॑ గచ్ఛ॒ యత్ర॑ పూర్వే॑ పరే॒తాః ॥౩౧॥

ప. వి:- త్రీన్, స॒ము॒ద్రాన్, సమ్, అ॒సృ॒ప॒త్, స్వ॒ర్గానితి స్వః+గాన్, అ॒పామ్, ప॒తిః, వృ॒ష॒భః, ఇష్ట॑కానామ్, పురీ॑షమ్, వసా॑నః, సు॒కృ॒తస్యేతి, సు + కృ॒తస్య॑, లో॒కే, తత్ర॑, గ॒చ్ఛ॒, యత్ర॑, పూర్వే॑, పరే॒తా ఇ॒తి పరా + ఇతాః ॥౩౧॥

పదార్థః :-(త్రీన్) అధోమధ్యోర్ధ్వస్థాన్ (సముద్రాన్) సముద్ద్రవన్తి పదార్థా యేషు తాన్ భూతభవిష్య ద్వర్తమానాన్ సమయాన్ (సమ్) (అసృపత్) సర్పతి (స్వర్గాన్) స్వః సుఖం గచ్ఛన్తి ప్రాప్నువన్తి యేభ్యస్తాన్ (అపామ్) ప్రాణానామ్ (పతిః) రక్షకః (వృషభః) వర్షకః శ్రేష్ఠో వా (ఇష్టకానామ్) ఇజ్యన్తే సంగమ్యన్తే కామా యైః పదార్థైస్తేషామ్ (పురీషమ్) పూర్ణసుఖకరముదకమ్ (వసానః) వాసయన్ (సుకృతస్య) సుష్ఠు కృతో ధర్మో యేన తస్య (లోకే) ద్రష్టవ్యే స్థానే (తత్ర) (గచ్ఛ) ధర్మ్యే మార్గే (పూర్వే) ప్రాక్తనా జనాః (పరేతాః) సుఖం ప్రాప్తాః. ॥ ౩౧ ॥

అన్వయః :-హే విద్వంస్త్వం! యథాఽపాంపతిర్వృషభః పురీషం వసానః సన్నిష్టకానాం త్రీన్ సముద్రాంల్లోకాన్ స్వర్గాన్ సమసృపత్. సంసర్పతి తథా సర్ప యత్ర సుకృతస్య లోకే మార్గే పూర్వే పరేతాస్తత్ర త్వమపి గచ్ఛ. ॥౩౧॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యైర్ధార్మికాణాం మార్గేణ గచ్ఛద్భిః శారీరికవాచిక మానసాని త్రివిధాని సుఖాని ప్రాప్తవ్యాని. యత్ర కామా అలం స్యుస్తత్ర ప్రయతితవ్యం యథా వసన్తాదయ ఋతవః క్రమేణ వర్తిత్వా స్వాని స్వాని లింగాన్యభిపద్యన్తే తథర్త్వనుకూలాన్ వ్యవహారాన్ కృత్వాఽఽ నన్దయితవ్యమ్. ॥౩౧॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! నీ వెట్లు (అపామ్) ప్రాణముల (పతిః) రక్షకుడు (వృషభః) వర్షహేతువు (పురీషమ్) పూర్ణసుఖములనిచ్చు జలములను (వసానః) ధారణమొనర్చు సూర్యుడు (ఇష్టకానామ్) కామితముల ప్రాప్తింపజేయుటకు హేతువగు పదార్థముల ఆధారరూపుడు (త్రీన్) క్రింద, మీద, మధ్యన

నుండునట్టి ముప్విధములగు (సముద్రాన్) సకల పదార్థముల స్థానమగు భూతభవిష్యద్వర్తమానవములు (స్వర్గాన్) సుఖప్రాప్తిని గలిగించు లోకములకు (సమస్పృత్) ప్రాప్తించుకొనునట్లు నీవును ప్రాప్తించుకొనుము (యత్ర) ధర్మయుక్తమగు ఏ వసంతమార్గమునందు (సుకృతస్య) చక్కని ధర్మాచరణగలవారు (లోకే) దర్శించదగిన స్థానము, లేక మార్గమందు (పూర్వే) మనప్రాచీనులు (పరేతాః) సుఖప్రాప్తినొందియుండిరో (తత్ర) అట్టి వసంతఋతువుయొక్క సేవించదగిన మార్గమందు నీవును (గచ్ఛ) నడువుము.॥30॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మానవులు ధర్మాత్ములు నడచిన మార్గమున నడచుచు శారీరక, వాచిక, మానసికములనబడు ముప్విధ సుఖములను పొందవలెను. కామితములు నెరవేరు ప్రయత్నములనే యొనర్చవలయును. వసంతము మొదలగు ఋతువులు అనుక్రమముగ ప్రవర్తితములై తమ చిహ్నములను పొందుచున్నట్లు ఋతువులకనుకూలముగ వ్యవహరించుచు ఆనందించవలయును.॥30॥

31.O learned person, as sun, the protector of our vital organs, the cause of rain, the sustainer of pleasant water, attains to all pleasure-giving regions, the mainstay of achieving our desires on earth, space and sky, in past, present and futrure, so shouldst thou. Tread thou the path of virtue, as did thy ancestors!.

౭౬౨.మహీ ద్యౌరిత్యస్య గోతమ ఋషిః, ద్యావాపృథివ్యౌ దేవతే, గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

మాతాపితృభ్యాం స్వసన్తానాః కథం శిక్ష్యా ఇత్యాహ.

తల్లిదండ్రులు స్వసంతానమునకు యెట్టి శిక్షణ గఱపవలయును ?

౭౬౨ మహీ ద్యౌః పృథివీ చ నఽ ఇమం యజ్ఞం మిమిక్షతామ్।

పిపృతాం నో భరీమభిః ॥32॥

ప.విః-మహీ, ద్యౌః, పృథివీ, చ, నః, ఇమమ్, యజ్ఞమ్, మిమిక్షతామ్, పిపృతామ్, నః, భరీమభిరితి భరీమ + భిః ॥32॥

పదార్థః :-(మహీ) మహతీ (ద్యౌః) సూర్యః (పృథివీ) భూమిః (చ) (నః) అస్మాకమ్ (ఇమమ్) (యజ్ఞమ్) సఙ్గన్తవ్యం గృహాశ్రమవ్యవహారమ్ (మిమిక్షతామ్) సేక్తుమిచ్ఛేతామ్ (పిపృతామ్) పాలయతమ్ (నః) అస్మాన్ (భరీమభిః) ధారణపోషణాద్యైః కర్మభిః.॥32॥

అన్వయః :-హే మాతా పితరౌ! యథా మహీ ద్యౌః పృథివీ చ సర్వం సిఞ్చతః పాలయతస్తథా యువాం న ఇమం యజ్ఞం మిమిక్షతాం భరీమభిర్నః పిపృతామ్. ॥32॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా వసన్తర్తౌ భూమిసూర్యౌ సర్వేషాం ధారణం ప్రకాశం పాలనఞ్చ కురుతస్తథా మాతాపితరః స్వసన్తానేభ్యో వసన్తాదిష్వృతుష్వన్నం విద్యాదానం సుశిక్షాం చ కృత్వా పూర్ణాన్ విదుషః పురుషార్థినః సంపాదయేయుః. ॥ 32 ॥

పదార్థము :- తల్లిదండ్రులారా! ఎట్లు (మహీ) గొప్ప (ద్యౌః) సూర్యలోకము (చ) మరియు (పృథివీ) పృథివి సమస్త ప్రపంచమును సేచనము మరియు పాలనమొనర్చునో అట్లు మీ రుభయులును (నః) మాయొక్క (ఇమమ్) ఈ (యజ్ఞమ్) సేవనీయ విద్యాగ్రహణరూప వ్యవహారమును (మిమిక్షతామ్) సేచనము, అనగా పూర్ణమొనర్చుటను కోరుకొనుడు (భరీమభిః) ధారణము, పోషణము మున్నగు కర్మలచే (నః) మమ్ము (పిపృతామ్) పాలనమొనర్చుడు. ॥32॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. వసంతఋతువునందు పృథివీ సూర్యులు విశ్వమంతటిని ధారణము, పాలనము, ప్రకాశనమొనర్చునట్లు మాతాపితరులు తమ సంతానములకు వసంతాది ఋతువులందు ఉత్తమ ఆహార, విద్యాదాన ఉత్తమశిక్షణలచే పురుషార్థులగు విద్వాంసులనుగ నొనర్చవలయును. ॥32॥

32.O mother and father just as the Mighty Sun and Earth nourish the world, so shouldst ye desire for the completion of our noble task of getting education and rear us full with nourishments!.

౬౬౩. విష్ణోః కర్మాణీత్యస్య గోతమ ఋషిః. విష్ణుర్దేవతా, నిచృద్గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

విద్వద్వదితరైర్జనైరాచరణీయమిత్యాహ. విద్వాంసులవలె నితరు లాచరించవలయును.

౬౬౩ విష్ణోః కర్మాణి పశ్యత యతో వ్రతాని పస్పశే। ఇన్ద్రస్య యుజ్యః సఖా॥33॥

ప. విః- విష్ణోః, కర్మాణి, పశ్యత, యతః, వ్రతాని, పస్పశే, ఇన్ద్రస్య, యుజ్యః, సఖా॥33॥

పదార్థః:- (విష్ణోః) వ్యాపకేశ్వరస్య (కర్మాణి) జగత్సృష్టిపాలనప్రలయకరణన్యాయాదీని (పశ్యత) సంప్రేక్షధ్వమ్ (యతః) (వ్రతాని) నియతాని సత్యభాషణాదీని (పస్పశే) స్పృశతి (ఇన్ద్రస్య) పరమైశ్వర్యమిచ్ఛుకస్య జీవస్య యుక్తస్య (యుజ్యః) ఉపయుక్తాన్నప్రదః (సఖా) మిత్రఇవ వర్తమానః. ॥33॥

అన్వయః:- హే మనుష్యాః! య ఇన్ద్రస్య జీవస్య యుజ్యః సఖాస్తి యతోఽయం విష్ణోః కర్మాణి వ్రతాని చ పస్పశే తస్మాదేతస్యైతాని యూయమపి పశ్యత. ॥ 33 ॥

భావార్థః:- యథా పరమేశ్వరస్య సుహృదుపాసకో ధార్మికో విద్వానస్య గుణకర్మస్వభావ క్రమానుసారాణి సృష్టిక్రమాణి కుర్యాజ్జానీయాత్ తథైవేతరే మనుష్యాః కుర్యుర్జానీయుశ్చ. ॥ 33 ॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎవడు (ఇన్ద్రస్య) పరమైశ్వర్యములను గోరునట్టి జీవునకు (యుజ్యః) ఉపాసనీయుడు (సఖా) మిత్రునివలెనున్నాడో (యతః) ఎవనిశక్తి ప్రతాపములచే నీ జీవుడు (విష్ణోః) వ్యాపకుడగు పరమేశ్వరుని (కర్మాణి) జగత్తుయొక్క సృష్టి స్థితిలయములను మరియు న్యాయాదికర్మలను (వ్రతాని) సత్యభాషణము మున్నగు నియమములను (పస్పశే) స్పర్శించుచున్నాడో అట్టి పరమేశ్వరుని యా కర్మలను వ్రతములను మీరును (పశ్యత) చూడుడు, ఆచరించుడు. ॥33॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరునకు మిత్రుడు, ఉపాసకుడు, ధర్మాత్ముడు, విద్వాంసుడునగువాడే పరమాత్మయొక్క గుణకర్మ స్వభావములననుసరించి సృష్టిక్రమముల కనుగుణ్యముగ తెలిసికొని ఆచరించును. అట్లే మానవులెల్లరును ఆచరించవలెను. ॥33॥

33.God is the Adorable, inseparable Companion of the soul; which realises through His grace the actions and laws of the Omnipresent God. O man, ye should also observe them!.

౬౬౪. ధ్రువాసీత్యస్య గోతమ ఋషిః, జాతవేదా దేవతా, భురిక్త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

విద్వద్వత్స్త్రీభిరప్యుపదేష్టవ్యమిత్యాహ. విద్వాంసులవలె విదుషీమణులును ఉపదేశికులు గావలయును.

౬౬౪ ధ్రువాసి ధరుణేతో జజ్ఞే ప్రథమమేభ్యో యోనిభ్యోఽ

అధి జాతవేదాః। స గాయత్ర్యా త్రిష్టుభాఽనుష్టుభా చ దేవేభ్యో

హవ్యం వహతు ప్రజానన్ ॥౩౪॥

ప. విః- ధ్రువా, అసి, ధరుణా, ఇతః, జజ్ఞే, ప్రథమమ్, ఏభ్యః, యోనిభ్య ఇతి యోని + భ్యః, అధి, జాతవేదా ఇతి జాత + వేదాః, సః, గాయత్ర్యా, త్రిష్టుభా, త్రిస్తుభేతి త్రి + స్తుభా, అనుష్టుభా, అనుస్తుభేత్యను + స్తుభా, చ, దేవేభ్యః, హవ్యమ్, వహతు, ప్రజానన్నితి ప్ర + జానన్. ॥౩౪॥

పదార్థః :- (ధ్రువా) (స్థిరా) (అసి) (ధరుణా) ధర్త్రీ (ఇతః) కర్మణః (జజ్ఞే) ప్రాదుర్భవతి (ప్రథమమ్) ఆదిమం కార్యమ్ (ఏభ్యః) (యోనిభ్యః) కారణేభ్యః (అధి) (జాతవేదాః) యో జాతేషు విద్యతే సః (సః) (గాయత్ర్యా) గాయత్రీనిష్పాదితయా విద్యయా (త్రిష్టుభా) (అనుష్టుభా) (చ)

(దేవేభ్యః) దివ్యగుణేభ్యో విద్వద్భ్యో వా (హవ్యమ్) హోతుమాదాతుమర్హం విజ్ఞానమ్ (వహతు) ప్రాప్నోతు (ప్రజానన్) ప్రకృష్టతయా జానన్. ॥ 34 ॥

అన్వయః :- హే స్త్రి! యథా త్వం ధరుణా ధ్రువాసి యథైభ్యో యోనిభ్యః స జాతవేదాః ప్రథమ మధిజజ్ఞే తథేతో ఽధిజాయస్వ. యథా స తవ పతిర్గాయత్ర్యా త్రిష్టుభానుష్టుభా చ ప్రజానన్ దేవేభ్యో హవ్యం వహతు తథైతయా ప్రజానన్తీ బ్రహ్మచారిణీ కన్యా భవన్తీభ్యః స్త్రీభ్యో విజ్ఞానం ప్రాప్నోతు. ॥34 ॥

భావార్థః :- మనుష్యా జగదీశ్వరస్సృష్టిక్రమనిమిత్తాని విదిత్వా విద్వాంసో భూత్వా యథా పురుషేభ్యః శాస్త్రోపదేశాన్ కుర్వంతి తథైవ స్త్రియోఽప్యేతాని విదిత్వా స్త్రీభ్యో వేదార్థనిష్కర్షోపదేశాన్ కుర్వన్తు. ॥34॥

పదార్థము :- ఓ మహిళామణీ! నీవు (ధరుణా) శుభగుణములను ధారణమొనర్చుదానవై (ధ్రువా) స్థిరమై (అసి) ఉన్నావు (ఏభ్యః) ఈ (యోనిభ్యః) కారణములచే (సః) అట్టి (జాతవేదాః) ప్రసిద్ధ పదార్థములందు విద్యమానమై యున్న వాయువు (ప్రథమమ్) పూర్వమే (అధిజజ్ఞే) ఆధిక్యముతో ప్రకటిత మగుచున్నట్లు (ఇతః) ఈ కర్మల అనుష్ఠానముద్వారా సర్వోపరి ప్రసిద్ధురాలవు గమ్ము. నీ పతి యెట్లు (గాయత్ర్యా) గాయత్రి (త్రిష్టుభా) త్రిష్టుప్ (చ) మరియు (అనుష్టుభా) అనుష్టుప్ మంత్రముచే సిద్ధించిన విద్యచే (ప్రజానన్) బుద్ధిశాలియై (దేవేభ్యః) శ్రేష్ఠగుణముల లేక విద్వాంసులనుండి (హవ్యమ్) ఇచ్చిపుచ్చుకొనదగిన విజ్ఞానమును (వహతు) పొందునట్లు ఈ విద్యచే బుద్ధిశాలినివై నీవు స్త్రీలనుండి బ్రహ్మచారిణీ కన్యా విజ్ఞానమును ప్రాప్తిజేసికొనుము. ॥34॥

భావార్థము :- మానవులు ప్రపంచమందు పరమేశ్వరుని సృష్టిక్రమముల, నిమిత్తముల నెరిగి విద్వాంసులై పురుషులకు ఉపదేశించునట్లే స్త్రీలును ఈ సృష్టిక్రమము నిమిత్తములను చక్కగానెరిగి విద్వాంసురాండ్రై స్త్రీలకు వేదార్థసారములను ఉపదేశించవలయును. ॥34॥

34.O woman, thou art firm, and the master of noble qualities. A learned person is first born of thee, and afterwards is born of virtuous, talented gurus. Thy husband, equipped with the knowledge conveyed by the Gyatri, Trishtup, and Anushtup vedic verses; improving his talent thereby, derives learning worthy of exchange!.

౬౬౫. ఇషే రాయ ఇత్యస్య గోతమ ఋషిః, జాతవేదా దేవతాః, నిచృద్బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

అథ జాయాపతీ ఉద్వాహం కృత్వా కథం వర్తేయాతామిత్యాహ.

స్త్రీపురుషులు వివాహమాడి యెటుల ప్రవర్తించవలయును?

౬౬౫ ఇషే రాయే రమస్వ సహసే ద్యుమ్నఽ ఊర్జేఽ అపత్యాయ।

సమ్రాడసి స్వరాడసి సారస్వతౌ త్వోత్సౌ ప్రావతామ్ ॥35॥

ప.వి:- ఇషే, రాయే, రమస్వ, సహసే, ద్యుమ్నే, ఊర్జే, అపత్యాయ, సమ్రాడితి సమ్ + రాట్ అసి, స్వరాడితి, స్వరాట్, అసి, సారస్వతౌ, త్వా, ఉత్సౌ, ప్ర, అవతామ్ ॥35॥

పదార్థః :- (ఇషే) విజ్ఞానాయ (రాయే) శ్రియే (రమస్వ) క్రీడస్వ (సహసే) బలాయ (ద్యుమ్నే) యశసేఽన్నాయ వా. ద్యుమ్నం ద్యోతతేర్యశో వాఽన్నం వా. నిరు. 5.5 (ఊర్జే) పరాక్రమాయ (అపత్యాయ) సంతానాయ (సమ్రాట్) యః సమ్యగ్రాజతే సః (అసి) (స్వరాట్) యా స్వయం రాజతే సా (అసి) (సారస్వతౌ) సరస్వత్యాం వేదవాచి కుశలావుపదేశకోపదేష్ట్ర్యౌ (త్వా) త్వామ్ (ఉత్సౌ) కూపోదక మివార్ద్రీభూతౌ (ప్ర) (అవతామ్) రక్షణాదికం కురుతామ్. ॥ 35 ॥

అన్వయః :- హే పురుష! యస్త్వం సమ్రాడసి. హే స్త్రి! యా త్వం స్వరాడసి స త్వం చేషే రాయే సహసే ద్యుమ్న ఊర్జేఽపత్యాయ రమస్వ. ఉత్సావివ సారస్వతౌ సన్తావేతాని ప్రావతామితి త్వా త్వాం పురుషం స్త్రియం చోపదిశామి. ॥35॥

భావార్థః :- కృతవివాహౌ స్త్రీపురుషౌ పరస్పరం ప్రీత్యా విద్వాంసౌ సన్తౌ వసన్తే పురుషార్థేన శ్రీమన్తౌ సద్గుణౌ పరస్పరస్య రక్షాం కుర్వన్తౌ ధర్మేణాపత్యాన్యుత్పాద్యాస్మిన్ సంసారే నిత్యం క్రీడేతామ్. ॥ 35 ॥

పదార్థము :- ఓ పురుషుడా ఏ నీవు (సమ్రాట్) విద్యాది శుభగుణములచే స్వయం ప్రకాశమానుడవై (అసి) ఉన్నావో, ఓ స్త్రీ నీవు (స్వరాట్) స్వయముగ విజ్ఞానసత్యాచారములచే శోభాయమానవై (అసి) ఉన్నావో మీరిరువురును (ఇషే) విజ్ఞానము (రాయే) ధనము (సహసే) బలశక్తులు (ద్యుమ్నే) యశస్సు మరియు అన్నము (ఊర్జే) పరాక్రమము (అపత్యాయ) సంతానప్రాప్తి కొరకు (రమస్వ) ప్రయత్నించుడు. మరియు (ఉత్సౌ) కూప ఉదకమువంటి కోమలత్వమును పొంది (సారస్వతౌ) వేదవాణుల ఉపదేశములందు కుశలురై స్త్రీపురుషులిరువురును తమ శరీరములను, అన్నము మున్నగు పదార్థములను (ప్రావతామ్) రక్షణమున్నగునవి జేయవలెనని (త్వా) మీకు ఉపదేశించుచున్నాను. ॥35॥

భావార్థము :- వివాహితులగు స్త్రీపురుషు లిరువురును పరస్పరము ప్రీతియుక్తులు, విద్వాంసులునై వసంతఋతువునందు పురుషార్థముతో ధనవంతులు, శ్రేష్ఠగుణయుక్తులునై పరస్పరము రక్షించుకొనుచు ధర్మానుకూలముగ వర్తించి ఉత్తమసంతానముల గని ప్రపంచమునందు సదా ఆనందించవలెను. ॥35॥

35.O man thou art self-effulgent through knowledge. O woman thou art graceful through learning and virtuous conduct. Strive together for knowledge, riches, strength, fame, food, heroism and offspring. I enjoin ye, to protect your bodies and foodstuffs, being sweet like the water of a well, and observing the teachings of the vedas!.

౬౬౬. అగ్నే యుక్ష్వా ఇత్యస్య భరద్వాజ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృద్గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

అథ శత్రువిజయః కథం కర్తవ్య ఇత్యాహ. శత్రువుల నెటుల జయించవలయును?

౬౬౬ అగ్నే యుక్ష్వా హియే తవాశ్వాసో దేవ సాధవః।అరం వహన్తి మన్యవే ॥౩౬॥

ప.విః- అగ్నే, యుక్ష్వ, హి, యే, తవ, అశ్వాసః, దేవ, సాధవః, అరమ్, వహన్తి, మన్యవే॥౩౬॥

పదార్థః:-(అగ్నే) విద్వన్ (యుక్ష్వ) అత్ర ద్వ్యచోఽతస్తిజ ఇతి దీర్ఘః. వికరణస్య లుక్చ (హి) ఖలు (యే) (తవ) (అశ్వాసః) సుశిక్షితాస్తురఙ్గాః (దేవ) దివ్యవిద్యాయుక్త (సాధవః) అభీష్టం సాధ్నువన్తః (అరమ్) అలమ్ (వహన్తి) రథాదీని యానాని ప్రాపయన్తి (మన్యవే) శత్రూణాముపరి క్రోధాయ.॥౩౬॥

అన్వయః:-హే దేవాఽగ్నే! యే తవ సాధవోఽశ్వాసో మన్యవేఽరం వహన్తి తాన్ హి త్వం యుక్ష్వ.॥౩౬॥

భావార్థః:-రాజమనుష్యైర్వసంతే ప్రథమమశ్వాన్ సుశిక్ష్య సారథీంశ్చ రథేషు నియోజ్య శత్రు విజయాయ గన్తవ్యమ్. ॥ ౩౬ ॥

పదార్థము :-(దేవ) శ్రేష్ఠవిద్వాంసుడా! (అగ్నే) తేజోవంతుడవగువాడా! (యే) ఏ (తవ) నీయొక్క (సాధవః) అభీష్టమును సాధించగల (అశ్వాసః) అశ్వములు (మన్యవే) శత్రువులపై క్రోధముతో (అరమ్) సామర్థ్యముతో (వహన్తి) రథములు మున్నగు యానములను చేర్పించునో అట్టివానిని మాత్రమే (హి) నిశ్చయించుకొని (యుక్ష్వ) సంయుక్తపరచుము [కట్టుము].॥౩౬॥

భావార్థము :- రాజులు మున్నగువారు వసంతఋతువులో మొదట తమ యశ్వములకు చక్కని శిక్షణనిచ్చి రథికులను రథములపై నియుక్తమొనర్చి శత్రువులపై విజయము సాధించుటకై యాత్రల నొనర్చవలయును.॥౩౬॥

36.O learned, powerful person, verily harness thou thy steeds, which are well disciplined and trained, and carry the conveyance with full force in thy attacks on the foe with righteous indignation!.

౬౬౭.యుక్ష్వా హిత్యస్య విరూప ఋషిః, అగ్నిర్ దేవతా, నిచృద్గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

అథ రాజపురుషకృత్య మాహ. రాజపురుషు లేమి చేయవలెను?

౬౬౭ యుక్ష్వా హి దేవహూతమాఁ౨॥ అశ్వాఁ౨॥

అగ్నే రథీరివ। ని హోతా పూర్వ్యః సదః॥౩౭॥

ప.విః-యుక్ష్వ, హి, దేవహూతమానితి దేవ + హూతమాన్, అశ్వాన్, అగ్నే, రథీరివేతి రథీః + ఇవ, ని, హోతా, పూర్వ్యః, సదః ॥౩౭॥

పదార్థః:-(యుక్ష్వ) అత్రాపి దీర్ఘః (హి) కిల (దేవహూతమాన్) దేవైర్విద్వద్భిః స్పర్ధితాన్ (అశ్వాన్) (అగ్నే) (రథీరివ) యథా శత్రుభిః సహ బహురథాదిసేనాఙ్గవాన్ యోద్ధా యుధ్యతి తథా (ని) నితరామ్ (హోతా) దాతా (పూర్వ్యః) పూర్వైర్విద్వద్భిః కృతశిక్షః (సదః) సీద. అత్ర లఙ్వ్యడభావః.॥౩౭॥

అన్వయః:-హే అగ్నే! పూర్వ్యో హోతా త్వం దేవహూతమానశ్వాన్ రథీరివ యుక్ష్వ. హి న్యాయాసనే నిషదః. ॥ ౩౭ ॥

భావార్థః :- సేనాపత్యాది రాజపురుషైర్మహారథివదశ్వాదీని సేనాఙ్గాని కార్యేషు సంయోజనీయాని. సభాపత్యాదయో న్యాయాసనే స్థిత్వా ధర్మ్యం న్యాయమాచరన్తు. ॥ ౩౭ ॥

పదార్థము :- (అగ్నే) ఓ విద్వాంసుడా (పూర్వ్యః) పూర్వపు విద్వాంసులచే శిక్షణలను పొందిన (హోతా) దానశీలుడ వగు నీవు (దేవహూతమాన్) విద్వాంసులచే పోటీపద్ధతిలో శిక్షింపబడిన (అశ్వాన్) అశ్వములను (రథీరివ) శత్రువుల అనేక రథములు, సైన్యములు, అంగయుక్తములగు యోధులవలె (యుక్ష్వ) యుక్తపరచుము. [పూన్పుము] (హి) నిశ్చితమనస్కుడవై న్యాయాసనముపై (నిషదః) సదా స్థితమై యుండుము॥౩౭॥

భావార్థము :- సేనాపతి మున్నగు రాజపురుషులు గొప్పసైన్యములు అంగయుక్తములగు రథికులవలె అశ్వములు మున్నగు రణాంగములను సంయుక్తపరచవలయును. సభాపతి మున్నగువారు న్యాయాసనముపై గూర్చుండి ధర్మయుక్తముగా సదా న్యాయమునే యొనర్చుచుండవలయును. ॥౩౭॥

37.O learned person, trained by ancient scholars, and charitable in nature; yoke like a charioteer thy steeds, well disciplined by the experts. Seat thy self on the seat of justice!.

౬౬౮.సమ్యక్ స్రవన్తీత్యస్య విరూప ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

మనుష్యైః కిం భూత్వా వాగ్ధార్యేత్యాహ.

మానవు లెట్టివారలై వాణిని ధరించవలెను?

౬౬౮ సమ్యక్ స్రవన్తి సరితో న ధేనా౨ అన్తర్హృదా మనసా పూయమానాః।ఘృతస్య ధారా౨ అభి చాకశీమి హిరణ్యయో వేతసో మధ్య౨ అగ్నేః ॥౩౮॥

ప. విః- సమ్యక్, స్రవన్తి, సరితః, న, ధేనాః, అన్తః, హృదా, మనసా, పూయమానాః, ఘృతస్య, ధారాః, అభి, చాకశీమి, హిరణ్యయః, వేతసః మధ్యే, అగ్నేః ॥38॥

పదార్థః :-(సమ్యక్) (స్రవన్తి) గచ్ఛన్తి (సరితః) నద్యః, సరిత ఇతి నదీనామ... నిఘం.. 1.13 (న) ఇవ (ధేనాః) వాచః. ధేనా ఇతి వాఙ్ నామ. నిఘం..1.11 (అన్తః) ఆభ్యన్తరే (హృదా) హృదయేన (మనసా) విజ్ఞానవతా చిత్తేన (పూయమానాః) పవిత్రాః (ఘృతస్య) ఉదకస్య (ధారాః) (అభి) ఆభిముఖ్యే (చాకశీమి) భృశం ప్రాప్నోమి (హిరణ్యయః) యశస్వీ (వేతసః) వేగవత్యః. అత్ర పీధాతోర్బాహులకాదౌణాదికస్తసిః ప్రత్యయః (మధ్యే) (అగ్నేః) విద్యుతః. ॥ 38॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః ! యథాఽగ్నేర్మధ్యే హిరణ్యయ ఇవ వర్తమానోఽహం యా ఘృతస్య వేతసో ధారాః సరితో నాన్తర్హృదా మనసా పూయమానా ధేనాః సమ్యక్ స్రవన్తి తా అభిచాకశీమి తథా యూయ మప్యేతాః ప్రాప్నుత॥ 38॥

భావార్థః :- అత్రోపమాలంకారః. మనుష్యై ర్యథా సమం విషమం చలన్త్యః శుద్ధాః సత్యో నద్యః సముద్రం ప్రాప్య స్థిరత్వం ప్రాప్నువన్తి తథైవ విద్యాసుశిక్షాధర్మైః పవిత్రీభూతా వాణ్యో నిశ్చలాః ప్రాప్తవ్యాః ప్రాపయితవ్యాశ్చ. ॥ 38 ॥

పదార్థము :- మానవులారా! ఎట్లు (అగ్నేః) విద్యుత్తులో (మధ్యే) మధ్యయందుండు (హిరణ్యయః) తేజోభాగమువలె ప్రకాశవంతమగు కీర్తిని కామించు మరియు విద్యను కాంక్షించు నేను (ఘృతస్య) జలములచే (వేతసః) వేగవంతమగు (ధారాః) ప్రవాహరూప (సరితః) నదుల (న) వలె (అన్తః) లోపల (హృదా) అన్తఃకరణముయొక్క (మనసా) విజ్ఞానరూపమగు చిత్తముతో (పూయమానాః) పవిత్రమైన (ధేనాః) వాణులు (సమ్యక్) ఉత్తమముగ (స్రవన్తి) నడచుచున్నట్లు వానిని (అభిచాకశీతి) ఎదుటపడి ఎల్లరకొరకు ఎట్లు ప్రకాశపరచుచున్నానో అట్లే మీరును పొంది ఇతరులకు ప్రాప్తింప జేయుడు. ॥38॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. నదులు కొద్దిగనో, గొప్పగనో నడచుచు శుద్ధియై సముద్రమునకు చేరి స్థిరపడునట్లు విద్యాశిక్షణలచే మరియు ధర్మముచే పవిత్రమై నిశ్చలమైన వాణులను ప్రాప్తించుకొని ఇతరులకును ప్రాప్తింపజేయుడు. ॥38॥

38.Just as rivers flow, so do speeches, purified in the inmost recesses of the heart and mind, come out of the mouth of a learned person. I full of brilliance, aquire those speeches, coming like the fast-moving showers of rain from the midst of lightning.

౭౬. ఋచే త్వేత్యస్య విరూప ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృద్బృహతీ ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

విద్వద్భ్య ఇతరైరపి విజ్ఞానం ప్రాప్యమిత్యాహ. విద్వాంసులనుండి ఇతరులెల్లరును జ్ఞానమును పొందవలయును.

౬౬౯ ఋుచే త్వా రుచే త్వా భాసే త్వా జ్యోతిషే త్వా।

అభూదిదం విశ్వస్య భువనస్య వాజినమగ్నేర్వైశ్వానరస్య చ ॥౩౯॥

ప.వి:- ఋుచే, త్వా, రుచే త్వా, భాసే, త్వా, జ్యోతిషే, త్వా, అభూత్, ఇదమ్, విశ్వస్య, భువనస్య, వాజినమ్, అగ్నేః, వైశ్వానరస్య, చ ॥౩౯॥

పదార్థః :-(ఋుచే) స్తుతయే (త్వా) త్వామ్ (రుచే) ప్రీతయే (త్వా) (భాసే) విజ్ఞానాయ (త్వా) (జ్యోతిషే) న్యాయప్రకాశాయ (త్వా) (అభూత్) భవేత్ (ఇదమ్) విశ్వస్య సమగ్రస్య (భువనస్య) సర్వాధికారస్య జగతః (వాజినమ్) వాజినాం విజ్ఞానవతామిదమవయవభూతం విజ్ఞానమ్ (అగ్నేః) విద్యుదాఖ్యస్య (వైశ్వానరస్య) అఖిలేషు నరేషు రాజమానస్య (చ).॥ ౩౯॥

అన్వయః:-హే విద్వన్! యస్య తవ విశ్వస్య భువనస్య వైశ్వానరస్యాగ్నేశ్చ వాజినమిదం విజ్ఞానమభూత్ జాతం తమృచే త్వా రుచే త్వా భాసే త్వా జ్యోతిషే త్వా వయమాశ్రయేమ. ॥ ౩౯ ॥

భావార్థః:- యస్య మనుష్యస్య సర్వేషాం జగత్పదార్థానాం యథార్థో బోధః స్యాత్తమేవ సేవిత్వా పదార్థ విజ్ఞానం సర్వైర్మనుష్యైః ప్రాప్తవ్యమ్.

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఏ నీకు (విశ్వస్య) సమస్త (భువనస్య) విశ్వమందలి సకలపదార్థముల (చ) మరియు (వైశ్వానరస్య) సర్వమానవులందు శోభాయమానమగు (అగ్నేః) విద్యుద్రూపమగు (వాజినమ్) జ్ఞానుల అవయవరూపమగు (ఇదమ్) ఈ విజ్ఞానము (అభూత్) ప్రసిద్ధమైనదో (ఋుచే) స్తుతికొరకు అట్టి (త్వా) నిన్ను (రుచే) ప్రీతికొరకు (త్వా) నిన్ను (భాసే) విజ్ఞాన ప్రాప్తికై (త్వా) నిన్ను ఇంకా (జ్యోతిషే) న్యాయప్రకాశముకొరకును (త్వా) నిన్ను మేము ఆశ్రయించెదము. ॥౩౯॥

భావార్థము :-సమస్త జగత్పదార్థముల జ్ఞానమును గల్గిన విద్వాంసుని మానవులెల్లరును సేవించుచు పదార్థవిద్యను పొందవలయును. ॥౩౯॥

39.O learned person, thou hast acquired the knowledge of all objects. of the universe, and the wisdom of lightning-like brilliant persons, being lovely of all human beings. We resort to thee for praise, for love for the acquisition of spiritual knowledge, and for the light of justice!.

౬౭౦. అగ్నిర్జ్యోతిషేత్యస్య విరూప ఋుషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృదుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋుషభః స్వరః.

పునః స ఏవ విషయ ఉపదిశ్యతే. మఱల నా విషయమే.

౬౭౦ అగ్నిర్జ్యోతిషా జ్యోతిష్మాన్ రుక్మో వర్చసా వర్చస్వాన్।

సహస్రదాऽ అసి సహస్రాయ త్వా ॥౪౦॥

ప.విః- అగ్నిః, జ్యోతిషా, జ్యోతిష్మాన్, రుక్మః, వర్చసా, వర్చస్వాన్, సహస్రదా ఇతి సహస్ర+దాః, అసి, సహస్రాయ, త్వా॥౪౦॥

పదార్థః:-(అగ్నిః) పావకః! (జ్యోతిషా) దీప్త్యా (జ్యోతిష్మాన్) ప్రశస్తప్రకాశయుక్తః (రుక్మః) సువర్ణమివ (వర్చసా) విద్యాదీప్త్యా (వర్చస్వాన్) విద్యావిజ్ఞానవాన్ (సహస్రదాః) సహస్రమసంఖ్యం సుఖం దదాతీతి (అసి) (సహస్రాయ) అతులవిజ్ఞానాయ (త్వా) త్వామ్. ॥ ౪౦ ॥

అన్వయః:-హే విద్వన్! యస్త్వం జ్యోతిషా జ్యోతిష్మానగ్నిరివ వర్చసా వర్చస్వాన్ రుక్మ ఇవ సహస్రదా అసి తం త్వా సహస్రాయ వయం సత్కుర్యామ్. ॥ ౪౦ ॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యైర్యోऽగ్ని సూర్యవద్ విద్యయా ప్రకాశమానో విద్వాన్ భవేత్ తస్మాదధీత్య పుష్కలా విద్యాః స్వీకార్యాః. ॥ ౪౦ ॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఏ నీవు (జ్యోతిషా) విద్యాప్రకాశముచే (అగ్నిః) అగ్నివలె (జ్యోతిష్మాన్) ప్రశంసించదగిన ప్రకాశముతో (వర్చసా) నీ తేజస్సుతో (వర్చస్వాన్) జ్ఞానము నిచ్చు (రుక్మః) సువర్ణమువలె సుఖమునిచ్చువాడవై (సహస్రదా) అసంఖ్యాక సుఖముల నిచ్చువాడవునునై (అసి) ఉన్నావో అట్టి (త్వా) నిన్ను (సహస్రాయ) అతులవిజ్ఞానప్రాప్తికై మేము సత్కరించెదముగాక! ॥౪౦॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. అగ్ని, సూర్యులవలె విద్యలచే ప్రకాశవంతుడగు విద్వాంసునిచే సకలవిద్యల నభ్యసించి పూర్ణవిద్వాంసులై భాసిల్లుట మానవులెల్లరకును యోగ్యమై యున్నది.॥౪౦॥

40.O learned person, thou art luminous like fire, with the light of thy knowledge. Thou art the giver of knowledge with thy splendour. Like gold thou art the giver of innumerable comforts. We pay homage to thee for acquiring vast knowledge!.

౬౭౧. ఆదిత్యం గర్భమిత్యస్య విరూప ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తే కిం కుర్యు రిత్యాహ.

విద్వాంసులగు స్త్రీపురుషు లేమి చేయవలయును?

౬౭౧ ఆదిత్యం గర్భం పయసా సమఙ్గ్ధి సహస్రస్య ప్రతిమాం విశ్వరూపమ్।
పరివృఙ్గ్ధి హరసా మాభి మంస్థాః శతాయుషం కృణుహి చీయమానః॥౪౧॥

ప.వి:- ఆదిత్యమ్, గర్భమ్, పయసా, సమ్, అఙ్గ్ధి, సహస్రస్య, ప్రతిమామితి ప్రతి + మామ్, విశ్వరూపమితి విశ్వ + రూపమ్, పరి, వృఙ్గ్ధి, హరసా, మా, అభి, మంస్థాః, శతాయుషమితి శత + ఆయుషమ్, కృణుహి, చీయమానః ॥౪౧॥

పదార్థః :-(ఆదిత్యమ్) సూర్యమ్ (గర్భమ్) స్తుతివిషయమ్ (పయసా) జలేనేవ (సమ్) (అఙ్గ్ధి) శోధయ (సహస్రస్య) అసంఖ్యపదార్థసమూహస్య (ప్రతిమామ్) ప్రతీయన్తే సర్వే పదార్థా యయా తామ్ (విశ్వరూపమ్) సర్వరూపవత్పదార్థదర్శకమ్ (పరి) సర్వతః (వృఙ్గ్ధి) వర్జయ (హరసా) జ్వలితేన తేజసా. హర ఇతి జ్వలతో నామ., నిఘం. ౧.౧౭ (మా) (అభి) (మంస్థాః) మన్యేథాః (శతాయుషమ్) శతవర్షపరిమితజీవనమ్ (కృణుహి) (చీయమానః) వృధ్యమానః. ॥ ౪౧ ॥

అన్వయః :-హే విద్వంస్త్వం యథా విద్యుత్పయసా సహస్రస్య ప్రతిమాం విశ్వరూపం గర్భమాదిత్యం ధరతి తథాన్తఃకరణం సమఙ్గ్ధి. హరసా రోగాన్ పరివృఙ్గ్ధి చీయమానః సన్ శతాయుషం తనయం కృణుహి కదాచిన్మాఽభిమంస్థాః. ॥ ౪౧ ॥

భావార్థః :-హే స్త్రీపురుషాః! యూయం సుగన్ధ్యాదిహోమేన సూర్యప్రకాశం జలం వాయుఞ్చ శోధయిత్వా అరోగా భూత్వా శతాయుషస్తనయాన్ కురుత. యథా విద్యున్నిర్మితేన సూర్యేణ రూపవతాం పదార్థానాం దర్శనం పరిమాణం చ భవతి తథా విద్యావన్త్యపత్యాని భవన్తి తస్మాత్ కదాచిదభిమానినో భూత్వా ప్రమాదేన విద్యాయా ఆయుషశ్చ వినాశం మా కురుత. ॥ ౪౧ ॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసుడా! నీవు విద్యుత్తు (పయసా) జలములనుండి (సహస్రస్య) అసంఖ్యాక పదార్థములను (ప్రతిమామ్) పరిమాణమొనర్చు సూర్యునివలె నిశ్చయపరచునట్టి బుద్ధిని (విశ్వరూపమ్) సమస్త రూపములను, విషయములను జూపు (గర్భమ్) స్తుతించదగిన (ఆదిత్యమ్) సూర్యునిధారణ మొనర్చునట్లు అంతఃకరణమును (సమఙ్గ్ధి) చక్కగా శోధించుము (హరసా) ప్రజ్జ్వలిత తేజముతో రోగములను (పరి) అన్నివైపులనుండి (వృఙ్గ్ధి) తొలగించుము. మరియు (చీయమానః) వృద్ధినిపొంది (శతాయుషమ్) నూరు సంవత్సరముల ఆయువుగల సంతానమును (కృణుహి) పొందుము (మా అభిమంస్థాః) అభిమానము నుంచకుము [వదలుము].॥ ౪౧ ॥

భావార్థము :- ఓ స్త్రీపురుషులారా! మీరు సుగంధిత పదార్థములచే హోమములజేయుచు సూర్యప్రకాశము, జలము మరియు వాయువులను శుద్ధిపరచుకొని రోగరహితులై నూరు సంవత్సరములు జీవించునట్టి ఉత్తమసంతానము నుత్పన్నపరచుడు. విద్యుత్తు అగ్నిచే నిర్మాణమైన సూర్యునిచే రూపముగల పదార్థములన్నియును పరిమాణయుక్తముగ దర్శనమగునట్లు విద్యావంతులగు సంతానము సుఖమును దర్శింపజేయును. దీనివల్ల అభిమానివై విషయాసక్తియందు జిక్కుకొని, విద్య మరియు ఆయుష్యమును వినాశపరచుకొనకుము. ॥౪౧॥

41.O learned person, just as lightning supports with water, the sun, that measures innumerable objects, and exhibits the whole universe, and is worthy of praise, so shouldst thou purify the inmost recesses of thy heart. With thy glowing strength keep afar all diseases. Making due progress, make your son live for a hundred years. Always shun pride!.

౬౭౨.వాతస్య జూతిమిత్యస్య విరూప ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తేన కిం కార్య మిత్యాహ. విద్వాంసుడేమి చేయవలెను?

౬౭౨ వాతస్య జూతిం వరుణస్య నాభిమశ్వం జజ్ఞానꣳ సరిరస్య మధ్యే।

శిశుం నదీనాꣳ హరిమద్రిబుధ్నమగ్నే మా హిꣳసీః పరమే వ్యోమన్ ॥౪౨॥

ప.విః-వాతస్య, జూతిమ్, వరుణస్య, నాభిమ్, అశ్వమ్, జజ్ఞానమ్, సరిరస్య, మధ్యే, శిశుమ్, నదీనామ్, హరిమ్, అద్రిబుధ్నమిత్యద్రిబుధ్నమ్, అగ్నే, మా, హిꣳసీః, పరమే, వ్యోమన్నితి వి + ఓమన్ ॥౪౨॥

పదార్థః :-(వాతస్య) వాయోః (జూతిమ్) వేగమ్ (వరుణస్య) జలసమూహస్య (నాభిమ్) బంధనమ్ (అశ్వమ్) వ్యాప్తుం శీలమ్ (జజ్ఞానమ్) ప్రాదుర్భూతమ్ (సరిరస్య) సలిలస్యోదకస్య. సలిలమిత్యుదకనా..నిఘం.. ౧.౧౨ కపిలకాదిత్వాద్రేఫః (మధ్యే) (శిశుమ్) బాలకమ్ (నదీనామ్) (హరిమ్) హరమాణమ్ (అద్రిబుధ్నమ్) మేఘాకాశమ్ (అగ్నే) పావకవద్వర్తమాన (మా) (హింసీః) (పరమే) ప్రకృష్టే వ్యోమన్ (వ్యోమ్ని) వ్యాప్తే ఆకాశే. ॥ ౪౨ ॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! విద్వꣳస్త్వం పరమే వ్యోమన్ వాతస్య మధ్యే జూతిమశ్వం సరిరస్య వరుణస్య నాభిం నదీనాం జజ్ఞానం శిశుం బాలమివ వర్తమానం హరిమద్రిబుధ్నం మా హింసీః. ॥ ౪౨ ॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యైః ప్రమాదేనావకాశే వర్తమానం వాయువేగం వృష్టిప్రబంధం మేఘమహత్వా జీవనం వర్ధనీయమ్.॥౪౨॥

పదార్థము :-(అగ్నే) తేజశ్శాలివగు నో విద్వాంసుడా! నీవు (పరమేవ్యోమన్) సర్వవ్యాప్తమైయున్న ఉత్తమాకాశమందు (వాతస్య) వాయువు (మధ్యే) మధ్య (జూతిమ్) వేగరూపమగు (అశ్వమ్) అశ్వమును (సరిరస్య) జలమయమగు (వరుణస్య) ఉత్తమసముద్రముయొక్క (నాభిమ్) బంధనమును (నదీనామ్) నదులప్రభావముచే (జజ్ఞానమ్) ప్రకటమైనట్టి (శిశుమ్) బాలకునివలెనున్న (హరిమ్) నీలవర్ణముగల (అద్రిబుధ్నమ్) సూక్ష్మమేఘములను (మా హింసీః) నష్టపరచకుము.॥౪౨॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మానవులు ఆలస్య ప్రమాదములను వదలి ఆకాశమందలి వాయువేగము, వర్షములకు ప్రబంధరూపములగు మేఘములను నష్టపరచక తమ ఆయువుల వృద్ధిపరచుకొనవలెను. ॥౪౨॥

42.O learned person, in the vast space, harm not the wind's impetuous rush, the bond of ocean-wide water, and the cloud the tawny child of rivers!.

౬౭౩.అజస్రమిత్యస్య విరూప ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునరయం కిం కుర్యాదిత్యాహ, ఆ విద్వాంసు డేమి చేయవలెను?

౬౭౩ అజస్రమిన్దుమరుషం భురణ్యుమగ్నిమీడే పూర్వచిత్తిం నమోభిః।

స పర్వభిర్ఋతుశః కల్పమానో గాం మా హింసీరదితిం విరాజమ్ ॥౪౩॥

ప.విః–అజస్రమ్, ఇన్దుమ్, అరుషమ్, భురణ్యుమ్, అగ్నిమ్, ఈడే, పూర్వచిత్తిమితి, పూర్వ + చిత్తిమ్, నమోభిరితి నమః + భిః, సః, పర్వభిరితి పర్వ + భిః, ఋతుశ ఇత్యృతు + శః, కల్పమానః, గామ్, మా, హింసీః, అదితిమ్, విరాజమితి, వి + రాజమ్ ॥౪౩॥

పదార్థః :-(అజస్రమ్) నిరన్తరమ్ (ఇన్దుమ్) జలమ్ (అరుషమ్) (అశ్వమ్) (భురణ్యుమ్) పోషకమ్. అత్ర భురణధాతోర్యుః ప్రత్యయః (అగ్నిమ్) విద్యుతమ్ (ఈడే) అధ్యన్విచ్ఛామి (పూర్వచిత్తిమ్) పూర్వా చిత్తిశ్చయనం యస్య తమ్ (నమోభిః) అన్నైః (సః) (పర్వభిః) పూర్ణైః సాధనాఙ్గైః (ఋతుశః) బహూన్ఋతూన్ (కల్పమానః) సమర్థః సన్ (గామ్) పృథివీమ్ (మా) (హింసీః) హింస్యాః (అదితిమ్) అఖణ్డితామ్ (విరాజమ్) వివిధైః పదార్థై రాజమానామ్. ॥ ౪౩ ॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! యథాహం పర్వభిర్నమోభిః సహ వర్తమానమిన్ద్రమరుషం భురణ్యుం పూర్వచిత్తిమగ్నిమజస్రమీడే తమృతుశః కల్పమానః సన్నదితిం విరాజం గాం న నాశయామి; తథైవ సత్వమేతమేనాం చ మా హింసీః ॥ ४३ ॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్ఋత్వనుకూలతయా క్రియయాఽగ్నిర్జలమన్నం చ సంసేవ్య రాజభూమిః సదైవ రక్షణీయా. యతః సర్వాణి సుఖాని స్యుః. ॥ ४३ ॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! నే నెట్లు (పూర్వభిః) పూర్ణసాధనయుక్తమునైన (నమోభిః) అన్నముతో గూడిన (ఇన్ద్రమ్) జలములరూప (అరుషమ్) అశ్వములవంటి (భురణ్యుమ్) పోషించునట్టి (పూర్వచితిమ్) ప్రథమముగ నిర్మితమైన (అగ్నిమ్) విద్యుత్తును (అజస్రమ్) నిరంతరము (ఈడే) అధికముగ నన్వేషించుచున్నానో, దానిని (ఋతుశః) ప్రతిఋతువునందు (కల్పమానః) సమర్థుడనై యొనర్చుచు (అదితిమ్) అఖండితము (విరాజమ్) వివిధ రకముల పదార్థములచే శోభాయమానమైయున్న (గామ్) పృథివిని నష్టపరచనట్లు (సః) ఆ మీరును అగ్ని మరియు నీ పృథివిని (హింసీః) (మా) నష్టపరచుట వలదు. ॥४३॥

భావార్థము :- మానవులు ఋత్వనుకూల క్రియలద్వారా అన్నమును జలములను సేవించుచు, పృథివి మరియు రాష్ట్రములను సదా రక్షణయొనర్చవలయును. అందువల్ల ఎల్లరకును సుఖప్రాప్తి గలుగగలదు. ॥४३॥

43.O learned person just a I constantly search for electricity, newly produced, full of accomplishments, creator of foodstuffs, pure like water, powerful like the horse, knowable by the highly learned, and using it skilfully in each season, do not harm the indivisible beautiful earth, so thou shouldst not harm electricity and this earth!.

౬౭४.వరూత్రీమిత్యస్య విరూప ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తేన కిం న కార్యమిత్యాహ. విద్వాంసు డేమి చేయగూడదు?

౬౭४ వరూత్రీం త్వష్టుర్వరుణస్య నాభిమవిం జజ్ఞానాంం రజసః పరస్మాత్।
మహీంం సాహస్రీమసురస్య మాయామగ్నే మా హింసీః పరమే వ్యోమన్॥४४॥

ప.విః-వరూత్రీమ్, త్వష్టుః, వరుణస్య, నాభిమ్, అవిమ్, జజ్ఞానామ్, రజసః, పరస్మాత్, మహీమ్, సాహస్రీమ్, అసురస్య, మాయామ్, అగ్నే, మా, హింసీః, పరమే, వ్యోమన్నితి వి + ఓమన్ ॥४४॥

పదార్థః :-(వరూత్రీమ్) వరయిత్రీమ్ (త్వష్టుః) ఛేదకస్య సూర్యస్య (వరుణస్య) జలస్య (నాభిమ్) బంధికామ్ (అవిమ్) రక్షణాదినిమిత్తామ్ (జజ్ఞానామ్) ప్రజాతామ్ (రజసః) లోకాత్ (పరస్మాత్) శ్రేష్ఠాత్ (మహీమ్) మహతీం భూమిమ్ (సాహస్రీమ్) అసంఖ్యాతాం బహుఫలప్రదామ్ (అసురస్య) మేఘస్య (మాయామ్) ప్రజ్ఞాపికాం విద్యుతమ్ (అగ్నే) విద్వన్ (మా) (హింసీః) హింస్యాః (పరమే) సర్వోత్కృష్టే (వ్యోమన్) ఆకాశవద్ వ్యాప్తే బ్రహ్మణి. ॥ ४४ ॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! త్వం త్వష్టుర్వరూత్రీం వరుణస్య నాభిం పరస్మాద్రజసో జజ్ఞానామసురస్య మాయాం సాహస్రీ మవిం పరమే వ్యోమన్వర్తమానాం మహీం మా హింసీః ॥ ४४ ॥

భావార్థః :-సర్వై ర్మనుష్యైర్యేయం పృథివీ పరస్మాత్కారణాజ్జాతా సూర్యాకర్షణసమ్బద్ధినీ జలాధారా మేఘనిమిత్తా బహుభూగోలాకారాఽసంఖ్య సుఖప్రదా పరమేశ్వరేణ నిర్మితాఽస్తి తాం గుణకర్మస్వభావతో విజ్ఞాయ సుఖాయ సముపయోక్తవ్యా.॥४४॥

పదార్థము :-(అగ్నే) ఓ విద్వాంసుడా! నీవు (త్వష్టుః) ఛేదనకర్తయగు సూర్యుని (వరూత్రీమ్) గ్రహణమొనర్చదగిన (వరుణస్య) జలములను (నాభిమ్) నిలుపుజేయునట్టి (పరస్మాత్) శ్రేష్ఠమగు (రజసః) లోకమునుండి (జజ్ఞానామ్) పుట్టినట్టి (అసురస్య) మేఘముయొక్క (మాయామ్) ఉనికిని దెలుపు మెరుపును మరియు (సాహస్రీమ్) అసంఖ్యాక గోళములచే గూడి అనేక ఫలములనిచ్చు (అవిమ్) రక్షణమున్నగువానికొరకు (పరమే) సర్వోత్తముడు (వ్యోమన్) ఆకాశమువలె వ్యాపకుడైయున్న జగదీశ్వరునియందుగల (మహీమ్) విస్తారమైయున్నపృథివిని (మా హింసీః) నష్టపరచవలదు.॥४४॥

భావార్థము :-పరమేశ్వరు డీ పృథివిని ఉత్తమకారణముచే ఉత్పన్నపరచినాడు. సూర్యునిచే ఆకర్షింపబడుచు జలాధారమగు మేఘమునకు నిమిత్తమై అగణితమగు సుఖములను ప్రసాదించునట్టి ఈ భూమిని దాని గుణ కర్మ స్వభావములను మానవులు తెలిసికొని సుఖప్రాప్తికై వినియోగపరచుకొనవలెను.॥४४॥

44.O learned person, residing in the supreme Lord, vast like the space, harm not the vast Earth, attracted by the sun, the repository of water, created by the Pre-eminent God, the Giver of countless fruits, and the Cause of our protection, nor harm the lightning, the precursor of the clouds!.

४५. యో అగ్నిరిత్యస్య విరూప ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, త్రిష్టుప్ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునరనేన కిం కార్యమిత్యాహ. మరల విద్వాంసు డేమి చేయవలయును?

४५ యోఽ అగ్నిరగ్నేరధ్యజాయత శోకాత్పృథివ్యాఽ ఉత వా దివస్పరి।
యేన ప్రజా విశ్వకర్మా జజాన తమగ్నే హేడః పరి తే వృణక్తు ॥४५॥

ప.విః-యః, అగ్నిః, అగ్నేః, అధి, అజాయత, శోకాత్, పృథివ్యాః, ఉత, వా, దివః, పరి, యేన, ప్రజా ఇతి ప్ర + జాః, విశ్వకర్మేతి విశ్వ + కర్మా, జజాన, తమ్, అగ్నే, హేడః, పరి, తే, వృణక్తు ॥౪౫॥

పదార్థః :-(యః) (అగ్నిః) చాక్షుషః (అగ్నేః) విద్యుదాఖ్యాత్ (అధి) (అజాయత) జాయతే (శోకాత్) శోషకాత్ (పృథివ్యాః) (ఉత) (వా) (దివః) సూర్యాత్ (పరి) సర్వతః (యేన) (ప్రజాః) (విశ్వకర్మా) విశ్వాని కర్మాణి యస్య సః (జజాన) జనయతి (తమ్) (అగ్నే) విద్వన్ (హేడః) అనాదరః (పరి) (తే) తవ (వృణక్తు) ఛిన్నోభవతు, ॥ ౪౫॥

అన్వయః:-హే అగ్నే విద్వన్! యః పృథివ్యాః శోకాదుత వా దివోఽగ్నేరగ్నిరధ్యజాయత. యేన విశ్వకర్మా ప్రజాః పరిజజాన తం తే హేడః పరివృణక్తు ॥ ౪౫ ॥

భావార్థః:-హే విద్వాంసః! యుూయం యోఽగ్నిః పృథివీం భిత్వోత్పద్యతే యశ్చ సూర్యాదేస్తస్మాద్విఘ్నకారిణోఽగ్నేః సర్వాన్ ప్రాణినః పృథగ్రక్షత. యేనాగ్నినేశ్వరః సర్వాన్ రక్షతి తద్విద్యాం విజానీత. ॥ ౪౫ ॥

పదార్థము :-(అగ్నే) ఓ విద్వాంసుడా! (యః) ఏ (పృథివ్యాః) పృథివిని (శోకాత్) శోషింప [ఎండింప] జేయునట్టి అగ్ని (ఉత వా) లేక (దివః) సూర్యునిచే (అగ్నేః) విద్యుద్రూపాగ్నిచే (అగ్నిః) ప్రత్యక్ష భౌతికాగ్ని (అధ్యజాయత) ఉత్పన్నమగునో (యేన) దేనినుండి (విశ్వకర్మా) సమస్త కర్మల కాధారమగు పరమేశ్వరుడు (ప్రజాః) ప్రజలను (పరి) సకల దిశలనుండి (జజాన) రచనజేయునో (తమ్) అట్టి యగ్నిని (తే) నీయొక్క (హేడః) క్రోధము (పరివృణక్తు) అన్నివైపులనుండి చిందరవందర మొనర్చుగాక! ॥౪౫॥

భావార్థము :- ఓ విద్వాంసులారా! పృథివిని చీల్చుకొని ఏ యగ్ని బయటికివచ్చి సూర్యప్రకాశముచే ఏ విద్యుత్తు వెడలుచున్నదో, అట్టి విఘ్నకారి యగు [అగ్ని పర్వతమునుండి వెడలి అనేకప్రాణులను నాశమొనర్చు] లావాగ్ని నుండి సకల ప్రాణులను రక్షించుడు. ఏ యగ్నిచే ఈశ్వరుడు సకల ప్రాణుల రక్షణ యొనర్చుచున్నాడో అట్టి అగ్నివిద్యను మీరు బాగుగా దెలిసికొనుడు. ॥౪౫॥

45.O learned person, may thy displeasure spare the fire that has it being from the heat of the Earth, or from the lightning of the sun, whereby the Omnific Lord engenders creatures!.

౭౭౬.చిత్రం దేవానామిత్యస్య విరూప ఋషిః, సూర్యో దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథేశ్వరః కీదృశోఽస్తీత్యాహ. ఈశ్వరు డెట్టి వాడు?

౬౭౬ చిత్రం దేవానాముదగాదనీకం చక్షుర్మిత్రస్య వరుణస్యాగ్నేః। ఆప్రా
ద్యావాపృథివీఽ అన్తరిక్షꣳ సూర్యఽ ఆత్మా జగతస్తస్థుషశ్చ॥౪౬॥

ప.విః-చిత్రమ్, దేవానామ్, ఉత్, అగాత్, అనీకమ్, చక్షుః, మిత్రస్య, వరుణస్య, అగ్నేః, ఆ, అప్రాః, ద్యావాపృథివీఽ ఇతి ద్యావాపృథివీ, అన్తరిక్షమ్, సూర్యః, ఆత్మా, జగతః, తస్థుషః, చ ॥౪౬॥

పదార్థః :- (చిత్రమ్) అద్భుతమ్ (దేవానామ్) పృథివ్యాదీనాం మధ్యే (ఉత్) (అగాత్) ఉదితోఽస్తి (అనీకమ్) సేనేవ కిరణసమూహమ్ (చక్షుః) దర్శకమ్ (మిత్రస్య) ప్రాణస్య (వరుణస్య) ఉదానస్య (అగ్నేః) ప్రసిద్ధస్య (ఆ) (అప్రాః) వ్యాప్నోతి (ద్యావాపృథివీ) ప్రకాశాప్రకాశే జగతీ (అన్తరిక్షమ్) ఆకాశమ్ (సూర్యః) సవితా (ఆత్మా) సర్వస్యాన్తర్యామీ (జగతః) జఙ్గమస్య (తస్థుషః) స్థావరస్య (చ) ॥ ౪౬ ॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! భవన్తో యద్ బ్రహ్మ దేవానాం చిత్రమనీకం మిత్రస్య వరుణస్యాగ్నే శ్చక్షుః సూర్య ఇవోదగాజ్జగతస్తస్థుషశ్చాత్మా సద్ ద్యావాపృథివీ అన్తరిక్షం చాప్రాస్తజ్జగన్నిర్మాతృ పాతృ సంహర్తృ వ్యాపకం సతతముపాసీరన్. ॥ ౪౬ ॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. న ఖల్విదం నిష్కర్తృ కమనధిష్ఠాతృకమనీశ్వరం జగదస్తి. యద్ బ్రహ్మ సర్వాన్తర్యామి సర్వేషాం జీవానాం పాపపుణ్యఫలదానవ్యవస్థాపకమనన్తజ్ఞానప్రకాశం వర్తతే తదేవోపాస్య ధర్మార్థకామమోక్షఫలాని మనుష్యైరాప్తవ్యాని.॥ ౪౬ ॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! మీరు ఏ జగదీశ్వరుడు (దేవానామ్) పృథివి మున్నగు దివ్యపదార్థముల మధ్య (చిత్రమ్) ఆశ్చర్యరూపమగు (అనీకమ్) సైన్యమువంటి కిరణములతో గూడిన (మిత్రస్య) ప్రాణ (వరుణస్య) ఉదాన మరియు (అగ్నేః) ప్రసిద్ధాగ్నులను (చక్షుః) చూపించువాడగు (సూర్యః) సూర్యుడు (ఉదగాత్) ఉదయించుచున్నాడో ఆతనివలె (జగతః) చేతనము (చ) మరియు (తస్థుషః) జడజగత్తునందు (ఆత్మా) అంతర్యామియై (ద్యావాపృథివీ) ప్రకాశ, అప్రకాశరూప జగత్తు మరియు (అన్తరిక్షమ్) ఆకాశమును (ఆ) ఉత్తమరీతిలో (అప్రాః) వ్యాప్తమగుచున్నాడు. అట్టి జగత్తు సృష్టించి, పాలించి, సంహార [ప్రలయ] మొనర్చు సర్వవ్యాపకుడగు పరబ్రహ్మను నిరంతరము ఉపాసించవలెను. ॥౪౬॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఈ జగత్తు ఏ కర్త, అధిష్ఠాత, ఈశ్వరుడు లేకుండా నిర్మాణము గాలేదు. ఏ జగదీశ్వరుడు సర్వమునం దంతర్యామియైయుండి సకల జీవులకు

పాపపుణ్య కర్మలకు ఫలము నిచ్చు వ్యవస్థ నొనర్చునో అట్టి అనంతజ్ఞానప్రకాశకుడగు నా పరమేశ్వరునే యుపాసించి మానవులెల్లరును ధర్మార్థకామమోక్ష ఫలముల బడయగలరు. ॥౪౬॥

46.God is Wonderful and Powerful amongst all material objects. He is the Manifestor of Pran, Udan, and fire. He pervades the air, earth and heaven. He is the Creator and Sustainer of all that moveth and moveth not.

౬౭౭.ఇమం మేత్యస్య విరూప ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాడ్బ్రాహ్మీ పంక్తి శ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునర్మనుష్యేణ కిం కార్యమిత్యాహ. మానవు లేమి చేయవలెను?

౬౭౭ ఇమం మా హిꣳసీర్ద్విపాదం పశుꣳ సహస్రాక్షో మేధాయ చీయమానః।

మయుం పశుం మేధమగ్నే జుషస్వ తేన చిన్వానస్తన్వో నిషీద।

మయుం తే శుగృచ్ఛతు యం ద్విష్మస్తం తే శుగృచ్ఛతు ॥౪౭॥

ప.విః-ఇమమ్, మా, హిꣳసీః, ద్విపాదమితి ద్వి + పాదమ్, పశుమ్, సహస్రాక్ష ఇతి సహస్ర + అక్షః, మేధాయ, చీయమానః, మయుమ్, పశుమ్, మేధమ్, అగ్నే, జుషస్వ, తేన, చిన్వానః తన్వః, ని, సీద, మయుమ్, తే, శుక్, ఋచ్ఛతు, యమ్, ద్విష్మః, తమ్, తే, శుక్, ఋచ్ఛతు॥౪౭॥

పదార్థః :- (ఇమమ్) (మా) (హిꣳసీః) హింస్యాః (ద్విపాదమ్) మనుష్యాదికమ్ (పశుమ్) చతుష్పాదం గవాదికమ్ (సహస్రాక్షః) అసంఖ్యదర్శనః (మేధాయ) సుఖసంగమాయ (చీయమానః) వర్ధమానః (మయుమ్) జాఙ్గలమ్ (పశుమ్) ప్రసిద్ధమ్ (మేధమ్) పవిత్రకారకమ్ (అగ్నే) పావక ఇవ మనుష్యజన్మప్రాప్త (జుషస్వ) ప్రీణీహి (తేన) (చిన్వానః) వర్ధమానః (తన్వః) శరీరస్య మధ్యే పుష్టః సన్ (ని) నితరామ్ (సీద) తిష్ఠ (మయుమ్) శస్యాదిహింసకం పశుమ్ (తే) తవ (శుక్) శోకఃభావే క్విప్ (ఋచ్ఛతు) ప్రాప్నోతు (యమ్) శత్రుమ్ (ద్విష్మః) అప్రీతయామః (తమ్) (తే) తవ సకాశాత్ (శుక్) శోకః (ఋచ్ఛతు) ॥ ౪౭ ॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! పావక ఇవ మనుష మేధాయ చీయమానః సహస్రాక్షస్త్వమిమం ద్విపాదం

మేధం మయుం పశుం చ మా హింసీః తం పశుం జుషస్వ తేన చిన్వానః సన్ తన్వో మధ్యే నిషీద. ఇయం తే శుక్మయుమృచ్ఛతు. తే తవ యం శత్రుం వయం ద్విష్మస్తం శుగృచ్ఛతు.॥ ౪౭ ॥

భావార్థః :- కేనాపి మనుష్యేణోపకారకాః పశవః కదాచిన్న హింసనీయాః కిన్త్వేతాన్ సంపాల్యైతేభ్య ఉపకారం సంగృహ్య సర్వే మనుష్యా ఆనన్దయితవ్యా యైర్జాంగలైర్హింస్రైః పశుశస్యమనుష్యాణాం హానిః స్యాత్తే తు రాజపురుషైర్హన్తవ్యా నిగ్రహీతవ్యాశ్చ.॥౪౭॥

పదార్థము :- (అగ్నే) ఓ మానవజన్మధారీ! (మేధాయ) సుఖప్రాప్తికొరకు (చీయమానః) ముందుకు సాగువాడవునగు (సహస్రాక్షః) వేలాది విధములగు దృష్టులుగల ఓ రాజా! నీవు (ఇమమ్) ఈ (ద్విపాదమ్) రెండు పాదములుగల మనుష్యాదులను మరియు (మేధమ్) పవిత్రకారక, ఫలప్రద (మయుమ్) సస్యాదులను (పశుమ్) గోవులు మున్నగు పశుజీవులను (మా హింసీః) హింసించకుము (పశుమ్) పశుపక్ష్యాదులను (జుషస్వ) సేవించుము (తేన) ఆ పశువులనుండి (చిన్వానః) వృద్ధియగుచు నీవు (తన్వః) శరీరమునందు (నిషీద) నిరంతరము స్థిరముగా నుండుము. ఇట్టి (తే) నీనుండి (శుక్) శోకము (మయుమ్) సస్యాదుల నాశమొనర్చు ఆటవిక పశువులకు (ఋచ్ఛతు) ప్రాప్తించుగాక! (తే) నీయొక్క (యమ్) ఏ శత్రువును మేము (ద్విష్మః) ద్వేషించెదమో (తమ్) ఆతనికి (శుక్) శోకము (ఋచ్ఛతు) సంప్రాప్తముగుగాక! ॥౪౭॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యుడును ఎల్లర కుపకారకమగు పశువులను చంపగూడదు. వానిని చక్కగా రక్షించుచు వానిచే ఉపకారమును పొంది మానవులెల్లరను ఆనందపరచవలయును. ఏ ఆటవిక పశువులచే గ్రామపశువులకు, పంటలకు, మానవులకు హానిగలుగునో అట్టివానిని రాజపురుషులు చంపుట, లేక బంధించుట చేయవలెను.॥౪౭॥

47.O King, born as man, and wide-awake, possessing thousand-fold vision, progressing for the attainment of happiness, don't destroy the dipeds and quadrupeds, and useful denizens of the forest; but protect them. Increase thy wealth with those cattle, and possess a strong body. The injurious beast of the forest should be put to grief by thee. Let thy enemy, whom we dislike, be put to grief!.

౬౭౮. ఇమం మేత్యస్య విరూప ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృద్బ్రాహ్మీ పఙ్క్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునరయం మనుష్యః కిం కుర్యాదిత్యాహ. ఇట్టి మనుష్యుడేమి చేయవలెను!

౬౭౮ ఇమం మా హిꣳసీరేకశఫం పశుం కనిక్రదం వాజినం వాజినేషు।
గౌరమారణ్యమను తే దిశామి తేన చిన్వానస్తన్వో నిషీద।
గౌరం తే శుగృచ్ఛతు యం ద్విష్మస్తం తే శుగృచ్ఛతు ॥౪౮॥

ప.వి:- ఇమమ్, మా, హింసీః, ఏకశఫమిత్యేక + శఫమ్, పశుమ్, కనిక్రదమ్, వాజినమ్, వాజినేషు, గౌరమ్, ఆరణ్యమ్, అను, తే,దిశామి, తేన, చిన్వానః, తన్వః, ని, సీద, గౌరమ్, తే, శుక్, ఋచ్ఛతు, యమ్, ద్విష్మః, తమ్, తే, శుక్, ఋచ్ఛతు ॥౪౮॥

పదార్థః :- (ఇమమ్) (మా) (హింసీః) హింస్యాః (ఏకశఫమ్) ఏకఖురమశ్వాదికమ్ (పశుమ్) ద్రష్టవ్యమ్ (కనిక్రదమ్) భృశం వికలం ప్రాప్తవ్యథమ్ (వాజినమ్) వేగవన్తమ్ (వాజినేషు) వాజినానాం సంగ్రామాణామవయవేషు కర్మసు కార్యసిద్ధికరమ్ (గౌరమ్) గౌరవర్ణమ్ (ఆరణ్యమ్) అరణ్యే భవమ్ (అను) (తే) తుభ్యమ్ (దిశామి) ఉపదిశామి (తేన) (చిన్వానః) వర్ధమానః (తన్వః) శరీరస్య మధ్యే (ని) (సీద) (గౌరమ్) (తే) ఇత్యాది పూర్వవత్. ॥ ౪౮ ॥

అన్వయః:- హే మనుష్య! త్వం వాజినేష్విమమేకశఫం కనిక్రదం వాజినం పశుం మా హింసీః. ఈశ్వరోఽహం తే తుభ్యం యమారణ్యం గౌరం పశుమనుదిశామి తేన చిన్వానః సఀస్తన్వో మధ్యే నిషీద. తే తవ సకాశాద్ గౌరం శుగృచ్ఛతు యం వయం ద్విష్మస్తం తే శుగృఛ్ఛతు. ॥ ౪౮ ॥

భావార్థః :- మనుష్యైరేకశఫా అశ్వాదయః పశవః కదాచిన్నో హింస్యాః. న చోపకారకా ఆరణ్యాః యేషాం హననేన జగతో హానీ రక్షణేనోపకారశ్చ భవతి తే సదైవ పాలనీయా హింస్రాశ్చ హన్తవ్యాః. ॥ ౪౮ ॥

పదార్థము :- ఓ రాజా! నీవు (వాజినేషు) యుద్ధకార్యములందు (ఇమమ్) ఈ (ఏకశఫమ్) ఒక డెక్క [గిట్ట] గలదియు (కనిక్రదమ్) శీఘ్రముగ వికలమై వ్యాకులము జెందునదియు (వాజినమ్) వేగవంతము (పశుమ్) చూడదగిన అశ్వములు మున్నగు పశువులను (మా హింసీః) చంపవలదు. ఈశ్వరుడనగు నేను (తే) నీకొరకు (యమ్) ఎట్టి (ఆరణ్యమ్) ఆటవిక (గౌరమ్) గౌరపశువులకు (దిశామి) శిక్షణనిచ్చుచున్నానో (తేన) వానిరక్షణద్వారా (చిన్వానః) వృద్ధినిపొందుచు (తన్వః) శరీరమునందు (నిషీద) నిరంతరము స్థిరుడవై యుండుము (యమ్) యేశత్రువును (ద్విష్మః) ద్వేషించెదమో (తమ్) వానికి (తే) నీద్వారా (శుక్) శోకము (ఋచ్ఛతు) ప్రాప్తించుగాక! ॥౪౮॥

భావార్థము :- మనుష్యులు ఒంటిడెక్కగల అశ్వాదులను మరియు ఉపకారక అరణ్య పశవులను సైతము ఎప్పుడును చంపవలదు. ఏ జంతువులను చంపుటచే జగత్తునకు హాని, చంపకుండుటచే ఎల్లరకుపకారము జరుగుచుండునో అట్టివానిని సదా పోషించవలెను. హానికారక జంతువులను నష్టపరచవలెను. ॥౪౮॥

48.O King, don't destroy this one-hoofed beautiful horse, soon agitated and wirithing with pain in battlefields. I point out to thee the forest rhinoceros. with his protection add to thy prosperity and physical strength. Let the wild and uncontrolled rhinoceros be put to grief by thee. Let thy enemy, whom we detest, be put to grief!.

౪౯. ఇమం సాహస్రమిత్యస్య విరూప ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, కృతిశ్ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కే పశవో నో హింసనీయా హింసనీయాశ్చేత్యాహ.

మానవు లే పశువులను చంపి ఎట్టివానిని రక్షించవలయును?

౪౯ ఇమꣳ సాహస్రꣳ శతధారముత్సం వ్యచ్యమానꣳ సరిరస్య మధ్యే।
ఘృతం దుహానామదితిం జనాయాగ్నే మా హిꣳసీః పరమే వ్యోమన్।
గవయమారణ్యమను తే దిశామి తేన చిన్వానస్తన్వో నిషీద।
గవయ న్తే శుగృచ్ఛతు యం ద్విష్మస్తం తే శుగృచ్ఛతు ॥౪౯॥

ప. విః– ఇమమ్, సాహస్రమ్, శతధారమితి శత + ధారమ్, ఉత్సమ్, వ్యచ్యమానమితి వి + అచ్యమానమ్, సరిరస్య, మధ్యే, ఘృతమ్, దుహానామ్, అదితిమ్, జనాయ, అగ్నే, మా, హిꣳసీః, పరమే, వ్యోమన్నితి వి + ఓమన్, గవయమ్, ఆరణ్యమ్, అను, తే, దిశామి, తేన, చిన్వానః, తన్వః, ని, సీద, గవయమ్, తే, శుక్, ఋచ్ఛతు, యమ్, ద్విష్మః, తమ్, తే శుక్ ఋచ్ఛతు ॥౪౯॥

పదార్థః :-(ఇమమ్) (సాహస్రమ్) సహస్రస్యాసంఖ్యాతానాం సుఖానామయం సాధకస్తమ్ (శతధారమ్) శతమసంఖ్యాతా దుగ్ధధారా యస్మాత్తమ్ (ఉత్సమ్) కూపమివ పాలకం గవాదికమ్ (వ్యచ్యమానమ్) వివిధప్రకారేణ పాలనీయమ్ (సరిరస్య) అన్తరిక్షస్య (మధ్యే) (ఘృతమ్) ఆజ్యమ్ (దుహానామ్) ప్రపూరయన్తీమ్ (అదితిమ్) అఖండనీయాం గామ్ (జనాయ) మనుష్యాద్యాయ ప్రాణినే (అగ్నే) వివేకప్రాప్తోపకారప్రకాశక రాజన్ (మా) హింసీః (పరమే) ప్రకృష్టే (వ్యోమన్) వ్యోమ్ని వ్యాప్తేఽన్తరిక్షే వర్తమానామ్ (గవయమ్) గోసదృశమ్ (ఆరణ్యమ్) (అను) (తే) (దిశామి) (తేన) (చిన్వానః) పుష్టః సన్ (తన్వః) (ని) (సీద) (గవయమ్) (తే) (శుక్) శోకః (ఋచ్ఛతు) (యమ్) (ద్విష్మః) తమ్ (తే) (శుక్) (ఋచ్ఛతు). ॥౪౯॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! త్వం జనాయేమం సాహస్రం శతధారం వ్యచ్యమానముత్సమివ వీర్యసేచకం వృషభం ఘృతం దుహానామదితిం ధేనుం చ మా హింసీస్తే తుభ్యమపరమారణ్యం గవయమనుదిశామి తేన పరమే వ్యోమన్ సరిరస్య మధ్యే చిన్వానః సంస్తన్వో నిషీద. తం గవయం తే శుగృచ్ఛతు యన్తే శత్రుం వయంద్విష్మస్తమతి శుగృచ్ఛతు శోకః ప్రాప్నోతు ॥ ౪౯ ॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. రాజమనుష్యా యేభ్యో వృషాదిభ్యః కృష్యాదీని కర్మాణి భవన్తి. యాభ్యో గవాదిభ్యో దుగ్ధాదిపదార్థా జాయన్తే యైః సర్వేషాం రక్షణం భవతి తే కదావిన్నైవ హింసనీయాః య ఏతాన్ హింస్యుస్తేభ్యో రాజాదిన్యాయేశా అతిదణ్డం దద్యుర్యే చ జాఙ్గలా గవయాదయో ప్రజాహానిం కుర్యు స్తే హన్తవ్యాః. ॥ ౪౯ ॥

పదార్థము :-(అగ్నే) దయశాలి, పరోపకారివగు ఓ రాజా! నీవు (జనాయ) మనుష్యులు మున్నగు ప్రాణులకొరకు (ఇమమ్) ఈ (సాహస్రమ్) అసంఖ్యాక సుఖముల సాధనము (శతధారమ్) అసంఖ్యాత క్షీరధారల నిమిత్తము (వ్యచ్యమానమ్) అనేక విధములుగ పాలించదగిన (ఉత్సమ్) కూపమువలె రక్షించు వీర్యసేచకమగు ఎద్దులు (ఘృతమ్) నేతిని (దుహానామ్) పూర్ణమొనర్చుచు (అదితిమ్) చంపగూడనట్టి గోవును (మా హింసీః) చంపకుము (తే) నీ రాజ్యమందు ఏవి (ఆరణ్యమ్) వనములందుండు (గవయమ్) గోవురూపములోనుండు ఒక విధమగు జింకలచే పంటలకు హానిజరుగుచుండినచో వానిని (అనుదిశామి) ఉపదేశించుచున్నాను (తేన) వానిని చంపుటచే అన్నము సురక్షితమై (పరమే) సర్వోన్నతుడు (వ్యోమన్) సర్వత్రవ్యాపకుడైయున్న పరమాత్మ మరియు (సరిరస్య) వ్యాపకమైన ఆకాశ (మధ్యే) మధ్యన (చిన్వానః) వృద్ధిజెందినట్టి నీవు (తన్వః) శరీరమధ్యన (నిషీద) నివసించుము (తే) నీయొక్క (శుక్) శోకము (తమ్) ఆ (గవయమ్) అడవిగోవుకు (ఋచ్ఛతు) ప్రాప్తించుగాక! మరియు (తమ్) ఏ (తే) నీ శత్రువును (ద్విష్మః) మేము ద్వేషించుచుందుమో వానికికూడ (శుక్) శోకము (ఋచ్ఛతు) ప్రాప్తించుగాక! ॥౪౯॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. ఓ రాజపురుషులారా! ఎద్దులచే భూములు సాగుచేయబడి పంటలుపండును. ఆవులరక్షణ ద్వారా పాలు, పెరుగు, వెన్న, నేయి మున్నగు ఉత్తమపదార్థములు లభ్యమగును. వాని పాడి మున్నగువానిద్వారా ప్రజారక్షణ జరుగును. కావున వానినెప్పుడును చంపకుడు, హింసించకుడు. ఎవరైన ఈ యుపకారక పశువులను వధించినచో వారికి కఠినాతికఠినమగు శిక్షను రాజు మున్నగు న్యాయాధీశు లీయవలెను. ఆటవిక సాధుజంతువులను సైతము రాజపురుషులు రక్షించవలెను. ప్రజలను, పంటలను నష్టపరచు ఆరణ్యక కారెనుపోతులు మున్నగువానిని చంపివేయవలెను. ॥౪౯॥

49.O sagacious King, in this world, don't harm this bull, the giver of thousands of comforts, the source of immense milk, and worthy of protection. Harm not in God's creation, the cow, the giver of milk for mankind, and inncocent in nature. I point out to thee the forest cow. With her destruction add to thy prosperity and physical strength in the midst of vast space and under God's guidance. Let the wild forests cow be put to grief by thee. Let thy foe, whom we dislike, be put to grief!.

౬౮౨. ఇమమూర్ణాయుమిత్యస్య విరూప ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిక్ కృతిశ్ఛన్దః నిషాదః స్వరః.

పునః కే పశవో న హింస్యా హింస్యాశ్చేత్యాహ.

ఎట్టి పశుజంతువులను చంపవలయును? ఎట్టివానిని చంపరాదు?

౬౮౨ ఇమమూర్ణాయుం వరుణస్య నాభిం త్వచం పశూనాం ద్విపదాం చతుష్పదామ్। త్వష్టుః ప్రజానాం ప్రథమం జనిత్రమగ్నే మా హిꣳసీః పరమే వ్యోమన్। ఉష్ట్రమారణ్యమను తే దిశామి తేన చిన్వానస్తన్వో నిషీద। ఉష్ట్రం తే శుగృచ్ఛతు యం ద్విష్మస్తం తే శుగృచ్ఛతు ॥౫౦॥

ప. విః- ఇమమ్, ఊర్ణాయుమ్, వరుణస్య, నాభిమ్, త్వచమ్, పశూనామ్, ద్విపదామితి ద్వి + పదామ్, చతుష్పదామ్, చతుఃపదామితి చతుః + పదామ్, త్వష్టుః, ప్రజానామితి ప్ర + జానామ్, ప్రథమమ్, జనిత్రమ్, అగ్నే, మా, హిꣳసీః, పరమే, వ్యోమన్నితి వి + ఓమన్, ఉష్ట్రమ్, ఆరణ్యమ్, అను, తే, దిశామి, తేన, చిన్వానః, తన్వః, ని, సీద, ఉష్ట్రమ్, తే, శుక్, ఋచ్ఛతు, యమ్, ద్విష్మః, తమ్, తే, శుక్, ఋచ్ఛతు ॥౫౦॥

పదార్థః :-(ఇమమ్) (ఊర్ణాయుమ్) అవిమ్ (వరుణస్య) వరస్య ప్రాప్తవ్యస్య సుఖస్య (నాభిమ్) నిబన్ధనమ్ (త్వచమ్) (పశూనామ్) (ద్విపదామ్) (చతుష్పదామ్) త్వష్టుః సుఖప్రకాశకస్య (ప్రజానామ్) (ప్రథమమ్) ఆదిమమ్ (జనిత్రమ్) ఉత్పత్తినిమిత్తమ్ (అగ్నే) (మా) (హింసీః) హింస్యాః (పరమే) (వ్యోమన్) (ఉష్ట్రమ్) (ఆరణ్యమ్) అరణ్యే భవమ్ (అను) (తే) (దిశామి) (తేన) (చిన్వానః) (తన్వః) (ని) (సీద) (ఉష్ట్రమ్) ఇత్యాది పూర్వవత్. ॥ ౫౦ ॥

అన్వయః :- హే అగ్నే! ప్రాప్తవిద్య రాజంస్త్వమిమం వరుణస్య నాభిం ద్విపదాం చతుష్పదాం పశూనాం త్వచం త్వష్టుః ప్రజానాం ప్రథమం జనిత్రం పరమే వ్యోమన్వర్తమానమూర్ణాయుం మా హింసీః. తే యం ధాన్యహింసకమారణ్యముష్ట్రం హన్తుమనుదిశామి తేన చిన్వానః సꣳ స్తన్వో మధ్యే నిషీద. తే శుగారణ్య ముష్ట్రమృచ్ఛతు యం తే ద్వేష్టారం వయం ద్విష్మస్తం శుగృచ్ఛతు. ॥ ౫౦ ॥

భావార్థః :-హే రాజన్! యేషామవ్యాదీనాం లోమాని త్వగపి మనుష్యాణాం సుఖాయ ప్రభవతి య ఉష్ట్రా భారం వహన్తో మనుష్యాన్ సుఖయన్తి తాన్ యే హన్తుమిచ్ఛేయుస్తే జగత్పీడకా విజ్ఞేయాః సమ్యగ్ దణ్డనీయాశ్చ యే చారణ్యా ఉష్ట్రా హానికరా స్తేఽపి దణ్డనీయాః.॥ ౫౦ ॥

పదార్థము :-(అగ్నే) విద్యావంతుడవగు ఓ రాజా! నీవు (వరుణస్య) పొందదగినట్టి ఉత్తమ సుఖములను (నాభిమ్) సంయోగమొనర్చు (ఇమమ్) ఈ (ద్విపాదమ్) రెండుకాళ్ళుగల మనుష్యులు, పక్ష్యాదులు (చతుష్పదామ్) నాల్గుకాళ్ళుగల (పశూనామ్) గోవులు మున్నగు పశువుల (త్వచమ్) చర్మముతో కప్పివేయునట్టి (త్వష్టుః) సుఖముల ప్రసాదించు పరమేశ్వరుని (ప్రజానామ్) ప్రజల (ప్రథమమ్) ప్రథమ (జనిత్రమ్) ఉత్పత్తికొరకు (పరమే) ఉత్తమ (వ్యోమన్) ఆకాశమునందు విహరించు (ఊర్ణాయుమ్)గొఱ్ఱెలు మున్నగువానిని (మా హింసీః) చంపకుము. (తే) ఈశ్వరుడనగు నేను నీకొరకు (యమ్) ఏ (ఆరణ్యమ్) ఆటవిక (ఉష్ట్రమ్) పంటలనాశపరచు అడవి ఒంటెలను (అనుదిశామి) చూపుచున్నానో (తేన) వానినుండి రక్షింపబడిన అన్నాదులచే (చిన్వానః) వృద్ధియగుచు (తన్వః) శరీరమునందు (నిషీద) నివసించుము (తే) నీయొక్క (శుక్) శోకము ఆ యడవి (ఉష్ట్రమ్) ఒంటెకు (ఋచ్ఛతు) ప్రాప్తించుగాక! మరి ఏ ద్వేషించదగిన వారిని మేము (ద్విష్మః) ద్వేషించెదమో (తమ్) వారికి (తే) నీయొక్క (శుక్) శోకము (ఋచ్ఛతు) ప్రాప్తించుగాక! ॥౫౦॥

భావార్థము :-ఓ రాజా! గొఱ్ఱెలు మున్నగువాని ఉన్ని మరియు చర్మములచే మనుష్యులకు సుఖము గలుగుచున్నది. ఒంటెలు భారముల మోయుచు మానవులకు సుఖకారకము లగుచున్నవి. అట్టివానిని దుష్టులెవరైనను చంపదలిచినచో వారిని అతి కఠినదండనచే శిక్షించవలెను. మరియు నష్టమొనర్చు ఆరణ్యక ఒంటెలున్నచో వానినికూడా చంపుట, లేక తరిమివేయుట చేయవలెను. ॥౫౦॥

50.O learned King, don't kill the two-footed men and birds, and four-footed cattle, the source of comforts. Don't kill the sheep that covers our bodies with blankets, and is foremost worthy of protection amongs God's creatures. I point out to thee the forest camel. With his protection add to thy prosperity and physical strength. Let the wild, uncontrollable camel be put to grief by thee. Let thy foe, whom we dislike be put to grief!.

౫౧. అజ ఇత్యస్య విరూప ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిక్కృతిశ్ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కే పశవో న హన్తవ్యా కే చ హన్తవ్యా ఇత్యాహ.

మానవు లే పశువులను చంపకూడదు? వేనిని చంపవలెను?

౫౧ అజో హ్యగ్నేరజనిష్ట శోకాత్సోఽ అపశ్యజ్జనితారమగ్రే।

తేన దేవా దేవతామగ్రమాయంస్తేన రోహమాయన్నుప మేధ్యాసః।

శరభమారణ్యమను తే దిశామి తేన చిన్వానస్తన్వో నిషీద।
శరభం తే శుగృచ్ఛతు యం ద్విష్మస్తం తే శుగృచ్ఛతు ॥౫౧॥

ప.వి:- అజః, హి, అగ్నేః, అజనిష్ట, శోకాత్, సః, అపశ్యత్, జనితారమ్, అగ్రే, తేన, దేవాః, దేవతామ్, అగ్రమ్, ఆయన్, తేన, రోహమ్, ఆయన్, ఉప, మేధ్యాసః, శరభమ్, ఆరణ్యమ్, అను, తే, దిశామి, తేన, చిన్వానః, తన్వః, ని, సీద, శరభమ్, తే, శుక్, ఋచ్ఛతు, యమ్, ద్విష్మః, తమ్, తే, శుక్, ఋచ్ఛతు ॥ ౫౧॥

పదార్థః :- (అజః) ఛాగః (హి) ఖలు (అగ్నేః) పావకాత్ (అజనిష్ఠ) జాయతే (శోకాత్) (సః) (అపశ్యత్) పశ్యతి (జనితారమ్) ఉత్పాదకమ్ (అగ్రే) (తేన) (దేవాః) విద్వాంసః (దేవతామ్) దివ్యగుణతామ్ (అగ్రమ్) ఉత్తమం సుఖమ్ (ఆయన్) యన్తి ప్రాప్నువన్తి (తేన) (రోహమ్) ప్రాదుర్భావమ్ (ఆయన్) ప్రాప్నువన్తు (ఉప) (మేధ్యాసః) పవిత్రాః సన్తః (శరభమ్) శల్యకమ్ (ఆరణ్యామ్) జంగలోత్పన్నమ్ (అను) (తే) (దిశామి) (తేన) (చిన్వానః) అగ్రే పూర్వవత్. ॥ ౫౧ ॥

అన్వయః :- హే రాజంస్త్వం యో హ్యజోఽజనిష్ట సోఽగ్రే జనితారమపశ్యత్. యేన మేధ్యాసో దేవా అగ్రం దేవతాం సుఖముపాయన్ యేన రోహముపాయన్ తేనోత్తమగుణతామగ్రం సుఖం తేన వృద్ధిం చ ప్రాప్నుహి యమారణ్యం శరభం తేఽనుదిశామి తేన చిన్వానః సంస్తన్వో నిషీద తం శరభం తే శుగృచ్ఛతు యం తే తవారిం వయం దిష్మస్తం శోకాదగ్నేః శుగృచ్ఛతు. ॥ ౫౧ ॥

భావార్థః :- రాజజనై రజాదీనహత్వా సంరక్ష్యైతే ఉపకారాయ సంయోజనీయాః. యే శుభపశుపక్షి హింసకా భవేయుస్తే భృశం తాడనీయాః. యది శల్యకీ హానికారికా స్యాత్తర్హి సా ప్రజాపాలనాయ హన్తవ్యా.॥౫౧॥

పదార్థము :- ఓ రాజా! నీవు ఏ (హి) నిశ్చయముగ (అజః) మేక (అజనిష్ట) పుట్టుచున్నదో (సః) అది (అగ్రే) ప్రథమ (జనితారమ్) ఉత్పాదకుని (అపశ్యత్) చూచుచున్నది. దానివల్ల (మేధ్యాసః) పవిత్రమైన (దేవాః) విద్వాంసులు (అగ్రమ్) ఉత్తమ సుఖముల మరియు (దేవతామ్) దివ్యగుణములను (ఉపాయన్) ఉపాయమును పొందుదురు. మరియు దేనిచే (రోహమ్) వృద్ధితో గూడిన ప్రసిద్ధిని (ఆయన్) పొందుదువుగాక! (తేన) దానివల్ల ఉత్తమ గుణములు, ఉత్తమ సుఖములు మరియు (తేన) దానిచే వృద్ధిని

పొందుము (అరణ్యమ్) ఆరణ్యక (శరభమ్) ఏ ఏదు [ముళ్ల] పంది (తే) నీ ప్రజలకు హానిగలిగించునదై యున్నదో, దానిని (అనుదిశామి) చూపుదును (తేన) దానినుండి కాపాడబడిన పదార్థములతో (చిన్వానః) వృద్ధిజెందుచు (తన్వః) శరీరమునందు (నిషీద) నివసించుము. మరియు (తమ్) అట్టి (శరభమ్) శల్యకి [ముళ్లపంది లేక శరములు, శస్త్రములు] కి (తే) నీయొక్క (శుక్) శోకము, బాధ (ఋచ్ఛతు) ప్రాప్తించుగాక! (తే) నీయొక్క (యమ్) ఏ శత్రువును మేము (ద్విష్మః) ద్వేషింతుమో వారికి (శోకాత్) శోకరూప (అగ్నేః) అగ్నిచే (శుక్) శోకము, అత్యంతశోకము, మహాశోకము (ఋచ్ఛతు) ప్రాప్తించుగాక! ॥౫౧॥

భావార్థము :- మనుష్యులు, రాజపురుషులు గొఱ్ఱె, మేకలు, లేళ్లు మున్నగు సాధు, ఉపయోగకర జంతువులను, నెమళ్లు మున్నగు పక్షులను చంపవలదు. వానిని కాపాడి వృద్ధిపరచి ఉపకారార్థము సంయుక్త పరచవలెను. ఉత్తమ పశుపక్ష్యాదులను చంపువారిని వెంటనే గట్టిగా తాడనమొనర్చవలెను. ఐనను ప్రజలకు, పంటలకు నష్టము గలిగించు ముళ్లపందులవంటివానిని నష్టపరచవలెను. ॥౫౧॥

51.The unborn soul is educated through the power of God. He then sees God, existing before the creation of the universe, and the Generator of all. The learned, through that soul, attain to pre-eminent godly life; and the virtuous to an exalted pisition. I point out to thee, O king, the forest porcupine. Utilising her add to thy prosperity and physical strength. Let the untamed porcupine be put to grief by thee. Let thy foe, whom we dislike be put to grief by thee.

౬౮౨. త్వం యవిష్ఠేత్యస్యోశనా ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృద్గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునః కీదృశా రక్ష్యా హింసనీయాశ్చేత్యాహ. ఏవి రక్షణీయములు? ఏవి హంతవ్యములు?

౬౮౨ త్వం యవిష్ఠ దాశుషో నౄఁః పాహి శృణుధీ గిరః।

రక్షా తోకముత త్మనా ॥౫౨॥

ప.వి:-త్వమ్, యవిష్ఠ, దాశుషః, నౄన్, పాహి, శృణుధి, గిరః, రక్ష, తోకమ్, ఉత, త్మనా ॥౫౨॥

పదార్థః :-(త్వమ్) (యవిష్ఠ) అతిశయేన యువన్ (దాశుషః) సుఖదాతౄన్ (నౄన్) ధర్మనేతౄన్ మనుష్యాన్. అత్ర నౄన్ పే ఇతి రురాదేశః పూర్వస్యానునాసికత్వం చ (పాహి) (శృణుధి) అత్ర హేర్ధ్యాదేశోఽన్యేషామపీతి దీర్ఘః (గిరః) సత్యా వాచః (రక్ష) అత్ర ద్వ్యచోఽతస్తిఙ ఇతి దీర్ఘః (తోకమ్) అపత్యమ్ (ఉత) అపి (త్మనా) ఆత్మనా. ॥ ౫౨ ॥

అన్వయః :-హే యవిష్ఠ! త్వం సంరక్షితైరేతైః పశుభిర్దాశుషో నృన్పాహి. ఇమా గిరః శృణుధి త్మనా మనుష్యాణాముత పశూనాం తోకం రక్ష. ॥౫౨॥

భావార్థః :-యే మనుష్యా మనుష్యాదిరక్షకాన్ పశూన్ వర్ధయన్తే కరుణామయానుపదేశాన్ శృణ్వన్తి శ్రావయన్తి త ఆత్మజం సుఖం లభన్తే. ॥౫౨॥

పదార్థము :- (యవిష్ఠ) చక్కని యువకుడా! (త్వమ్) నీవు రక్షణసేసిన ఈ పశువులతో (దాశుషః) సుఖదాత (నృన్) ధర్మరక్షకులగు మనుష్యులను (పాహి) రక్షించుము. ఈ (గిరః) సత్యవాణులను (శృణుధి) వినుము (త్మనా) నీ యాత్మతో మనుష్యుల (ఉత) మరియు పశుపక్ష్యాదుల (తోకమ్) పిల్లలను (రక్ష) కాపాడుము [రక్షించుము]. ॥౫౨॥

భావార్థము :-ఏ మనుష్యులు మున్నగు ప్రాణుల రక్షకములగు పశువులను వృద్ధిపరచుచు, కృపామయ ఉపదేశములను వినుచుందురో వారు ఆంతరిక (ఆత్మిక) ఆనంద సుఖములను పొందుదురు. ॥౫౨॥

52.O most youthful leader, protect the pleasure-giving persons, hear their songs. With thy soul, protect their offspring!.

౫౩.అపాం త్వేమన్నిత్యస్యోశనా ఋషిః ఆపో దేవతాః, పూర్వస్య బ్రాహ్మీ పంక్తిశ్ఛందః, పఞ్చమః స్వరః.

సరిరేత్వేతి మధ్యస్య బ్రాహ్మీ జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః

గాయత్రేణేత్యుత్తరస్య నిచృద్బ్రాహ్మీ పఙ్క్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః

అథాధ్యేతృజనానధ్యాపకాః కిముపదిశేయురిత్యాహ. విద్యార్థులకు అధ్యాపకుల ఉపదేశము.

౫౩ అపాం త్వేమన్త్సాదయామ్యపాం త్వోద్మన్త్సాదయామ్యపాం త్వా భస్మన్త్సాద
యామ్యపాం త్వా జ్యోతిషి సాదయామ్యపాం త్వాయనే సాదయామ్యర్ణవే
త్వా సదనే సాదయామి సముద్రే త్వా సదనే సాదయామి ।
సరిరే త్వా సదనే సాదయామ్యపాం త్వా క్షయే సాదయామ్యపాం త్వా సధిషి
సాదయామ్యపాం త్వా సదనే సాదయామ్యపాం త్వా సధస్థే సాదయామ్యపాం
త్వా యోనౌ సాదయామ్యపాం త్వా పురీషే సాదయామ్యపాం త్వా పాథసి

సాదయామి గాయత్రేణ త్వా ఛన్దసా సాదయామి త్రైష్టుభేన త్వా ఛన్దసా సాదయామి జాగతేన త్వా ఛన్దసా సాదయామ్యానుష్టుభేన త్వా ఛన్దసా సాదయామి పాఙ్క్తేన త్వా ఛన్దసా సాదయామి ॥53॥

ప.వి:- అపామ్, త్వా, ఏమన్, సాదయామి, అపామ్, త్వా, ఓద్మన్, సాదయామి, అపామ్, త్వా, భస్మన్, సాదయామి, అపామ్, త్వా, జ్యోతిషి, సాదయామి, అపామ్, త్వా, అయనే, సాదయామి, అర్ణవే, త్వా, సదనే, సాదయామి, సముద్రే, త్వా, సదనే, సాదయామి, సరిరే, త్వా, సదనే, సాదయామి, అపామ్, త్వా, క్షయే, సాదయామి, అపామ్, త్వా, సధిషి, సాదయామి, అపామ్, త్వా, సదనే, సాదయామి, అపామ్, త్వా, సధస్థ ఇతి సధ + స్థే, సాదయామి, అపామ్, త్వా, యోనౌ, సాదయామి, అపామ్, త్వా, పురీషే, సాదయామి, అపామ్, త్వా, పాథసి, సాదయామి, గాయత్రేణ, త్వా, ఛన్దసా, సాదయామి, త్రైష్టుభేన, త్రైస్తుభేనేతి త్రై+స్తుభేన, త్వా, ఛన్దసా, సాదయామి, జాగతేన, త్వా, ఛన్దసా, సాదయామి, ఆనుష్టుభేన, ఆనుస్తుభేనేత్యాను + స్తుభేన, త్వా, ఛన్దసా, సాదయామి, పాఙ్క్తేన, త్వా, ఛన్దసా, సాదయామి ॥53॥

పదార్థః :-(అపామ్) ప్రాణానాం రక్షణే (త్వా) త్వామ్ (ఏమన్) ఏతి గచ్ఛతి తస్మిన్ వాయౌ (సాదయామి) స్థాపయామి (అపామ్) జలానామ్ (త్వా) (ఓద్మన్) ఓషధిషు (సాదయామి) (అపామ్) ప్రాప్తానాం కాష్ఠాదీనామ్ (త్వా) (భస్మన్) భస్మన్యభ్రే. అత్ర సర్వత్ర సప్తమీలుక్ (సాదయామి) (అపామ్) వ్యాప్నువతాం విద్యుదాదీనామ్ (త్వా) (జ్యోతిషి) విద్యుతి (సాదయామి) (అపామ్) అంతరిక్షస్య (త్వా)

(అయనే) భూమౌ (సాదయామి) (అర్ణవే) ప్రాణే (త్వా) (సదనే) స్థాతవ్యే (సాదయామి) (సముద్రే) మనసి (త్వా) (సదనే) గన్తవ్యే (సాదయామి) సరిరే వాచి (త్వా) (సదనే) ప్రాప్తవ్యే (సాదయామి) (అపామ్) ప్రాప్తవ్యానాం పదార్థానామ్ (త్వా) (క్షయే) చక్షుషి (సాదయామి) (అపామ్) (త్వా) (సధిషి) సమానాన్ శబ్దాన్ శృణోతి యేన తస్మిన్ శ్రోత్రే (సాదయామి) (అపామ్) (త్వా) (సదనే) దివి (సాదయామి) (అపామ్) (త్వా) (సధస్థే) అన్తరిక్షే (సాదయామి) (అపామ్) (త్వా) (యోనౌ) సముద్రే (సాదయామి) (అపామ్) (త్వా) (పురీషే) సికతాసు (సాదయామి) (అపామ్) (త్వా) (పాథసి) అన్నే (సాదయామి) (గాయత్రేణ) గాయత్రీనిర్మితేన (త్వా) (ఛన్దసా) స్వచ్ఛేనార్థేన (సాదయామి) (త్రైష్టుభేన) త్రిష్టుప్ప్రోక్తేన (త్వా) (ఛన్దసా) (సాదయామి) (జాగతేన) జగత్యుక్తేన (త్వా) (ఛన్దసా) (సాదయామి) (ఆనుష్టుభేన) అనుష్టుప్కథితేన (త్వా) (ఛన్దసా) సాదయామి (పాంక్తేన) పంక్తిప్రకాశితేన (త్వా) (ఛన్దసా) (సాదయామి) సంస్థాపయామి. ॥ ౫౩ ॥

అన్వయః :- హే మనుష్య! యథా శిక్షకోఽహమపామేమంస్త్వా సాదయామ్యపామోద్మం స్త్వా సాదయామ్యపాం భస్మంస్త్వా సాదయామ్యపాం జ్యోతిషి త్వా సాదయామ్యపామయనే త్వా సాదయామ్యర్ణవే సదనే త్వా సాదయామి సముద్రే సదనే త్వా సాదయామి సరిరే సదనే త్వా సాదయామ్యపాం క్షయే త్వా సాదయామ్యపాం సధిషి త్వా సాదయామ్యపాం సదనే త్వా సాదయామ్యపాం సధస్థే త్వా సాదయామ్యపాం యోనౌ త్వా సాదయామ్యపాం పురీషే త్వా సాదయామ్యపాం పాథసి త్వా సాదయామి. గాయత్రేణ ఛన్దసా త్వా సాదయామి త్రైష్టుభేన ఛన్దసా త్వా సాదయామి జాగతేన ఛన్దసా త్వా సాదయామ్యానుష్టుభేన ఛన్దసా త్వా సాదయామి పాంక్తేన ఛన్దసా త్వా సాదయామి తథైవ వర్తస్వ. ॥ ౫౩ ॥

భావార్థః :- విద్వద్భిః సర్వాన్ పురుషాన్ స్త్రియశ్చ వేదానధ్యాప్య జగత్స్థానాం వాయ్వాదిపదార్థానాం విద్యాసు నిపుణీకృత్య తేభ్యః ప్రయోజనసాధనే ప్రవర్తనీయాః. ॥ ౫౩ ॥

పదార్థము :- ఓ మానవా! శిక్షకుడనగు నేనెట్లు (అపామ్) ప్రాణరక్షణకొరకు (ఏమన్) గమనశీలమగు వాయువునందు (త్వా) నిన్ను (సాదయామి) స్థాపించుచున్నానో (అపామ్) జలముల (ఓద్మన్) ఆర్ద్రతతో గూడిన ఓషధులందు (త్వా) నిన్ను (సాదయామి) స్థాపించుచున్నానో (అపామ్) ప్రాప్తించిన కాష్ఠముల (భస్మన్) భస్మమునందు (త్వా) నిన్ను (సాదయామి) సంయుక్తమొనర్చుచున్నానో (అపామ్) వ్యాప్తమైన విద్యుత్తు మున్నగు అగ్నుల (జ్యోతిషి) ప్రకాశమునందు (త్వా) నిన్ను (సాదయామి) నియుక్తపరచుచున్నానో (అపామ్) అవకాశముగల (అయనే) స్థానమందు (త్వా) నిన్ను (సాదయామి) కూర్చుండబెట్టుచున్నానో (సదనే) నివాసయోగ్యమగు (అర్ణవే) ప్రాణవిద్యయందు (త్వా) నిన్ను (సాదయామి) సంయుక్తపరచుచున్నానో (సదనే) గమనశీల (సముద్రే) మనోవిషయమందు (త్వా) నిన్ను (సాదయామి) సంబద్ధపరచుచున్నానో (సదనే) పొందదగిన (సరిరే) వాణుల విషయమునందు (త్వా) నిన్ను (సాదయామి) సంయుక్తపరచుచున్నానో (అపామ్) ప్రాప్తించుకొనదగిన పదార్థసంబంధ (క్షయే) గృహమందు (త్వా) నిన్ను

(సాదయామి) స్థాపించుచున్నానో (అపామ్) అనేక ప్రకారములుగ వ్యాప్తమైన శబ్దసంబంధమున (సధిషి) ఈ జీవుడు వినునట్టి అనేక శబ్దసమూహముల విషయము అనగా కర్ణ [చెవి] విషయమున (త్వా) నిన్ను (సాదయామి) స్థిరపరచుచున్నానో (అపామ్) జలముల (సదనే) అంతరిక్షరూపస్థానమున (త్వా) నిన్ను (సాదయామి) స్థాపించుచున్నానో (అపామ్) జలముల (సధస్థే) సమానస్థానమున (త్వా) నిన్ను (సాదయామి) స్థాపితమొనర్చుచున్నానో (అపామ్) జలముల (యోనౌ) సముద్రమునందు (త్వా) నిన్ను (సాదయామి) నియుక్తపరచుచున్నానో (అపామ్) జలముల (పురీషే) సైకతము [ఇసుక] నందు (త్వా) నిన్ను (సాదయామి) నియమించుచున్నానో (అపామ్) జలముల (పాథసి) అన్నమునందు (త్వా) నిన్ను (సాదయామి) ప్రేరేపించుచున్నానో (గాయత్రేణ) గాయత్రీఛందస్సునుండి వెడలిన (ఛన్దసా) స్వతంత్రార్థముతోగూడ (త్వా) నిన్ను (సాదయామి) నియుక్త మొనర్చుచున్నానో (త్రైష్టుభేన) త్రిష్టుప్ మంత్రమందు జెప్పబడిన (ఛన్దసా) విశుద్ధ అర్థముతోగూడ (త్వా) నిన్ను (సాదయామి) నియుక్తపరచుచున్నానో (జాగతేన) జగతీ ఛందములతో జెప్పబడిన (ఛన్దసా) ఆనందదాయకమగు అర్థముతో గూడ (త్వా) నిన్ను (సాదయామి) నియుక్తమొనర్చుచున్నానో (అనుష్టుభేన) అనుష్టుప్ మంత్రమందు చెప్పబడిన (ఛన్దసా) శుద్ధ అర్థముతో గూడ (త్వా) నిన్ను (సాదయామి) ప్రేరణ నొనర్చుచున్నానో (పాఙ్క్తేన) పఙ్క్తిమంత్రముచే ప్రకాశితమైన (ఛన్దసా) నిర్మలఅర్థముతో (త్వా) నిన్ను (సాదయామి) ఎట్లు ప్రేరితమొనర్చుచున్నానో, అట్లే నీవును మెలగుము. ॥౫౩॥

భావార్థము : - విద్వాంసులు స్త్రీపురుషులెల్లరకును వేదము చదివించి విశ్వమందలి వాయువు మున్నగు పదార్థముల విద్యలను చక్కగా చదివించి పురుషార్థపరుల నొనర్చి వానిచే ప్రయోజనము సాధించదగు ప్రయోజకులుగ నొనర్చవలెను. ॥౫౩॥

53.O man, I give thee the knowledge of the moving air for the medicinal herbs filled with the wetness of water, clouds, brilliant electricity, open space, control of breath, fleeting mind, acquirable speech, a well-furnished house, ear that hears various sounds, the sky and mid region full of water, ocean full of water, sandy tracts of water, foodstuffs that grow through water. I preach unto thee the significance of vedic texts couched in Gayatri, Trishtup, Jagati, Anushtup, and Pankti metres!.

౫౪. అయం పుర ఇత్యస్యోశనా ఋషిః, ప్రాణా దేవతాః, స్వరాడ్ బ్రాహ్మీ జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

అథ మనుష్యైః సృష్టేః సకాశాత్ కే క ఉపకారా గ్రాహ్యా ఇత్యాహ.

మానవు లీ సృష్టి నుండి యే యే ఉపకారములను పొందవలయును?

౫౪ అ॒యం పు॒రో భువ॒స్తస్య॑ ప్రా॒ణో భౌ॑వాయ॒నో వ॑స॒న్తః ప్రా॑ణాయ॒నో గా॑య॒త్రీ వా॑స॒న్తీ గా॑య॒త్ర్యై గా॑య॒త్రం గా॑య॒త్రాదు॑పా॒ꣳశురు॑పా॒ꣳశో

స్త్రీవృత్ త్రివృతో రథన్తరం వసిష్ఠఽ ఋషిః । ప్రజాపతి గృహీతయా త్వయా ప్రాణం గృహ్ణామి ప్రజాభ్యః ॥౫౪॥

ప.విః-అయమ్, పురః, భువః, తస్య, ప్రాణః, భౌవాయన ఇతి భౌవ + ఆయనః, వసన్తః, ప్రాణాయన ఇతి ప్రాణ + ఆయనః, గాయత్రీ, వాసన్తీ, గాయత్ర్యై, గాయత్రమ్, గాయత్రాత్, ఉపాంశురిత్యుప + అంశుః, ఉపాంశోరిత్యుప + అంశోః, త్రివృదితి త్రి + వృత్, త్రివృత ఇతి త్రి + వృతః, రథన్తరమితి రథమ్ + తరమ్, వసిష్ఠః, ఋషిః, ప్రజాపతి గృహీతయేతి ప్రజాపతి + గృహీతయా, త్వయా, ప్రాణమ్, గృహ్ణామి, ప్రజాభ్య ఇతి ప్రజాభ్యః॥౫౪॥

పదార్థః :-(అయమ్) అగ్నిః (పురః) పూర్వమ్ (భువః) యో భవతి సః (తస్య) ప్రాణః యేన ప్రాణితి సః (భౌవాయనః) భువేన సతా రూపేణ కారణేన నిర్వృత్తః (వసన్తః) యః సుగన్ధాదిభిర్వాసయతి (ప్రాణాయనః) ప్రాణా నిర్వృత్తా యస్మాత్ (గాయత్రీ) యా గాయన్తం త్రాయతే సా (వాసన్తీ) వసన్తస్య వ్యాఖ్యాత్రీ (గాయత్ర్యై) గాయత్ర్యాః. అత్ర షష్ఠ్యర్థే చతుర్థీ (గాయత్రమ్) గాయత్ర్యేవ ఛన్దః (గాయత్రాత్) (ఉపాంశుః) ఉపగృహీతా (ఉపాంశోః) (త్రివృత్) యస్త్రిభిః కర్మోపాసనాజ్ఞానైర్వర్తతే సః (త్రివృతః) (రథన్తరమ్) యద్రథై రమణీయై స్తారయతి తత్ (వసిష్ఠః) అతిశయేన వాసయితా (ఋషిః) ప్రాపకో విద్వాన్ (ప్రజాపతిగృహీతయా) ప్రజాపతి ర్గృహీతో యయా స్త్రియా తయా (త్వయా) (ప్రాణమ్) బలయుక్తం జీవనమ్ (గృహ్ణామి) (ప్రజాభ్యః) ॥ ౫౪ ॥

అన్వయః :-హే స్త్రి! యథాఽయం పురో భువోఽగ్నిస్తస్య భౌవాయనః ప్రాణః ప్రాణాయనో వసన్తో వాసన్తీ గాయత్రీ గాయత్ర్యై గాయత్రం గాయత్రాదుపాంశురుపాంశోస్త్రివృత్ త్రివృతో రథన్తరం వసిష్ఠ ఋషిశ్చ ప్రజాపతిగృహీతయా త్వయా సహ ప్రజాభ్యః ప్రాణం గృహ్ణామి తథా త్వయా సాకమహం ప్రజాభ్యో బలం గృహ్ణామి. ॥౫౪॥

భావార్థః :- స్త్రీపురుషా అగ్న్యాదిపదార్థానాముపయోగం కృత్వా పరస్పరం ప్రీత్యాఽతివిషయాసక్తిం విహాయ సర్వస్మాజ్జగతో బలం సంగృహ్య ప్రజా ఉత్పాద్యాః.॥౫౪॥

పదార్థము :-ఓ మహిళారత్నమా! ఎట్లు (అయమ్) ఈ (పురోభువః) ముందుగా నుద్భవించిన అగ్నిగలదో (తస్య) దానియొక్క (భౌవాయనః) సిద్ధకారణముచే సృష్టించబడిన (ప్రాణః) జీవనహేతువగు

ప్రాణము (ప్రాణాయవః) ప్రాణముల రచనకు హేతువగు (వసన్తః) సుగంధాదులందు వసింపజేయు వసంతర్తువు (వాసన్తీ) ఎద్దానియందు వసంతర్తువు వ్యాఖ్యగలదో యది (గాయత్రీ) గానమొనర్చువారిని రక్షించు గాయత్రీమంత్రార్థము. ఈశ్వరుడు (గాయత్ర్యై) గాయత్రీ మంత్రముయొక్క (గాయత్రమ్) గాయత్రీఛందము (గాయత్రాత్) గాయత్రితో (ఉపాంశుః) సమీపమునుండి గ్రహించదగిన (ఉపాంశోః) ఇట్టి జపముచే (త్రివృత్) జ్ఞానకర్మోపాసనల సహితముగ నుండు ఫలము (త్రివృతః) అట్టి ముప్విధములగు ఫలములచే (రథన్తరమ్) రమణీయ పదార్థములచే తరింపజేయునట్టి సుఖము మరియు (వసిష్ఠః) అతిశయముగ నివసించుటకు హేతువగు (ఋషిః) సుఖప్రాప్తిని గలిగింపజేయు విద్వాంసుడు (ప్రజాపతి గృహీతయా) తన సంతానముల రక్షకుడగు పతినిగ్రహించు (త్వయా) నీతోగూడ (ప్రజాభ్యః) సంతానోత్పత్తికొరకు (ప్రాణమ్) బలయుక్త జీవనమును గ్రహణమొనర్చుచున్నట్లు నీతోగూడ నేను సంతానమునకై బలమును (గృహ్ణామి) గ్రహణమొనర్చుచున్నాను. ॥౫౪॥

భావార్థము :- స్త్రీ పురుషులారా! మీరు అగ్ని మున్నగు పదార్థములను ఉపయోగమునకు దెచ్చికొని పరస్పరప్రీతితో అతివిషయ సేవనములను వదలి, ప్రపంచమంతటినుండి బలమును గ్రహించి సత్సంతానము నుత్పన్నపరచుడు. ॥౫౪॥

54.O wife, this fire is primordial, It is the cause of Prana (breath), the source of life. Spring is the result of Prana, Spring is the cause of Gayatri, whereby we sing the praise of God. From the Gayatri comes the Gayatri metre. From the Gayatri comes the prayer. From the prayer come action, contemplation, and knowledge (Karma, Ipasana and Jnana).

As the fruit of these three comes the pleasure of liberation (Moksha) A learned person is the cause of producing intense pleasure like Prana. Thou accept me as thy husband, the protector of progeny. I gain strength to create offspring from thee.

౬౦౫. అయం దక్షిణేత్యస్యోశనా ఋషిః, ప్రజాపతిర్దేవతా, నిచృదతిధృతిశ్ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

అథ మనుష్యైర్గ్రీష్మ ఋతౌ కథం వర్తితవ్యమిత్యాహ.

మానవులు గ్రీష్మ ఋతువు నందెట్లు ప్రవర్తించవలయును?

౬౦౫ అయం దక్షిణా విశ్వకర్మా తస్య మనో వైశ్వకర్మణం గ్రీష్మో మానస
స్త్రిష్టుబ్ గ్రైష్మీ త్రిష్టుభః స్వారగ్ం స్వారాదన్తర్యామోऽన్తర్యామాత్
పఞ్చదశః పఞ్చదశాద్బృహద్ భరద్వాజఋ ఋషిః ప్రజాపతిగృహీతయా
త్వయా మనో గృహ్ణామి ప్రజాభ్యః ॥ ౫౫ ॥

ప. వి:- అయమ్, దక్షిణా, విశ్వకర్మేతి విశ్వ + కర్మా, తస్య, మనః, వైశ్వకర్మణమితి వైశ్వ + కర్మణమ్, గ్రీష్మః మానసః, త్రిష్టుప్, త్రిస్తుబితి త్రి + స్తుప్, గ్రైష్మీ, త్రిష్టుభః, త్రిస్తుభ ఇతి త్రి + స్తుభః, స్వారమ్, స్వారాత్, అన్తర్యామ ఇత్యన్తః + యామః, అన్తర్యామాదిత్యన్తః + యామాత్, పఞ్చదశ ఇతి పఞ్చ + దశః, పఞ్చదశాదితి పఞ్చ + దశాత్, బృహత్, భరద్వాజ ఇతి భరత్ + వాజః, ఋషిః, ప్రజాపతిగృహీతయేతి ప్రజాపతి + గృహీతయా, త్వయా, మనః, గృహ్ణామి, ప్రజాభ్య ఇతి ప్ర + జాభ్యః ॥౫౫॥

పదార్థః:- (అయమ్) వాయుః (దక్షిణా) దక్షిణతః (విశ్వకర్మా) విశ్వాన్యఖిలాని కర్మాణి యస్మాత్సః (తస్య) వాయోః (మనః) మననశీలం ప్రేరకం కర్మ (వైశ్వకర్మణమ్) యస్మాద్విశ్వాని కర్మాణి నిర్వృతాని భవన్తి తత్ (గ్రీష్మః) యో రసాన్ గ్రసతే సః (మానసః) మనస ఊష్మేవ వర్తమానః (త్రిష్టుప్) ఛన్దః (గ్రైష్మీ) గ్రీష్మర్తువ్యాఖ్యాత్రీ ఋక్ (త్రిష్టుభః) ఛన్దసః (స్వారమ్) తాసాజ్జాతం తేజః (స్వారాత్) (అన్తర్యామః) అన్తర్మధ్యే యామాః ప్రహరా యస్మిన్సమయే సః (అన్తర్యామాత్) (పఞ్చదశః) పఞ్చదశానాం తిథీనాం పూరకః (స్తోమః) (పఞ్చదశాత్) (బృహత్) మహాన్ (భరద్వాజః) వాజో ఽన్నం విజ్ఞానం వా బిభర్తి యేన శ్రోత్రేణ తత్ (ఋషిః) విజ్ఞాపకః (ప్రజాపతిగృహీతయా) (త్వయా) (మనః) మననాత్మకవిజ్ఞానయుక్తం చిత్తమ్ (గృహ్ణామి) (ప్రజాభ్యః) ॥ ౫౫ ॥

అన్వయః:- హే స్త్రి! యథా దక్షిణాఽయం విశ్వకర్మా వాయురివాస్తి తస్య వైశ్వకర్మణం మనో మానసో గ్రీష్మో గ్రైష్మీ త్రిష్టుప్ త్రిష్టుభః స్వారం స్వారాదన్తర్యామోఽన్తర్యామాత్పఞ్చదశః పఞ్చదశాద్ బృహద్భరద్వాజ ఋషిః ప్రజాపతిగృహీతయా విద్యయా సహ రాజా ప్రజాభ్యో మనో గృహ్ణాతి తథా త్వయా సాకమహం విశ్వస్మాద్విజ్ఞానం గృహ్ణామి. ॥ ౫౫ ॥

భావార్థః:- స్త్రీపురుషైః ప్రాణస్య మనో నియన్తృ మనసశ్చ ప్రాణో నియన్తేతి విదిత్వా ప్రాణాయామాన్ మనఃశుద్ధిం సంపాదయద్భిరఖిలాయాః సృష్టేః పదార్థవిజ్ఞానమ్ స్వీకార్యమ్. ॥౫౫॥

పదార్థము :- ఓ మహిళామణీ! ఎట్లు (దక్షిణా) దక్షిణదిశనుండి (అయమ్) ఈ (విశ్వకర్మా) సమస్త కర్మలకు నిమిత్తమగు వాయువువలె విద్వాంసుడు నడచునో (తస్య) అట్టి వాయుయోగముచే (వైశ్వకర్మణమ్) సకల కర్మలను సాధించునట్టి (మనః) ఆలోచనారూప ప్రేరకమగు మనస్సు (మానసః) మనస్సుయొక్క వేడిమిచే నుత్పన్నమగు దానివలె (గ్రీష్మః) రసముల నాశకమగు గ్రీష్మఋతువు (గ్రైష్మీ) గ్రీష్మఋతువు

వ్యాఖ్యానముగల (త్రిష్టుప్) త్రిష్టుప్ ఛన్దము (త్రిష్టుభః) త్రిష్టుప్ఛన్దపు (స్వారమ్) తాపముచేగలిగిన తేజము (స్వారాత్) మరియు నా తేజముచే (అన్తర్యామః) మధ్యాహ్నజామునందలి విశేషదినము (అన్తర్యామాత్) మధ్యాహ్నవిశేష దినము నుండి (పఞ్చదశః) పదునైదు తిథులను పూర్ణపరచు స్తవనీయమగు పౌర్ణిమ (పఞ్చదశాత్) ఆ పూర్ణిమనుండి (బృహత్) గొప్ప (భరద్వాజః) అన్నము, విజ్ఞానములను ధారణము మరియు పుష్టిపరచుటకు నిమిత్తమైన (ఋషిః) శబ్దజ్ఞానమును ప్రాప్తిని గలిగించు కర్ణములు (ప్రజాపతి గృహీతయా) ప్రజాపాలకుడు, పతియగు రాజు విద్యలను గ్రహించి న్యాయమును గలిగించునట్లు నేను (త్వయా) నీతో గూడ (ప్రజాభ్యః) ప్రజలకొరకై (మనః) ఆలోచనారూప విజ్ఞానముతో చిత్తమును, విజ్ఞానమును (గృహ్ణామి) గ్రహణమొనర్చుచున్నాను. ॥౫౫॥

భావార్థము :- ప్రాణమునకు మనస్సు, మనస్సునకు ప్రాణము నియమమొనర్చునది యని గ్రహించి స్త్రీపురుషులెల్లరును ప్రాణాయామముద్వారా ఆత్మను శుద్ధపరచుకొని విద్వాంసులచే సంపూర్ణ సృష్టియొక్క పదార్థవిజ్ఞానమును గ్రహించి పురుషార్థపరులు గావలయును. ॥౫౫॥

55.O wife, in the south resides this air, the source of all acts. From that air the doer of all deeds, comes the mind. From the heat of the mind comes the summer. The eulogiser of summer is the Trishtup metre. From the warmth of Trishtup comes the intense glow. From the intense glow comes the mid-day. From mid-day comes the day of the full moon. From that comes the ear, the orgain of receiving and strengthening knowledge. Just as a king, with his knowledge, administers justice to his subjects. So do I, with thee, cultivate a contemplative mind for the people!.

౫౬. అయం పశ్చాదిత్యస్యోశనా ఋషిః, ప్రజాపతిర్దేవతా, నిచృదతిధృతిశ్ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

అథ స్త్రీపురుషౌ మిథః కథ మాచరేతామిత్యాహ. స్త్రీపురుషులు పరస్పర మెటులుండవలెను?

౫౬ అయం పశ్చాద్ విశ్వవ్యచాస్తస్య చక్షు ర్వైశ్వవ్యచసం వర్షాశ్చాక్షుష్యో

జగతీ వార్షీ జగత్యా ఋక్సమమ్।ఋక్సమాచ్ఛుక్రః శుక్రాత్సప్తదశః

సప్తదశాద్వైరూపం జమదగ్ని ర్ఋషిః ప్రజాపతి గృహీతయా

త్వయా చక్షుర్గృహ్ణామి ప్రజాభ్యః॥౫౬॥

ప.విః- అయమ్, పశ్చాత్, విశ్వవ్యచా ఇతి విశ్వ + వ్యచాః తస్య, చక్షుః, వైశ్వవ్యచసమితి వైశ్వ + వ్యచసమ్, వర్షాః, చాక్షుష్యః, జగతీ, వార్షీ, జగత్యాః, ఋక్సమమిత్యృక్సమమ్,

ఋక్సమాదిత్యృక్ + సమాత్, శుక్రః, శుక్రాత్, సప్తదశ ఇతి సప్త + దశః, సప్తదశాదితి సప్త + దశాత్, వైరూపమ్ జమదగ్నిరితి జమత్ + అగ్నిః, ఋషిః, ప్రజాపతిగృహీతయేతి ప్రజాపతి + గృహీతయా, త్వయా, చక్షుః, గృహ్ణామి, ప్రజాభ్య ఇతి ప్ర + జాభ్యః॥౫౬॥

పదార్థః :-(అయమ్) ఆదిత్యః (పశ్చాత్) పశ్చిమాయాం దిశి వర్తమానః (విశ్వవ్యచాః) విశ్వం వ్యచతి ప్రకాశేనాభివ్యాప్య ప్రకటయతి సః (తస్య) సూర్యస్య (చక్షుః) నయనమ్ (వైశ్వవ్యచసమ్) ప్రకాశకమ్ (వర్షాః) యాసు మేఘా వర్షన్తి తాః (చాక్షుష్యః) చక్షుష ఇమా దర్శనీయాః (జగతీ) జగద్గతా (వార్షీ) వర్షాణాం వ్యాఖ్యాత్రీ (జగత్యాః) (ఋక్సమమ్) ఋచః సన్తి సంభజన్తి యేన తత్సామ (ఋక్సమాత్) (శుక్రః) పరాక్రమః (శుక్రాత్) వీర్యాత్ (సప్తదశః) సప్తదశానాం పూరకః (సప్తదశాత్) (వైరూపమ్) వివిధాని రూపాణి యస్మాత్తస్యేదమ్ (జమదగ్నిః) ప్రజ్వలితాగ్నిర్నయనమ్ (ఋషిః) రూపప్రాపకః (ప్రజాపతిగృహీతయా) (త్వయా) (చక్షుః) (గృహ్ణామి) (ప్రజాభ్యః) ॥ ౫౬ ॥

అన్వయః :-హే వరాననే! యథాఽయమాదిత్య ఇవ విద్వాన్ విశ్వవ్యచాః సన్ పశ్చాదాదిత్యస్తస్య వైశ్వవ్యచసం చక్షుశ్చాక్షుష్యో వర్షా వార్షీ జగతీ జగత్యా ఋక్సమమృక్సమాచ్ఛుక్రః శుక్రాత్సప్తదశః సప్తదశాద్వైరూపం యథా చ జమదగ్నిరృషిః ప్రజాపతిగృహీతయా సహ ప్రజాభ్యశ్చక్షుర్గృహ్ణాతి తథాఽహం త్వయా సాకం సంసారాద్ బలం గృహ్ణామి. ॥ ౫౬ ॥

భావార్థః :-దమ్పతిభ్యాం సామవేదాధ్యయనేన సూర్యాదిప్రసిద్ధం జగదర్థతో విజ్ఞాయ సర్వస్యాః సృష్టేః సుదర్శనచరిత్రే సంగ్రాహ్యే. ॥ ౫౬ ॥

పదార్థము :- ఓ కల్యాణీ! ఎట్లు (అయమ్) ఈ సూర్యునివంటి విద్వాంసుడు (విశ్వవ్యచాః) సమస్త విశ్వమున నలువైపుల ప్రకాశముచే వ్యాప్తుడై ప్రకాశించుచు (పశ్చాత్) పశ్చిమదిశయందున్న (తస్య) ఆ సూర్యుని (వైశ్వవ్యచసమ్) ప్రకాశకిరణరూప (చక్షుః) నేత్రములు (చాక్షుష్యః) నేత్రములచే చూడదగిన (వర్షాః) మేఘములు వర్షించు వర్షర్తువునందు (వార్షీ) వర్షర్తువును వ్యాఖ్యానించు (జగతీ) ప్రపంచమున ప్రసిద్ధమైన జగతీ ఛందము (జగత్యాః) జగతీఛన్దస్సుతో (ఋక్సమమ్) ఋక్కులసేవనమునకు హేతువగు విజ్ఞానము (ఋక్సమాత్) ఆ విజ్ఞానముచే (శుక్రః) పరాక్రమము (శుక్రాత్) పరాక్రమముచే (సప్తదశః) పదునేడు తత్త్వములను పూరించు విజ్ఞానము (సప్తదశాత్) అట్టి విజ్ఞానముచే (వైరూపమ్) అనేక రూపములకు హేతువైన ప్రపంచజ్ఞానము మరియు నెట్లు (జమదగ్నిః) ప్రకాశస్వరూప (ఋషిః) రూపమును దర్శింపజేయు నేత్రములు (ప్రజాపతి గృహీతయా) సంతానరక్షకుడగు పతిని గ్రహించిన విదుషీమణియగు స్త్రీతోగూడ (ప్రజాభ్యః) ప్రజలకొరకై (చక్షుః) విద్యారూప నేత్రములచే గ్రహించుచున్నానో అట్లే (త్వయా) నీతోగూడ ప్రపంచమునుండి బలమును (గృహ్ణామి) గ్రహణ మొనర్చుచున్నాను. ॥౫౬॥

భావార్థము :- సతీపతు లిరువురును సామవేదమును చక్కగా నధ్యయన మొనర్చి సూర్యుడు మొదలగు ప్రసిద్ధ జగత్తును, దాని స్వభావముతో సహ చక్కగా దెలిసికొని సమస్త విశ్వముయొక్క గుణములను దృష్టాంతములతోగూడ చక్కగా దెలిసికొని చరిత్రవంతులు గావలెను. ॥౫౬॥

56.O wife, this sun rising in the East goes to the West, illuminating the universe. The lustorus rays of the sun are its eyes. The eye enjoys the rainy season. The Jagati verse is the expositor of the rainy season. From Jagati is derived the knowledge of vedic verses. From that knowledge comes prosperity. From prosperity we get the knowledge of seventeenfold powerful soul. From that knowledge comes the knowledge of different phases and objects of the world. The eye makes us receive light.

Just as a husband, the guardian of offspring attains to discerning knowledge with his educated wife, so do I with thee gain power from the world.

౬౮౭. ఇదముత్తరాదిత్యస్యోశనా ఋషిః, ప్రజాపతిర్దేవతా, స్వరాడ్బ్రాహ్మీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ శరదృతౌ కథం వర్తితవ్యమిత్యాహ, శరదృతువునం దెటుల ప్రవర్తించవలయును?

౬౮౭ ఇదముత్తరాత్ స్వస్తస్య శ్రోత్రꣳ సౌవꣳ శరచ్ఛ్రౌత్ర్యనుష్టుప్
శారద్యనుష్టుభఽఐడమైడాన్ మన్థీ మన్థిన ఏకవిꣳశ ఏకవిꣳ
శాద్ వైరాజం విశ్వామిత్రఽ ఋషిః ప్రజాపతిగృహీతయా త్వయా
శ్రోత్రం గృహ్ణామి ప్రజాభ్యః ॥౫౭॥

ప. వి:- ఇదమ్, ఉత్తరాత్ స్వరితి స్వః, తస్య, శ్రోత్రమ్, సౌవమ్, శరత్, శ్రౌత్రీ, అనుష్టుప్ అనుస్తుబిత్యను + స్తుప్, శారదీ, అనుష్టుభః, అనుస్తుభ ఇత్యను + స్తుభః, ఐడమ్, ఐడాత్, మన్థీ, మన్థినః, ఏకవిꣳశ ఇత్యేక + విꣳశః, ఏకవిꣳ శాది త్యేక + విꣳ శాత్, వైరాజమ్, విశ్వామిత్రః, ఋషిః, ప్రజాపతి గృహీతయేతి ప్రజాపతి + గృహీతయా, త్వయా, శ్రోత్రమ్, గృహ్ణామి, ప్రజాభ్య ఇతి ప్ర + జాభ్యః ॥౫౭॥

పదార్థః :-(ఇదమ్) (ఉత్తరాత్) సర్వేభ్య ఉత్తరమ్ (స్వః) సుఖసంపాదకదిగ్రూపమ్ (తస్య) (శ్రోత్రమ్) కర్ణమ్ (సౌవమ్) స్వః సుఖస్యేదం సాధనమ్ (శరత్) శృణాతి యేన సా (శ్రౌత్రీ) శ్రోత్రస్యేయం సంబన్ధినీ (అనుష్టుప్) (శారదీ) శరదో వ్యాఖ్యాత్రీ (అనుష్టుభః) (ఐడమ్) ఇడయా వాచో వ్యాఖ్యాత్ర (సామ) (ఐడాత్) (మన్థీ) పదార్థానాం మన్థనసాధనః (మన్థినః) (ఏకవింశః) ఏకవింశతేర్విద్యానాం పూరకః (ఏకవింశాత్) (వైరాజమ్) వివిధానాం పదార్థానామిదం ప్రకాశకమ్ (విశ్వామిత్రః) విశ్వం మిత్రం యేన భవతి సః (ఋషిః) శబ్దప్రాపకః (ప్రజాపతిగృహీతయా) (త్వయా) (శ్రోత్రమ్) శృణోతి యేన తత్ (గృహ్ణామి) (ప్రజాభ్యః) ప్రజాతాభ్యో విద్యుదాదిభ్యః ॥ ౫౭ ॥

అన్వయః :-హే సుభగే! యథేదముత్తరాత్స్వస్తస్య సౌవం శ్రోత్రం శ్రౌత్రీ శరచ్ఛారద్యనుష్టుబనుష్టుభ ఐడమైడాన్మన్థీ మన్థిన ఏకవింశ ఏకవింశాద్వైరాజం సామ ప్రాప్తో విశ్వామిత్ర ఋషిశ్చ ప్రజాభ్యః శ్రోత్రం గృహ్ణాతి తథా ప్రజాపతిగృహీతయా త్వయా సహాహం ప్రజాభ్యః శ్రోత్రం గృహ్ణామి.॥౫౭॥

భావార్థః :-బ్రహ్మచర్యేణాధీలవిద్యౌ కృతవివాహౌ స్త్రీపురుషౌ బహుశ్రుతౌ భవేతామ్. సత్యోప్తానాం సకాశాచ్ఛ్రవణేన వినా పఠితాపి విద్యా ఫలవతీ జాయతే. తస్మాత్సదా శ్రుత్వా సత్యం ధరేతామసత్యం త్యజేతామ్.॥ ౫౭ ॥

పదార్థము :-ఓ సౌభాగ్యవతీ! నేను (ఇదమ్) ఈ (ఉత్తరాత్) అన్నిటికి ఉత్తరభాగమందు (స్వః) సుఖముల సాధన దిశారూపము గలదో (తస్య) దానియొక్క (సౌవమ్) సుఖసాధనము (శ్రోత్రమ్) చెవి [కర్ణము] (శ్రౌత్రీ) చెవిసంబంధమగు (శరత్) శరదృతువు (శారదీ) శరదృతువు వ్యాఖ్యానముగల (అనుష్టుప్) ప్రబద్ధ అర్థముగల అనుష్టుప్ ఛన్దము (అనుష్టుభః) దానినుండి (ఐడమ్) వాణియొక్క వ్యాఖ్యానముతో గూడిన మంత్రము (ఐడాత్) ఆ మంత్రమునుండి (మన్థీ) పదార్థములను మథించు సాధనము (మన్థినః) ఆ సాధనముచే (ఏకవింశః) ఇరువదొక్క విద్యలను పూర్ణమొనర్చు సిద్ధాంతము (ఏకవింశాత్) ఆ సిద్ధాంతము నుండి (వైరాజమ్) వివిధ పదార్థముల ప్రకాశింపజేయు (సామ) సామవేదజ్ఞానమును ప్రాప్తించుకొనిన (విశ్వామిత్రః) సర్వమునకు మిత్రత్వహేతువగు (ఋషిః) శబ్దజ్ఞానమును గలిగించునట్టి కర్ణము [చెవి] (ప్రజాభ్యః) ఉత్పన్నమైన విద్యుత్తు మున్నగువాని కొరకు (శ్రోత్రమ్) వినజేయు సాధనమును గ్రహించుచున్నట్లు (ప్రజాపతి గృహీతయా) ప్రజాపాలకుడగు నాయకుడు గ్రహించినట్టి (త్వా) నీతోబాటు ప్రసిద్ధమైనట్టి విద్యుత్తు మున్నగువానిద్వారా (శ్రోత్రమ్) శ్రవణసాధనమగు కర్ణమును [చెవిని] (గృహ్ణామి) గ్రహణ మొనర్చుచున్నాను.॥౫౭॥

భావార్థము :-స్త్రీపురుషులు బ్రహ్మచర్యముతో బహుళ విద్యల నభ్యసించి వివాహము నొనర్చుకొని బహు శ్రుతులు [అనేక శాస్త్రములనేర్చినవారు] గావలయును. సత్యవక్తలగు ఆప్తవిద్వాంసుల నుండి నేర్వనిదే విద్యలు సఫలము గాజాలవు. కావుననే ఎల్లప్పుడు సజ్జనుల ఉపదేశములను వినుచు సత్యధారణము, అసత్య త్యాజ్యము నొనర్చవలెను.॥౫౭॥

57.O wife, this North direction is the giver of comforts. Ear is the source of its pleasantness. The ear is related to autumn. The significant Anushtap verse is the expositor of autumn. From Anushtap is derived the verse that explains speech. From that verse is derived the means of churning the objects. From that means is derived the principle of perfecting twenty one sciences. From that principle, we derive the ear, the cause of friendship with all, the receiver of the significance of words, the manifestor of various objects, and listener to the singing of Sama Veda. I, thy husband, the guardian of the off-spring, along with thee, use the ear for the good of the people!.

౭౮. ఇయముపరీత్యస్యోశనా ఋషిః, ప్రజాపతిర్దేవతా, విరాడాకృతిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

అథ హేమన్తే కథం వర్తితవ్య మిత్యాహ. హేమన్తఋతువు నందెటుల ప్రవర్తించవలయును?

౭౮ ఇయముపరి మతిస్తస్యై వాఙ్మాత్యా హేమన్తో వాచ్యః పఙ్క్తిర్హైమన్తీ పఙ్క్త్యై నిధనవన్నిధనవత ఆగ్రయణ ఆగ్రయణాత్ త్రిణవత్రయస్త్రిꣳశౌ త్రిణవత్రయస్త్రిꣳశాభ్యాꣳ శాక్వరరైవతే విశ్వకర్మ ఋషిః ప్రజాపతిగృహీతయా త్వయా వాచం గృహ్ణామి ప్రజాభ్యః ॥౭౮॥

ప.విః-ఇయమ్, ఉపరి, మతిః, తస్యై, వాక్, మాత్యా, హేమన్తః, వాచ్యః, పఙ్క్తిః, హైమన్తీ, పఙ్క్త్యై, నిధనవదితి నిధన + వత్ నిధనవత ఇతి నిధన + వతః, ఆగ్రయణః, ఆగ్రయణాత్, త్రిణవత్రయస్త్రిꣳశౌ, త్రినవత్రయస్త్రిꣳశావితి త్రినవత్రయస్త్రిꣳశౌ, త్రిణవత్రయస్త్రిꣳశాభ్యామ్, త్రినవత్రయస్త్రిꣳశాభ్యామితి త్రినవత్రయ స్త్రింశాభ్యామ్, శాక్వరరైవతే ఇతి శాక్వరరైవతే, విశ్వకర్మేతి విశ్వ + కర్మా, ఋషిః, ప్రజాపతిగృహీతయేతి ప్రజాపతి + గృహీతయా, త్వయా, వాచమ్, గృహ్ణామి, ప్రజాభ్య ఇతి ప్రజాభ్యః ॥౭౮॥

పదార్థః :- (ఇయమ్) (ఉపరి) సర్వోపరి విరాజమానా (మతిః) ప్రజ్ఞా (తస్యై) తస్యాః అత్ర షష్ఠ్యర్థే చతుర్థీ (వాక్) వక్తి యయా సా. (మాత్యా) మతేర్భావః కర్మ వా (హేమన్తః) హన్త్యుష్ణతాం యేన

సః అత్ర హన్త్వేర్థే ముట్ చ. ఉ. 3.౧.౨ (వాచ్యః) వాచో భావః కర్మ వా (పఙ్క్తిః) ఛన్దః (హైమవతీ) హేమన్తో వ్యాఖ్యాత్రీ (పఙ్క్త్యై) పంక్త్యాః (నిధనవత్) నిధనం ప్రశస్తం మృత్యువ్యాఖ్యానం విద్యతే యస్మింస్తత్సాను (నిధనవతః) (ఆగ్రయణః) అఙ్గతి ప్రాప్నోతి యేన తస్యాయమ్ (ఆగ్రయణాత్) (త్రిణవత్రయస్త్రింశౌ) త్రినవం వ త్రయస్త్రింశం చ తే సామ్నీ (త్రినవత్రయస్త్రింశాభ్యామ్) (శాక్వరరైవతే) శక్తిధనప్రతిపాదకే (విశ్వకర్మా) విశ్వాని కర్మాణి యస్య సః (ఋషిః) వేదార్థవేత్తా (ప్రజాపతిగృహీతయా) (త్వయా) (వాచమ్) విద్యాసుశిక్షాన్వితాం వాణీమ్ (గృహ్ణామి) ప్రజాభ్యః ॥౫౮॥

అత్ర లోకన్తా ఇన్ద్రమితి ద్వాదశాధ్యాయస్థానాం త్రయాణాం (౫౪-౫౬) మన్త్రాణాం ప్రతీకాని సూత్రవ్యాఖ్యానం దృష్ట్వా కేనచిద్ధృతాని, శతపథేఽవ్యాఖ్యాతత్వాదత్ర న గృహ్యన్తే. ॥౫౮॥

అన్వయః :- హే విదుషి పత్ని! య ఇయముపరి మతిస్తస్యై మాత్యా వాగ్వాచ్యో హేమన్తో హైమన్తీ పంక్తిః పఙ్క్త్యై నిధనవన్నిధనవత ఆగ్రయణ ఆగ్రయణాత్ త్రిణవత్రయస్త్రింశౌ త్రిణవత్రయస్త్రింశాభ్యాం శాక్వరరైవతే విదిత్వా విశ్వకర్మర్షిర్వర్తతే, తథాహం ప్రజాపతిగృహీతయా త్వయా సహాఽహం ప్రజాభ్యో వాచం గృహ్ణామి. ॥ ౫౮ ॥

భావార్థః :- పతిపత్నీభ్యాం విదుషాం వాచం శ్రుత్వా ప్రజ్ఞా వర్ధనీయా తయా హేమన్తర్తు కృత్యం సామాని చ విదిత్వా మహర్షివద్వర్తిత్వా విద్యాసుశిక్షాసంస్కృతాం వాచం స్వీకృత్య ప్రజాభ్యోఽప్యేతాః సదోపదేష్టవ్యేతి. ॥ ౫౮॥

పదార్థము :- విద్వాంసురాలవగు ఓ మహిళామణీ! (ఇయమ్) ఏ ఈ (ఉపరి) అన్నిటికిపైన విరాజమానమైయున్న (మతిః) బుద్ధి గలదో (తస్యై) అట్టి (మాత్యా) బుద్ధితో గూడిన కర్మ (వాక్) వాణి, (వాచ్యః) దానియునికి మరియు కర్మ (హేమన్తః) వేడి [ఉష్ణము] ని నశింపజేయు హేమంతఋతువు (హైమన్తీ) హేమంతర్తువును వ్యాఖ్యానమొనర్చు (పఙ్క్తిః) పంక్తిశ్ఛందము (పఙ్క్త్యై) అట్టి పంక్తిఛందముయొక్క (నిధనవత్) మృత్యుప్రశంసను గూర్చిన వ్యాఖ్యానముగల సామవేదభాగము (నిధనవతః) దానినుండి (ఆగ్రయణః) ప్రాప్తికి సాధనమగు జ్ఞానఫలము (ఆగ్రయణాత్) దానినుండి (త్రిణవత్రయస్త్రింశౌ) పంద్రెండు, ముప్పదిమూడు సామవేద స్తోత్రములు (త్రిణవత్రయ స్త్రింశాభ్యామ్) ఆ స్తోత్రములనుండి (శాక్వరరైవతే) శక్తి మరియు ధనసాధక పదార్థములను దెలిసికొని (విశ్వకర్మా) సమస్త సత్కర్మలను సేవించువాడును (ఋషిః) వేదార్థవక్తయగు మహాసీయుడు వర్తించునట్లు (ప్రజాపతి గృహీతయా) ప్రజాపాలకుడను పతినగు నేను గ్రహించినాను (త్వయా) నీతోగూడ (ప్రజాభ్యః) ప్రజలకొరకై (వాచమ్) విద్య మరియు ఉత్తమశిక్షణచే గూడిన వాణిని (గృహ్ణామి) గ్రహణమొనర్చుచున్నాను. ॥౫౮॥

భావార్థము :- సతీపతులు విద్వాంసుల శిక్షారూపవాణిని విని మననమొనర్చి తమ బుద్ధిని పెంపొందించుకొనుట యోగ్యము. అట్టి బుద్ధిద్వారా హేమంతర్తువునందలి ఆచరించదగిన కర్తవ్య కర్మలను గూర్చి సామవేద స్తోత్రములద్వారా తెలిసికొనవలెను. మహాత్ములగు ఋషులవలె వర్తించుచు విద్య, ఉత్తమ

శిక్షణలద్వారా శుద్ధమైనవాణిని స్వీకరించవలెను. తమ సంతానములకు సదా ఈ వాణులనుగూర్చి ఉపదేశ మొనర్చుచుండవలెను. ॥58॥

58. O learned wife, the highest of all things is intellect. From intellect is born speech. Winter is the offspring of speech. The Pankti verse is the expositor of winter. From Pankti springs Nidhanvat a part of Sama Veda, that comments on the mystery of Death. From that springs knowledge, the source of acquisition. From that knowledge are derived the twelve and thirty three songs of the Sama Veda. With those songs, knowing strength and the objects that contribute to wealth, the doer of noble deeds and the master of vedic lore, behaves rightly. I, thy husband, the guardian of offspring, with thee, acquire speech full of knowledge and sound instructions.

అత్రేశ్వరజాయాపతివ్యవహారస్య ప్రతిపాదనాదేతదర్థస్య పూర్వాధ్యాయార్థేన సహ సఙ్గతిరస్తీతి వేదితవ్యమ్.

ఈ అధ్యాయమునందు పరమేశ్వరుడు, స్త్రీపురుషులు మరియు వారికర్తవ్య వ్యవహారముల వర్ణన యొనర్చియున్నందున ఈ యధ్యాయమునందు ఉపదేశించిన అర్థముతో పూర్వాధ్యాయముయొక్క అర్థముతో పొందిక (సంబంధము) గలదని ఎరుగవలెను.

ఇతి శ్రీమత్పరమహంసపరివ్రాజకాచార్యాణాం శ్రీపరమవిదుషాం విరజానన్దసరస్వతీస్వామినాం శిష్యేణ దయానన్ద సరస్వతీస్వామినా నిర్మితే సంస్కృత భాషాఽఽర్యభాషాభ్యాం విభూషితే సుప్రమాణయుక్తే యజుర్వేదభాష్యే త్రయోదశోఽధ్యాయః సంపూర్ణః.

శ్రీ మత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామివిరచిత సంస్కృతార్యభాషావిభూషిత
యజుర్వేదభాష్యమునందలి పదమూడవ అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశస్థ ఇందూరు మండ
లాంతర్గత బీబీపేట కాపురస్థులైన స్వ. లోకా లక్ష్మయ్య, వేంకమాంబార్యులద్వితీయపుత్రుడు,
శిష్యుడునునగు **'చతుర్వేదభాష్యానువాదభాస్కర'** బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ
పీఠాధిపతులునైన **'పం. లోకమలహరి సిద్ధాంతాచార్యుల'**చే నొనర్చబడిన ఆంధ్రానువాదము;
పాలమూరు (మహబూబ్‌నగర్) జనపదమునందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రావిర్యాల
గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ. శివనీలమ్మబుగ్గారెడ్డి గార్ల పుత్రుండు, కళాప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వ
వేత్త పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకు
లునైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద ఆచార్య
'మట్టి కృష్ణారెడ్డి' సంపాదకత్వమున పరిష్కరింపబడిన
పదమూడవ అధ్యాయము సమాప్తము.

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః.

యజుర్వేదభాష్యము

14వ అధ్యాయము - విషయసూచిక

అథ చతుర్దశోఽధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే ఏకత్రింశన్మన్త్రాః సన్తీతి వేదితవ్యమ్.

ఓం. విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరా సువ। యద్భద్రం తన్న ఆ సువ ॥యు.30.3॥

౭౮౯. ధ్రువక్షితిరిత్యస్యోశనా ఋషిః, అశ్వినౌ దేవతే, త్రిష్టుప్ఛందః, ధైవతః స్వరః

అథాదిమే మంత్రే స్త్రీభ్య ఉపదేశమాహ.

మొదటి మంత్రమందు స్త్రీలకొఱకు కుపదేశము గలదు.

౭౮౯ ధ్రువక్షితిర్ధ్రువయోనిర్ధ్రువాసి ధ్రువం యోనిమాసీద సాధుయా। ఉఖ్యస్య కేతుం ప్రథమం జుషాణా అశ్వినాధ్వర్యూ సాదయతామిహ త్వా ॥౧॥

ప. విః- ధ్రువక్షితిరితి ధ్రువ+క్షితిః, ధ్రువయోనిరితి ధ్రువ+యోనిః, ధ్రువా, అసి, ధ్రువమ్, యోనిమ్, ఆ, సీద సాధుయేతి సాధు+యా, ఉఖ్యస్య, కేతుమ్, ప్రథమమ్, జుషాణా, అశ్వినా, అధ్వర్యూ ఇత్యధ్వర్యూ, సాదయతామ్, ఇహ, త్వా॥౧॥

పదార్థః :-(ధ్రువక్షితిః) ధ్రువా నిశ్చలా క్షితిర్నివసతిర్జనపదో యస్యాః సా (ధ్రువయోనిః) ధ్రువా యోనిర్గృహం యస్యాః సా (ధ్రువా) నిశ్చలధర్మా (అసి) (ధ్రువమ్) (యోనిమ్) గృహమ్ (ఆ) (సీద) (సాధుయా) సాధునా ధర్మేణ సహ (ఉఖ్యస్య) ఉఖాయాం స్థాల్యాం భవస్య పాకసమూహస్య (కేతుమ్) ప్రజ్ఞామ్ (ప్రథమమ్) విస్తీర్ణమ్ (జుషాణా) ప్రీత్యా సేవమానా (అశ్వినా) వ్యాప్తసకలవిద్యావధ్యాపకోపదేశకౌ (అధ్వర్యూ) ఆత్మనోఽధ్వరమహింసనీయం గృహాశ్రమాదికం యజ్ఞమిచ్ఛూ (సాదయతామ్) అవస్థాపయతమ్ (ఇహ) గృహాశ్రమే (త్వా) త్వామ్ ॥౧॥

అన్వయః :-హే స్త్రి! యా త్వం సాధుయోఖ్యస్య ప్రథమం కేతుం జుషాణా ధ్రువక్షితిర్ధ్రువయోనిర్ధ్రువాసి సా త్వం ధ్రువం యోనిమాసీద త్వా త్వామిహాధ్వర్యూ అశ్వినా సాదయతామ్. ॥౧॥

భావార్థః :-కుమారీణాం బ్రహ్మచర్యావస్థాయామధ్యాపకోపదేశకే విదుష్యౌ గృహాశ్రమధర్మశిక్షాం కృత్వైతాః సాధ్వీః సంపాదయేతామ్. ॥౧॥

పదార్థము :- ఓ మహిళామణీ! ఏ నీవు (సాధుయా) శ్రేష్ఠధర్మముతో పాటు (ఉఖ్యస్య) పాత్రయందు వండిన అన్నమునకు సంబంధించిన (ప్రథనుమ్) విస్తారయుక్త (కేతుమ్) బుద్ధిని (జుషాణా) ప్రీతిలో సేవించుచు (ధ్రువక్షితిః) నిశ్చలముగనివాసమొనర్చు (ధ్రువయోనిః) నిశ్చలముగు గృహమున నుండు (ధ్రువా) నిశ్చల దృఢ ధర్మయుక్తురాలవు (అసి) ఐయున్న నీవు (ధ్రువమ్) నిశ్చల (యోనిమ్) గృహమునందు (ఆసీద) స్థిరురాలవైయుండుము (త్వా) నిన్ను (ఇహ) ఈ గృహస్థాశ్రమమునందు (అధ్వర్యా) అనుకూలంకు రక్షణీయ గృహాశ్రమము మున్నగు యజ్ఞముల గోరునట్టి (అశ్వినా) సకల విద్యలందు వ్యాపకులు, అధ్యాపకులును నగు ఉపదేశకులు (సాదయతామ్) ఉత్తమరీతిలో స్థిరపరచెదరుగాక!॥౧॥

భావార్థము :- విద్యలనుపదేశించు విదుషీమణులు కుమారీ కన్యలకు బ్రహ్మచర్యాశ్రమమునందే గృహాశ్రమ మరియు ధార్మిక శిక్షలను నేర్పి శ్రేష్ఠుల నొనర్పవలెను. ॥౧॥

1.O woman, thou belongest to a firm nation. Thou hast got a permanent house. Thou art resolute. Enter in a religious spirit the stable domestic life (Grihastha Ashrama). Use the vast knowledge of the art of cooking. May the learned teachers and preachers, themselves admirers of pure domestic life, settle thee in it!.

౬౯౦. కులాయినీత్యస్యోశనా ఋషిః, అశ్వినౌ దేవతే, బ్రాహ్మీ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునః స ఏవ విషయ ఉపదిశ్యతే. మరలనదే విషయము.

౬౯౦ కులాయినీ ఘృతవతీ పురన్ధిః స్యోనే సీద సదనే పృథివ్యాః।

అభి త్వా రుద్రా వసవో గృణన్త్విమా బ్రహ్మ పీపిహి సౌభగాయ।

అశ్వినాధ్వర్యూ సాదయతామిహ త్వా ॥౨॥

ప. వి:- కులాయినీ, ఘృతవతీతి ఘృతవతీ, పురన్ధిరితి పురమ్ + ధిః, స్యోనే, సీద, సదనే, పృథివ్యాః, అభి, త్వా, రుద్రాః, వసవః, గృణన్తు, ఇమా, బ్రహ్మ, పీపిహి, సౌభగాయ, అశ్వినా, అధ్వర్యూ, ఇత్యధ్వర్యూ, సాదయతామ్, ఇహ, త్వా ॥౨॥

పదార్థః :- (కులాయినీ) కులం యదేతి తత్కులాయం తత్ప్రశస్తం విద్యతే యస్యాః సా (ఘృతవతీ) ఘృతం బహూదకమస్తి యస్యాః సా (పురన్ధిః) యా పురూణి బహూని సుఖాని దధాతి సా (స్యోనే) సుఖకారకే (సీద) (సదనే) గృహే (పృథివ్యాః) భూమేః (అభి) (త్వా) త్వామ్ (రుద్రాః) మధ్యా విద్వాంసః

(వసవః) ఆదిమా విపశ్చితః (గృణన్తు) ప్రశంసన్తు (ఇమా) ఇమాని (బ్రహ్మ) విద్యాధనమ్ (పీపిహి) ప్రాప్నుహి. అత్రాపి గతావిత్యస్మాచ్ఛపః శ్లుః తుజాదిత్వాదభ్యాసదీర్ఘశ్చ (సౌభగాయ) శోభనైశ్వర్యాణాం భావాయ (అశ్వినా) (అధ్వర్యూ) (సాదయతామ్) (ఇహ) (త్వా) త్వామ్. ॥ ౨ ॥

అన్వయః :-హే స్యోనే! యాం త్వా త్వాం వసవో రుద్రాశ్చేమా బ్రహ్మాదాత్ర్యాన్ గృహీత్వానభిగృణన్తు సా త్వం సౌభాగ్యాయైతాని పీపిహి. ఘృతవతీ పురస్త్రిః కులాయినీ సతీ పృథివ్యాః సదనే సీద. అధ్వర్యూ అశ్వినా త్వేహ సాదయతామ్. ॥ ౨ ॥

భావార్థః:-స్త్రియః సాఙ్గోపాఙ్గాగమైశ్వర్యసుఖభోగాయ స్వసదృశాన్ పతీనుపయమ్య విద్యాసువర్ణాదిధనం ప్రాప్య సర్వర్తు సుఖసాధకేషు గృహేషు నివసన్తు. విదుషాం సఙ్గం శాస్త్రాభ్యాసం చ సతతం కుర్యుః.॥ ౨ ॥

పదార్థము :-(స్యోనే) సుఖమును గలిగించు (త్వా) ఏ నిన్ను (వసవః) ఉన్నతశ్రేణికి జెందిన విద్వాంసులు మరియు (రుద్రాః) మధ్యతరగతికి జెందిన విద్వాంసులు (ఇమా) ఈ (బ్రహ్మ) విద్యాధనముల నిచ్చునట్టి గృహస్థులకు (అభి) అభిముఖమై (గృణన్తు) ప్రశంసించు నీవు (సౌభగాయ) ఉత్తమ సంపదలు గలుగుటకై ఈ విద్యలను (పీపిహి) చక్కగా ప్రాప్తించుకొనుము (ఘృతవతీ) అనేక జలములతో (పురన్ధిః) అనేక సుఖములను పొందుదానవై (కులాయినీ) ప్రశంసనీయ వంశమును ప్రాప్తించుకొని (పృథివ్యాః) స్వంత భూమియందలి (సదనే) గృహమందు (సీద) స్థిరపడుము (అధ్వర్యూ) తమను రక్షించుగృహాశ్రమము మొదలగు యజ్ఞముల గోరునట్టి (అశ్వినా) సర్వ విద్యలందు సమర్థులు, అధ్యాపకులునగు ఉపదేశకులు (త్వా) నిన్ను (ఇహ) ఈ గృహాశ్రమమున (సాదయతామ్) స్థిరపరచుదురుగాక! ॥౨॥

భావార్థము :-మహిళామణులు సౌఖ్యముల ననుభవించుటకొరకు సాంగోపాంగ విద్యలను, ధనైశ్వర్యములను పొందుటకు స్వసదృశపతులను పొంది సకల ఋతువులందును సుఖమునిచ్చునట్టి గృహమందు కాపురముండవలెను. నిరంతరము విద్వాంసుల సాంగత్యము, శాస్త్రముల అభ్యసనము మనస్ఫూర్తిగ నొనర్చుచుండవలెను. ॥౨॥

2.O woman, thou belongest to a noble family. Thou hast plenty of water. Thou art full of pleasures, and givest them to others. Settle in thy house on this earth. The Rudras and vasus instruct thee. Imbibe these vedic instructions for thy auspiciousness. May the learned teachers and preachers, themselves admirers of pure domestic life, settle thee in it!.

౬౯౧.స్వైర్దక్షైరిత్యస్యోశనా ఋషిః, అశ్వినౌ దేవతే, విరాడ్బ్రాహ్మీ బృహతీ ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల పూర్వోక్తవిషయమే.

౬౯౧ స్వైర్దక్షైర్దక్షపితేహ సీద దేవానాᳪ సుమ్నే బృహతే రణాయ।

పితేవైధి సూనవఽ ఆ సుశేవా స్వావేశా తన్వా సంవిశస్వ।
అశ్వినాధ్వర్యూ సాదయతామిహ త్వా ॥3॥

ప.వి:-స్వైః, దక్షైః, దక్షపితేతి దక్ష + పితా ఇహ, సీద, దేవానామ్, సుమ్నే, బృహతే, రణాయ, పితేవేతి పితా+ఇవ, ఏధి, సూనవే, ఆ, సుశేవేతి సు+శేవా, స్వావే శేతి సు+ఆవేశా, తన్వా, సమ్, విశస్వ, అశ్వినా, అధ్వర్యూఽ ఇత్యధ్వర్యూ, సాదయతామ్, ఇహ, త్వా॥3॥

పదార్థః :-(స్వైః) స్వకీయైః, (దక్షైః) బలైశ్చతురైర్భృత్యైర్వా (దక్షపితా) దక్షస్య బలస్య చతురాణాం భృత్యానాం వా పితా పాలకః (ఇహ) అస్మిన్ లోకే (సీద) (దేవానామ్) ధార్మికాణాం విదుషాం మధ్యే (సుమ్నే) సుఖే (బృహతే) మహతే (రణాయ) సంగ్రామాయ (పితేవ) (ఏధి) భవ (సూనవే) అపత్యాయ (ఆ) (సుశేవా) సుష్ఠుసుఖా (స్వావేశా) సుష్ఠు సమన్తాద్ వేశో యస్యాః సా (తన్వా) శరీరేణ (సమ్) ఏకీభావే (విశస్వ) (అశ్వినా) (అధ్వర్యూ) (సాదయతామ్) (ఇహ) (త్వా) త్వామ్. ॥ 3 ॥

అన్వయః :-హే స్త్రి! త్వం యథా స్వైర్దక్షైః సహ వర్తమానో దేవానాం బృహతే రణాయ సుమ్నే దక్షపితా విజయేన వర్ధతే తథేహైధి సుమ్న ఆసీద పితేవ సూనవే సుశేవా స్వావేశా సతీ తన్వా సంవిశస్వ అధ్వర్యూ అశ్వినా త్వేహ సాదయతామ్. ॥ 3 ॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. స్త్రియో యుద్ధేఽపి పతిభిః సహ తిష్ఠేయుః. స్వకీయభృత్య పుత్రపశ్వాదీన్ పితర ఇవ పాలయేయుః. సదైవాత్యుత్తమైర్వస్త్రాభూషణైః శరీరాణి సంస్పృజ్య వర్తేరన్. విద్వాంసశ్చైవమేతాః సదోపదిశేయుః స్త్రియోఽప్యేతాంశ్చ.॥ 3 ॥

పదార్థము :-ఓ సాధ్వీరత్నమా! నీ వెట్లు (స్వైః) నీ స్వంత (దక్షైః) బలము మరియు భృత్యులతోగూడ వర్తించుచు (దేవానామ్) ధర్మాత్ములగు విద్వాంసులందుండి (బృహతే) గొప్ప (రణాయ) సంగ్రామముకొరకు (సుమ్నే) సుఖవిషయమందు (దక్షపితా) బలముల మరియు చతురులగు భృత్యుల పాలించుదానవై విజయవంతముగా వృద్ధి యగునట్లు (ఇహ) ఈ లోకమునందు (ఏధి) వృద్ధిజెందుచుండుము (సుమ్నే) సుఖమునందు (ఆసీద) స్థిరపడుము. మరియు (పితేవ) తండ్రి ఎట్లు (సూనవే) తన సంతానమునకు ఉత్తమసుఖములను ఇచ్చునో, అట్లే (సుశేవా) ఉత్తమసుఖముతోగూడ (స్వావేశా) చక్కనిప్రీతితో సుందర, శుద్ధవస్త్రముల నలంకరించుకొనినదానవై నీ పతితోగూడ ప్రవేశ మొనర్చుదానవై (తన్వా) శరీరముతో గూడ (సంవిశస్వ) ప్రవేశించుము. మరియు (అధ్వర్యూ) గృహాశ్రమాది యజ్ఞముల తమకొరకు ఉత్తమమనుగ

సర్వర్తింపువారు (అశ్వినా) సకలవిద్యలందు వ్యాపకులు, ఉపదేశకులు (త్వా) నిన్ను (ఇహ) ఈ గృహాశ్రమమందు (సాదయతామ్) స్థిరపరతురుగాక! ॥3॥

భావార్థము : ఈ మంత్రమునం దుపమాలంకారము గలదు. యుద్ధములందును స్త్రీలు తమ పతులతోగూడ యుక్తులై యుండుట శ్రేష్ఠము. తను భృత్యులు, పుత్రులు మరియు పశువులు మున్నగువానిని తండ్రివలె రక్షింపవలెను. సదా నిరాడంబరమగు వస్త్రాభూషణములతో శరీరమును సుభూషితముగ నుంచుకొనవలయును. విద్వాంసులు సదా ఇట్టివారికి సదుపదేశముల నొనర్చుచుండవలెను. స్త్రీలును ఎల్లప్పుడు ఇట్టి విద్వాంసులకు ఉపదేశించుచుండవలయును. ॥3॥

3.O woman, just as the master of forces and employees, with their aid, standing in the midst of learned persons, advances for battle and pleasure, so shouldst thou advance in this world. Just as a father looks to the comforts of his son, so shouldst thou. With pleasure adorning thy body with clothes and ornaments enter bodily the domestic life with thy husand. May the teachers and preachers, themselves admirers of pure domestic life, settle thee in it!.

౬౫౨.పృథివ్యాః పురీషమిత్యస్యోశనా ఋషిః, అశ్వినా దేవతే, భురిక్బ్రాహ్మీ బృహతీ ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నవ్విషయమే.

౬౫౨ పృథివ్యాః పురీషమస్యప్సో నామ తాం త్వా విశ్వేఽ అభిగృణన్తు దేవాః।
స్తోమపృష్ఠా ఘృతవతీహ సీద ప్రజావదస్మే ద్రవిణా యజస్వ అశ్వినా
ధ్వర్యూ సాదయతామిహ త్వా ॥4॥

ప.వి:-పృథివ్యాః, పురీషమ్, అసి, అప్సః, నామ, తామ్, త్వా, విశ్వే, అభి, గృణన్తు, దేవాః, స్తోమపృష్ఠేతి స్తోమ+పృష్ఠా, ఘృతవతీతి ఘృత+వతీ, ఇహ, సీద, ప్రజావదితి ప్రజాఽవత్, అస్మేఽ ఇత్యస్మే, ద్రవిణా, ఆ, యజస్వ, అశ్వినా అధ్వర్యూ ఇత్యధ్వర్యూ, సాదయతామ్ ఇహ, త్వా ॥4॥

పదార్థః :-(పృథివ్యాః) (పురీషమ్) పాలనమ్ (అసి) (అప్సః) రూపమ్ (నామ) ఆఖ్యామ్ (తామ్) (త్వా) త్వామ్ (విశ్వే) సర్వే (అభి) (గృణన్తు) అర్చన్తు సత్కుర్వన్తు. గృణాతీత్యర్చతికర్మా. నిఘం. 3.14 (దేవాః) విద్వాంసః (స్తోమపృష్ఠే) స్తోమానాం పృష్ఠం జ్ఞీప్సా యస్యాః సా (ఘృతవతీ) ప్రశస్తాన్యాజ్యాదీని విద్యన్తే యస్యాః సా (ఇహ) గృహాశ్రమే (సీద) వర్తస్వ (ప్రజావత్) ప్రశస్తాః ప్రజా భవన్తి యస్మాత్తత్ (అస్మే) అస్మభ్యమ్ (ద్రవిణా) ధనాని. అత్ర సుపాం సులుగిత్యాకారాదేశః (ఆ) సమన్తాత్ (యజస్వ) దేహి (అశ్వినా) (అధ్వర్యూ) (సాదయతామ్) (ఇహ) సత్యే వ్యవహారే (త్వా) త్వామ్. ॥ 4 ॥

అన్వయః :-హే స్త్రీ! యా స్తోమపృష్ఠే త్వమిహ పృథివ్యాః పురీషమప్సో నామ చ ఘృతవత్యసి తాం త్వా విశ్వే దేవా అభిగృణన్త్విహ సీద త్వాఽధ్వర్యూ అశ్వినేహాసాదయతాం సా త్వమస్మే ప్రజావద్ ద్రవిణా యజస్వ. ॥ 4 ॥

భావార్థః :-యాః స్త్రియో గృహాశ్రమవిద్యాక్రియాకౌశలయోర్విదుష్యః స్యుస్తా ఏవ సర్వేభ్యః సుఖాని దాతుమర్హన్తి. ॥ 4 ॥

పదార్థము :- ఓ స్త్రీ రత్నమా! (స్తోమపృష్ఠే) స్తుతుల నెరుగు కుతూహలము గల నీవు (ఇహ) ఈ గృహాశ్రమమందు (పృథివ్యాః) పృథివిని (పురీషమ్) రక్షణను (అప్సః) చక్కని రూపము (నామ) నామము [పేరు] మరియు (ఘృతవతీ) ఘృతము మున్నగు అనేక ఉత్తమపదార్థముల గూడినదానవై (అసి) ఉన్నావు (తామ్) అట్టి (త్వా) నిన్ను (విశ్వే) సకల (దేవాః) విద్వాంసులు (అభిగృణన్తు) సత్కారమొనర్తురుగాక! (ఇహ) ఈ గృహాశ్రమమునందే (సీద) కాపుర ముండుము. మరియు ఏ (త్వా) నిన్ను (అధ్వర్యూ) తమకొరకు రక్షణీయ గృహాశ్రమము మున్నగు యజ్ఞములగోరువారు (అశ్వినా) వ్యాపకబుద్ధిని వృద్ధిపరచు అధ్యాపకోపదేశకులు (ఇహ) ఈ గృహస్థాశ్రమమున (సాదయతామ్) స్థిరపడుదురుగాక! నీవు (అస్మే) మాకొరకు (ప్రజావత్) ప్రశంసనీయ సంతానము గలుగు సాధనమును (ద్రవిణా) ధనమును (యజస్వ) ఈయుము [ఇమ్ము]. ॥4॥

భావార్థము :- గృహాశ్రమవిద్య మరియు క్రియాకుశలత్వమునందు విదుషీమణులగు స్త్రీలు మాత్రమే సకలప్రాణులకు సుఖముల చేకూర్పగలుగుదురు. ॥4॥

4.O womna, thou art aspirant after vedic eulogies. Thou art the potectrix of the earth, handsome and well-named; Full of butter and other good edibles. May all the learned persons revere thee. Stay in this domestic life. Give us wealth that produces good children. May the learned teachers and preachers, themselves admirers of pure domestic, life, settle thee in it!.

563. అదిత్యాస్త్వేత్యస్యోశనా ఋషిః, అశ్వినౌ దేవతే, భురిక్శక్వరీ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల పూర్వోక్తవిషయమే.

౬౯౩ అదిత్యాస్త్వా పృష్ఠే సాదయామ్యన్తరిక్షస్య ధర్త్రీం విష్టంభనీం

దిశామధిపత్నీం భువనానామ్। ఊర్మిర్ద్రప్సో౽ అపామసి విశ్వకర్మా

తఽ ఋషిరశ్వినాధ్వర్యూ సాదయతామిహ త్వా ॥౫౩॥

ప.వి:- అదిత్యాః, త్వా, పృష్ఠే, సాదయామి, అన్తరిక్షస్య, ధర్త్రీమ్, విష్టంభనీమ్, దిశామ్, అధిపత్నీమిత్యధి + పత్నీమ్, భువనానామ్ ఊర్మిః, ద్రప్సః, అపామ్, అసి, విశ్వకర్మేతి విశ్వ + కర్మా, తే, ఋషిః, అశ్వినా, అధ్వర్యూఽ ఇత్యధ్వర్యూ, సాదయతామ్, ఇహ, త్వా॥౫౩॥

పదార్థః :-(అదిత్యాః) భూమేః (త్వా) త్వామ్ (పృష్ఠే) ఉపరి (సాదయామి) స్థాపయామి (అన్తరిక్షస్య) అన్తరిక్షయవిజ్ఞానస్య (ధర్త్రీమ్) (విష్టమ్భనీమ్) (దిశామ్) పూర్వాదీనామ్ (అధిపత్నీమ్) అధిష్ఠాతృత్వేన పాలికామ్ (భువనానామ్) భవన్తి భూతాని యేషు తేషాం గృహాణామ్ (ఊర్మిః) తరఙ్గ ఇవ (ద్రప్సః) హర్షః (అపామ్) జలానామ్ (అసి) (విశ్వకర్మా) శుభాఖిలకర్మా (తే) తవ (ఋషిః) విజ్ఞాపకః పతిః (అశ్వినా) (అధ్వర్యూ) (సాదయతామ్ (ఇహ) (త్వా) త్వామ్. ॥౫౩॥

అన్వయః :-హే స్త్రి! యస్తే విశ్వకర్మర్షిః పతిరహమన్తరిక్షస్య ధర్త్రీం దిశాం విష్టంభనీం భువనానామధిపత్నీం సూర్యామివ త్వాదిత్యాః పృష్ఠే సాదయామి యో౽పామూర్మిరివ తే ద్రప్స ఆనన్దస్తేన యుక్తాసి తాం త్వేహాధ్వర్యూ అశ్వినా సాదయతామ్. ॥ ౫౩ ॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యాః స్త్రియో౽క్షయసుఖకారిణ్యః ప్రసిద్ధదిక్కీర్త్తయో విద్వత్పతయః సదానన్దితాః సన్తి తా ఏవ గృహాశ్రమధర్మపాలనోన్నతయే ప్రభవన్తి. మధుశ్చేతి మన్త్రమారభ్యై తన్మంత్రపర్యన్తం వసన్తర్తుగుణవ్యాఖ్యానం ప్రాధాన్యేన కృతమితి జ్ఞేయమ్.॥ ౫౩ ॥

పదార్థము :- ఓ మహిళామణీ! (తే) ఏ నీయొక్క (విశ్వకర్మా) సమస్త శుభకర్మలతో గూడిన (ఋషిః) విజ్ఞానదాతను, పతినగు నేను (అన్తరిక్షస్య) అంతఃకరణముయొక్క నాశరహిత విజ్ఞానమును (ధర్త్రీమ్) ధారణమొనర్చుటకు (దిశామ్) తూర్పు మున్నగు దిశల (విష్టమ్భనీమ్) ఆధారము మరియు (భువనానామ్) సంతానోత్పత్తికొరకు గృహముల (అధిపత్నీమ్) అధిష్ఠాత యగుటచే పాలనమొనర్చునట్టి (త్వా) నిన్ను సూర్యకిరణముల వలె (అదిత్యాః) పృథివియొక్క (పృష్ఠే) పీపుపై (సాదయామి) గృహాధికారిణిగ స్థిరపరచుచున్నానో అట్టి నీవు (అపామ్) జలముల (ఊర్మిః) తరంగములవలె (ద్రప్సః) ఆనందయుక్తురాలవై (అసి) ఉన్నావు. అట్టి (త్వా) నిన్ను (ఇహ) ఈ గృహాశ్రమమున (అధ్వర్యూ) రక్షణకొరకు యజ్ఞము

నొనర్చువారు (అశ్వినా) విద్యావ్యాప్తబుద్ధి గల అధ్యాపకోపదేశకులు (సాదయంతు మా) స్థాపనమొనర్చెదరుగాక!॥౫॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము కలదు. ఏ స్త్రీలు అవినాశ సుఖముల నిచ్చునట్టి, సకలదిశలందును ప్రసిద్ధ కీర్తిగలిగినట్టి విద్వాంసులగు భర్తలతో కూడి సదా ఆనందముగ కాలమును గడుపుదురో అట్టివారే గృహాశ్రమ ధర్మములను పాలింపను, ఎల్ల సుఖములకొరకు సమర్థులగుదురు. (పదమూడవ అధ్యాయమందు) ఏ [మధుశ్చ....] చెప్పబడినదో అక్కడినుండి ఇక్కడి వరకు వసంతఋతువు గుణవర్ణనయే ప్రధానముగా వ్యాఖ్యానమొనర్చబడినదని తెలిసికొనవలయును. ॥౫॥

5.O wife, I, thy learned husband, engaged in the performance of noble deeds, establish thee on the surface of the earth, as mistress of the house, thee, the recipient of deathless mental knowledge, the mainstay of all directions, the guardian of the house, the place of bearing children. I establish thee on the earth like the rays of sun, as mistress of the house, Thou art pleasant like the wave of waters. May the learned teachers and preachers, the performers of sacrifice for self-protection, establish thee in this domestic life.

౬౫౪. శుక్రశ్చేత్యస్యోశనా ఋషిః, గ్రీష్మర్తుర్దేవతా, నిచృదుత్కృతిశ్ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. గ్రీష్మర్తువుయొక్క వ్యాఖ్యానము.

౬౫౪ శుక్రశ్చ శుచిశ్చ గ్రైష్మావృతూ అగ్నేరన్తఃశ్లేషోఽసి కల్పేతాం
ద్యావాపృథివీ కల్పన్తామాప ఓషధయః కల్పన్తామగ్నయః
పృథఙ్మమ జ్యైష్ఠ్యాయ సవ్రతాః। యే అగ్నయః సమనసోఽన్తరా
ద్యావాపృథివీ ఇమే గ్రైష్మావృతూ అభికల్పమానా ఇన్ద్రమివ
దేవా అభిసంవిశన్తు తయా దేవతయాఙ్గిరస్వద్ ధ్రువే సీదతమ్ ॥౬॥

ప.వి:- శుక్రః, చ, శుచిః చ, గ్రైష్మౌ, ఋతూ, అగ్నేః, అన్తఃశ్లేష ఇత్యన్తః + శ్లేషః, అసి, కల్పేతామ్, ద్యావాపృథివీ ఇతి ద్యావా+పృథివీ, కల్పన్తామ్, ఆపః, ఓషధయః, కల్పన్తామ్, అగ్నయః, పృథక్, మమ, జ్యైష్ఠ్యాయ, సవ్రతా ఇతి స+వ్రతాః, యే, అగ్నయః, సమనస ఇతి

స+మనసః, అన్తరా, ద్యావాపృథివీ, ఇతి ద్యావా+పృథివీ, ఇమేఽ ఇతీమే, గ్రైష్మౌ, ఋతూఽ ఇత్యృతూ, అభికల్పమానా ఇత్యభి+కల్పమానాః, ఇన్ద్రమివేతీన్ద్రమ్+ఇవ, దేవాః, అభిసంవిశన్త్విత్యభి+సంవిశన్తు, తయా, దేవతయా, అఙ్గిరస్వత్, ధ్రువే ఇతి ధ్రువే, సీదతమ్॥౬॥

పదార్థః :-(శుక్రః) య ఆశు పాంసువర్షాతీవ్రతాపాభ్యామన్తరిక్షం మలినం కరోతి స జ్యేష్ఠః (చ) (శుచిః) పవిత్రకారక ఆషాఢః (చ) (గ్రైష్మౌ) గ్రీష్మే భవౌ (ఋతూ) యావృచ్ఛతస్తౌ (అగ్నేః) పావకస్య (అన్తఃశ్లేషః) మధ్య ఆలిఙ్గనమ్ (అసి) అస్తి (కల్పేతామ్) సమర్థయేతామ్ (ద్యావాపృథివీ) ప్రకాశాన్తరిక్షే (కల్పన్తామ్) (ఆపః) జలాని (ఓషధయః) యవసోమాద్యాః (కల్పన్తామ్) (అగ్నయః) పావకాః (పృథక్) (మమ) (జ్యైష్ఠ్యాయ) అతిశయేన ప్రశస్యస్య భావాయ (సవ్రతాః) సత్యైర్నియమైః సహ వర్తమానాః (యే) (అగ్నయః) (సమనసః) మనసా సహ వర్తమానాః (అన్తరా) మధ్యే (ద్యావాపృథివీ) (ఇమే) (గ్రైష్మౌ) (ఋతూ) (అభికల్పమానాః) ఆభిముఖ్యేన సమర్థయన్తః (ఇన్ద్రమివ) యథా విద్యుతమ్ (దేవాః) విద్వాంసః (అభిసంవిశన్తు) అభితః సమ్యక్ ప్రవిశన్తు (తయా) (దేవతయా) దివ్యగుణయా (అఙ్గిరస్వత్) అఙ్గానాం రసః కారణం తద్వత్ (ధ్రువే) నిశ్చలే (సీదతమ్) విజానీతమ్ ॥ ౬ ॥

అన్వయః :-హే స్త్రీపురుషౌ! యథా మమ జ్యైష్ఠ్యాయ యౌ శుక్రశ్చ శుచిశ్చ గ్రైష్మావృతూ యయో రగ్నేరన్తః శ్లేషోఽ స్యస్తి యాభ్యాం ద్యావాపృథివీ కల్పేతామాపః కల్పన్తామోషధయోఽగ్నయశ్చ పృథక్ కల్పన్తాం యథా సమనసః సవ్రతా అగ్నయోఽన్తరా కల్పన్తే తైర్గ్రైష్మావృతూ అభికల్పమానా దేవా భవన్త ఇన్ద్రమివ తానగ్నీ నభిసంవిశన్తు తథా తయా దేవతయా సహ యువామిమే ద్యావాపృథివీ ధ్రువే ఏతౌ చాఙ్గిరస్వత్ సీదతమ్. ॥ ౬ ॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. వసన్తర్తువ్యాఖ్యానానన్తరం గ్రీష్మర్తుర్వ్యాఖ్యాయతే. హే మనుష్యాః! యూయం యే పృథివ్యాదిస్థాః శారీరాత్మమానసాశ్చాగ్నయో వర్తన్తే యైర్వినా గ్రీష్మర్తుసంభవో న జాయతే తాం విజ్ఞాయోపయుజ్య సర్వేభ్యః సుఖం ప్రయచ్ఛత. ॥ ౬ ॥

పదార్థము :-ఓ స్త్రీ పురుషులారా! ఎట్లు (మమ) నాయొక్క (జ్యైష్ఠ్యాయ) ప్రశంసాయోగ్యముగుటకై ఏ (శుక్రః) అతివేగవంత ధూళితో గూడిన వర్షము మరియు తీవ్రతాపముచే ఆకాశమును మలినమొనర్చు జ్యేష్ఠమాసము (చ) మరియు (శుచిః) పవిత్రతకు హేతువగు ఆషాఢమాసము (చ) ఈ రెండును గలిసి ప్రత్యేకముగ (గ్రైష్మౌ) గ్రీష్మ (ఋతూ) ఋతువనబడునో ఏ (అగ్నేః) అగ్నియొక్క (అన్తఃశ్లేషః) మధ్యన కఫరోగనివారణము ఐ (అసి) యున్నదో, దేనిచే గ్రీష్మఋతువుయొక్క మాసములచే (ద్యావాపృథివీ) ఆకాశాంతరిక్షములు (కల్పేతామ్) సమర్థవంతమగునో (ఆపః) జలములు (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతములగునో

అట్లు (ఓషధయః) యవలు మరియు సోమలతాద్యోషధులు (అప్నయః) విద్యుత్తు మున్నగు అగ్నులు (పృథక్) వేర్వేరుగా (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతములగుగాక! (సమనసః) ఆలోచనాశీల (సవ్రతాః) సత్యాచరణరూప నియమములతో గూడినవారు (అగ్నయః) అగ్నివంటి తేజస్వులగువారు (అన్తరాః) మధ్యన (గ్రైష్మౌ) గ్రీష్మ (ఋతూ) ఋతువు (అభికల్పమానాః) సన్ముఖులై సమర్థమొనర్పు (దేవాః) విద్వాంసులు (ఇన్ద్రమివ) విద్యుత్తువంటి ఆ యగ్నుల విద్యయందు (అభిసంవిశన్తు) అన్నివైపులనుండి చక్కగా ప్రవేశింపుడు (తయా) అట్టి (దేవతయా) పరమేశ్వరుడగు దేవునితో మీ రిరువురును (ఇమే) ఇట్టి (ద్యావాపృథివీ) ప్రకాశము మరియు పృథివులను (ధ్రువే) నిశ్చలస్వరూపముచే ఈ రెండింటిని (అఙ్గిరస్వద్) అవయవముల కారణరూపరసమువలె (సీదతమ్) విశేషరూపమున దెలిసికొని మెలగుచుండుడు. ॥౬॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. వసంతర్తువు వ్యాఖ్యానము తరువాత గ్రీష్మర్తువుయొక్క వ్యాఖ్య యొనర్పబడును. ఓ మానవులారా! మీరు పృథివి మున్నగు పంచభూతముల మరియు శరీరము, మానససంబంధ అగ్నులేవిగలవో, ఏవి లేనిదే గ్రీష్మఋతువు కాజాలదో వానిని దెలిసికొని ఉపయోగపరచుకొని సకలప్రాణులకు సుఖముల గలిగించుచుండుడు. ॥౬॥

6.May - June (Jayeshth), and June-July (Asarh) constitute the summer. This season due to intense heat, removes cough. May Heaven and Earth. may waters, medicinal plants, and fires, obeying the exact laws of nature, separately contribute to my prosperity in this season.

May fires, similar in nature, that exist between the heaven and earth, make the summer strong, just as spiritual forces strengthen the soul. O husband and wife, receiving life from God, remain steady like Heaven and Earth.

౬౯౫.సజూర్ఋతుభిరిత్యస్య విశ్వేదేవా ఋషయః, వస్వాదయో మంత్రోక్తా దేవతాః,సజూర్ఋతుభిరిత్యస్య భురిక్ప్రకృతిశ్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః, సజూర్ఋతుభిరితి ద్వితీయస్య స్వరాట్పఙ్క్తిశ్ఛన్దః, సజూర్ఋతుభిరితి తృతీయస్య నిచృదాకృతిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల పై విషయమే.

౬౯౫ సజూర్ఋతుభిః సజూర్విధాభిః సజూర్దేవైః సజూర్దేవైర్వయోనాధైరగ్నయే
త్వా వైశ్వానరాయాశ్వినాధ్వర్యూ సాదయతామిహ త్వా। సజూర్ఋతుభిః
సజూర్విధాభిః సజూర్వసుభిః సజూర్దేవైర్వయోనాధైరగ్నయే త్వా
వైశ్వానరాయాశ్వినాఽధ్వర్యూ సాదయతామిహ త్వా సజూర్ఋతుభిః

సజూర్విధాభిః సజూ రుద్రైః సజూర్దేవైర్వయోనాధైరగ్నయే త్వా
వైశ్వానరాయాశ్వినాధ్వర్యూ సాదయతామిహ త్వా సజూరృతుభిః
సజూర్విధాభిః సజూరాదిత్యైః సజూర్దేవైర్వయోనాధైరగ్నయే త్వా
వైశ్వానరాయాశ్వినాధ్వర్యూ సాదయతామిహ త్వా సజూరృతుభిః
సజూర్విధాభిః సజూర్విశ్వైర్దేవైః సజూర్దేవైర్వయోనాధైరగ్నయే త్వా
వైశ్వానరాయాశ్వినాధ్వర్యూ సాదయతామిహ త్వా॥౭॥

ప. విః-సజూరితి స+జూః, ఋతుభిరిత్యృతు+భిః, సజూరితి స+జూః, విధాభిరితి వి + ధాభిః, సజూరితి స+జూః, దేవైః, సజూరితి స+జూః, దేవైః,వయోనాధైరితి వయః+నాధైః, అగ్నయే, త్వా, వైశ్వానరాయ, అశ్వినా, అధ్వర్యూ౨ ఇత్యధ్వర్యూ, సాదయతామ్, ఇహ, త్వా, సజూరితి స+జూః, ఋతుభిరిత్యృతు+భిః, సజూరితి స+జూః, విధాభిరితి వి+ధాభిః, సజూరితి స+జూః, వసుభిరితి వసు + భిః, సజూరితి స+జూః, దేవైః, వయోనాధైరితి వయః + నాధైః, అగ్నయే, త్వా, వైశ్వానరాయ, అశ్వినా, అధ్వర్యూ ౨ఇత్యధ్వర్యూ, సాదయతామ్, ఇహ, త్వా, సజూరితి స+జూః, ఋతుభిరిత్యృతు+భిః, స జూరితి స+జూః, విధాభిరితి వి + దాభిః, సజూరితి స+జూః,రుద్రైః, సజూరితిస+జూః దేవైః, వయోనాధైరితి వయః+నాధైః, అగ్నయే, త్వా, వైశ్వానరాయ, అశ్వినా, అధ్వర్యూ౨ ఇత్యధ్వర్యూ, సాదయతామ్, ఇహ, త్వా,

సజూరితి, స + జూః, ఋతుభిరిత్యృతు + భిః,సజూరితి స + జూః, విధాభిరితి వి + ధాభిః, సజూరితి స + జూః, ఆదిత్యైః, సజూరితి స + జూః, దేవైః, వయోనాధైరితి వయః + నాధైః, అగ్నయే, త్వా, వైశ్వానరాయ, అశ్వినా, అధ్వర్యూ ఇత్యధ్వర్యూ, సాదయతామ్, ఇహ, త్వా, సజూరితి స + జూః, ఋతుభిరిత్యృతు+భిః, సజూరితి స +జూః, విధాభిరితి వి + ధాభిః, సజూరితి సఽజూః, విశ్వైః, దేవైః, సజూరితి స + జూః, దేవైః, వయోనాధైరితి, వయః + నాధైః, అగ్నయే, త్వా వైశ్వానరాయ, అశ్వినా, అధ్వర్యూఽ ఇత్యధ్వర్యూ, సాదయతామ్, ఇహ, త్వా ॥౭॥

పదార్థః :-(సజూః) యః సమానం ప్రీణాతి సేవతే వా (ఋతుభిః) వసన్తాదిభిశ్చ సహ (సజూః) (విధాభిః) అద్భిః (సజూః) (దేవైః) దివ్యైర్గుణైః (సజూః) (దేవైః) దివ్యసుఖప్రదైః (వయోనాధైః) వయాంసి జీవనాదీని గాయత్ర్యాదిఛన్దాంసి వా నహ్యన్తి యైః ప్రాణైస్తైః (అగ్నయే) పావకాయ (త్వా) త్వామ్ (వైశ్వానరాయ) అఖిలానాం పదార్థానాం నయనాయ ప్రాపణాయ (అశ్వినా) (అధ్వర్యూ) (సాదయతామ్) (ఇహ) (త్వా) త్వాం స్త్రియం పురుషం వా (సజూః) (ఋతుభిః) (సజూః) (విధాభిః) (సజూః) (వసుభిః) అగ్న్యాదిభిరష్టభిః (సజూః) (దేవైః) దివ్యైః (వయోనాధైః) వయాంసి విజ్ఞానాని నహ్యన్తి యైర్విద్వద్భిః (అగ్నయే) విజ్ఞానాయ (త్వా) (వైశ్వానరాయ) విశ్వస్య సర్వస్య జగతో నాయకాయ (అశ్వినా) (అధ్వర్యూ) (సాదయతామ్) (ఇహ) (త్వా) (సజూః) (ఋతుభిః) (సజూః) (విధాభిః) వివిధాని వస్తూని దధతి యాభిః ప్రాణచేష్టాభిస్తాభిః (సజూః) (రుద్రైః) ప్రాణాపానవ్యానోదాన సమానానాగకూర్మకృకలదేవదత్తధనంజయజీవైః (సజూః) (దేవైః) విద్వద్భిః (వయోనాధైః) వేదాదిశాస్త్రప్రజ్ఞాపనప్రబంధకైః (అగ్నయే) శాస్త్రవిజ్ఞానాయ (త్వా) (వైశ్వానరాయ) విశ్వేషాం నరాణామిదం సుఖసాధకం తస్మై (అశ్వినా) (అధ్వర్యూ) (సాదయతామ్) (ఇహ) (త్వా) (సజూః) (ఋతుభిః) సహచరితైః సుఖైః (సజూః) (విధాభిః) వివిధాభిః సత్యక్రియాధారికాభిః క్రియాభిః (సజూః) (ఆదిత్యైః) సంవత్సరస్య ద్వాదశమాసైః (సజూః) (దేవైః) పూర్ణవిద్యైః (వయోనాధైః) పూర్ణవిద్యావిజ్ఞానప్రచారప్రబంధకైః (అగ్నయే) పూర్ణాయ విజ్ఞానాయ (త్వా) (వైశ్వానరాయ) విశ్వేషాం నరాణామిదం పూర్ణసుఖసాధనం తస్మై (అశ్వినా) (అధ్వర్యూ) (సాదయతామ్) (ఇహ) (త్వా) (సజూః)

(ఋతుభిః) సర్వైః కాలావయవైః (సజూః) (విధాభిః) సమస్తాభిః సుఖవ్యాపికాభిః (సజూః) (విశ్వైః) సమస్తైః (దేవైః) పరోపకారాయ సత్యాసత్యవిజ్ఞాపయితృభిః (సజూః) (దేవైః) (వయోనాధైః) యే వయః కామయమానం జీవనం నహ్యన్తి తైః (అగ్నయే) సుశిక్షాప్రకాశాయ (త్వా) (వైశ్వానరాయ) విశ్వేషాం నరాణామిదం హితం తస్మై (అశ్వినా) (అధ్వర్యూ) (సాదయతామ్) (ఇహ) (త్వా) ॥ ౭ ॥

అన్వయః :- హే స్త్రి పురుష వా యం త్వా త్వామిహాధ్వర్యూ అశ్వినా వైశ్వానరాయాగ్నయే సాదయతాం వయం చ యం త్వా సాదయేమ స త్వమృతుభిః సహ సజూర్విధాభిః సహ సజూర్దేవైస్సహ సజూర్వయోనాధైర్దేవైః సహ సజూశ్చ భవ. హే పురుషార్థయుక్తే స్త్రి వా పురుష! యం త్వా త్వామిహ వైశ్వానరాయాగ్నయేఽధ్వర్యూ అశ్వినా సాదయతాం యం త్వా వయం చ సాదయేమ స త్వమృతుభిః సహ సజూర్విధాభిః సహ సజూ ర్వసుభిః సహ సజూర్వయోనాధైర్దేవైః సహ చ సజూర్భవ. హే విద్యాధ్యయనాయ ప్రవృత్తే బ్రహ్మచారిణి వా బ్రహ్మచారిన్! యం త్వేహ వైశ్వానరాయాగ్నయే ఽ ధ్వర్యూ అశ్వినా సాదయతాం యం త్వా వయం చ సాదయేమ. స త్వమృతుభిః సహ సజూర్విధాభిః సహ సజూ రుద్రైః సహ సజూరయోనాధై ర్దేవైః సహ చ సజూర్భవ. హే పూర్ణవిద్యే స్త్రి పురుష వా యం త్వేహ వైశ్వానరాయాగ్నయేఽధ్వర్యూ అశ్వినా సాదయతాం యం త్వా వయం చ సాదయేమ స త్వమృతుభిః సహ సజూర్విధాభిః సహ సజూరాదిత్యైః సహ సజూర్వయోనాధై ర్దేవైః సహ చ సజూర్భవ. హే సత్యార్థోపదేశికే స్త్రి పురుష వా యం త్వేహ వైశ్వానరాయాగ్నయే ఽ.ధ్వర్యూ అశ్వినా సాదయతాం యం త్వా వయం చ సాదయేమ స త్వమృతుభిః సహ సజూర్విధాభిః సహ సజూర్విశ్వై ర్దేవైః సహ సజూర్వయోనాధైర్దేవైః సహ చ సజూర్భవ. ॥౭॥

భావార్థః :- అస్మిన్ జగతి మనుష్యజన్మ ప్రాప్య స్త్రియో విదుష్యః పురుషా విద్వాంసశ్చ భూత్వా యేషు బ్రహ్మచర్యవిద్యాసుశిక్షాగ్రహణాదిషు శుభేషు కర్మసు స్వయం ప్రవృత్తా భూత్వా యానన్యాన్ ప్రవర్తయేయు స్తేఽత్ర ప్రవర్తిత్వా పరమేశ్వరమారభ్య పృథివీపర్యన్తానాం పదార్థానాం యథార్థేన విజ్ఞానేనోపయోగం సంగృహ్య సర్వేష్వృతుషు స్వయం సుఖయన్త్వన్యాంశ్చ. ॥ ౭ ॥

పదార్థము :- ఓ స్త్రీ లేక పురుషుడా! నిన్ను (ఇహ) ఈ జగమునందు (అధ్వర్యూ) రక్షణ జేయువారు (అశ్వినా) సకలవిద్యలందు వ్యాప్తులై అధ్యాపన, ఉపదేశముల నొనర్చు స్త్రీపురుషులు (వైశ్వానరాయ) సంపూర్ణ పదార్థముల ప్రాప్తినిమిత్తము (అగ్నయే) అగ్నివిద్యకొరకు (సాదయతామ్) నియుక్తపరతురుగాక! మరియు మేమును ఏ (త్వా) నిన్ను స్థాపించుచున్నామో, అట్టి మీరును (ఋతుభిః) వసంత, వర్ష మున్నగు ఋతువులతో (సజూః) ఒకేవిధమగు తృప్తి మరియు సేవాభావముతో (విధాభిః) జలములతో (సజూః) ప్రీతియుక్తముగ (దేవైః) ఉత్తమగుణములతో (సజూః) ప్రీతిగలవారునై (వయోనాధః) జీవనాదులు మరియు గాయత్రి మున్నగు ఛందస్సులతో సంబంధమునకు హేతువైన (దేవైః) దివ్యసుఖములనిచ్చు ప్రాణములతో (సజూః) సమానముగ సేవన మొనర్చుచుండుడు. పురుషార్థపరులగు ఓ స్త్రీ లేదా పురుషుడా ఏ (త్వా) నిన్ను

(ఇహ) ఈ గృహాశ్రమమునందు (వైశ్వానరాయ) సకల జగన్నాథుడు (అగ్నయే) విజ్ఞానదాతయగు ఈశ్వరప్రాప్తికొరకు (అధ్వర్యూ) రక్షకుడు (అశ్వినా) సమస్తవిద్యలందు వ్యాప్తులగు అధ్యాపక ఉపదేశకులు (సాదయతామ్) స్థాపించుగాక! మరియు ఏ (త్వా) నిన్ను మేము నియమించెదమో, అట్టి మీరు (ఋతుభిః) ఋతువులతో గూడ (సజూః) పురుషార్థ (విధాభిః) అనేకవిధములగు పదార్థముల ధారణహేతువగు ప్రాణముల చేష్టలతోగూడ (సజూః) సమముగ సేవించువారు (వసుభిః) అగ్ని మున్నగు ఎనిమిది పదార్థములతో (సజూః) ప్రీతియుక్తులు మరియు (వయోనాధైః) విజ్ఞానసంబంధమును గలిగించు (దేవైః) శ్రేష్ఠవిద్వాంసులతోగూడ (సజూః) సమాన ప్రీతిగల వారగుడు. విద్యల నభ్యసించుటయందు లీనమైయున్న బ్రహ్మచారిణీ బ్రహ్మచారులారా! ఏ (త్వా) నిన్ను (ఇహ) ఈ బ్రహ్మచర్యాశ్రమమునందు (వైశ్వానరాయ) సకలమానవుల సుఖసాధనములు (అగ్నయే) శాస్త్రవిజ్ఞానమునకై (అధ్వర్యూ) పాలించునట్టి (అశ్వినా) పూర్ణవిద్వాంసులగు అధ్యాపకోపదేశకులు (సాదయతామ్) నియుక్తమొనర్తురో మరియు నే (త్వా) నిన్ను మేము స్థాపించుచున్నామో, అట్టి నీవు (ఋతుభిః) ఋతువులతోగూడ (సజూః) అనుకూలముగ సేవించువారు (విధాభిః) అనేకవిధములగు పదార్థముల ధారణమొనర్చు నిమిత్తము ప్రాణముల చేష్టలతో (సజూః) సమానప్రేమగలవారు (రుద్రైః) ప్రాణ, అపాన, వ్యాన, ఉదాన, సమాన, నాగ, కూర్మ, కృకల, దేవదత్త, ధనంజయ జీవాత్మలను నీ ఏకాదశరుద్రులను (సజూః) అనుసరించి సేవించువారు మరియు (వయోనాధైః) వేదాదిశాస్త్రముల నెరుగుటకై ప్రబంధమొనర్చు (దేవైః) విద్వాంసులతో (సజూః) సమానమైన ప్రీతిని గలవారగుడు. సంపూర్ణవిద్వాంసులగు స్త్రీ మరియు పురుషులు (త్వా) ఏ నిన్ను (ఇహ) ఈ ప్రపంచమునందు (వైశ్వానరాయ) సకలమానవుల పూర్ణసుఖములతోగూడ (అగ్నయే) పూర్ణవిజ్ఞానమునకై (అధ్వర్యూ) రక్షకులు (అశ్వినా) శీఘ్రముగ జ్ఞానమునిచ్చువారు (సాదయతామ్) నియమింపబడెదరో మరియు ఏ (త్వా) నిన్ను మేము నియుక్త మొనర్తుమో అట్టినీవు (ఋతుభిః) ఋతువులతోగూడ (సజూః) అనుకూలాచరణముగలవారు (విధాభిః) వివిధప్రకారముల సత్యక్రియలతో (సజూః) సమాన ప్రీతిగలవారు (ఆదిత్యైః) సంవత్సరమునందలి పండ్రెండు నెలలతోగూడ (సజూః) అనుకూల ఆహారవిహారములతో మరియు (వయోనాధైః) పూర్ణవిద్యల విజ్ఞానము మరియు ప్రచారప్రబంధ మొనర్చు (దేవైః) పూర్ణవిద్యలతో గూడిన విద్వాంసుల (సజూః) అనుకూల ప్రీతిగలవా రగుదురుగాక! సత్యార్థముల నుపదేశించు ఓ స్త్రీ లేక పురుషుడా! ఏ (త్వా) నిన్ను (ఇహ) ఈ జగత్తునందు (వైశ్వానరాయ) సకలమానవుల హితకారులు (అగ్నే) ఉత్తమ విద్యల ప్రకాశమునకై (అధ్వర్యూ) బ్రహ్మవిద్యారక్షకులు (అశ్వినా) శీఘ్రముగ చదివించు మరియు ఉపదేశించువారు (సాదయతామ్) స్థిరపరచెదరో మరియు ఏ (త్వా) నిన్ను మేము నియుక్త పరచుచున్నామో అట్టి నీవు (ఋతుభిః) కాలము, క్షణములు మున్నగు సమస్తావయవములతోగూడ (సజూః) అనుకూలసేవలొనర్చువారు (విధాభిః) సుఖవ్యాపకములగు సమస్తక్రియల (సజూః) అనుసరించువారై (విశ్వైః) సమస్త (దేవైః) సత్యోపదేశకులగు సతులతోగూడ (సజూః) సమానప్రీతిగలవారు మరియు (వయోనాధైః) కామాయమాన జీవనసంబంధమును గలిగించు (దేవైః) పరోపకారార్థము సత్యాసత్యముల నెరుగు ప్రజలతో (సజూః) సమానప్రీతిగలవా రగుడు. ॥౭॥

భావార్థము :- ఈ ప్రపంచమునందు మానవజన్మమును పొందిన స్త్రీపురుషులు విద్వాంసులై, బ్రహ్మచర్యాశ్రమ సేవనముచే విద్యల, ఉత్తమ శిక్షణలను పొంది శుభ గుణ కర్మలందు తాము ప్రవృత్తులై ఇతర

జనులెల్లరను ప్రవృత్తపరచునట్టివారు పరమేశ్వరునుండి పృథివీపర్యంత పదార్థములవిజ్ఞానముద్వారా ఉపయోగములను పొంది సకలఋతువులందును తాము సుఖముగ నుండి ఇతరులను సౌఖ్యవంతులుగ నుంచుటకు ప్రయత్న మొనర్చవలయును. ॥౭॥

7. O man or woman, the learned teachers and preachers, thy guardians, establish thee in this world, for the acquisition of all objects, and mastering the science of fire, and we too establish thee!.

Associate thyself with seasons, love waters, cultivate virtuous traits, try to prolong life and recite the Gyatri Mantra, hold dear thy breaths, the source of happiness.

O active man or woman, the learned teachers and preachers, thy guardians, establish thee in this domestic life, for the attainment of God, the Leader of the universe, and we too establish thee. Associate thyself with seasons, love waters, be friendly towards Vasus, live in the company of highly learned persons, the imparters of knowledge!.

O celibate man or woman, seeker after knowledge, the learned teachers and preachers, thy guardians, establish thee in this Brahmcharya Ashram (student life) for the study of religious books, the source of happiness for all; and we too establish thee!.

Associate thyself with seasons, hold dear thy Pranas (vital breaths) which retain all objects, love the Rudras; befriend the learned, who arrange for the study of the vedas.

O learned man or woman, the learned teachers and preachers, thy guardians, establish thee in this world, for spreading knowledge and happiness unto all, and we too establish thee. Lead thy life according to seasons. love all noble deeds, regulate thy diet and sport according to twelve months of the year. Be friendly towards the highly learned persons, who arrange for the preaching of full knowledge!.

O man or woman, the preacher of true ideas, the learned teachers and preachers, the guardians of vedic lore, establish thee in this world, for the diffusion of knowledge useful to humanity, and we too establish thee!.

Regulate thy life according to seasons, perform pleasure-giving acts, love all the preachers of truth, and cultivate friendly relations, with the discriminators between truth and falsehood for the good of others, and for the dispenses of pleasant life.

౬౯౬. ప్రాణమ్మ ఇత్యస్య విశ్వదేవ ఋషిః, దంపతీ దేవతే, భురిగతిజగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౬౯౬ ప్రాణమ్మే పాహ్యపానమ్మే పాహి వ్యానమ్మే పాహి చక్షుర్మ ఉ

ఉర్వ్యా విభాహి శ్రోత్రమ్మే శ్లోకయ। అపః పిన్వౌషధీర్జిన్వ

ద్విపాదవ చతుష్పాత్పాహి దివో వృష్టిమేరయ ॥౮॥

ప.విః-ప్రాణమ్, మే, పాహి, అపానమిత్యప + ఆనమ్, మే, పాహి వ్యానమితి వి + ఆనమ్, మే, పాహి, చక్షుః, మే, ఉర్వ్యాః, వి, భాహి, శ్రోత్రమ్, మే, శ్లోకయ, అపః, పిన్వ, ఓషధీః, జిన్వ, ద్విపాదితి ద్వి + పాత్, అవ, చతుష్పాత్, చతుః పాదితి చతుః + పాత్, పాహి, దివః, వృష్టిమ్, ఆ, ఈరయ ౹౮॥

పదార్థః :- (ప్రాణమ్) నాభేరూర్ధ్వగామినమ్ (మే) మమ (పాహి) రక్ష (అపానమ్) యో నాభేరర్వాగ్గచ్ఛతి తమ్ (మే) మమ (పాహి) (వ్యానమ్) యో వివిధేషు శరీరసంధిష్వనితి తమ్ (మే) (పాహి) (చక్షుః) నేత్రమ్ (మే) (ఉర్వ్యా) బహురూపయోత్తమఫలప్రదయా పృథివ్యా సహ. ఉర్వీతి పృథివీ.నా.. నిఘం. ౧.౧ (వి) (భాహి) (శ్రోత్రమ్) (మే) (శ్లోకయ) శాస్త్రశ్రవణాయ సంబంధయ (అపః) ప్రాణాన్ (పిన్వ) పుష్ణీహి (సించ (ఓషధీః) సోమయవాదీన్ (జిన్వ) ప్రాప్నుహి, జిన్వతీతి గతికర్మా.. నిఘం. ౨.౧౪. (ద్విపాత్) మనుష్యాదీన్ (అవ) రక్ష (చతుష్పాత్) గవాదీన్ (పాహి) (దివః) సూర్యప్రకాశాత్ (వృష్టిమ్) (ఆ) (ఈరయ) ప్రేరయ. ॥౮॥

అన్వయః :- హే పతే స్త్రీ పురుష వా త్వముర్వ్యా సహ మే ప్రాణం పాహి, మేఽపానం పాహి మే వ్యానం పాహి, మే చక్షుర్విభాహి, మే శ్రోత్రం శ్లోకయాపః పిన్వౌషధీర్జిన్వ ద్విపదావ చతుష్పాత్ పాహి యథా సూర్యో దివో వృష్టిం కరోతి తథా గృహకృత్యమేరయ. ॥౮॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. స్త్రీపురుషౌ స్వయంవరం వివాహం విధాయాతి ప్రేమ్ణా పరస్పరం ప్రాణప్రియాచరణం శాస్త్రశ్రవణమోషధ్యాదిసేవనం కృత్వా యజ్ఞాద్వృష్టిం చ కారయేతామ్. ౹౮॥

పదార్థము :- ఓ పతీ! లేక పత్నీ! నీవు (ఉర్వ్యా) అనేకవిధములుగ ఉత్తమక్రియలతో (మే) నాయొక్క (ప్రాణమ్) నాభికిపైన నడచునట్టి ప్రాణవాయువుయొక్క (పాహి) రక్షణయొనర్చుము (మే) నాయొక్క (అపానమ్) నాభికి క్రింద గుహ్యేంద్రియమార్గమున బయటికి వెడలు అపానవాయువును (పాహి) రక్షించుము (మే) నాయొక్క (వ్యానమ్) అనేకవిధములుగ శరీరసంధులందుండు వ్యానవాయువును (పాహి) రక్షణచేయుము (మే) నాయొక్క (చక్షుః) నేత్రములను (విభాహి) ప్రకాశవంతమొనర్చుము (మే) నాయొక్క (శ్రోత్రమ్) కర్ణములను (శ్లోకయ) శాస్త్రశ్రవణమునందు సంయుక్తపరచుము (అపః) ప్రాణములను (పిన్వ) పుష్టివంతమొనర్చుము (ఓషధీః) సోమలత, యవలు [గోధుమలు] మున్నగు ఓషధులను (జిన్వ) ప్రాప్తించుకొనుము (ద్విపాత్) మనుష్యులు మున్నగు ద్విపాదప్రాణుల (అవ) రక్షణయొనర్చుము (చతుష్పాత్) నాల్గుపాదములు గలిగిన గోవులు మున్నగువానిని (పాహి) రక్షించుము. సూర్యుడెట్లు (దివః) తనప్రకాశముచే (వృష్టిమ్) వర్షింపజేయునో, అట్లే గృహకార్యములను (ఏరయ) చక్కగా పొందుము. ౹౮॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. స్త్రీ పురుషులు స్వయంవర విధిగా వివాహమాడి అతిప్రేమతో ప్రాణములవలె పరస్పరము ప్రియాచరణముతో శాస్త్రములను మననమొనర్చుకొని ఓషధ్యాదుల సేవనము మరియు యజ్ఞాదుల అనుష్ఠానముచే వర్షముల గలిగించుచు సుఖులై యుండవలెను.॥౮॥

8.O husband, guard thou my prana guard my apana Guard my vyana through different nice devices. Illumine my eye. Fill my ear with religious sermons. Strengthen my vital breaths. Get medicinal plants. Protect bipeds Protect quadrupeds. Manage well the household affairs, as sun, with its brilliance pours the rain!.

౬౯౭.మూర్ధా వయ ఇత్యస్య విశ్వేదేవా ఋషయః, ప్రాజాపత్యాదయో దేవతాః, పూర్వస్య నిచృద్బ్రాహ్మీ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పురుష ఇత్యుత్తరస్య బ్రాహ్మీ పంక్తి శ్ఛందః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౬౯౭ మూర్ధా వయః ప్రజాపతిశ్ఛన్దః క్షత్రం వయో మయన్దం ఛన్దో

విష్టమ్భో వయోఽధిపతిశ్ఛన్దో విశ్వకర్మా వయః పరమేష్ఠీ ఛన్దో

వస్తో వయో విబలం ఛన్దో వృష్ణిర్వయో విశాలం ఛన్దః పురుషో

వయస్తన్ద్రం ఛన్దో వ్యాఘ్రో వయోఽనాధృష్టం ఛన్దః సింహో

వయశ్ఛదిశ్ఛన్దః పష్ఠవాడ్వయో బృహతీ ఛన్దఽ ఉక్షా వయః కకుప్

ఛన్దఽ ఋషభో వయః సతోబృహతీ ఛన్దః ॥౯॥

ప.విః-మూర్ధా, వయః, ప్రజాపతిరితి ప్రజా + పతిః, ఛన్దః, క్షత్రమ్, వయః, మయన్దమ్, ఛన్దః, విష్టమ్భః, వయః, అధిపతిరిత్యధి + పతిః, ఛన్దః, విశ్వకర్మేతి విశ్వ + కర్మా, వయః, పరమేష్ఠీ, పరమేష్ఠీతి పరమే + స్థీ, ఛన్దః, వస్తః, వయః, విబలమితి వి + బలమ్, ఛన్దః, వృష్ణిః,

వయః, విశాలమితి వి + శాలమ్, ఛన్దః, పురుషః, వయః, తన్ద్రమ్, ఛన్దః, వ్యాఘ్రః, వయః, అనాధృష్టమ్, ఛన్దః, సింహః, వయః, ఛదిః, ఛన్దః, పష్ఠవాడితి పష్ఠ+వాట్, వయః, బృహతీ, ఛన్దః, ఉక్షా, వయః, కకుప్, ఛన్దః, ఋషభః, వయః,సతోబృహతీతి సతః+బృహతీ, ఛన్దః॥౯॥

పదార్థః:-(మూర్ధా) మూర్ధావదుత్తమం బ్రాహ్మణకులమ్ (వయః) కమనీయమ్ (ప్రజాపతిః) ప్రజాపాలకః (ఛన్దః) విద్యాధర్మశమాదికర్మ (క్షత్రమ్) క్షత్రియకులమ్ (వయః) న్యాయవినయపరాక్రమ వ్యాప్తమ్ (మయన్దమ్) యన్మయం సుఖం దదాతి తత్ (ఛన్దః) బలయుక్తమ్ (విష్టమ్భః) విశో వైశ్యస్య విష్టమ్భో రక్షణం యేన (వయః) ప్రజనకః (అధిపతిః) అధిష్ఠాతా (ఛన్దః) స్వాధీనః (విశ్వకర్మా) అఖిలోత్తమకర్మకర్తా రాజా (వయః) కమితా (పరమేష్ఠీ) సర్వేషాం స్వామీ (ఛన్దః) స్వాధీనః (వస్తః) వ్యవహారైరాచ్ఛాదితో యుక్తః (వయః) వివిధవ్యవహారవ్యాపీ (విబలమ్) వివిధం బలం యస్మాత్ (ఛన్దః) (వృష్ణిః) సుఖసేచకః (వయః) సుఖప్రాపకమ్ (విశాలమ్) విస్తీర్ణమ్ (ఛన్దః) స్వాచ్ఛన్ద్యమ్ పురుషః పురుషార్థయుక్తః (వయః) కమనీయం కర్మ (తన్ద్రమ్) కుటుమ్బధారణమ్. అత్ర తత్రి కుటుమ్బధారణ ఇత్యస్మాదచ్ వర్ణవ్యత్యయేన తస్య దః (ఛన్దః) బలమ్ (వ్యాఘ్రః) యో వివిధాన్ సమన్తాజ్జిఘ్రతి (వయః) కమనీయమ్ (అనాధృష్టమ్) ధార్ష్ట్యమ్ (ఛన్దః) బలమ్ (సింహః) యో హినస్తి పశ్వాదీన్ సః (వయః) పరాక్రమమ్ (ఛదిః) అపవారణమ్ (ఛన్దః) ప్రదీపనమ్ (పష్ఠవాట్) యః పష్ఠేన పృష్ఠేన వహత్యుష్ట్రాదిః. వర్ణవ్యత్యయేన ఋకారస్యాత్రాకారదేశః (వయః) బలవాన్ (బృహతీ) మహత్త్వమ్ (ఛన్దః) పరాక్రమమ్ (ఉక్షా) సేచకో వృషభః (వయః) బలిష్ఠః (కకుప్) దిశః (ఛన్దః) ఆనన్దమ్ (ఋషభః) గతిమాన్ పశుః (వయః) బలిష్ఠః (సతోబృహతీ) (ఛన్దః) స్వాతంత్ర్యమ్. ॥ ౯ ॥

అన్వయః :-హే స్త్రి! పురుష వా మూర్ధా ప్రజాపతిరివ త్వం వయో మయన్దం ఛన్దః క్షత్రమేరయ విష్టమ్భోఽధిపతిరివ త్వం వయశ్ఛన్ద ఏరయ విశ్వకర్మా పరమేష్ఠీవ త్వం వయశ్ఛన్ద ఏరయ వస్త ఇవ త్వం వయో విబలం ఛన్ద ఏరయ. వృష్ణిరివ త్వం విశాలం వయశ్ఛన్ద ఏరయ పురుష ఇవ త్వం వయస్తన్ద్రం ఛన్ద ఏరయ వ్యాఘ్ర ఇవ త్వం వయోఽనాధృష్టం ఛన్ద ఏరయ సింహ ఇవ త్వం వయశ్ఛదిశ్ఛన్ద ఏరయ పష్ఠవాడివ త్వం బృహతీ వయశ్ఛన్ద ఏరయోక్షేవ త్వం వయః కకుప్ఛన్ద ఏరయ. ఋషభ ఇవ త్వం వయః సతోబృహతీ ఛన్ద ఏరయ ప్రేరయ. ॥ ౯ ॥

భావార్థః :-అత్ర శ్లేషవాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. ఏరయేతి పూర్వస్మాన్మన్త్రాదనువర్తతే. స్త్రీపురుషై ర్బ్రాహ్మణాదివర్ణాన్ స్వచ్ఛన్దాన్ సంపాద్య వేదాదీన్ ప్రచార్యాలస్యాదికం త్యక్త్వా శత్రూన్నివార్య మహద్బలం సదా వర్ధనీయమ్. ॥ ౯ ॥

పదార్థము :- ఓ స్త్రీ మరియు పురుషుడా! (మూర్ధా) శిరస్సువంటి ఉత్తమ బ్రాహ్మణవర్ణము (ప్రజాపతిః) ప్రజాపాలకుడగు రాజువలె నీవు (వయః) కామించదగిన (మయన్దమ్) సుఖదాయకమ్ము (ఛన్దః) బలయుక్తమునగు (క్షత్రమ్) క్షత్రియవంశమునకు ప్రేరణనిమ్ము (విష్టమ్భః) వైశ్యుల రక్షణకు హేతువగు (అధిపతిః) అధిష్ఠాతయగు నృపునివంటి నీవు (వయః) న్యాయవినయములను ప్రాప్తించుకొనిన (ఛన్దః) స్వాధీన పురుషునికి ప్రేరణనిమ్ము (విశ్వకర్మా) సమస్త ఉత్తమకర్మల నొనర్చు (పరమేష్ఠీ) ఎల్లరకు స్వామియగు రాజువంటినీవు (వయః) కోరదగిన (ఛన్దః) స్వాతంత్ర్యమును (ఏరయ) వృద్ధిపరచుము (వస్తః) వ్యవహారదక్షుడగువానివలె నీవు (వయః) అనేకవిధములగు వ్యవహారవ్యాప్తుడవు (విబలమ్) అనేకవిధములగు బలములకు హేతువగు (ఛన్దః) ఆనందమును పెంపొందించుము (వృష్ణిః) సుఖముల పూర్ణమొనర్చువానివలె నీవు (విశాలమ్) విస్తారయుక్తులు (వయః) సుఖదాయకులు (ఛన్దః) స్వతంత్రతను వృద్ధిపరచు (పురుషః) పురుషార్థపరులవలె నీవు (వయః) కాంక్షించదగిన (తన్ద్రమ్) కుటుంబధారణరూపకర్మల మరియు బలమును వృద్ధిపరచు (వ్యాఘ్రః) అనేకవిధములగు పదార్థములను చక్కగా పసిగట్టు వ్యాఘ్రమువంటి రాజువగునీవు (వయః) కోరదగిన (అనాధృష్టమ్) దృఢమైన (ఛన్దః) శక్తిని వృద్ధిపరచుము. (సింహః) పశ్వాదులను చంపునట్టి సింహమువంటి పరాక్రమశాలి, రాజువగు నీవు (వయః) పరాక్రమముతోగూడ (ఛదిః) నిరోధశక్తిని (ఛన్దః) ప్రకాశమును పెంపొందించుము (పష్ఠవాట్) వీపుపై భారమును మోయు ఒంటె మున్నగువానివలె వైశ్యుడవగు నీవు (బృహతీ) మహాన్ (వయః) బలయుక్త (ఛన్దః) పరాక్రమమును ప్రేరేపించుము (ఉక్షా) సేచనమొనర్చు ఎద్దువంటి శూద్రుడవగు నీవు (వయః) అతిబలమునకు హేతువగు (కకుప్) దిశల మరియు (ఛన్దః) ఆనందమును వృద్ధిపరచుము (ఋషభః) శీఘ్రగామి పశువువంటి భృత్యుడవగు నీవు (వయః) బలముతో గూడ (సతోబృహతీ) మహోత్తమమైన (ఛన్దః) స్వాతంత్ర్యప్రేరణను గలిగించుము.।౯॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున శ్లేష మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. మరియు పూర్వ మంత్రమునుండి **'ఏరయ'** అను పదము అనువృత్తియైనది. స్త్రీ పురుషులకు బ్రాహ్మణాది వర్ణములకు స్వతంత్రత, వేదము మున్నగు శాస్త్రములప్రచారము, ఆలస్యాది సోమరితనముయొక్క త్యాగము మరియు శత్రువుల నివారణ మొనర్చి మహాశక్తులను వృద్ధిపరచుకొనుట యోగ్యము.।౯॥

. 9.The Brahman is foremost in the society , like head in the body, His force lies in the protection of humanity through knowledge, religion and austerity. The Kshatriya is a class amongst men. His power lies is affording happiness to humanity through justice. Humility and strength. The Vaishya is another class, who amasses foodstuffs. His strength lies in becoming the lord of riches. The artisan Shudra is another class of men, whose strength lies in doing hard work.

The king, the doer of all good acts, is lovable, lord of all subjects and independent. It is the duty of man at the helm of affairs, to muster different forces for the protection of his body. It is the duty of the strong man, who is competent ot give happiness to others, to attain to supremacy, and grant power to others.

It is duty of an affluent person to nourish his family. It is the duty of a man heroic like a tiger, to be invincible by an enemy. He, who is powerful to subdue foes, powerful like the lion, should afford protection to his people, like the roof of the house.

He, who like the came! can take upon his shoulders this responsibility of managing the affairs of the State, should like the earth take upon himself the burden of all enterprises.

It is the duty of a man, strong like an ox, to protect his subjects and treat all straightly and justly.

It is the duty of a person well-known for his intellect and honour, to undertake projects that lie before him.

౧౦. అనడ్వానిత్యస్య విశ్వేదేవ ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, నిచృదష్టిశ్ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల పై విషయమే.

౧౦. అనడ్వాన్వయః పంక్తిశ్ఛన్దో ధేనుర్వయో జగతీ ఛన్దస్త్ర్యవిర్వయస్త్రిష్టుప్
ఛన్దో దిత్యవాడ్ వయో విరాట్ ఛన్దః పంచావిర్వయో గాయత్రీ ఛన్దస్త్రివత్సో
వయఽ ఉష్ణిక్ ఛన్దస్తుర్యవాడ్ వయోఽనుష్టుప్ ఛన్దః॥౧౦॥

ప. వి:- అనడ్వాన్, వయః, పంక్తిః, ఛన్దః, ధేనుః, వయః, జగతీ, ఛన్దః, త్ర్యవిరితి త్రి + అవిః, వయః, త్రిష్టుప్, త్రిస్తుబితి త్రి + స్తుప్, ఛన్దః, దిత్యవాడితి దిత్య + వాట్, వయః, విరాడితి వి+రాట్, ఛన్దః, పఞ్చావిరితి పఞ్చ + అవిః, వయః, గాయత్రీ, ఛన్దః, త్రివత్స ఇతి త్రి+వత్సః, వయః, ఉష్ణిక్, ఛన్దః, తుర్యవాడితి తుర్య + వాట్, వయః, అనుష్టుప్, అనుస్తుబిత్యను+స్తుప్, ఛన్దః.॥౧౦॥

పదార్థః :-(అనడ్వాన్) వృషభః (వయః) (బలమ్) (పంక్తిః) (ఛన్దః) (ధేనుః) దుగ్ధప్రదా (వయః) కామనామ్ (జగతీ) జగదుపకారకమ్ (ఛన్దః) ఆహ్లాదనమ్ (త్ర్యవిః) త్రయోఽవ్యాదయో యస్మాత్తమ్ (వయః) ప్రజననమ్ (త్రిష్టుప్) త్రీణి కర్మోపాసనాజ్ఞానాని స్తువన్తి యయా సా (ఛన్దః) (దిత్యవాట్) దితిభిః

ఖణ్డనైర్నిర్వృత్తాన్ యవాదీన్ వహతి (వయః) ప్రాపణమ్ (విరాట్) (ఛన్దః) ఆనన్దకరమ్ (పంచావిః) పంచేన్ద్రియాణ్యవన్తి యేన సః (వయః) విజ్ఞానమ్ (గాయత్రీ) (ఛన్దః) (త్రివత్సః) త్రయః కర్మోపాసనాజ్ఞానాని వత్సా ఇవ యస్య సః (వయః) పరాక్రమమ్ (ఉష్ణిక్) యద్ దుఃఖాని దహతి తమ్ (ఛన్దః) (తుర్యవాట్) తుర్యాన్ చతురో వేదాన్ వహతి యేన సః వయః (అనుష్టుప్) అనుస్తౌతి యయా సా (ఛన్దః) సుఖసాధకమ్. అత్ర పూర్వవత్ మన్త్రత్రయ ప్రతీకాని లోకస్తా ఇన్ద్ర (౧.౨.౪౪.౪౬) మితి లిఖితాని నివారితాని. ౧౨ ॥ ౧౦ ॥

అన్వయః :- హే స్త్రీ పురుష వా ఽనడ్వానివ త్వం పంక్తిశ్ఛన్దో వయ ఏరయ, ధేనురివ త్వం జగతీ ఛన్దో వయ ఏరయ. త్ర్యవిరివ త్వం త్రిష్టుప్ ఛన్దో వయ ఏరయ. దిత్యవాడివ త్వం విరాట్ ఛన్దో వయ ఏరయ, పంచావిరివ త్వం గాయత్రీ ఛన్దో వయ ఏరయ, త్రివత్స ఇవ త్వముష్ణిక్ ఛన్దో వయ ఏరయ, తుర్యవాడివ త్వమనుష్టుప్ఛన్దో వయ ఏరయ. ॥ ౧౦ ॥

భావార్థః :- అత్ర శ్లేషవాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. ఏరయపదానువృత్తిశ్చ. యథా ఽనడుహాదీనాం రక్షణేన కృషీవలా అన్నాదీన్యుత్పాద్య సర్వాన్ సుఖయన్తి తథైవ విద్వాంసః స్త్రీపురుషా విద్యాం ప్రచార్య సర్వానానన్దయన్తి.॥ ౧౦ ॥

పదార్థము :- ఓ స్త్రీ లేక పురుషుడా! (అనడ్వాన్) గోవు మరియు వృషభములవలె బలశాలివై నీవు (పంక్తిః) స్పష్టమైన (ఛన్దః) స్వతంత్ర (వయః) బలమును ప్రేరేపించుము (ధేనుః) పాలనిచ్చు గోవువలె నీవు (జగతీ) జగదుపకారకమగు (ఛన్దః) ఆనంద (వయః) కామితమును వృద్ధిపరచుము (త్ర్యవిః) మూటి [గోవు, గొఱ్ఱె, మేక] అధికారివలె నీవు వృద్ధిజెందినవాడవై (త్రిష్టుప్) జ్ఞానకర్మోపాసనల స్తుతికి హేతువులైన (ఛన్దః) స్వాతంత్ర్యముయొక్క (వయః) ఉత్పత్తిని పెంపొదించుము (దిత్యవాడ్) భూమిని దున్నుటవల్ల ఉత్పన్నమగు యవలు మున్నగు వానిని ప్రాప్తించుకొనుక్రియపగిది నీవు (విరాట్) అనేక ప్రకాశములతోగూడ (ఛన్దః) ఆనందకారక (వయః) ప్రాప్తిని పెంపొందించుము (పఞ్చావిః) పంచేంద్రియముల రక్షణకు హేతువగు ఓషధులవలె నీవు (గాయత్రీ) గాయత్రి (ఛన్దః) మంత్రముయొక్క (వయః) విజ్ఞానమును వృద్ధియొనర్చుము (త్రివత్సః) జ్ఞానకర్మోపాసనలను కాంక్షించువారివలె నీవు (ఉష్ణిక్) దుఃఖనాశకమును (ఛన్దః) స్వతంత్రతను (వయః) పరాక్రమమును పెంచుము. మరియు (తుర్యవాట్) చతుర్వేదముల జ్ఞానమును గలిగించువారివలె నీవు (అనుష్టుప్) అనుకూల స్తుతికొరకు (ఛన్దః) సుఖసాధకమగు (వయః) కోరికను ప్రతిదినము వృద్ధి యొనర్చుచుండుము. ॥౧౦॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున శ్లేష, వాచకలుప్తోపమాలంకారము లున్నవి. కృషీవలురు ఎద్దులు మున్నగు సాధనముల రక్షణద్వారా అన్నాది పదార్థముల నుత్పన్నమొనర్చి సకలప్రజలకు సుఖముల గలిగించునట్లు విద్వాంసులు విద్యాప్రచారములద్వారా సమస్త ప్రాణులకు ఆనందమును గలిగింతురు. ॥౧౦॥

Like the bull that conveys the cart, the physically developed person should ripen his semen and undertake duties of a house-holder. The souls that like the milch-cow nourish others, are fit to rear the world.

The master of the three vedas should praise God through action, contemplation and knowledge.

The person brilliant like the sun, should through eminence and knowledge illumine himself and others. He who controls his five organs, can control his five breaths. He, who is engrossed in action, contemplation and knowledge, is fit to eradicate his sins.

He who knows all the four vedas, constantlly prays to God.

౬౯౯. ఇన్ద్రాగ్నీ ఇత్యస్య విశ్వేదేవా ఋషయః, ఇన్ద్రాగ్నీ దేవతే, భురిగనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల పై విషయమే.

౬౯౯ ఇన్ద్రాగ్నీ౨ అవ్యథమానామిష్టకాం దృంహతం యువమ్।

పృష్ఠేన ద్యావాపృథివీ౨ అన్తరిక్షం చ విబాధసే ॥౧౧॥

ప. విః- ఇన్ద్రాగ్నీ ఇతీన్ద్రాగ్నీ, అవ్యథమానామ్, ఇష్టకామ్, దృంహతమ్, యువమ్, పృష్ఠేన, ద్యావాపృథివీ ఇతి ద్యావా + పృథివీ, అన్తరిక్షమ్, చ, వి, బాధసే॥౧౧॥

పదార్థః :-(ఇన్ద్రాగ్నీ) ఇన్ద్రో విద్యుచ్చాగ్నీ సూర్యశ్చేవ (అవ్యథమానామ్) ఆపీడితామచలితామ్ (ఇష్టకామ్) ఇష్టం కర్మ యస్యాస్తామ్ (దృంహతమ్) వర్ధేతామ్ (యువమ్) యువామ్ (పృష్ఠేన) (ద్యావాపృథివీ) ప్రకాశభూమీ (అన్తరిక్షమ్) ఆకాశమ్ (చ) (వి) (బాధసే) ॥ ౧౧ ॥

అన్వయః :-హే ఇన్ద్రాగ్నీ ఇవ వర్తమానౌ స్త్రీపురుషౌ! యువం యువామవ్యథమానాం ప్రజ్ఞాం ప్రాప్యేష్టకామివ గృహాశ్రమం దృంహతమ్. యథా ద్యావాపృథివీ పృష్ఠేనాన్తరిక్షం బాధేతే తథా దుఃఖాని శత్రూంశ్చ బాధేథామ్. హే పురుష! యథా త్వమేతస్యాః స్వపత్న్యాః పీడాం విబాధసే తథా చేయమపి తవ పీడాం బాధతామ్. ॥ ౧౧ ॥

భావార్థః :-అత్ర శ్లేషవాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యథా విద్యుత్సూర్యావపో వర్షిత్వౌషధ్యాదీన్ వర్ధయత స్తథైవ స్త్రీపురుషౌ కుటుంబం వర్ధయేతామ్. యథా ప్రకాశః పృథివీ ఆకాశమాచ్ఛాదయతస్తథైవ గృహాశ్రమ వ్యవహారమలంకుర్యాతామ్. ॥ ౧౧ ॥

పదార్థము :-(యువమ్) మీ రిరువురు (అవ్యథమానమ్) నిశ్చలబుద్ధిని పొంది (ఇష్టకామ్) ఇటుకలవలె పటిష్ఠమగు గృహాశ్రమమును (దృంహతమ్) దృఢపరచుము. ఎట్లు (ద్యావాపృథివీ) ప్రకాశము మరియు భూమి (పృష్ఠేన) వీపుచే (అన్తరిక్షమ్) ఆకాశమును బంధించివేయునో అట్లే నీవు దుఃఖములను, శత్రువులను బంధించివేయుము. ఓ పురుషుడా! నీ వెట్లు నీయొక్క ఈ స్త్రీ బాధలను (విబాధసే) విశేషించి తొలగించి వేయుచున్నావో అట్లే ఈ స్త్రీయును నీ సమస్త పీడలను దొలగించునుగాక! ॥౧౧॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున శ్లేష మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. విద్యుత్తు మరియు సూర్యుడు జలము, వర్షము, ఓషధులు మున్నగు పదార్థములను పెంపొందజేయునట్లు స్త్రీ పురుషులు ప్రకాశము భూమి రెండును ఆకాశమును ఆవరణ మొనర్చునట్లు కుటుంబమును, గృహాశ్రమ వ్యవహారములను పరిపూర్ణ మొనర్చవలయును. ॥౧౧॥

11.O husband and wife, behaving like lightning and earth, with mature intellect, make your domestic life cemented like a brick. Just as the sun and earth with their might restrict the atmosphere, so should ye bind your foes and remove miseries. O man just as thou removest the affliction of thy wife, so shouldsts he remove thine!.

౭౦౦. విశ్వకర్మేత్యస్య విశ్వకర్మర్షిః, వాయుర్దేవతా, వికృతి శ్ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల పై విషయమే.

౭౦౦ విశ్వకర్మా త్వా సాదయత్వన్తరిక్షస్య పృష్ఠే వ్యచస్వతీం

ప్రథస్వతీమన్తరిక్షం యచ్ఛాన్తరిక్షం దృꣳహాన్తరిక్షం మా హిꣳసీః।

విశ్వస్మై ప్రాణాయాఽపానాయ వ్యానాయోదానాయ ప్రతిష్ఠాయై

చరిత్రాయ వాయుష్ట్వాఽభిఽపాతు మహ్యా స్వస్త్యా ఛర్దిషా

శన్తమేన తయా దేవతయాఙ్గిరస్వద్ ధ్రువా సీద ॥౧౨॥

ప.వి:-విశ్వకర్మేతి విశ్వ+ కర్మా, త్వా, సాదయతు, అంతరిక్షస్య, పృష్ఠే, వ్యచస్వతీమితి వ్యచః + వతీమ్, ప్రథస్వతీమ్, అంతరిక్షమ్, యచ్ఛ, అన్తరిక్షమ్, దృꣳహ, అంతరిక్షమ్, మా, హిꣳసీః, విశ్వస్మై, ప్రాణాయ, అపానాయ, వ్యానాయ, ఉదానాయ, ప్రతిష్ఠాయై, చరిత్రాయ,

వాయుః, త్వా, అభి, పాతు, మహ్యా, స్వస్త్యా, ఛర్దిషా, శన్తమేన, తయా, దేవతయా, అఙ్గిరస్వత్, ధ్రువా, సీద ॥౧౨॥

పదార్థః :- (విశ్వకర్మా) అఖిలశుభక్రియాకుశలః (త్వా) త్వామ్ (సాదయతు) సంస్థాపయతు (అన్తరిక్షస్య) ఆకాశస్య (పృష్ఠే) భాగే (వ్యచస్వతీమ్) ప్రశస్తం వ్యచో విజ్ఞానం సత్కారణం విద్యతే యస్యాస్తామ్ (ప్రథస్వతీమ్) ఉత్తమవిస్తీర్ణవిద్యాయుక్తామ్ (అన్తరిక్షమ్) జలమ్. అన్తరిక్షమిత్యుదకనామ, నిఘం. ౧.౧౨ (యచ్ఛ) (అన్తరిక్షమ్) ప్రశస్తం శోధితముదకమ్ (దృంహ) (అన్తరిక్షమ్) మధురాదిగుణయుక్తం రోగనాశకముదకమ్ (మా) (హింసీః) హింస్యాః (విశ్వస్మై) సమగ్రాయ (ప్రాణాయ) (అపానాయ) (వ్యానాయ) (ఉదానాయ) (ప్రతిష్ఠాయై) (చరిత్రాయ) శుభకర్మాచారాయ (వాయుః) ప్రాణ ఇవ (త్వా) (అభి) (పాతు) (మహ్యా) మహత్యా (స్వస్త్యా) సుఖక్రియయా (ఛర్దిషా) ప్రకాశేన (శన్తమేన) అతిశయేన సుఖకారకేణ (తయా) (దేవతయా) దివ్యసుఖప్రదానక్రియయా సహ (అఙ్గిరస్వత్) సూత్రాత్మవాయువత్ (ధ్రువా) నిశ్చలజ్ఞానయుక్తా (సీద) స్థిరా భవ.॥౧౨॥

అన్వయః :- హే స్త్రి! విశ్వకర్మా పతిర్యాం వ్యచస్వతీం ప్రథస్వతీమన్తరిక్షస్య పృష్ఠే త్వా సాదయతు. సా త్వం విశ్వస్మై ప్రాణాయాపానాయ వ్యానాయోదానాయ ప్రతిష్ఠాయై చరిత్రాయాన్తరిక్షం యచ్ఛాఽన్తరిక్షం దృంహాన్తరిక్షం మా హింసీః యో వాయుః ప్రాణ ఇవ ప్రియస్తవ స్వామీ మహ్యా స్వస్త్యా ఛర్దిషా శన్తమేన త్వా త్వామభిపాతు సా త్వం తయా పత్యాఖ్యయా దేవతయా సహాఙ్గిరస్వద్ ధ్రువా సీద ॥ ౧౨ ॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః యథా పురుషః స్త్రియం సత్కర్మసు నియోజయేత్తథా స్త్ర్యపి స్వపతిం చ ప్రేరయేత్, యతః సతతమానన్దో వర్ధేత. ॥ ౧౨ ॥

పదార్థము :- ఓ మహిళారత్నమా! (విశ్వకర్మా) సంపూర్ణ శుభకర్మలొనర్చుటయందు కుశలుడగు నీ పతి (వ్యచస్వతీమ్) ప్రశంసనీయ విజ్ఞానము మరియు సత్కారములతో (ప్రథస్వతీమ్) ఉత్తమ విస్తృతమగు విద్యలుగల (అన్తరిక్షస్య) ప్రకాశముయొక్క (పృష్ఠే) ఒక భాగమునందు (త్వా) నిన్ను (సాదయతు) నిలుపునుగాక! ఐతే నీవు (విశ్వస్మై) సకల (ప్రాణాయ) ప్రాణము (అపానాయ) అపానము (వ్యానాయ) వ్యానము మరియు (ఉదానాయ) ఉదానరూప శరీరస్థవాయువు మరియు (ప్రతిష్ఠాయై) ప్రతిష్ఠ (చరిత్రాయ) శుభకర్మాచరణకై (అన్తరిక్షమ్) జలములు మున్నగువానిని (యచ్ఛ) ఇచ్చుచుండుము (అన్తరిక్షమ్) ప్రశంసనీయముగ శుద్ధపరచిన, జలములతో గూడిన అన్నము, ధనములు మున్నగువానిని (దృంహ) పెంపొందించుము. మరియు (అన్తరిక్షమ్) మధురగుణములతో గూడి రోగనాశకమగు ఆకాశస్థ సకల పదార్థములను (మా హింసీః) నష్టపరచకుము (త్వా) నిన్ను (వాయుః) ప్రాణములవంటి ప్రియపతి (మహ్యా) గొప్ప (స్వస్త్యా) సుఖరూపక్రియ (ఛర్దిషా) ప్రకాశము మరియు (శన్తమేన) అతిసుఖదాయకమగు విజ్ఞానముచే

నిన్ను (అభిపాతు) అన్నివైపులనుండి రక్షణచేయుగాక! కావున నీవు (తయా) అట్టి (దేవతయా) దివ్యసుఖప్రద క్రియలతో గూడియున్న పతిరూప దేవతతో (అఙ్గిరస్వత్) వ్యాపక వాయువువలె (ధ్రువా) నిశ్చలజ్ఞానముతో (సీద) స్థిరముగ నుందువుగాక! ॥౧౨॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున శ్లేష మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. భర్త భార్యను శ్రేష్ఠమగు శుభకర్మలందు నియుక్తపరచునట్లు భార్యయును తన భర్తను సదా శుభకర్మలొనర్చుటకై ప్రేరణ నిచ్చుచుండవలయును. అందువల్ల ఉభయులకు నిరంతరము ఆనందప్రాప్తి గలుగుచుండును. ॥౧౨॥

12.O woman, may thy husband well-versed in doing various noble deeds, fix in his heart thee, full of reverence, praiseworthy knowledge, and vast store of learning. Thou shouldst offer water to all, for the safety of their Pran, Vyan, Udan, and Saman, for their prosperity and preservation of character. Increase the store of laudable, pure water. Don't destroy the sweet and disease-uprooting water. May thy husband, loving thee like life, keep thee safe with great well-being, his splendour and pleasant knowledge. Live constantly with thy godly husband like the soul!.

౭౦౧.రాజ్ఞ్యసీత్యస్య విశ్వదేవ ఋషిః, దిశో దేవతాః, విరాట్ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మలల పై విషయమే.

౭౦౧ రాజ్ఞ్యసి ప్రాచీ దిగ్విరాడసి దక్షిణా దిక్ సమ్రాడసి ప్రతీచీ దిక్ స్వరాడస్యుదీచీ దిగధిపత్న్యసి బృహతీ దిక్ ॥౧౩॥

ప.వి:-రాజ్ఞీ, అసి, ప్రాచీ, దిక్, విరాడితి వి+రాట్, అసి, దక్షిణా, దిక్, సమ్రాడితి సమ్ + రాట్, అసి, ప్రతీచీ, దిక్, స్వరాడితి స్వ+రాట్, అసి, ఉదీచీ, దిక్, అధిపత్నీత్యధి + పత్నీ, అసి, బృహతీ, దిక్ ॥౧౩॥

పదార్థః :-(రాజ్ఞీ) రాజమానా (అసి) (ప్రాచీ) పూర్వా (దిక్) దిగివ (విరాట్) వివిధవినయ విద్యాప్రకాశయుక్తా (అసి) (దక్షిణా) (దిక్) దిగివ (సమ్రాట్) సమ్యక్ సుఖే భూగోలే రాజమానా (అసి) (ప్రతీచీ) పశ్చిమా (దిక్) (స్వరాట్) యా స్వయం రాజతే సా (అసి) (ఉదీచీ) ఉత్తరా (దిక్) (అధిపత్నీ) గృహేఽధికృతా స్త్రీ (అసి) (బృహతీ) మహతీ (దిక్) అధ ఊర్ధ్వా.॥౧౩॥

అన్వయః :-హే స్త్రి! యా త్వం ప్రాచీ దిగివ రాజ్ఞ్యసి, దక్షిణా దిగివ విరాడసి, ప్రతీచీ దిగివ సమ్రాడస్యుదీచీ దిగివ స్వరాడసి బృహతీ దిగివాధిపత్న్యసి సా త్వం సర్వాన్ పత్యాదీన్ ప్రీణీహి.॥౧౩॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా దిశః సర్వతోఽభివ్యాప్తా విజ్ఞాపికా అక్షుబ్ధాః సన్తి తథైవ స్త్రీశుభగుణకర్మస్వభావైః సహితా స్యాత్. ॥౧౩॥

పదార్థము :- ఓ మహిళామణీ! నీవు (ప్రాచీ) పూర్వ [తూర్పు] (దిక్) దిశవలె (రాజ్ఞీ) ప్రకాశవంతురాలవై (అసి) ఉన్నావు (దక్షిణా) దక్షిణ (దిక్) దిశవలె (విరాట్) అనేక ప్రకారముల, విద్యావినయముల ప్రకాశముగలదానవై (అసి) ఉన్నావు (ప్రతీచీ) పశ్చిమ [పడమర] (దిక్) దిశవలె (సమ్రాట్) చక్రవర్తిరాజువలె ఉత్తమ సుఖములతో గూడిన పృథివిపై తేజోవంతురాలవై (అసి) ఉన్నావు (ఉదీచీ) ఉత్తర (దిక్) దిశవలె (స్వరాట్) స్వయంప్రకాశమానవై (అసి) ఉన్నావు (బృహతీ) గొప్ప క్రింది, పైని (దిక్) దిశలవలె (అధిపత్నీ) గృహమందు అధికారప్రాప్తిగలదానవై (అసి) ఉన్నావు. కావున నీవు గృహమున పతిమొదలగు కుటుంబసభ్యులను తృప్తిపరచుము. ॥౧౩॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. దిశలు అన్నివైపులనుండి అభివ్యాప్తమైయుండి చంచలరాహిత్యమును బోధపరచునట్లు గృహపత్ని తన శుభగుణకర్మస్వభావములచే కుటుంబమును సుఖముగ నుంచవలెను. ॥౧౩॥

13.O woman, thou art brilliant like the East, modest like the South, calm and lustrous like the West, self-effulgent like the North. Like the vast upper and lower directions, thou hast been made the mistress of the house. Please thou thy husband and other relatives!.

౭౦౨. విశ్వకర్మేత్యస్య విశ్వేదేవా ఋషయః, వాయుర్దేవతా, స్వరాడ్బ్రాహ్మీ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల పై విషయమే.

౭౦౨ విశ్వకర్మా త్వా సాదయత్వన్తరిక్షస్య పృష్ఠే జ్యోతిష్మతీమ్।

విశ్వస్మై ప్రాణాయాఽపానాయ వ్యానాయ విశ్వం జ్యోతిర్యచ్ఛ।

వాయుష్టేఽధిపతిస్తయా దేవతయాఽఙ్గిరస్వద్ ధ్రువా సీద ॥౧౪॥

ప.వి:- విశ్వకర్మేతి విశ్వ + కర్మా, త్వా, సాదయతు, అన్తరిక్షస్య, పృష్ఠే, జ్యోతిష్మతీమితి జ్యోతిః + మతీమ్, విశ్వస్మై, ప్రాణాయ, అపానాయ, వ్యానాయ, విశ్వమ్, జ్యోతిః, యచ్ఛ, వాయుః, తే, అధిపతిరిత్యధి + పతిః, తయా, దేవతయా, అఙ్గిరస్వత్, ధ్రువా, సీద॥౧౪॥

పదార్థః :-(విశ్వకర్మా) సకలేష్టక్రియః (త్వా) త్వామ్ (సాదయతు) (అన్తరిక్షస్య) జలస్య (పృష్ఠే) ఉపరిభాగే (జ్యోతిష్మతీమ్) బహు జ్యోతిర్విద్యతే యస్యాస్తామ్ (విశ్వస్మై) సర్వస్మై (ప్రాణాయ) (అపానాయ) (వ్యానాయ) (విశ్వమ్) సంపూర్ణమ్ (జ్యోతిః) విజ్ఞానమ్ (యచ్ఛ) గృహాణ (వాయుః) ప్రాణ ఇవ ప్రియః (తే) తవ (అధిపతిః) (తయా) (దేవతయా) (అఙ్గిరస్వత్) సూర్యవత్ (ధ్రువా) దృఢా (సీద). ॥౧౪॥

అన్వయః :-హే స్త్రి! యా జ్యోతిష్మతీం త్వా విశ్వస్మై ప్రాణాయాఽపానాయ వ్యానాయాఽన్తరిక్షస్య పృష్ఠే విశ్వకర్మా సాదయతు సా త్వం విశ్వం జ్యోతిర్యచ్ఛ యో వాయురివ తేఽధిపతిరస్తి తయా దేవతయా సహ ధ్రువాంగిరస్వత్ సీద. ॥౧౪॥

భావార్థః :-స్త్రీ బ్రహ్మచర్యేణ స్వయం విదుషీ భూత్వా శరీరాత్మబలవర్ధనాయ స్వాపత్యేభ్యో విజ్ఞానం సతతం ప్రదద్యాదితి గ్రీష్మర్తువ్యాఖ్యానం కృతమ్. ॥౧౪॥

పదార్థము :-ఓ స్త్రీ రత్నమా! (జ్యోతిష్మతీమ్) బహుళ విజ్ఞానవతివగు (త్వా) నిన్ను (విశ్వస్మై) సకల (ప్రాణాయ) ప్రాణము (అపానాయ) అపానము (వ్యానాయ) వ్యానముల పుష్టికొరకు (అన్తరిక్షస్య) జలముల (పృష్ఠే) ఉపరిభాగమందు (విశ్వకర్మా) సమస్త శుభకర్మల గోరునట్టి పతి (సాదయతు) స్థాపించునట్లు నీవు (విశ్వమ్) సంపూర్ణ (జ్యోతిః) విజ్ఞానమును (యచ్ఛ) గ్రహణమొనర్చుము (వాయుః) ఏ ప్రాణములవంటి ప్రియురాలవగు (తే) నీయొక్క (అధిపతిః) స్వామిగలడో (తయా) అట్టి (దేవతయా) దివ్యస్వరూపుడగు పతితోగూడ (ధ్రువా) దృఢముగ (అఙ్గిరస్వత్) సూర్యునివలె (సీద) స్థిరురాలివగుము. ॥౧౪॥

భావార్థము :-స్త్రీ బ్రహ్మచర్యాశ్రమముతోగూడ తాను విద్వాంసురాలై, శరీరాత్మల బలములను పెంపొందించుటకై తన సంతానములకు నిరంతరము విజ్ఞానమును గలిగించవలయును (ఇచ్చటివరకు గ్రీష్మ ఋతువు వ్యాఖ్యానము పూర్తియైనది). ॥౧౪॥

14.O woman, may thy husband, the doer of various noble deeds, establish like sunlight on water, in his heart, thee, full of knowledge. Grant full light to all the members of the family for strengthening their Pran, Apan, Vyan. Thy husband dear like vital breath, is thy Lord. Live constantly with thy godly husband like the sun!.

౨౦౩.నభశ్చేత్యస్య విశ్వదేవ ఋషిః, ఋతవో దేవతాః, స్వరాడుత్కృతి శ్ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

అథ వర్షర్తు ర్వ్యాఖ్యాయతే. వర్షర్తువు వ్యాఖ్యానమిందుగలదు.

౨౦౩ నభశ్చ నభస్యశ్చ వార్షికావృతూఽ అగ్నేరన్తః శ్లేషోఽసి కల్పేతాం

ద్యావాపృథివీ కల్పన్తామాఽప ఓషధయః కల్పన్తామగ్నయః

పృథఙ్మమ జ్యైష్ఠ్యాయ సవ్రతాః। యేఽ అగ్నయః సమనసోఽన్తరా ద్యావాపృథివీఽఇమే వార్షికావృతూఽఅభికల్పమానాఽ ఇన్ద్రమివ దేవాఽ అభిసంవిశన్తు తయా దేవతయాఽఙ్గిరస్వద్ ధ్రువే సీదతమ్ ॥౧౫॥

ప.విః-నభః, చ, నభస్యః, చ, వార్షికౌ, ఋతూఽ ఇత్యృతూ, అగ్నేః, అన్తఃశ్లేష ఇత్యన్తఃఽశ్లేషః, అసి, కల్పేతామ్, ద్యావాపృథివీ ఇతి ద్యావా+పృథివీ, కల్పన్తామ్, ఆపః ఓషధయః, కల్పన్తామ్, అగ్నయః, పృథక్, మమ, జ్యైష్ఠ్యాయ, సవ్రతా ఇతి స + వ్రతాః, యే, అగ్నయః, సమనస ఇతి స + మనసః, అన్తరా, ద్యావాపృథివీ ఇతి ద్యావా+పృథివీ, ఇమేఽ ఇతీమే, వార్షికౌ, ఋతూఽ ఇత్యృతూ, అభికల్పమానా ఇత్యభి + కల్పమానాః, ఇన్ద్రమివేతీన్ద్రమ్ + ఇవ, దేవాః, అభిసంవిశన్త్విత్యభి + సంవిశన్తు, తయా దేవతయా, అఙ్గిరస్వత్, ధ్రువేఽ ఇతి ధ్రువే, సీదతమ్ ॥౧౫॥

పదార్థః :-(నభః) నహ్యన్తి ఘనా యస్మిన్ స శ్రావణో మాసః (చ) (నభస్యః) నభసు భవో భాద్రపదః (చ) (వార్షికౌ) వర్షాసు భవౌ (ఋతూ) వర్షర్తుసంబంధినౌ (అగ్నేః) ఊష్మణః (అన్తఃశ్లేషః) మధ్యే స్పర్శో యస్య (అసి) అస్తి (కల్పేతామ్) (ద్యావాపృథివీ) (కల్పన్తామ్) (ఆపః) (ఓషధయః) (కల్పన్తామ్) (అగ్నయః) (పృథక్) (మమ) (జ్యైష్ఠ్యాయ) ప్రశస్యభావాయ (సవ్రతాః) సమానాని వ్రతాని నియమా యేషాంతే (యే) (అగ్నయః) (సమనసః) సమానం మనో జ్ఞానం యేభ్యస్తే (అన్తరా) మధ్యే (ద్యావాపృథివీ) (ఇమే) (వార్షికౌ) వర్షాసు భవౌ (ఋతూ) వృష్టిప్రాపకౌ (అభికల్పమానాః) అభితః సుఖాయ సమర్థయన్తః (ఇన్ద్రమివ) యథా విద్యుతమ్ (దేవాః) విద్వాంసః (అభిసంవిశన్తు) ఆభిముఖ్యేన సమ్యక్ ప్రవిశన్తు (తయా) (దేవతయా) (అఙ్గిరస్వత్) (ధ్రువే) (సీదతమ్) ॥ ౧౫ ॥

అన్వయః :-హే స్త్రీపురుషౌ! యువాం యౌ నభశ్చ నభస్యశ్చ వార్షికావృతూ మమ జ్యైష్ఠ్యాయ కల్పేతాం యయోరగ్నేరన్తః శ్లేషోఽస్యస్తి యాభ్యాం సహ ద్యావాపృథివీ కల్పేతాం తాభ్యాం యువాం కల్పేతాం యథాప

ఓషధయశ్చ కల్పన్తామగ్నయః పృథక్ కల్పన్తే తథా సవ్రతాః సమనసో౽గ్నయః కల్పన్తాం య ఇమే ద్యావాపృథివీ కల్పేతే తౌ వార్షికావృతూ అభికల్పమానా దేవా ఇంద్రమివ తయా దేవతయా సహా౽భిసంవిశన్తు తయో రన్తరాఙ్గిరస్వద్ ధ్రువే సీదతమ్. ॥ ౧౫ ॥

భావార్థః :- అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. మనుష్యైర్విద్వద్వద్వర్షాసు సామగ్రీ సంగ్రాహ్యా యతో వర్షర్తౌ సర్వాణి సుఖాని భవేయుః. ॥ ౧౫ ॥

పదార్థము :- ఓ స్త్రీపురుషులారా! మీ రిరువురు (నభః) ప్రబంధితమగు మేఘములు గల శ్రావణ మాసము(చ) మరియు (నభస్య) వర్షములకు మధ్యభాగమగు భాద్రపదమాసము(చ) మరియు ఈ రెండును (వార్షికౌ) వర్షాకాలపు (ఋతూ) ఋతువులనెలలు (మమ) నాయొక్క (జ్యైష్ఠ్యాయ) ప్రశంసితమును దెలుపుటకై యున్నవి. వానియందు (అగ్నేః) ఉష్ణము మరియు (అన్తఃశ్లేషః) వీనిమధ్య శీతల స్పర్శము (అసి) అగును. వీనితోగూడ (ద్యావాపృథివీ) ఆకాశము మరియు భూమి వేనిచే సమర్థవంతములగునో వాని భోగమునందు మీరిరువురును (కల్పేథామ్) సమర్థవంతులగుడు. ఎట్లు ఋతుయోగముచే (ఆపః) జలము (ఓషధయః) ఓషధులు మరియు (అగ్నయః) అగ్ని (పృథక్) జలములకన్నవేరుగ సమర్థవంతము లగుచున్నవియో అట్లే (సవ్రతాః) ఒకేవిధమగు శ్రేష్ఠనియమము (సమనసః) ఒకే విధమగు జ్ఞానము నిచ్చునట్టి (అగ్నయః) తేజోవంతులు (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతులగుదురుగాక! (యే) ఏ (ఇమే) ఇట్టి (ద్యావాపృథివీ) ఆకాశము మరియు భూమి వర్షర్తువుయొక్క గుణములందు సమర్థవంతములగునో వాని (వార్షికౌ ఋతూ) వర్షర్తువు రూపము (అభికల్పమానాః) అన్నివైపులనుండి సుఖములకొరకై సమర్థపరచుచు (దేవాః) విద్వాంసులు (ఇన్ద్రమివ) విద్యుత్తువలె ప్రకాశము మరియు బలమును (తయా) అట్టి (దేవతయా) దివ్యమగు వర్షర్తువుతో గూడ (అభిసంవిశన్తు) సన్ముఖులై ఉత్తమరూపములో స్థితమగుదురుగాక! (అన్తరా) ఆ రెండుమాసములందును ప్రవేశమై (అఙ్గిరస్వత్) ప్రాణములవలె పరస్పరము ప్రేమయుక్తులై (ధ్రువే) నిశ్చలమనస్కులై (సీదతమ్) ఉందురుగాక! ॥౧౫॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు ఉపమా మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. మానవులెల్లరును విద్వాంసులవలె వర్షర్తువునందు సకల సుఖములు గలుగుటకై అనుకూల సామగ్రులను గ్రహణమొనర్చవలయును. ॥౧౫॥

15.Shravan (July-August) and Bhadrapada (August-September) constitute the rainy season, and they contribute to my prosperity. In them there is the touch of heat and cold.

Lust as the Sky and Earth thrive in these months, so shouldst ye, husband and wish prosper with your enjoyment.

Just as waters, plants and fires separately thrive in the rainy season, so should noble persons, with unanimity of purpose, and smeness of knowledge, prosper.

Just as the Sky and Earth thrive in the rainy season, so should learned persons utilizing the rainy season for their comfort, come in contact with it like lightning. O husband and wife, live together in this season firmly and affectionately like breath!.

౭౦౪. ఇషశ్చేత్యస్య విశ్వేదేవా ఋషయః, ఋతవో దేవతాః, ఉత్కృతిశ్ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

అథ శరదృతుర్వ్యాఖ్యాయతే. శరదృతువు వ్యాఖ్యానమిందుగలదు.

౭౦౪ ఇషశ్చోర్జశ్చ శారదావృతూ౨ అగ్నేరన్తఃశ్లేషో౨సి కల్పేతాం
ద్యావాపృథివీ కల్పన్తామాప౨ ఓషధయః కల్పన్తామగ్నయః
పృథఙ్మమ జైష్ఠ్యాయ సవ్రతాః। యే౨ అగ్నయః సమనసో౨న్తరా
ద్యావాపృథివీ౨ ఇమే శారదావృతూ౨ అభికల్పమానా౨ ఇన్ద్రమివ
దేవా అభిసంవిశన్తు తయా దేవతయా౨ఙ్గిరస్వద్ ధ్రువే సీదతమ్ ॥౧౬॥

ప.విః- ఇషః, చ, ఊర్జః, చ, శారదౌ, ఋతూ, ఇత్యృతూ, అగ్నేః, అన్తఃశ్లేషః, ఇత్యన్ తః + శ్లేషః, అసి, కల్పేతామ్, ద్యావాపృథివీ, ఇతి ద్యావాపృథివీ, కల్పన్తామ్, ఆపః, ఓషధయః, కల్పన్తామ్, అగ్నయః, పృథక్ మమ, జ్యైష్ఠ్యాయ, సవ్రతా ఇతి స + వ్రతాః, యే, అగ్నయః, సమనస ఇతి స + మనసః, అన్తరా, ద్యావా పృథివీ ఇతి ద్యావాపృథివీ, ఇమే ఇతీమే, శారదౌ ఋతూ ఇత్యృతూ, అభికల్పమానా ఇత్యభి + కల్పమానాః, ఇన్ద్రమివేతీన్ద్రం + ఇవ, దేవాః, అభి సంవిశన్త్వి త్యభి సంవిశన్తు, తయా, దేవతయా, అఙ్గిరస్వత్, ధ్రువే ఇతి ధ్రువే, సీదతమ్॥౧౬॥

పదార్థః :- (ఇషః) ఇష్యతే౨సావాశ్వినో మాసః (చ) (ఊర్జః) ఊర్జన్తి సర్వేపదార్థా యస్మిన్ సకార్తికః (చ) (శారదౌ) శరది భవౌ (ఋతూ) బలప్రదౌ (అగ్నేః) (అన్తఃశ్లేషః) మధ్యస్పర్శః (అసి) అస్తి (కల్పేతామ్) (ద్యావాపృథివీ) (కల్పన్తామ్) (ఆపః) (ఓషధయః) (కల్పన్తామ్) (అగ్నయః) బహిఃస్థాః

(పృథక్) (మమ) (జ్యైష్ఠ్యాయ) ప్రశస్తసుఖభావాయ (సవ్రతాః) సనియమాః (యే) (అగ్నయః) శరీరస్థాః (సమనసః) మనసా సహ వర్తమానాః (అన్తరా) మధ్యే (ద్యావాపృథివీ) (ఇమే) (శారదౌ) (ఋతూ) (అభికల్పమానాః) (ఇన్ద్రమివ) (దేవాః) (అభిసంవిశంతు) (తయా) (దేవతయా) సహ (అఙ్గిరస్వత్) ఆకాశవత్ (ధ్రువే) నిశ్చలసుఖే (సీదతమ్) సీదతః. అత్ర పురుషవ్యత్యయః.॥౧౬॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యావిషశ్చోర్జశ్చ శారదావృతూ యథా మమ జ్యైష్ఠ్యాయ భవతో యయో రగ్నేరన్తశ్శ్లేషోఽస్త్యస్తి. తౌ ద్యావాపృథివీ కల్పేతామాప ఓషధయశ్చ కల్పన్తామ్. సవ్రతా అగ్నయః పృథక్ కల్పన్తామ్. యేఽన్తరా సమనసోఽగ్నయ ఇమే ద్యావాపృథివీ కల్పేతామ్. శారదావృతూ ఇన్ద్రమివాభి కల్పమానా దేవా అభిసంవిశన్తు తథా తయా దేవతయా సహ ధ్రువే సీదతం గచ్ఛతః.॥౧౬॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. హే మనుష్యాః! యే శరద్యుపయుక్తాః పదార్థాః సన్తి తాన్ యథాయోగ్యం సంస్కృత్య సేవధ్వమ్. ॥ ౧౬ ॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! (ఇషః) అభిలషించదగిన ఆశ్వయుజమాసము (చ) మరియు (ఊర్జః) సమస్త పదార్థములు పుష్టివంతమగుటకు హేతువగు కార్తీకమాసము (చ) మరియు ఈ రెండును (శారదౌ) శరద్ (ఋతూ) ఋతువుసంబంధ మాసములు (మమ) నాకు (జ్యైష్ఠ్యాయ) ప్రశంసనీయ సుఖముల గలిగించునవియై యుండును. (అన్తః శ్లేషః) వీనిమధ్యన కించిన్మాత్ర శీతస్పర్శ (అసి) ఉండును. అవి (ద్యావాపృథివీ) ఆకాశము మరియు పృథివిని (కల్పేతామ్) సమర్థపరచుగాక! (ఆపః) జలము మరియు (ఓషధయః) ఓషధులు (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతము లగుగాక! (సవ్రతాః) సకలకార్యములను నియమమునునుంచు (అగ్నయః) శరీరాగ్నులు (పృథక్) వేరుగ (కల్పన్తామ్) సమర్థములగుగాక! (యే) ఏ (అన్తరా) వీనిమధ్యన (సమనసః) మనస్సునకు సంబంధించిన (అగ్నయః) బయటి అగ్నులను (ఇమే) ఇట్టి (ద్యావాపృథివీ) ఆకాశము భూమిని (కల్పతామ్) సమర్థవంతమొనర్చునో అట్టి (శరదౌ) శరద్ (ఋతూ) ఋతువుయొక్క రెండునెలలయందును (ఇన్ద్రమివ) పరమైశ్వర్యమువలె (అభికల్పమానాః) అన్నిదిశలనుండి ఆనందమును గోరుచు (దేవాః) విద్వాంసులు (అభిసంవిశన్తు) ప్రవేశింతురుగాక! (తయా) అట్టి (దేవతయా) దివ్యశరదృతురూపదేవత నియమమునందు (ధ్రువే) నిశ్చలసుఖములు గలవారలై (సీదతమ్) ప్రాప్తించుకొనునట్లు మీరును (జ్యైష్ఠ్యాయ) ప్రశంసనీయముగ సుఖవంతులు కావలయును.॥౧౬॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. మానవులారా! ఈ శరదృతువునందు ఉపయోగవంత పదార్థములను సేకరించి శుద్ధపరచుకొని యథాయోగ్యముగ సేవనమొనర్చుట ఉచితమై యున్నది. ॥౧౬॥

16.O men, Aswin (September-October) and Kartik (October-November) constitute the Autumn season. Both these months contribute to my enjoyable comforts. In them

there is the touch of heat and cold. Let them make the Sky and Earth thrive. Let waters and plants grow by their means. Let the fires of our body that regulate all actions function separately. Let the learned people enter these two months gloriously, desiring for happiness. O husband and wife live together firmly like space, in this good season!.

२०४. ఆయుర్మ ఇత్యస్య విశ్వదేవ ఋషిః, ఋతవో దేవతాః, భురిగతిజగతీ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల పూర్వోక్త విషయమే.

२०४ ఆయుర్మే పాహి ప్రాణం మే పాహ్యపానం మే పాహి వ్యానం మే
పాహి చక్షుర్మే పాహి శ్రోత్రం మే పాహి వాచమ్మే పిన్వ మనో
మే జిన్వాత్మానమ్మే పాహి జ్యోతిర్మే యచ్ఛ ॥१२॥

ప.వి:- ఆయుః, మే, పాహి, ప్రాణమ్, మే, పాహి, అపానమిత్యప + ఆనమ్, మే, పాహి, వ్యానమితి వి+ఆనమ్, మే, పాహి, చక్షుః, మే, పాహి, శ్రోత్రమ్, మే, పాహి, వాచమ్, మే, పిన్వ, మనః, మే, జిన్వ, ఆత్మానమ్, మే, పాహి, జ్యోతిః, మే, యచ్ఛ ॥१२॥

పదార్థః :- (ఆయుః) జీవనమ్ (మే) మమ (పాహి) (ప్రాణమ్) (మే) (పాహి) (అపానమ్) (మే) (పాహి) (వ్యానమ్) (మే) (పాహి) (చక్షుః) దర్శనమ్ (మే) (పాహి) (శ్రోత్రమ్) శ్రవణమ్ (మే) (పాహి) (వాచమ్) వాణీమ్ (మే) (పిన్వ) సుశిక్షయా సించ (మనః) (మే) (జిన్వ) ప్రీణీహి (ఆత్మానమ్) చేతనమ్ (మే) (పాహి) (జ్యోతిః) విజ్ఞానమ్ (మే) మహ్యమ్ (యచ్ఛ) దేహి.॥ १३ ॥

అన్వయః :- హే స్త్రీ పురుష! వా త్వం శరదృతావాయుర్మే పాహి, ప్రాణం మే పాహ్యపానం మే పాహి, వ్యానం మే పాహి, చక్షుర్మే పాహి శ్రోత్రం మే పాహి, వాచం మే పిన్వ, మనో మే జిన్వాత్మానం మే పాహి జ్యోతిర్మే యచ్ఛ.॥१२॥

భావార్థః :- స్త్రీ పురుషస్య పురుషః స్త్రియాశ్చ యథాఽఽయురాదీనాం వృద్ధిః స్యాత్తథైవ నిత్యమాచరేతామ్.॥१२॥

పదార్థము :- ఓ మానవా! నీవు శరదృతువునందు (మే) నాయొక్క (ఆయుః) ఆయుస్సును (పాహి) రక్షించుము (మే) నా (ప్రాణమ్) ప్రాణములను (పాహి) రక్షించుము (మే) నాయొక్క (అపానమ్)

అపానవాయువును (పాహి) కాపాడుము (మే) నా (వ్యానమ్) వ్యానవాయువును (పాహి) రక్షించుము (మే) నా (చక్షుః) నేత్రవములను (పాహి) కాపాడువు (మే) నాయొక్క (శ్రోత్రమ్) కర్ణవముల (పాహి) రక్షణజేయుము (మే) నా (వాచమ్) వాణికి (పిన్వ) ఉత్తమశిక్షణను గలిగింపుము (మే) నాయొక్క (మనః) మనస్సును (జిన్వ) తృప్తిపరచుము (మే) నాయొక్క (ఆత్మానమ్) చేతనాత్మను (పాహి) రక్షించుము (మే) నాకొరకు (జ్యోతిః) విజ్ఞానమును (యచ్ఛ) ప్రదానమొనర్చుము.॥౧౭॥

భావార్థము :- స్త్రీ పురుషునియొక్క, పురుషుడు స్త్రీయొక్క ఆయువు వృద్ధియగునట్లు, శరీరాత్మలు పుష్టికరము, పవిత్రములగునట్లు సదా ఆచరించవలయును.॥౧౭॥

17.Preserve my life, Preserve my Pran. Guard my Apan, Guard my vyan. Preserve my eyes. Preserve my ears. Strengthen my speech with good instructions. Satisfy my mind. Preserve my soul. Vouchasafe me light of knowledge.

౨౦౬.మా చ్ఛన్ద ఇత్యస్య విశ్వదేవ ఋషిః, ఛందాంసి దేవతాః, భురిగతిజగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

స్త్రీపురుషైః కథం విజ్ఞానం వర్ధనీయమిత్యాహ. స్త్రీపురుషు లెటుల విజ్ఞానమును వృద్ధిపరచవలెను?

౨౦౬ మా చ్ఛన్దః ప్రమా చ్ఛన్దః ప్రతిమా చ్ఛన్దో౽ అస్రీవయశ్ఛన్దః
పంక్తిశ్ఛన్దః౽ ఉష్ణిక్ ఛన్దో బృహతీ ఛన్దో౽నుష్టుప్ఛన్దో విరాట్
ఛన్దో గాయత్రీ ఛన్దస్త్రిష్టుప్ఛన్దో జగతీ ఛన్దః.॥౧౮॥

ప.విః-మా, ఛన్దః, ప్రమేతి ప్ర+మా, ఛన్దః, ప్రతిమేతి ప్రతి + మా, ఛన్దః, అస్రీవయః, ఛన్దః, పంక్తిః, ఛన్దః, ఉష్ణిక్, ఛన్దః బృహతీ, ఛన్దః, అనుష్టుప్, అనుస్తుబిత్యను + స్తుప్, ఛన్దః, విరాడితి వి+రాట్, ఛన్దః, గాయత్రీ, ఛన్దః, త్రిష్టుప్, త్రిస్తుబితి త్రి + స్తుప్, ఛన్దః, జగతీ, ఛన్దః ॥౧౮॥

పదార్థః :-(మా) యయా మీయతే సా (ఛన్దః) ఆనన్దకరీ (ప్రమా) యయా ప్రమీయతే సా ప్రజ్ఞా (ఛన్దః) బలమ్ (ప్రతిమా) ప్రతిమీయతే యయా క్రియయా సా (ఛన్దః) (అస్రీవయః) యదస్యతి కామయతే చ తదస్రీవయో౽ న్నాదికమ్ (ఛన్దః) బలకారి (పంక్తిః) పంచావయవో యోగః (ఛన్దః) ప్రకాశః (ఉష్ణిక్) స్నేహనమ్ (ఛన్దః) (బృహతీ) మహతీ ప్రకృతిః (ఛన్దః) (అనుష్టుప్) సుఖానామనుష్టమ్భనమ్

(ఛన్దః) (విరాట్) వివిధవిద్యా ప్రకాశనమ్ (ఛన్దః) (గాయత్రీ) యా గాయంతం త్రాయతే సా (ఛన్దః)(త్రిష్టుప్) యయా త్రీణి సుఖాని స్తోభతి సా (ఛన్దః) (జగతీ) గచ్ఛతి సర్వం జగద్యస్యాం సా (ఛన్దః)॥౧౮॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యుష్మాభిర్మా ఛన్దః ప్రమా ఛ్ఛన్దః ప్రతిమా ఛన్దోఽస్రీవయశ్ఛన్దః పంక్తిశ్ఛన్ద ఉష్ణిక్ ఛన్దో బృహతీ ఛన్దోఽనుష్టుప్ ఛన్దో విరాట్ ఛన్దో గాయత్రీ ఛన్దస్త్రిష్టుప్ ఛన్దో జగతీ ఛన్దః స్వీకృత్య విజ్ఞాయచ సుఖయితవ్యమ్.॥౧౮॥

భావార్థః :-యే మనుష్యాః ప్రమాదిభిః సాధ్యాని ధర్మ్యాణి కర్మాణి సాధ్నువన్తి తే సుఖాలంకృతా భవన్తి.॥౧౮॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! మీరు (మా) పరిమాణహేతువగు (ఛన్దః) ఆనందకారక (ప్రమా) ప్రమాణహేతువగు బుద్ధిని (ఛన్దః) బలము (ప్రతిమా) ప్రతీతిని నిశ్చయపరచు క్రియకు హేతువగు (ఛన్దః) స్వతంత్రతను (అస్రీవయః) బలము, కాంతికారకమునగు అన్నము మున్నగు పదార్థములను (ఛన్దః) బలకారి విజ్ఞానమును (పంక్తిః) ఐదవ యవయవములతో గూడిన యోగమును (ఛన్దః) ప్రకాశమును (ఉష్ణిక్) స్నేహమును (ఛన్దః) ప్రకాశమును (బృహతీ) మహాన్ ప్రకృతి (ఛన్దః) ఆశ్రయము (అనుష్టుప్) సుఖముల ఆలంబనము (ఛన్దః) భోగము (విరాట్) అనేక విధములగు విద్యల ప్రకాశము (ఛన్దః) విజ్ఞానము (గాయత్రీ) గాయనమొనర్చువారి రక్షకుడగు పరమేశ్వరుడు (ఛన్దః) ఆయనజ్ఞానము (త్రిష్టుప్) మూడు సుఖముల ఆశ్రయము (ఛన్దః) ఆనందము మరియు (జగతీ) దేనియందు సర్వజగత్తు నడచునో అట్టి (ఛన్దః) పరాక్రమమును గ్రహించి మరియు ఎరిగి ఎల్లరను సుఖయుక్తులనుగ జేయవలయును.॥౧౮॥

భావార్థము :-ఏ మనుష్యులు నిశ్చయమునకు హేతువగు ఆనందము మున్నగువానిచే సాధ్యమగు ధర్మయుక్త కర్మలను సాధించెదరో వారు సుఖములచే శోభించెదరు.॥౧౮॥

18. Wisdom gives pleasure. Intellect grants strength. Discernment gives freedom. Food gives physical force. Yoga with five components gives light. Affection gives fame. Matter affords shelter. Intense attachment to pleasure creates sexual enjoyment. The manifestation of different sciences gives knwoledge. The worshipper of God knows Him. Dependence on physical, mental, and spiritual enjoyments gives happiness. The force that rules the universe is the source of strength and pleasure. People should take advantage of these and add to their store of happiness.

౨౦౭.పృథివీ ఛంద ఇత్యస్య విశ్వదేవర్షిః, పృథివ్యాదయో దేవతాః, ఆర్షీ జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నద్విషయమే.

౨౦౭ పృథివీ ఛన్దోఽన్తరిక్షఞ్ఛన్దో ద్యౌశ్ఛన్దః సమాశ్ఛందో

నక్ష॒త్రాణి॒ ఛందో॒ వాక్ ఛందో॒ మన॒శ్ఛన్దః॑ కృ॒షిశ్ఛందో॒
హిర॑ణ్యఞ్ఛందో॒ గౌశ్ఛన్దో॒ఽజాచ్ఛందోఽశ్వశ్ఛన్దః॑ ॥౧౯॥

ప.వి:-పృ॒థి॒వీ, ఛన్దః, అ॒న్తరిక్షమ్, ఛన్దః, ద్యౌః, ఛన్దః, సమాః, ఛన్దః, నక్ష॒త్రాణి, ఛన్దః, వాక్, ఛన్దః, మనః, ఛన్దః, కృ॒షిః ఛన్దః, హిరణ్యమ్, ఛన్దః, గౌః, ఛన్దః, అ॒జా, ఛన్దః, అశ్వః, ఛన్దః॥౧౯॥

పదార్థః :-(పృథివీ) భూమిః (ఛన్దః) స్వచ్ఛన్దః (అన్తరిక్షమ్) ఆకాశమ్ (ఛన్దః) (ద్యౌః) ప్రకాశః (ఛన్దః) (సమాః) వర్షాణి (ఛన్దః) (నక్షత్రాణి) (ఛన్దః) (వాక్) (ఛన్దః) (మనః) (ఛన్దః) కృషిః భూమివిలేఖనమ్ (ఛన్దః) (హిరణ్యమ్) సువర్ణమ్ (ఛన్దః) (గౌః) (ఛన్దః) (అజా) (ఛన్దః) (అశ్వః) (ఛన్దః). ॥ ౧౯ ॥

అన్వయః :-హే స్త్రీపురుషాః! యూయం యథా పృథివీ ఛన్దోఽన్తరిక్షం ఛన్దో ద్యౌశ్ఛన్దః సమాశ్ఛన్దో నక్షత్రాణి ఛన్దో వాక్ఛన్దో మనశ్ఛన్దః కృషిశ్ఛన్దో హిరణ్యం ఛన్దో గౌశ్ఛన్దోఽజాచ్ఛన్దోఽశ్వశ్ఛన్దోఽస్తి, తథా విద్యావినయధర్మాచరణేషు స్వాధీనతయా వర్తధ్వమ్. ॥ ౧౯ ॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. స్త్రీపురుషైః స్వచ్ఛవిద్యాక్రియాభ్యాం స్వాతంత్ర్యేణ పృథివ్యాది పదార్థానాం గుణాదీన్ విజ్ఞాయ కృష్యాదికర్మభిః సువర్ణాదిం ప్రాప్య గవాదీన్సంరక్ష్యైశ్వర్య మున్నేయమ్.॥ ౧౯ ॥

పదార్థము :-ఓ స్త్రీపురుషులారా! మీరెట్లు (పృథివీ) భూమి (ఛన్దః) స్వతంత్రత (అన్తరిక్షమ్) ఆకాశము (ఛన్దః) ఆనందము (ద్యౌః) ప్రకాశము (ఛన్దః) విజ్ఞానము (సమాః) వర్షము (ఛన్దః) బుద్ధి (నక్షత్రాణి) నక్షత్రలోకములు (ఛన్దః) స్వతంత్రత (వాక్) వాణి (ఛన్దః) సత్యము (మనః) మనస్సు (ఛన్దః) నిష్కపటము (కృషిః) కర్షకత్వము [వ్యవసాయము] (ఛన్దః) ఉత్పత్తి (హిరణ్యమ్) సువర్ణము (ఛన్దః) సుఖదాయకము (గౌః) గోసంపద (ఛన్దః) ఆనందహేతువగు (అజా) మేకలు (ఛన్దః) సుఖహేతువునగు (అశ్వః) గుఱ్ఱములు మున్నగునవి (ఛన్దః) ఎట్లు స్వాధీనమై యున్నవియో అట్లే విద్యావినయధర్మములను ఆచరించువిషయమున స్వతంత్రముగ ప్రవర్తించుడు. ॥౧౯॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. స్త్రీపురుషు లెల్లరును విద్యల, క్రియల మరియు స్వతంత్రత మున్నగువానిచే పృథివిమున్నగు పదార్థముల గుణకర్మస్వభావముల నెరిగి కృషీవలత్వము మున్నగు కర్మలచే సువర్ణములు మున్నగు రత్నములు, యవలు మున్నగు అన్నాదులను పొంది గోవులు మున్నగు పశువులను పోషించుచు ఐశ్వర్యవంతులు గావలయును.॥౧౯॥

19.Earth is full of freedom. Heave is extremely pleasnt. Light is knowledge. Years enhance our wisdom. The stars are free in their movements. Let speech be truthful and mind free from fraud. Husbandry leads to produce. Gold gives comforts. Cow is the source of happiness. Goat gives us pleasure. Horses are free in motion.

౭౦౮.అగ్నిర్దేవతేత్యస్య విశ్వదేవ ఋషిః, అగ్న్యాదయో దేవతాః, భురిగ్బ్రాహ్మీ, త్రిష్టుప్ఛందః ధైవతః స్వరః.పునస్తమేవ విషయ మాహ. మఱల విషయ మయ్యదియే.

౭౦౮ అగ్నిర్దేవతా వాతో దేవతా సూర్యో దేవతా చన్ద్రమా దేవతా వసవో దేవతా రుద్రా దేవతాఽఽదిత్యా దేవతా మరుతో దేవతా విశ్వే దేవా దేవతా బృహస్పతిర్దేవతేంద్రో దేవతా వరుణో దేవతా ॥౨౦॥

ప.విః- అగ్నిః, దేవతా, వాతః, దేవతా, సూర్యః, దేవతా, చంద్రమాః, దేవతా, వసవః, దేవతా, రుద్రాః, దేవతా, ఆదిత్యాః, దేవతా, మరుతః దేవతా, విశ్వే, దేవాః, దేవతా, బృహస్పతిః, దేవతా, ఇంద్రః, దేవతా, వరుణః దేవతా ॥౨౦॥

పదార్థః :-(అగ్నిః) ప్రకటః పావకః (దేవతా) దేవ ఏవ దివ్యగుణత్వాత్ (వాతః) పవనః (దేవతా) (సూర్యః) సవితా (దేవతా) (చన్ద్రమాః) ఇన్దుః (దేవతా) (వసవః) వసుసంజ్ఞకాః ప్రసిద్ధాగ్న్యాదయోఽష్టౌ (దేవతా) (రుద్రాః) ప్రాణాదయ ఏకాదశ (దేవతా) (ఆదిత్యాః) ద్వాదశ మాసా వసురుద్రాదిసంజ్ఞకా విద్వాంసశ్చ (దేవతా) (మరుతః) బ్రహ్మాణ్డస్థాః ప్రసిద్ధా మనుష్యా విద్వాంస ఋత్విజః. మరుత ఇత్యృత్విజ్ నామ., నిఘం. 3.౧౮ (దేవతా) (విశ్వే) సర్వే (దేవాః) దివ్యగుణయుక్తా మనుష్యాః పదార్థాశ్చ (దేవతా) (బృహస్పతిః) బృహతో వచనస్య బ్రహ్మాణ్డస్య వా పాలకః (దేవతా) (ఇన్ద్రః) విద్యుత్పరమైశ్వర్యం వా (దేవతా) (వరుణః) జలం వరగుణాఢ్యోఽర్థో వా (దేవతా) ॥ ౨౦॥

అన్వయః :-హే స్త్రీ పురుషాః! యుష్మాభిరగ్నిర్దేవతా వాతో దేవతా సూర్యో దేవతా చన్ద్రమా దేవతా వసవో దేవతా రుద్రా దేవతాఽఽదిత్యా దేవతా మరుతో దేవతా విశ్వే దేవా దేవతా బృహస్పతిర్దేవతేన్ద్రో దేవతా వరుణో దేవతా సమ్యగ్విజ్ఞేయాః ॥ ౨౦ ॥

భావార్థః :-యే దివ్యాః పదార్థా విద్వాంసశ్చ సన్తి తే దివ్యగుణకర్మస్వభావత్వాద్ దేవతాసంజ్ఞాం లభన్తే. యశ్చ దేవతానాం దేవతాత్వాన్మహాదేవః సర్వస్య ధర్తా స్రష్టా పాతా వ్యవస్థాపకః ప్రలాపకః సర్వశక్తిమానజోఽస్తి తమపి పరమాత్మానం సకలాధిష్ఠాతారం సర్వే మనుష్యా జానీయుః. ॥ ౨౦ ॥

పదార్థము :-ఓ స్త్రీ పురుషులారా! మీరు (అగ్నిః) ప్రసిద్ధాగ్ని (దేవతా) దివ్యగుణములు గల (వాతః) పవనము (దేవతా) శుద్ధగుణములుగల (సూర్యః) సూర్యుడు (దేవతా) ఉత్తమగుణములుగల (చన్ద్రమాః) చంద్రుడు (దేవతా) శుద్ధగుణములతో నున్న (వసవః) ప్రసిద్ధ అగ్ని మున్నగు అష్టవసువులు లేక ప్రథమ శ్రేణికిచెందిన విద్వాంసులు (దేవతా) దివ్యగుణములుగల (రుద్రాః) ప్రాణము మున్నగు ఏకాదశరుద్రులు లేక మధ్యమశ్రేణికిచెందిన విద్వాంసులు (దేవతా) శుద్ధగుణములుగల (ఆదిత్యాః) పండ్రెండునెలలు [ద్వాదశాదిత్యులు] లేక ఉత్తమతరగతి విద్వాంసులు (దేవతా) శుద్ధగుణములు (మరుతః) మననకర్తలు, విద్వాంసులగు ఋత్విజులు (దేవతా) దివ్యగుణయుక్తులు (విశ్వే) సమస్త (దేవాః) శ్రేష్ఠగుణయుక్తులగు విద్వాంసులు, మనుష్యులు మరియు దివ్యపదార్థములు (దేవతా) దేవసంజ్ఞ [పేరు] గలవారు (బృహస్పతిః) మహావచనముల, లేక బ్రహ్మాండరక్షకుడగు పరమాత్మ (దేవతా) దివ్యమగు (ఇన్ద్రః) విద్యుత్తు, లేక ఉత్తమధనము (దేవతా) దివ్యగుణయుక్తము (వరుణః) జలములు, లేక శ్రేష్ఠగుణములు గల పదార్థములు (దేవతా) శ్రేష్ఠగుణములు గలవి యని మీరు నిశ్చయముగ దెలిసికొనుడు.॥౨౦॥

భావార్థము :-ఈ విశ్వమునందు శ్రేష్ఠగుణములు గల పదార్థములు మరియు విద్వాంసులు దివ్యగుణ, కర్మ, స్వభావములు గలవి యగుటచే దేవతలని యనబడును. మరియు దేవతలకు దేవుడు మహాదేవుడగు పరమేశ్వరుడు సర్వమునకు ధారకుడు, స్రష్ట, రక్షకుడు, వ్యవస్థాపకుడు, ప్రళయకర్తయు, సర్వశక్తిమంతుడు, దయాళువు, న్యాయకారి మరియు సర్వాధిష్ఠాతయగు పరమాత్మనెల్లరును ఎరుగవలెను.॥౨౦॥

20.Fire, wind, sun, moon, Vasu, Rudras, Adityas, learned men of contemplative mood, all good objects, God the protector of the universe and the vedas, well earned riches, and water are devatas, i,e., highly useful things. Men and women should take advantage of these devatas.

౭౦౯.మూర్ధాసీత్యస్య విశ్వదేవ ఋషిః, విదుషీ దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

కింప్రకారికయా విదుష్యా భవితవ్యమిత్యాహ. విదుషీ ఎటులుండ వలయును?

౭౦౯ మూర్ధాసి రాడ్ ధ్రువాసి ధరుణా ధర్త్ర్యసి ధరణీ।
ఆయుషే త్వా వర్చసే త్వా కృష్యై త్వా క్షేమాయ త్వా ॥౨౧॥

ప.విః-మూర్ధా, అసి, రాట్, ధ్రువా, అసి, ధరుణా, ధర్త్రీ, అసి, ధరణీ, ఆయుషే, త్వా, వర్చసే, త్వా, కృష్యై త్వా, క్షేమాయ, త్వా ॥౨౧॥

పదార్థః :-(మూర్ధా) ఉత్కృష్టా (అసి) (రాట్) రాజమానా (ధ్రువా) దృఢా స్వకక్షాయాం గచ్ఛన్త్యపి నిశ్చలా (అసి) (ధరుణా) పుష్టికర్త్రీ (ధర్త్రీ) ధారికా (అసి) అస్తి (ధరణీ) ఆధారభూతా (ఆయుషే)

జీవనాయ (త్వా) త్వామ్ (వర్చసే) అన్నాయ (త్వా) త్వామ్ (కృష్యై) కృషికర్మణే (త్వా) త్వామ్ (క్షేమాయ) రక్షాయై (త్వా) త్వామ్. ॥ ౨౦ ॥

అన్వయః :- హే స్త్రి! యా త్వం సూర్యవన్మూర్ధాసి, రాడివ ధ్రువాऽసి, ధరుణా ధరణీవ ధర్త్ర్యసి, తమాయుషే త్వా వర్చసే త్వా కృష్యై త్వా క్షేమాయ త్వా త్వామహం పరిగృహ్ణామి. ॥ ౨౦ ॥

భావార్థః :- యథోత్తమాఙ్గేన స్థితేన శిరసా సర్వేషాం జీవనం రాజ్యేన లక్ష్మీః కృష్యా అన్నాదికం, నివాసేన రక్షణం జాయతే సేయం సర్వేషామాధారభూతా మాతృవన్మాన్యకర్త్రీ భూమిర్వర్తతే తథా సతీ విదుషీ స్త్రీ భవేదితి. ॥ ౨౦॥

పదార్థము :- ఓ మహిళామణీ! సూర్యునివలె నీవు (మూర్ధా) ఉత్తమురాలవై (అసి) ఉన్నావు. (రాట్) నిశ్చల ప్రకాశమువలె (ధ్రువా) శుద్ధనిశ్చలమువై (అసి) ఉన్నావు (ధరుణా) పుష్టినిచ్చు (ధరణీ) ఆధారరూప పృథివివలె (ధర్త్రీ) ధారణమొనర్చుదానవై (అసి) ఉన్నావు. అట్టి (త్వా) నిన్ను (ఆయుషే) జీవనముకొరకు (త్వా) అట్టినిన్ను (వర్చసే) అన్నముకొరకు, అట్టి (త్వా) నిన్ను (కృష్యై) పంటపొలముల [వ్యవసాయము] కొరకు (త్వా) నిన్ను (క్షేమాయ) రక్షణజరుగుటకొరకై నేను అన్నివైపులనుండి గ్రహించుచున్నాను.॥౨౦॥

భావార్థము :- ఉత్తమాంగమగు శిరస్సగుటవల్ల సకలప్రాణుల జీవనము రాజ్యముచే లక్ష్మి, వ్యవసాయముతో అన్నము, నివాసముచే రక్షణ జరుగునట్లు సర్వమునకు ఆధారభూతనుగు తల్లివంటి మాన్యతగల భూమాతవలె విదుషీమణియై యుండవలెను.॥౨౦॥

21.O woman, thou art excellent like the sun, thou art pure and firm like the lustrous sun that moves in its orbit. Thou art the rearer of progeny like the nourishing earth. I accept thee for longevity, for food, for agriculture, for peace and happiness!.

౭౧౦. యన్త్రీత్యస్య విశ్వదేవ ఋషిః, విదుషీ దేవతా, నిచృదుష్ణిక్ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునః పత్నీ కీదృశీ స్యాదిత్యాహ. స్త్రీ యెట్టిదై యుండవలయును?

౭౧౦ యన్త్రీ రాడ్ యన్త్ర్యసి యమనీ ధ్రువాసి ధరిత్రీ।
ఇషే త్వోర్జే త్వా రయ్యై త్వా పోషాయ త్వా ॥౨౨॥

ప.వి:- యన్త్రీ, రాట్ యన్త్రీ, అసి, యమనీ, ధ్రువా, అసి, ధరిత్రీ, ఇషే, త్వా, ఊర్జే, త్వా, రయ్యై, త్వా, పోషాయ, త్వా ॥౨౨॥

పదార్థః :-(యన్త్రీ) యన్త్రవత్స్థితా (రాట్) ప్రకాశమానా (యన్త్రీ) యన్త్రనిమిత్తా (అసి) (యమనీ) ఆకర్షణేన నియన్తుం శీలా ఆకాశవద్దృఢా (ధ్రువా) (అసి) (ధరిత్రీ) సర్వేషాం ధారికా (ఇషే) ఇచ్ఛాసిద్ధయే (త్వా) త్వామ్ (ఊర్జే) పరాక్రమప్రాప్తయే (త్వా) త్వామ్ (రయ్యై) లక్ష్మ్యై (త్వా) త్వామ్ (పోషాయ) (త్వా) త్వామ్.॥౨౨॥

అన్వయః :-హే స్త్రి! యా త్వం యన్త్రీ రాడ్ యన్త్రీ భూమిరివాఽసి యమనీ ధ్రువా ధరిత్ర్యసి త్వేషే త్వోర్జే త్వా రయ్యై త్వా పోషాయ చాఽహం స్వీకరోమి.॥౨౨॥

భావార్థః :-యా స్త్రీ భూమివత్ క్షమాన్వితాన్తరిక్షవదక్షోభా యన్త్రవజ్జితేంద్రియా భవతి సా కులదీపికాఽస్తి.॥౨౨॥

పదార్థము :-ఓ మహిళారత్నమా! నీవు (యన్త్రీ) యంత్రమువలెనుండి (రాట్) ప్రకాశవంతముగు (యన్త్రీ) యంత్రమునకు నిమిత్తమగు పృథివివలె (అసి) ఉన్నావు (యమనీ) ఆకర్షణశక్తిచే నియమమునందుంచు నట్టి (ధ్రువా) ఆకాశమువలె దృఢ, నిశ్చల (ధర్త్రీ) శుభగుణములను ధారణమొనర్చుదానవై (అసి) ఉన్నావు (త్వా) నిన్ను (ఇషే) ఇచ్ఛాసిద్ధికొరకు (త్వా) నిన్ను (ఊర్జే) పరాక్రమ ప్రాప్తికొరకు (త్వా) నిన్ను (రయ్యై) లక్ష్మి [సంపదల] కొరకు (త్వా) నిన్ను (పోషాయ) పుష్టివంతుడ నగుటకు నేను గ్రహించుచున్నాను.॥౨౨॥

భావార్థము :-ఏ స్త్రీరత్నము పృథివివలె క్షమాయుక్త ఆకాశమువలె నిశ్చల, విశాల హృదయ, యంత్రకళవలె జితేంద్రియురాలై యుండునో ఆమె వంశమును ప్రకాశవంతమొనర్చునదై యుండును.॥౨౨॥

22 O wife, thou art stable like a machine, full of brilliance, for bearing like the earth, firm like the sky, full of determination, and embodiment of virtue. I accept thee for the fulfilment of desires, for the attainment of valour, riches and prosperity!.

౭౧౧.ఆశుస్త్రివృదిత్యస్య విశ్వదేవ ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, పూర్వస్య భురిగ్బ్రాహ్మీ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః, గార్భ ఇత్యుత్తరస్య భురిగతిజగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

అథ సంవత్సరః కీదృశోఽస్తీత్యాహ. సంవత్సర మెట్టిదై యుండును?

౭౧౧ ఆశుస్త్రివృద్భాన్తః, పఞ్చదశో వ్యోమా సప్తదశో ధరుణఽ

ఏకవిꣳశః ప్రతూర్తిరష్టాదశ స్తపో నవదశోభీవర్తః సవిꣳశో వర్చో

ద్వావిꣳశః సమ్భరణస్త్రయోవిꣳశో యోనిశ్చతుర్విꣳశః। గర్భాః

పఞ్చవిగ్ంశఽ ఓజస్త్రిణవః క్రతురేక త్రిగ్ంశః ప్రతిష్ఠా త్రయస్త్రింశో

బ్రధ్నస్య విష్టపం చతుస్ త్రిగ్ంశో నాకః షట్త్రింశో

వివర్తోఽష్టాచత్వారిగ్ంశో ధర్త్రం చతుష్టోమః ॥౨౩॥

ప.విః-ఆశుః, త్రివృదితి త్రి + వృత్, భాన్తః, పఞ్చదశ ఇతి పఞ్చ +దశః, వ్యోమేతి వి + ఓమా, సప్తదశ ఇతి సప్త + దశః, ధరుణః, ఏకవిగ్ంశ ఇత్యేక+విగ్ంశః, ప్రతూర్తిరితి ప్ర + తూర్తిః, అష్టాదశ ఇత్యష్టా + దశః, తపః, నవదశ ఇతి నవ + దశః, అభీవర్తః,అభీవర్త ఇత్యభి + వర్తః, సవిగ్ంశ ఇతి స + విగ్ంశః, వర్చః, ద్వావిగ్ంశః, సమ్భరణ ఇతి సమ్ + భరణః, త్రయోవిగ్ంశ ఇతి త్రయః + వింశః, యోనిః, చతుర్విగ్ంశ ఇతి చతుః + వింశః, గర్భాః, పఞ్చవింశ ఇతి పఞ్చ + వింశః, ఓజః, త్రిణవః,త్రినవ ఇతి త్రి + నవః, క్రతుః, ఏకత్రింశ ఇత్యేక + త్రింశః, ప్రతిష్ఠా, ప్రతిస్థేతి ప్రతి + స్థా, త్రయస్త్రింశ ఇతి త్రయః + త్రింశః, బ్రధ్నస్య, విష్టపమ్, చతుస్త్రింశ ఇతి చతుః + త్రింశః, నాకః, షట్త్రింశ ఇతి షట్ + త్రింశః వివర్త ఇతి వి + వర్తః, అష్టాచత్వారింశ ఇత్యష్టా + చత్వారింశః, ధర్త్రమ్, చతుష్టోమః, చతుస్తోమ ఇతి చతుః +స్తోమః ॥౨౩॥

పదార్థః :-(ఆశుః) (త్రివృత్) శీతే చోష్ణే ద్వయోర్మధ్యే చ వర్తతే సః (భాన్తః) ప్రకాశః (పఞ్చదశః) పంచదశానాం పూరణః పంచదశవిధః (వ్యోమా) వ్యోమవద్వ్యాప్తః (సప్తదశః) సప్తదశవిధః (ధరుణః) ధారణగుణః (ఏకవింశః) ఏకవింశతిధా (ప్రతూర్తిః) శీఘ్రగతిః (అష్టాదశః) అష్టాదశధా (తపః) సంతాపో గుణః (నవదశః) నవదశధా (అభీవర్తః) య ఆభిముఖ్యే వర్తతే సః (సవింశః) వింశత్యా సహ వర్తమానః

(వర్చః) దీప్తిః (ద్వావింశః) ద్వావింశతిధా (సంభరణః) సమ్యగ్ ధారకః (త్రయోవింశః) త్రయోవింశతిధా (యోనిః) సంయోజకో వియోజకో గుణః (చతుర్వింశః) చతుర్వింశతిధా (గర్భాః) గర్భధారణశక్తయః (పంచవింశః) పంచవింశతిధా (ఓజః) పరాక్రమః (త్రిణవః) సప్తవింశతిధా (క్రతుః) కర్మ ప్రజ్ఞా వా (ఏకత్రింశః) ఏకత్రింశద్ధా (ప్రతిష్ఠా) ప్రతిష్ఠన్తి యస్యాం సా (త్రయస్త్రింశః) త్రయస్త్రింశత్ప్రకారః (బ్రధ్నస్య) మహతః (విష్టపమ్) వ్యాప్తిమ్. అత్ర విష్ ధాతోర్బాహులకాదౌణాదికస్తపః ప్రత్యయః (చతుస్త్రింశః) చతుస్త్రింశద్విధః (నాకః) ఆనన్దః (షట్త్రింశః షట్త్రింశత్ప్రకారః) (వివర్తః) వివిధం వర్తతే యస్మిన్ సః (అష్టాచత్వారింశః) అష్టాచత్వారింశద్ధా (ధర్త్రమ్) ధారణమ్ (చతుష్టోమః) చత్వారః స్తోమాః స్తుతయో యస్మిన్ సంవత్సరే సః.॥ 23 ॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యూయం యస్మిన్ సంవత్సర ఆశుస్త్రివృద్ భాన్తః పంచదశో వ్యోమా సప్తదశో ధరుణ ఏకవింశః ప్రతూర్తిరష్టాదశస్తపో నవదశోఽభీవర్తః సంవిశో వర్చో ద్వావింశః సంభరణస్త్రయోవింశో యోనిశ్చతుర్వింశో గర్భాః పంచవింశ ఓజస్త్రిణవః క్రతురేకత్రింశః ప్రతిష్ఠా త్రయస్త్రింశో బ్రధ్నస్య విష్టపం చతుస్త్రింశో నాకః షట్ త్రింశో వివర్తోఽష్టాచత్వారింశో ధర్త్రం చతుష్టోమోఽస్తి తం సంవత్సరం విజానీత. ॥ 23 ॥

భావార్థః :-యస్య సంవత్సరస్య సంబంధినో భూతభవిష్యద్వర్తమానాదయోఽవయవాః సన్తి తస్య సంబంధాదేతే వ్యవహారా భవన్తీతి యూయం బుధ్యధ్వమ్.॥ 23 ॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీ రీ వర్తమాన సంవత్సరమునందు (ఆశుః) శీఘ్రముగ (త్రివృత్) శీతోష్ణములను రెండింటికి మధ్యనుండు (భాన్తః) ప్రకాశము (పఞ్చదశః) పదునైదు విధములుగల (వ్యోమా) ఆకాశమువలె విస్తారముగల (సప్తదశ) పదునేడువిధములగు (ధరుణః) ధారణగుణములుగల (ఏకవింశః) ఇరవదొక్క విధములగు (ప్రతూర్తిః) శీఘ్రగతిగల (అష్టాదశః) పదినెనిమిదివిధములగు (తపః) సంతాపకర గుణములు గల (నవదశః) పందొమ్మిదిప్రకారముల (అభీవర్తః) ఎట్టెదుట వర్తించుగుణములు (సవింశః) ఇరువది ప్రకారముల (వర్చః) దీప్తి (ద్వావింశః) ఇరువదిరెండువిధములగు (సమ్భరణః) ఉత్తమముగ ధారణకారక గుణములు (త్రయోవింశః) ఇరువదిమూడువిధముల (యోనిః) సంయోగ వియోగకారక గుణములు (చతుర్వింశః) ఇరువదినాల్గువిధముల (గర్భాః) గర్భధారణశక్తి (పఞ్చవింశః) ఇరువదైదువిధముల (ఓజః) పరాక్రమము (త్రిణవః) ఇరువదియేడువిధముల (క్రతుః) కర్మ లేక బుద్ధి (ఏకత్రింశః) ముప్పదియొక్క విధముల (ప్రతిష్ఠా) ఎల్లరస్థితికి నిమిత్తముగుక్రియ (త్రయస్త్రింశః) ముప్పదిమూడు విధముల (బ్రధ్నస్య) పరమేశ్వరుని (విష్టపమ్) వ్యాప్తి (చతుస్త్రింశః) ముప్పదినాల్గువిధముల (నాకః) ఆనందము (షట్త్రింశః) ముప్పదియారువిధముల (వివర్తః) అనేకవిధముల వర్తించుట కాధారము (అష్టాచత్వారింశః) నలుబదెనిమిది విధముల (ధర్త్రమ్) ధారణము మరియు (చతుష్టోమః) నాల్గువిధములగు స్తుతుల కేది యాధారమై యున్నదో దానిని సంవత్సరమని తెలిసికొనుడు.॥23॥

భావార్థము :-సంవత్సరమునకు ఏవి భూతభవిష్యద్వర్తమాన కాలసంబంధములు మున్నగునవి అవయవములై యున్నవియో, ఎద్దాని సంబంధముచేతనే సాంసారిక వ్యవహారములు జరుగుచుండునో దానిని సంవత్సరముగ మీరు తెలిసికొనుడు.॥౨౩॥

23.The year contains heat, cold and moderate heat, cold.

The moon waxes and wanes for fifteen days. The year, like the vast atmosphere is seventeenfold. The year, the support of all substances is twentyonefold.

The fast fleeting year is eighteenfold.

The year giving warmth to all like the sun, is nineteenfold.

The year that confronts men is twentyfold.

The powerful year is twentytwofold.

The year, the nourisher of all is twenty three-fold.

The year, the resort of all beings is twenty four-fold

The year that keeps human beings under its control is twenty five-fold.

The vigorous year is twentyseven-fold.

The year, the field for work is thrtyone-fold.

The year, the cause of the residence of all, is thiry-three-fold.

The year, pervaded by the Almighty Father, is thirty-four-fold.

The year, the giver of happiness is thitysix-fold.

The year, in which we move in various ways, is forty eight-fold.

The year, is the retainer of all objects, and the support of praises in the four directions.

O men know this to be the year!.

౨౪. అగ్నేర్భాగ ఇత్యస్య విశ్వేదేవ ఋషిః, మేధావినో దేవతాః, భురిగ్వికృతిశ్ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

అథ మనుష్యైః, కథం విద్యా అధీత్య కిమాచరణీయమిత్యాహ.

మానవులెటుల విద్యనభ్యసించి ఏమి ఆచరించవలయును?

౨౪ అగ్నేర్భాగో౾సి దీక్షాయా౾ ఆధిపత్యం బ్రహ్మ స్పృతంత్రివృత్స్తోమః।

ఇన్ద్రస్య భాగో౾సి విష్ణోరాధిపత్యం క్షత్రగ్గ్ స్పృతం పఞ్చదశ స్తోమో ।

నృచక్షసాం భాగో౾సి ధాతురాధిపత్యం జనిత్రగ్గ్ స్పృతగ్గ్

సప్తదశ స్తోమోః౹మిత్రస్య భాగోఽసి వరుణస్యాధిపత్యం దివో వృష్టిర్వాత స్పృతఽ ఏకవిꣳశ స్తోమః ॥౨౪॥

ప.వి:- అగ్నేః, భాగః, అసి, దీక్షాయాః, ఆధిపత్యమిత్యాధి + పత్యమ్, బ్రహ్మ, స్పృతమ్, త్రివృదితి త్రి + వృత్, స్తోమః, ఇన్ద్రస్య, భాగః, అసి, విష్ణోః, ఆధిపత్యమిత్యాధి + పత్యమ్, క్షత్రమ్, స్పృతమ్, పఞ్చదశ ఇతి పఞ్చ + దశః, స్తోమః, నృచక్షసామితి నృ + చక్షసామ్, భాగః, అసి, ధాతుః, ఆధిపత్యమిత్యాధి + పత్యమ్, జనిత్రమ్, స్పృతమ్, సప్తదశ ఇతి సప్త + దశః, స్తోమః మిత్రస్య, భాగః అసి, వరుణస్య, ఆధిపత్యమిత్యాధి + పత్యమ్, దివః, వృష్టిః, వాతః, స్పృతః ఏకవిꣳశ ఇత్యేక + విꣳశః, స్తోమః ॥౨౪॥

పదార్థః :-(అగ్నేః) సూర్యస్య (భాగః) విభజనీయః (అసి) (దీక్షాయాః) బ్రహ్మచర్యాదేః (ఆధిపత్యమ్) (బ్రహ్మ) బ్రహ్మవిత్కులమ్ (స్పృతమ్) ప్రీతం సేవితమ్ (త్రివృత్) యస్త్రిభిః కాయికవాచికమానసైః సాధనైః శుద్ధం వర్తతే (స్తోమః) యః స్తూయతే (ఇన్ద్రస్య) విద్యుతః పరమైశ్వర్యస్య వా (భాగః) (అసి) (విష్ణోః) వ్యాపకస్య జగదీశ్వరస్య (ఆధిపత్యమ్) (క్షత్రమ్) క్షాత్రధర్మప్రాప్తం రాజన్యకులమ్ (స్పృతమ్) (పఞ్చదశః) పఞ్చదశానాం పూర్ణః (స్తోమః) స్తోతా (నృచక్షసామ్) యేఽర్థా నృభిః ఖ్యాయన్తే తేషామ్ (భాగః) (అసి) (ధాతుః) ధర్తుః (ఆధిపత్యమ్) అధిపతేర్భావః (జనిత్రమ్) జననమ్ (స్పృతమ్) (సప్తదశః) (స్తోమః) స్తావకః (మిత్రస్య) (భాగః) (అసి) వరుణస్య శ్రేష్ఠోదకసమూహస్య వా (ఆధిపత్యమ్) (దివః) ప్రకాశస్య (వృష్టిః) వర్షా (వాతః) వాయుః (స్పృతః) సేవితః (ఏకవిꣳశః) (స్తోమః) స్తువన్తి యేన సః. ॥ ౨౪ ॥

అన్వయః:-హే విద్వన్! యస్త్వమగ్నేర్భాగః సంవత్సర ఇవాఽసి స త్వం దీక్షాయాః స్పృతమాఽధిపత్యం బ్రహ్మ ప్రాప్నుహి. యస్త్రివృత్స్తోమ ఇన్ద్రస్య భాగ ఇవాసి స త్వం విష్ణోః స్పృతమాధిపత్యం క్షత్రం ప్రాప్నుహి. యస్త్వం పఞ్చదశ స్తోమో నృచక్షసాం భాగ ఇవాసి స త్వం ధాతుః స్పృతం జనిత్రమాధిపత్యం ప్రాప్నుహి. యస్త్వం సప్తదశ స్తోమో మిత్రస్య భాగ ఇవాసి స త్వం వరుణస్యాధిపత్యం యాహి. యస్త్వం వాతస్పృత ఏకవింశ స్తోమ ఇవాసి తేన త్వయా దివో వృష్టిర్విధేయా.॥౨౪ ॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే బాల్యావస్థామారభ్య సజ్జనోపదిష్టవిద్యాగ్రహణాయ ప్రయత్నేనాధిపత్యం లభన్తే తే స్తుత్యాని కర్మాణి కృత్వోత్తమా భూత్వా సవిధం కాలం విజ్ఞాయ విజ్ఞాపయేయుః. ॥ ౨౪ ॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఏ నీవు (అగ్నేః) సూర్యునియొక్క (భాగః) విభాగమునకు యోగ్యమైన సంవత్సరమువాడవై (అసి) యున్నావో నీవు (దీక్షాయాః) బ్రహ్మచర్యాది దీక్షల (స్పృతమ్) ప్రీతిచే సేవించబడిన (ఆధిపత్యమ్, బ్రహ్మ) బ్రహ్మజ్ఞవంశమును పొందుము (త్రివృత్) శరీర, మానస, వాణుల సాధనలచే శుద్ధుడవైన (స్తోమః) స్తుతించదగినవాడవు (ఇన్ద్రస్య) విద్యుత్తు, లేక ఉత్తమైశ్వర్యముల (భాగః) విభాగమువలెనై (అసి) ఉన్నావు. కావున నీవు (విష్ణోః) సర్వవ్యాపకుడగు ఈశ్వరుని (స్పృతమ్) ప్రీతితో సేవించదగినవాడవు (క్షత్రమ్) క్షాత్రధర్మానుకూలముగ రాజకులమునకు (ఆధిపత్యమ్) అధికారమును పొందుము. ఏ నీవు (పఞ్చదశః) పదునైదవపూరకమగు (స్తోమః) స్తుతికర్తవో (నృచక్షసామ్) మానవులకు చెప్పదగిన పదార్థముల (భాగః) విభాగమువలె (అసి) ఉన్నావు. కావున నీవు (ధాతుః) ధారణకర్తయొక్క (స్పృతమ్) ఈప్సిత [కోరదగిన] (జనిత్రమ్) జన్మము మరియు (ఆధిపత్యమ్) అధికారమును పొందుము నీవు (సప్తదశః) పదునేడవ సంఖ్యాపూరకమగు (స్తోమః) స్తుతించదగిన (మిత్రస్య) ప్రాణముల (భాగః) విభాగమువలె (అసి) ఉన్నావు. కావున నీకు (వరుణస్య) శ్రేష్ఠజలముల (ఆధిపత్యమ్) అధికారము ప్రాప్తించుగాక! నీవు (వాతః స్పృతః) సేవించదగిన వాయువు (ఏకవింశః) ఇరువదొక్కసంఖ్యాపూరకముగు (స్తోమః) స్తుతిసాధనమువంటివాడవై (అసి) ఉన్నావు. కావున నీవు (దివః) ప్రకాశస్వరూపుడగు సూర్యునిచే (వృష్టిః) వర్షములకొరకు యజ్ఞాదుల నొనర్చుము. ॥౨౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. బాల్యావస్థనుండి సజ్జనులచే ఉపదేశించబడిన విద్యలను పొంద ప్రయత్నించి అధికారియైనవాడు స్తుతియోగ్యకర్మల ఆచరణద్వారా ఉత్తమ విధానముకలవాడై కాలవిషయమును చక్కగా నెరిగి ఇతరులకును ఎరుగించవలయును. ॥౨౪॥

24.O learned person, thou art like the year. Practising celibacy, attain to the sovereignty of a Brahmin family. Being pure in body, word and mind, and worthy of praise, thou art the embodiment of supremacy; attain to the sovereignty of a royal Kshatriya family, loved by the All-pervading God. Being fifteen-fold praiser, thou art like the part of objects described by the people; attain to the desired birth and right of a sustainer. Laudable in seventeen ways, thou art the part of Pran; attain to the sovereignty of waters. Served by air, thou art like the twenty-one-fold praiser, draw rain from the sun through Homa (sacrificial fire)!.

౭౧౩. వసూనాం భాగ ఇత్యస్య విశ్వదేవ ఋషిః, వస్వాదయో లింగోక్తా దేవతాః,

నిచృదభికృతిశ్ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల పూర్వోక్త విషయమే.

౭౧౩ వసూనాం భాగో౽సి రుద్రాణామాధిపత్యం చతుష్పాత్ స్పృతం
చతుర్వి(గ్ం)శ స్తోమ౽ ఆదిత్యానాం భాగో౽సి మరుతామాధిపత్యం
గర్భాః స్పృతాః పఞ్చవి(గ్ం)శ స్తోమః అదిత్యై భాగో౽సి పూష్ణ౽
ఆధిపత్యమోజ స్పృతం త్రిణవ స్తోమః। దేవస్య సవితుర్భాగో౽సి
బృహస్పతేరాధిపత్య(గ్ం) సమీచీర్దిశ స్పృతాశ్చతుష్టోమ స్తోమః ॥౨౫॥

ప. వి:-వసూనామ్, భాగః, అసి, రుద్రాణామ్, ఆధిపత్యమిత్యాధి + పత్యమ్, చతుష్పాత్, చతుః పాదితి చతుః + పాత్, స్పృతమ్, చతుర్వి(గ్ం)శ ఇతి చతుః + వి(గ్ం)శః, స్తోమః, ఆదిత్యానామ్, భాగః, అసి, మరుతామ్, ఆధిపత్యమిత్యాధి + పత్యమ్, గర్భాః, స్పృతాః, పఞ్చవి(గ్ం)శ ఇతి పఞ్చ + వి(గ్ం)శః, స్తోమః, అదిత్యై, భాగః, అసి, పూష్ణః, ఆధిపత్యమిత్యాధి + పత్యమ్, ఓజః, స్పృతమ్, త్రిణవః, త్రినవ ఇతి త్రి +నవః, స్తోమః, దేవస్య, సవితుః, భాగః, అసి, బృహస్పతేః, ఆధిపత్యమిత్యాధి + పత్యమ్, సమీచీః, దిశః, స్పృతాః, చతుష్టోమః, చతుస్తోమ ఇతి చతుః + స్తోమః, స్తోమః॥౨౫॥

పదార్థః :-(వసూనామ్) అగ్న్యాదీనామాదిమానాం విదుషాం వా (భాగః) (అసి) (రుద్రాణామ్) ప్రాణాదీనాం మధ్యమానాం విదుషాం వా (ఆధిపత్యమ్) (చతుష్పాత్) గవాదికమ్ (స్పృతమ్) సేవితమ్ (చతుర్వింశః) చతుర్వింశతిధా (స్తోమః) స్తోతా (ఆదిత్యానామ్) మాసానాముత్తమానాం విదుషాం వా (భాగః) (అసి) (మరుతామ్) మనుష్యాణాం పశూనాం వా. మరుత ఇతి పదనా. నిఘం ౫. ౫ (ఆధిపత్యమ్) (గర్భాః) గర్భ ఇవ విద్యాశుభగుణైరావృతాః (స్పృతాః) ప్రీతిమన్తః (పఞ్చవింశః) పంచవింశతిప్రకారః (స్తోమః) స్తోతవ్యః (అదిత్యై) ప్రకాశస్య (భాగః) (అసి) (పూష్ణః) పుష్టికర్త్ర్యా భూమేః.

పూష్ణేతి పృథివీనామ.. నిఘం ౧.౧ (ఆధిపత్యమ్) (ఓజః) బలమ్ (స్పృతమ్) సేవితమ్ (త్రిణవః) సప్తవింశతిధా (స్తోమః) స్తోతవ్యః (దేవస్య) సుఖప్రదస్య (సవితుః) జనకస్య (భాగః) (అసి) (బృహస్పతేః) బృహత్యా వేదవాచః పాలకస్య (ఆధిపత్యమ్) (సమీచీః) యాః సమ్యగచ్ఛన్తే (దిశః) (స్పృతాః) (చతుష్టోమః) చతుర్భిర్వేదైః స్తూయతే చతుః స్తోమః (స్తోమః) స్తోతా. ॥ ౨౫ ॥

అన్వయః :- హే విద్వన్! యస్త్వం వసూనాం భాగో౭సి స త్వం రుద్రాణామాధిపత్యం గచ్ఛ యశ్చతుర్వింశస్తోమ ఆదిత్యానాం భాగో౭సి స త్వం చతుష్పాత్ స్పృతం కురు మరుతామాధిపత్యం గచ్ఛ యస్త్వం పఞ్చవింశస్తోమో౭దిత్యై భాగో౭సి స త్వం పూష్ణ ఓజః స్పృతమాధిపత్యం ప్రాప్నుహి. యస్త్వం త్రిణవః స్తోమో దేవస్య సవితుర్భాగో౭సి స త్వం బృహస్పతేరాధిపత్యం యాహి. యస్త్వం చతుష్టోమో౭సి స త్వం గర్భాః స్పృతా యా జానన్తి తాః సమీచీః స్పృతా దిశో విజానీహి. ॥ ౨౫ ॥

భావార్థః :- యే సుశీలత్వాదిగుణాన్ గృహ్ణన్తి తే విద్వత్ప్రియాః సన్తః సర్వాధిష్ఠాతృత్వం ప్రాప్నువన్తి. యే౭ధిపతయో భవేయుస్తే నృషు పితృవద్వర్తన్తామ్ ॥ ౨౫ ॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఏ నీవు (వసూనామ్) అగ్ని మున్నగు అష్టవసువులు, లేక మొదటి శ్రేణి విద్వాంసులకు (భాగః) సేవించయోగ్యుడవై (అసి) ఉన్నావో, అట్టి నీవు (రుద్రాణామ్) పదిప్రాణములు, పదునొకండవదగు జీవాత్మ [ఏకాదశరుద్రులు] లేక మధ్యతరగతికిచెందిన విద్వాంసుల (ఆధిపత్యమ్) అధికారమును పొందుము. (చతుర్వింశః) ఇరువదినాల్గుప్రకారముల (స్తోమః) స్తుతికర్తవై (ఆదిత్యానామ్) పండ్రెండు మాసములను, లేక ఉత్తమశ్రేణి విద్వాంసులను (భాగః) సేవించదగినవాడవై (అసి) ఉన్నావు. కావున నీవు (చతుష్పాత్) గోవులు మున్నగు పశువులను (స్పృతమ్) సేవించుము (మరుతామ్) మనుష్యుల మరియు పశువుల (ఆధిపత్యమ్) అధిపతివి గమ్ము. నీవు (పఞ్చవిగ్ంశః) ఇరువదైదువిధములుగ (స్తోమః) స్తుతించదగిన (ఆదిత్యై) అఖండితాకాశ (భాగః) విభాగమువలె (అసి) ఉన్నావు. కావున నీవు (పూష్ణః) పుష్టికారక పృథివిని (స్పృతమ్) సేవించదగు (ఓజః) బలమును పొందుము. మరియు (ఆధిపత్యమ్) అధికారమును (ప్రాప్నుహి) పొందుము. నీవు (త్రిణవః) ఇరువదేడువిధములగు (స్తోమః) స్తుతించదగిన (దేవస్య) సుఖదాత (సవితుః)యగు తండ్రికి (భాగః) విభాగమువై (అసి) ఉన్నావు. నీవు (బృహస్పతేః) మహాగొప్ప వేదరూపవాణుల పాలకుడగు పరమేశ్వరునిచే ప్రసాదింపబడిన (ఆధిపత్యమ్) అధికారము ప్రాప్తించుకొనుము. నీవు (చతుష్టోమః) నాలుగువేదలముచే చెప్పదగిన స్తుతికర్తవై యున్నావు. కావున నీవు (గర్భాః) గర్భమువలె విద్యల మరియు శుభగుణములచే ఆచ్ఛాదితులగు (స్పృతాః) ప్రీతిగల సజ్జను లెవని నెరుగుదురో అట్టి (సమీచీః) ఆ యుత్తమ ప్రాప్తి స్థానములను (స్పృతాః) ప్రీతివిషయములగు (దిశః) పూర్వదిశలనెరుగుము. ॥౨౫॥

భావార్థము :- ఉత్తమ స్వభావము మున్నగు సద్గుణములను గ్రహించువారు విద్వాంసులందు ప్రియులై ఎల్లరకు అధిష్ఠాత లగుదురు అట్లందర కధికారులగువారు మానవులకు తండ్రివంటివారై వర్తించుదురు. ॥౨౫॥

25.O learned person, thou art served by the Vasu Brahmcharis, Control thou the ten Pranas and the soul. Twentyfour-fold praiser, thou art honoured by the Aditya

Brahmcharis; rear the cattle like cows; and be the master of men. Deserving praise in twenty-five ways, thou art like a part of light!.

౭౧౪.యవానాం భాగ ఇత్యస్య విశ్వదేవ ఋషిః, ఋభవో దేవతాః, నిచృదతిజగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

పునః స శరది కథం వర్తేతేత్యాహ. శరదృతువు నందెటుల వర్తించవలయును?

౭౧౪ యవానాం భాగో౽స్యయవానామాధిపత్యం ప్రజా స్పృతాశ్చ తుశ్చ త్వారిꣳశస్తోమః। ఋభూణాం భాగో౽సి విశ్వేషాం దేవానామాధిపత్యం భూతꣳస్పృతం త్రయస్త్రిꣳశ స్తోమః ॥౨౬॥

ప.విః-యవానామ్, భాగః, అసి, అయవానామ్, ఆధిపత్యమిత్యాధి + పత్యమ్, ప్రజా ఇతి ప్ర + జాః, స్పృతాః, చతుశ్చత్వారిꣳశ ఇతి చతుః + చత్వారిꣳశః, స్తోమః, ఋభూణామ్, భాగః, అసి, విశ్వేషామ్, దేవానామ్, ఆధిపత్యమిత్యాధి + పత్యమ్, భూతమ్, స్పృతమ్, త్రయస్త్రిꣳశ ఇతి త్రయః + త్రిꣳశః, స్తోమః ॥౨౬॥

పదార్థః :-(యవానామ్) మిశ్రితానామ్ (భాగః) (అసి) (అయవానామ్) (అమిశ్రితానామ్) (ఆధిపత్యమ్) (ప్రజాః) పాలనీయాః (స్పృతాః) ప్రీతాః (చతుశ్చత్వారింశః) ఏతత్సంఖ్యాయాః పూరకః (స్తోమః) (ఋభూణామ్) మేధావినామ్ (భాగః) (అసి) (విశ్వేషామ్) సర్వేషామ్ (దేవానామ్) విదుషామ్ (ఆధిపత్యమ్) (భూతమ్) (స్పృతమ్) సేవితమ్ (త్రయస్త్రింశః) ఏతత్సంఖ్యాపూరకః (స్తోమః) స్తుతివిషయః. ॥౨౬ ॥

అన్వయః :-హే మనుష్య! యస్త్వం యవానాం భాగః శరదృతురివాసి యో౽యవానామాధిపత్యం ప్రాప్య ప్రజాః స్పృతాః కరోతి యశ్చతుశ్చత్వారింశ స్తోమ ఋభూణాం భాగో౽సి విశ్వేషాం దేవానాం భూతం స్పృతమాధిపత్యం ప్రాప్య యస్త్రయస్త్రింశఃస్తోమో౽సి స త్వమస్మాభిః సత్కర్తవ్యః. ॥ ౨౬ ॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః, మనుష్యైర్య ఇమే శరదృతోర్గుణా ఉక్తాస్తే యథావత్సే వనీయా ఇతి. ॥ ౨౬ ॥

పదార్థము :- ఓ మానవుడా! నీవు (యవానామ్) కలిసియున్న పదార్థముల (భాగః) సేవించునట్టి శరదృతువు వంటివాడవై (అసి) ఉన్నావు. (అయవానామ్) వేరువేరు గుణధర్మములుగల పదార్థముల (ఆధిపత్యమ్) అధికారమును పొంది (స్పృతాః) ప్రీతిచే (ప్రజాః) పాలించదగిన ప్రజలను ఎవడు ప్రేమయుక్తమొనర్చునో, ఎవడు (చతుశ్చత్వారింశః) నలువదినాలుగవ సంఖ్యను పూర్ణపరచు (స్తోమః) సేవించదగిన (ఋభూణామ్) బుద్ధిశాలురను (భాగః) సేవించదగినవాడై (అసి) ఉన్నాడో (విశ్వేషామ్) సమస్త (దేవానామ్) విద్వాంసుల (భూతమ్) గడచినట్టి (స్పృతమ్) సేవించినట్టి (ఆధిపత్యమ్) అధికారమును పొంది ఎవరు (త్రయస్త్రింశః) ముప్పదిమూడవ సంఖ్యాపూరకముగ (స్తోమః) స్తుతివిషయమువలె (అసి) ఉన్నారో అట్లే నీవు మాచే సత్కరించ దగినవాడవై యున్నావు. ॥౨౬॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఈ శరదృతువును యథోచితముగ సేవించి మానవులు కృతార్థులు గావలయును. శరదృతువు వ్యాఖ్యానము పూర్తియైనది. ॥౨౬॥

26.O man,thou usest the mixed substances, as is done in autumn. Having sovereignty over objects with different natures, with affection, thou shouldst nourish the people worthy of sustenances. Thou art worthy of praise in forty-four ways, and fit to be revered by the wise. Having acquired the power exercised by all the learned persons in the past, and being worthy of praise in thrity-three ways; thou deservest respect from us!.

౨౭॥.సహశ్చేత్యస్య విశ్వదేవ ఋషిః, ఋతవో దేవతాః, పూర్వస్య భురిగతి జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః

యే అగ్నే ఇత్యుత్తరస్య భురిగ్బ్రాహ్మీ బృహతీ ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

అథ హేమన్తర్తు విధానమాహ. హేమన్త ఋతు విధానము నిందు చెప్పబడినది.

౨౭॥ సహశ్చ సహస్యశ్చ హైమన్తికావృతూ అగ్నేరన్తః శ్లేషోఽసి కల్పేతాం
ద్యావాపృథివీ కల్పన్తామాపః ఓషధయః కల్పన్తామగ్నయః పృథఙ్ మమ
జ్యైష్ఠ్యాయ సవ్రతాః। యేఽ అగ్నయః సమనసోఽన్తరా ద్యావాపృథివీఽ
ఇమే। హైమన్తికావృతూఽ అభికల్పమానాః ఇన్ద్రమివ దేవాఽఅభి
సంవిశన్తు తయా దేవతయాఙ్గిరస్వద్ ధ్రువే సీదతమ్ ॥౨౭॥

ప.విః- సహః, చ, సహస్యః, చ, హైమన్తికౌ, ఋతూ ఇత్యృతూ, అగ్నేః, అన్తః శ్లేష ఇత్యన్తః

+ శ్లేషః, అసి, కల్పేతామ్, ద్యావాపథివీ ఇతి ద్యావాపృథివీ, కల్పన్తామ్, ఆపః, ఓషధయః, కల్పన్తామ్ అగ్నయః పృథక్, మమ, జ్యైష్ఠ్యాయ, సవ్రతా ఇతి స + వ్రతాః, యే, అగ్నయః, సమనస ఇతి స + మనసః, అన్తరా, ద్యావాపృథివీ ఇతి ద్యావాపృథివీ, ఇమే ఇతీమే, హైమన్తికా, ఋతూ ఇత్యృతూ, అభికల్పమానా ఇత్యభి + కల్పమానాః, ఇన్ద్రమివేతీన్ద్రమ్ + ఇవ, దేవాః, అభిసంవిశన్త్విత్యభి+ సంవిశన్తు, తయా, దేవతయా, అఙ్గిరస్వత్, ధ్రువే ఇతి ధ్రువే, సీదతమ్.॥౨౭॥

పదార్థః :-(సహః) బలకారీ మార్గశీర్షః (చ) (సహస్యః) సహసి బలే భవః పౌషః (చ) (హైమన్తికా) హేమన్తే భవౌ మార్గశీర్షః పౌషశ్చ మాసౌ (ఋతూ) స్వలిఙ్గప్రాపకౌ (అగ్నేః) విద్యుతః (అన్తఃశ్లేషః) మధ్యః స్పర్శః (అసి) (కల్పేతామ్) (ద్యావాపృథివీ) (కల్పన్తామ్) (ఆపః) (ఓషధయః) (కల్పన్తామ్) (అగ్నయః) శ్వైత్యేన యుక్తాః పావకాః (పృథక్) (మమ) (జ్యైష్ఠ్యాయ) జ్యేష్ఠానాం వృద్ధానాం భావాయ (సవ్రతాః) నియమైః సహితాః (యే) (అగ్నయః) (సమనసః) సమానం మనో యేభ్యస్తే (అన్తరా) ఆభ్యన్తరే (ద్యావాపృథివీ) (ఇమే) (హైమన్తికౌ) ఉక్తౌ (ఋతూ) (అభికల్పమానాః) ఆభిముఖ్యేన సమర్థయన్తః (ఇన్ద్రమివ) యథైశ్వర్యమ్ (దేవాః) దివ్యగుణాః (అభిసంవిశన్తు) (తయా) (దేవతయా) (అఙ్గిరస్వత్) (ధ్రువే) దృఢే (సీదతమ్) తిష్ఠేతామ్. ॥ ౨౭ ॥

అన్వయః :-హే మిత్ర! యౌ మమ జ్యైష్ఠ్యాయ సహశ్చ సహస్యశ్చ హైమన్తికావృతూ అఙ్గిరస్వత్ సీదతం యస్యాగ్నేరన్తః శ్లేష ఇవాసి స త్వం తేన ద్యావాపృథివీ కల్పేతామాప ఓషధయోఽగ్ని యశ్చ పృథక్ కల్పన్తామితి జానీహి, యేఽగ్నయ ఇవాన్తరా సవ్రతాః సమనస ఇమే ధ్రువే ద్యావాపృథివీ కల్పన్తామిన్ద్రమివ హైమన్తికావృతూ అభికల్పమానా దేవా అభిసంవిశంతు. తే తయా దేవతయా సహ యుక్తాహారవిహారా భూత్వా సుఖినః స్యుః. ॥ ౨౭ ॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యాః! యథా విద్వాంసః స్వసుఖాయ హేమన్తర్తౌ పదార్థాన్ సేవేరన్ తథైవాన్యానపి సేవయేయుః. ॥ ౨౭ ॥

పదార్థము :- ఓ మిత్రుడా! (మమ) నాయొక్క (జ్యైష్ఠ్యాయ) వృద్ధ, శ్రేష్ఠ జనులగుటకై (సహః) శక్తివంతమగు మార్గశిరమాసము (చ) మరియు (సహస్య) బలముచే గూడియున్న పుష్యమాసము (చ) ఈ

రెండునెలలు (హైమన్తికా ఋతూ) హేమంతఋతువునందు గలిగిన తమచిహ్నముల నెరుగవలెను (అఙ్గిరస్వత్) ఆ ఋతువు ప్రాణమువలె (సీదతమ్) స్థిరమైయున్నది. ఏ ఋతువు (అన్తఃశ్లేషః) మధ్యన స్పర్శగలుగునో దానివలె నీవు (అసి) ఉన్నావు. కావున నీవు ఆ ఋతువుచే (ద్యావాపృథివీ) భూమ్యాకాశములు (కల్పేతామ్) సమర్థవంతములగును (ఆపః) జలములు, (ఓషధయః) ఓషధులు మరియు (అగ్నయః) తెలుపుతో గూడిన అగ్ని (పృథక్) వేర్వేరుగ (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతములగును. ఈ విధముగ నెరిగి (యే) ఎవరు (అగ్నయః) అగ్నులవలె (అన్తరా) లోపల ప్రవృత్తులగువారు (సవ్రతాః) నియమశాలురు (సమనసః) అవిరుద్ధమగు ఆలోచనలుగలవారు (ఇమే) ఇట్టి (ధ్రువే) దృఢమైన (ద్యావాపృథివీ) ఆకాశము మరియు భూమిని (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతముగ నొనర్చవలెను (ఇన్ద్రమివ) ఐశ్వర్యమువంటి (హైమన్తికా ఋతూ) హేమంత ఋతువుయొక్క రెండునెలలను (అభికల్పమానాః) సమ్ముఖులై సమర్థపరచునట్టి (దేవాః) విద్యుత్తువంటి దివ్యగుణములను (అభిసంవిశన్తు) ఆవేశమొనర్చునట్టి సజ్జనులు (తయా) అట్టి (దేవతయా) ప్రకాశస్వరూపుడగు నా పరమాత్మతో ప్రేమబద్ధులై యుక్తాహారవిహారాదులచే సుఖవంతులగుదురుగాక! ॥౨౭॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! విద్వాంసులు సుఖప్రాప్తికొరకు హేమంత ఋతువునందెట్లు యథోచిత ఆహారములను సేవించెదరో అట్లే ఇతరులను సేవింప జేయవలయును. ॥౨౭॥

27.For my aged elders, the mid november to mid January months constitute the winter season. These two months are the life and soul of winter. In this season there is a slight touch of heat. In that season let Sky and Earth be competent to do their duty; let waters, medicinal plants, and bright fires be separately vigorous.

Men of contemplative mood, regulated in life, unanimous in purpose should make the strong Earth and Sky perform their duty. Let the learned keeping in view these two glorious months, enter them. Let the good people full of affection for God attain to happiness by regulating their diet and recreation.

౨౧౬. ఏకయేత్యస్య విశ్వదేవ ఋషిః, ఈశ్వరో దేవతా, నిచృద్వికృతి శ్ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

అథైతదృతుచక్రం కేన సృష్టమిత్యాహ. ఈ ఋతుచక్రము నెవరు రచించిరి?

౨౧౬ ఏకయాస్తువత ప్రజా అధీయన్త ప్రజాపతిరధిపతిరాసీత్।

తిసృభిరస్తువత బ్రహ్మాసృజ్యత బ్రహ్మణస్పతిరధిపతిరాసీత్।

పఞ్చభిరస్తువత భూతాన్యసృజ్యన్త భూతానాం పతిరధిపతిరాసీత్।

సప్తభిరస్తువత సప్తఋషయోఽసృజ్యన్త ధాతాధిపతిరాసీత్ ॥౨౮॥

ప.విః- ఏకయా, అస్తువత, ప్రజా ఇతి ప్ర + జాః, అధీయన్త, ప్రజాపతిరితి ప్రజా + పతిః, అధిపతిరిత్యధి + పతిః, ఆసీత్, తిసృభిరితి తిసృ + భిః, అస్తువత, బ్రహ్మ, అసృజ్యత, బ్రహ్మణః, పతిః, అధిపతిరిత్యధిఽపతిః, ఆసీత్, పఞ్చభిరితి పఞ్చ + భిః, అస్తువత, భూతాని, అసృజ్యన్త, భూతానామ్, పతిః, అధిపతిరిత్యధి + పతిః, ఆసీత్, సప్తభిరితి సప్త + భిః, అస్తువత, సప్తఋషయ ఇతి సప్త + ఋషయః, అసృజ్యన్త, ధాతా, అధిపతిరిత్యధిపతిః, ఆసీత్ ॥౨౮॥

పదార్థః :- (ఏకయా) వాణ్యా (అస్తువత) స్తువన్తు (ప్రజాః) (అధీయన్త) అధీయతామ్ (ప్రజాపతిః) ప్రజాయాః పాలక ఈశ్వరః (అధిపతిః) (ఆసీత్) అస్తి (త్రిసృభిః) ప్రాణోదానవ్యానగతిభిః (అస్తువత) స్తువన్తు (బహ్మ) పరమేశ్వరేన వేదః (అసృజ్యత) సృష్టః (బ్రహ్మణస్పతిః) వేదస్య పాలకః (అధిపతిః) (ఆసీత్) అస్తి (పఞ్చభిః) సమానచిత్తబుద్ధ్యహంకారమనోభిః (అస్తువత) స్తువన్తు (భూతాని) పృథివ్యాదీని (అసృజ్యన్త) సంసృష్టాని కుర్వన్తు (భూతానామ్) (పతిః) పాలకః (అధిపతిః) పత్యుః పతిః (ఆసీత్) భవతి (సప్తభిః) నాగకూర్మకృకలదేవదత్తధనంజయేచ్ఛాప్రయత్నైః (అస్తువత) స్తువన్తు (సప్తఋషయః) పంచ ముఖ్యప్రాణా మహత్తత్వమహంకారశ్చేతి (అసృజ్యన్త) సృజ్యన్తే (ధాతా) ధర్తా పోషకో వా (అధిపతిః) సర్వేషాం స్వామీ (ఆసీత్) అస్తి.॥౨౮॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యః ప్రజాపతిరధిపతిః సర్వస్య స్వామీశ్వర ఆసీత్తమేకయాఽస్తువత సర్వాః ప్రజాశ్చాధీయన్త. యో బ్రహ్మణస్పతిరధిపతిరాసీద్యేనేదం సర్వవిద్యామయం బ్రహ్మ వేదోఽసృజ్యత తం తిసృభిరస్తువత. యేన భూతాన్యసృజ్యన్త యో భూతానాం పతిరధిపతిరాసీత్తం సర్వే మనుష్యాః పంచభి రస్తువత. యేన సప్తఋషయోఽసృజ్యన్త యో ధాతాఽధిపతి రాసీత్తం సప్తభిరస్తువత. ॥ ౨౮ ॥

భావార్థః :- సర్వైర్మనుష్యైః సర్వస్య జగత ఉత్పాదకో న్యాయాధీశః పరమేశ్వరః స్తోతవ్యః శ్రోతవ్యో మన్తవ్యో నిదిధ్యాసితవ్యః. యథా హేమన్తర్తౌ సర్వే పదార్థాః శీతలా భవన్తి తథైవ పరమేశ్వరముపాస్య శాంతియుక్తా భవన్తు.॥ ౨౮ ॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (ప్రజాపతిః) ప్రజాపాలకుడు (అధిపతిః) సర్వమునకధికారియగు నే పరమేశ్వరుడు (ఆసీత్) గలడో ఆయనను (ఏకయా) ఒకే వాణితో (అస్తువత) స్తుతించుడు. మరియు నెవ డీ సమస్త (ప్రజాః) ప్రజలకు వేదముద్వారా (అధీయన్త) విద్యాయుక్తులుగ నొనర్చినాడో, ఎవడు (బ్రహ్మణస్పతిః) వేదరక్షకుడో (అధిపతిః) సర్వమునకు స్వామియగు ఆ పరమాత్మ (ఆసీత్) యున్నాడో,

ఆయనయే ఇట్టి (బ్రహ్మ) సకల విద్యలచే గూడిన వేదమును (అసృజ్యత) రచించినాడు. ఆయనను (తిసృభిః) ప్రాణ, ఉదాన, వ్యాన వాయువులతో (అస్తువత) స్తుతించుడు. ఎవడు (భూతాని) పృథివి మున్నగు పంచభూతములను (అసృజ్యన్త) రచించినాడో, ఎవడు (భూతానామ్) సకలభూతముల (పతిః) రక్షకుడో (అధిపతిః) రక్షకులకును రక్షకుడై (ఆసీత్) ఉన్నాడో, ఆయననే సకలమానవులు (పఞ్చభిః) సమాన వాయువు, చిత్తము, బుద్ధి, అహంకారము మరియు మనస్సుద్వారా (అస్తువత) స్తుతించవలెను. ఎవడు (సప్తఋషయః) ఐదు ముఖ్యప్రాణములు, మహత్తత్త్వసమిష్టి మరియు అహంకార మను ఏడుపదార్థములను (అసృజ్యన్త) రచించెనో, ఎవడు (ధాతా) ధారణ, పోషణకర్త (అధిపతిః) సర్వమునకు స్వామి (ఆసీత్) ఐయున్నాడో యాతని (సప్తభిః) నాగ, కూర్మ, కృకల, దేవదత్త, ధనంజయములు మరియు ఇచ్ఛ, ప్రయత్నము లను నీ ఏడింటిచే (అస్తువత) స్తుతించవలెను.॥౨౮॥

భావార్థము :- మానవులెల్లరును సకల జగదుత్పాదకుడు, న్యాయకారి యగు పరమేశ్వరుని స్తుతియొనర్చవలెను. వినవలెను. ఆలోచించవలెను. అనుభూతినొందవలయును. హేమంత ఋతువునందు సకల పదార్థములు శీతలముగ నుండునట్లు పరమేశ్వరు నుపాసించి సర్వజనులు శాంతశీలురగుట యోగ్యమై యున్నది.॥౨౮॥

28.O men, God is the Creator and Protector of all. Praise Him with your speech. He has educated humanity through the vedas. God is the Guardian of the vedas and the Lord of all. He has revealed the vedas full of knowledge. Praise Him with the movement of three Pran, Udan and Vyan breaths. He has created all the worlds. He is their Protector, and Protector of the protectors. Praise Him with the help of Saman breath, perception, intellect, self consciousness and mind. He has created the seven Rishis He is the Sustainer and Lord of all. Praise Him with the help of Nag, Kurma, Krikal, deva Dutta, Dhananjaya (breaths), desire and effort!.

౨౧౨.నవభిరస్తువతేత్యస్య విశ్వదేవ ఋషిః, ఈశ్వరో దేవతా, పూర్వస్యార్షీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

త్రయోదశభిరిత్యుత్తరస్య బ్రాహ్మీ జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునః స జగత్స్రష్టా కింభూత ఇత్యాహ. ఆ జగత్స్రష్ట ఎటువంటివాడు?

౨౧౨ నవభిరస్తువత పితరోఽసృజ్యన్తాదితిరధిపత్న్యాసీత్।
ఏకాదశభిరస్తువతఽ ఋతవోఽసృజ్యన్తార్తవాఽ అధిపతయఽ
ఆసన్। త్రయోదశభిరస్తువత మాసాఽ అసృజ్యన్త సంవత్సరోఽ
ధిపతిరాసీత్। పంచదశభిరస్తువత క్షత్రమసృజ్యతేన్ద్రోఽ

ధీపతిరాసీత్। సప్తదశభిరస్తువత గ్రామ్యాః

పశవోఽసృజ్యన్త బృహస్పతిరధిపతిరాసీత్ ॥౨౯॥

ప.వి:- నవభిరితి నవ + భిః, అస్తువత, పితరః, అసృజ్యన్త, అదితిః, అధిపత్నీత్యధి + పత్నీ, ఆసీత్, ఏకాదశభిరిత్యేకా + దశభిః, అస్తువత, ఋతవః, అసృజ్యన్త, ఆర్తవాః, అధిపతయ ఇత్యధి + పతయః, ఆసన్, త్రయోదశభిరితి త్రయోదశ + భిః, అస్తువత, మాసాః, అసృజ్యన్త, సంవత్సరః, అధిపతిరిత్యధి + పతిః ఆసీత్, పంచదశభిరితి పంచ + దశభిః, అస్తువత, క్షత్రమ్, అసృజ్యత, ఇన్ద్రః, అధిపతి రిత్యధిపతిః, ఆసీత్, సప్తదశభిరితి సప్త+దశభిః, అస్తువత, గ్రామ్యాః, పశవః, అసృజ్యన్త, బృహస్పతిః, అధిపతిరిత్యధి + పతిః, ఆసీత్ ॥౨౯॥

పదార్థః :-(నవభిః) ప్రాణవిశేషైః (అస్తువత) ప్రశంసన్తు (పితరః) పాలకా వర్షాదయః (అసృజ్యన్త) ఉత్పాదితాః (అదితిః) మాతేవ పాలికా భూమిః (అధిపత్నీ) అధిపతిసహితా (ఆసీత్) అస్తి (ఏకాదశభిః) దశ ప్రాణా ఏకాదశ ఆత్మా తైః (అస్తువత) స్తువన్తు (ఋతవః) వసన్తాదయః (అసృజ్యన్త) సృష్టాః (ఆర్తవాః) ఋతుషు భవాః గుణాః (అధిపతయః) (ఆసన్) భవన్తి (త్రయోదశభిః) దశ ప్రాణా ద్వే ప్రతిష్ఠే త్రయోదశ ఆత్మా తైః (అస్తువత) స్తువన్తు (మాసాః) చైత్రాద్యాః (అసృజ్యన్త) సృష్టాః (సంవత్సరః) (అధిపతిః) అధిష్ఠాతా (ఆసీత్) అస్తి (పఞ్చదశభిః) ప్రతిపదాదితిథిభిః (అస్తువత) స్తువన్తు సంఖ్యాయన్తు (క్షత్రమ్) రాజ్యం క్షత్రియకులం వా (అసృజ్యత) సృష్టమ్ (ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్యహేతుః సూర్యః (అధిపతిః) అధిష్ఠాతా (ఆసీత్) (సప్తదశభిః) దశ పాద్యా అఙ్గులయశ్చత్వార్యూర్వష్ఠీవాని ద్వే ప్రతిష్ఠే యదర్వాజ్ నాభేస్తత్సప్తదశం తైః (అస్తువత) స్తువన్తు (గ్రామ్యాః) గ్రామే భవాః (పశవః) గవాదయః (అసృజ్యన్త) (బృహస్పతిః) బృహతాం పాలకో వైశ్యః (అధిపతిః) అధిష్ఠాతా (ఆసీత్) అస్తి.॥ ౨౯ ॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యూయం యేన పితరోఽసృజ్యన్త యత్రాధిపత్న్యదితిరాసీత్తం యూయం నవభిరస్తువత యేనర్తవోఽసృజ్యన్త యత్రార్తవా అధిపతయ ఆసంస్తమేకాదశభిరస్తువత యేన మాసా అసృజ్యన్త పఞ్చదశభిః సంవత్సరోఽధిపతిః సృష్ట ఆసీత్ త్రయోదశభిరస్తువత. యత్రేన్ద్రోఽధిపతిరాసీద్యేన క్షత్రమసృజ్యత తం సప్తదశభిరస్తువత. యేన బృహస్పతిరధిపతిః సృష్ట ఆసీద్ గ్రామ్యాః పశవోఽసృజ్యన్త తం పరమేశ్వరం సప్తదశభిరస్తువత. ॥ ౨౯ ॥

భావార్థః :-హే మనుష్యాః! భవన్తో యేన ఋత్వాదయః ప్రజాపాలకాః నిర్మితాః పాల్యాశ్చ యేన కాలనిర్మాపకాః సూర్యాదయః సర్వే పదార్థాః సృష్టాస్తం పరమాత్మానముపాసీరన్. ॥ ౨౯ ॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు (పితరః) రక్షకులైన పితరుల నెవడు (అస్సృజ్యన్త) ఉత్పన్నమొనర్చినాడో, ఎచ్చట (అదితిః) రక్షాయోగ్యమగు (అధిపత్నీ) అత్యంతరక్షకురాలగు మాత (ఆసీత్) ఉండునో, అట్టి పరమాత్మను (నవభిః) తొమ్మిది ప్రాణములచే (అస్తువత) గుణగానమొనర్చుడు. ఎవడు (ఋతవః) వసంతాది ఋతువులను (అస్సృజ్యన్త) రచించినాడో, ఎచ్చట (ఆర్తవాః) ఆ యా ఋతువుల గుణములు (అధిపతయః) తమతమ విషయములం దధికారకములై (ఆసన్) యుండునో, ఆయనను (ఏకాదశభిః) పదిప్రాణములు, పదునొకండవదగు ఆత్మద్వారా (అస్తువత) స్తుతియొనర్చుడు. ఎవడు (మాసాః) చైత్రము మున్నగు పండ్రెండు మాసములను (అస్సృజ్యన్త) రచించినాడో, (పఞ్చదశభిః) పదునైదు తిథులతో గూడ (సంవత్సరః) సంవత్సరమును (అధిపతిః) సర్వకాలముల కధిపతిగ నొనర్చియున్నాడో, ఆయనను (త్రయోదశభిః) పదిప్రాణములు, పదునొకండవదగు జీవాత్మ మరియు రెండుప్రతిష్ఠలు అను నీ పదమూడింటిచే (అస్తువత) స్తుతించుడు. ఎవడు (ఇన్ద్రః) పరమసంపదలకు హేతువగు సూర్యుని (అధిపతిః) అధిష్ఠాతగా నుత్పన్నమొనర్చినాడో (ఆసీత్) ఎవడు (క్షత్రమ్) రాజ్యము మరియు క్షత్రియవర్ణమును (అస్సృజ్యత) రచించినాడో ఆతనిని (సప్తదశభిః) పదికాలివ్రేళ్లు, రెండు తొడలు, రెండుమోకాళ్లు, రెండు ప్రతిష్ఠలు మరియొకటి నాభి పైభాగపుయంగము అనునీ పదునేడింటితో (అస్తువత) స్తుతించుడు. ఎవడు (బృహస్పతిః) మహామహాపదార్థముల రక్షకులగు వైశ్యుని (అధిపతిః) అధికారిగా రచించి (ఆసీత్) యున్నాడో, మరియు (గ్రామ్యాః) గ్రామసంబంధ (పశవః) గోవులు మున్నగు పశువులను (అస్సృజ్యన్త) రచించినాడో అట్టి పరమేశ్వరుని పైదెలిపిన సకల పదార్థములయుక్తముగ (అస్తువత) స్తుతియొనర్చుడు. ॥౨౯॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎవడు ఋతువులు మున్నగువానిని, ప్రజలు మున్నగు సకల ప్రాణులను రచించి రక్షించునో, రక్షాయోగ్యమగు పదార్థముల నీ విశ్వమునందు రచించినాడో, కాలవిభాగమునొనర్చు సూర్యాది పదార్థముల నెవడు రచన యొనర్చినాడో, ఆ పరమేశ్వరుని మీరు నిరంతరము కీర్తించుడు. ॥౨౯॥

29.O men, God has created wise persons. The mother-like nourishing Earth is our lord. Praise God with nine breaths. He has created the seasons. The attributes of those seasons respectively reign supreme in them. Praise God with ten pranas and soul. He has created the twelve months. The year is the master of time. Praise God with thirteen objects. He has created the Kshatriyas. The sun lords over us through his intense glory. Praise God with fifteen objects. He has created the village cattle, and the vaishas, who are our supporters. Praise God through seventeen objects!.

౭౧౮.నవదశభిరిత్యస్య విశ్వదేవ ఋషిః, జగదీశ్వరో దేవతా, పూర్వస్య బ్రాహ్మీజగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పఞ్చవింశత్యేత్యస్య బ్రాహ్మీ పంక్తిశ్ఛన్దః పఞ్చమః స్వరః.

పునః స కీదృశ ఇత్యాహ. మరల అతడెట్లున్నాడు?

౭౧౮ నవదశభిరస్తువత శూద్రార్యావసృజ్యేతామహోరాత్రేఽ అధిపత్నీఽ ఆస్తామ్। ఏకవిꣳశత్యాస్తువతైకశఫాః పశవోఽసృజ్యన్త వరుణోఽధిపతిరాసీత్। త్రయోవిꣳశత్యాస్తువత క్షుద్రాః పశవోఽసృజ్యన్త పూషాధిపతిరాసీత్। పంచవిꣳశత్యాస్తువతాఽఽరణ్యాః పశవోఽసృజ్యన్త వాయురధిపతిరాసీత్। సప్తవిꣳశత్యాస్తువత ద్యావాపృథివీ వ్యైతాం వసవో రుద్రాఽ ఆదిత్యాఽ అనువ్యాయꣳస్త ఏవాధిపతయఽ ఆసన్ ॥30॥

ప.విః-నవదశభిరితి నవ + దశభిః, అస్తువత, శూద్రార్యౌ, అసృజ్యేతామ్, అహోరాత్రే ఇత్యహోరాత్రే, అధిపత్నీ ఇత్యధి +పత్నీ, ఆస్తామ్, ఏకవిꣳశత్యేక + విꣳశత్యా, అస్తువత, ఏకశఫా ఇత్యేక + శఫాః,పశవః, అసృజ్యన్త, వరుణః, అధిపతిరిత్యధి + పతిః, ఆసీత్, త్రయోవిꣳశత్యేతి త్రయః + విꣳశత్యా, అస్తువత, క్షుద్రాః, పశవః, అసృజ్యన్త, పూషా, అధిపతిరిత్యధి + పతిః, ఆసీత్, పఞ్చవింశత్యేతి పఞ్చ + వింశత్యా, అస్తువత, ఆరణ్యాః, పశవః, అసృజ్యన్త, వాయుః, అధిపతిరిత్యధి + పతిః, ఆసీత్, సప్తవిꣳశత్యేతి సప్త + విꣳశత్యా, అస్తువత, ద్యావా పృథివీ ఇతి ద్యావాపృథివీ,వి, ఐతామ్, వసవః, రుద్రాః ఆదిత్యాః, అనువ్యాయన్నిత్యను + వ్యాయన్, తే, ఏవ, అధిపతయ ఇత్యధి + పతయః, ఆసన్ ॥30॥

పదార్థః :-(నవదశభిః) దశప్రాణాః పఞ్చమహాభూతాని మనోబుద్ధిచిత్తాహంకారైః (అస్తువత) స్తువన్తు (శూద్రార్యౌ) శూద్రశ్చార్యో ద్విజశ్చ తౌ (అసృజ్యేతామ్) (అహోరాత్రే) (అధిపత్నీ) అధిష్ఠాత్ర్యౌ

(ఆస్తామ్) భవతః (ఏకవింశత్యా) మనుష్యాణామఙ్గైః (అస్తువత) (ఏకశఫాః) అశ్వాదయః (పశవః) (అసృజ్యన్త) సృష్టాః (వరుణః) జలమ్ (అధిపతిః) ఆసీత్ (త్రయోవింశత్యా) పశ్వఙ్గైః (అస్తువత) (క్షుద్రాః) నకులపర్యన్తాః (పశవః) (అసృజ్యన్త) (పూషా) పుష్టికర్తా భూగోలః (అధిపతిః) (ఆసీత్) (పఞ్చవింశత్యా) క్షుద్రపశ్వవయవైః (అస్తువత) (ఆరణ్యాః) అరణ్యే భవాః (పశవః) సింహాదయః (అసృజ్యన్త) (వాయుః) (అధిపతిః) (ఆసీత్) (సప్తవింశత్యా) ఆరణ్యపశుగుణైః (అస్తువత) (ద్యావాపృథివీ) (వి) వివిధతయా (ఐతామ్) ప్రాప్నుతః (వసవః) అగ్న్యాదయోऽష్టౌ (రుద్రాః) ప్రాణాదయః (ఆదిత్యాః) చైత్రాదయో ద్వాదశ మాసాః ప్రథమమధ్యమోత్తమా విద్వాంసో వా (అనువ్యాయన్) అనుకూలతయోత్పాదితాః (తే) (ఏవ) (అధిపతయః) (ఆసన్).॥30॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా! యూయం యేనోత్పాదితే అహోరాత్రే అధిపత్నీ ఆస్తామ్. యేన శూద్రార్యావసృజ్యేతాం తం నవదశభిరస్తువత యేనోత్పాదితో వరుణోऽధిపతి రాసీద్యేనైకశఫాః పశవోऽసృజ్యన్త తం పరమాత్మానమేకవింశత్యాస్తువత. యేన నిర్మితః పూషాऽధిపతిరాసీద్ యేన క్షుద్రాః వోऽసృజ్యన్త తం త్రయోవింశత్యాస్తువత. యేనోత్పాదితో వాయురధిపతిరాసీద్యేనాऽऽరణ్యాః పశవోऽసృజ్యన్త తం పఞ్చవింశత్యా స్తువత యేన సృష్టే ద్యావాపృథి వ్యైతాం యేన రచితా వసవో రుద్రా ఆదిత్యా అనువ్యాయంస్త ఏవాऽధిపతయ ఆసంస్తం సప్తవింశత్యాస్తువత. ॥ 30 ॥

భావార్థః:-హే మనుష్యాః! యేనార్యాః శూద్రా దస్యవశ్చ మనుష్యాః సృష్టా యేన స్థూలసూక్ష్మ ప్రాణిదేహా మహద్ద్రస్వాః పశవ ఏతేషాం పాలనసాధనాని చ యస్య సృష్టావల్పవిద్యాః సమగ్రవిద్యాశ్చ విద్వాంసో భవన్తి త మేవ యూయముపాస్యం మన్యధ్వమ్. ॥ 30 ॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎవడు సృష్టించిన (అహోరాత్రే) పగలు రాత్రులు (అధిపత్నీ) సకలకార్యముల నొనర్పజేయు అధికారులుగ (ఆస్తామ్) ఉన్నారో, ఎవడు (శూద్రార్యౌ) శూద్రులు మరియు ఆర్యులు అను నీ ద్విజుల నిరువురను (అసృజ్యేతామ్) రచించెనో, ఆయనను (నవదశభిః) దశప్రాణములు, పంచమహాభూతములు, మనస్సు, బుద్ధి, చిత్తము, అహంకారములచే (అస్తువత) స్తుతియొనర్పుడు. ఎవడు సృష్టించిన (వరుణః) జలములు (అధిపతిః) ప్రాణములవంటి ప్రియ అధిష్ఠాతయై (ఆసీత్) యున్నవియో, ఎవడు (ఏకశఫాః) ఒంటిగిట్టలుగల అశ్వములు మున్నగు (పశవః) పశువులను (అసృజ్యన్త)రచించినాడో, ఆతని (ఏకవింశత్యా) మానవుల ఇరువదొక్క అవయవములద్వారా (అస్తువత) స్తుతించుడు. ఎవడు రచించినట్టి (పూషా) పుష్టికారకమైన భూగోళమును (అధిపతిః) రక్షణజేయువాడు (ఆసీత్) ఐయున్నాడో, ఎవడు (క్షుద్రః) అతిసూక్ష్మ జీవులనుండి నకుల [ముంగిస] పర్యంత (పశవః) అల్పజంతువులను (అసృజ్యన్త) రచించినాడో యాతని (త్రయోవింశత్యా) పశువుల ఇరువదిమూడవయవములచే (అస్తువత) స్తుతియొనర్పుడు. ఎవనిచే నిర్మింపబడిన (వాయుః) వాయువు (అధిపతిః) పాలించునదై (ఆసీత్) ఉన్నదో,

ఎవడు (ఆరణ్యాః) ఆటవిక (పశవః) సింహము మున్నగు మృగములను (అసృజ్యన్త) రచనయొనర్చెనో (పంచవింశత్యా) అనేక విధములగు చిన్నచిన్న వన్యప్రాణుల అవయువవములతోగూడ, అనగా ఆయా యవయవముల నిర్మాణకౌశల్యమునుజూచి (అస్తువత) ప్రశంసించుడు. ఎవనిచే నిర్మింపబడిన (ద్యావాపృథివీ) ఆకాశము, భూమి (వ్యైతామ్) ప్రాప్తించెనో, ఎవనిచే నిర్మింపబడిన (వసవః) అగ్ని మున్నగు ఎనిమిది పదార్థములు లేక ప్రథమశ్రేణి విద్వాంసులు (రుద్రాః) ప్రాణము మున్నగునవి, లేక మధ్యమశ్రేణి విద్వాంసులు (ఆదిత్యాః) పంద్రెండునెలలు, లేక ఉత్తమవిద్వాంసులు (అనువ్యాయన్) అనుకూలరీతిలో ఉత్పన్నపరచ బడినవియో (తే ఏవ) అట్టి అగ్నిమున్నగునవి, లేక విద్వాంసులు (అధిపతయః) అధిష్ఠాతలుగనున్నారో, వారిని (సప్తవింశత్యా) ఇరువదేడు వన్యపశువుల గుణములచే మీరు (అస్తువత) స్తుతించుడు. ॥30॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎవడు బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్ర, తస్కరాది మనుష్యులను మరియు స్థూల,సూక్ష్మశరీర ప్రాణులను, అత్యంత చిన్న పశువులను సృష్టించి వానిరక్షణ సాధన పదార్థములను రచించినాడో, ఎవని సృష్టియందు పూర్ణ, న్యూన విద్యలు గల విద్వాంసు లుందురో, అట్టి పరమేశ్వరునే మీరెల్లరును శ్రద్ధాపూర్వకముగ నుపాసించుడు. ॥30॥

30.O men, God has created the day and night for work, and the Shudra and Arya. Praise Him through nineteen objects. He has created water, which is dear like life. He has created one-hoofed animals. Praise Him through twenty-one objects. He has created this trong Earth, the cause of our protection, and that of small animals. Praise Him through twenty-three objects. He has created the forest animals, and the air that rears us. Praise Him through twenty five objects!.

He has created the Heaven and Earth, the Vasus, the Rudras, and the Adityas. Those forces of nature and learned persons are our protectors. Praise Him through twenty-seven objects.

౭౧౯.నవవింశత్యేత్యస్య విశ్వదేవ ఋషిః,ప్రజాపతిర్దేవతా, నిచృదతిధృతి ఛన్దః,షడ్జః స్వరః.

పునః స ఏవ విషయ ఉపదిశ్యతే. మఱల నా విషయమే.

౭౧౯ నవవిꣳశత్యాస్తువత వనస్పతయోఽసృజ్యన్త సోమోఽధిపతిరాసీత్।
ఏకత్రిꣳశతాస్తువత ప్రజాఽ అసృజ్యన్త యవాశ్చాయవాశ్చాధిపతయఽ
ఆసన్। త్రయస్త్రిꣳశతాస్తువత భూతాన్యశామ్యన్ప్రజాపతిః।
పరమేష్ఠ్యధిపతిరాసీత్ ॥30॥

ప.వి:-నవవిగ్ంశత్యేతి నవ + విగ్ంశత్యా, అస్తువత, వనస్పతయః, అసృజ్యన్త, సోమః, అధిపతిరిత్యధి + పతిః, ఆసీత్, ఏకత్రిగ్ంశతేత్యేక + త్రిగ్ంశతా, అస్తువత, ప్రజా ఇతి ప్ర + జాః, అసృజ్యన్త, యవాః, చ, అయవాః, చ, అధిపతయ ఇత్యధి + పతయః, ఆసన్, త్రయ స్త్రిగ్ంశతేతి త్రయః + స్త్రిగ్ంశతా, అస్తువత, భూతాని అశామ్యన్, ప్రజాపతిరితి ప్రజా + పతిః, పరమేష్ఠీ, పరమేఽష్ఠీతి పరమే + ష్ఠీ, అధిపతిరిత్యధి + పతిః, ఆసీత్ ॥౩౧॥

పదార్థః :-(నవవింశత్యా) ఏతత్సంఖ్యాకైర్వనస్పతిగుణైః (అస్తువత) జగత్స్రష్టారం పరమాత్మానం ప్రశంసత (వనస్పతయః) అశ్వత్థాదయః (అసృజ్యన్త) సృష్టాః (సోమః) ఓషధిరాజః (అధిపతిః) అధిష్ఠాతా (ఆసీత్) భవతి (ఏకత్రింశతా) ప్రజాఙ్గైః (అస్తువత) ప్రశంసత (ప్రజాః) (అసృజ్యన్త) నిర్మితాః (యవాః) మిశ్రితాః (చ) (అయవాః) అమిశ్రితాః (చ) (అధిపతయః) అధిష్ఠాతారః (ఆసన్) సన్తి (త్రయస్త్రింశతా) మహాభూతగుణైః (అస్తువత) ప్రశంసత (భూతాని) మహాన్తి తత్త్వాని (అశామ్యన్) శామ్యన్తి (ప్రజాపతిః) ప్రజాపాలక ఈశ్వరః (పరమేష్ఠీ) పరమేశ్వరరూపే ఆకాశే వాఽభివ్యాప్య తిష్ఠతీతి (అధిపతిః) అధిష్ఠాతా (ఆసీత్) అత్రాఽపి లోకస్తా ఇత్యమితి మంత్రత్రయప్రతీకాని పూర్వవత్కేనచిత్ క్షిప్తానీతి వేద్యమ్.॥౩౧॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యుయాయం యేనోత్పాదితః సోమోఽధిపతిరాసీద్యేన తే వనస్పతయోఽసృజ్యన్త తం జగదీశ్వరం నవవింశత్యాస్తువత. యాసాం యవా మిశ్రితాః పర్వతాదయశ్చ త్రసరేణ్వాదయశ్చాఽయవాః ప్రకృత్యవయవాః సత్వరజస్తమాంసి గుణాః పరమాణ్వాదయశ్చాఽధిపతయ ఆసన్ తాః ప్రజా అసృజ్యన్త తమేకత్రింశతాస్తువత. యస్య ప్రభావాద్భూతాన్యశామ్యన్యః ప్రజాపతిః పరమేష్ఠ్యధిపతి రాసీత్తం త్రయస్త్రింశతాస్తువత.॥ ౩౧ ॥

భావార్థః :-యేన జగదీశ్వరేణ లోకానాం రక్షణాయ వనస్పత్యాదీన్ సృష్ట్వా ధ్రియన్తే వ్యవస్థాప్యన్తే స ఏవ సర్వైర్మనుష్యైరుపాసనీయః. ॥ ౩౧ ॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! మీరు ఎవడు సృష్టించిన (సోమః) ఓషధులతో ఉత్తమోషధి (అధిపతిః) స్వామి (ఆసీత్) ఐయున్నదో, ఎవడు ఆ (వనస్పతయః) రావి మున్నగు వనస్పతులను (అసృజ్యన్త) రచించినాడో అట్టి పరమాత్మను (నవవింశత్యా) ఇరవదితొమ్మిది విధములగు వనస్పతుల గుణములతో (అస్తువత) స్తుతించుడు. మరియు నెవ డుత్పన్నపరచిన (యవాః) సమిష్టిరూపమున నిర్మాణమైన పర్వతాదులు (చ) మరియు త్రసరేణువులు మున్నగు (అయవాః) ప్రకృతియొక్క భిన్న భిన్న అవయవరూప

సత్వరజస్తమోగుణములు (చ) మరియు పరమాణువులు మున్నగువానికి (అధిపతయః) ముఖ్యకారణరూప అధ్యక్షుడై (ఆసన్) ఉన్నాడో (ప్రజాః) ఎవడు ప్రసిద్ధఓషధులను (అసృజ్యన్త) రచించెనో అట్టి పరమేశ్వరుని (ఏకత్రింశతా) ప్రజల ముప్పదియొక్క అవయవములచే (అస్తువత) ప్రశంసనొనర్చుడు. ఎవని ప్రభావముచే (భూతాని) ప్రకృతియొక్క పరిణామరూప మహత్తత్వముల ఉపద్రవములు (అశామ్యన్) శాంతమగునో, ఎవడు (ప్రజాపతిః) ప్రజలరక్షకుడు (పరమేష్ఠీ) పరమైశ్వర్యవంతునివలె నున్న ఆకాశమునందు వ్యాపకుడైయున్న పరమేశ్వరుడు (అధిపతిః) అధిష్ఠాతయై (ఆసీత్) ఉన్నాడో ఆతని (త్రయస్త్రింశతా) మహాభూతములైన ముప్పదిమూడు గుణములచే (అస్తువత) ప్రశంసించుడు. ॥30॥

భావార్థము :- ఏ పరమేశ్వరుడు లోకముల సంరక్షణార్థము వనస్పతులు మున్నగు ఓషధులను సృష్టించి చక్కని వ్యవస్థయందుంచినాడో ఆతని యుపాసనయే సకల మానవులును యొనర్చుచుండుట యోగ్యము. ॥30॥

31.O men, God has created the trees, Soma is their head. Praise Him with twenty-nine objects. He has created the important plants, the forests, the dust-rays, the different parts of the matter with their attributes of Satva, Rajas and Tamas. Atoms are their over-lord. Praise Him with thirty one objects. Through His grace all big forces of Nature attain to calmness, God, the Sustainer of men, the Pervader of the universe, is over-lord. Praise Him through thiry three objects!.

అస్మిన్నధ్యాయే వసన్తాద్యృతుగుణవర్ణనాదేతదర్థస్య పూర్వాధ్యాయార్థేన సహాసంగతిరస్తీతి జ్ఞేయమ్.

ఈ యధ్యాయములో వసంతాది ఋతువుల గుణవర్ణనముండుటచే ఈ యధ్యాయమునందలి అర్థములతో పూర్వాధ్యాయముయొక్క అర్థముల సంగతి గలదని ఎరుగవలయును.

ఇతి శ్రీమత్పరమహంసపరివ్రాజకాచార్యాణాం శ్రీపరమవిదుషాం విరజానన్దసరస్వతీస్వామినాం శిష్యేణ దయానన్దసరస్వతీస్వామినా నిర్మితే సంస్కృతభాషాఽఽర్యభాషాభ్యాం విభూషితే సుప్రమాణయుక్తే యజుర్వేదభాష్యే చతుర్దశోఽధ్యాయః సంపూర్ణః.

శ్రీ మత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామివిరచిత సంస్కృతార్యభాషావిభూషిత
యజుర్వేదభాష్యమునందలి పదునాల్గవ అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశ్లో ఇందూరు మండ
లాంతర్గత బీబీపేట కాపురస్థులైన స్వ. లోకా లక్ష్మయ్య, వేంకమాంబార్యులద్వితీయపుత్రుడు,
శిష్యుడునగు 'చతుర్వేద భాష్యానువాద భాస్కర' బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ
పీఠాధిపతులునైన 'పం. లోకమలహరి సిద్ధాంతాచార్యుల'చే నొనర్చబడిన ఆంధ్రానువాదము;
పాలమూరు (మహబూబ్నగర్) జనపదమునందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రావిర్యాల
గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ. శివనీలమ్మబుగ్గారెడ్డి గార్ల పుత్రుండు, కలాప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వ
వేత్త పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకు
లునైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద ఆచార్య
'మల్లెల కృష్ణారెడ్డి' సంపాదకత్వమున పరిష్కరింపబడిన
పదునాల్గవ అధ్యాయము సమాప్తము.

యజుర్వేదభాష్యము

15వ అధ్యాయము - విషయసూచిక

అథ పఞ్చదశోఽధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే పఞ్చషష్టిర్మన్త్రాః సన్తీతివేదితవ్యమ్

ఓం. విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరా సువ। యద్భద్రం తన్న ఆ సువ ॥య.30.3॥

౭౨౦. అగ్నే జాతానిత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, త్రిష్టుప్ఛందః, ధైవతః స్వరః.

అస్య ప్రథమమన్త్రే రాజరాజపురుషైః కిం కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. రాజు, రాజపురుషులేమేమి చేయవలయును?

౭౨౦ అగ్నే జాతాన్ ప్రణుదా నః సపత్నాన్ ప్రత్యజాతాన్నుద

జాతవేదః। అధి నో బ్రూహి సుమనాఽ అహేడంస్తవ స్యామ

శర్మంస్త్రివరూథఽ ఉద్భౌ ॥౧॥

ప. వి:- అగ్నే, జాతాన్, ప్ర, నుద, నః, సపత్నానితి స + పత్నాన్, ప్రతి, అజాతాన్, నుద, జాతవేద ఇతి జాత + వేదః, అధి, నః, బ్రూహి, సుమనా ఇతి సు + మనాః, అహేడన్, తవ, స్యామ, శర్మన్, త్రివరూథ ఇతి త్రి + వరూథే, ఉద్భావిత్యుత్ + భౌ ॥౧॥

పదార్థః :- (అగ్నే) రాజన్ వా సేనాపతే (జాతాన్) ఉత్పన్నాన్ ప్రసిద్ధాన్ (ప్ర) (నుద) దూరే ప్రక్షిప. అత్ర ద్వ్యచోఽతస్తిఙ ఇతి దీర్ఘః (నః) అస్మాకమ్ (సపత్నీన్) సపత్నీవ వర్త్తమానానరీన్ (ప్రతి) (అజాతాన్) అప్రకటాన్ (నుద) ప్రేర్య (జాతవేదః) జాతబల (అధి) (నః) అస్మాన్ (బ్రూహి) ఉపదిశ (సుమనాః) ప్రసన్నస్వాన్తః (అహేడన్) అనాదరమకుర్వన్ (తవ) (స్యామ) (శర్మన్) గృహే (త్రివరూథే) త్రీణి వరూథాన్యాధ్యాత్మికాధిదైవికాధిభౌతికాని సుఖాని యస్మిన్ (ఉద్భౌ) ఉదుత్కృష్టాని వస్తూని భవన్తి యస్మిం స్తస్మిన్. ॥౧॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! త్వం నో జాతాన్ సపత్నాన్ ప్రణుదా. హే జాతవేదస్త్వమజాతాన్ శత్రూన్నుద అస్మానహేడన్ సుమనాస్త్వం నోఽస్మాన్ ప్రత్యధిబ్రూహి. యతో వయం తవోద్భౌ త్రివరూథే శర్మన్ సుఖినః స్యామ. ॥౧॥

భావార్థః :-రాజాదిసభ్యజనైర్గుప్తైశ్చారైః ప్రసిద్ధాఽప్రసిద్ధాన్ శత్రూన్నిశ్చిత్య వశం నేయాః. న కస్యాపి ధార్మికస్యానాదరోఽధార్మికస్యాదరశ్చ కర్తవ్యః యతః సర్వే సజ్జనా విశ్వస్తాః సన్తో రాష్ట్రే వసేయుః. ॥౧॥

పదార్థము :-(అగ్నే) ఓ రాజా! లేక సేనాపతీ! నీవు (నః) మాయొక్క (జాతాన్) ప్రసిద్ధులగు (సపత్నాన్) శత్రువులను (ప్ర, నుద) దూరమొనర్చుము (జాతవేదః) సుప్రసిద్ధ శక్తిశాలివగు నోరాజా! నీవు (అజాతాన్) అప్రసిద్ధ శత్రువులను (నుద) ప్రేరేపించుము. మరియు మమ్ము (అహేడన్) అనాదరణ మొనర్పక (సుమనాః) ప్రసన్నచిత్తుడవగు నీవు (నః ప్రతి) మాకు (అధి బ్రూహి) అధిక ఉపదేశమునిమ్ము. అందుచే మేము (తవ) నీ యొక్క (ఉద్భౌ) ఉత్తమపదార్థములతో గూడిన (త్రివరూథే) ఆధ్యాత్మిక, ఆధిభౌతిక, ఆధిదైవిక మను మూడు విధములగు సుఖములకు హేతువగు (శర్మన్) గృహమునందు (స్యామ) సుఖవంతముగ నుందుముగాక!॥౧॥

భావార్థము :- రాజు మరియు న్యాయాధీశులగు సభాసదులు గూఢచారులద్వారా ప్రసిద్ధ శత్రువుల మర్మములను దెలిసికొని వశపరచుకొనవలెను. ఏ ధర్మాత్ముల తిరస్కరించుట, అధర్మవంతుల సత్కరించుటను ఎప్పుడును చేయవలదు. ఇందువల్ల సజ్జను లెల్లరును రాజ్యమందు విశ్వాసపూర్వకముగ వసింపగలరు.॥౧॥

1.O King, drive away our known enemies. O powerful kingput our unknown foes aright. Graciously-minded, showing no disrespect, give us good instructions; wherewith we may live happly in a thrice-guarded house, well provided by thee with all necessary things!.

౭౨౧.సహసా జాతానిత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిక్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల పై విషయమే.

౭౨౧ సహసా జాతాన్ ప్రణుదా నః సపత్నాన్ ప్రత్యజాతాన్ జాతవేదో నుదస్వ।
అధి నో బ్రూహి సుమనస్యమానో వయꣳస్యామ ప్రణుదా నః సపత్నాన్॥౨॥

ప.వి:-సహసా, జాతాన్, ప్ర, నుద, నః, సపత్నానితి స + పత్నాన్, ప్రతి, అజాతాన్, జాతవేద ఇతి జాత + వేదః, నుదస్వ, అధి, నః, బ్రూహి, సుమనస్యమాన ఇతి సు + మనస్యమానః, వయమ్, స్యామ, ప్ర, నుద, నః, సపత్నానితి స + పత్నాన్ ॥౨॥

పదార్థః :-(సహసా) బలేన సహ (జాతాన్) ప్రాదుర్భూతాన్ విరోధినః (ప్ర) (నుద) విజయస్వ. అత్ర ద్వ్యచోఽతస్తిఙ ఇతి దీర్ఘః (నః) అస్మాకమ్ (సపత్నాన్) సపత్నీవ వర్తమానాన్ శత్రూన్ (ప్రతి)

(అజాతాన్) యుద్ధేఽప్రకటాన్ శత్రుసేవినో మిత్రాన్ (జాతవేదః) జాతప్రజ్ఞాన (నుదస్వ) పృథక్ కురు (అధి) (నః) (బ్రూహి) విజయవిధిముపదిశ (సుమనస్యమానః) సుష్ఠు విచారయన్ (వయమ్) (స్యామ) భవేమ (ప్ర) (నుద) హిన్ధి. అత్రాపి పూర్వవద్విర్ణః (నః) అస్మాకమ్ (సపత్నాన్) విరోధేవర్తమానాన్ సమ్బన్ధినః.॥ 2 ॥

అన్వయః :-హే జాతవేదస్త్వం నః సహసా జాతాన్సపత్నాన్ ప్రణుద. తాన్ ప్రత్యజాతాన్ నుదస్వ. సుమనస్యమానస్త్వం నోఽధి బ్రూహి. వయం తవ సహాయాః స్యామ. యాన్నః సపత్నాన్ త్వం ప్రణుద తాన్ వయమపి ప్రణుదేమ ॥ 2 ॥

భావార్థః :-యే రాజభృత్యాః శత్రునివారణే యథాశక్తి న ప్రయతన్తే తే సమ్యగ్దణ్డ్యాః. యే స్వసహాయాః స్యుస్తాన్ రాజా సత్కుర్యాత్. ॥ 2 ॥

పదార్థము :-(జాతవేదః) మహాజ్ఞానవంతుడవగు ఓ రాజా! నీవు (నః) మాయొక్క (సహసా) బలముతో నున్న (జాతాన్) ప్రసిద్ధమగు (సపత్నాన్) శత్రువులను (ప్రణుద) జయించుము. మరియు (ప్రతి అజాతాన్) యుద్ధమున దాగియుండే శత్రుసైనికులను, మిత్రులవలె నటించువారిని (నుదస్వ) వేరు పరచుము (సుమనస్యమానః) చక్కగా విచారించుము నీవు (నః) మాకొరకు (అధిబ్రూహి) చక్కని విజయ విధానము నుపదేశించుము. (వయమ్) మేము మీకు సహాయకులము (స్యామ) అగుదుముగాక! (నః) మాయొక్క (సపత్నాన్) విరోధులగువారితో సంబంధము గల వారిని నీవు (ప్రణుద) సంహరించుము. మేమును అట్టివారిని సంహరించెదముగాక! ॥2॥

భావార్థము :- రాజసైనికులెవరైనను శత్రునివారణమందు యథాశక్తిగా ప్రయత్నమొనర్చకున్న వారిని గూడ రాజు కఠినముగా శిక్షించవలెను. మరియు యుద్ధమున శత్రునాశనమునందు వెనుదీయక సంపూర్ణశక్తితో యుద్ధమొనర్చిన వీరులను యథోచితముగ సత్కరించవలయును. ॥2॥

2.O learned King, drive away with might our known foes. Keep off those who oppose us secretly. Benevolent in thought and spirit, teach us the art of victory. May we be thy supporters. Drive away our foes!.

౭౨౨.షోడశీత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, దమ్పతీదేవతే, బ్రాహ్మీ త్రిష్టుప్ఛందః, ధైవతః స్వరః.

అథ పతిపత్నీధర్మమాహ, భార్యాభర్తల ధర్మము.

౭౨౨ షోడశీ స్తోమఽఓజో ద్రవిణం చతుశ్చత్వారింశ స్తోమో వర్చో ద్రవిణమ్।
అగ్నేః పురీషమస్యప్సో నామ తాన్ త్వా విశ్వేఽఅభి గృణన్తు దేవాః।
స్తోమపృష్ఠా ఘృతవతీహ సీద ప్రజావదస్మే ద్రవిణా యజస్వ ॥3॥

ప.వి:-షోడశీ, స్తోమః, ఓజః, ద్రవిణమ్, చతుశ్చత్వారింశ ఇతి చతుః + చత్వారింశః, స్తోమః, వర్చః, ద్రవిణమ్, అగ్నేః, పురీషమ్, అసి, అప్సః, నామ, తామ్, త్వా, విశ్వే, అభి, గృణన్తు, దేవాః, స్తోమపృష్ఠా ఇతి స్తోమ + పృష్ఠాః, ఘృతవతీతి ఘృత + వతీ, ఇహ, సీద, ప్రజావదితి ప్రజా + వత్, అస్మే, ద్రవిణా, యజస్వ.॥3॥

పదార్థః :-(షోడశీ) ప్రశస్తాః షోడశ కలాః సన్తి యస్మిన్ సః (స్తోమః) స్తోతుమర్హః (ఓజః) పరాక్రమః (ద్రవిణమ్) ధనమ్ (చతుశ్చత్వారింశః) ఏతత్సంఖ్యాపూరకో బ్రహ్మచర్యవ్యవహారకరః (స్తోమః) స్తువన్తి యేన సః (వర్చః) అధ్యయనమ్ (ద్రవిణమ్) బలం వా (అగ్నేః) పావకస్య (పురీషమ్) పూర్తికరమ్ (అసి) (అప్సః) న విద్యతే పరపదార్థస్యాప్సో భక్షణం యస్య సః (నామ) ప్రసిద్ధమ్ (తామ్) (త్వా) త్వామ్ (విశ్వే) (అభి) (గృణన్తు) ప్రశంసన్తు (దేవాః) విద్వాంసః (స్తోమపృష్ఠా) స్తోమాః పృష్ఠా జ్ఞాపయితుమిష్టా యస్యాః సా (ఘృతవతీ) ప్రశస్తాజ్యాదియుక్తా (ఇహ) గృహాశ్రమే (సీద) (ప్రజావత్) బహ్వ్యః ప్రజా యస్మాత్తత్ (అస్మే) అస్మభ్యమ్ (ద్రవిణా) ద్రవిణం ధనమ్, అత్ర సుపాం సులుగిత్యాకారాదేశః (యజస్వ) దేహి.॥3॥

అన్వయః :-యః షోడశీ స్తోమ ఓజో ద్రవిణం యశ్చత్వారింశః స్తోమో నామ వర్చో ద్రవిణం చ దదాతి యోఽగ్నేః పురీషం ప్రాప్తోఽప్సోఽసి తం త్వా త్వాం చ విశ్వే దేవా అభిగృణన్తు సా త్వం స్తోమపృష్ఠా ఘృతవతీ సతీహ గృహాశ్రమే సీదాస్మే ప్రజావద్ ద్రవిణా యజస్వ ॥ 3 ॥

భావార్థః :-మనుష్యైః షోడశకలాత్మకే జగతి విద్యాబలం విస్తార్య గృహాశ్రమం కృత్వా విద్యాదానాదీని కర్మాణి సతతం కార్యాణి.॥3॥

పదార్థము :-(షోడశీ) పదహారు శ్రేష్ఠకళలతో గూడి (స్తోమః) స్తుతింపదగిన (ఓజః) పరాక్రమము (ద్రవిణమ్) ధనము (చతుశ్చత్వారింశః) నలుబదినాల్గవసంఖ్యను పూర్ణపరచునట్టి బ్రహ్మచర్యాచరణము (స్తోమః) స్తుతిసాధనము (నామ) ఏ ప్రసిద్ధుడు (వర్చః) చదువును (ద్రవిణమ్) బలము నిచ్చుచున్నాడో, ఎవడు (అగ్నేః) అగ్నియొక్క (పురీషమ్) పూర్ణత్వమును పొందునో (అప్సః) ఇతరుల పదార్థముల ననుభవించు కోరికలేనివాడై (అసి) ఉన్నాడో, (త్వా) అట్టి నిన్ను మరియు (తామ్) ఆ స్త్రీని (విశ్వే) సకల (దేవాః) విద్వాంసులు (అభిగృణన్తు) ప్రశంసించవలెను. కావున నీవు (స్తోమ పృష్ఠా) ఇష్టస్తుతులను తెలిసినట్టి (ఘృతవతీ) ప్రశంసనీయ ఘృతాది పదార్థములతో గూడినదానవునై (ఇహ) ఈ గృహాశ్రమమునందు (సీద) స్థిరమైయుండుము (అస్మే) మాకొరకు (ప్రజావత్) బహుసంతానమునకు హేతువగు (ద్రవిణా) ధనములను (యజస్వ) ఇచ్చుచుండుము. ॥3॥

భావార్థము :- మానవులు షోడశ కళారూప ప్రపంచమునందు విద్యారూపబలమును వ్యాప్తపరచి గృహాశ్రమమందుండి నిరంతరము విద్యాదానాది కర్మలనొనర్చుచుండవలెను. ॥3॥

3.She, the master of sixteen arts, worthy of praise, grants strength and wealth, laudable celibacy of forty-four years, learning and power, She has acquired the completion of sacrificial fire. She is free from convetousness for the wealth of others, All learned people should praise her. Enriched with songs of praise and butter, stay thou in this domestic life, and give us wealth with store of children.

౭౨౩. ఏవశ్ఛన్ద ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, భురిగాకృతి ఛందః, పఞ్చమః స్వరః.

మనుష్యాః ప్రయత్నేన సాధనైః సుఖాని వర్ధయన్త్విత్యాహ.

మానవులు ప్రయత్నపూర్వకముగ సాధనములచే సుఖములవృద్ధి జేయవలెను.

౭౨౩ ఏవశ్ఛన్దో వరివశ్ఛన్దః శమ్భూశ్ఛన్దః పరిభూశ్ఛన్ద॒ ఆచ్ఛచ్ఛన్దో మనశ్ఛన్దో వ్యచశ్ఛన్దః సిన్ధుశ్ఛన్దః సముద్రశ్ఛన్దః సరిరం ఛన్దః కకుప్ ఛన్ద స్త్రికకుప్ఛన్దః కావ్యం ఛన్దో॒ అఙ్కుపం ఛన్దో॒ అక్షరపఙ్క్తిశ్ఛన్దః పదపఙ్క్తిశ్ఛన్దో విష్టారపఙ్క్తిశ్ఛన్దః క్షురశ్ఛన్దో భ్రజశ్ఛన్దః ॥౪॥

ప. విః- ఏవః, ఛన్దః, వరివః, ఛన్దః, శమ్భూరితి శమ్ + భూః, ఛన్దః, పరిభూరితి పరి + భూః, ఛన్దః, ఆచ్ఛదిత్యా + ఛత్, ఛన్దః, మనః, ఛన్దః, వ్యచః, ఛన్దః, సిన్ధుః, ఛన్దః, సముద్రః, ఛన్దః, సరిరమ్, ఛందః, కకుప్, ఛందః, త్రికకుబితి త్రి + కకుప్, ఛందః, కావ్యమ్, ఛందః, అఙ్కుపమ్, ఛందః, అక్షరపంక్తిరిత్యక్షర + పంక్తిః, ఛందః, పదపఙ్క్తిరితి పద + పఙ్క్తిః, ఛందః, విష్టారపఙ్క్తిః, విస్తార పఙ్క్తిరితి విస్తార + పఙ్క్తిః, ఛందః క్షురః, ఛందః, భ్రజః ఛందః ॥౪॥

పదార్థః :- (ఏవః) జ్ఞానమ్ (ఛన్దః) ఆనన్దమ్ (వరివః) సత్యసేవనమ్ (ఛన్దః) సుఖప్రదమ్ (శమ్భూః) సుఖంభావుకః (ఛన్దః) ఆహ్లాదకారీ వ్యవహారః (పరిభూః) సర్వతః పురుషార్థీ (ఛన్దః) సత్యప్రదీపకః

(అచ్ఛుత్) దోషాపవారణమ్ (ఛందః) ఊర్జనమ్ (మనః) సఙ్కల్పో వికల్పః (ఛందః) ప్రకాశకరమ్ (వ్యచః) శుభగుణవ్యాప్తిః (ఛన్దః) ఆనన్దకారి (సిన్ధుః) నదీవ చలనమ్ (ఛన్దః) (సముద్రః) సాగర ఇవ గామ్భీర్యమ్ (ఛన్దః) అర్థకరమ్ (సరిరమ్) జలమివ సరలతా కోమలతా (ఛన్దః) జలమివ శాన్తిః (కకుప్) దిగివ యశః (ఛన్దః) ప్రతిష్ఠాప్రదమ్ (త్రికకుప్) త్రీణి కాని సుఖాని స్కుభ్నాతి యేన కర్మణా తత్. అత్ర ఛాన్దసో వర్ణలోప ఇతి స లోపః (ఛన్దః) ఆనన్దకరమ్ (కావ్యమ్) కవిభిర్నిర్మితమ్ (ఛన్దః) ప్రకాశకమ్ (అఙ్కుపమ్) అఙ్కూని కుటిలాని గమనాని పాతి రక్షతి తజ్జలమ్ (ఛన్దః) తృప్తికరం కర్మ (అక్షరపంక్తిః) అసౌ చ లోకః (ఛన్దః) ఆనన్దకరః (పదపంక్తిః) అయం లోకః (ఛన్దః) సుఖసాధకః (విష్టారపంక్తిః) సర్వాదిశః (ఛన్దః) సుఖసాధికాః (క్షురః) క్షుర ఇవ ఛేదక ఆదిత్యః (ఛన్దః) విజ్ఞానమ్ (భ్రజః) దీప్తమ్. అత్ర వర్ణవ్యత్యయేన హ్రస్వత్వమ్ (ఛన్దః) స్వచ్ఛన్దానన్దకరః. ॥ ౪ ॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యూయం పరమప్రయత్నేనైవశ్ఛన్దో వరివశ్ఛన్దః శమ్భూశ్ఛన్దః పరిభూశ్ఛన్ద ఆచ్ఛచ్ఛన్దో మనశ్ఛందో వ్యచశ్ఛన్దః సిన్ధుశ్ఛన్దః సముద్రశ్ఛన్దః సరిరం ఛన్దః కకుప్ ఛన్దస్త్రికకుప్ఛన్దః కావ్యం ఛందోఽఙ్కుపం ఛన్దోఽక్షరపంక్తిశ్ఛన్దః పదపంక్తిశ్ఛన్దో విష్టారపంక్తిశ్ఛన్దః క్షురశ్ఛన్దో భ్రజశ్ఛన్దః సుఖాయ సాధ్నుత. ॥ ౪ ॥

భావార్థః :- యే మనుష్యాః! ధర్మ్యకర్మపురుషార్థానుష్ఠానేన ప్రియా భవన్తి తే సర్వేభ్యః సృష్టిస్థపదార్థేభ్యః సుఖాని సంగ్రహీతుం శక్నువన్తి. ॥౪॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు ఉత్తమ ప్రయత్నముచే (ఏవః ఛన్దః) ఆనందదాయక జ్ఞానమును (వరివః) సత్యసేవనరూప (ఛన్దః) సుఖదాయకము (శమ్భూః) సుఖానుభవము (ఛన్దః) ఆనందదాయకము (పరిభూః) అన్నివైపులనుండి పురుషార్థి (ఛన్దః) సత్యప్రకాశకుడు (ఆచ్ఛుత్) దోషములను దొలగించు (ఛన్దః) జీవనము (మనః) సంకల్ప వికల్పాత్మక (ఛన్దః) ప్రకాశకారి (వ్యచః) శుభగుణముల వ్యాప్తి (ఛన్దః) ఆనందకారక (సిన్ధుః) నదివలెనడచు (ఛన్దః) స్వతంత్ర (సముద్రః) సముద్రము వంటి గంభీరముగు (ఛన్దః) ప్రయోజనత్వము (సరిరమ్ ఛన్దః) జలములవంటి కోమలత్వము మరియు శాంతిని (కకుప్ఛన్దః) దిశలవలె ఉజ్జ్వల కీర్తినిచ్చు ప్రతిష్ఠను (త్రికకుప్ ఛన్దః) ఆధ్యాత్మికము మున్నగు ముప్విధముల సుఖములను లభింపజేయు ఉత్తమకర్మను (కావ్యమ్) దీర్ఘదర్శులగు కవులు రచించినట్టి (ఛన్దః) ప్రకాశమునైన విజ్ఞానదాయకమును (అఙ్కుపమ్) వంకరగ నడచు జలమును (ఛన్దః) ఉపకారవంతుని (అక్షరపంక్తిశ్ఛన్దః) ఆనందకరమగు పరలోకమును (పదపంక్తిః ఛన్దః) సుఖసాధనమగు ఈ లోకమును (విష్టారపంక్తిః ఛన్దః) సుఖసాధకములగు అన్నిదిశలను (క్షురశ్ఛన్దః) ఖడ్గమువలె పదార్థములను ఛేదించునట్టి విజ్ఞానస్వరూపుడగు సూర్యుని (భ్రజశ్ఛన్దః) ప్రకాశవంతము, స్వచ్ఛము, ఆనందదాయకమునగు పదార్థములను సుఖముకొరకై పురుషార్థపూర్వకముగ సాధించుడు. ॥౪॥

భావార్థము :- ధర్మయుక్త కర్మలందు పురుషార్థముల నొనర్చుచు సకల జనప్రియు లగుట, ఏ మనుష్యులు శ్రేష్ఠమని యెంచుదురో వారు సృష్టియందలి పదార్థములచే సుఖములను పొందుటకు అర్హులగుదురు. ॥౪॥

4.Knowledge gives pleasure. The practice of truth gives ease. Experience of comfort gives delight. Action brings light of truth. Avoidance of sins gives life. The mental conceptions and aversions give light.

The cultivation of noble traits gives peace of mind.

The free movement like a river gives independence.

The depth of mind, like the ocean, solves all problems.

The sweetness of speech like water gives calmness.

Our fame wide like directions adds to our greatness.

The deed that is the bringer of three kinds of comforts gives us delight.

The works of far-sighted poets give knowledge.

Meandering water brings usefulness.

Life after death gives solace.

This world is a place of happiness.

All directions are the source of delight.

Sun gives us knowledge.

Lignt of knowledge brings happiness.

౭౨౪. ఆచ్ఛచ్ఛన్ద ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, నిచృదభికృతిశ్ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

అథ మనుష్యైః ప్రయత్నేన స్వాతంత్ర్యం విధేయమిత్యాహ.

మానవులు ప్రయత్నము ద్వారా స్వాతంత్ర్యమును పెంపొందించవలయును?

౭౨౪ ఆచ్ఛచ్ఛన్దః ప్రచ్ఛచ్ఛన్దః స్సంయచ్ఛందో వియచ్ఛందో బృహచ్ఛన్దో
రథన్తరఞ్ఛన్దో నికాయశ్ఛన్దో వివధశ్ఛన్దో గిరశ్ఛందో భ్రజశ్ఛందః
సంస్తుప్ఛందోఽనుష్టుప్ఛందఽఏవ శ్ఛందో వరివశ్ఛందో వయశ్ఛందో
వయస్కృచ్ఛందో విష్పర్ధాశ్ఛందో విశాలం ఛన్దశ్ఛదిశ్ఛందో దూరోహణం
ఛన్దస్తన్ద్ర ఞ్ఛందోఽఙ్కాఙ్కం ఛన్దః ॥ ౪ ॥

ప.వి:-ఆచ్ఛదిత్యా + ఛత్, ఛన్దః, ప్రచ్ఛదితి ప్ర + ఛత్, ఛన్దః, సంయదితి సమ్ + యత్ ఛన్దః, వియదితి వి + యత్, ఛన్దః, బృహత్, ఛన్దః, రథన్తరమితి రథమ్ + తరమ్ ఛన్దః, నికాయ ఇతి ని + కాయః, ఛన్దః, వివధ ఇతి వి + వధః, ఛన్దః, గిరః, ఛన్దః, భ్రజః,ఛన్దః, సంస్తుబితి సమ్ + స్తుప్, ఛన్దః, అనుష్టుప్, అనుస్తుబిత్యను + స్తుప్, ఛన్దః, ఏవః, ఛన్దః, వరివః, ఛన్దః, వయః, ఛన్దః, వయస్కృత్, వయఃకృదితి వయః + కృత్, ఛన్దః, విష్పర్ధాః, విస్పర్ధా ఇతి వి + స్పర్ధాః, ఛన్దః, విశాలమితి వి + శాలమ్, ఛన్దః, ఛదిః, ఛన్దః, దూరోహణమితి దుః + రోహణమ్, ఛన్దః, తన్ద్రమ్, ఛన్దః, అఙ్కాఙ్కమిత్యఙ్క + అఙ్కమ్, ఛన్దః ॥౫॥

పదార్థః :-(ఆచ్ఛత్) సమన్తాత్ పాపనివారకం కర్మ (ఛన్దః) ప్రకాశనమ్ (ప్రచ్ఛత్) ప్రయత్నేన దుష్ట స్వభావదూరీకరణార్థం కర్మ (ఛన్దః) ఉత్సాహనమ్ (సంయత్) సంయమః (ఛన్దః) బలమ్ (వియత్) వివిధైః ప్రకారైర్యతతే యేన తత్ (ఛన్దః) ఉత్సాహః (బృహత్) మహద్వర్ధనమ్ (ఛన్దః) స్వాతన్త్ర్యమ్ (రథన్తరమ్) యదస్మిన్ లోకే తారకం వస్త్వస్తి తత్ (ఛన్దః) స్వీకరణమ్ (నికాయః) నిచిన్వన్తి ఉపసమాదధతే యేన వాయునా తత్ (ఛందః) స్వీకరణమ్ (వివధః) విశేషేణ బధ్నన్తి పదార్థా యస్మింస్తదన్తరిక్షమ్ (ఛన్దః) ప్రకాశనమ్ (గిరః) గీర్యతే నిగల్యతే యదేనం తత్ (ఛన్దః) స్వీకరణమ్ (భ్రజః) భ్రాజతే ప్రకాశతే యోఽగ్నిః సః (ఛన్దః) స్వీకరణమ్ (సంస్తుప్) సమ్యక్ స్తుభ్నాతి శబ్దార్థసంబంధాన్ యయా సా వాక్ (ఛన్దః) ఆహ్లాదకారి (అనుష్టుప్) శ్రుత్వా పశ్చాత్ స్తుభ్నాతి జానాతి శాస్త్రాణి యయా మననక్రియయా సా (ఛన్దః) ఉపదేశః (ఏవః) ప్రాపణమ్ (ఛన్దః) ప్రయతనమ్ (వరివః) విద్వత్పరిచరణమ్ (ఛన్దః) స్వీకరణమ్ (వయః) జీవనమ్ (ఛన్దః) స్వాధీనమ్ (వయస్కృత్) యద్వయస్కరోతి తజ్జీవనసాధనమ్ (ఛన్దః) స్వీకరణమ్ (విష్పర్ధాః) విశేషేణ యః స్పర్ధ్యతే సః (ఛన్దః) ప్రదీపనమ్ (విశాలమ్) విస్తీర్ణం కర్మ (ఛన్దః) పరిగ్రహణమ్ (ఛదిః) విఘ్నాపవారణమ్ (ఛన్దః) సుఖావహమ్ (దూరోహణమ్) దుఃఖేన రోఢుమర్హమ్ (ఛన్దః) ఊర్జనమ్ (తన్ద్రమ్) స్వతన్త్రతాకరణమ్ (ఛన్దః) ప్రకాశనమ్ (అఙ్కాఙ్కమ్) గణితవిద్యా (ఛన్దః) సంస్థాపనమ్. ॥౫॥

అన్వయః :-మనుష్యైరాచ్ఛచ్ఛన్దః ప్రచ్ఛచ్ఛన్దః సంయచ్ఛన్దో వియచ్ఛన్దో బృహచ్ఛన్దో రథన్తరం ఛందో నికాయశ్ఛన్దో వివధశ్ఛన్దో గిరశ్ఛన్దో భ్రజశ్ఛన్దః సంస్తుప్ఛందోఽనుష్టుప్ఛన్దః ఏవశ్ఛన్దో వరివశ్ఛందో వయశ్

ఛందో వయస్కృచ్ఛందో విస్పర్ధాశ్ఛన్దో విశాలం ఛన్దశ్ఛదిశ్ఛన్దో దూరోహణం ఛన్దస్తన్ద్రం ఛందో ఽఙ్కాఙ్కం ఛన్దః స్వీకృత్య ప్రచార్య ప్రయతితవ్యమ్. ॥ ౫ ॥

భావార్థః :- మనుష్యైః పురుషార్థేన పారతన్త్ర్యహానిః స్వాతన్త్ర్యస్వీకరణం సతతం విధేయమ్. ॥ ౫ ॥

పదార్థము :- మనుష్యులు (ఆచ్ఛుత్) చక్కగా పాపములను నివృత్తిజేయు కర్మయగు (ఛన్దః) ప్రకాశము (ప్రచ్ఛుత్) ప్రయత్న పూర్వకముగ దుష్ట స్వభావమును దూరమొనర్చుకర్మ (ఛన్దః) ఉత్సాహము (సంయత్) సంయమము (ఛన్దః) బలము (వియత్) వివిధ ప్రయత్నముల సాధకము (ఛన్దః) ధైర్యము (బృహత్) బహుళవృద్ధి (ఛన్దః) స్వతంత్రత (రథన్తరమ్) సంసార సముద్రమునుండి తరింపజేయు పదార్థము (ఛన్దః) స్వీకారము (నికాయః) సంయోగహేతువగు వాయువు (ఛన్దః) స్వీకారము (వివధః) విశేషమగు పదార్థములుండు స్థానమగు అంతరిక్షము (ఛన్దః) ప్రకాశరూప (గిరః) అనుభవించదగిన అన్నము (ఛన్దః) గ్రహణము (భ్రజః) ప్రకాశరూపమగు అగ్నిని (ఛన్దః) పొందుట (సంస్తుప్) ఉత్తమరూపమున పదార్థసంబంధముల నెరుగనట్టి వాణి (ఛన్దః) ఆనందకారకము (అనుష్టుప్) వినినపిదప శాస్త్రముల నెరుగునట్టి మానసిక క్రియ (ఛన్దః) ఉపదేశము (ఏవః) ప్రాప్తి (ఛన్దః) ప్రయత్నము (వరివః) విద్వాంసులసేవ (ఛన్దః) స్వీకారము (వయః) జీవనము (ఛన్దః) స్వాధీనత (వయస్కృత్) ఆయుర్వృద్ధికరమగు జీవనసాధనము (ఛన్దః) గ్రహణము (విస్పర్ధాః) విశేషముగ ఈర్ష్యగలవాడు (ఛన్దః) ప్రకాశము (విశాలమ్) విస్తీర్ణకర్మ (ఛన్దః) గ్రహణమొనర్చుట (ఛదిః) విఘ్నములను దొలగించుట (ఛన్దః) సుఖముల ప్రాప్తింపజేయునది (దూరోహణమ్) దుస్తరముగ ఆరోహించదగిన (ఛన్దః) బలము (తన్ద్రమ్) స్వతంత్రమొనర్పజేయుట (ఛన్దః) ప్రకాశము, (అంకాంకమ్) గణితవిద్యను (ఛన్దః) ఉత్తమముగా స్థాపించుట, ఈ యన్నిటిని స్వీకరించి, ఇతరులు స్వీకరించునట్లు ప్రచారమొనర్చుటకు మానవు లెల్లరును ప్రయత్నమొనర్చుట యోగ్యమైయున్నది. ॥ ౫ ॥

భావార్థము :- మానవులెల్లరును పురుషార్థ పూర్వకముగ పరాధీనతను దొలగించుకొని స్వాతంత్ర్యమును సాధించుటకు నిరంతరము ప్రయత్నమొనర్చవలెను. ॥ ౫ ॥

5.The action that removes sins gives light.

The action that with exertion removes evil propensity, lends determination.

Concentration of mind gives strength.

Perseverance leads to various efforts.

Increase in prosperity leads to independence.

Emancipator from this world is worthy of adoration.

Air is useful.

Space in which reside different objects is full of light.

Food worth enjoying is acceptable.

Brilliant fire is acceptable.

Speech gives enjoyment.

The mental attitude, that after hearing, makes us understand the religious books serves as our mentor.

Acquisition is the result of exertion.

Service of the learned is worthy of resort.

Life is synonymous with independence.

Means for prolonging life are exercisable.

Emulation is laudable.

Enterprise is praiseworthy.

Removal of obstacles is the bringer of happiness.

Conquest of affliction demands strength.

Independence is splendour.

Arithmetic is a useful science.

౭౫౫. రశ్మినేత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, విరాడభికృతిశ్ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

అథ విద్వద్భిః పదార్థవిద్యా జ్ఞాతవ్యేత్యాహ.

విద్వాంసులు పదార్థవిద్యను ఎఱుగుట కుపాయములనాలోచింప వలయును.

౭౫౫ రశ్మినా సత్యాయ సత్యం జిన్వ ప్రేతినా ధర్మణా ధర్మం జిన్వాన్విత్యా

దివా దివఞ్జిన్వ సన్ధినాన్తరిక్షేణాన్తరిక్షం జిన్వ ప్రతిధినా పృథివ్యా

పృథివీం జిన్వ విష్టమ్భేన వృష్ట్యా వృష్టిం జిన్వ ప్రవయాఽహ్నాహర్జి

న్వానుయా రాత్ర్యా రాత్రీఞ్జిన్వోశిజా వసుభ్యో వసూఞ్జిన్వ

ప్రకేతేనాదిత్యేభ్యఽ ఆదిత్యాఞ్జిన్వ ॥౬॥

ప.వి:- రశ్మినా, సత్యాయ, సత్యమ్, జిన్వ, ప్రేతినేతి ప్ర + ఇతినా, ధర్మణా, ధర్మమ్, జిన్వ, అన్విత్యేత్యను + ఇత్యా, దివా, దివమ్, జిన్వ, సన్ధినేతి సమ్ + ధినా, అన్తరిక్షేణ,

అన్తరిక్షమ్, జిన్వ, ప్రతిధినేతి ప్రతి + ధినా, పృథివ్యా, పృథివీమ్, జిన్వ, విష్టమ్భేన, వృష్ట్యా, వృష్టిమ్, జిన్వ, ప్రవయేతి ప్ర + వయా, అహ్నా, అహః, జిన్వ, అనుయేత్యను + యా, రాత్ర్యా, రాత్రీమ్, జిన్వ, ఉశిజా, వసుభ్య, ఇతి వసు + భ్యః, వసూన్, జిన్వ, ప్రకేతేనేతి ప్ర + కేతేన, ఆదిత్యేభ్యః, ఆదిత్యాన్, జిన్వ ॥౬॥

పదార్థః :-(రశ్మినా) కిరణసమూహేన (సత్యాయ) సతి వర్తమానే భవాయ స్థూలాయ పదార్థసమూహాయ (సత్యమ్) అవ్యభిచారి కర్మ (జిన్వ) ప్రాప్నుహి (ప్రేతినా) ప్రకృష్టవిజ్ఞానయుక్తేన (ధర్మణా) న్యాయాచరణేన (ధర్మమ్) (జిన్వ) జానీహి (అన్వితా) అన్వేషణేన (దివా) ధర్మప్రకాశేన (దివమ్) సత్యప్రకాశమ్ (జిన్వ) (సంధినా) సన్ధానేన (అన్తరిక్షేణ) ఆకాశేన (అన్తరిక్షమ్) అవకాశమ్ (జిన్వ) జానీహి (ప్రతిధినా) ప్రతిదధాతి యస్మింస్తేన (పృథివ్యా) భూగర్భవిద్యయా (పృథివీమ్) భూమిమ్ (జిన్వ) జానీహి (విష్టమ్భేన) విశేషేణ స్తభ్నోతి శరీరం యేన తేన (వృష్ట్యా) వృష్టివిద్యయా (వృష్టిమ్) (జిన్వ) జానీహి (ప్రవయా) కాన్తిమతా (అహ్నా) అహర్విద్యయా (అహః) దినమ్ (జిన్వ) జానీహి (అనుయా) యాఽనుయాతి తయా (రాత్ర్యా) రాత్రివిద్యయా (రాత్రీమ్) రజనీమ్ (జిన్వ) (ఉశిజా) కామయమానేన (వసుభ్యః) అగ్న్యాదిభ్యః (వసూన్) అగ్న్యాదీన్ (జిన్వ) (ప్రకేతేన) ప్రకృష్టేన విజ్ఞానేన (ఆదిత్యేభ్యః) మాసేభ్యః (ఆదిత్యాన్) ద్వాదశమాసాన్ (జిన్వ) విజానీహి. ॥ ౬ ॥

అన్వయః :-హే విద్వంస్త్వం రశ్మినా సత్యాయ సూర్య ఇవ నిత్యసుఖాయ సత్యం జిన్వ. ప్రేతినా ధర్మణా ధర్మం జిన్వ, అన్వితా దివా దివం జిన్వ. సన్ధినాన్తరిక్షేణాన్తరిక్షం జిన్వ, పృథివ్యా ప్రతిధినా పృథివీం జిన్వ. విష్టమ్భేన వృష్ట్యా వృష్టిం జిన్వ, ప్రవయాఽహ్నాహర్జిన్వ. అనుయా రాత్ర్యా రాత్రీం జిన్వోశిజా వసుభ్యో వసూన్ జిన్వ, ప్రకేతేనాదిత్యేభ్య ఆదిత్యాన్ జిన్వ. ॥ ౬ ॥

భావార్థః :-విద్వద్భిర్యథా పదార్థపరీక్షణేన పదార్థవిద్యా విదితా కార్యా తథైవాన్యేభ్య ఉపదేష్టవ్యా.॥౬ ॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసా! నీవు (రశ్మినా) కిరణములతో నున్న (సత్యాయ) సూర్యునివలె నిత్య సుఖములు మరియు స్థూల పదార్థములకై (సత్యమ్) వ్యభిచార రహితకర్మను (జిన్వ) పొందుము. (ప్రేతనా) ఉత్తమజ్ఞానముతో గూడిన (ధర్మణా) న్యాయాచరణముద్వారా (ధర్మమ్) ధర్మమును (జిన్వ) ఎరుగుము (అన్వితా) అన్వేషణమునకు హేతువగు (దివా) ధర్మప్రకాశముచే (దివమ్) సత్యప్రకాశమును (జిన్వ) ప్రాప్తించుకొనుము. (సన్ధినా) సన్ధిరూప (అన్తరిక్షేణ) ఆకాశముచే (అన్తరిక్షమ్) అవకాశమును [శూన్యము]ను (జిన్వ) ఎరుగుము. (పృథివ్యా) భూగర్భవిద్యయొక్క (ప్రతిధినా) సంబంధముతో (పృథివీమ్) భూమిని

(జిన్వ) తెలిసికొనుము. (విష్టమ్భేన) శరీరధారణకు హేతువగు ఆహారరసముద్వారా మరియు (వృష్ట్యా) వర్షమును గూర్చిన విద్యద్వారా (వృష్టిమ్) వర్షపాతమును గూర్చి (జిన్వ) తెలిసికొనుము. (ప్రవయా) కాంతియుక్తమగు (అహ్నా) ప్రకాశవిద్యచే (అహః) దినము [పగలు]ను (జిన్వ) ఎరుగుము. (అనుయా) ప్రకాశవమువెనుకనే నడచునట్టి (రాత్ర్యా) రాత్రిసంబంధ విద్యచే (రాత్రీమ్) రాత్రినిగూర్చి (జిన్వ) తెలిసికొనుము. (ఉశిజా) కామనలతో (వసుభ్యః) అగ్ని మున్నగు అష్టవసువుల విద్యచే (వసూన్) ఆ అగ్న్యాది వస్తువులను (జిన్వ) తెలిసికొనుము. మరియు (ప్రకేతేన) ఉత్తమ విజ్ఞానముద్వారా (ఆదిత్యేభ్యః) పండ్రెండు మాసముల విద్యచే [ద్వాదశాదిత్యులను] (ఆదిత్యాన్) పండ్రెండు నెలలను గూర్చి (జిన్వ) తత్త్వస్వరూపము నెరుగుము. ।౬॥

భావార్థము :- విద్వాంసులు సదార్థముల పరీక్షణముచే స్వయముగ తా మెరిగినట్టి పదార్థవిద్యను ఇతరులకొరకు ఉపదేశించవలయును. ।౬॥

6.O learned person with lustre, perform virtuous deed for happiness and control over material objects. Know religion, with the observance of enlightened noble justice!.

For investigation, get the light of truth, with the light of religion.

Know mid-air as uniting the Earth with Heaven.

Know Earth through geology.

Know rain through the science of rain that nourishes the body.

Know day with the beautiful science of light.

Know night by the science of night that follows light.

Know the eight Vasus through their desirable science.

Know the Adityas (twelve months) intelligently with their science.

౭౨౬. తన్తునేత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, బ్రాహ్మీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

గృహాశ్రమిణా కేన కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. గృహస్థు లే సాధనములచే నేమి సాధించవలయును?

౭౨౬ తన్తునా రాయస్పోషేణ రాయస్పోషం జిన్వ సꣳసర్పేణ శ్రుతాయ శ్రుతం

జిన్వైడేనౌషధీభి రోషధీర్జిన్వోత్తమేన తనూభిస్తనూర్జిన్వ

వయోధసాధీతేనాధీతఞ్జిన్వాభిజితా తేజసా తేజో జిన్వ ॥౭॥

ప.విః-తన్తునా, రాయః, పోషేణ, రాయః, పోషమ్, జిన్వ, సꣳసర్పేణేతి సమ్ + సర్పేణ,

శ్రుతాయ, శ్రుతమ్, జిన్వ, ఐడేన, ఓషధీభిః, ఓషధీః, జిన్వ, ఉత్తమేనేత్యుత్ + తమేన, తనూభిః, తనూః, జిన్వ, వయోధసేతి వయః + ధసా, ఆధీతేనేత్యా + ధీతేన, ఆధీతమిత్యా + ధీతమ్, జిన్వ, అభిజితేత్య + భిజితా, తేజసా, తేజః, జిన్వ ॥౭॥

పదార్థః :-(తన్తునా) విస్తృతేన (రాయః) ధనస్య (పోషేణ) పుష్ట్యా (రాయః) ధనస్య (పోషమ్) పుష్టిమ్ (జిన్వ) ప్రాప్నుహి (సంసర్పేణ) సమ్యక్ ప్రాపణేన (శ్రుతాయ) శ్రవణాయ (శ్రుతమ్) శ్రవణమ్ (జిన్వ) ప్రాప్నుహి (ఐడేన) ఇడాయాఽన్నస్యేదం సంస్కరణం తేన (ఓషధీభిః) యవసోమలతాదిభిః (ఓషధీః) ఓషధివిద్యామ్ (జిన్వ) ప్రాప్నుహి (ఉత్తమేన) ధర్మాచరణేన (తనూభిః) సుసంస్కృతైః శరీరైః (తనూః) శరీరాణి (జిన్వ) ప్రాప్నుహి (వయోధసా) వయో జీవనం దధాతి యేన తేన (ఆధీతేన) సమన్తాద్ధారితేన (ఆధీతమ్) సర్వతో ధారితమ్ (జిన్వ) ప్రాప్నుహి రక్ష వా (అభిజితా) ఆభిముఖ్యగతాన్ శత్రూన్ జయతి యేన తేన (తేజసా) నిశాతేన తీవ్రేణ కర్మణా (తేజః) ప్రాగల్భ్యమ్ (జిన్వ) ప్రాప్నుహి. ॥ ౭ ॥

అన్వయః :-హే మనుష్య! త్వం తన్తునా రాయస్పోషేణ రాయస్పోషం జిన్వ సంసర్పేణ శ్రుతాయ శ్రుతం జిన్వైడేనోషధీభిరోషధీర్జిన్వోత్తమేన తనూభిస్తనూర్జిన్వ. వయోధసాఽఽధీతేనాధీతం జిన్వాభిజితా తేజసా తేజో జిన్వ.॥ ౭ ॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్విస్తృతేన పురుషార్థేనైశ్వర్యం ప్రాప్య సార్వజనికం హితం సంసాధ్యమ్. ॥ ౭ ॥

పదార్థము :- ఓ మానవా! నీవు (తన్తునా) విస్తారమగు (రాయః) ధనముల (పోషేణ) పుష్టిచే (రాయః) ధనముల (పోషమ్) పుష్టిని (జిన్వ) ప్రాప్తించుకొనుము. (సంసర్పేణ) సమ్యక్ ప్రాప్తిచే (శ్రుతాయ) శ్రవణముకొరకు (శ్రుతమ్) శాస్త్రముల వినుటకు (జిన్వ) ప్రాప్తిజేసికొనుము. (ఐడేన) అన్నముయొక్క సంస్కారము, (ఓషధీభిః) యవలు మరియు సోమలతాద్యోషధుల విద్యచే (ఓషధీః) ఓషధులను (జిన్వ) పొందుము. (ఉత్తమేన) శ్రేష్ఠమగు ధర్మాచరణముతో (తనూభిః) శుద్ధశరీరముల ద్వారా (తనూః) శరీరములను (జిన్వ) పొందుము (వయోధసా) జీవనమును ధరించిన (ఆధీతేన) ఉత్తమరీతిలో చదివిన దానిచే (ఆధీతమ్) అన్నివైపులనుండి ధారణమొనర్చుకొనబడిన విద్యను (జిన్వ) ఎరుగుము (అభిజితా) ఎదుటగల శత్రువులను జయించుటకై (తేజసా) పటిష్ఠమగు కర్మద్వారా (తేజః) దార్ఢ్యతను (జిన్వ) పొందుము.॥౭॥

భావార్థము :-మానవులు విస్తారమగు పురుషార్థముచే ఐశ్వర్యములను ప్రాప్తిజేసికొని సమస్త ప్రాణులకు హిత మొనగూర్చవలయును. ॥౭॥

7.O man gain the strength of wealth, through the extended application of wealth!

Learn to listen to religious lore, for acquring it properly.

Acquire medicines through the sciences of medicine, and agriculture.

Attain to physical strength, through pure bodies, well regulated according to religious instructions.

Acquire knowledge through study, that gives life.

Learn perseverance for conquering the opposing foes, with a firm hand.

౭౨౭. ప్రతిపదసీత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, ప్రజాపతిర్దేవతా, భురిగార్ష్యనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునరేతైః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. మానవు లేమి చేయవలెను?

౭౨౭ ప్రతిపదసి ప్రతిపదే త్వానుపదస్యనుపదే త్వా సంపదసి।
సమ్పదే త్వా తేజోఽసి తేజసే త్వా ।౮॥

ప.విః- ప్రతిపదితి ప్రతి + పత్ అసి, ప్రతిపద ఇతి ప్రతి + పదే, త్వా, అనుపదిత్యను + పత్, అసి, అనుపద ఇత్యను + పదే, త్వా, సంపదితి సమ్ + పత్, అసి, సమ్పద ఇతి సమ్ + పదే, త్వా, తేజః, అసి, తేజసే త్వా ।౮॥

పదార్థః :-(ప్రతిపత్) ప్రతిపద్యతే ప్రాప్యతే యా సా (అసి) (ప్రతిపదే) ఐశ్వర్యాయ (త్వా) త్వామ్ (అనుపత్) అను పశ్చాత్ ప్రాప్యతే యా సా (అసి) (అనుపదే) పశ్చాత్ ప్రాప్తవ్యాయ (త్వా) (సమ్పత్) సమ్యక్ ప్రాప్యతే యా సా (అసి) (సమ్పదే) ఐశ్వర్యాయ (త్వా) (తేజః) ప్రాగల్భ్యమ్ (అసి) (తేజసే)(త్వా) త్వామ్.॥౮॥

అన్వయః :-హే పురుషార్థిని విదుషి స్త్రి! యతస్త్వం ప్రతిపదివాసి తస్మై ప్రతిపదే త్వా యాఽను పదివాసి తస్యై అనుపదే త్వా యా సంపదివాసి తస్మై సంపదే త్వా యా తేజ ఇవాసి తస్మై తేజసే త్వా త్వాం స్వీకరోమి. ।౮॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః మనుష్యైః సర్వసుఖసిద్ధయే తుల్యగుణకర్మస్వభావైః స్త్రీ పురుషైః స్వయంవరేణ వివాహేన పరస్పరం స్వీకృత్యానన్దితవ్యమ్. ॥౮॥

పదార్థము :-పురుషార్థినివగు ఓ విదుషీమణీ! ఏ కారణముచే నీవు (ప్రతిపత్) ప్రాప్తించు కొనదగిన

లక్ష్మీతుల్యముగ (అసి) ఉన్నావో ఆ కారణముననే నీవు (ప్రతిపదే) ఐశ్వర్యప్రాప్తికై (త్వా) నిన్ను (అనుపత్) తరువాత పొందవలసిన శోభవలె (అసి) ఉన్నావు. (అనుపదే) విద్యాధ్యయనము తరువాత ప్రాప్తించుకొనదగిన (త్వా) ఏ నీవు (సంపత్) సంపదలవలె (అసి) ఉన్నావో (సంపదే) ఐశ్వర్యముకొరకు (త్వా) నీవు (తేజః) తేజస్సువలె (అసి) ఉన్నావు. కావుననే (తేజసే) తేజముగలుగుటకై (త్వా) నిన్ను గ్రహణమొనర్చుచున్నాను.।౮॥

భావార్థము :-సమస్త సాధనములకొరకు సమాన గుణ కర్మ స్వభావము గల స్త్రీపురుషులు స్వయంవర వివాహము ద్వారా పరస్పర స్వీకారముచే ఆనందమున నుండవలెను. ।౮॥

8.O wife, thou art and embodiment of wealth, for wealth do I accept thee. Thou art obedient, obtainable after the completion of studies. I accept thee!.

Thou art riches, for riches do I accept thee. Thou art brilliance, for brilliance do I accept thee.

౧౫౯. త్రివృదసీత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, ప్రజాపతిర్దేవతా, విరాడ్ బ్రాహ్మీ జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. మఱల మానవు లేమి చేయవలయునో చెప్పబడినది.

౧౫౯ త్రివృదసి త్రివృతే త్వా ప్రవృదసి ప్రవృతే త్వా వివృదసి వివృతే త్వా
సవృదసి సవృతే త్వాఽఽక్రమోఽస్యాక్రమాయ త్వా సంక్రమోఽసి
సంక్రమాయ త్వోత్క్రమోఽస్యుత్క్రమాయ త్వోత్క్రాన్తిరస్యుత్క్రాన్త్యై
త్వాఽధిపతినోర్జోర్జం జిన్వ ।౯॥

ప.వి:-త్రివృదితి త్రి + వృత్, అసి, త్రివృత ఇతి త్రి + వృతే, త్వా, ప్రవృదితి ప్ర + వృత్, అసి, ప్రవృత ఇతి ప్ర + వృతే, త్వా, వివృదితి వి + వృత్, అసి వివృత ఇతి వి + వృతే, త్వా, సవృదితి స + వృత్, అసి, సవృత ఇతి స + వృతే, త్వా, ఆక్రమ ఇత్యా + క్రమః, అసి, ఆక్రమాయేత్యా + క్రమాయ, త్వా, సంక్రమ ఇతి సమ్ + క్రమః, అసి, సంక్రమాయేతి సమ్ + క్రమాయ, త్వా, ఉత్క్రమ ఇత్యుత్ + క్రమః, అసి, ఉత్క్రమాయేత్యుత్ + క్రమాయ, త్వా,

ఉత్క్రాన్తిరిత్యుత్ + క్రాన్తిః, అసి, ఉత్క్రాన్త్యై ఇత్యుత్ + క్రాన్త్యై, త్వా, అధిపతినేత్యధి + పతినా, ఊర్జా, ఊర్జమ్, జిన్వ ॥౬॥

పదార్థః :-(త్రివృత్) యత్ త్రిభిః సత్వరజస్తమోగుణైః సహ వర్తతే తస్యావ్యక్తస్య వేత్తా (అసి) (త్రివృతే) (త్వా) త్వామ్ (ప్రవృత్) యత్కార్యరూపేణ ప్రవర్తతే తస్య జ్ఞాతా (అసి) (ప్రవృతే) (త్వా) (వివృత్) యద్వివిధైరాకారైర్వర్తతే తజ్జగదుపకర్తా (అసి) (వివృతే) (త్వా) (సవృత్)యః సమానేన ధర్మేణ సహ వర్తతే తస్య బోధకః (అసి) (సవృతే) (త్వా) (ఆక్రమః) సమన్తాత్క్రమన్తే పదార్థా యస్మిన్నన్తరిక్షే తస్య విజ్ఞాపకః (అసి) (ఆక్రమాయ) (త్వా) (సంక్రమః) సమ్యక్ క్రమన్తే పదార్థా యస్మిన్నన్తరిక్షే తస్య విజ్ఞాపకః (అసి) (ఆక్రమాయ) త్వా సంక్రమః సమ్యక్ క్రమన్తే యస్మిం స్తస్య (అసి) (సంక్రమాయ) (త్వా) (ఉత్క్రమః) ఉదూర్ధ్వం క్రమః క్రమణం యస్మాత్తస్య (అసి) ఉత్క్రమాయ త్వా (ఉత్క్రాన్తిః) ఉత్క్రామ్యన్త్యుల్లంఘయన్తి సమాన్ విషమాన్ దేశాన్ యయా గత్యా తద్విద్యాజ్ఞాత్రీ (అసి) (ఉత్క్రాన్త్యై) (త్వా) (అధిపతినా) అధిష్ఠాత్రా (ఊర్జా) పరాక్రమేణ (ఊర్జమ్) బలమ్ (జిన్వ) ప్రాప్నుహి.॥౬॥

అన్వయః :-హే మనుష్య! యస్త్వం త్రివృదసి తస్మై త్రివృతే త్వా యత్ప్రవృదసి తస్మై ప్రవృతే త్వా యద్వివృదసి తస్మై వివృతే త్వా య ఆక్రమోఽసి తస్మా ఆక్రమాయ త్వా యత్ సవృదసి తస్మై సవృతే త్వా యః సంక్రమోఽసి తస్మై సంక్రమాయ త్వా య ఉత్క్రమోఽసి తస్మా ఉత్క్రమాయ త్వా యోత్క్రాన్తిరసి తస్యా ఉత్క్రాన్త్యై త్వా త్వామహం పరిగృహ్ణామి తేన మయాఽధిపతినా సహ వర్తమానా త్వమూర్జోర్జం జిన్వ.॥౬॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. నహి పృథివ్యాదిపదార్థానాం గుణకర్మస్వభావవిజ్ఞానేన వినా కశ్చిదపి విద్వాన్ భవితుమర్హతి తస్మాత్ కార్యకారణసంఘాతం యథావద్విజ్ఞాయాన్యేభ్య ఉపదేష్టవ్యో యథాఽధ్యక్షేణ సహ సేనా విజయం కరోతి తథా స్వస్వామినా సహ స్త్రీ సర్వం దుఃఖం జయతి.॥౬॥

పదార్థము :-ఓ మానవా! నీవు (త్రివృత్) సత్వగుణ, రజోగుణ, తమోగుణములతో నున్న అవ్యక్త కారణమును తెలిసికొనువాడవై (అసి) ఉన్నావు. అట్టి (త్రివృతే) మూడు గుణములతో గూడియున్న కారణముయొక్క జ్ఞానమునకై (త్వా) ఏ నీవు (ప్రవృత్) కార్యరూప ప్రవర్తన గల ప్రపంచము నెరుగువాడవై (అసి) ఉన్నావో అట్టి (ప్రవృతే) కార్యరూప జగత్తు నెరుగుటకై (త్వా) నీకు నీవు (వివృత్) వివిధ ప్రకారములుగ ప్రవృత్త జగదుపకారకర్తవై (అసి) ఉన్నావు. అట్టి (వివృతే) జగదుపకారమునకై (త్వా) నిన్ను నీవు (సవృత్) సమానధర్మములతో గూడియున్న పదార్థముల నెరుగువాడవై (అసి) ఉన్నావు. (సవృతే) సాధర్మ్య పదార్థ జ్ఞానమునకై (త్వా) నిన్ను నీవు (ఆక్రమః) ఉత్తమముగా పదార్థములుండు స్థానమగు అంతరిక్షము నెరుగువాడవై (అసి) ఉన్నావు. అట్టి (ఆక్రమాయ) అంతరిక్షమును దెలిసికొనుటకై (త్వా) నిన్ను

నీవు (సంక్రమః) చక్కగా పదార్థముల నెరుగువాడవై (అసి) ఉన్నావు. అట్టి (సంక్రమాయ) పదార్థజ్ఞానము కొరకు (త్వా) నిన్ను నీవు (ఉత్క్రమః) పైనున్న మేఘమండలగతి నెరుగువాడవై (అసి) ఉన్నావు. అట్టి (ఉత్క్రమాయ) మేఘమండల గతి నెరుగుటకై (త్వా) నిన్ను మరియు ఓ విదుషీ నీవు (ఉత్క్రాన్తిః) సమ, విషమ పదార్థముల ఉల్లంఘనమునకు హేతువగు విద్య నెరుగుదానవై (అసి) ఉన్నావు. అట్టి (ఉత్క్రాన్త్యై) గహన విద్యనెరుగుటకై (త్వా) నిన్ను సర్వవిధముల గ్రహించుచున్నాను. (అధిపతినా) అట్టి పతినగు నాతో కలిసియుండు నీవు (ఊర్జా) పరాక్రమముచే (ఊర్జమ్) పరాక్రమమును (జిన్వ) పొందుము.॥౯॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. పృథివిమున్నగు పదార్థముల గుణ కర్మ స్వభావముల నెరుగనిదే ఎవ్వరును విద్వాంసులు గాజాలరు. కావుననే కార్యకారణములు రెండింటి సంబంధము యథావతుగ దెలిసికొని ఇతరులకును ఉపదేశించవలయును. సేనాధ్యక్షుని వెంటనున్న సైన్యము విజయమును ప్రాప్తించుకొనునట్లు తనపతితోగూడ నుండి స్త్రీ సమస్తదుఃఖములను జయించును. ॥౯॥

9.O husband, thou knowest the primordial matter with three qualities. For knowing that matter, do I accept thee!.

Thou knowest this world. the effect of matter. For knowing this world do I accept thee. Thou art the manifold benefactor of the world. I accept thee for doing good to humanity. Thou knowest all objects similar in nature. For knowing them do I accept thee.

Thou possessest the knowledge. of atmosphere, for knowing the atmosphere, do I accept thee. Thou accurately knowest all the objects. For knowing them do I accept thee.

Thou knowest the movements of clouds on high. For knowing them do I accept thee. O wife, thou knowest the science wherewith we cross the accessible and inaccessible regions. For knowing the art of flying, do I accept thee. Living with thy husband, with thy energy attain to strength!.

౧౦. రాజ్ఞ్యసీత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, వసవో దేవతాః, పూర్వస్య విరాడ్బ్రాహ్మీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః, ప్రథమజా ఇత్యుత్తరస్య బ్రాహ్మీ బృహతీ ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

అగ్న్యాదిపదార్థాః కీదృశా ఇత్యాహ. అగ్న్యాది పదార్థము లెట్టి గుణములుగలవి?

౧౦ రాజ్ఞ్యసి ప్రాచీ దిగ్వసవస్తే దేవా౭ అధిపతయో౭గ్నిర్హేతీనాం ప్రతిధర్తా త్రివృత్ త్వా స్తోమః పృథివ్యాఀ శ్రయత్వాజ్యముక్థమవ్యథాయై స్తభ్నాతు రథన్తరఀ సామ ప్రతిష్ఠిత్యా౭ అన్తరిక్ష౭ ఋషయ స్త్వా । ప్రథమజా దేవేషు దివో మాత్రయా వరిమ్ణా ప్రథన్తు విధర్తా చాయమధిపతిశ్చ తే

త్వా సర్వే సంవిదానా నాకస్య పృష్ఠే స్వర్గే లోకే యజమానం

చ సాదయన్తు ॥౧౦॥

ప.వి:-రాజ్ఞీ, అసి, ప్రాచీ, దిక్, వసవః, తే, దేవాః, అధిపతయ ఇత్యధి + పతయః, అగ్నిః, హేతీనామ్, ప్రతిధర్త్రేతి ప్రతి + ధర్తా, త్రివృదితి త్రి + వృత్, త్వా, స్తోమః, పృథివ్యామ్, శ్రయతు, ఆజ్యమ్, ఉక్థమ్ అవ్యథాయై, స్తభ్నాతు, రథన్తరమితి రథమ్ + తరమ్, సామ, ప్రతిష్ఠిత్యై, ప్రతిష్ఠిత్యా ఇతి ప్రతి + స్థిత్యై, అన్తరిక్షే, ఋషయః, త్వా, ప్రథమజా ఇతి ప్రథమ + జాః, దేవేషు, దివః, మాత్రయా, వరిమ్ణా, ప్రథన్తు, విధర్త్రేతి వి + ధర్తా, చ, అయమ్, అధిపతి రిత్యధి + పతిః, చ, తే, త్వా,సర్వే, సంవిదానా ఇతి సమ్ + విదానాః, నాకస్య, పృష్ఠే, స్వర్గ ఇతి స్వః + గే, లోకే, యజమానమ్, చ, సాదయన్తు ॥ ౧౦ ॥

పదార్థః :-(రాజ్ఞీ) రాజమానా ప్రధానా (అసి) (ప్రాచీ) పూర్వా (దిక్) దిగివ (వసవః) అగ్న్యాద్యాః (తే) తవ (దేవాః) దేదీప్యమానాః (అధిపతయః) అధిష్ఠాతారః (అగ్నిః) విద్యుదివ (హేతీనామ్) వజ్రాస్త్రాదీనామ్, హేతిరితి వజ్ర నా.. నిఘం. ౨.౨౦ (ప్రతిధర్తా) ప్రత్యక్షం ధారకః (త్రివృత్) యస్త్రిధా వర్తతే (త్వా) (స్తోమః) స్తోతుమర్హః (పృథివ్యామ్) భూమౌ (శ్రయతు) సేవతామ్ (ఆజ్యమ్) ఘృతమ్ (ఉక్థమ్) వక్తుమర్హమ్ (అవ్యథాయై) అవిద్యమానశరీరపీడాయై (స్తభ్నాతు) ధరతు (రథన్తరమ్) రథైస్తారకమ్ (సామ) ఏతదుక్తం కర్మ (ప్రతిష్ఠిత్యై) ప్రతితిష్ఠన్తి యస్యాం తస్యై (అన్తరిక్షే) ఆకాశే (ఋషయః) ప్రాపకాః (త్వా) (ప్రథమజాః) ప్రథమతో జాతా వాయవః (దేవేషు) కమనీయేషు పదార్థేషు (దివః) విద్యుతః (మాత్రయా) లేశవిషయేణ (వరిమ్ణా) (ప్రథన్తు) ఉపదిశన్తు. అత్ర వ్యత్యయేన పరస్మైపదమ్ (విధర్తా) వివిధానాం ధారకః (చ) (అయమ్) అధిపతిః ఉపరిష్టాత్పాలకః (చ) (తే) (త్వా) సర్వే (సంవిదానాః) సమాననిశ్చయాః (నాకస్య) సుఖప్రాపకస్య భూగోలస్య (పృష్ఠే) ఉపరి (స్వర్గే) సుఖప్రాపకే (లోకే) ద్రష్టవ్యే (యజమానమ్) దాతారమ్ (చ) (సాదయన్తు) అవస్థాపయన్తు, ॥ ౧౦ ॥

అన్వయః :- హే స్త్రి! తేऽధిపతిర్యథా యస్యా వసవో దేవా అధిపతయ ఆసన్ తథా ప్రాచీ దిగివ రాజ్ఞ్యసి యథా హేతీనాం ప్రతిధర్తా త్రివృత్స్తోమోऽగ్నిరస్తి తథా త్వాऽహం ధరామి. భవతి పృథివ్యామవ్యథాయా ఉక్థమాజ్యం శ్రయతు ప్రతిష్ఠిత్యై రథన్తరం సామ స్తభ్నాతు యథాऽన్తరిక్షే దివో మాత్రయా వరిమ్ణా దేవేషు ప్రథమజా ఋషయస్త్వా ప్రథన్తు యథా చాయం విధర్తా తే పతిర్వర్తేత తథా తేన సహ త్వం వర్తస్వ యథా చ సర్వే సంవిదానా విద్వాంసో నాకస్య పృష్ఠే స్వర్గే లోకే త్వా యజమానం చ సాదయన్తు తథా యువాం సీదేతామ్ ॥ ౧౦ ॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః, పూర్వా దిక్ తస్మాదుత్తమాస్తి యస్మాత్ ప్రథమం సూర్య ఉదేతి, యే పూర్వస్యా దిశో వాయవ ఆగచ్ఛన్తి తే కస్మింశ్చిద్దేశే మేఘకరాః భవన్తి కస్మింశ్చిన్నైవ అయమగ్ని రేవ సర్వేషాం ధర్తా వాయునిమిత్తో వర్తతే, యే తం జానంతి తే జగతి సుఖం సంస్థాపయన్తి. ॥ ౧౦ ॥

పదార్థము :- ఓ నారీమణీ! (తే) నీయొక్క (అధిపతిః) పతి [భర్త] ఎట్లు, ఏ (వసవః) అగ్ని మున్నగు అష్టవసువులు (దేవాః) ప్రకాశవంతమైన (అధిపతయః) అధిష్ఠాతలైయున్నారో, అట్లే నీవు (ప్రాచీ) పూర్వ [తూర్పు] (దిక్) దిశవలె (రాజ్ఞీ) రాణివై (అసి) ఉన్నావు. ఎట్లు (హేతీనామ్) వజ్రము మున్నగు శస్త్రాస్త్రముల (ప్రతిధర్తా) ప్రత్యక్షముగ ధరించుచు (త్రివృత్) విద్యుత్తు, భౌతిక మరియు సూర్యరూపముల ముప్పిధములుగ నుండి (స్తోమః) స్తుతియుక్త గుణములతో (అగ్నిః) మహావిద్యుత్తును ధారణమొనర్చునో, అట్లే (త్వా) నిన్ను నీ పతి నగు నేను ధారణమొనర్చుచున్నాను. నీవు (పృథివ్యామ్) భూమికై (అవ్యథాయై) పీడగలుగకుండునట్లు (ఉక్థమ్) ప్రశంసనీయ (ఆజ్యమ్) ఘృతము మున్నగు పదార్థములను (శ్రయతు) ధారణమొనర్చుము. (ప్రతిష్ఠిత్యై) ప్రతిష్ఠయను (రథన్తరమ్) రథము మున్నగువానిద్వారా తరించు (సామ) సిద్ధాంతకర్మను (స్తభ్నాతు) ధరించుము. ఎట్లు (అన్తరిక్షే) ఆకాశమునందు (దివః) విద్యుత్తుయొక్క (మాత్రయా) లేశమాత్రము (వరిమ్ణా) మహాపురుషార్థముగ (దేవేషు) విద్వాంసులందు (ప్రథమజాః) పూర్వము పుట్టిన (ఋషయః) వేదార్థవేత్తలగు విద్వాంసుల (త్వా) నీకు (ప్రథన్తు) శుభగుణయుక్త విశాలబుద్ధిని గలిగింతురుగాక! (చ) మరియు ఎట్లు (అయమ్) ఈ (విధర్తా) వివిధరీతుల ధారణకర్తయగు (తే) నీ భర్తనీతో వర్తించునో అట్లే నీ వాతనితో వర్తించుము. (చ) మరియు ఎట్లు (సర్వే) సకల (సంవిధానాః) శ్రేష్ఠవిద్వాంసులు (నాకస్య) అవిద్యావంతములగు దుఃఖముల (పృష్ఠే) మధ్యన (స్వర్గే) ఏ అతిసుఖప్రాప్తి (లోకే) దర్శనీయమై యున్నదో, దానియందు (త్వా) నిన్ను (చ) మరియు (యజమానమ్) నీ పతిని (సాదయన్తు) నిలుపునట్లు సతీపతులగు మీరు వర్తించుడు. ॥౧౦॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. సూర్యుడు మొదట ఇచ్చటినుండియే ఉదయించును. కావున ఈ పూర్వ (తూర్పు) దిశ ఉత్తమమైనదిగా నెంచబడుచున్నది. పూర్వదిశనుండి వీచు వాయువు కొన్ని ప్రాంతములందు మేఘములనుత్పన్న మొనర్చును. మరికొన్నిప్రాంతములందట్లు చేయదు. ఈ యగ్ని సకల పదార్థములను ధరించును. మరియు నిది వాయువు సంయోగము వల్ల తీవ్రగతిగల దగును. ఈ వాయ్వగ్నులను యథార్థముగ నెరుగువారు జగమునందు ప్రాణులకు సుఖముల గలిగించగలరు. ॥౧౦॥

10.O Woman, thou art queen brilliant like the East, Eight Vasus are thy protectors. Thou possessest the fire that resides in arms and weapons, that pervades the sun, lightning and Earth, and is full of praise. Get butter on the Earth for enjoyment. For thy prosperity, possess the military force of aeroplanes. May the aged vedic seers, with great power, and brilliance of knowledge, fill thee with good qualities and wisdom. This husband of thine is thy protector in diverse ways. May all the learned persons, unanimously settle thee and thy husband in a happy place on this comfortable Earth!.

౨౩౦.విరాడసీత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, రుద్రా దేవతాః, పూర్వస్య భురిగ్బ్రాహ్మీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః, ప్రథమజా ఇత్యుత్తరస్య బ్రాహ్మీ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునః స్త్రీపురుషాః కిం కుర్యు రిత్యాహ. స్త్రీపురుషులేమి చేయవలయును?

౨౩౦ విరాడసి దక్షిణా దిగ్రుద్రాస్తే దేవా౨ అధిపతయ౨ ఇన్ద్రో హేతీనాం
ప్రతిధర్త్తా పఞ్చదశస్త్వా స్తోమః పృథివ్యాꣳ శ్రయతు ప్ర౨
ఉగముక్థమవ్యథాయై స్తభ్నాతు బృహత్సామ ప్రతిష్ఠిత్యా౨ అన్తరిక్ష౨
ఋషయస్త్వా౨ ప్రథమజా దేవేషు దివో మాత్రయా వరిమ్ణా ప్రథన్తు
విధర్త్తా చాయమధిపతిశ్చ తే త్వా సర్వే సంవిదానా నాకస్య పృష్ఠే
స్వర్గే లోకే యజమానం చ సాదయన్తు ॥౧౧॥

ప.విః–విరాడితి వి + రాట్, అసి, దక్షిణా, దిక్, రుద్రాః, తే, దేవాః, అధిపతయ ఇత్యధి + పతయః, ఇన్ద్రః హేతీనామ్, ప్రతిధర్త్తేతి ప్రతి + ధర్త్తా, పఞ్చదశ ఇతి పఞ్చ + దశః, త్వా, స్తోమః, పృథివ్యామ్, శ్రయతు, ప్ర + ఉగమ్, ఉక్థమ్, అవ్యథాయై, స్తభ్నాతు, బృహత్, సామ, ప్రతిష్ఠిత్యై, ప్రతిష్ఠిత్యా ఇతి ప్రతి + స్థిత్యై, అన్తరిక్షే, ఋషయః, త్వా, ప్రథమజా ఇతి ప్రథమ + జాః, దేవేషు, దివః, మాత్రయా, వరిమ్ణా, ప్రథన్తు, విధర్త్తేతి వి + ధర్త్తా, చ, అయమ్,

అధిపతిరిత్యధి + పతిః, చ, తే, త్వా, సర్వే, సంవిదానా ఇతి సమ్ + విదానాః, నాకస్య, పృష్ఠే స్వర్గ ఇతి స్వః + గే, లోకే, యజమానమ్, చ, సాదయన్తు ॥౧౧॥

పదార్థః :-(విరాట్) వివిధైః పదార్థై రాజమానా (అసి) అస్తి (దక్షిణా) (దిక్) కాష్ఠా (రుద్రాః) బలవన్తో వాయవః (తే) అస్యాః (దేవాః) మోదకాః (అధిపతయః) ఉపరిష్టాత్పాలకాః (ఇన్ద్రః) సూర్యః (హేతీనామ్) వజ్రాణామ్ (ప్రతిధర్తా) (పంచదశః) పంచదశానాం పూరకః (త్వా) త్వామ్ (స్తోమః) స్తువన్తి యేన సహ ఋచాం భాగః (పృథివ్యామ్) భూమౌ (శ్రయతు) సేవతామ్ (ప్రఉగమ్) ప్రయోగార్హమ్. (ఉక్థమ్) ఉపదేష్టుం యోగ్యమ్ (అవ్యథాయై) అవిద్యమానమానసభయాయై (స్తభ్నాతు) స్థిరీకరోతు (బృహత్) మహదర్థమ్ (సామ) (ప్రతిష్ఠిత్యై) ప్రతిష్ఠాయై (అన్తరిక్షే) ఆకాశే (ఋషయః) జ్ఞాపకాః ప్రాణాః (త్వా) (ప్రథమజాః) ఆదౌ విద్వాంసో జాతాః (దేవేషు) కమనీయేషు పదార్థేషు (దివః) ద్యోతనకర్మణోఽగ్నేః (మాత్రయా) భాగేన (వరిమ్ణా) బహోర్భావేన (ప్రథన్తు) అత్ర వ్యత్యయేన పరస్మైపదమ్ (విధర్తా) వివిధాకర్షణేన పృథివ్యాదిధారకః (చ) (అయమ్) (అధిపతిః) ద్యోతకానామధిష్ఠాతా (చ) (తే) (త్వా) (సర్వే) (సంవిదానాః) సమ్యగ్విచారశీలాః (నాకస్య) అవిద్యమానదుఃఖస్యాకాశస్య (పృష్ఠే) సేచకే భాగే (స్వర్గే) సుఖకారకే (లోకే) విజ్ఞాతవ్యే (యజమానమ్) ఏతద్విద్యాదాతారమ్ (చ) (సాదయన్తు) స్థాపయన్తు ॥ ౧౧ ॥

అన్వయః :-హే స్త్రి! యా త్వం విరాడ్ దక్షిణా దిగివాసి యస్యాస్తే పతౌ రుద్రా దేవా అధిపతయ ఇవ హేతీనాం ప్రతిధర్తా పఞ్చదశః స్తోమ ఇన్ద్రస్త్వా పృథివ్యాం శ్రయత్వవ్యథాయై ప్రఉగముక్థం స్తభ్నాతు ప్రతిష్ఠిత్యై బృహత్సామ చ స్థిరీకరోతు యథా చాన్తరిక్షే దేవేషు ప్రథమజా ఋషయో దివో మాత్రయా వరిమ్ణా సహ వర్తన్తే తథా విద్వాంసస్త్వా ప్రథన్తు. యథా విధర్తా పోషకశ్చాఽయమధిపతిస్త్వా పుష్ణాతు తథా సంవిదానా విద్వాంసస్తే సర్వే నాకస్య పృష్ఠే స్వర్గే లోకే త్వాం యజమానం చ సాదయన్తు. ॥ ౧౧ ॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా విద్వాంసో వాయుభిః సహ వర్తమానం సూర్యం తద్విద్యావిజ్ఞాపకం విద్వాంసం చ సమాశ్రిత్యైతద్విద్యాం విజ్ఞాపయన్తి తథా స్త్రీపురుషౌ బ్రహ్మచర్యేణ విద్వాంసో భూత్వాఽన్యానధ్యాపయన్తు. ॥ ౧౧ ॥

పదార్థము :-ఓ స్త్రీ రత్నమా! ఏ నీవు (విరాట్) వివిధ పదార్థములచే ప్రకాశవంతమైన (దక్షిణా) దక్షిణపు (దిక్) దిశవలె (అసి) ఉన్నావో ఏ (తే) నీ పతి (రుద్రాః) వాయువు (దేవాః) దివ్యగుణయుక్తముగా (అధిపతయః) అధిష్ఠాతలవలె (హేతీనామ్) వజ్రములను (ప్రతిధర్తా) నిశ్చయముగ ధరించువాడో (పఞ్చదశః) పదునైదవ సంఖ్యను పూరించు (స్తోమః) స్తుతి సాధకములగు ఋచ [ఋక్కు] ల అర్థముల భాగస్థుడు మరియు (ఇన్ద్రః) సూర్యుడు (త్వా) నిన్ను (పృథివ్యామ్) భూమిపై (శ్రయతు) సేవించుగాక! (అవ్యథాయై)

మనోభయరహితురాలవగు నీకొరకు (ప్ర ఉగమ్) కథనీయమగు (ఉక్థమ్) ఉపదేశయోగ్య వచనములను (స్తభ్నాతు) స్థిరపరచుగాక! (ప్రతిష్ఠిత్యై) ప్రతిష్ఠకొరకు (బృహత్) అనేకార్థములతోనున్న (సామ) సామవేదమును స్థిరపరచుగాక! (చ) మరియు (అన్తరిక్షే) ఆకాశస్థ (దేవేషు) దివ్యపదార్థములందు (ప్రథమజాః) పూర్వమే జన్మించిన (ఋషయః) జ్ఞానహేతువగు ప్రాణములు (దివః) ప్రకాశ కారకమగు అగ్నియొక్క (మాత్రయా) లేశమాత్రము మరియు (వరిమ్ణా) బహుళముతో వర్తమానమైయున్న విద్వాంసులు (త్వా) నిన్ను (ప్రథన్తు) ప్రసిద్ధపరతురుగాక! (విధర్తా) అనేకవిధముల ఆకర్షణముచే పృథివి మున్నగు లోకములను ధారణము (చ) మరియు పోషణమొనర్చు (అధిపతిః) సకల ప్రకాశక పదార్థములందు ఉత్తముడగు సూర్యుడు (త్వా) నిన్ను ఎట్లు పుష్టిపరచునో అటులనే (సంవిదానాః) చక్కని ఆలోచనాపరులగు విద్వాంసులున్నారో (తే) వారు (సర్వే) సమస్త (నాకస్య) దుఃఖరహిత ఆకాశముయొక్క (పృష్ఠే) సేచకభాగమునందు (స్వర్గే) సుఖకారకముగ (లోకే) తెలిసికొనదగిన ప్రదేశమందు (త్వా) నిన్ను (చ) మరియు (యజమానమ్) యజ్ఞ విద్యనెరిగినవారిని (సాదయన్తు) స్థిరపరచునుగాక. ॥౧౧॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. విద్వాంసులు వాయువుతో గూడియున్న సూర్యుని, సూర్యవాయువుల విద్యనెరిగి విద్వాంసుల నాశ్రయించి ఈ విద్యను ఎరిగి, ఎరిగింపజేయునట్లే స్త్రీ పురుషులు బ్రహ్మచర్యముతో విద్వాంసులై ఇతరులను చదివించవలయును. ॥౧౧॥

11.O woman thou art like the bright South. Eleven Rudras (airs) are thy protectors. Thy husband, the wielder of arms and weapons, the knower of the meanings of vedic verses in fifteen ways, and the sun serve thee on earth. He, being fearless of man, preaches unto thee firmly the narrable and instructible words!.

For stability he recites the significant verses of the a Sama Veda. The aged, learned persons, the significant plenteous airs in beautiful objects in the atmosphere, and the particles of blazing fire make thee renowned. The sustainer and nourisher of the Earth through attraction, the sun, the foremost amongst the brilliant objects, strengthens thee. May all the learned persons, unanimously establish thee and thy husband in a happy place in the space, where there is plenty of water.

౭౩౧.సమ్రాడసీత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, ఆదిత్యా దేవతాః, పూర్వస్య నిచృద్ బ్రాహ్మీ జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః,

ప్రథమజా ఇత్యుత్తరస్య బ్రాహ్మీ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తే కీదృశౌ స్యాతామిత్యాహ. ఆ యిరువురు లెటువంటివారుగ నుండవలయును?

౭౩౧ సమ్రాడసి ప్రతీచీ దిగాదిత్యాస్తే దేవా౨ అధిపతయో వరుణో హేతీనాం

ప్రతిధర్తా సప్తదశస్త్వా స్తోమః పృథివ్యాం౺ శ్రయతు మరుత్వతీయ

ముక్థమవ్యథాయై స్తభ్నాతు వైరూపఙ్ం సామ ప్రతిష్ఠిత్యా౨ అన్తరిక్ష౨

ఋషయ స్త్వా ప్రథమజా దేవేషు దివో మాత్రయా వరిమ్ణా ప్రథన్తు విధర్తా

చాయమధిపతిశ్చ తే త్వా సర్వే సంవిదానా నాకస్య పృష్ఠే స్వర్గే లోకే

యజమానం చ సాదయన్తు ॥౧౨॥

ప.వి:- సమ్రాడితి సమ్ + రాట్, అసి, ప్రతీచీ, దిక్, ఆదిత్యాః, తే, దేవాః, అధిపతయ ఇత్యధి + పతయః, వరుణః, హేతీనామ్, ప్రతిధర్త్రేతి ప్రతి + ధర్తా, సప్తదశ ఇతి సప్త + దశః, త్వా, స్తోమః, పృథివ్యామ్, శ్రయతు, మరుత్వతీయమ్, ఉక్థమ్, అవ్యథాయై, స్తభ్నాతు, వైరూపమ్, సామ, ప్రతిష్ఠిత్యై, ప్రతిష్ఠిత్యా ఇతి ప్రతి + స్థిత్యై, అన్తరిక్షే, ఋషయః, త్వా, ప్రథమజా ఇతి ప్రథమ + జాః, దేవేషు, దివః, మాత్రయా, వరిమ్ణా, ప్రథన్తు, విధర్త్రేతి వి + ధర్తా, చ, అయమ్, అధిపతి రిత్యధి + పతిః, చ, తే, త్వా, సర్వే, సంవిదానా ఇతి సమ్ + విదానాః, నాకస్య, పృష్ఠే, స్వర్గ ఇతి స్వః + గే, లోకే, యజమానమ్, చ, సాదయన్తు ॥౧౨॥

పదార్థః :-(సమ్రాట్) యా సమ్యక్ ప్రదీప్యతే (అసి) (ప్రతీచీ) పశ్చిమా (దిక్) దిశన్తి యయా సా దిక్ తద్వత్ (ఆదిత్యాః) విద్యుద్యుక్తాః ప్రాణా వాయవః (తే) తవ (దేవాః) దివ్యసుఖప్రదాః (అధిపతయః) స్వామినః (వరుణః) జలసముదాయ ఇవ దుష్టానాం బన్ధకః (హేతీనామ్) విద్యుతామ్ (ప్రతిధర్తా) (సప్తదశః) ఏతత్సంఖ్యాపూరకః (త్వా) త్వామ్ (స్తోమః) స్తోతుమర్హః (పృథివ్యామ్) (శ్రయతు) (మరుత్వతీయమ్) బహవో మరుతో వ్యాఖ్యాతారో మనుష్యా విద్యన్తే యస్మిం స్తత్ర భవమ్ (ఉక్థమ్) వాచ్యమ్ (అవ్యథాయై) అవిద్యమానాత్మసంచలనాయై (స్తభ్నాతు) గృహ్ణాతు (వైరూపమ్) వివిధాని రూపాణి ప్రకృతాని యస్మింస్తత్ (సామ) (ప్రతిష్ఠిత్యై) ప్రతిష్ఠాయై (అన్తరిక్షే) (ఋషయః) గతిమన్తః (త్వా) (ప్రథమజాః) ప్రథమాద్విస్తీర్ణాత్ కారణాజ్జాతా వాయవః (దేవేషు) దానసాధకేషు (దివః) ప్రకాశస్య

(మా(త్రయా) భాగేన (వరిమ్ణా) ((ప్రథన్తు) (విధర్తా) వివిధానాం రత్నానాం ధారకః (చ) (అయమ్) (అధిపతిః) (చ) (తే) (త్వా) సర్వే (సంవిదానాః) సమ్యగ్లబ్ధజ్ఞానాః (నాకస్య) (పృష్ఠే) (స్వర్గే) (లోకే) (యజమానమ్) (చ) (సాదయన్తు).॥ ౧౨॥

అన్వయః :-హే స్త్రి! యా ప్రతీచీ దిగివ సమ్రాడసి తస్యాస్తే పతిరాదిత్యా దేవా అధిపతయ ఇవాయం సప్తదశశ్చ స్తోమో వరుణో హేతీనాం ప్రతిధర్తాధిపతిస్త్వా పృథివ్యాం శ్రయత్వవ్యథాయ్యై మరుత్వతీయముక్థం ప్రతిష్ఠిత్యై వైరూపం సామ చ స్తభ్నాతు యే చ దివో మాత్రయా వరిమ్ణా సహాన్తరిక్షే ప్రథమజా ఋషయో దేవేషు వర్తన్తే తద్వత్త్వా విద్వాంసః ప్రథన్తు. యథా విధర్తా చాధిపతిశ్చ రాజా ప్రజాః సుఖే స్థాపయతు తథా తే సర్వే సంవిదానాః సన్తస్త్వా యజమానం చ నాకస్య పృష్ఠే స్వర్గే లోకే సాదయన్తు ॥౧౨॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా విద్వాంసః పశ్చిమాం దిశం తత్రస్థాన్ పదార్థాఀశ్చాన్యేభ్యో విజ్ఞాపయన్తి. తథా స్త్రీపురుషాః స్వాపత్యాదీన్ విద్యయాఽలంకుర్వంతు. ॥ ౧౨ ॥

పదార్థము :- ఓ మహిళామణీ! ఏ నీవు ((ప్రతీచీ) పశ్చిమ [పడమర] (దిక్) దిశవలె (సమ్రాట్) చక్కని ప్రకాశవంతురాలవై (అసి) ఉన్నావో, అట్టి (తే) నీ పతి (ఆదిత్యాః) విద్యుత్తుతో నున్న ప్రాణవాయువు (దేవాః) దివ్యసుఖదాత (అధిపతయః) అధికారులవలె (అయమ్) ఈ (సప్తదశః) పదునేడవ సంఖ్యా పూరకుడు (చ) మరియు (స్తోమః) స్తుతించదగిన (వరుణః) జలసముదాయమువలె (హేతీనామ్) విద్యుత్తులను ((ప్రతిధర్తా) ధరించునట్టి (అధిపతిః) స్వామి (త్వా) నిన్ను (పృథివ్యామ్) పృథివిపై (శ్రయతు) సేవించుగాక! (అవ్యథాయ్యై) స్వరూపముచే అచలురాలవగు నీకొరకు (మరుత్వతీయమ్) అనేకుల వ్యాఖ్యానములతో గూడిన (ఉక్థమ్) కథనయోగ్యమైన వేదవచనములు మరియు ((ప్రతిష్ఠిత్యై) ప్రతిష్ఠకొరకు (వైరూపమ్) వివిధ రూపముల వ్యాఖ్యానముతో గూడిన (సామ) సామవేదమును (స్తభ్నాతు) గ్రహణమొనర్చునో, మరియు ఏ (దివః) ప్రకాశ (మాత్రయా) భాగముతో (వరిమ్ణా) బహుత్వముతోగూడ (అన్తరిక్షే) ఆకాశమునందు ((ప్రథమ జాః) విస్తారయుక్తకారణముచే నుత్పన్నమైన (ఋషయః) గతియుక్త వాయువు (దేవేషు) దానమునకు హేతువగు అవయవములం దున్నవియో, అట్లే (త్వా) నీకు విద్వాంసులు ((ప్రథన్తు) ప్రసిద్ధ ఉపదేశము నొనర్చుదురుగాక! (విధర్తా) అనేక విధములగు రత్నముల ధారణమొనర్చువాడగు (చ) ఈ (అధిపతిః) అధ్యక్షుడగు స్వామి [రాజు] ప్రజలను సుఖములందుంచునట్లు (తే) నీమధ్య (సర్వే) సమస్త (సంవిదానాః) చక్కగా జ్ఞానప్రాప్తినొందిన (త్వా) నిన్ను (చ) మరియు (యజమానమ్) విద్వాంసుల సేవించువారిని (నాకస్య) దుఃఖరహిత ప్రదేశపు (పృష్ఠే) ఒక భాగమునందు (స్వర్గే) సుఖప్రాప్తి (లోకే) దర్శనీయ స్థానమున (సాదయన్తు) స్థిర పరచుగాక! ॥౧౨॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. విద్వాంసు లెట్లు పశ్చిమదిశ మరియు అచ్చటి పదార్థవిషయములను దెలిసికొని ఇతరులకును తెలియజేయుదురో, అట్లే స్త్రీపురుషులు తమ సంతానము మున్నగు వారిని విద్య మున్నగు సద్గుణములచే సుశోభిత మొనర్చవలయును. ॥౧౨॥

12.O woman, thou art brilliant like the West. The learned persons are thy overlords. Thy husband, possessing seventeen vital parts of the body, worthy of praise, the subduer of foes, master of fiery spirits, may serve thee on earth!.

May he, unfaltering in nature, full of instructions from many learned perons, and vedic lore, full of farious teachings of great men, learn the Sama Veda for greatness.

There are in the atmosphere many lustrous objects, created from the limitless material cause, and serviceable moving airs spread in all parts. The learned should instruct thee so. The master of riches, the king, keeps the people contented, so should all learned persons unanimously establish thee and thy husband in a happy abode, ina part of the earth, free from affliction.

౭౩౨.స్వరాడసీత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, మరుతో దేవతాః, పూర్వస్య భురిగ్బ్రాహ్మీ, త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః,

ప్రథమజా ఇత్యుత్తరస్య బ్రాహ్మీ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తౌ కీదృశావిత్యాహ. ఆ యిరువురు లెటులుండవలయును?

౭౩౨ స్వ్రాడస్యుదీచీ దిఙ్ మరుతస్తే దేవా అధిపతయః సోమో హేతీనాం ప్రతిధర్త్రైకవింశస్త్వా స్తోమః పృథివ్యాం శ్రయతు నిష్కేవల్యముక్థమవ్యథాయై స్తభ్నాతు। వైరాజంసామ ప్రతిష్ఠిత్యా అన్తరిక్ష ఋషయస్త్వా ప్రథమజా దేవేషు దివో మాత్రయా వరిమ్ణా ప్రథన్తు విధర్తా చాయమధిపతిశ్చ తే త్వా సర్వే సంవిదానా నాకస్య పృష్ఠే స్వర్గే లోకే యజమానం చ సాదయన్తు ॥౧౩॥

ప.విః-స్వరాడితి స్వ + రాట్, అసి, ఉదీచీ, దిక్, మరుతః, తే, దేవాః, అధిపతయ ఇత్యధి + పతయః, సోమః, హేతీనామ్, ప్రతిధర్త్రేతి ప్రతి + ధర్తా, ఏకవింశ ఇత్యేక + వింశః, త్వా, స్తోమః, పృథివ్యామ్, శ్రయతు, నిష్కేవల్యమ్, నిః + కేవల్యమితి నిః + కేవల్యమ్ ఉక్థమ్, అవ్యథాయై, స్తభ్నాతు, వైరాజమ్, సామ, ప్రతిష్ఠిత్యై, ప్రతిష్ఠిత్యా, ఇతి ప్రతి + ష్ఠిత్యై, అన్తరిక్షే

ఋషయః, త్వా, ప్రథమజా ఇతి ప్రథమ+జాః, దేవేషు, దివః, మాత్రయా, వరిమ్ణా, ప్రథన్తు, విధ ర్త్రేతి వి+ధర్త్తా, చ, అయమ్ అధిపతిరిత్యధి+పతిః, చ, తే త్వా, సర్వే, సంవిదానా ఇతి సమ్+విదానాః, నాకస్య, పృష్ఠే, స్వర్గ ఇతి స్వః+గే, లోకే, యజమానమ్, చ, సాదయన్తు॥౧౩॥

పదార్థః :-(స్వరాట్) యా స్వయం రాజతే (అసి) అస్తి (ఉదీచీ) య ఉదఙ్ఙుత్తరం దేశమఞ్చతి సా (దిక్) (మరుతః) వాయవః (తే) తవ (దేవాః) దివ్యసుఖప్రదాః (అధిపతయః) (సోమః) చన్ద్రః (హేతీనామ్) వజ్రవద్వర్త్తమానానాం కిరణానామ్ (ప్రతిధర్త్తా) (ఏకవింశః) ఏతత్సంఖ్యాపూరకః (త్వా) త్వామ్ (స్తోమః) స్తుతిసాధకః (పృథివ్యామ్) (శ్రయతు) (నిష్కేవల్యమ్) నిరన్తరం కేవలం స్వరూపం యస్మింస్తత్ర సాధుమ్. అత్ర కేర్ధాతోర్బాహులకాదౌణాదికో వలచ్ ప్రత్యయః (ఉక్థమ్) వక్తుం యోగ్యమ్ (అవ్యథాయై) అవిద్యమానేన్ద్రియభయాయై (స్తభ్నాతు) (వైరాజమ్) విరాట్ప్రతిపాదకమ్ (సామ) (ప్రతిష్ఠిత్యై) (అన్తరిక్షే) (ఋషయః) బలవన్తః ప్రాణాః (త్వా) (ప్రథమజాః) (దేవేషు) దివః (మాత్రయా) (వరిమ్ణా) (ప్రథన్తు) (విధర్త్తా) వివిధస్య శీతస్య ధర్త్తా (చ) (అయమ్) (అధిపతిః) అధిష్ఠాతా (చ)(తే) (త్వా) (సర్వే) (సంవిదానాః) సమ్యక్ కృతప్రతిజ్ఞాః (నాకస్య) (పృష్ఠే) (స్వర్గే) (లోకే) (యజమానమ్)(చ) (సాదయన్తు). ॥౧౩॥

అన్వయః :-హే స్త్రి! యథా స్వరాడుదీచీ దిగస్యస్తి తథా తే పతిర్భవతు యస్యా దిశో మరుతో దేవా అధిపతయః సన్తి తద్వద్య ఏకవింశః స్తోమః సోమో హేతీనాం ప్రతిధర్త్తా జనస్త్వా పృథివ్యాం శ్రయత్వవ్యథాయై నిష్కేవల్యముక్థం ప్రతిష్ఠిత్యై వైరాజం సామ చ స్తభ్నాతు యథా తేఽన్తరిక్షే స్థితా దేవేషు ప్రథమజా దివో మాత్రయా వరిమ్ణా సహ వర్త్తమానా ఋషయః సన్తి తథాఽయమేవైతేషాం విధర్త్తా చాధిపతిరస్తి తత్ర విషయే తే సర్వే సంవిదానా విద్వాంసస్త్వా ప్రథన్తు నాకస్య పృష్ఠే స్వర్గే లోకే త్వా యజమానం చ సాదయన్తు.॥౧౩॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా విద్వాంసః సోమం ప్రాణాంశ్చ సాధిష్ఠానాన్ విదిత్వా కార్యేషూపయుజ్య సుఖం లభన్తే తథా అధ్యాపకా అధ్యాపికాశ్చ శిష్యాన్ శిష్యాశ్చ విద్యాగ్రహణాయోపయుజ్యాన్నయన్తు. ॥౧౩॥

పదార్థము :-ఓ మహిళా రత్నమా! ఎట్లు (విరాట్) స్వయం ప్రకాశవంతమగు (ఉదీచీ) ఉత్తర (దిక్) దిశ (అసి) ఉన్నదో, అట్లే (తే) నీభర్తయగు గాక, ఏ దిశయొక్క (మరుతః) వాయువు (దేవాః) దివ్యరూపుడు (అధిపతయః) అధిష్ఠాతయై యున్నాడో, ఆతనివలె నున్న (ఏకవింశః) ఇరువదొక్క సంఖ్యాపూరకుడు (స్తోమః) స్తుతిసాధకుడు (సోమః) చంద్రుడు, (హేతీనామ్) వజ్రమువలె నున్న కిరణములను (ప్రతిధర్త్తా) ధరించునాతడు (త్వా) నిన్ను (పృథివ్యామ్) భూమియందు (శ్రయతు) సేవించుగాక! (అవ్యథాయై) ఇన్ద్రియ

భయములేనట్టి నీకొరకు (నిష్కేవల్యమ్) కేవలమొక్క స్వరూపవర్ణనయేగల (ఉక్థమ్) వర్ణించదగిన వేదభాగము (ప్రతిష్ఠిత్యై) ప్రతిష్ఠకొరకు (వైరాజమ్) విరాట్‌రూపమును ప్రతిపాదించు (సామ) సామవేదభాగము (స్తభ్నాతు) గ్రహణమొనర్చు (చ) మరియు నెట్లు నీమధ్య (అన్తరిక్షే) అవకాశము [శూన్యము] నందున్నట్టి (దేవేషు) ఇంద్రియములందు (ప్రథమజాః) ప్రముఖముగ ప్రసిద్ధమైన (దివః) జ్ఞానముయొక్క (మాత్రయా) భాగములచే (వరిమ్ణా) ఆధిక్యతతోనున్న (ఋషయః) శక్తివంతమగు ప్రాణములున్నట్లు (అయమ్) ఇదే ఈ ప్రాణముల (విధర్తా) వివిధ శీతలగుణములను ధరించువాడు (చ) మరియు (అధిపతిః) అధిష్ఠాతయో (తే) వారు (సర్వే) ఎల్లరును ఈ విషయమునందు (సంవిదానాః) బుద్ధి శాలురగు విద్వాంసులెల్లరును ప్రతిజ్ఞాపూర్వకముగా (త్వా) నిన్ను (ప్రథన్తు) ప్రసిద్ధ పరతురు గాక! మరియు (నాకస్య) ఉత్తమ సుఖరూపము (పృష్ఠే) పైన (స్వర్గే) సుఖదాయకమగు (లోకే) లోకములో (త్వా) నిన్ను (చ) మరియు (యజమానమ్) యజమానుడగు వానిని (సాదయన్తు) స్థిరపరచుగాక! ॥౧౩॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. విద్వాంసులు ఆధారసహితముగ చంద్రుడు మున్నగు పదార్థములను మరియు ఆధార సహితముగ ప్రాణములను యథావతుగ దెలిసికొని ప్రాపంచిక కార్యములందు ఉపయుక్త మొనర్చుకొని సుఖప్రాప్తినొందుదురు. అట్లే అధ్యాపకులగు స్త్రీ పురుషులు బాలబాలికల విద్యాగ్రహణముకొరకు ఉపయుక్తమొనర్చి ఆనందించవలెను. ॥౧౩॥

13.O woman, Just as North is self luminous, so is thy husband. The beautiful airs are the presiding forces of the North!.

May the husband worthy of praise like the moon that preserves rays in twenty one ways, live with thee on this earth.

Being free from the sway of passions, may he; for thee, learn that part of the veda which deals with the unity of God. For stability, may he study that portion of the Sama Veda, that deals with the universal aspect of God. In thy body there are many chief. strong vital airs, in the organs, coupled with perception. He is the sustainer and lord of those airs.

May all the learned persons, with one mind make thee renowned, and establish thee and thy husband in a happy place on a comfortable part of the earth.

౭౩౩. అధిపత్న్యసీత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, పూర్వస్య బ్రాహ్మీ జగతీఛన్దః, నిషాదః స్వరః, ప్రతిష్ఠిత్యా ఇత్యుత్తరస్య బ్రాహ్మీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౭౩౩ అధిపత్న్యసి బృహతీ దిగ్విశ్వే తే దేవా అధిపతయో బృహస్పతిర్హేతీనాం ప్రతిధర్తా త్రిణవత్రయ స్త్రింశౌ త్వా స్తోమౌ పృథివ్యాం శ్రయతాం

వైశ్వదేవాగ్నిమారుతేఽ ఉక్థేఽ అవ్యథాయై స్తభ్నీతాం శాక్వరరైవతే సామనీ ప్రతిష్ఠిత్యాఽ అన్తరిక్షఽ ఋషయస్త్వా ప్రథమజా దేవేషు దివో మాత్రయా వరిమ్ణా ప్రథన్తు విధర్తా చాయమధిపతిశ్చ తే త్వా సర్వే సంవిదానా నాకస్య పృష్ఠే స్వర్గే లోకే యజమానఞ్చ సాదయన్తు ॥౧౪॥

ప. వి:- అధిపత్నీత్యధి + పత్నీ, అసి, బృహతీ, దిక్, విశ్వే, తే, దేవాః, అధిపతయ ఇత్యధి + పతయః, బృహస్పతిః, హేతీనామ్, ప్రతిధర్త్రేతి ప్రతి + ధర్తా, త్రిణవత్రయస్త్రింశౌ, త్రినవత్రయస్త్రింశావితి త్రినవ + త్రయస్త్రింశౌ, త్వా, స్తోమౌ, పృథివ్యామ్, శ్రయతామ్, వైశ్వదేవాగ్నిమారుత ఇతి వైశ్వదేవాగ్ని మారుతే, ఉక్థే ఇత్యుక్థే, అవ్యథాయై, స్తభ్నీతామ్, శాక్వరరైవత ఇతి శాక్వరరైవతే, సామనీ ఇతి సామనీ, ప్రతిష్ఠిత్యై, ప్రతిష్ఠిత్యా ఇతి ప్రతి + స్థిత్యై, అన్తరిక్షే, ఋషయః, త్వా, ప్రథమజా ఇతి ప్రథమ + జాః, దేవేషు, దివః, మాత్రయా, వరిమ్ణా, ప్రథన్తు, విధర్త్రేతి వి + ధర్తా, చ, అయమ్, అధిపతిరిత్యధి + పతిః, చ, తే, త్వా, సర్వే, సంవిదానా ఇతి సమ్ + విదానాః, నాకస్య, పృష్ఠే, స్వర్గ ఇతి స్వః + గే, లోకే, యజమానమ్, చ, సాదయన్తు ॥౧౪॥

పదార్థః :-(అధిపత్నీ) సర్వాసాం దిశాముపరి వర్తమానా (అసి) (బృహతీ) మహతీ (దిక్) (విశ్వే) అఖిలాః (తే) తవ (దేవాః) ద్యోతకాః (అధిపతయః) అధిష్ఠాతారః (బృహస్పతిః) పాలకః సూర్యః (హేతీనామ్) వృద్ధానామ్ (ప్రతిధర్తా) ప్రతీత్యా ధర్తా (త్రిణవత్రయస్త్రింశౌ) (త్వా) (స్తోమౌ) స్తుతిసాధకౌ (పృథివ్యామ్) (శ్రయతామ్) (వైశ్వదేవాగ్నిమారుతే) వైశ్వదేవాగ్నిమరుద్వ్యాఖ్యాయికే (ఉక్థే) వక్తవ్యే

(అవ్యథాయై) అవిద్యమానసార్వజనికపీడాయై (స్తభ్నీతామ్) (శాక్వరరైవతే) శక్త్యైశ్వర్యప్రతిపాదికే (సామనీ) (ప్రతిష్ఠిత్యై) (అన్తరిక్షే) (ఋషయః) ధనఞ్జయాదయః సూక్ష్మస్థూలా వాయవః ప్రాణాః (త్వా) (ప్రథమజాః) ఆదిజాః (దేవేషు) దివ్యగుణేషు పదార్థేషు వా (దివః) (మాత్రయా)(వరిమ్ణా) (ప్రథన్తు) (విధర్తా) (చ) (అయమ్) (అధిపతిః) (చ) (తే) (త్వా) (సర్వే) (సంవిదానాః) కృతప్రతిజ్ఞాః (నాకస్య) (పృష్ఠే) (స్వర్గే) (లోకే) యజమానమ్ (చ) (సాదయన్తు) ॥ ౧౪ ॥

అన్వయః :- హే స్త్రి! యా త్వం బృహత్యధిపత్నీ దిగివాసి తస్యాస్తే పతిర్విశ్వే దేవా అధిపతయః సన్తి, తద్వద్యో బృహస్పతిర్హేతీనాం ప్రతిధర్తా త్వా చ త్రిణవత్రయస్త్రింశౌ స్తోమౌ పృథివ్యామవ్యథాయై వైశ్వదేవాగ్నిమారుతే ఉక్థే చ శ్రయతామ్ ప్రతిష్ఠిత్యై శాక్వరరైవతే సామనీ చ స్తభ్నీతామ్. యథా తేఽన్తరిక్షే ప్రథమజా ఋషయో దేవేషు దివో మాత్రయా వరిమ్ణా త్వా ప్రథన్తే తాన్ మనుష్యాః ప్రథన్తు యథాఽయమధిపతిర్విధర్తా సూర్యోఽస్తి తథా సంవిదానా విద్వాంసస్త్వా నాకస్య పృష్ఠే స్వర్గే లోకే సాదయన్తి యథా సర్వే తే యజమానం చ సాదయన్తు తథా త్వం పత్యా సహ వర్త్తేథాః ॥ ౧౪ ॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః యథా సర్వాసాం మధ్యస్థా దిక్ సర్వాభ్యోఽధికాస్తి తథా సర్వేభ్యో గుణేభ్యః శరీరాత్మబలమధికమస్తీతి వేద్యమ్. ॥ ౧౪ ॥

పదార్థము :- ఓ సాధ్వీ! నీవు (బృహతీ) గొప్ప (అధిపత్నీ) అన్నిదిశలకు పైనున్న (దిక్) దిశవలెనై (అసి) ఉన్నావు. అట్టి (తే) నీ పతి (విశ్వే) సమస్త (దేవాః) ప్రకాశవంతములగు సూర్యాది పదార్థములకు (అధిపతయః) అధిష్ఠాతయైయున్నాడు. అట్లే (బృహస్పతిః) విశ్వరక్షకుడు (హేతీనామ్) మహాలోకముల (ప్రతిధర్తా) ప్రఖ్యాత పూర్వకముగ ధారణమొనర్చు సూర్యునివంటి ఆ నీ పతి (త్వా) నిన్ను (చ) మరియు (త్రిణవత్రయస్త్రింశౌ) 3+౯ మరియు 33వ (స్తోమౌ) స్తుతిసాధనములు (పృథివ్యామ్) పృథివియందు (అవ్యథాయై) పీడారాహిత్యమునకై (వైశ్వదేవాగ్నిమారుతే) సకల విద్వాంసులు మరియు అగ్ని వాయువుల వ్యాఖ్యానమొనర్చువారు (ఉక్థే) చెప్పుకొనదగిన వేదముల రెండు భాగములను (శ్రయతామ్) ఆశ్రయించెదరో (చ) మరియు నెట్లు (ప్రతిష్ఠిత్యై) ప్రతిష్ఠగలుగుటకు (శాక్వరరైవతే) శక్వరీ, మరియు రేవతీ ఛందములతో చెప్పబడిన అర్థములచే (సామనీ) సామవేదముయొక్క రెండు భాగములను (స్తభ్నీతామ్) సంగతమొనర్చు కొందురో ఎట్లు వారు (అన్తరిక్షే) అవకాశము [శూన్యము] నందు (ప్రథమజాః) ఆదిలోజరిగిన (ఋషయః) ధనంజయ మున్నగు స్థూల, సూక్ష్మ వాయురూప ప్రాణములు (దేవేషు) దివ్యగుణములుగల పదార్థములందు (దివః) ప్రకాశముయొక్క (మాత్రయా) లేశమాత్రము (వరిమ్ణా) ఆధిక్యతతో (త్వా) నిన్ను ప్రసిద్ధపరచునట్లు వానిని మనుష్యులు (ప్రథన్తు) ప్రసిద్ధమొనర్తురుగాక! (అయమ్) ఈ (అధిపతిః) స్వామి, పతి (విధర్తా) అనేకవిధములుగ సర్వమును ధారణమొనర్చు సూర్యుడెట్లు (సంవిదానాః) చక్కని సత్యప్రతిజ్ఞలు గల జ్ఞానులగు విద్వాంసులు (త్వా) నిన్ను (నాకస్య పృష్ఠే) సుఖదాయక దేశముపై (స్వర్గే) సుఖరూప (లోకే) స్థానమున స్థిరపరచెదరు (తే) వారు (సర్వే) ఎల్లరును (యజమానమ్) నీ పతిని (చ) మరియు నిన్నును (సాదయన్తు) స్థిరపరచునట్లు మీరుభయులును వర్తించుడు.॥౧౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. అన్నిటికి మధ్యనగల దిశ అన్నిటికన్న అధికమై యున్నట్లు సమస్త గుణములందును శరీరము కన్న ఆత్మబలము అధికమైయున్నదని నిశ్చితముగ నెరుగ వలయును.॥౧౪॥

14.O woman, thou art the lady paramount like the lofty region. All the shining bodies like the sun, are thy protectors. May thy husband, like the sun, the guardian of the world, and the sustainer of big planets, adore thee. For freedom from pain on this earth, through twenty-seven and thirty-three means of praise, let all the learned persons, knowing the sciences of fire and air, resort to two parts of the veda. For progress let them have knowledge of the two parts of the Sama Veda, with verses in Shakvari and Raivati metres!.

Just as in the atmosphere, the first-born minute and bulky airs like Dhananjaya etc. Residing in divine objects, make thee renowned, so should people make them known. This sun, the lord, and sustainer of all in diverse ways, and the learned persons with one mind establish thee and thy husband in a happy house on a comfortable part of the earth.

౭౩౪. అయం పుర ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, వసన్త ఋతుర్దేవతా, విక్కతిశ్ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

అథ రశ్మ్యాదిదృష్టాంతేన సద్విద్యోపదిష్టతే.

కిరణాదుల దృష్టాంతముచే సద్విద్య ఉపదేశించబడుచున్నది.

౭౩౪ అయం పురో హరికేశః సూర్యరశ్మిస్తస్య రథగృత్సశ్చ రథౌజాశ్చ సేనా

నీగ్రామణ్యౌ। పుఞ్జికస్థలా చ క్రతుస్థలా చాప్సరసౌ। దఙ్క్ష్ణవః పశవో హేతిః

పౌరుషేయో వధః ప్రహేతిస్తేభ్యో నమోఽఅస్తు తే నోఽవన్తు తే నో

మృడయన్తు తే యం ద్విష్మో యశ్చ నో ద్వేష్టి తమేషాం జమ్భే దధ్మః॥౧౫॥

ప.విః- అయమ్, పురః, హరికేశ ఇతి హరి + కేశః, సూర్యరశ్మిరితి సూర్య + రశ్మిః, తస్య, రథగృత్స ఇతి రథ+గృత్సః, చ, రథౌజా ఇతి రథ+ఓజాః, చ, సేనానీగ్రామణ్యౌ సేనానీ గ్రామన్యావితి సేనానీగ్రామణ్యౌ, పుఞ్జికస్థలేతి పుఞ్జిక + స్థలా, చ, క్రతుస్థలేతి క్రతు + స్థలా, చ, అప్సరసౌ, దఙ్క్ష్ణవః, పశవః, హేతిః, పౌరుషేయః, వధః, ప్రహేతిరితి ప్ర + హేతిః, తేభ్యః,

నమః, అస్తు, తే, నః, అవన్తు, తే, నః, మృడయన్తు, తే, యమ్, ద్విష్మః, యః, చ, నః, ద్వేష్టి తమ్, ఏషామ్, జమ్భే, దధ్మః ॥౧౫॥

పదార్థః :- (అయమ్) (పురః) పూర్వస్మిన్ కాలే వర్తమానః (హరికేశః) హరణశీలా హరితవర్ణాః కేశా ఇవ కేశాః ప్రకాశా యస్య. అత్ర క్లిశేరన్ లో లోపశ్చ. ఉ ౫.33 ఇత్యన్ లకారలోపశ్చ (సూర్యరశ్మిః) సూర్యస్య కిరణః (తస్య) (రథగృత్సః) రథస్య ప్రణేతా గృత్సో మేధావీవ వర్తమానః. గృత్స ఇతి మేధావి నా... నిఘం 3.౧౫ గృత్సో మేధావీ గృణాతేః. స్తుతికర్మణః నిరు ౯.౫ (చ) (రథౌజాః) రథేనౌజో బలం యస్య (చ) (సేనానీగ్రామణ్యౌ) సేనానీశ్చ గ్రామణీశ్చ తావివ (పుఞ్జికస్థలా) సమూహస్థానా దిక్ (చ) (క్రతుస్థలా) ప్రజ్ఞాకర్మజ్ఞాపనోపదిక్ (చ) (అప్సరసౌ) యే అప్సు ప్రాణేషు సరన్త్యౌ గచ్ఛన్త్యౌ తే (దఙ్క్ష్ణవః) మాంసఘాసాదీనాం దంశనశీలా వ్యాఘ్రాదయః. అత్ర దంశధాతోర్బాహులకాన్నుః సుడాగమశ్చ (పశవః) (హేతిః) వజ్ర ఇవ ఘాతుకః (పౌరుషేయః) పురుషాణాం సమూహః (వధః) హన్తియేన (ప్రహేతిః) ప్రకృష్టోహేతి ర్వజ్ర ఇవ వర్తమానః (తేభ్యః) (నమః) వజ్రః (అస్తు) (తే) (నః) అస్మాన్ (అవన్తు) రక్షన్తు (తే) (నః) అస్మాన్ (మృడయన్తు) ఆనన్దయన్తు (తే) రక్షకా వయమ్ (యమ్) హింసకమ్ (ద్విష్మః) విరున్ధ్మః (యః) (చ) (నః) అస్మాన్ (ద్వేష్టి) విరుణద్ధి (తమ్) (ఏషామ్) పశూనామ్ (జమ్భే) జమ్భన్తి గాత్రాణి వినామయన్తి యేన ముఖేన తస్మిన్ (దధ్మః) సంస్థాపయామః.॥ ౧౫ ॥

అన్వయః :- యోఽయం పురో హరికేశః సూర్యరశ్మిరస్తి తస్య రథగృత్సశ్చ రథౌజాశ్చ సేనానీగ్రామణ్యా వివాపరౌ రశ్మీ వర్తేతే. తస్య పుఞ్జికస్థలా చ క్రతుస్థలా చాప్సరసౌ వర్తేతే. యే దఙ్క్ష్ణవః పశవః సన్తి తేషా ముపరి హేతిర్వజ్రః పతతు యే పౌరుషేయో వధః ప్రహేతిరివ వర్తమానాః సన్తి తేభ్యో నమోఽస్తు. యే ధార్మికా రాజాదయః సభ్యా రాజపురుషాః సన్తి తే నోఽవన్తు. తే నో మృడయన్తు. తే వయం యం ద్విష్మో యశ్చ నో ద్వేష్టి తమేషాం జమ్భే దధ్మః. ॥ ౧౫ ॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా సూర్యస్య రశ్మిర్హరితోఽస్తి తేన సాకం రక్తపీతాదయః కిరణాః వర్తన్తే తథా సేనానీగ్రామణ్యౌ వర్తిత్వా రక్షకౌ భవేతామ్. యథా రాజాదయః సింహాదిహింసకాన్ పశూన్నిరుధ్య గవాదీన్ రక్షన్తి, తథైవ విద్వాంసః, సుశిక్షయాఽస్మాన్ సర్వాన్ మనుష్యానధర్మానుష్ఠానాన్నిరుధ్య ధర్మ్యే కర్మణి వర్తయిత్వా ద్వేష్టౄన్ నివారయన్తు. ఇదమపి వసన్తర్తోర్వ్యాఖ్యానమ్. ॥ ౧౫ ॥

పదార్థము :- ఏవి (అయమ్) ఈ (పురః) పూర్వకాలమునందున్న (హరికేశః) హరితవర్ణకేశములవలె హరణశీలము, క్లేశకారి తాపముతో నున్న (సూర్యరశ్మిః) సూర్యకిరణములు గలవో (తస్య) వానియొక్క (రథగృత్సః) బుద్ధిశాలియగు సారథి (చ) మరియు (రథౌజాః) రథమును గొనిపోవు వాహనము (చ)

ఈరెండింటి మరియు (సేనానీగ్రామణ్యౌ) సేనాపతి, గ్రామాధ్యక్షునివలె ఇతర కిరణములును గలవు. అట్టి కిరణములకు (పుంజికస్థలా) సామాన్యమగు ప్రధానదిశ (చ) మరియు (క్రతుస్థలా) ప్రజ్ఞాన కర్మను దెలియపరచు ఉపదిశ (చ) ఈరెండును (అప్సరసౌ) ప్రాణములందు నడచు అప్సరసలని చెప్పబడును. (దఙ్క్ష్ణవః) మాంసము మరియు గడ్డి మున్నగునవి దిను వ్యాఘ్రము మున్నగు (పశవః) హానికారక పశువులేవి గలవో, వానిపై (హేతిః) పిడుగు పడునుగాక! (పౌరుషేయః) పురుషుల సమూహమును (వధః) చంపునట్టి మరియు (ప్రహేతిః) ఉత్తమ వజ్రమువంటి నాశమొర్చువారు గలరో (తేభ్యః) వారికొరకు (నమః) వజ్ర ప్రహారము (అస్తు) అగుగాక! మరియు ధార్మికులగు రాజు మున్నగు సభ్యరాజపురుషులు గలరో (తే) వారు అహింసక పశువులచే (నః) మమ్ము (అవన్తు) రక్షింతురుగాక! (తే) వారు (నః) మమ్ము (మృడయన్తు) సుఖవంతులుగ నొనర్తురుగాక! (తే) ఆ రక్షకులు మేము (యమ్) ఎట్టి హింసలచే (ద్విష్మః) ద్వేషమొనర్తుమో (చ) మరియు (యః) ఏ హింసకులు (నః) మమ్ము (ద్వేష్టి) విరోధింతురో (తమ్) వారిని మేము (ఏషామ్) ఈ వ్యాఘ్రము మున్నగు పశువుల (జమ్భే) ముఖములందు (దధ్మః) స్థాపింతుముగాక! ॥౧౫॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. సూర్యకిరణములు పచ్చని వర్ణముగలవై యుండును. వానితో ఎరుపు, పీత మున్నగు వర్ణము గల కిరణములు నుండును. అదేవిధముగ సేనాపతి, గ్రామాధ్యక్షులును వర్తించుచు రక్షకులై యుండవలెను. రాజు మున్నగువారు మృత్యుకరములగు సింహము మున్నగు క్రూరమృగములను ఆటంకపరచి గోవులు మున్నగు సాధు పశువుల రక్షణచేయునట్లు విద్వాంసులు ఉత్తమశిక్షణలచే అధర్మాచరణములను దొలగించి, మమ్మెల్లరను ధర్మమార్గమున నడపి రక్షించుచు మా ద్వేషులను దొలగించవలెను. (ఇదియును వసంతర్తువు వ్యాఖ్యానమే)॥౧౫॥

15. In the East there are golden-tressed sunbeams. There are other beams alos, which work like a wise driver and horses of a conveyance, and like the head of an army and a village chieftain.

Their chief direction and sub-direction, both are called Apsaras that move in the PRanas. Let injurious anime's like lions and others that eat flesh and grass be destroyed. LEt murderous crowds of men that destroy others like a powerful weapon, be killed, Let virtuous rulers protect us from those animals, and make us comforable. In the jaws of these animals we place the ferocious man whom we hate and who hates us.

౨౩౫. అయం దక్షిణేత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, గ్రీష్మర్తు ర్దేవతా, నిచృత్ ప్రకృతిశ్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తాదృశమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మయ్యదియే.

౨౩౫ అయం దక్షిణా విశ్వకర్మా తస్య రథస్వనశ్చ రథేచిత్రశ్చ సేనానీగ్రామణ్యౌ
మేనకా చ సహజన్యా చాప్సరసౌ యాతుధానా హేతీ రక్షాꣳసి

ప్రహేతిస్తేభ్యోనమోఽఅస్తు తే నోఽవన్తు తే నో మృడయన్తు తే

యం ద్విష్మో యశ్చ నో ద్వేష్టి తమేషాం జమ్భే దధ్మః ॥౧౬॥

ప.వి:- అయమ్, దక్షిణా, విశ్వకర్మేతి విశ్వ + కర్మా, తస్య, రథస్వన ఇతి రథ + స్వనః, చ, రథేచిత్ర ఇతి రథే + చిత్రః, చ, సేనానీగ్రామణ్యౌ, సేనానీగ్రామణ్యావితి సేనానీగ్రామణ్యౌ, మేనకా, చ,సహజన్యేతి సహ + జన్యా, చ అప్సరసౌ, యాతుధానా ఇతి యాతు + ధానాః హేతిః, రక్షాంసి, ప్రహేతిరితి ప్ర + హేతిః, తేభ్యః, నమః, అస్తు, తే, నః, అవన్తు, తే, నః, మృడయన్తు, తే, యమ్, ద్విష్మః, యః, చ, నః, ద్వేష్టి, తమ్, ఏషామ్, జమ్భే, దధ్మః॥౧౬॥

పదార్థః :- (అయమ్) (దక్షిణా) దక్షిణతః (విశ్వకర్మా) విశ్వాని సర్వాణి కర్మాణి యస్మాత్స వాయుః (తస్య) (రథస్వనః) రథస్య స్వనః శబ్ద ఇవ శబ్దో యస్య సః (చ) (రథేచిత్రః) రథే రమణీయే చిత్రాణ్యాశ్చర్య రూపాణి చిహ్నాని యస్య సః (చ) (సేనానీగ్రామణ్యౌ) (మేనకా) యయా మన్యతే సా (చ) (సహజన్యా) సహోత్పన్నా (చ) (అప్సరసౌ) యే అప్స్వన్తరిక్షే సరతస్తే (యాతుధానాః) ప్రజాపీడకాః (హేతిః) వజ్రః (రక్షాంసి) దుష్టకర్మకారిణః (ప్రహేతిః) (తేభ్యః) (నమః) వజ్రః (అస్తు) (తే) (నః) అస్మాన్ (అవన్తు) (తే) (నః) (మృడయన్తు) సుఖయన్తు (తే) (యమ్) (ద్విష్మః) (యః) (చ) (నః) (ద్వేష్టి) (తమ్) (ఏషామ్) వాయూనామ్ (జమ్భే) వ్యాఘ్రస్య ముఖ ఇవ కష్టే (దధ్మః).॥ ౧౬ ॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యథా యోఽయం విశ్వకర్మా వాయుర్దక్షిణా వాతి తస్య వాయో రథస్వనశ్చ రథేచిత్రశ్చ సేనానీగ్రామణ్యావివ వర్తమానే మేనకా చ సహజన్యా చాప్సరసౌ వర్తేతే. యే యాతుధానాః సన్తి తేషాముపరి హేతిర్యాని రక్షాంసి వర్తన్తే తేషాముపరి ప్రహేతిరివ తేభ్యో నమోఽస్త్వితి కృత్వా శిక్షకా న్యాయాధీశాస్తే నోఽవన్తు తే నో మృడయన్తు తే వయం యం ద్విష్మో యశ్చ నో ద్వేష్టి తమేషాం వాయూనాం జమ్భే దధ్మస్తథా ప్రయతధ్వమ్. ॥ ౧౬ ॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే స్థూలసూక్ష్మమధ్యస్థస్య వాయోరుపయోగం కర్తుం జానన్తి తే శత్రూన్నివార్య సర్వానానన్దయన్తి. ఇదమపి గ్రీష్మర్తోః శిష్టం వ్యాఖ్యానం వేద్యమ్.॥ ౧౬ ॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎట్లు (అయమ్) ఈ (విశ్వకర్మా) సకల చేష్టరూప కర్మలకు హేతువగు

వాయువు (దక్షిణా) దక్షిణదిశనుండి నడచును (తస్య) ఆ వాయువుయొక్క (రథస్వనః) రథశబ్దము వంటి శబ్దము (చ) మరియు నీ రెండును (సేనానీ గ్రామణ్యౌ) సేనాపతి మరియు గ్రామాధ్యక్షులవలె నుండి (మేనకా) మనన సాధనముగు (చ) మరియు (సహజన్యా) తోడ్తో [కలిసి] జన్మించిన (చ) ఈ రెండు (అప్సరసౌ) అంతరిక్షమునందుండునట్టి కిరణములు అప్సరసలై యున్నవి. అవి (యాతుధానా) ప్రజలకు పీడలగలిగించువారిపై (హేతి) ఏ వజ్రము (రక్షాంసి) దుష్ట కర్మలొనర్చు వారిపై (ప్రహేతిః) ప్రకృష్ట [అతిశయ] వజ్రము పడునో (తేభ్యః) అట్టి ప్రజాపీడకులు మున్నగు వారికై (నమః) వజ్ర ప్రహారము (అస్తు) అగుగాక! ఇట్టి శిక్ష వేయు న్యాయాధీశుడు (తే) ఆయన (నః) మమ్ము (అవన్తు) రక్షణచేయుగాక! (తే) వారు (నః) మమ్ము (మృడయన్తు) సుఖవంతులనొనర్చుదురుగాక! (తే) అట్టి మేము (యమ్) ఏ దుష్టులను (ద్విష్మః) ద్వేషింతుమో (చ) మరియు (యః) ఏ దుష్టులు (నః) మమ్ము (ద్వేష్టి) ద్వేషింతురో (తమ్) వారిని (ఏషామ్) ఈ వాయువుల (జమ్భే) వ్యాఘ్రము వంటి ముఖమునందు (దధ్మః) ధరింపజేయ ప్రయత్నించుడు.॥౧౬॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. స్థూల, సూక్ష్మ, మధ్యమ వాయువులను ఉపయోగపరచుకొనుట నెరుగువారు శత్రునివారణమొనర్చి ఎల్లరను ఆనంద పరతురు. ఇది గ్రీష్మర్తువుయొక్క విశేష వ్యాఖ్యానమని ఎరుగవలెను. ॥౧౬॥

16.O men, this vishvakarma breeze blows in the south. These two kinds of air, that give sound like the sound of a chariot, and are the doers of wonderous acts like a chariot, are like the head of an army and the chieftain of a village, which help meditation, and are born together, are called Apsaras which live in the atmosphere. Those who tease the people should be destroyed. Those who commit unrighteous deeds should be subdued through arms. Use weapons against those who torment mankind. Let just rulers protect us and make us comfortable. In the lion-like jaws of these airs we place the depraved man whom we hate and who hates us!.

౭౩౬. అయం పశ్చాదిత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, వర్షర్తు ర్దేవతా, కృతిశ్ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తాదృశమేవ విషయమాహ. మఱల నట్టి విషయమే.

౭౩౬ అయం పశ్చాద్ విశ్వవ్యచాస్తస్య రథప్రోతశ్చాసమరథశ్చ సేనానీగ్రామణ్యౌ।

ప్రమ్లోచన్తీ చానుమ్లోచ న్తీ చాప్సరసౌ। వ్యాఘ్రా హేతిః సర్పాః

ప్రహేతిస్తేభ్యో నమోఽ అస్తు తే నోఽవన్తు తే నో మృడయన్తు తే యం

ద్విష్మో యశ్చ నో ద్వేష్టి తమేషాం జమ్భే దధ్మః ॥౧౭॥

ప.వి:- అయమ్, పశ్చాత్, విశ్వవ్యచా ఇతి విశ్వ + వ్యచాః, తస్య, రథప్రోత ఇతి రథ + ప్రోతః, చ, అసమరథ ఇత్యసమ + రథః, చ, సేనానీగ్రామణ్యౌ, సేనానీగ్రామన్యావితి సేనానీగ్రామన్యౌ, ప్రమ్లోచన్తీతి ప్ర + మ్లోచన్తీ, చ, అనుమ్లోచన్తీత్యను + మ్లోచన్తీ, చ, అప్సరసౌ, వ్యాఘ్రాః, హేతిః, సర్పాః, ప్రహేతి రితి ప్ర + హేతిః, తేభ్యః, నమః, అస్తు, తే, నః, అవన్తు తే, నః, మృడయన్తు, తే, యమ్, ద్విష్మః, యః, చ, నః, ద్వేష్టి, తమ్, ఏషామ్, జమ్భే, దధ్మః॥౧౭॥

పదార్థః :- (అయమ్) (పశ్చాత్) (విశ్వవ్యచాః) విశ్వం విచతి వ్యాప్నోతి స విద్యుద్రూపోఽగ్నిః. (తస్య) (రథప్రోతః) రథో రమణీయస్తేజః సమూహః ప్రోతో వ్యాపితో యేన సః (చ) (అసమరథః) అవిద్యమానః సమో రథో యస్య సః (చ) (సేనానీగ్రామణ్యౌ) ఏతావివ (ప్రమ్లోచన్తీ) ప్రకృష్టతయా సర్వానోషధ్యాదిపదార్థాన్ మ్లోచయన్తీ (చ) (అనుమ్లోచయన్తీ) అనుమ్లోచయన్తీ దీప్తిః (చ) (అప్సరసౌ) (వ్యాఘ్రాః) సింహాః (హేతిః) (సర్పాః) యే సర్పన్తి తేఽహయః (ప్రహేతిః) (తేభ్యః) (నమః) (అస్తు) (తే) (నః) (అవన్తు) (తే) (నః) (మృడయన్తు) (తే) (యమ్) (ద్విష్మః) (యః) (చ) (నః) (ద్వేష్టి) (తమ్) (ఏషామ్) (జమ్భే) (దధ్మః) ॥ ౧౭ ॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యథాఽయం పశ్చాద్విశ్వవ్యచా అస్తి తస్య సేనానీగ్రామణ్యావివ రథప్రోతశ్చా సమరథశ్చ ప్రమ్లోచన్తీ చానుమ్లోచన్తీ చాప్సరసౌ స్తః. యథా హేతిః ప్రహేతి ర్వ్యాఘ్రాః సర్పాశ్చ సన్తి తేభ్యో నమోఽస్తు. య ఏతేభ్యో రక్షకాస్తే నోఽవన్తుతే నో మృడయన్తు తే వయం యం ద్విష్మో యశ్చ నో ద్వేష్టి యమేషాం జమ్భే దధ్మస్తం తేఽపి ధరన్తు. ॥ ౧౭ ॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. ఇదం వర్షర్తోః శిష్టం వ్యాఖ్యానమస్మిన్ యుక్తాహార విహారా మనుష్యైః కార్యా. ॥ ౧౭ ॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎట్లు (అయమ్) ఈ (పశ్చాత్) వెనకనుండి (విశ్వవ్యచాః) విశ్వమందు వ్యాప్తమైయున్న విద్యుద్రూప అగ్ని గలదో (తస్య) దీనికి (సేనానీగ్రామణ్యౌ) సేనాపతి, గ్రామాధ్యక్షులవలె (రథప్రోతః) రమణీయమైన తేజస్స్వరూపమందు వ్యాప్తము (చ) మరియు (అసమరథః) సాటిలేనట్టి ఏ రథముగలదో (చ) ఈరెండును (ప్రమ్లోచన్తీ) చక్కగా ఓషధులు మున్నగు పదార్థముల ఎండింపజేయునది (చ)

ఇంకను (అనుమ్లోచన్తీ) తరువాత జ్ఞానమునకు హేతువగు ప్రకాశము (చ) ఈరెండును (అప్సరసౌ) క్రియాకారక ఆకాశస్థ కిరణములు గలవో, ఎట్లు (హేతిః) సాధారణ వజ్రమువలె, మరియు (ప్రహేతిః) ఉత్తమ వజ్రమువలె (వ్యాఘ్రాః) సింహముల, మరియు (సర్పాః) సర్పములవంటి ప్రాణులకు దుఃఖముల గలిగించు ఏ జీవులు గలవో (తేభ్యః) వానిపై (నమః) వజ్రప్రహారము (అస్తు) అగుగాక! మరియు ఈ పైవానినుండి రక్షించు (తే) వారు (నః) మాకు (అవన్తు) రక్షకులగుదురుగాక! (తే) వారు (నః) మమ్ము (మృడయన్తు) సుఖవంతులజేయుదురుగాక! మరియు (తే) మేము (యమ్) వేనిని (ద్విష్మః) ద్వేషింతుమో (చ) మరియు (యః) ఏ దుష్టులు (నః) ముమ్ము (ద్వేష్టి) ద్వేషింతురో, వారిని మేము (ఏషామ్) ఈ సింహాదుల (జమ్భే) ముఖములందు (దధ్మః) ధరింపజేయుదుముగాక! (తమ్) వారిని ఆ రక్షకులను సింహాదుల నోళ్లయందు త్రోయుదురుగాక! ॥౧౭॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఇది వర్షర్తువుయొక్క శేషవ్యాఖ్యయై యున్నది. ఇందు ''మానవులు నియమపూర్వకముగ ఆహార విహారాదుల నొనర్చవలయు''నని యున్నది. ॥౧౭॥

17.O men, there is all pervading lightning in the West. Like the head of the army and the village chieftain, are its Rathprota, and Asamaratha. Both these Apsaras, active beams in the atmosphere, dry all the medicinal plants, and shed lustre.

Those who like tigers and serpents torture mankind, should be subdued through arms. Let the rulers protect us from these animals and make us comfortable. In the jaws of these animals we place the degraded man whom we hate and who hates us.

౭౩౭. అయముత్తరాదిత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, శరదృతుర్దేవతా, భురిగతిధృతిశ్ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తాదృశమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మయ్యదియే.

౭౩౭ అయముత్తరాత్సంయద్వసుస్తస్య తార్క్ష్యశ్చారిష్టనేమిశ్చ సేనానీగ్రామణ్యౌ।
విశ్వాచీ చ ఘృతాచీ చాప్సరసావాపో హేతిర్వాతః ప్రహేతిస్తేభ్యో నమోఽ
అస్తు తే నోఽవన్తు తే నో మృడయన్తు తే యం ద్విష్మో యశ్చ నో
ద్వేష్టి తమేషాం జమ్భే దధ్మః ॥౧౮॥

ప.విః- అయమ్, ఉత్తరాత్, సంయద్వసురితి సంయత్ + వసుః, తస్య, తార్క్ష్యః, చ,

అరిష్టనేమిరిత్యరిష్ట + నేమిః, చ, సేనానీగ్రామణ్యౌ, సేనానీగ్రామణ్యావితి సేనానీగ్రామణ్యౌ, విశ్వాచీ, చ, ఘృతాచీ, చ, అప్సరసౌ, ఆపః, హేతిః, వాతః, ప్రహేతిరితి ప్ర + హేతిః, తేభ్యః, నమః, అస్తు, తే, నః, అవన్తు, తే, నః, మృడయన్తు, తే, యమ్, ద్విష్మః, యః, చ, నః, ద్వేష్టి, తమ్, ఏషామ్, జమ్భే, దధ్మః ॥౧౮॥

పదార్థః :-(అయమ్) (ఉత్తరాత్) (సంయద్వసుః) యజ్ఞస్య సంగతికరణః (తస్య) (తార్క్ష్యః) తీక్ష్ణతేజః ప్రాపక ఆశ్వినః (చ) (అరిష్టనేమిః) అరిష్టాని దుఃఖాని దూరే నయతి స కార్తికః (చ) (సేనానీగ్రామణ్యౌ) ఏతద్వద్వర్తమానౌ (విశ్వాచీ) యా విశ్వం సర్వం జగదఞ్చతి వ్యాప్నోతి సా (చ)(ఘృతాచీ) ఘృతమాజ్యముదకం వాఞ్చతి ప్రాప్నోతి సా దీప్తిః (చ) (అప్సరసౌ) అప్సు ప్రాణేషు సరన్త్యౌ గతీ (ఆపః) (హేతిః) వృద్ధిః (వాతః) ప్రియః పవనః (ప్రహేతిః) ప్రకర్షేణ వర్ధకః (తేభ్యః) (నమః) (అస్తు) (తే) (నః) (అవన్తు) (తే) (నః) (మృడయన్తు) (తే) (యమ్) (ద్విష్మః) (యః) (చ) (నః) (ద్వేష్టి) (తమ్) (ఏషామ్) (జమ్భే) (దధ్మః) ॥ ౧౮ ॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథాఽయముత్తరాత్సంయద్వసురివ శరదృతురస్తి తస్య సేనానీగ్రామణ్యావివ తార్క్ష్యశ్చారిష్టనేమిశ్చ విశ్వాచీ చ ఘృతాచీ చాప్సరసౌ స్తః యత్రాఽఽపో హేతిరివ వర్తికా వాతః ప్రహేతిరివాన్నప్రదో భవతి తం యే యుక్త్యా సేవన్తే తేభ్యో నమోఽస్తు. తే నోఽవన్తు తే నో మృడయన్తు తే వయం యం ద్విష్మో యశ్చ నో ద్వేష్టి తమేషామబ్వాతానాం జమ్భే దధ్మస్తథా యూయం వర్తధ్వమ్ ॥ ౧౮ ॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. ఇదం శరదృతోః శిష్టం వ్యాఖ్యానమ్. అస్మిన్నపి మనుష్యైర్యుక్త్యా ప్రవర్తితవ్యమ్. ॥ ౧౮ ॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎట్లు (అయమ్) ఈ (ఉత్తరాత్) ఉత్తరదిశనుండి (సంయద్వసుః) యజ్ఞమును సంగతపరచు వారివలె శరదృతువుగలదో (తస్య) దాని (సేనానీగ్రామణ్యౌ) సేనాపతి మరియు గ్రామాధ్యక్షులవలె (తార్క్ష్యః) తీక్ష్ణ తేజమును ప్రాప్తించు ఆశ్వయుజమాసము (చ) మరియు (అరిష్టనేమిః) దుఃఖములను దూరయొనర్చు కార్తీకమాసము (చ) ఈరెండును (విశ్వాచీ) సకల జగత్తునందు వ్యాపకము (చ) మరియు (ఘృతాచీ) ఘృతము, జలములను ప్రాప్తింపజేయు దీప్తి (చ) ఈ రెండును ఏ (అప్సరసౌ) ప్రాణముల గతులుగలవో, ఎచ్చట (ఆపః) జలములు (హేతిః) వృద్ధివలెవర్తింపజేయు మరియు (వాతః) ప్రియమగు వాయువు (ప్రహేతిః) చక్కగా వృద్ధిపరచువానివలె ఆనందదాయకముగ నుండునో అట్టి వాయువును

యుక్తముగా సేవనమొనర్చునట్టి (తేభ్యః) వారికొఱకు (నమః) నమస్కారము (అస్తు) అగుగాక! (తే) వారు (నః) మాయొక్క (అవన్తు) రక్షణ జేయుదురుగాక! (తే) వారు (నః) మమ్ము (మృడయన్తు) సుఖవంతుల నొనర్చుదురుగాక! (తే) వారు [మేము] (యమ్) ఎవనిని (ద్విష్మః) ద్వేషింతుమో (చ) మరియు (యః) ఎవడు (నః) మమ్ము (ద్వేష్టి) ద్వేషించునో (తమ్) అతని (ఏషామ్) ఈ జలవాయువుల (జమ్భే) దుఃఖదాయి గుణములుగల ముఖము [నోటి] యందు (దధ్మః) ఉంచెదము. మీరును అట్లే వర్తించుడు. ॥౧౮॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఇది శరదృతువు యొక్క శేష [మిగత] వ్యాఖ్యానము. మానవులు యుక్తముగా కార్యములందు ప్రవృత్తులు గావలయును. (అని ఉపదేశించబడినది) ॥౧౮॥

18.In the North, the autumn is associated with the yajna. Its Aswin and Kartik are like the head of the army and the village chieftain. The fire that pervades the universe and the fire that receives ghee (butter) are its Apsaras, i.e., the motion of the Pranas. In this season water is an abundance, and air highly pleasant. Those who enjoy this air properly deserve honour. May they protect us and make us comfortable. In the jaws of destructive power of water and air, we place the man whom we hate and who hates us.

౭౩౮. అయముపరీత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, హేమన్తర్తు ర్దేవతా, నిచృత్కృతిశ్ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తాదృశమేవ విషయ మాహ. మఱల నటువంటి విషయమే.

౭౩౮ అయముపర్యర్వాగ్వసుస్తస్య సేనజిచ్చ సుషేణశ్చ సేనానీగ్రామణ్యౌ।

ఉర్వశీ చ పూర్వచిత్తిశ్చాప్సరసావవస్ఫూర్జన్ హేతిర్విద్యుత్ప్రహేతిస్తేభ్యో

నమోఽ అస్తు తే నోఽవన్తు తే నో మృడయన్తు తే యం ద్విష్మో

యశ్చ నో ద్వేష్టి తమేషాం జమ్భే దధ్మః॥౧౯॥

ప.వి:- అయమ్, ఉపరి, అర్వాగ్వసురిత్యర్వాక్ + వసుః, తస్య, సేనజిదితి సేన + జిత్, చ, సుషేణః, సుసేన ఇతి సు+సేనః, చ, సేనానీగ్రామణ్యౌ, సేనానీ గ్రామణ్యావితి సేనానీగ్రామన్యౌ, ఉర్వశీ చ, పూర్వచిత్తిరితి పూర్వ + చిత్తిః, చ, అప్సరసౌ, అవస్ఫూర్జన్నిత్యవ

+ స్ఫూర్జన్, హేతిః, విద్యుదితి వి + ద్యుత్, ప్రహేతిరితి ప్ర + హేతిః, తేభ్యః, నమః, అస్తు, తే, నః, అవన్తు, తే, నః, మృడయన్తు, తే, యమ్, ద్విష్మః, యః చ, నః, ద్వేష్టి, తమ్, ఏషామ్, జమ్భే, దధ్మః ॥౧౯॥

పదార్థః :-(అయమ్) (ఉపరి) వర్తమానః (అర్వాగ్వసుః) అర్వాగ్వృష్టేః పశ్చాద్వసు ధనం యస్మాత్స హేమన్తర్తుః (తస్య) (సేనజిత్) యః సేనయా జయతి సః. అత్ర జ్యాపోః సంజ్ఞాఛన్దసోర్బహులమితి హ్రస్వత్వం (చ) (సుషేణః) శోభనా సేనా యస్య సః (చ) (సేనానీగ్రామణ్యౌ) ఏతద్వద్వర్తమానౌ మార్గశీర్షపౌషౌ మాసౌ (ఉర్వశీ) ఉరు బహు అశ్నాతి యయా సా దీప్తిః (చ) (పూర్వచిత్తిః) పూర్వా ప్రథమా చిత్తిః సంజ్ఞానం యస్యాః సా (చ) (అప్సరసౌ) (అవస్ఫూర్జన్) అర్వాచీనం ఘోషం కుర్వన్ (హేతిః) వజ్రఘోషః (విద్యుత్) (ప్రహేతిః) ప్రకృష్టో వజ్రఇవ (తేభ్యః) (నమః) (అస్తు) (తే) (నః) (అవన్తు) (తే) (నః) (మృడయన్తు) (తే) (యమ్) (ద్విష్మః) (యః) (చ) (నః) (ద్వేష్టి) (తమ్) (ఏషామ్) (జమ్భే) (దధ్మః) ॥ ౧౯ ॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథాఽయముపరి వర్తమానోఽర్వాగ్వసుర్హేమన్తర్తు రస్తి తస్య సేనజిచ్చ సుషేణశ్చ సేనానీగ్రామణ్యావివ మార్గశీర్షపౌషౌ మాసావుర్వశీ చ పూర్వచిత్తిశ్చాప్సరసావవస్ఫూర్జన్ హేతి ర్విద్యుత్ప్రహేతిశ్చాస్తి తేభ్యో నమోఽన్నమస్తు తే నోఽవన్తు తే నో మృడయన్తు తే వయం యం ద్విష్మో యశ్చ నో ద్వేష్టి తమేషాం జమ్భే దధ్మస్తం యూయమపి తథా విదధత ॥ ౧౯ ॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. ఇయమపి హేమన్తర్తోః శిష్టా వ్యాఖ్యా. ఇమమృతుం మనుష్యా యుక్త్యా సేవిత్వా బలిష్ఠా భవన్తు. ॥ ౧౯ ॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! ఎట్లు (అయమ్) ఈ (ఉపరి) పైని (అర్వాగ్వసుః) వృష్టి తరువాత ధనములకు హేతువుయై యున్నదో (తస్య) దాని (సేనజిత్) సైన్యములచే జయించు (చ) మరియు (సుషేణః) చక్కని సేనాపతి (చ) ఈ యిరువురును (సేనానీగ్రామణ్యౌ) సేనాధ్యక్ష, గ్రామాధ్యక్షులవలె నున్న మార్గశిర పుష్యమాసములు (ఉర్వశీ) అధికముగ దినుటకు హేతువగు ఆన్తర్యదీప్తి (చ) మరియు (పూర్వచిత్తిః) ఆది జ్ఞానమునకు హేతువు (చ) ఈ రెండును (అప్సరసౌ) ప్రాణములందుండు (అవస్ఫూర్జన్) భయంకర ఘోషణనొనర్చుచు (హేతిః) వజ్రమువంటి (విద్యుత్) విద్యుత్తును నడిపించునట్టి అశనిపాతము[పిడుగు]ను పడవేయునట్టి (ప్రహేతిః) ఉత్తమ వజ్రమువలె ఏ రక్షణప్రాణిగలదో (తేభ్యః) వారికై (నమః) అన్నము మున్నగు పదార్థములు (అస్తు) లభించుగాక! (తే) వారు (నః) మమ్ము (అవన్తు) రక్షింతురుగాక! (తే) వారు (నః) మమ్ము (మృడయన్తు) సుఖవంతులనొనర్చెదరు గాక! (తే) అట్టి మేము

(యమ్) ఏ దుష్టుని (ద్విష్మః) ద్వేషింతుమో (చ) మరియు (యః) ఎవరు (నః) మమ్ము (ద్వేష్టి) ద్వేషింతురో (తమ్) వారిని మేము (ఏషామ్) ఈ హింసకప్రాణుల (జమ్భే) ముఖమునందు (దధ్మః) చొనుపుదుముగాక! ఇదేవిధముగ మీరును యొనర్చుడు. ॥౧౯॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఇదియును హేమంత ఋతువుయొక్క శేషవ్యాఖ్యయై యున్నది. మనుష్యులు ఈ ఋతువును యుక్తియుక్తముగ సేవనమొనర్చి శక్తిశాలురు గావలయును. ॥౧౯॥

19.This one direction above, is the source of wealth after rains. Its army conqueror and well-armed lords are both Margshirsh and Paush months of winter, like the head of an army and the village chieftain. The internal fire that is the cause of eating much, and intellect the recipient of eternal knowledge are two forces that reside in the Pranas. Thundering is its weapon and lightning its missile-weapon. We offer food to persons who are our guardians like them. May they protect us and make us comfortable. We place in the jaws of thunder and lightning the man whom we hate and who hates us!.

౭౩౯. అగ్నిర్మూ ర్ధేత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృద్గాయత్రీఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

కథం జనైర్బలం వర్ధనీయమిత్యాహ. మానవు లెటుల బలమును పెంచుకొనవలయును.

౭౩౯ అగ్నిర్మూర్ధా దివః కకుత్పతిః పృథివ్యా౽ అయమ్।

అపాᳬరేతాᳬసి జిన్వతి ॥౨౦॥

ప.విః-అగ్నిః, మూర్ధా, దివః, కకుత్ + పతిః, పృథివ్యాః, అయమ్, అపామ్, రేతాᳬసి, జిన్వతి॥౨౦॥

పదార్థః :-(అగ్నిః) ప్రసిద్ధః పావకః (మూర్ధా) శిర ఇవ సూర్యరూపేణ వర్తమానః (దివః) ప్రకాశస్య (కకుత్పతిః) దిశాం పాలకః (పృథివ్యాః) భూమేశ్చ (అయమ్) (అపామ్) ప్రాణానామ్ (రేతాంసి) వీర్యాణి (జిన్వతి) ప్రీణాతి.॥ ౨౦॥

అన్వయః :-యథా హేమన్తర్తావయమగ్నిర్దివః పృథివ్యాశ్చ మధ్యే మూర్ధా కకుత్పతిః సన్నపాం రేతాంసి జిన్వతి తథైవ మనుష్యైర్బలిష్ఠైర్భవితవ్యమ్. ॥ ౨౦ ॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యైర్యుక్త్యా జాఠరాగ్నిం వర్ధయిత్వా సంయమేనాహార విహారౌ కృత్వా సదా బలం వర్ధనీయమ్. ॥ ౨౦ ॥

పదార్థము :-హేమంతఋతువునందెట్లు (అయమ్) ఈ ప్రసిద్ధ (అగ్నిః) అగ్ని (దివః) ప్రకాశము మరియు (పృథివ్యాః) భూమధ్యమునందు (మూర్ధా) శిరస్సువలె సూర్యరూపమున గలదో (కకుత్పతిః) దిశలను రక్షించునదై (అపామ్) ప్రాణముల (రేతాంసి) పరాక్రమములను (జిన్వతి) పూర్ణత్వముతో తృప్తిపరచునో అదేవిధముగ మనుష్యులు బలశాలురు గావలయును.॥౨౦॥

భావార్థము:-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మానవులు యుక్తాహార విహారములచే జఠరాగ్నిని పెంపొందించుకొని సంయమవంతులై సదా బలశక్తులను పెంపొందించుకొన వలయును.॥౨౦॥

20.This Agni, resides between the Earth and Heaven, like head in the shape of the Sun. Being the protector of all directions, it satisfies the forces of our breaths.

౭౪౦. అయమగ్నిరిత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృద్గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునర్మనుష్యః కిం కుర్యాదిత్యాహ. మానవు లేమి చేయవలెను?

౭౪౦ అయమగ్నిః సహస్రిణో వాజస్య శతినస్పతిః।

మూర్ధా కవీ రయీణామ్ ॥౨౧॥

ప.వి:-అయమ్, అగ్నిః, సహస్రిణః, వాజస్య, శతినః, పతిః, మూర్ధా, కవిః, రయీణామ్॥౨౧॥

పదార్థః :-(అయమ్) (అగ్నిః) హేమన్తే వర్తమానః (సహస్రిణః) ప్రశస్తాసంఖ్యపదార్థయుక్తస్య (వాజస్య) అన్నస్య (శతినః) ప్రశస్తైర్గుణైః సహ శతధా వర్తమానస్య (పతిః) పాలకః (మూర్ధా) ఉత్తమాంగవద్వర్తమానః (కవిః) క్రాన్తదర్శనః (రయీణామ్) ధనానామ్.॥౨౧॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథాఽయమగ్నిః సహస్రిణః శతినో వాజస్య రయీణాం చ పతిర్మూర్ధా కవిరస్తి తథైవ యూయం భవత. ॥ ౨౧ ॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా విద్యాయుక్తిభ్యాం సేవితోఽగ్నిః పుష్కలే ధనధాన్యే ప్రయచ్ఛతి తథైవ సేవితః పురుషార్థీ మనుష్యాన్ శ్రీమతః సంపాదయతి. ॥ ౨౧ ॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! (అయమ్) ఈ (అగ్నిః) హేమంతఋతువునందుగల (సహస్రిణః) ప్రశస్తమగు అసంఖ్యాక పదార్థములచే (శతినః) ప్రశంసిత గుణములచే అనేక ప్రకారములతో (వాజస్య) అన్నము

(రయీణామ్) ధనముల (పతిః) రక్షకము (మూర్ధా) ఉత్తమాంగమువలె (కవిః) సమర్థవంతమైయున్నట్లు మీరును అగుడు. ॥౨౧॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందును వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. విద్యాయుక్తి జ్ఞానములచే సేవించబడిన యగ్ని విరివిగా అన్నము, ధనములను ప్రాప్తింపజేయునట్లు సేవించబడిన పురుషార్థము మానవుల నైశ్వర్యవంతులుగ నొనర్చును. ॥౨౧॥

21.This fire in winter, present in thousands of nice objects, and possessing hundreds of characteristics, is the lord of foodgrains and riches, and beautiful like the head.

౭౪౧.త్వామగ్న ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృద్ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునః స కీదృశః స్యాదిత్యాహ. ఆత డెటువంటివాడు?

౭౪౧ త్వామగ్నే పుష్కరాదధ్యథర్వా నిరమన్థత।

మూర్ధ్నో విశ్వస్య వాఘతః ॥౨౨॥

ప.వి:- త్వామ్ అగ్నే, పుష్కరాత్, అధి, అథర్వా, నిః, అమన్థత, మూర్ధ్నః విశ్వస్య, వాఘతః॥౨౨॥

పదార్థః :-(త్వామ్) (అగ్నే) విద్వన్! (పుష్కరాత్) అన్తరిక్షాత్. పుష్కరమిత్యన్తరిక్షనామ...నిఘం. ౧.3 (అధి) (అథర్వా) అహింసకః (నిః) నితరామ్ (అమన్థత) మథిత్వా గృహ్ణీయాత్ (మూర్ధ్నః) శిరోవద్వర్తమానస్య (విశ్వస్య) సమగ్రస్య జగతో మధ్యే (వాఘతః) సుశిక్షితాభిర్వాగ్భిరవిద్యా హన్యతే తేన స మేధావీ, వాఘత ఇతి మేధావి.నా.. నిఘం..3.౧౫.

అన్వయః :-హే అగ్నే! యథాఽథర్వా వాఘతో విద్వాన్ పుష్కరాదధి మూర్ధ్నో విశ్వస్య చ మధ్యేఽగ్నిం విద్యుతం నిరమన్థత తథైవ త్వాం బోధయామి. ॥ ౨౨ ॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యైర్విద్వదనుకరణేనాకాశాత్ పృథివ్యాశ్చ విద్యుతం సంగృహ్యైశ్వర్యాణి కర్మాణి సాధనీయాని. ॥ ౨౨ ॥

పదార్థము :-(అగ్నే) ఓ విద్వాంసుడా! (అథర్వా) రక్షకుడు (వాఘతః) ఉత్తమ శిక్షితమగు వాణిద్వారా అవిద్యను నాశమొనర్చు బుద్ధిశాలియగు విద్వాంసుడు (పుష్కరాత్) అంతరిక్షము (అధి) మధ్యన, (మూర్ధ్నః) శిరస్సువలెనుండి (విశ్వస్య) సంపూర్ణజగత్తునందు అగ్నిని (నిరమన్థత) నిరంతరము మథన పరచి గ్రహణమొనర్చునట్లు (త్వామ్) నీకు నేను బోధించుచున్నాను. ॥౨౨॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మానవులు విద్వాంసులవలె పృథివీ ఆకాశములనుండి విద్యుత్తును గ్రహణమొనర్చి ఆశ్చర్యజనకకర్మలను సాధించుట యోగ్యమై యున్నది. ॥౨౨॥

22.O learned person, I instruct thee that a harmless, wise scholar, disples ignorance with instructive speech, creates fire from the atmosphere, by churning, and is mighty like the head!.

౭౪౨.భువ ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునః స కీదృశః స్యాదిత్యాహ. మరల నత డెటులుండును?

౭౪౨ భువో యజ్ఞస్య రజసశ్చ నేతా యత్రా నియుద్భిః సచసే శివాభిః।

దివి మూర్ధానం దధిషే స్వర్షాం జిహ్వామగ్నే చకృషే హవ్యవాహమ్ ॥౨౩॥

ప.విః-భువః, యజ్ఞస్య, రజసః, చ, నేతా, యత్ర, నియుద్భిరితి ని + యుద్భిః, సచసే, శివాభిః, దివి, మూర్ధానమ్, దధిషే, స్వర్షామితి స్వః + సామ్, జిహ్వామ్, అగ్నే, చకృషే, హవ్య+వాహమ్ ॥౨౩॥

పదార్థః :-(భువః) భవతీతి తస్య (యజ్ఞస్య) సంగతస్య కార్యసాధకస్య వ్యవహారస్య (రజసః) లోకసమూహస్య (చ) (నేతా) నయనకర్తా (యత్ర) అత్ర ఋచితును.. ఇతి దీర్ఘః. (నియుద్భిః) మిశ్రికామిశ్రికాభిః క్రియాభిః (సచసే) యునక్షి (శివాభిః) మంగలకారిణీభిః (దివి) ద్యోతనాత్మకే స్వస్వరూపే (మూర్ధానమ్) మూర్ధేవ వర్తమానం సూర్యమ్ (దధిషే) ధరసి (స్వర్షామ్) స్వ సుఖం సనోతి దదాతి యయా తామ్ (జిహ్వామ్) వాచమ్. జిహ్వేతి వాఙ్నా.. నిఘం ౧.౧౧ (అగ్నే) విద్వన్ (చకృషే) కరోతి (హవ్యవాహమ్) యో హవ్యాన్ దాతుమాదాతుం చ యోగ్యాన్ రసాన్ వహతి తమ్. ॥ ౨౩ ॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! యథాఽయమగ్నిర్నియుద్భిః శివాభిః సహ వర్తమానః భువో యజ్ఞస్య రజసశ్చ నేతా సన్ సచతే. యత్ర దివి మూర్ధానం దధాతి హవ్యవాహం స్వర్షాం జిహ్వాం చకృషే తథా తత్ర త్వం దివి సచసే విద్యాం దధిషే ॥ ౨౩ ॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథాగ్నిరీశ్వరేణ నియుక్తః సన్ సర్వస్య జగతః సుఖకారీ వర్తతే తథైవ విద్యాగ్రాహకా అధ్యాపకాః సర్వేషాం జనానాం సుఖకారిణః సన్తీతి జ్ఞేయమ్. ॥ ౨౩ ॥

పదార్థము :- (అగ్నే) ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లే (ప్రత్యక్షాగ్ని (నియుద్భిః) సంయోగమును విభాగమొనర్పుక్రియ మరియు (శివాభిః) మంగళప్రదమగు దీప్తులతో గూడ (భువః) ప్రకటితమైన (యజ్ఞస్య) కార్యసాధకమగు సంగతవ్యవహారములను (చ) మరియు (రజసః) లోకముల సమూహములను (నేతా) ఆకర్షింపజేయుచు సంబంధపరచునో మరియు (యత్ర) ఏ (దివి) ప్రకాశవంత స్వస్వరూపమందు (మూర్ధానమ్) ఉత్తమాంగమువలె వర్తమానమైయున్న సూర్యుని ధారణమొనర్చునో మరియు (హవ్యవాహమ్) ఇచ్చిపుచ్చుకొనయోగ్యమగు రసములను ప్రాప్తిగలిగించు (స్వర్షామ్) సుఖదాయక (జిహ్వామ్) వాణిని (చక్రషే) ప్రవృత్తపరచునో, అట్లే నీవు శుభగుణములచే (సహసే) యుక్తమగుచు మరియు సకలవిద్యలను (దధిషే) ధారణమొనర్పజేయుము. ॥౨౩॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఈశ్వరుడు నియుక్తపరచిన అగ్ని విశ్వమంతటికి సుఖదాయకమగునట్లు విద్యలను గ్రహించిన అధ్యాపకులు సమస్త మానవులకు సుఖదాయకు లగుదురు. ఇట్లని ఎల్లరును ఎరుగువలెను. ॥౨౩॥

23.O learned person, this visible fire, with its properties of alliance and division, full of blissful flames, helps in the performance of yajna, and wordly deeds. It imbibes in its lustrous nature the lofty sun!.

It stimulates the pleasant speech, worthy of acceptance and giver of enjoyments.

Like fire, the learned person, full of noble qualities should preach all sciences.

౭౪౩.అబోధీత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృత్ త్రిష్టుప్ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునః స కీదృశో భవేదిత్యాహ. మఱల నత డెట్టివాడు?

౭౪౩ అబోధ్యగ్నిః సమిధా జనానాం ప్రతి ధేనుమివాయతీముషాసమ్ ।

యహ్వా ఇవ ప్ర వయాముజ్జిహానాః ప్ర భానవః సిస్రతే నాకమచ్ఛ ॥౨౪॥

ప.విః- అబోధి, అగ్నిః, సమిధేతి సమ్ + ఇధా, జనానామ్, ప్రతి, ధేనుమివేతి ధేనుమ్ + ఇవ, ఆయతీ మిత్యా + యతీమ్, ఉషాసమ్, ఉషసమిత్యుషసమ్, యహ్వా ఇవేతి యహ్వాః + ఇవ, ప్ర, వయామ్, ఉజ్జిహానా ఇత్యుత్ + జిహానాః, ప్ర, భానవః, సిస్రతే, నాకమ్, అచ్ఛ ॥౨౪॥

పదార్థః :- (అబోధి) ప్రబుధ్యతే (అగ్నిః) (సమిధా) ప్రదీపనసాధనైః (జనానామ్) మనుష్యాణామ్ (ప్రతి) (ధేనుమివ) యథా దుగ్ధదాం గాం తథా (ఆయతీమ్) ప్రాప్నువతీమ్ (ఉషాసమ్) ఉషసం ప్రభాతమ్.

అత్రాన్యేషామపీతి దీర్ఘః (యహ్వా ఇవ) మహాంతో ధార్మికా జనా ఇవ (ప్ర) (వయామ్) వ్యాపికాం సుఖనీతిమ్ (ఉజ్జిహానాః) ఉత్కృష్టతయా ప్రాప్నువన్తః (ప్ర) (భానవః) కిరణాః (సిస్రతే) ప్రాపయన్తి. అత్ర స్పృధాతో ల్లటి శపః శ్లుర్వ్యత్యయేనాత్మనేపదమన్తర్గతో ణ్యర్థశ్చ (నాకమ్) అవిద్యమానదుఃఖమాకాశమ్ (అచ్ఛ) సమ్యక్. ॥ ౨౪ ॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యథా సమిధాయమగ్నిరబోధ్యాయతీముషాసం ప్రతి జనానాం ధేనుమివాస్తి. యస్య యహ్వా ఇవ ప్రవయాముజ్జిహానాః ప్రభానవో నాకమచ్ఛ సిస్రతే తం సుఖాయ యూయం సంప్రయుంగ్ధ్వమ్. ॥ ౨౪ ॥

భావార్థః :- అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యథా దుగ్ధదాత్రీ ధేనుర్గౌః సంసేవితా సతీ దుగ్ధాదిభిః ప్రాణినః సుఖయతి యథాఽఽప్తా విద్వాంసో విద్యాదానేనావిద్యాం నివార్య మనుష్యానున్నయన్తి తథైవాయ మగ్నిర్వర్తత ఇతి వేద్యమ్. ॥ ౨౪ ॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎట్లు (సమిధా) ప్రజ్వలితపరచు సాధనములచే ఈ (అగ్నిః) అగ్ని (అబోధి) ప్రకాశితమగునో (ఆయతీమ్) ప్రాప్తించుచు (ఉషాసమ్) ప్రభాత సమయమున (ప్రతి) సమీపమున (జనానామ్) మనుష్యుల (ధేనుమివ) పాడిగోవువలె గలదో, ఏ యగ్నియొక్క (యహ్వా ఇవ) మహాధార్మిక జనులవలె (ప్ర) ఉత్తమనుగు (వయామ్) వ్యాపకసుఖములనీతిని (ఉజ్జిహానః) చక్కగా పొందుచు (ప్ర) ఉత్తమమగు (భానవః) కిరణముల (నాకమ్) సుఖములను (అచ్ఛ) శ్రేష్ఠరూపమున (సిస్రతే) ప్రాప్తిజేసికొందురో మీరును సుఖమునకై సంయుక్తపరచుడు. ॥౨౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రములో ఉపమా, వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. చక్కగా సేవించబడిన క్షీరములనిచ్చుగోవు పాలు మున్నగు పదార్థములచే ప్రాణులకు సుఖము గలిగించునట్లు, మరియు ఆప్తవిద్వాంసులు విద్యా దానముచే అవిద్యను దొలగించి మనుష్యులను ఉన్నత పరచునట్లు ఈయగ్నియును గలదని సకల మానవులును ఎరుగదగును. ॥౨౪॥

24. With fuel the fire is kindled. Juist as calf is pleased seeing the cow coming, so are people delighted by seeing the Dawn. Just as highly religious people fairly. well resort to permanent devices of happiness, so do the rays wholly attain to heaven.

౭౪౪. అవోచామేత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృత్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునః స కీదృశ ఇత్యాహ. మఱల నాత డెట్టివాడు?

౭౪౪ అవోచామ కవయే మేధ్యాయ వచో వన్దారు వృషభాయ వృష్ణే।

గవిష్ఠిరో నమసా స్తోమమగ్నౌ దివీవ రుక్మమురువ్యంచమశ్రేత్ ॥౨౫॥

ప. విః- అవోచామ, కవయే, మేధ్యాయ, వచః, వన్దారు, వృషభాయ, వృష్ణే, గవిష్ఠిరః, గవిష్ఠిర ఇతి గవి + స్థిరః, నమసా, స్తోమమ్, అగ్నౌ, దివీవేతి దివి + ఇవ, రుక్మమ్, ఉరువ్యంచమిత్యురు + వ్యంచమ్, అశ్రేత్ ॥25॥

పదార్థః :-(అవోచామ) ఉచ్యామ (కవయే) మేధావినే (మేధ్యాయ) సర్వశుభలక్షణసంగతాయ పవిత్రాయ (వచః) వచనమ్ (వన్దారు) ప్రశంశనీయం (వృషభాయ) బలిష్ఠాయ (వృష్ణే) వృష్టికర్త్రే (గవిష్ఠిరః) గోషు కిరణేషు తిష్ఠతీతి (నమసా) అన్నాదినా (స్తోమమ్) స్తుత్యం కార్యమ్ (అగ్నౌ) పావకే (దివీవ) యథా సూర్యప్రకాశే (రుక్మమ్) ఆదిత్యమ్ (ఉరువ్యఞ్చమ్) ఉరుషు బహుషు విశేషేణాంచతి తమ్ (అశ్రేత్) శ్రయేత్. అత్ర వికరణస్య లుక్. లఙ్ప్రయోగశ్చ ॥ 25 ॥

అన్వయః :-వయం యథా గవిష్ఠిరో దివీవోరువ్యఞ్చం రుక్మమశ్రేత్తథా మేధ్యాయ వృషభాయ వృష్ణే కవయే వన్దారు వచోఽగ్నౌ నమసా స్తోమం చావోచామ. ॥ 25 ॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. విద్వద్భిః సుశీలాయ శుద్ధధియే విద్యార్థినే పరమప్రయత్నేన విద్యా దేయా యతోఽసౌ విద్యామధీత్య సూర్యప్రకాశే ఘటపటాదీన్ పశ్యన్నివ సర్వాన్ యథావజ్జ్ఞాతుం శక్నుయాత్. ॥ 25 ॥

పదార్థము :-మేమెట్లు (గవిష్ఠిరః) కిరణములందుండు విద్యుత్తు (దివీవ) సూర్యప్రకాశమువలె (ఉరువ్యఞ్చమ్) విశేషముగ అనేకములందు గమన శీలమైన (రుక్మమ్) సూర్యుని (అశ్రేత్) ఆశ్రయించుదుమో అట్లే (మేధ్యాయ) సకల శుభలక్షణములతో పవిత్రమగు (వృషభాయ) బలశాలి (వృష్ణే) వర్షహేతువైన (కవయే) బుద్ధిశాలునకు (వన్దారు) ప్రశంసనీయములగు (వచః) వచనములను (అగ్నౌ) జఠరాగ్నియందు (నమసా) అన్నాదులచే (స్తోమమ్) ప్రశస్తకార్యములను (అవోచామ్) వచింతుముగాక! ॥25॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. సుశీలుడు, శుద్ధబుద్ధిగల విద్యార్థికి పరమ ప్రయత్నముచే విద్వాంసులు విద్యలనీయవలెను. ఇందువల్ల నాతడు విద్యలనేర్చి సూర్యప్రకాశమందు ఘటపటాదులను జూచునట్లు సర్వమును యథావతుగ జూచి తెలిసికొనగల సమర్థుడగును. ॥25॥

25.Let us use respectful language for a person, who is pure, instellignet, wise, strong, and virtuous. Let him who expounds the vedic lore, humbly divulge the praises of the Effulgent God, as the sun seated in its rays, sheds in heaven the lustre that spreads to various places.

26. అయమిహేత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగార్షీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునః స కీదృశ ఇత్యాహ. మఱల నాత డెట్టివాడు?

౨౬॥ అయమిహ ప్రథమో ధాయి ధాతృభిర్హోతా యజిష్ఠ అధ్వరేష్వీడ్యః।
యమప్నవానో భృగవో విరురుచుర్వనేషు చిత్రం విభ్వం విశేవిశే ॥౨౬॥

ప.వి:- అయమ్, ఇహ, ప్రథమః, ధాయి, ధాతృభిరితి ధాతృ + భిః, హోతా, యజిష్ఠః, అధ్వరేషు, ఈడ్యః, యమ్, అప్నవానః, భృగవః, విరురుచురితి వి + రురుచుః, వనేషు, చిత్రమ్, విభ్వమితి వి + భ్వమ్, విశేవిశ ఇతి విశే + విశే ॥ ౨౬ ॥

పదార్థః :-(అయమ్) (ఇహ) (ప్రథమః) విస్తీర్ణోఽగ్నిః (ధాయి) ధ్రియతే (ధాతృభిః) ధారకైః (హోతా) ఆదాతా (యజిష్ఠః) అతిశయేన యష్టా (అధ్వరేషు) అహింసనీయవ్యవహారేషు (ఈడ్యః) అన్వేషితుం యోగ్యః (యమ్) (అప్నవానః) రూపవన్తః. అప్నమితి రూపనా.. నిఘం. ౩.౭. అత్ర ఛాన్దసో వర్ణలోప ఇతి మతో స్తలోపః (భృగవః) పరిపక్వవిజ్ఞానాః (విరురుచుః) విరోచన్తే ప్రకాశన్తే (వనేషు) రశ్మిషు (చిత్రమ్) అద్భుతమ్ (విభ్వమ్) వ్యాపకమ్ (విశేవిశే) ప్రజాయై ప్రజాయై ॥ ౨౬ ॥

అన్వయః :-య ఇహాధ్వరేష్వీడ్యో యజిష్ఠో హోతా ప్రథమోఽయమగ్నిర్ధాతృభిర్ధాయి. యం వనేషు చిత్రం విభ్వం విశేవిశేఽప్నవానో భృగవో విరురుచుస్తం సర్వే మనుష్యా అఙ్గీకుర్యుః. ॥ ౨౬ ॥

భావార్థః :-విద్వాంసోఽగ్నిర్విద్యాం ధృత్వాఽన్యేభ్యః ప్రదద్యుః ॥ ౨౬ ॥

పదార్థము :-ఎవరు (ఇహ) ఈ ప్రపంచములో (అధ్వరేషు) రక్షాయోగ్యమగు వ్యవహారములందు (ఈడ్యః) అన్వేషించదగిన (యజిష్ఠః) అతిశయముగ యజ్ఞసాధకమగు (హోతా) ఘృతము మున్నగువాని గ్రహణకర్త (ప్రథమః) అంతటను విస్తృతమైయున్న (అయమ్) ఈ ప్రత్యక్షాగ్ని (ధాతృభిః) ధారణమొనర్చు వారిచే (ధాయి) ధారణమొనర్చబడెనో (యమ్) ఎద్దానిచే (వనేషు) కిరణములందు (చిత్రమ్) ఆశ్చర్యరూపమున (విభ్వమ్) వ్యాపకాగ్నిని (విశే విశే) సకల ప్రజలకొరకై (అప్నవానః) రూపవంతులు (భృగవః) పూర్ణజ్ఞానులు (విరురుచుః) విశేషముగ ప్రకాశపరచుచున్నారో అట్టియగ్నిని ఎల్లరును స్వీకరించ వలయును. ॥౨౬॥

భావార్థము :-విద్వాంసులు అగ్నివిద్యను సంపూర్ణముగ తా మెరిగి సకలమానవులకును అట్టి విద్యను నేర్పవలయును. ॥౨౬॥

26.In this world, this visible fire, serviceable in works of protection, worthy of investigation, the paramount accomplisher of sacrifice (yajna), the recipient of ghee, and ubiquitous, is acknowledged by the learned. The beautiful persons, adequately advanced in knowledge expound for all people this fire pervading the beams wondrously.

౨౪౬. జనస్యేత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృదార్షీ జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునః స కీదృశ ఇత్యాహ. మఱల నాతఁ డెట్టివాడు?

౨౪౬ జనస్య గోపా అజనిష్ట జాగృవిరగ్నిః సుదక్షః సువితాయ నవ్యసే।

ఘృతప్రతీకో బృహతా దివిస్పృశా ద్యుమద్విభాతి భరతేభ్యః శుచిః॥౨౭॥

ప.విః-జనస్య, గోపాః, అజనిష్ట, జాగృవిః, అగ్నిః, సుదక్ష ఇతి సు + దక్షః, సువితాయ, నవ్యసే, ఘృత ప్రతీక ఇతి ఘృత + ప్రతీకః, బృహతా, దివిస్పృశేతి దివి + స్పృశా, ద్యుమదితి ద్యు + మత్, వి, భాతి, భరతేభ్యః, శుచిః ॥ ౨౭ ॥

పదార్థః :-(జనస్య) జాతస్య (గోపాః) రక్షకః (అజనిష్ట) జాతః (జాగృవిః) జాగరూకః (అగ్నిః) విద్యుత్ (సుదక్షః) సుష్ఠుబలః (సువితాయ) ఉత్పాదనీయాయైశ్వర్యాయ (నవ్యసే) అతిశయేన నవీనాయ. అత్ర ఛాన్దసో వర్ణలోపో వేతి ఈలోపః (ఘృతప్రతీకః) ప్రతీతికరం జలమాజ్యం వా యస్య సః (బృహతా) మహతా (దివిస్పృశా) దివి ప్రకాశే స్పృశతి యేన తేన (ద్యుమత్) ద్యౌః ప్రకాశోఽస్త్యస్మిన్ తద్వత్ (వి) (భాతి) (భరతేభ్యః) ఆదిత్యేభ్యః భరత ఆదిత్యాః నిఘ. ౮.౧౩. (శుచిః) పవిత్రః. ॥ ౨౭ ॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యో జనస్య గోపా జాగృవిః సుదక్షో ఘృతప్రతీకః శుచిరగ్నిర్నవ్యసే సువితాయాఽజనిష్ట బృహతా దివిస్పృశా భరతేభ్యో ద్యుమద్విభాతి తం యూయం విజానీత. ॥ ౨౭ ॥

భావార్థః :-మనుష్యైరైశ్వర్యప్రాప్తేరసాధారణం నిమిత్తం సృష్టిస్థానాం సూర్యాణాం కారణం విద్యుత్తేజ స్తద్విజ్ఞాయోపయోక్తవ్యమ్. ॥ ౨౭ ॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! (జనస్య) ఉత్పన్నమైన విశ్వముయొక్క (గోపాః) రక్షకుడు (జాగృవిః) ఎరుగగల స్వభావముగల (సుదక్షః) ఉత్తమ బలమునకు హేతువు (ఘృతప్రతీకః) ఘృతముచే వృద్ధియగు (శుచిః) పవిత్రమైన (అగ్నిః) విద్యుత్తు (నవ్యసే) అత్యంత నవీనము (సువితాయ) ఉత్పన్నమొనర్చదగిన ఐశ్వర్యము కొరకు (అజనిష్ట) ఏది ప్రకటమై యున్నదో మరియు (బృహతా) గొప్ప (దివిస్పృశా) ప్రకాశమునందలి స్పర్శముచే (భరతేభ్యః) సూర్యులనుండి (ద్యుమత్) ప్రకాశముతో గూడినదగుచున్నదో (విభాతి) సుశోభితమగుచున్నదో అట్టి దానిని మీరు తెలిసికొనుడు. ॥౨౭॥

భావార్థము :-ఐశ్వర్యప్రాప్తికి విశేషకారణమును, సృష్టియందలి సకల సూర్యులకు నిమిత్తమునగు విద్యుద్రూప తేజస్సును మానవులెల్లరును తెలిసికొని ఉపయోగించుకొనవలెను. ॥౨౭॥

27.Fire, the guardian of the created world, ever active, full of strength, developing with ghee, and pure, is born for fresh prosperity. Illumined by the suns, it glitters with the intense touch of light.

౭౪౭.త్వామగ్న ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాడార్షీ జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

పునః స కీదృశ ఇత్యాహ. మఱల నాత డెట్టివాడు?

౭౪౭ త్వామగ్నేఽ అఙ్గిరసో గుహా హితమన్వవిన్దఞ్ఛిశ్రియాణం వనేవనే జాయసే మథ్యమానః సహో మహత్త్వామాహుః సహసస్పుత్రమఙ్గిరః ॥౨౮॥

ప.వి:-త్వామ్, అగ్నే, అఙ్గిరసః, గుహా, హితమ్ అను, అవిన్దన్, శిశ్రియాణమ్, వనేవన ఇతి వనే + వనే, సః, జాయసే, మథ్యమానః, సహః, మహత్, త్వామ్, ఆహుః, సహసః, పుత్రమ్, అఙ్గిరః ॥౨౮॥

పదార్థః :-(త్వామ్) (అగ్నే) విద్వన్! (అఙ్గిరసః) విద్వాంసః (గుహా) గుహాయాం బుద్ధౌ. అత్ర సుపాం సులుగితి ఙేర్లుక్ (హితమ్) హితకారిణమ్ (అను) (అవిన్దన్) ప్రాప్నుయుః (శిశ్రియాణమ్) శ్రయన్తమ్ (వనే వనే) రశ్మౌ రశ్మౌ పదార్థే పదార్థే వా (సః) (జాయసే) (మథ్యమానః) సంఘృష్యమాణః (సహః) బలమ్ (మహత్) (త్వామ్) తమ్ (ఆహుః) కథయన్తి (సహసః) బలవతో వాయోః (పుత్రమ్) ఉత్పన్నమ్ (అఙ్గిరః) ప్రాణవత్ ప్రియ! ॥ ౨౮ ॥

అన్వయః :-హేఽఙ్గిరోఽగ్నే! త్వం స మథ్యమానోఽగ్నిరివ విద్యయా జాయసే యథా మహత్సహో యుక్తం సహసస్పుత్రం వనే వనే శిశ్రియాణం గుహా హితం త్వామాహురఙ్గిరసోఽన్వవిన్దం స్తథా త్వామహం బోధయామి॥ ౨౮॥

భావార్థః :- ద్వివిధోఽగ్నిర్మానసో బాహ్యశ్చాస్తి తయోరాభ్యన్తరం యుక్తాభ్యామాహారవిహారాభ్యాం బాహ్యం మన్థనాదిభ్యః సర్వే విద్వాంసః సేవన్తామ్, తథోత్తరే భజన్తు. ॥ ౨౮ ॥

పదార్థము :-(అఙ్గిరః) ప్రాణమువంటి ప్రియమైన (అగ్నే) విద్వాంసుడా! ఎట్లు (సః)ఆ (మథ్యమానః) మథనమొనర్చిన యగ్ని ప్రసిద్ధమగుచున్నదో, అట్లునీవు విద్యచే (జాయసే) ప్రకటమగుచున్నావు. ఎట్లు (మహత్) గొప్ప (సహః) శక్తివంతమగు (సహసః) బలవంతమగు వాయువుచే (పుత్రమ్) ఉత్పన్నపుత్రునివలె (వనే వనే) ప్రతికిరణము లేక ప్రతి పదార్థమునందు (శిశ్రియాణమ్) ఆశ్రితము (గుహా) బుద్ధియందు

(హితమ్) స్థిరమగు హితకారియని (త్వామ్) అట్టియగ్నిని (ఆహుః) అందురో (అఙ్గిరసః) విద్వాంసులు (అన్వవిన్దన్) పొందుచున్నట్టి జ్ఞానమును (త్వామ్) నీకు గలిగించెదను. ॥౨౮॥

భావార్థము :- అగ్ని రెండు విధములుగ నుండును. ఒకటి మానసము, రెండవది బాహ్యము. వీనియందు ఆన్తరాగ్నిని ఆహార విహారములచే, బాహ్యాగ్నిని మంథనము మున్నగువానిచే విద్వాంసులు సేవింతురు. అట్లే మానవులందరును సేవించవలయును. ॥౨౮॥

28.O learned person,dear like life,thou shinest with knowledge,like fire with attrition!.

Fire, highly serviceable, residing in the inmost recesses of our heart, present in all rays and objects, is called the son of highly strong and powerful air. The learned master it. I preach unto thee its significance.

౭౪౮.సఖాయ ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః,అగ్నిర్దేవతా, విరాడనుష్టుప్ఛన్దః,గాంధారః స్వరః.

మనుష్యాః కీదృశా భూత్వాగ్నిం విజానీయురిత్యాహ. మానవు లెటువంటివారలై అగ్నిని ఎఱుగవలెను?

౭౪౮ సఖాయః సం వః సమ్యఞ్చమిషꣳ స్తోమం చాగ్నయే ।

వర్షిష్ఠాయ క్షితీనామూర్జో నప్త్రే సహస్వతే ॥౨౯॥

ప.విః- సఖాయః, సమ్, వః, సమ్యఞ్చమ్, ఇషమ్, స్తోమమ్, చ, అగ్నయే, వర్షిష్ఠాయ, క్షితీనామ్, ఊర్జః, నప్త్రే, సహస్వతే ॥ ౨౯ ॥

పదార్థః :- (సఖాయః) సుహృదః (సమ్) (వః) యుష్మాకమ్ (సమ్యఞ్చమ్) యః సమీచీనమఞ్చతి తమ్ (ఇషమ్) అన్నమ్ (స్తోమమ్) స్తుతిసమూహమ్ (చ) (అగ్నయే) పావకాయ (వర్షిష్ఠాయ) అతివృద్ధాయ (క్షితీనామ్) మనుష్యాణామ్ (ఊర్జః) బలస్య (నప్త్రే) పౌత్ర ఇవ వర్తమానాయ (సహస్వతే) బహుబలయుక్తాయ. ॥ ౨౯ ॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యథా విద్వాంసః సఖాయః సన్తః క్షితీనాం వో యుష్మాక మూర్జో నప్త్రే సహస్వతే వర్షిష్ఠాయాగ్నయే యం సమ్యఞ్చమిషం స్తోమం చ సమాహుస్తథా యూయమనుతిష్ఠత. ॥౨౯॥

భావార్థః :- అత్ర పూర్వమంత్రాదాహురిత్యనువర్తతే. శిల్పినః సుహృదో భూత్వా విద్యదుక్తాను కూలతయా పదార్థవిద్యామనుతిష్ఠేయుః యా విద్యుత్ కారణాఖ్యాద్ బలాజ్జాయతే సా పుత్రవత్ యా సూర్యాదేః సకాశాదుత్పద్యతే సా పౌత్రవదస్తీతి వేద్యమ్. ॥౨౯॥

పదార్థము :-(సఖాయః) ఓ మిత్రులారా! (క్షితీనామ్) మననశీలురగు మనుష్యులు (వః) మీయొక్క (ఊర్జః) బలమునందు (నప్త్రే) పౌత్రునివలెనున్నారు (సహస్వతే) అధిక బలయుక్తులు (వర్షిష్ఠాయ) చాలపెద్దదగు(అగ్నయే) అగ్నికొరకు ఏది (సమఞ్చమ్) చక్కని సత్కారమునకు హేతువైన (ఇషమ్) అన్నమును (చ) మరియు (స్తోమమ్) స్తుతులను (సమాహుః) చక్కగా ఎట్లొనర్చుచున్నారో అట్లే మీరును దానిని చక్కగా ననుష్ఠించుడు. ॥౨౯॥

భావార్థము :-ఇచ్చట పూర్వ మంత్రమునుండి ''ఆహుః'' అను పదము అనువృత్తమైనది. నైపుణ్యముగల చేతిపనివారు ఎల్లరకు మిత్రులై విద్వాంసుల కథనానుసారము పదార్థవిద్యల ననుష్ఠించవలెను. విద్యుత్కారణరూప శక్తిచే నుత్పన్నమగునది పుత్రునివలె, సూర్యాదుల ప్రకాశముచే నుత్పన్నమగునది పౌత్రునివంటిదని దెలియ వలెను. ॥౨౯॥

29.O men, just as the learned, your associates, offer seemly oblations and praises to fire, supreme, and highly powerful, behaving as your grandson, so should your proceed with it!.

౭౪౯.సంసమిదిత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాడనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

వైశ్యేన కిం కార్యమిత్యుపదిశ్యతే. వైశ్యు డేమి చేయువలయును ?

౭౪౯ సꣳసమిద్యువసే వృషన్నగ్నే విశ్వాన్యర్య ఆ।

ఇడస్పదే సమిధ్యసే స నో వసూన్యాభర ॥30॥

ప.విః–సꣳసమితి సమ్ + సమ్, ఇత్, యువసే, వృషన్, అగ్నే, విశ్వాని, అర్యః, ఆ, ఇడః, పదే, సమ్, ఇధ్యసే, సః, నః, వసూని, ఆ, భర ॥30॥

పదార్థః :- (సంసమ్) సమ్యక్ (ఇత్) ఏవ (యువసే) మిశ్రయ. అత్ర వికరణాత్మనే పదవ్యత్యయః (వృషన్) బలవన్ (అగ్నే) ప్రకాశమాన (విశ్వాని) అఖిలాని (అర్యః) వైశ్యః. అర్యః స్వామివైశ్యయోరితి వైశ్యార్థే నిపాతితః (ఆ) (ఇడః) ప్రశంసనీయస్య. ఇడ ఇతి పదనా... నిఘం. ౫.౨ అత్రేడధాతో ర్బాహులకాదౌణాదికః క్విప్. ఆదేర్లస్యళ్చ (పదే) ప్రాపణీయే (సమ్) (ఇధ్యసే) ప్రదీప్యసే (సః) (నః) అస్మభ్యమ్ (వసూని) (ఆ) (భర) ధర ॥ 30 ॥

అన్వయః :-హే వృషన్నగ్నే! అర్యస్త్వం సంసమాయువసే ఇడస్పదే సమిధ్యసే స త్వమిదగ్నినా నో విశ్వాని వసూన్యాభర. ॥ 30 ॥

భావార్థః :-రాజభిః సంరక్షితా వైశ్యా అగ్న్యాదివిద్యాభ్యః స్వేభ్యో రాజపురుషేభ్యశ్చాఖిలాని ధనాని సంభరేయుః. ॥ ౩౦ ॥

పదార్థము :-(వృషన్) బలశాలివి (అగ్నే) ప్రకాశవంతుడవునగు (అర్యః) ఓ వైశ్యుడా! ఏ నీవు (సంసమిద్యువసే) చాలచక్కగా సంబంధమొనర్చుచున్నావో (ఇడః) ప్రశంసనీయ (పదే) పొందదగిన అధికారమునందు (సమిధ్యసే) సుశోభితుడవగుచుందువో (సః) అట్టి నీవు (ఇత్) మాత్రమే అగ్నియోగముచే (నః) మాకొరకు (విశ్వాని) సమస్త (వసూని) ధనములను (ఆభర) శ్రేష్ఠరూపమున ధరించుము. ॥౩౦॥

భావార్థము :-రాజులచే రక్షణను పొందుచు వైశ్యులు అగ్ని మున్నగు విద్యలచే స్వంతముకొరకు, రాజపురుషులకొరకును సంపూర్ణ ధనములను ధరించవలెను. ॥౩౦॥

30 O mighty, enlightened vaishya, having adequate trade relations with others, and worthy of adoration, thou lookest graceful, seated in a desirable position of vantage; bring us all riches!.

౭౫౦. త్వామిత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాడనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

మనుష్యైరగ్నినా కిం సాధ్యమిత్యుపదిశ్యతే. మానవు లగ్నిచే నేమి సిద్ధింప జేయవలెను?

౭౫౦ త్వాం చిత్రశ్రవస్తమ హవన్తే విక్షు జన్తవః।

శోచిష్కేశం । పురుప్రియాగ్నే హవ్యాయ వోఢవే ॥౩౦॥

ప. విః-త్వామ్, చిత్రశ్రవస్తమేతి చిత్ర శ్రవః + తమ, హవన్తే, విక్షు, జన్తవః, శోచిష్కేశమ్, శోచిః కేశమితి శోచిః + కేశమ్, పురుప్రియేతి పురు + ప్రియ, అగ్నే, హవ్యాయ, వోఢవే ॥౩౦॥

పదార్థః :-(త్వామ్) (చిత్రశ్రవస్తమ) చిత్రాణ్యద్భుతాని శ్రవాంస్యతిశయితాన్యన్నాని వా యస్య (హవన్తే) స్వీకుర్వన్తు (విక్షు) ప్రజాసు (జన్తవః) జనాః (శోచిష్కేశమ్) శోచిషః కేశాః సూర్యస్య రశ్మయ ఇవ తేజాంసి యస్య తమ్ (పురుప్రియ) బహూన్ ప్రీణాతి బహూనాం ప్రియో వా తత్సంబుద్ధౌ (అగ్నే) విద్వన్ (హవ్యాయ) స్వీకర్తవ్యమన్నాదిపదార్థమ్. అత్ర సుబ్వ్యత్యయేన ద్వితీయైకవచనస్య చతుర్థ్యేకవచనమ్ (వోఢవే) వోఢుమ్. అత్ర తుమర్థే తవేన్ ప్రత్యయః ॥ ౩౦ ॥

అన్వయః :-హే పురుప్రియ చిత్రశ్రవస్తమాగ్నే! విక్షు హవ్యాయ వోఢవే యం శోచిష్కేశం త్వాం జన్తవో హవన్తే తం వయమపి హవామహే ॥ ౩౦ ॥

భావార్థః :- మనుష్యా యమగ్నిం జీవాః సేవన్తే తేన భారవహనాదీని కార్యాణ్యపి సాధ్నువన్తు. ॥30॥

పదార్థము :- (పురుప్రియ) అనేకులను ప్రసన్నమొనర్చు మరియు ననేకులకు ప్రియమైన (చిత్రశ్రవస్తమ) ఆశ్చర్యరూపములగు అన్నము మున్నగు పదార్థములచే నున్న (అగ్నే) తేజోవంతుడవగు ఓ విద్వాంసా! (విక్షు) ప్రజలయందు (హవ్యాయ) స్వీకరించదగిన అన్నము మున్నగు ఉత్తమ పదార్థములను (వోఢవే) ప్రాప్తికొరకు, (శోచిష్కేశమ్) శుష్కింపజేయు సూర్యకిరణములవంటి తేజశ్శాలివగు (త్వామ్) నిన్ను (జన్తవః) ఏ మనుష్యులు (హవన్తే) స్వీకరింతురో, దానిని మేమును స్వీకరింతుము.॥30॥

భావార్థము :- జీవు లే యగ్నిని సేవించుచున్నవో మానవు లా యగ్నిచే భారవాహనాది కార్యములను సాధించుకొనుట పురుషార్థపరులకు యోగ్యమైనది. ॥30॥

31.O noble learned person, loved of many people invoke thee, powerful like the scorching rays of the sun acquiring necessary nice foodstuffs for the subjects!.

231. ఏనా వ ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాడ్ బృహతీ ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

పునః స కీదృశ ఇత్యాహ. మఱల నది యెట్టిది?

231 ఏనా వో౽ అగ్నిం నమసోర్జో నపాతమాహువే।

ప్రియం చేతిష్ఠమరతిం స్వధ్వరం విశ్వస్య దూతమమృతమ్ ॥31॥

ప.విః- ఏనా, వః, అగ్నిమ్, నమసా, ఊర్జః, నపాతమ్, ఆ, హువే, ప్రియమ్, చేతిష్ఠమ్, అరతిమ్, స్వధ్వరమితి సు + అధ్వరమ్, విశ్వస్య, దూతమ్, అమృతమ్.॥31॥

పదార్థః :-(ఏనా) ఏనేన పూర్వోక్తేన. అత్రాకారాదేశః (వః) యుష్మభ్యమ్ (అగ్నిమ్) (నమసా) గ్రాహ్యేణాన్నేన (ఊర్జః) పరాక్రమాన్ (నపాతమ్) అపతనశీలమ్ (ఆ) (హువే) ఆహ్వయే (ప్రియమ్) ప్రీత్యుత్పాదకమ్ (చేతిష్ఠమ్) అతిశయేన చేతయితారం సంజ్ఞాపకమ్ (అరతిమ్) నాస్తి రతిశ్శైత్యమస్మింస్తమ్ (స్వధ్వరమ్) సుష్ఠ్వధ్వరా అహింసనీయా వ్యవహారా యస్మాత్తమ్ (విశ్వస్య) సమగ్రస్య జగతః (దూతమ్) సర్వత్రాభిగన్తారం విద్యుతమ్ (అమృతమ్) కారణరూపేణ నిత్యమ్. ॥ 31 ॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథా౽హం వో యుష్మభ్యమేనా నమసా నపాతం ప్రియం చేతిష్ఠం స్వధ్వరమరతిమమృతం విశ్వస్యదూతమగ్నిమూర్జశ్చాహువే తథా యూయం మహ్యం జుహుత.॥31॥

భావార్థః :-హే మనుష్యాః! వయం యుష్మదర్థం యా అగ్న్యాదివిద్యాః ప్రకటయేమ తా యూయం స్వీకురుత. ॥31॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! నే నెట్లు (వః) మీకొరకు (ఏనా) పూర్వోక్త (నమసా) గ్రహణమొనర్చదగిన అన్నముచే (నపాతమ్) దృఢస్వభావము (ప్రియమ్) ప్రీతికారకము (చేతిష్ఠమ్) అత్యంత చేతనత్వత గలిగించునది (అరతిమ్) చైతన్యరహితము (స్వధ్వరమ్) చక్కని రక్షణీయ వ్యవహారయుక్తము (అమృతమ్) కారణరూపముచే సదా (విశ్వస్య) సమస్త జగమున (దూతమ్) అన్నిదిశలకు నడచు (అగ్నిమ్) విద్యుత్తును (ఊర్జః) పరాక్రమమును (ఆహువే) స్వీకరించునట్లు నాకొరకు మీరును స్వీకరించుడు.॥32॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! మేము మీకొరకు ఎట్టి అగ్ని మున్నగువాని విద్యలను ప్రసిద్ధ పరచియున్నామో వానిని మీరును స్వీకరించుడు.॥32॥

32.O men, just as I acknowledge for ye, through desirable foodgrains. Agni, steadfast in nature, lovely, giver of life, devoid of consciousness, united with harmless usages, eternal in nature, world's messenger, and your enterprises, so should ye do for me!.

౭౫౨. విశ్వస్య దూతమిత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృద్ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునః సః కీదృశః స్యాదిత్యాహ. మఱల నది యెట్టిది?

౭౫౨ విశ్వస్య దూతమమృతం విశ్వస్య దూతమమృతమ్।

స యోజతేఽ అరుషా విశ్వభోజసా స దుద్రవత్స్వాహుతః ॥33॥

ప. విః- విశ్వస్య, దూతమ్, అమృతమ్, విశ్వస్య, దూతమ్, అమృతమ్, సః, యోజతే, అరుషా, విశ్వభోజసేతి విశ్వ + భోజసా, సః, దుద్రవత్, స్వాహుత ఇతి సు + ఆహుతః॥33॥

పదార్థః :-(విశ్వస్య) సమగ్రస్య భూగోలసమూహస్య (దూతమ్) పరితాపకం విద్యుదాఖ్యమగ్నిమ్ (అమృతమ్) కారణరూపేణావినాశిస్వరూపమ్ (విశ్వస్య) అఖిలపదార్థజాతస్య (దూతమ్) పరితాపేన దాహకమ్ (అమృతమ్) ఉదకేఽపి వ్యాపకం కారణమ్. అమృతమిత్యుదకనా... నిఘం. ౧.౧౨ (సః) (యోజతే) యునక్తి. అత్ర వ్యత్యయేన శప్ (అరుషా) రూపవతా పదార్థసమూహేన (విశ్వభోజసా) విశ్వస్య పాలకేన (సః) (దుద్రవత్) శరీరాదౌ ద్రవతి గచ్ఛతి. అత్ర వర్తమానే లఙ్. మాఙ్‌యోగమన్తరేణాప్యడభావః (స్వాహుతః) సుష్ఠు సమన్తాద్ధుత ఆదత్తః సన్. ॥ 33 ॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథాఽహం విశ్వస్య దూతమమృతం విశ్వస్య దూతమమృతమగ్నిమాహువే తథా విశ్వభోజసాఽరుషా సర్వైః పదార్థైః సహ వర్తతే స యోజతే. యః స్వాహుతః సన్ దుద్రవత్స యుష్మాభిర్వేద్యః. ॥ 33 ॥

భావార్థః :-అత్ర పూర్వమన్త్రాదాహువ ఇతి పదమనువర్తతే. విశ్వస్య దూతమమృతమితి ద్విరావృత్త్యా ద్వివిధస్య స్థూలసూక్ష్మ స్యాగ్నేర్గ్రహణమ్, స సర్వః కారణరూపేణ నిత్య ఇతి వేద్యమ్. ॥ 33 ॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! నే నెట్లు (విశ్వస్య) సమస్త పదార్థములను (దూతమ్) తాపముచే కాల్చునట్టి (అమృతమ్) జలములందును వ్యాప్తమైయున్న కారణరూప అగ్నిని స్వీకరించుచున్నానో, అట్లే (విశ్వభోజసా) జగద్రక్షకుడు (అరుషే) రూపవంతమగు సమస్త పదార్థములలో గూడ నుండు దానిని (సః) ఆ (యోజతే) యుక్తపరచుచు, ఏది (స్వాహుతః) చక్కగా గ్రహణ మొనర్చబడిన (దుద్రవత్) శరీరాదులందు నడచుచున్నదో (సః) దానిని మీరుగూడ తెలిసికొనదగును. ॥33॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు పూర్వమంత్రమునుండి ''**ఆహువే**'' అను పదము అనువృత్తి వచ్చినది. మరియు (విశ్వస్య, దూత, మమృతమ్) ఈమూడు పదములు రెండు తడవలు ఆవృతమగుటచే స్థూలము, సూక్ష్మము అను రెండు విధములగు అగ్నుల గ్రహణము జరుగుచున్నది. అవి యన్నియును అగ్ని కారణరూపమువల్ల నిత్యములైయున్నవని తెలిసికొనదగును. ॥33॥

I acknowledge the immortal sun, the warmer of the universe. I acknowledge the immortal fire present in water, the scorcher of all objects of the world.

The protector of the universe, this beautiful fire is present in all things. It acts as a uniting forec. Well-comprehended, it courses through the body. The learned should realise it.

౭౫౩.స దుద్రవదిత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, ఆర్ష్యనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునః స కీదృశ ఇత్యాహ. మఱల నది యెట్టిది?

౭౫౩ స దుద్రవత్ స్వాహుతః స దుద్రవత్ స్వాహుతః।
సుబ్రహ్మా యజ్ఞః సుశమీ వసూనాం దేవగ్ంరాధో జనానామ్ ॥౩౪॥

ప.విః-సః, దుద్రవత్ స్వాహుత ఇతి సు + ఆహుతః, సః, దుద్రవత్, స్వాహుత ఇతి సు + ఆహుతః, సుబ్రహ్మా, యజ్ఞః, సుశమీతి సు + శమీ, వసూనామ్, దేవమ్, రాధః, జనానామ్॥౩౪॥

పదార్థః :-(సః) అగ్నిః (దుద్రవత్) ద్రవతి (స్వాహుతః) సుష్ఠు కృతాహ్వానః సఖా (సః) (దుద్రవత్) గచ్ఛతి (స్వాహుతః) సుష్ఠు నిమన్త్రితో విద్వాన్ (సుబ్రహ్మా) సుష్ఠుతయా చతుర్వేదవిత్

(యజ్ఞః) సంగంతుంయోగ్యః (సుశమీ) సుష్ఠు శమయితుమ్హః (వసూనామ్) పృథివ్యాదీనామ్ (దేవమ్) కమనీయమ్ (రాధః) సుఖసాధనం ధనమ్ (జనానామ్) ॥ ౩౪ ॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! స స్వాహుతః సఖివద్ దుద్రవత్ స స్వాహుతో విద్వానివ దుద్రవత్ సుబ్రహ్మా యజ్ఞః సుశమీవ యో వసూనాం జనానాం చ దేవం రాధో ఽస్తి తం యూయం సంప్రయుఙ్గ్ధ్వమ్ ॥ ౩౪ ॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యో వేగవానన్యేభ్యో వేగప్రదః శాన్తికరః పృథివ్యాదీనాం ప్రకాశకో ఽగ్నిర్వర్తతే స కథం న విజ్ఞేయః? ॥ ౩౪ ॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! (సః) ఆ యగ్ని (స్వాహుతః) చక్కగా పిలువబడిన మిత్రునివలె (దుద్రవత్) నడచును. మరియు (సః) అది (స్వాహుతః) సాదరముగ నాహ్వానింపబడిన విద్వాంసునివలె (దుద్రవత్) వెళ్లును. (సుబ్రహ్మా) సాంగోపాంగముగ నాల్గు వేదములను చదివినట్టి (యజ్ఞః) సమాగమ యోగ్యుడు (సుశమీ) శ్రేష్ఠుడు, శాంతిశీలునివంటి (వసూనామ్) పృథివి మున్నగు అష్టవసువుల మరియు (జనానామ్) మానవుల (దేవమ్) అభీప్సిత [కోరిన] (రాధః) ధనరూపాగ్నిని మీరు ఉపయోగించుకొనుడు. ॥౩౪॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. స్వయముగ వేగవంతమునై ఇతర పదార్థములకు వేగమునిచ్చు శాంతికారకము, పృథివిమున్నగు పదార్థములకు ప్రకాశమునైన అగ్నిని సర్వజనులును ఆలోచనాపూర్వకముగ దెలిసికొనవలెను. ॥౩౪॥

34.Agni moves like an invited friend. It goes like an invited scholar. Use properly the fire, that is the desired treasure of persons and material objects, like the master of the four vedas, companionable and calm in nature.

౭౫౪. అగ్నే వాజస్యేత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, ఉష్ణిక్ఛందః, ఋషభః స్వరః.

పునః స కీదృశ ఇత్యాహ. ఆ యగ్ని ఎటువంటిది?

౭౫౪ అగ్నే వాజస్య గోమత ఈశానః సహసో యహో।
అస్మే ధేహి జాతవేదో మహి శ్రవః ॥౩౫॥

ప.విః-అగ్నే, వాజస్య, గోమత ఇతి గో+ మతః, ఈశానః, సహసః, యహో ఇతి యహో, అస్మే, ఇత్యస్మే, ధేహి, జాతవేద ఇతి జాత + వేదః, మహి, శ్రవః ॥౩౫॥

పదార్థః :-(అగ్నే) విద్వన్! (వాజస్య) అన్నస్య (గోమతః) ప్రశస్తధేనుపృథివీయుక్తస్య (ఈశానః) సాధకః సమర్థః (సహసః) బలవతః(యహో) సుసంతాన (అస్మే) అస్మభ్యమ్ (ధేహి) (జాతవేదః) జాతం విజ్ఞానం యస్య సః (మహి) మహత్ (శ్రవః) ధనమ్. ॥ 35 ॥

అన్వయః :-హే సహసో యహో జాతవేదోఽగ్నే! త్వమగ్నిరివ వాజస్య గోమత ఈశానః సన్నస్మే మహి శ్రవో ధేహి. ॥35॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః సాధురీత్యోపయుక్తోఽగ్నిః పుష్కలం ధనం ప్రయచ్ఛతీతి వేద్యమ్. ॥ 35 ॥

పదార్థము :- (సహసః) బలశాలియొక్క (యహో) సంతానమా! (జాతవేదః) విజ్ఞానవంతుడా! (అగ్నే) తేజస్వివగు విద్వాంసుడా! నీవు అగ్నివంటి (గోమతః) ప్రశస్తమగు గోవులు, పృథివితో గూడిన (వాజస్య) అన్నముయొక్క (ఈశానః) స్వామివి, సమర్థుడవు (అస్మే) మా కొరకు (మహి) మహా (శ్రవః) ధనములను (ధేహి) ధరింపజేయుము. ॥35॥

భావార్థము :-ఈమంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. ఉత్తమరీతిలో ఉపయుక్తపరచుకొనిన అగ్ని అనేక ధనముల నీయగలదని ఎరుగుడు. ॥35॥

35.O son of a strong man, possessing knowledge of the objects created, dignified and well-read, thou like fire, with land and laudable cow, art the master of foodgrains. Vouchsafe great wealth unto us!.

236.స ఇధాన ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృదుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునః స కీదృశ ఇత్యాహ? మఱల నది యెట్టిది?

236 స ఇ॑ధా॒నో వసు॑ష్క॒విర॒గ్నిరీ॒డేన్యో॑ గి॒రా।

రే॒వద॒స్మభ్యం॑ పుర్వణీక దీదిహి ॥36॥

ప. విః–సః, ఇ॒ధానః, వసుః, క॒విః, అ॒గ్నిః, ఈ॒డేన్యః, గి॒రా, రే॒వత్, అ॒స్మభ్య॑మ్ పు॒ర్వ॒ణీ॒క, పు॒ర్వ॒ణీకేతి పురు + అనీక, దీ॒దిహి ॥36॥

పదార్థః :-(సః) పూర్వోక్తః (ఇధానః) ప్రదీప్తః (వసుః) వాసయితా (కవిః) సమర్థః (అగ్నిః) పావకః (ఈడేన్యః) అన్వేషణీయః (గిరా) వాణ్యా (రేవత్) ప్రశస్తధనయుక్తమ్ (అస్మభ్యమ్) (పుర్వణీక) పురు బహు అనీకం సైన్యం యస్య తత్సంబుద్ధౌ (దీదిహి) ప్రకాశయ. ॥ 36 ॥

అన్వయః :-హే పుర్వణీక విద్వన్! స గిరేడేన్యో వసుః కవిరిధానః సోఽగ్ని రివాఽస్మభ్యం రేవద్దీదిహి ప్రకాశయ. ॥ ౩౬ ॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. విదుషాఽగ్నిగుణకర్మస్వభావప్రకాశనేన మనుష్యేభ్య ఐశ్వర్యమున్నేయమ్. ॥ ౩౬ ॥

పదార్థము :-(పుర్వణీక) అనేక సేనలుగల విద్వాంసుడవగు రాజపురుషా! (గిరా) వాణిచే (ఈడేన్యః) అన్వేషించదగిన (వసుః) నివాస హేతువు (కవిః) సమర్థము (ఇధానః) ప్రదీప్తము (సః) అట్టి పూర్వోక్తమైన (అగ్నిః) అగ్నివలె (అస్మభ్యమ్) మాకొరకు (రేవత్) ధనముతో గూడిన ప్రశంసితపదార్థములను (దీదిహి) ప్రకాశపరచుము. ॥౩౬॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. విద్వాంసులు అగ్నియొక్క గుణ కర్మ స్వభావముల ప్రకాశవముచే మనుష్యులకొరకు ఐశ్వర్యముల నున్నతి యొనర్చుట యోగ్యమై యున్నది. ॥౩౬॥

36.O ruler equipped with a good army, worthy of praise with words, provider of dwelling to his subjects, affluent, brilliant, and resembling fire, grant us laudable riches!.

౭౫౬. క్షపో రాజన్నిత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్ దేవతా, నిచృదుష్ణిక్ ఛందః, ఋషభః స్వరః.

పునః స కీదృశ ఇత్యాహ. మఱల నది యెట్టిది?

౭౫౬ క్షపో రాజన్నుత త్మనాగ్నే వస్తోరుతోషసః।

స తిగ్మజమ్భ రక్షసో దహ ప్రతి ॥౩౭॥

ప. విః-క్షపః, రాజన్, ఉత, త్మనా, అగ్నే, వస్తోః, ఉత, ఉషసః, సః, తిగ్మజమ్భేతి తిగ్మ + జమ్భ, రక్షసః, దహ, ప్రతి ॥౩౭॥

పదార్థః :-(క్షపః) రాత్రీః (రాజన్) రాజమాన (ఉత) (త్మనా) ఆత్మనా. అత్ర ఛాన్దసో వర్ణలోప ఇత్యాకారలోపః (అగ్నే) విద్వన్! (వస్తోః) దినమ్ (ఉత) (ఉషసః) ప్రాతః సాయం సమయాన్ (సః) ఉక్తః (తిగ్మజమ్భ) తిగ్మం తీవ్రం జమ్భో గాత్రవినామనం యస్మాత్తత్సమ్బుద్ధౌ (రక్షసః) దుష్టాన్ (దహ) భస్మీకురు. (ప్రతి) ప్రత్యక్షే. ॥ ౩౭ ॥

అన్వయః :-హే తిగ్మజమ్భ రాజన్నగ్నే! స త్వం యథా తీక్ష్ణతేజా అగ్నిః క్షప ఉత వస్తోరుతోషసో జనయతి తథా సుశిక్షాం జనయ రక్షసస్తమ ఇవ తీవ్రత్మనా ప్రతి దహ. ॥ ౩౭ ॥

భావార్థః:- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యైర్యథా ప్రభాతస్య దినస్య రాత్రేశ్చ నిమిత్తమగ్ని ర్విజ్ఞాయతే తథా రాజా న్యాయప్రకాశస్యాన్యాయనివృత్తేశ్చ హేతురస్తీతి వేద్యమ్. ॥౩౭॥

పదార్థము :-(తిగ్మజమ్భ) తీక్ష్ణముగ అవయవములను నడుపునట్టి (రాజన్) ప్రకాశమానులునగు (అగ్నే) విద్వజ్జనమా! (సః) పూర్వోక్త గుణయుక్తుడవగు నీవంటి తీక్ష్ణతేజముతోగూడిన అగ్ని (క్షపః) రాత్రులు (ఉత) మరియు (వస్తోః) పగళ్లు (ఉత) మాత్రమే (ఉషసః) ప్రభాత సాయంకాలముల ప్రకాశము నుత్పన్నపరచునట్లు (త్మనా) తీక్ష్ణ స్వభావయుక్తమైన స్వాత్మచే (రక్షసః) రాత్రులవంటి దుష్టజనులను (ప్రతిదహ) నిశ్చయముగ భస్మమొనర్చుము. ॥౩౭॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారమున్నది. ప్రభాతము, దినము, రాత్రులకు నిమిత్తమగు అగ్ని నెరుగుచున్నట్లు రాజును గూడ న్యాయము ప్రకాశపరచుటకు, అన్యాయనివృత్తికి హేతువని యెరుగుట ప్రజలకు యోగ్యము.॥౩౭॥

37.O resplendent learned person, with powerful limbs, just as the sharp fire creates the night, day, morning and evening, so shouldst thou spread good instruction. Like fire burn the wicked with the force of thy soul!.

౭౫౭. భద్రో న ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్ దేవతా, ఉష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునః స కీదృశ ఇత్యుపదిశ్యతే. మఱల నది యెట్టిది?

౭౫౭ భద్రో నోఽఽ అగ్నిరాహుతో భద్రా రాతిః సుభగ భద్రోఽఽ అధ్వరః।

భద్రాఽఽ ఉత ప్రశస్తయః ॥౩౮॥

ప. విః- భద్రః, నః, అగ్నిః, ఆహుత ఇత్యా + హుతః, భద్రా, రాతిః, సుభగేతి సు + భగ, భద్రః, అధ్వరః, భద్రాః, ఉత, ప్రశస్తయ ఇతి ప్ర + శస్తయః ॥౩౮॥

పదార్థః :-(భద్రః) భజనీయః (నః) అస్మభ్యమ్ (అగ్నిః) పావకః (ఆహుతః) సంగృహీతో ధర్మ ఇవ (భద్రా) సేవనీయా (రాతిః) దానమ్ (సుభగ) శోభనైశ్వర్య (భద్రః) కల్యాణకరః (అధ్వరః) అహింసనీయో వ్యవహారః (భద్రాః) కల్యాణప్రతిపాదికాః (ఉత) (ప్రశస్తయః) ప్రశంసాః ॥ ౩౮ ॥

అన్వయః :-హే సుభగ విద్వన్! యథాఽఽహుతః సఖాగ్నిర్భద్రః రాతిర్భద్రాఽధ్వరో భద్ర ఉత ప్రశస్తయో భద్రాః స్యుః తథా త్వం నో భవ. ॥ ౩౮ ॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యైర్యథా విద్యయా సుసేవితా జగత్స్థాః పదార్థాః సుఖకారిణో భవన్తి తథాఽఽప్తా విద్వాంసః సన్తీతి వేద్యమ్. ॥ ౩౮ ॥

పదార్థము :-(సుభగ) ఉత్తమైశ్వర్యశాలివగు నో విద్వాంసుడా! (ఆహుతః) ధర్మముగా సేవలొనర్చిన మిత్రరూపమగు (అగ్నిః) అగ్ని (భద్రః) సేవించదగిన (భద్రా) కల్యాణకారి (రాతిః) దానము (భద్రః) కల్యాణకారి (అధ్వరః) రక్షించదగిన వ్యవహారము (ఉత) మరియు (భద్రాః) కల్యాణప్రదమగు (ప్రశస్తయః) ప్రశంసలుండునట్లు నీవు (నః) మాకొరకై అగుము. ॥౩౮॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. విద్యలచే ఉత్తమముగ సేవనమొనర్చబడిన పదార్థములు సుఖప్రదము లగునట్లు ఆప్తవిద్వాంసులనుగూడ ఎరుగుట మానవులకు యోగ్యము. ॥౩౮॥

38.O man of power and supremacy, just as lovely Agni through oblations brings us bliss, just as gift brings bliss, just as harmless dealing brings bliss, just as our praises bring us bliss, so shouldst thou be blissful unto us!.

౭౫౮. భద్రా ఉతేత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్ దేవతా, నిచృదుష్ణిక్ ఛందః, ఋషభః స్వరః.

పునః స విద్వాన్ కీదృశ ఇత్యాహ. మఱల నా విద్వాంసు డెట్టివాడు?

౭౫౮ భద్రా౨ ఉత ప్రశస్తయో భద్రం మనః కృణుష్వ।

వృత్రతూర్యే। యేనా సమత్సు సాసహః ॥౩౯॥

ప. విః-భద్రాః, ఉత, ప్రశస్తయ ఇతి ప్ర + శస్తయః, భద్రమ్, మనః, కృణుష్వ, వృత్రతూర్య ఇతి వృత్ర + తూర్యే, యేన, సమత్స్వితి సమత్ + సు, సాసహః, ససహ ఇతి ససహః ॥౩౯॥

పదార్థః :-(భద్రాః) భన్దనీయాః (ఉత) అపి (ప్రశస్తయః) ప్రశంసనీయాః ప్రజాః (భద్రమ్) భన్దనీయం కల్యాణకరమ్ (మనః) మననాత్మకమ్ (కృణుష్వ) కురు (వృత్రతూర్యే) సంగ్రామే (యేన) అత్రాన్యేషామపీతి దీర్ఘః (సమత్సు) సంగ్రామేషు (సాసహః) అతిశయేన సోఢా. ॥౩౯॥

అన్వయః :-హే సుభగ! త్వం యేన నోఽస్మాకం వృత్రతూర్యే భద్రం మన ఉతాపి భద్రాః ప్రశస్తయో యేన చ సమత్సు సాసహః స్యాత్తత్కృణుష్వ. ॥౩౯॥

భావార్థః :-అత్ర (సుభగ) (నః) ఇతి పదద్వయం పూర్వమన్త్రాదనువర్తతే. విదుషా రాజ్ఞా తత్కర్మానుష్ఠేయం యేన ప్రజాః సేనాశ్చోత్తమాః స్యుః. ॥౩౯॥

పదార్థము :-(సుభగ) శోభన సంపదలుగలవాడా! నీవు (యేన) దేనిచే మాయొక్క (వృత్రతూర్యే) యుద్ధమునందు (భద్రమ్) కల్యాణకారి (మనః) ఆలోచనాశక్తిచే గూడిన చిత్తము (ఉత) మరియు (భద్రాః)

కల్యాణమునొనగూర్చు (ప్రశస్తయః) ప్రశంసమెునర్చదగిన ప్రజలు మరియు నెవరిచే (సమత్సు) సంగ్రామములందు (సాసహః) అత్యంత సహన శీలురు, వీరపురుషులు కాగలుగునట్టి కర్మల (కృణుష్వ) నొనర్చుము.॥౩౯॥

భావార్థము :- ఇచ్చట (సుభగ, నః) అను నీ రెండు పదముల యనువృత్తి పూర్వమంత్రమునుండి వచ్చినది. ప్రజలు, సైన్యములు, ఉత్తములగునట్టి శ్రేష్ఠకర్మలొనర్చుట విద్వాంసుడగు రాజునకు యోగ్యము.॥౩౯॥

39.O man of power and supremacy behave in a manner, wherewith we may get in battles, optimistic mind, praiseworthy followers, and calm, determined soldiers!.

౭౪౦. యేనేత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్ దేవతా, నిచృదుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునః స కీదృశ ఇత్యాహ. మఱల నాత డెట్టివాడు?

౭౪౦ యేనా సమత్సు సాసహోఽవ స్థిరా తనుహి భూరి శర్ధతామ్ ।
వనేమా తేఽ అభిష్టిభిః ॥౪౦॥

ప. విః- యేన, సమత్స్వితి సమత్ + సు, సాసహః, ససహ ఇతి ససహః, అవ, స్థిరా, తనుహి, భూరి, శర్ధతామ్ వనేమ, తే, అభిష్టిభిరిత్యభిష్టి + భిః ॥౪౦॥

పదార్థః :-(యేన) అత్ర సంహితాయామితి దీర్ఘః (సమత్సు) సంగ్రామేషు (సాసహః) భృశం సోఢా (అవ) (స్థిరా) స్థిరాణి సైన్యాని (తనుహి) విస్తృణు (భూరి) బహు (శర్ధతామ్) బలం కుర్వతామ్. బలవాచి శర్ధశబ్దాత్కరోత్యర్థే క్విప్ తతః శతృ (వనేమ) సంభజేమ. అత్ర సంహితాయామితి దీర్ఘః (తే) తవ (అభిష్టిభిః) ఇష్టాభిరిచ్ఛాభిః ॥ ౪౦ ॥

అన్వయః :-హే సుభగ! యేన త్వం సమత్సు సాసహః స్యాత్స త్వం భూరి శర్ధతామస్మాకం స్థిరావతనుహి తేఽభిష్టిభిః సహ వర్తమానా వయం తాని వనేమ. ॥ ౪౦ ॥

భావార్థః :-అత్రాపి (సుభగ) (నః) ఇతి పదద్వయం పూర్వతోఽనువర్తతే. విద్వద్భిర్బహుబల యుక్తానాం వీరాణాం నిత్యముత్సాహో వర్ధనీయః. యేనోత్సాహితాః సన్తో రాజప్రజాహితాని కర్మాణి కుర్యుః.॥ ౪౦ ॥

పదార్థము :- (సుభగ) చక్కని లక్ష్మియుక్తుడా! (యేన) ఎద్దాని ప్రతాపముచే మాయొక్క (సమత్సు) యుద్ధములందు (సాసహః) ఉత్తమ సహనశీలుడవగుదువో అట్లే (భూరి) అనేక విధములుగ (శర్ధతామ్)

బల[ప్రదర్శనమొనర్చుచు వూయొక్క (స్థిరా) స్థిరసైన్యముల సాధనములను (అవతనుహి) చక్కగా వృద్ధిపరచుము (తే) నీయొక్క (అభిష్టిభిః) ఇచ్ఛానుసారము వర్తించు మేము అట్టి సేనల సాధనములను (వనేమ) సేవింతుము [ఉపయోగించుకొందుము]గాక! ॥40॥

భావార్థము :-ఇచ్ఛటను (సుభగ, నః) అననీరెండు పదముల యావృత్తి జరిగినది. విద్వాంసులగువారు బలపరాక్రమ వీర్యవంతుల ఉత్సాహమును ఎప్పుడును పెంపొందించు చుండవలయును. ఇందువల్ల ద్విగుణోత్సాహముతో రాజ్య మరియు ప్రజల హితకారక కార్యములను సదా యొనర్చుచుందురు.॥40॥

40.O man of power and supremacy, with thy strength. grant us daring courage in battles, add to the resources of our resolute army, exerting to its utmost for victory. Acting in obedience to thy desires, let us utilise the resources of the army!.

280.అగ్నిం తమిత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృత్పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునః స కిం కుర్యాదిత్యాహ. మఱల నాత దేమి చేయవలెను?

280 అగ్నిం తం మన్యే యో వసురస్తం యం యన్తి ధేనవః। అస్తమర్వన్త౨

ఆశవో౨స్తం నిత్యాసో వాజిన౨ ఇషꣳ స్తోతృభ్య౨ ఆ భర ॥41॥

ప.వి:- అగ్నిమ్, తమ్, మన్యే, యః, వసుః, అస్తమ్, యమ్, యన్తి, ధేనవః, అస్తమ్, అర్వన్తః, ఆశవః, అస్తమ్, నిత్యాసః, వాజినః, ఇషమ్, స్తోతృభ్య ఇతి స్తోతృ+భ్యః, ఆ, భర ॥41॥

పదార్థః :-(అగ్నిమ్) (తమ్) పూర్వోక్తమ్ (మన్యే) (యః) (వసుః) సర్వత్ర నివస్తా (అస్తమ్) గృహమ్ (యమ్) (యన్తి) గచ్ఛన్తి (ధేనవః) గావః (అస్తమ్) గృహమ్ (అర్వన్తః) అశ్వాః (ఆశవః) ఆశుగామినః (అస్తమ్) (నిత్యాసః) కారణరూపేణావినాశినః (వాజినః) వేగవన్తః (ఇషమ్) అన్నాదికమ్ (స్తోతృభ్యః) స్తావకేభ్యః విద్వద్భ్యః (ఆభర) ॥ 41॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! యో వసురస్తి యమగ్నిం ధేనవో౨స్తం యన్తీవ నిత్యాసో వాజిన ఆశవో౨ర్వన్తో౨ స్తమివాహం తం మన్యే స్తోతృభ్య ఇషమాభరామి తథైవ త్వం తమగ్నిమస్తం మన్యస్వేషం చాభర. ॥ 41 ॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. విద్యార్థినః ప్రత్యధ్యాపక ఏవం వదేద్యథా౨హ మాచరేయం తథా యూయమప్యాచరత. యథా గవాదయః పశవః ఇతస్తతో దినే భ్రాంత్వా సాయం స్వగృహం ప్రాప్య మోదన్తే తథైవ విద్యాగృహం ప్రాప్య యూయమపి మోదధ్వమ్. ॥ 41 ॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! (యః) ఎట్లు (వసుః) అంతటనుండు అగ్నిగలదో (యమ్) ఏ (అగ్నిమ్) వాణివంటి అగ్నిని (ధేనవః) గోవులు (అస్తమ్) గృహములకు (యన్తి) వెళ్లుచున్నట్లు (నిత్యాసః) కారణరూపముతో నాశరహితము (వాజినః) వేగవంతముగల (ఆశవః) శీఘ్రగామియగు (అర్వన్తః) అశ్వములు (అస్తమ్) గృహములకు చేరుచున్నట్లు నేనును (తమ్) అట్టి పూర్వోక్తమగు అగ్నిని (మన్యే) సేవింతును. మరియు (స్తోతృభ్యః) స్తుతికారకులగు విద్వాంసులకొరకు (ఇషమ్) శ్రేష్ఠమగు అన్నము మున్నగు పదార్థములను ధారణమొనర్తును. అట్లే నీవును ఆ యగ్నిని (అస్తమ్) ఆశ్రయమముగ నెరుగుము. మరియు అన్నాది పదార్థములను (ఆభర) ధారణమొనర్చుము.॥౪౧॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందును వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. అధ్యాపకులు విద్యార్థులతో ''మే మెట్లాచరించుచున్నామో మీరును ఆచరించుడు. గోవులు మున్నగు పశువులు పగలంతయు ఇటునటు భ్రమణమొనర్చి సాయంకాలము తమ నివాసమునకు చేరి ప్రసన్నముగ నుండునట్లు విద్యాస్థానములను పొంది మీరును ప్రసన్నముగ నుండు''డని యుపదేశించవలయును. ॥౪౧॥

41.O learned person, I value the omnipresent fire, led by which the king go to their home. The fleet-foot, steady and active steeds seek the indestructible fire, as their home. I bring food to the learned who sing thy glory. So shouldst thou realise that fire!.

౭౬౧.సో అగ్నిరిత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, ఆర్షీ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునః సః కీదృశ ఇత్యుపదిశ్యతే. మరల నాత డెట్టివాడుగ నుండవలయును?

౭౬౧ సో౽ అగ్నిర్యో వసుర్గృణే సం యమాయన్తి ధేనవః। సమర్వన్తో

రఘుద్రువః సꣳ సుజాతాసః సూరయః ఇషꣳస్తోతృభ్య౽ ఆ భర ॥౪౨॥

ప.వి:- సః, అగ్నిః, యః, వసుః, గృణే, సమ్, యమ్, ఆయన్తీత్యా + యన్తి, ధేనవః, సమ్ అర్వన్తః, రఘుద్రువ ఇతి రఘు + ద్రువః, సమ్, సుజాతాస ఇతి సు + జాతాసః, సూరయః, ఇషమ్, స్తోతృభ్య ఇతి స్తోతృ + భ్యః, ఆ, భర ॥౪౨॥

పదార్థః :- (సః) (అగ్నిః) (యః) (వసుః) (గృణే) స్తువే (సమ్) (యమ్) (ఆయన్తి) (ధేనవః) వాణ్యః (సమ్) (అర్వన్తః) ప్రశస్తవిజ్ఞానవన్తః (రఘుద్రువః) యే రఘు లఘు ద్రవన్తి గచ్ఛన్తి తే. అత్ర కపిలకాదిత్వాల్లత్వమ్ (సమ్) (సుజాతాసః) విద్యాసు సుష్ఠు జాతాః ప్రసిద్ధాః (సూరయః) విద్వాంసః (ఇషమ్) జ్ఞానమ్ (స్తోతృభ్యః) స్తావకేభ్యో విద్యార్థిభ్యః (ఆ) (భర).॥౪౨॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! యథాऽహం యో వసురగ్నిరస్తి తం గృణే యం ధేనవః సమాయన్తి రఘుద్రువోऽర్వన్తః సుజాతాసః సూరయః స్తోతృభ్య ఇషం సమాభరన్తి స స్తౌతి చ తథా త్వమేతాని సమాభర.॥ ౪౨ ॥

భావార్థః :-అధ్యాపకా యథా ధేనవో వత్సాన్ ప్రీణయన్తి తథా విద్యార్థిన ఆనన్దయేయుః. యథాऽశ్వాః శీఘ్రం గమయన్తి తథా సర్వవిద్యాపారగాన్ కుర్యుః. ॥ ౪౨ ॥

పదార్థము :- ఓ విద్యార్థీ! విద్వాంసుడా! (యః) ఏది (వసుః) నివాసమునకు హేతువగు (అగ్నిః) అగ్నిగలదో దానిని (గృణే) ఉత్తమవిధిగా స్తుతింతును (యమ్) ఎద్దానిని (ధేనవః) వాణులు (సమాయన్తి) ఉత్తమముగా పొందుచున్నవియో మరియు (రఘుద్రువః) ధైర్యముగ నడచువారు (అర్వన్తః) ప్రశంసనీయ జ్ఞానులు (సుజాతాసః) విద్యలందు చక్కని ప్రసిద్ధిగలవారు (సూరయః) విద్వాంసులు (స్తోతృభ్యః) స్తుతియొనర్చు విద్యార్థులకొరకు (ఇషమ్) జ్ఞానమును (సమ్) చక్కగా ధారణమొనర్తురో మరియు నెట్లు (సః) చదివించువారు ఈశ్వరుడు మున్నగు పదార్థముల గుణవర్ణన మెట్లు జేయుదురో అట్లే నీవును ఈ పూర్వోక్త (సమాభర) జ్ఞానముచే ధారణమొనర్చుము.॥౪౨॥

భావార్థము :- గోవులు తమ లేగలను తృప్తిపరచునట్లు, అధ్యాపకులు విద్యార్థులను తృప్తి పరచవలెను. మరియు అశ్వములు శీఘ్రముగా నడచి లక్ష్యస్థానమునకు జేరునట్లు విద్యార్థులను సమస్త విద్యలందు శీఘ్రముగ నిష్ణాతుల నొనర్చవలెను.॥౪౨॥

42.O learned person, I laud fire, that provides shelter; whom the speeches attain to. Just as the praiseworthy scholars walk slowly, and the learned, famous for their knowledge, thoroughly imbibelearning for the pupils who sing their praise, and just as the teacher explains the merits of God and other objects, so shouldst thou acquire the knowledge of all these things.

౭౬౨.ఉభే ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృత్పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునః సః కిం కుర్యాదిత్యాహ. అత దేమి చేయవలయును?

౭౬౨ ఉభే సుశ్చన్ద్ర సర్పిషో దర్వీ శ్రీణీషऽ ఆసని। ఉతో నऽ

ఉత్పుపూర్యా ఉక్థేషు శవసస్పతऽ ఇషఀస్తోతృభ్యऽ ఆ భర ॥౪౩॥

ప.విః-ఉభే ఇత్యుభే, సుశ్చన్ద్ర, సుచంద్రేతి సు + చన్ద్ర, సర్పిషః, దర్వీ ఇతి దర్వీ, శ్రీణీషే

ఆసని, ఉతో ఇత్యుతో, నః, ఉత్, పుపూర్యాః, ఉక్థేషు, శవసః, పతే, ఇషమ్, స్తోతృభ్య ఇతి

స్తోతృ + భ్యః, ఆ, భర ॥43॥

పదార్థః :-(ఉభే)ద్వే అధ్యయనాధ్యాపనక్రియే (సుశ్చన్ద్ర) శోభనశ్చాసౌ చన్ద్ర ఆహ్లాదకారకశ్చ తత్సమ్బుద్ధౌ (సర్పిషః) ఘృతస్య (దర్వీ) గ్రహణాగ్రహణ సాధనే (శ్రీణీషే) పచసి (ఆసని) ఆస్యే (ఉతో) అపి (నః) అస్మభ్యమ్ (ఉత్) (పుపూర్యాః) పూర్ణం కుర్యాః (ఉక్థేషు) వక్తుం శ్రోతుమర్హేషు వేదవిభాగేషు (శవసః) బలస్య (పతే) పాలక (ఇషమ్) అన్నమ్ (స్తోతృభ్యః) విద్వద్భ్యః (ఆ) (భర).॥43॥

అన్వయః :-హే సుశ్చన్ద్ర! త్వం సర్పిషో దర్వీ శ్రీణీష ఇవాసన్యుభే ఆ భర. హే శవసస్పతే! త్వముక్థేషు నోఽస్మభ్యముతో అపి స్తోతృభ్య ఇషం చోత్పుపూర్యాః.॥ 43 ॥

భావార్థః :-యథర్త్విజో ఘృతం సంశోధ్య దర్వ్యాఽగ్నౌ హుత్వా వాయువృష్టిజలే రోగనాశకే కృత్వా సర్వాన్ సుఖయన్తి. తథైవాధ్యాపకా విద్యార్థిమనాంసి సుశిక్షయా సంశోధ్య తత్ర విద్యా హుత్వాఽత్మనః పవిత్రీ కృత్య సర్వాన్ ప్రాణినః సుఖయేయుః ॥ 43 ॥

పదార్థము :-(సుశ్చన్ద్ర) చక్కని ఆనందదాతవగు అధ్యాపకా! నీవు (సర్పిషః) నేయిని [నేతిని] (దర్వీ) కలుపుటకు, పట్టుకొనుటకు తగిన రెండుగరిటెలచే (శ్రీణీషే) పాకమొనర్చునట్లు (ఆసని) ముఖమునందు (ఉభే) చదువుట, చదివించుటయను రెండు క్రియలను (ఆభర) ధారణమొనర్చుము (శవసః) బలమును (పతే) రక్షించువాడా! నీవు (ఉక్థేషు) చెప్పదగిన, వినదగిన వేదవిభాగములందు (నః) మాకొరకు (ఉతో) మరియు (స్తోతృభ్యః) విద్వాంసులకొరకు (ఇషమ్) అన్నము మున్నగు పదార్థములను (ఉత్పుపూర్యాః) చక్కగా పూర్ణపరచుము.॥43॥

భావార్థము :- ఋత్విజులు నేతిని శుద్ధపరచి స్రువలతో హోమమొనర్చి వాయువు మరియు వర్ష జలములను రోగనాశకముగ నొనర్చి ఎల్లరను సుఖవంతుల నొనర్చునట్లు అధ్యాపకులు విద్యార్థులను చక్కని శిక్షణచే విద్యాదానమొనర్చి పవిత్రాత్మవంతులుగ నొనర్చవలెను. ॥43॥

43.O beautiful, pleasurable teacher, just as two ladels of ghee cook food, so fill in the mouth both the practices of reading and teaching. O lord of strength, teach us the vedic lore, and give food to us and the learned!.

౭౬౩.అగ్నే తమిత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, ఆర్షీ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునః సః కీదృశః స్యాదిత్యాహ. మఱల నాత డెట్టివాడు?

౭౬౩ అగ్నే తమద్యాశ్వం న స్తోమైః క్రతుం న భద్రం హృదిస్పృశమ్।

ఋధ్యామా త ఓహైః ॥44॥

ప.వి:- అగ్నే, తమ్, అద్య, అశ్వమ్, నః, స్తోమైః, క్రతుమ్, న, భద్రమ్, హృదిస్పృశమితి హృది + స్పృశమ్, ఋధ్యామ, తే, ఓహైః ॥౪౪॥

పదార్థః :- (అగ్నే) అధ్యాపక! (తమ్) విద్యాబోధమ్ (అద్య) అస్మిన్ వర్తమానే సమయే (అశ్వమ్) సుశిక్షితం తురఙ్గమ్ (న) ఇవ (స్తోమైః) విద్యాస్తుతివిశేషైర్వేదభాగైః (క్రతుం) ప్రజ్ఞాతమ్ (న) ఇవ (భద్రమ్) కల్యాణకరం (హృదిస్పృశమ్) యో హృద్యాత్మని స్పృశతి తమ్ (ఋధ్యామ) వర్ద్ధేమహి. అత్రాన్యేషామపీతి దీర్ఘః (తే) తవ సకాశాత్ (ఓహైః) విద్యాసుఖప్రాపకైః. ॥ ౪౪ ॥

అన్వయః :- హే అగ్నేఽధ్యాపక! వయం తే తవ సకాశాదోహైః స్తోమైరద్యాశ్వం న భద్రం క్రతుం న తం హృదిస్పృశం ప్రాప్య సతతమృధ్యామ. ॥ ౪౪ ॥

భావార్థః :- అత్రోపమాలంకారౌ. అధ్యేతారో యథా సుశిక్షితేనాశ్వేన సద్యోఽభీష్టం స్థానం గచ్ఛన్తి; యథా విద్వాంసః సర్వశాస్త్రబోధసంపన్నయా కల్యాణకర్త్ర్యా ప్రజ్ఞయా ధర్మార్థకామమోక్షాన్ ప్రాప్నువన్తి తథా తేభ్యోఽధ్యాపకేభ్యో విద్యాపారం గత్వా ప్రశస్తాం ప్రజ్ఞాం ప్రాప్య స్వయం వర్ద్ధేరన్నన్యాంశ్చ వేదాధ్యాపనోపదేశాభ్యాం మేధయేయుః. ॥ ౪౪ ॥

పదార్థము :- (అగ్నే) అధ్యాపకా! మేము (తే) నీతో (ఓహైః) విద్యాసుఖములనిచ్చు (స్తోమైః) విద్యాస్తుతిరూపమగు వేదభాగములనుండి (అద్య) నేడు (అశ్వమ్) గుఱ్ఱము (న) వలె (భద్రమ్) కల్యాణప్రద (క్రతుమ్) బుద్ధి (న) వలె (తమ్) ఆ (హృదిస్పృశమ్) ఆత్మతో సంబంధమొనర్చు విద్యాబోధనను పొంది నిరంతరము (ఋధ్యామ) అభివృద్ధిని చెందుదుముగాక! ॥౪౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రములో రెండుపమాలంకారము లున్నవి. ఉత్తమ శిక్షితాశ్వములద్వారా లక్ష్యస్థానమునకు శీఘ్రముగ జేరుకొనునట్లు, విద్వాంసులు సకలశాస్త్రముల బోధనద్వారా, కల్యాణప్రదమగు బుద్ధితో ధర్మార్థకామ మోక్షములు అను ఫలముల ప్రాప్తిజేసికొనునట్లు అధ్యాపకులగువారు పూర్ణవిద్యలను పొంది ప్రశంసనీయబుద్ధి గలిగి స్వయముగ ఉన్నతిని పొందుటతో బాటు వేదముల అధ్యయనాధ్యాపనములచే సకల మానవుల నున్నతి పరచవలెను. ॥౪౪॥

44.O teacher, we derive today from thee like a disciplined horse, the pleasant knowledge of the vedas. May we always make progress, having received the knowledge which touches our soul, and is blissful like intellect!.

౭౬౪. అథా హీత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగార్షీ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునః స కీదృశః స్యాదిత్యాహ. మఱల నాత డెట్టివాడు?

౨౬.౪ అధా హ్యగ్నే క్రతోర్భద్రస్య దక్షస్య సాధోః।
రథీర్ఋతస్య బృహతో బభూథ ॥౪౫॥

ప.వి:- అధ, హి, అగ్నే, క్రతోః, భద్రస్య, దక్షస్య, సాధోః, రథీః, ఋతస్య, బృహతః, బభూథ ॥౪౫॥

పదార్థః :-(అధ) అథ మఙ్గలే. అత్ర నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః. వర్ణవ్యత్యయేన థస్య ధశ్చ. (హి) ఖలు (అగ్నే) విద్వన్ (క్రతోః) ప్రజ్ఞాయాః (భద్రస్య) ఆనన్దకరస్య (దక్షస్య) శరీరాత్మబలయుక్తస్య (సాధోః) సన్మార్గే వర్తమానస్య (రథీః) ప్రశస్తా రథా రమణసాధనాని యానాని విద్యన్తే యస్య సః (ఋతస్య) ప్రాప్తసత్యస్య (బృహతః) మహావిషయస్య (బభూథ) భవేః. ॥ ౪౫ ॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! యథా త్వం భద్రస్య దక్షస్య సాధోరృతస్య బృహతః క్రతోః సకాశాద్రథీర్బభూథ తథాఽధ హి వయమపి భవేమ. ॥ ౪౫ ॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా శాస్త్రయోగజాం ధియం ప్రాప్య విద్వాంసో వర్ధన్తే తథైవాధ్యేతృభిరపి వర్ధితవ్యమ్. ॥ ౪౫ ॥

పదార్థము :-(అగ్నే) విద్వాంసుడా! నీ వెట్లు (భద్రస్య) ఆనందకారక (దక్షస్య) శరీర, ఆత్మల బలముతో గూడి (సాధోః) ఉత్తమమార్గమున నడచు (ఋతస్య) సత్యమును పొందినవాని (బృహతః) గొప్ప విషయము లేక జ్ఞానరూప (క్రతోః) బుద్ధితో (రథీః) ప్రశంసనీయ, రమణీయ సాధనములగు యానములతో గూడినవాడవు (బభూథ) అగుదువో, అట్లే (అధ) శుభాచరణపూర్వకముగ (హి) నిశ్చయముగ మేమును అగుదుము. ॥౪౫॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. శాస్త్రములు మరియు యోగముచే నుత్పన్నమగు బుద్ధిని పొంది విద్వాంసులు వృద్ధిని ప్రాప్తించుకొనునట్లు అధ్యేత (విద్యార్థు)లును అభివృద్ధిని సాధించవలయును. ॥౪౫॥

45.O learned person, just as thou art in the possession of conveyances for journey, having the intellectual wisdom of a truthful person, following the noble path of virtue, filled with pleasurable, physical and spiritual strength, so shouldst we blissfully and certainly be!.

౨౬.౫. ఏభిర్న ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగార్షీ గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మయ్యదియే.

౭౬. ఏభిర్నో౽ అర్కైర్భవా నో అర్వాఙ్ స్వర్ణ జ్యోతిః।
అగ్నే విశ్వేభిః సుమనా౽ అనీకైః ॥౪౬॥

ప.విః- ఏభిః, నః అర్కైః, భవ, నః, అర్వాఙ్, స్వః, న, జ్యోతిః, అగ్నే, విశ్వేభిః, సుమనా ఇతి సు + మనాః, అనీకైః ॥౪౬॥

పదార్థః :-(ఏభిః) పూర్వోక్తైః (నః) అస్మభ్యమ్ (అర్కైః) పూజ్యైర్విద్వద్భిః (భవ) ద్వ్యచో౽తస్తిఙ ఇతి దీర్ఘః (నః) అస్మభ్యమ్ (అర్వాఙ్) యో౽ర్వాచీనానన్కృష్టానుత్కృష్టాన్ కర్తుమంచతి జానాతి సః (స్వః) సుఖమ్ (న) ఇవ (జ్యోతిః) ప్రకాశకః (అగ్నే) (విద్యాప్రకాశాఢ్య) (విశ్వేభిః) సమగ్రైః (సుమనాః) సుఖకారిమనాః (అనీకైః) సైన్యైరివ॥౪౬॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! త్వం నో౽స్మభ్యం విశ్వేభిరనీకై రాజేవ సుమనా భవ. ఏభిరర్కైర్నో౽స్మభ్యం జ్యోతిరర్వాఙ్ స్వర్ణ భవ. ॥ ౪౬ ॥

భావార్థః :-అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యథా రాజా సుశిక్షితైర్బలాఢ్యైః సైన్యైః శత్రూన్ జిత్వా సుఖీ భవతి తథైవ ప్రజ్ఞాదిభిర్గుణైరవిద్యాక్లేశాన్ జిత్వా మనుష్యాః సుఖినః సన్తు. ॥ ౪౬ ॥

పదార్థము :-(అగ్నే) విద్యాప్రకాశముగలవాడా! నీవు (నః) మాకొరకు (విశ్వేభిః) సమస్త (అనీకైః) సైన్య సమేతుడవై రాజువలె (సుమనాః) సుఖప్రదమగు మనస్సు గలవాడవు (భవ) అగుము (ఏభిః) ఈ పూర్వోక్తమగు (అర్కైః) పూజించదగిన విద్వాంసునితో గూడ (నః) మాకొరకు (జ్యోతిః) జ్ఞానప్రకాశకుడవు నగు నీవు (అర్వాఙ్) పతనమైనవారిని [నీచులను] ఉత్తములుగ నొనర్చుట నెరిగిన వాడవునై (స్వః) సుఖముతోకూడినవాడవు (న) అగుము. ॥౪౬॥

భావార్థము:-ఈ మంత్రమున ఉపమా, వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. రాజు ఉత్తమ శిక్షా బలములతో నుండి సేనలతో శత్రువుల పరాజితమొనర్చి సుఖవంతుడగునట్లు బుద్ధి మున్నగు సుగుణములతో అవిద్యద్వారా గలిగిన క్లేశములను దొలగించుకొని మానవులు సుఖముల ననుభవించవలెను. ॥౪౬॥

46.O learned person, be thou well-disposed towards, us, like a king with his armies. With these worshipful learned persons be thou for us the expositor of knowledge; and the uplifter of the down-trodden, granting us pleasure!.

౭౬౬. అగ్నిర్హోతారమిత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాడ్బ్రాహ్మీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః. పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నవ్విషయమే యిందు చెప్పబడెను.

౭౬౬ అగ్నిం హోతారం మన్యే దాస్వన్తం వసుం సూనుం సహసో జాతవేదసం

విప్రం న జాతవేదసమ్। య ఊర్ధ్వయా స్వధ్వరో దేవో దేవాచ్యా కృపా।

ఘృతస్య విభ్రాష్టిమను వష్టి శోచిషాఽఽజుహ్వానస్య సర్పిషః ॥౪౭॥

ప.విః- అగ్నిమ్, హోతారమ్, మన్యే, దాస్వన్తమ్, వసుమ్, సూనుమ్, సహసః, జాతవేదసమితి జాత + వేదసమ్, విప్రమ్, న, జాత + వేదసమితి జాత + వేదసమ్, యః, ఊర్ధ్వయా, స్వధ్వర ఇతి సు + అధ్వరః, దేవః దేవాచ్యా, కృపా, ఘృతస్య, విభ్రాష్టిమితి వి + భ్రాష్టిమ్, అను, వష్టి, శోచిషా, ఆజుహ్వానస్యేత్యా + జుహ్వానస్య, సర్పిషః ॥ ౪౭॥

పదార్థః :-(అగ్నిమ్) (హోతారమ్) సుఖదాతారమ్ (మన్యే) సత్కరోమి (దాస్వన్తమ్) దాతారమ్ (వసుమ్) ధనప్రదమ్ (సూనుమ్) పుత్రమివ (సహసః) బలిష్ఠస్య (జాతవేదసమ్) సర్వేషు జాతేషు పదార్థేషు విద్యమానమ్ (విప్రమ్) ఆప్తం మేధావినమ్ (న) ఇవ (జాతవేదసమ్) ప్రసిద్ధ ప్రజ్ఞమ్) (యః) (ఊర్ధ్వయా) ఉపరిగత్యా (స్వధ్వరః) శోభనకారిత్వాది అహింసనీయః (దేవః) దివ్యగుణః (దేవాచ్యా) దేవానఞ్చతి తయా (కృపా) సమర్థయా క్రియయా (ఘృతస్య) ఉదకస్య (విభ్రాష్టిమ్) వివిధా భ్రాష్టయః ప్రకాశాని యస్మింస్తమ్ (అను) (వష్టి) ప్రకాశతే (శోచిషా) దీప్త్యా (ఆజుహ్వానస్య) సమన్తాద్ధూయమానస్య (సర్పిషః) ఆజ్యస్య ॥ ౪౭ ॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! య ఊర్ధ్వయా స్వధ్వరో దేవాచ్యా కృపా దేవః శోచిషా ఽఽజుహ్వానస్య సర్పిషో ఘృతస్య విభ్రాష్టిమనువష్టి తం హోతారం జాతవేదసం సహసః సూనుమివ వసుం దాస్వంతం జాతవేదసమగ్నిం విప్రం న యథాఽహం మన్యే తథా యూయమపి మన్యధ్వమ్. ॥ ౪౭ ॥

భావార్థః :-అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యథా సుసేవితా విద్వాంసో విద్యాధర్మసుశిక్షాభిః సర్వానార్యాన్ సంపాదయన్తి తథా యుక్త్యా సేవితోఽగ్నిః స్వగుణకర్మస్వభావైః సర్వానున్నయతి ॥ ౪౭ ॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (యః) ఎవడు (ఊర్ధ్వయా) ఊర్ధ్వగతితోగూడ (స్వధ్వరః) శుభకర్మలచే అహింసాకరమగు (దేవాచ్యా) విద్వాంసుల సత్కారమునకు హేతువగు (కృపా) సమర్థమైన క్రియచే (దేవః) దివ్యగుణయుక్తుడు (శోచిషా) దీప్తితోగూడ (ఆజుహ్వానస్య) ఉత్తమముగా హవనమొనర్చిన (సర్పిషః)

ఘృతము మరియు (ఘృతస్య) జలముతో గూడ (విభ్రాష్టిమ్) వివిధ ప్రకారముల జ్యోతులను (అనుష్టి) ప్రకాశపరచుచున్నాడో, అట్టి (హోతారమ్) సౌఖ్యదాత (జాతవేదసమ్) ఉత్పన్నమైన సకలపదార్థములందును ప్రకాశమైయున్న (సహసః) వీర్యవంతుని (సూనుమ్) పుత్రునివలె (వసుమ్) ధనదాత (దాస్వన్తమ్) దానశీలుడు (జాతవేదసమ్) బుద్ధిశాలురందు ప్రసిద్ధుడు (అగ్నిమ్) తేజోవంతమగు అగ్ని (న) వలె (విప్రమ్) ఆప్తజ్ఞానిని నేను (మన్యే) సత్కారమొనర్తును. మీరును అట్లే ఓనర్చుడు. ॥౪౭॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ఉపమా, వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. చక్కగా సేవించబడిన విద్వాంసులు విద్య, ధర్మము, ఉత్తమ శిక్షణలచే ఎల్లరను ఆర్యులుగ నొనర్చునట్లే యుక్తియుక్తముగ సేవించబడిన యగ్ని తన గుణకర్మస్వభావములచే సకల ప్రాణులకు సుఖవృద్ధి గలిగించును. ॥౪౭॥

47 He, who with his superior knowledge, deserves harmlessness, is fit to be honoured by the learned, is powerful in deeds, is imbued with noble qualities, and displays diverse kinds of lusture, with extreme loveliness, by performing Haven, using ghee and water, him do I honour. He is the giver of happiness, the knower of all created objects, charitably disposed like the son of a great man, giver of gifts, foremost amongst the wise, and a trustworthy, highly learned person, brilliant like fire.

౭౬౭. అగ్నే త్వన్న ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, స్వరాడ్బ్రాహ్మీ బృహతీఛందః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమునే యిందు జెప్పెను.

౭౬౭ అగ్నే త్వన్నో అన్తమఽ ఉత త్రాతా శివో భవా వరూథ్యః।
వసురగ్నిర్వసుశ్రవాఽ అచ్ఛా నక్షి ద్యుమత్తమః రయిన్దాః।
తం త్వా శోచిష్ఠ దీదివః సుమ్నాయ నూనమీమహే సఖిభ్యః ॥౪౮॥

ప.వి:- అగ్నే, త్వమ్, నః, అన్తమః, ఉత, త్రాతా, శివః, భవ, వరూథ్యః, వసుః, అగ్నిః, వసుశ్రవా ఇతి వసు + శ్రవాః, అచ్ఛ, నక్షి, ద్యుమత్తమమితి ద్యుమత్ + తమమ్, రయిమ్, దాః, తమ్, త్వా, శోచిష్ఠ, దీదివ ఇతి దీది + వః, సుమ్నాయ, నూనమ్, ఈమహే, సఖిభ్య ఇతి సఖి + భ్యః ॥౪౮॥

పదార్థః :- (అగ్నే) విద్వన్ (త్వమ్) (నః) అస్మాకమ్ (అన్తమః) అతిశయేనాన్తికః. అన్తమానామిత్యన్తిక నా.. నిఘం.. ౨.౧౬ (ఉత) అపి (త్రాతా) రక్షకః (శివః) మఙ్గలకారీ (భవ) ద్వ్యచో౽తస్తిఙ ఇతి దీర్ఘః (వరూథ్యః) వరః (వసుః) ధనప్రదః (అగ్నిః) ప్రాపకః (వసుశ్రవాః) వసూని ధనాని శ్రవాంస్యన్నాని చ యస్మాత్సః (అచ్ఛ) అత్ర సంహితాయామితి దీర్ఘః (నక్షి) ప్రాప్నోమి. అత్ర ణక్ష గతావిత్యస్మాల్లడుత్తమైకవచనే౽డ్ వికరణయోరభావః (ద్యుమత్తమమ్) ప్రశస్తా దివః ప్రకాశా కామనా వా విద్యంతే యస్మిన్ సో౽తిశయిత స్తమ్ (రయిమ్) ధనమ్ (దాః) దదాతి. అత్రాప్యడభావః (తమ్) (త్వా)త్వామ్ (శోచిష్ఠ) అతిశయేన తేజస్విన్ (దీదివః) యే దీదయన్తి తే దీదయః ప్రకాశాస్తే బహవో విద్యన్తే యస్మిన్ తత్సంబుద్ధౌ (సుమ్నాయ) సుఖాయ (నూనమ్) నిశ్చితమ్ (ఈమహే) యాచామహే (సఖిభ్యః) మిత్రేభ్యః. ॥౪౮॥

అన్వయః :- హే అగ్నే! త్వం యథా౽యం వసుర్వసుశ్రవా అగ్నీ రయిన్దా దదాతి తథా నో౽స్మాక మన్తమస్త్రాతా వరూథ్య ఉతాపి శివో భవ. హే శోచిష్ఠ దీదివో విద్వన్! యథా వయం త్వా సఖిభ్యః సుమ్నాయ నూనమీమహే తథా తం త్వాం సర్వే మనుష్యా యాచన్తామ్. యథా౽హం ద్యుమత్తమం త్వామచ్ఛ నక్షి ప్రాప్నోమి తథా త్వమస్మాన్ప్రాప్నుహి. ॥ ౪౮॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా సుహృదో మిత్రాణిచ్ఛన్త్యున్నయన్తి తథా విద్వాన్ సర్వస్య మిత్రః సర్వాన్సుఖినః సమ్పాదయేత్. ॥ ౪౮ ॥

పదార్థము :- (అగ్నే) విద్వాంసుడా! (త్వమ్) నీ వెట్లు ఈ (వసుః) ధనదాత (వసుశ్రవాః) అన్నము మరియు ధనములకు హేతువునగు (అగ్నిః) అగ్ని (రయిమ్) ధనములను (దాః) ఇచ్చునో, అట్లే (నః) మాయొక్క (అన్తమః) అత్యంత సమీపస్థుడవు (త్రాతా) రక్షకుడవు (వరూథ్యః) శ్రేష్ఠుడవు (ఉత) మరియు (శివః) మంగళకారివి (భవ) అగుము. (శోచిష్ఠ) అతితేజస్వి (దీదివః) అతిప్రకాశయుక్తుడా, కామితములు గల విద్వాంసుడా మే మెట్లు (త్వా) నిన్ను (సఖిభ్యః) మిత్రులచే (సుమ్నాయ) సుఖములకొరకు (నూనమ్) నిశ్చయముగ (ఈమహే) ఆకాంక్షి[యాచి]స్తున్నామో, అట్లే (తమ్) అట్టి నిన్ను మానవులెల్లరును కోరుదురుగాక! నే నెట్లు (ద్యుమత్తమమ్) ప్రశంసనీయ ప్రకాశములతో గూడిన నిన్ను (అచ్ఛ) ఉత్తమరీతిలో (నక్షి) ప్రాప్తించుకొనుచున్నానో, అట్లేనీవును మమ్ము పొందుము. ॥౪౮॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రములో వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. ఒక సన్మిత్రుడు తన మిత్రుల శ్రేయస్సును గోరుచు వారికి ఉన్నతిని కలిగించునట్లు విద్వాంసులు సర్వజనమిత్రులై సకల జనమునకు సుఖముల నొనగూర్చవలెను. ॥౪౮॥

48.O learned person, be thou nearest friend, our protector, most prosperous, and blissful unto us, like fire that gives us riches, food-grains, and wealth. O learned person, actuated by noble aspirations, just as we pray unto thee with our friends for happiness, so may all pray. Just a I goodly meet thee full of desirable intentions, shouldst thou meet us!.

౭౬౮. యేన ఋషయ ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.
పునస్తమేవ విషయ మాహ. మఱల నా విషయమునే యిందు జెప్పెను.

౭౬౮ యేనఽఋషయస్తపసా సత్రమాయన్నిన్ధానాఽఅగ్నిం స్వరాభరన్తః।
తస్మిన్నహం నిదధే నాకేఽఅగ్నిం యమాహుర్మనవ స్తీర్ణబర్హిషమ్ ॥౪౯॥

ప.వి:-యేన, ఋషయః, తపసా, సత్రమ్, ఆయన్, ఇన్ధానాః, అగ్నిమ్, స్వః, ఆ + భరన్తః, తస్మిన్, అహమ్, ని, దధే, నాకే, అగ్నిమ్, యమ్, ఆహుః, మనవః, స్తీర్ణబర్హిషమితి స్తీర్ణ + బర్హిషమ్ ॥౪౯॥

పదార్థః :-(యేన) కర్మణా (ఋషయః) వేదార్థవేత్తారః (తపసా) ధర్మాఽనుష్ఠానేన (సత్రమ్) సత్రా సత్యం విద్యతే యస్మిన్ విజ్ఞానే తత్ (ఆయన్) ప్రాప్నుయుః (ఇన్ధానాః) ప్రకాశమానాః (అగ్నిమ్) విద్యుదాదిమ్ (స్వః) సుఖం (ఆభర్తనః) సమన్తాద్ధరన్తః (తస్మిన్) (అహమ్) (నిదధే) (నాకే) అవిద్యమానదుఃఖే సుఖే ప్రాప్తవ్యే సతి (అగ్నిమ్) ఉక్తమ్ (యమ్) (ఆహుః) వదన్తి (మనవః) మనన శీలా విద్వాంసః (స్తీర్ణబర్హిషమ్) స్తీర్ణమాచ్ఛాదితం బర్హిరన్తరిక్షం యేన తమ్. ॥ ౪౯ ॥

అన్వయః :-యేన తపసేన్ధానాః స్వరాభరన్త ఋషయః సత్రమగ్నిమాయంస్తస్మిన్నాకే మనవో యం స్తీర్ణబర్హిషమగ్నిమాహుస్తమహం నిదధే. ॥ ౪౯ ॥

భావార్థః :-యేన ప్రకారేణ వేదపారగాః సత్యమనుష్ఠాయ విద్యుదాదిపదార్థాన్ సమ్ప్రయుజ్య సమర్థా భవన్తి తేనైవ మనుష్యైః సమృద్ధియుక్తైర్భవితవ్యమ్. ॥ ౪౯ ॥

పదార్థము :-(యేన) ఎట్టి (తపసా) ధర్మానుష్ఠానరూప కర్మద్వారా (ఇన్ధానాః) ప్రకాశవంత (స్వః) సుఖములను (ఆభరన్తః) చక్కగా ధారణమొనర్చుచు (ఋషయః) వేదార్థములను చక్కగా నెరుగు ఋషులు (సత్రమ్) సత్యవిజ్ఞానముతో గూడిన (అగ్నిమ్) విద్యుత్తు మున్నగు అగ్నులు (ఆయన్) ప్రాప్తించుకొందురో (తస్మిన్) అట్టి కర్మద్వారా (నాకే) దుఃఖరహితము, ప్రాప్తించుకొనదగిన సుఖముల నిమిత్తము (మనవః) ఆలోచనా పరులగు విద్వాంసులు (యమ్) ఏది (స్తీర్ణబర్హిషమ్) ఆకాశమును కప్పివేయునట్టి (అగ్నిమ్) అగ్నిని (అహుః) చెప్పుదురో, దానిని (అహమ్) నేను (ని, దధే) ధరించెదను. ॥౪౯॥

భావార్థము :-వేదపారంగతులగు విద్వాంసులు సత్యము ననుష్ఠించి విద్యుత్తు మున్నగు పదార్థములను ఉపయోగపరచు సమర్థు లగునట్లు మనుష్యులు సమృద్ధవంతులు గావలెను. ॥౪౯॥

49. With whatever penance, the sages, well-read in vedic lore, securing illuminating pleasure, and full of true knowledge, explore fire; with similart devotion, for the acquisition of happiness, do I grasp the fire, described by the thoughtful learned persons as pervader of the atmosphere.

౫౦. తం పత్నీభిరిత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగార్షీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

విద్వద్భిః కథం భవితవ్యమిత్యాహ. విద్వాంసు లెటు లుండవలయును?

౫౦ తం పత్నీభిరను గచ్ఛేమ దేవాః పుత్రైర్భ్రాతృభిరుత వా హిరణ్యైః। నాకం

గృభ్ణానాః సుకృతస్య లోకే తృతీయే పృష్ఠే అధి రోచనే దివః॥౫౦॥

ప.విః-తమ్, పత్నీభిః, అను, గచ్ఛేమ, దేవాః, పుత్రైః, భ్రాతృభిరితి భ్రాతృ + భిః, ఉత, వా, హిరణ్యైః, నాకమ్, గృభ్ణానాః, సుకృతస్యేతి సు + కృతస్య, లోకే, తృతీయే, పృష్ఠే, అధి, రోచనే, దివః ॥౫౦॥

పదార్థః :-(తమ్) అగ్నిమ్ (పత్నీభిః) స్వస్వస్త్రీభిః (అను) (గచ్ఛేమ) (దేవాః) విద్వాంసః (పుత్రైః) వృద్ధావస్థాజన్యదుఃఖాత్త్రాతృభిః (భ్రాతృభిః) బన్ధుభిః (ఉత) (వా) అన్యైరనుక్తైః సమ్బన్ధిభిః (హిరణ్యైః) సువర్ణాదిభిః (నాకమ్) ఆనన్దమ్ (గృభ్ణానాః) గృహ్ణన్తః (సుకృతస్య) సుష్ఠుకృతస్య వేదోక్తకర్మణః (లోకే) ద్రష్టవ్యే స్థానే (తృతీయే) విజ్ఞానజే (పృష్ఠే) జ్ఞీప్సితే (అధి) ఉపరిభాగే (రోచనే) రుచికరే (దివః) ద్యోతనకర్మణః. ॥ ౫౦ ॥

అన్వయః :-హే దేవా విద్వాంసో! యథా యూయం తం గృభ్ణానా దివః సుకృతస్యాధిరోచనే తృతీయే పృష్ఠే లోకే వర్తమానాః పత్నీభిః పుత్రైర్భ్రాతృభిరుత వా హిరణ్యైః సహ నాకం గచ్ఛత తథైతైః సహితా వయమను గచ్ఛేమ. ॥౫౦॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః యథా విద్వాంసః స్వస్త్రీపుత్రభ్రాతృదుహితృమాతృపితృ భృత్యపార్శ్వస్థాన్ విద్యాసుశిక్షాభ్యాం ధార్మికాన్ పురుషార్థినః కృత్వా సన్తుష్టా భవన్తి తథైవ సర్వైరప్యనువర్త్యమ్. ॥౫౦॥

పదార్థము :-(దేవాః) విద్వాంసులారా! మీరెట్లు (తమ్) అట్టి పూర్వోక్తాగ్నిని (గృభ్ణానాః) గ్రహణమొనర్చుచు (దివః) ప్రకాశవంతులై (సుకృతస్య) చక్కని కర్మల (అధి) యందు లేక (రోచనే) రుచికారక (తృతీయే) విజ్ఞానముచేనైన (పృష్ఠే) తెలిసికొనయోగ్యమగు (లోకే) ఆలోచించదగిన లేక దర్శించదగిన

స్థానములందున్నట్టి (పత్నీభిః) తమ తమ స్త్రీలు (పుత్రైః) వృద్ధావస్థయందు గలుగు దుఃఖములనుండి రక్షించు పుత్రులు (భ్రాతృభిః) బంధువులు (ఉత, వా) మరియు ఇతర సంబంధీయులు (హిరణ్యైః) సువర్ణము మున్నగు ధనములతో గూడ (నాకమ్) ఆనందమును పొందునట్లు ఈ సమస్తముతోగూడ మేమును (అను, గచ్ఛేమ) అనుసరింతుముగాక! (క్రమాభివృద్ధిని సంపాదించుకొందుముగాక)! ॥౫౦॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. విద్వాంసులు తమ భార్యాపుత్రాదులు, మాతాపితరులు, బంధుమిత్రాదులు, ఇరుగు పొరుగువారెల్లరకును విద్య మరియు ఉత్తమ శిక్షణలచే ధర్మాత్ములు, పురుషార్థ పరులనుగజేసి తృప్తి, ఆనందములనొందునట్లు సకలమానవులును అట్లొనర్చవలెను. ॥౫౦॥

50.O learned person, just as ye, mastering that fire, engaged in the performance of virtuous vedic deeds, residing in a beautiful, knowable, pleasant place, built scientifically, attain to happiness with your wives, sons, brothers, other relatives, and with gold, so may we also be happy in all these respects!.

౭౭౦.ఆ వాచ ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, స్వరాడార్షీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

ఈశ్వరవద్రాజ్ఞా కిం కార్యమిత్యాహ. ఈశ్వరుని వలె రాజేమి యొనర్చ వలయును?

౭౭౦ ఆ వాచో మధ్యమరుహద్ భురణ్యురయమగ్నిః సత్పతిశ్చేకితానః। పృష్ఠే

పృథివ్యా నిహితో దవిద్యుతదధస్పదం కృణుతాం యే పృతన్యవః ॥౫౧॥

ప.వి:- ఆ, వాచః, మధ్యమ్, అరుహత్, భురణ్యుః, అయమ్, అగ్నిః, సత్పతిరితి సత్ + పతిః, చేకితానః, పృష్ఠే, పృథివ్యాః, నిహిత ఇతి ని+హితః, దవిద్యుతత్, అధస్పదమ్, అధః పదమిత్యధః + పదమ్, కృణుతామ్, యే, పృతన్యవః ॥౫౧॥

పదార్థః :-(ఆ) (వాచః) (మధ్యమ్) మధ్యే భవమ్ (అరుహత్) రోహతి (భురణ్యుః) పోషకః (అయమ్) (అగ్నిః) విద్వాన్ (సత్పతిః) సతాం పాలకః (చేకితానః) విజ్ఞానయుక్తః (పృష్ఠే) ఉపరిభాగే (పృథివ్యాః) భూమేః (నిహితః) నితరాం ధృతః (దవిద్యుతత్) ప్రకాశయతి (అధస్పదమ్) నీచాధికారమ్ (కృణుతామ్) కరోతు (యే) (పృతన్యవః) యుద్ధాయాత్మనః పృతనాం సేనామిచ్ఛవః.॥ ౫౧ ॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! చేకితానః సత్పతిర్భవాన్ వాచో మధ్యం ప్రాప్య యథాఽయం భురణ్యు రగ్నిః పృథివ్యాః పృష్ఠే నిహితో దవిద్యుతదారుహత్తేన యే పృతన్యవస్తానన్వధస్పదం కృణుతామ్.॥ ౫౧ ॥

భావార్థః :- విద్వాంసో రాజానో యథేశ్వరో బ్రహ్మాణ్డస్య మధ్యే సూర్యం నిధాయ సర్వాన్ సుఖేనోపకరోతి తథైవ రాజ్యమధ్యే విద్యాబలే ధృత్వా శత్రూన్ జిత్వా ప్రజాస్థాన్ మనుష్యానుపకుర్యుః ॥౫౧॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! (చేకితానః) విజ్ఞానివి (సత్పతిః) శ్రేష్ఠుల రక్షకుడవునగు నీవు (వాచః) వాణియొక్క (మధ్యమ్) మధ్యన జరిగిన యుపదేశములను పొంది యెట్లు (అయమ్) ఈ (భురణ్యుః) పుష్టికర్తయగు (అగ్నిః) విద్వాంసుడు (పృథివ్యాః) భూమి (పృష్ఠే) పైన (నిహితః) నిరంతరము స్థిరపరచెనో (దవిద్యుతత్) ఉపదేశములచే ఎల్లరను ప్రకాశపరచునో మరియు ధర్మముపై (ఆ, అరుహత్) ఆరూఢమగు చున్నాడో, ఆతనితో (యే) ఎవరు (పృతన్యవః) యుద్ధముకొరకు సైన్యములను గోరుదురో వారిని (అధస్పదమ్) తమ అధికారమునుండి పతనము జెందునట్లు (కృణుతామ్) చేయుము. ॥౫౧॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుడు విశ్వమునందు సూర్యలోకమును స్థాపనమొనర్చి సకల ప్రాణులకు సుఖము ప్రసాదించునట్లు, రాజు రాజ్యమునందు విద్య, ధనము, బలములను ధరింపజేసి, శత్రువులను జయించి ప్రజలకు సుఖము గలిగించునట్టి ఉపకారముల నొనర్చునట్లు విద్వాంసులు ప్రయత్నించవలెను. ॥౫౧॥

51.O learned person, full of knowledge, protector of the virtuous, having understood the essence of vedic speech, cast under foot those who would fight against him, who is well read, firmly established on the earth, benefits all with his advice, and sticks to religion!.

౭౭౧. అయమగ్నిరిత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

ధార్మికజనవదితరైర్వర్తితవ్యమిత్యాహ. ధర్మాత్ములవలె నితరులును ప్రవర్తించవలయును.

౭౭౧ అయమగ్నిర్వీరతమో వయోధాః సహస్రియో ద్యోతతామప్రయుచ్ఛన్ ।
విభ్రాజమానః సరిరస్య మధ్య ఉప ప్ర యాహి దివ్యాని ధామ ॥౫౨॥

ప. విః- అయమ్, అగ్నిః, వీరతమ ఇతి వీర+తమః, వయోధా ఇతి వయః+ధాః, సహస్రియః, ద్యోతతామ్, అప్రయుచ్ఛన్నిత్య ప్ర+యుచ్ఛన్, విభ్రాజమాన ఇతి వి+భ్రాజమానః, సరిరస్య, మధ్యే, ఉప, ప్ర, యాహి, దివ్యాని, ధామ ॥౫౨॥

పదార్థః :- (అయమ్) (అగ్నిః) పావక ఇవ సేనాపతిః (వీరతమః) వేతి స్వబలేన శత్రుబలం వ్యాప్నోతి సోఽతిశయితః (వయోధాః) యః సర్వేషాం జీవనం దధాతి సః (సహస్రియః) సహస్రేణాసఙ్ఖ్యాతేన యోద్ధృసమూహేన సమ్మితస్తుల్యః (ద్యోతతామ్) ప్రకాశతామ్ (అప్రయుచ్ఛన్) అప్రమాద్యన్

(విభ్రాజమానః) విశేషేణ విద్యాన్యాయాభ్యాం దేదీప్యమానః (సరిరస్య) అంతరిక్షస్య (మధ్యే) (ఉప) (ప్ర) (యాహి) ప్రాప్నుహి (దివ్యాని) (ధామ) జన్మకర్మస్థానాని. ॥ ౫౨ ॥

అన్వయః:-యోఽయం వీరతమో వయోధాః సహస్రియః సరిరస్య మధ్యే విభ్రాజమానోఽప్రయుచ్ఛన్నగ్ని రివ స భవాన్ ద్యోతతామ్. దివ్యాని ధామ ధామాని త్వముపప్రయాహి. ॥ ౫౨ ॥

భావార్థః :- మనుష్యా ధార్మికైర్జనైః సహోషిత్వా ప్రమాదం విహాయ జితేన్ద్రియత్వేన జీవనం వర్ధయిత్వా విద్యాధర్మానుష్ఠానేన పవిత్రా భూత్వా పరోపకారిణః సన్తు. ॥ ౫౨ ॥

పదార్థము :-ఏ (అయమ్) ఈతడు (వీరతమః) స్వశక్తిచే శత్రువులందు వ్యాప్తుడో మరియు నీవు (వయోధాః) సకల ప్రాణుల జీవనమును ధారణమొనర్చువాడవు (సహస్రియః) అసంఖ్యాక యోధులవంటి యోధుడవు (సరిరస్య) ఆకాశము (మధ్యే) మధ్యన (విభ్రాజమానః) విశేషముగ విద్యలు మరియు న్యాయముచే ప్రకాశితుడవు (అప్రయుచ్ఛన్) ప్రమాదరహితుడవు (అగ్నిః) అగ్నివంటి సేనాపతివగు నీవు (ద్యోతతామ్) ప్రకాశితుడవుగమ్ము. మరియు (దివ్యాని) ఉత్తమ (ధామ) జన్మ, కర్మ, స్థానములను (ఉప, ప్ర యాహి) ప్రాప్తింపజేయుము. ॥౫౨॥

భావార్థము :-మానవులు ధర్మాత్ములతో నివసించుచు, ఆలస్యప్రమాదములను వదలి, జితేంద్రియత్వముతో ఆయువును వృద్ధిపరచుకొని విద్యాధర్మములను చక్కగా ననుష్ఠించుచు పవిత్రవంతులై పరోపకారులై యుండవలయును. ॥౫౨॥

52.May this commander of the army, most manly, supporter of the lives of all, powerful like thousand soldiers, shining with knowledge and justice like sun in the midst of heaven free from carelessness, shine, and attain to nice birth, deeds and position.

౭౭౨.సంప్రచ్యవధ్వమిత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగార్షీ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

కథం వివాహం కృత్వా కిం కుర్యాతామిత్యాహ.

స్త్రీ పురుషులు వివాహమాడి ఏమి యొనర్చవలెను?

౭౭౨ సంప్రచ్యవధ్వముప సంప్రయాతాగ్నే పథో దేవయానాన్ కృణుధ్వమ్। పునః కృణ్వానా పితరా యువానాఽన్వాతాᳬसीత్ త్వయి తన్తుమేతమ్ ॥౫౩॥

ప.విః-సంప్రచ్యవధ్వమితి సమ్ + ప్రచ్యవధ్వమ్, ఉప, సంప్రయాతేతి సమ్ + ప్రయాత, అగ్నే, పథః, దేవయానానితి దేవ + యానాన్, కృణుధ్వమ్, పునరితి పునః, కృణ్వానా పితరా,

యువానా, అన్వాతాం॑సీదిత్యను + ఆతాం॑సీత్, త్వయి, తన్తుమ్, ఏతమ్ ॥53॥

పదార్థః :-(సంప్రచ్యవధ్వమ్) సమ్యగ్గచ్ఛత (ఉప) (సంప్రయాత) సమ్యక్ ప్రాప్నుత (అగ్నే) విద్వన్! (పథః) మార్గాన్ (దేవయానాన్) దేవా ధార్మికా యాన్తి యేషు తాన్ (కృణుధ్వమ్) కురుత (పునః) (కృణ్వానా) కుర్వన్తౌ (పితరా) పాలకౌ మాతాపితరౌ (యువానా) పూర్ణయువావస్థౌ. అత్ర సర్వత్ర విభక్తేరాకారాదేశః (అన్వాతాంసీత్) పశ్చాత్ సమన్తాత్తనుతామ్. అత్ర వచనవ్యత్యయేన ద్వివచనస్థాన ఏకవచనమ్ (త్వయి) పితామహే విద్యమానే సతి (తన్తుమ్) సన్తానమ్ (ఏతమ్) గర్భాధానాదిరీత్యా యథోక్తమ్. ॥53॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యూయం విద్యా ఉపసంప్రయాత దేవయానాన్ పథః సంప్రచ్యవధ్వం ధర్మం కృణుధ్వమ్. హే అగ్నే! త్వయి పితామహే విద్యమానే సతి పితరా బ్రహ్మచర్యం కృణ్వానా యువానా భూత్వా స్వయంవరం వివాహం కృత్వా పునరేతం తన్తుమన్వాతాంసీత్ ॥ 53 ॥

భావార్థః :-కుమారా ధర్మేణ సేవితబ్రహ్మచర్యేణ పూర్ణా విద్యా అధీత్య స్వయం ధార్మికా భూత్వా పూర్ణయువావస్థాయాం ప్రాప్తాయాం కన్యానాం పురుషాః పురుషాణాం చ కన్యాః పరీక్షాం కృత్వాఽత్యన్తప్రీత్యాఽఽకర్షితహృదయాః స్వేచ్ఛయా వివాహం విధాయ ధర్మేణ సంతానానుత్పాద్య సేవయా మాతాపితరౌ చ సన్తోష్యాప్తానాం విదుషాం మార్గం సతతమన్వాయయుః. యథా సరలాన్ ధర్మమార్గాన్కుర్యుస్తథైవ భూమి జలాన్తరిక్షమార్గానపి నిష్పాదయేరన్. ॥ 53 ॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! మీరు విద్యలను (ఉపసంప్రయాత) చక్కగా పొందుడు (దేవయానాన్) ధార్మికుల (పథః) మార్గములందు (సంప్రచ్యవధ్వమ్) చక్కగా నడుపుడు. ధర్మమును (కృణుధ్వమ్) చక్కగా అవలంబించుడు (అగ్నే) విద్వాంసుడవగు పితామహా! (త్వయి) నీ వుండుకాలమందే (పితరా) రక్షణయొనర్చు మాతాపితరులు, నీయొక్క పుత్రాదులు బ్రహ్మచర్యమును (కృణ్వానా) ఆచరించుచు (యువానా) పూర్ణయువావస్థను పొంది, స్వయంవర వివాహమొనర్చుకొని (పునః) తరువాత (ఏతమ్) గర్భాధానాది రీతులచే (తన్తుమ్) సంతానమును (తన్వాతాంసీత్) అనుకూలవంతముగ నుత్పన్నపరచి సుయోగ్యుల నొనర్చ వలయును. ॥53॥

భావార్థము :-యువతీయువకులు ధర్మయుక్తముగ సేవించిన బ్రహ్మచర్యముచే పూర్ణ విద్యలను పొంది ధర్మాత్ములై పూర్ణయువావస్థయందు కన్యలుపురుషులు పరస్పరము పరీక్షించుకొని అత్యంత ప్రీతి, మనస్సులచే పరస్పరము ఆకర్షించుకొని ఇచ్ఛాపూర్తిగ వివాహముచేసికొనవలయును. ధర్మానుకూలముగ సంతానములను గని సేవాశుశ్రూషల ద్వారా తమ తల్లిదండ్రులను సంతోషపరచవలెను. ఆప్తవిద్వాంసుల మార్గమున నిరంతరము నడచుచు ధర్మమార్గమును సుగమ మొనర్చవలెను. అదే విధముగ స్థల, జల, అంతరిక్ష మార్గములను సైతము సరళమొనర్చవలెను. ॥53॥

53.O people, learn well all sciences, follow the path of the virtuous, be religious - minded. O learned grandfather, in thy lifetime, let thy sons, leading a life of

Brahmcharya, in the bloom of their youth, marry according to their own selection, and produce afterwards children according to the rules of eugenics!.

౭౭౩.ఉద్బుధ్యస్వేత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౭౭౩ ఉద్బుధ్యస్వాగ్నే ప్రతి జాగృహి త్వమిష్టాపూర్తే సꣳ సృజేథామయం చ ।

అస్మిన్త్సధస్థే అధ్యుత్తరస్మిన్ విశ్వే దేవా యజమానశ్చ సీదత ॥౫౪॥

ప.విః-ఉత్, బుధ్యస్వ, అగ్నే, ప్రతి, జాగృహి, త్వమ్, ఇష్టాపూర్తే ఇతీష్టా + పూర్తే,సమ్, సృజేథామ్, అయమ్, చ, అస్మిన్, సధస్థ ఇతి సధ + స్థే, అధి, ఉత్తరస్మిన్నిత్యుత్ + తరస్మిన్, విశ్వే, దేవాః, యజమానః, చ, సీదత ॥౫౪॥

పదార్థః :- (ఉత్) ఉత్కృష్టరీత్యా (బుధ్యస్వ) జానీహి (అగ్నే) విద్యయా సుప్రకాశితే స్త్రీ పురుష వా (ప్రతి) (జాగృహి) అవిద్యానిద్రాం త్యక్త్వా విద్యయా చేత (త్వమ్) స్త్రీ (ఇష్టాపూర్తే) ఇష్టం సుఖం విద్వత్సత్కరణమీశ్వరారాధనం సత్సంగతికరణం సత్యవిద్యాదిదానం చ పూర్తం పూర్ణం బలం బ్రహ్మచర్యం విద్యాలంకరణం పూర్ణం యౌవనం పూర్ణం సాధనోపసాధనం చ తే (సమ్) సమ్యక్ (సృజేథామ్) నిష్పాదయేతమ్. అత్ర వ్యత్యయేనాత్మనేపదమ్ (అయమ్) పురుషః (చ) (అస్మిన్) వర్తమానే (సధస్థే) సహస్థానే (అధి) ఉపరి (ఉత్తరస్మిన్) ఆగామిని (విశ్వే) సర్వే (దేవాః) విద్వాంసః (యజమానః) పురుషః (చ) స్త్రీ (సీదత) అవస్థితా భవత ॥ ౫౪ ॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! త్వముద్బుధ్యస్వ, సర్వాన్ ప్రతి జాగృహి, త్వమయం చాస్మిన్త్సధస్థ ఉత్తరస్మింꣳశ్చ సదేష్టాపూర్తే సంసృజేథామ్. విశ్వే దేవా యజమానశ్చాత్రాస్మిన్నధి సీదత. ॥ ౫౪ ॥

భావార్థః :-యథాఽగ్నియజమానౌ సుఖం పూర్ణాం సామగ్రీం చ సాధ్నుతస్తథా కృతవివాహాః స్త్రీ పురుషా అస్మిన్ జగతి సమాచరన్తు. యదా వివాహాయ దృఢప్రీతీ స్త్రీపురుషౌ భవేతాం తదా విదుష ఆహూయైతేషాం సన్నిధౌ వేదోక్తాః ప్రతిజ్ఞాః కృత్వా పతిః పత్నీ చ భవేతామ్. ॥ ౫౪ ॥

పదార్థము :-(అగ్నే) ఉత్తమ విద్యలచే ప్రకాశితులగు స్త్రీ పురుషులారా! [స్త్రీ మరియు పురుషుడా] (ఉద్బుధ్యస్వ) ఉత్తమ జ్ఞానమును పొంది ఎల్లరయెడ (ప్రతి, జాగృహి) అవిద్య [అజ్ఞాన] రూప నిద్రను వదలి విద్యద్వారా చేతనమునొందుము (త్వమ్) స్త్రీవగు నీవు (చ) మరియు (అయమ్) ఈ పురుషుడు

ఇరువురును (అస్మిన్) ఇప్పటి కలిసియున్న ఏక స్థానమున మరియు (ఉత్తరస్మిన్) రాబోవు కాలమందును సదా (ఇష్టాపూర్తే) ఇష్టాపూర్తములనగా:- విద్వాంసుల సత్కారము, ఈశ్వరారాధన, సత్సాంగత్యము, సత్యవిద్యలు మున్నగువాని దానము ఇవి ఇష్టములు. సంపూర్ణబలము, బ్రహ్మచర్యము, విద్యయొక్క శోభను వృద్ధిపరచుట, పూర్ణయువావస్థ మరియు సాధనోపసాధనములు ఇవన్నియు పూర్తములు. ఈ రెండింటిని (సం, సృజేథామ్) సాధించుకొనుడు (విశ్వే) సకల (దేవాః) విద్వాంసులు (చ) మరియు (యజమానః) యజ్ఞమొనర్చువాడు, నీవును ఈ యేక స్థానమందు (అధి, సీదత) ఉన్నత పూర్వకముగ స్థిరపడుదురుగాక. ॥౫౪॥

భావార్థము :- అగ్నిద్వారా సుగంధితమగు హోమముచే ఇష్టసుఖములనిచ్చుచు యజ్ఞకర్తయొక్క యజ్ఞ సామగ్రిని పూర్ణపరచునట్లు ఉత్తమవివాహమొనర్చుకొనిన స్త్రీపురుషులు ఉత్తమాచరణ గలవారై యుండవలెను. వివాహముకొరకు దృఢప్రీతిగల స్త్రీపురుషులు విద్వాంసులను బిలుచుకొని వారి సమక్షమున వేదోక్త ప్రతిజ్ఞల నొనర్చి పతీపత్నులు గానగును. ॥౫౪॥

54.O highly learned man or woman acquire knowledge thoroughly, avoid ignorance, and be full of learning. Thou wife and this husband both, in this present place and in future, should acquire desired happiness, honour the learned, pray to God, keep good company, give true knowledge as a free gift, possess full strength, cultivate Brahmcharya, acquire the glory of knowledge, attain to puberty, and try for the attainment of final beatitude through helpful means!.

Let all the learned and the sacrificers be seated in this place.

౨౨౪. యేన వహసీత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౨౨౪ యేన వహసి సహస్రం యేనాగ్నే సర్వవేదసమ్।

తేనేమం యజ్ఞం నో నయ స్వర్దేవేషు గన్తవే ॥౫౫॥

ప.వి:-యేన, వహసి, సహస్రమ్, యేన, అగ్నే, సర్వవేదసమితి సర్వ + వేదసమ్, తేన, ఇమమ్, యజ్ఞమ్, నః, నయ, స్వః, దేవేషు, గన్తవే ॥౫౫॥

పదార్థః :-(యేన) ప్రతిజ్ఞాతేన కర్మణా (వహసి) (సహస్రమ్) అసంఖ్యం గృహాశ్రమవ్యవహారం (యేన) విజ్ఞానేన (అగ్నే) విద్వన్ విదుషి! వా (సర్వవేదసమ్) సర్వైర్వేదైరుక్తం కర్మ (తేన) (ఇమమ్) గృహాశ్రమమ్ (యజ్ఞం) సంగంతవ్యమ్ (నః) అస్మాన్ (నయ) (స్వః) సుఖమ్ (దేవేషు) విద్వత్సు (గన్తవే) గన్తుం ప్రాప్తుమ్ ॥ ౫౫ ॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! త్వం దేవేషు స్వర్గన్తవే యేన సహస్రం వహసి యేన సర్వవేదసం వహసి తేనేమం యజ్ఞం నోఽస్మాన్నయ. ॥ ౫౫ ॥

భావార్థః :-వివాహప్రతిజ్ఞా స్వీయమపి ప్రతిజ్ఞా కారయితవ్యా. హే స్త్రీపురుషౌ! యువాం యథా స్వహితాయాచరతం తథాస్మాకం మాతాపిత్రాచార్యాతిథీనాం సుఖాయాపి సతతం వర్తేయాథామితి. ॥౫౫॥

పదార్థము :-(అగ్నే) విద్వాంస, విదుషీ స్త్రీ లేక పురుషుడా! నీవు (దేవేషు) విద్వాంసులందు (స్వః) సుఖముల (గన్తవే) ప్రాప్తికొరకు (యేన) ప్రతిజ్ఞాయుక్తమైన ఏ కర్మచే (సహస్రమ్) గృహాశ్రమముయొక్క అసంఖ్యాక వ్యవహారములను (వహసి) పొందుచున్నావో మరియు (యేన) ఏ విజ్ఞానముచే (సర్వవేదసమ్) సకల వేదోక్తకర్మలను యథావతుగ నొనర్చుచున్నావో (తేన) దానిచే (ఇమమ్) ఈ గృహాశ్రమరూప (యజ్ఞమ్) సంగతియోగ్యమగు యజ్ఞమును (నః) మాకు (నయ) ప్రాప్తింప జేయుము. ॥౫౫॥

భావార్థము:-''ఓ వధూవరులారా! మీ రుభయులును మీ హితమునకై యాచరించునట్లే తల్లిదండ్రులు, ఆచార్యులు, అతిథులమగు మా సుఖముకొరకును మీరు నిరంతరము యత్నించు''డని పురోహితుడు వివాహకాలమున వధూవరులచే ప్రతిజ్ఞ జేయించవలయును. ॥౫౫॥

55.O learned man or woman, just as thou, for the happiness of the wise, with a resolute vow, solvest the thousand problems of domestic life, and with knowledge observest the injunction of the vedas, so help us in discharging our domestic duties!.

౨౨౫. అయం త ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౨౨౫ అయం తే యోనిర్ఋత్వియో యతో జాతోఽ అరోచథాః।

తఞ్జానన్నగ్నఽ ఆ రోహాథా నో వర్ద్ధయా రయిమ్ ॥౫౬॥

ప.వి:-అయమ్, తే, యోనిః ఋత్వియః, యతః, జాతః, అరోచథాః, తమ్, జానన్, అగ్నే, ఆ, రోహ, అథ, నః, వర్ద్ధయ, రయిమ్ ॥౫౬॥

పదార్థః :-(అయమ్) (తే) తవ (యోనిః) గృహమ్ (ఋత్వియః) ఋతుః ప్రాప్తోఽస్య సః (యతః) యస్య విద్యాధ్యయనస్యాధ్యాపనస్య చ సకాశాత్ (జాతః) జాతా చ (అరోచథాః) ప్రదీప్యేథాః (తమ్) (జానన్) జానన్తి చ (అగ్నే) విద్వన్ విదుషి చ (ఆ) (రోహ) (అథ) ఆనన్తర్యే. నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః (నః) అస్మాకమ్ (వర్ద్ధయ) అన్యేషామపీతి దీర్ఘః (రయిమ్) సంపత్తిమ్ ॥ ౫౬ ॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! యో౽యం తే తవ ఋత్వియో యోనిరస్తి యతో జాతో జాతా త్వం చారోచథాస్తం జానన్ జానన్తీ చారోహాథ నో రయిం వర్ధయ ॥ ౫౬ ॥

భావార్థః :-వివాహే స్త్రీపురుషాభ్యామియమపి ద్వితీయా ప్రతిజ్ఞా కారయితవ్యా, యేన బ్రహ్మచర్యేణ యయా విద్యయా చ యువాం స్త్రీపురుషౌ కృతకృత్యౌ భవథస్తత్తాం చ సదైవ ప్రచారయతమ్. పురుషార్థేన ధనాదికం చ వర్ధయిత్వైతత్ సన్మార్గే నీతమ్. ఇత్యేతత్ సర్వం హేమన్తస్య ఋతోర్వ్యాఖ్యానం సమాప్తమ్. ॥ ౫౬ ॥

పదార్థము :-(అగ్నే) విదుషీ, లేక విద్వాంసా! (అయమ్) ఈ (తే) నీయొక్క (ఋత్వియః) ఋతువు [ఋతుకాలము] లేక సమయము ప్రాప్తించిన (యోనిః) ఏ గృహము గలదో (యతః) ఏ విద్యల నభ్యసించుటచే (జాతః) ప్రసిద్ధుడవు లేక ప్రసిద్ధురాలివగు నీవు (అరోచథాః) ప్రకాశిత (రాలి)వగుచున్నావో (తమ్) దానిని (జానన్) ఎరుగుచు (ఆ, రోహ) ధర్మముపై ఆరూఢులై (అథ) ఆ పిదప (నః) మాయొక్క (రయిమ్) సంపదలను (వర్ధయ) వృద్ధిపరచవలెను. ॥౫౬॥

భావార్థము :-"ఓ దంపతులారా! ఏ బ్రహ్మచర్యము, ఏ విద్యల ద్వారా మీరిరువురు కృతకృత్యులగుదురో వానిని సదా ప్రజలందు ప్రచారమొనర్చుడు. మరియు పురుషార్థముతో ధనము మున్నగు పదార్థములను పెంపొందించి వానిని సన్మార్గములందు వ్యయపరచుచుండు" డనియును ప్రతిజ్ఞ చేయించవలెను. (ఇది హేమంతఋతువ్యాఖ్యానము పూర్తియైనదని ఎరుగవలెను). ॥౫౬॥

56.O learned man or woman, this is thy house comfortable in all seasons. Stick fast to religion keeping in mind the education received, whereby thou hast attained to name and fame. Cause then our riches to increase!.

౭౭౬. తపశ్చేత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, శిశిరర్తుర్దేవతా. స్వరాడుత్కృతిశ్ఛందః, షడ్జః స్వరః.

అథ శిశిరస్య ఋతోర్వర్ణనమాహ. ఇందు శిశిర ఋతువు వర్ణన చేయబడుచున్నది.

౭౭౬ తపశ్చ తపస్యశ్చ శైశిరావృతూ౽ అగ్నేరన్తః శ్లేషో౽సి కల్పేతాం
ద్యావాపృథివీ కల్పన్తామాప ఓషధయః కల్పన్తామగ్నయః పృథఙ్మమ
జ్యైష్ఠ్యాయ సవ్రతాః। యే౽ అగ్నయః సమనసో౽న్తరా ద్యావాపృథివీ౽
ఇమే। శైశిరావృతూ౽అభికల్పమానా౽ ఇన్ద్రమివ దేవా అభిసంవిశన్తు
తయా దేవతయా౽ఙ్గిరస్వద్ ధ్రువే సీదతమ్ ॥౫౭॥

ప.విః–తపః, చ, తపస్యః, చ, శైశిరౌ, ఋతూ ఇత్యృతూ, అగ్నేః, అన్తఃశ్లేష ఇత్యన్తః + శ్లేషః, అసి, కల్పేతామ్, ద్యావాపృథివీ ఇతి ద్యావాపృథివీ, కల్పన్తామ్, ఆపః, ఓషధయః, కల్పన్తామ్, అగ్నయః పృథక్, మమ, జ్యైష్ఠ్యాయ, సవ్రతా ఇతి స + వ్రతాః, యే, అగ్నయః, సమనస ఇతి స + మనసః, అన్తరా, ద్యావాపృథివీ ఇతి ద్యావాపృథివీ, ఇమే ఇతీమే, శైశిరౌ, ఋతూ ఇత్యృతూ, అభికల్పమానా ఇత్యభి + కల్పమానాః, ఇన్ద్రమివేతీన్ద్రమ్ + ఇవ, దేవాః, అభిసంవిశన్త్విత్యభిసమ్+విశన్తు, తయా, దేవతయా, అఙ్గిరస్వత్, ధ్రువే ఇతి ధ్రువే, సీదతమ్॥౫౭॥

పదార్థః :-(తపః) యస్తాపహేతుః స మాఘో మాసః (చ) (తపస్యః) తపో ధర్మో విద్యతేఽస్మిన్ స ఫాల్గునో మాసః (చ) (శైశిరౌ) శిశిరర్త్తౌ భవౌ (ఋతూ) స్వలిఙ్గప్రాపకౌ (అగ్నేః) (అన్తఃశ్లేషః) మధ్యప్రవేశః (అసి) (కల్పేతామ్) (ద్యావాపృథివీ) (కల్పన్తామ్) (ఆపః) (ఓషధయః) (కల్పన్తామ్) (అగ్నయః) పావకాః (పృథక్) (మమ) (జ్యైష్ఠ్యాయ) (సవ్రతాః) సమాననియమాః (యే) (అగ్నయః) (సమనసః) సమానమనో నిమిత్తాః (అన్తరా) మధ్యే (ద్యావాపృథివీ) ప్రకాశభూమీ (ఇమే) (శైశిరౌ) శిశిర ఋతుసంపాదకౌ (ఋతూ) (అభికల్పమానాః) సంపాదయన్తః (ఇన్ద్రమివ) ఐశ్వర్యమివ (దేవాః) విద్వాంసః (అభిసంవిశన్తు) (తయా) (దేవతయా) పూజ్యతమయా వ్యాప్తయా బ్రహ్మాఖ్యయా సహ (అఙ్గిరస్వత్) ప్రాణవత్ (ధ్రువే) దృఢే (సీదతమ్) సీదతః. ॥ ౫౭ ॥

అన్వయః :-హే ఈశ్వర! మమ జ్యైష్ఠ్యాయ తపశ్చ తపస్యశ్చ శైశిరావృతూ సుఖకారకౌ భవతః. త్వం యయోరగ్నే రన్తః శ్లేషోఽసి తాభ్యాం ద్యావాపృథివీ కల్పేతామాప ఓషధయశ్చ కల్పన్తామ్. సవ్రతా అగ్నయః పృథక్ కల్పన్తాం యే సమనసోఽగ్నయ ఇమే ద్యావాపృథివీ అన్తరా శైశిరావృతూ అభికల్పమానాః సన్తి తానిన్ద్రమివ దేవా అభిసంవిశన్తు. హే స్త్రీపురుషౌ! యువాం తయా దేవతయా సహాఙ్గిరస్వద్ వర్త్తమానౌ ధ్రువే ద్యావా పృథివీ ఇవ సీదతమ్. ॥ ౫౭ ॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. మనుష్యైః ప్రత్యృతుసుఖమీశ్వరాదేవ యాచనీయమ్. ఈశ్వరస్య విద్యుదన్తః ప్రవిష్టత్వాత్సర్వే పదార్థాః స్వస్వనియమేన సమర్థా భవన్తి. విద్వాంసః సర్వపదార్థగతవిద్యుదగ్నీనాం గుణదోషాన్ విజానన్తు. స్త్రీపురుషౌ గృహాశ్రమే స్థిరమతీ శైశిరం సుఖం భుఞ్జాతామ్. ॥ ౫౭ ॥

పదార్థము :- ఓ పరమేశ్వరా! (మమ) నాయొక్క (జ్యైష్ఠ్యాయ) జ్యేష్ఠత్వముకొరకు (తపః) తాపమును పెంపొందించుటకు హేతువగు మాఘమాసము (చ) మరియు (తపస్యః) తాపముచే గూడిన ఫాల్గుణమాసము (చ) ఈ రెండును (శైశిరౌ) శిశిరఋతువునందు ప్రఖ్యాతము (ఋతూ) తమ చిహ్నములను ప్రాప్తిని గలిగించు సుఖదాయకములై యుండును. నీవు ఏ రెండింటికి (అగ్నేః) అగ్నికిగూడ (అన్తఃశ్లేషః) మధ్యన ప్రవిష్టమై (అసి) ఉన్నావో, ఆ రెండింటిచే (ద్యావాపృథివీ) ఆకాశము, భూమి (కల్పేతామ్) సమర్థవంతమగు గాక! (ఆపః) జలము (ఓషధయః) ఓషధులు (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతమగుగాక! (సవ్రతాః) ఒకేవిధమగు నియమమందుగల (అగ్నయః) విద్యుత్తు మున్నగు అగ్నులు (పృథక్) వేర్వేరుగా (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతములగుగాక! (యే) ఏవి (సమనసః) ఒకేవిధముగ మనస్సునకు నిమిత్తములై యున్నవియో అవి (అగ్నయః) విద్యుత్తు మున్నగు అగ్నులు (ఇమే) ఈ (ద్యావాపృథివీ) ఆకాశము మరియు భూమికి (అన్తరా) మధ్యన జరుగునట్టి (శైశిరా) శిశిరఋతు సాధకములగు (ఋతూ) మాఘ, ఫాల్గుణమాసములను (అభికల్పమానాః) సమర్థవంతమొనర్చునో అట్టి యగ్నులందు (ఇన్ద్రమివ) ఐశ్వర్యములవలె (దేవాః) విద్వాంసులు (అభిసంవిశన్తు) జ్ఞానపూర్వకముగ ప్రవేశించెదరుగాక! ఓ స్త్రీపురుషులారా! మీరిరువురును (తయా) ఆ (దేవతయా) పూజాయోగ్యుడు, సర్వవ్యాపకుడు జగదీశ్వరుడగు నా దేవతతోగూడ (అఙ్గిరస్వత్) ప్రాణములవలె నుండి ఈ భూమ్యాకాశములవలె (ధ్రువే) దృఢముగా (సీదతమ్) స్థిరమైయుండుడు. ॥౫౭॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు ఉపమాలంకారము గలదు. మానవులు సకల ఋతువులందును ఈశ్వరునితో మాత్రమే సుఖముల నర్జించవలయును. ఆయన విద్యుదగ్నులందును వ్యాప్తమైయున్నాడు. కావుననే సకల పదార్థములు తమనియమకార్యములందు సమర్థవంతమగుచున్నవి. విద్వాంసులు సమస్త వస్తువులందు వ్యాప్తమైయున్న విద్యుద్రూపాగ్నుల గుణదోషముల నెరుగవలయును. స్త్రీపురుషులు గృహాశ్రమమందు స్థిరచిత్తులై శిశిరఋతువు సుఖముల ననుభవించవలెను. ॥౫౭॥

57.O God, for my prosperity, the Magh (January-February) an Phagan (February-March) these two months constituting the dewy-winter, add to my pleasure. Thou pervadest them and fire!. In those months let sky and earth, and water be pleasure-giving. Let medicinal plants grow in them. Let lightning-fires, following the same laws, be separately useful to us. These lightening-fires residing in between the Sky and Earth, unanimously the cause of Dewy-winter, create the Magh and Phagam months. The learned should use these mighty fires. Just as the Sky and Earth, through the dispensation of God work to gether like breath, so should you wife and husband live constantly to gether.

౨౨౭.పరమేష్ఠీత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, విదుషీ దేవతా, భురిక్ బ్రాహ్మీ బృహతీ ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

స్త్రియా కిం కార్యమిత్యాహ. స్త్రీ ఏమి చేయువలయును?

౭౭౭ పరమేష్ఠీ త్వా సాదయతు దివస్పృష్ఠే జ్యోతిష్మతీమ్ ।
విశ్వస్మై ప్రాణాయాపానాయ వ్యానాయ విశ్వం జ్యోతిర్యచ్ఛ ।
సూర్యస్తేఽధిపతిస్తయా దేవతయాఽఙ్గిరస్వద్ ధ్రువా సీద ॥౫౮॥

ప. విః–పరమేష్ఠీ, పరమేష్ఠీతి పరమే+స్థీ, త్వా, సాదయతు, దివః, పృష్ఠే, జ్యోతిష్మతీమ్, విశ్వస్మై, ప్రాణాయ, అపానాయేత్యప + ఆనాయ, వ్యానాయేతి వి + ఆనాయ, విశ్వమ్, జ్యోతిః, యచ్ఛ, సూర్యః, తే, అధిపతిరిత్యధి + పతిః, తయా, దేవతయా, అఙ్గిరస్వత్, ధ్రువా, సీద ॥౫౮॥

పదార్థః :-(పరమేష్ఠీ) పరమ ఆకాశేఽభివ్యాప్య స్థితః (త్వా) (సాదయతు) స్థాపయతు (దివః) ప్రకాశస్య (పృష్ఠే) ఉపరి (జ్యోతిష్మతీమ్) ప్రశస్తాని జ్యోతీంషి జ్ఞానాని విద్యన్తేఽస్యాం తామ్ (విశ్వస్మై) సర్వస్మై (ప్రాణాయ) (అపానాయ) (వ్యానాయ) (విశ్వమ్) సర్వమ్ (జ్యోతిః) ప్రకాశమ్ (యచ్ఛ) (సూర్యః) సూర్య ఇవ వర్తమానః (తే) తవ (అధిపతిః) స్వామీ (తయా) పత్యాఖ్యయా (దేవతయా) దివ్యగుణయుక్తయా (అఙ్గిరస్వత్) (ధ్రువా) దృఢా (సీద) స్థిరా భవ. ॥ ౫౮ ॥

అన్వయః :-హే స్త్రి! పరమేష్ఠీ జ్యోతిష్మతీం త్వా దివస్పృష్ఠే విశ్వస్మై ప్రాణాయాపానాయ వ్యానాయ సాదయతు త్వం విశ్వం జ్యోతిః సర్వాభ్యః స్త్రీభ్యో యచ్ఛ. యస్యాస్తే తవ సూర్య ఇవాధిపతిరస్తి తయా దేవతయా సహ వర్తమానాఽఙ్గిరస్వద్ ధ్రువా సీద. ॥ ౫౮ ॥

భావార్థః:-అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యేన పరమేశ్వరేణ యః శరద్భృతూ రచితస్తస్యోపాసనా పురస్సరం తం యుక్త్యా సేవిత్వా స్త్రీపురుషాః సుఖం సదా వర్ధయన్తు. ॥ ౫౮ ॥

పదార్థము :-ఓ స్త్రీ! (పరమేష్ఠీ) మహదాకాశమునందు వ్యాప్తమై, స్థితమైయున్న పరమేశ్వరుడు (జ్యోతిష్మతీమ్) ప్రశస్తజ్ఞానముగల (త్వా) నిన్ను (దివః) ప్రకాశము యొక్క (పృష్ఠే) ఉత్తమ భాగమున (విశ్వస్మై) సర్వ (ప్రాణాయ) ప్రాణము (అపానాయ) అపానము (వ్యానాయ) వ్యానము మున్నగు వాయువుల యథార్థ క్రియ జరుగుటకై (సాదయతు) స్థిరపరచుగాక. నీవు సకల స్త్రీల కొరకు (విశ్వమ్) సమస్త (జ్యోతిః) జ్ఞానప్రకాశమును (యచ్ఛ) ఇచ్చుచుండుము. ఏ (తే) నీయొక్క (సూర్యః) సూర్యునివంటి తేజస్వియగు

(అధిపతిః) స్వామిగలడో (తయా) అట్టి (దేవతయా) శ్రేష్ఠగుణములుగల పతితో గూడ వర్తమానమైయుండి (అజ్గిరస్వత్) సూర్యునివలె (ధ్రువా) దృఢముగా (సీద) స్థిరముగ నుండుము. ॥౫౮॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు ఉపమా మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. పరమేశ్వరుడు ఏ ఋతువులను మానవకల్యాణమునకై రచించినాడో అట్టి పరమేశ్వరుని యుపాసనా పూర్వకముగ ఈ ఋతువులను యుక్తిపూర్వకముగ సేవించుచు స్త్రీ పురుషులు సదా సుఖముల వృద్ధి పరచవలెను. ॥౫౮॥

58.O woman, may God seat thee, full of admirable knowledge, on the back of learning, for strengthening the Pran, Apan and Vyan breaths of all thy family members. Diffuse the full light of knowledge to all women!.

Remain tenaciously firm like the sun, with thy husband, endowed with noble traits, and lustrous like the sun.

౭౭౮.లోకం పృణేత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, ఇంద్రాగ్నీ దేవతే, విరాడనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మయ్యదియే.

౭౭౮ లోకం పృణ ఛిద్రం పృణాథో సీద ధ్రువా త్వమ్ ।

ఇన్ద్రాగ్నీ త్వా బృహస్పతిరస్మిన్ యోనావసీషదన్ ॥౫౯॥

ప.విః-లోకమ్, పృణ, ఛిద్రమ్, పృణ, అథో ఇత్యథో, సీద, ధ్రువా, త్వమ్, ఇన్ద్రాగ్నీ, ఇతీన్ద్రాగ్నీ, త్వా, బృహస్పతిః, అస్మిన్, యోనౌ, అసీషదన్నిత్యసీసదన్ ॥౫౯॥

పదార్థః :-(లోకమ్) ఇమం పరం చ (పృణ) సుఖయ (ఛిద్రమ్) (పృణ) పిపూర్ధి (అథో) (సీద) (ధ్రువా) నిశ్చలా (త్వమ్) (ఇన్ద్రాగ్నీ) ఇన్ద్రః పరమైశ్వర్యశ్చాగ్నిర్విజ్ఞాతా చ తౌ (త్వా) త్వామ్ (బృహస్పతిః) అధ్యాపకః (అస్మిన్) (యోనౌ) గృహాశ్రమే (అసీషదన్) సాదయన్తు. ॥౫౯॥

అన్వయః :-హే స్త్రి! త్వం లోకం పృణ ఛిద్రం పృణ ధ్రువా సీదాథో ఇన్ద్రాగ్నీ బృహస్పతిశ్చాస్మిన్ యోనౌ త్వాఽసీషదన్. ॥౫౯॥

భావార్థః :- సుదక్షయా స్త్రియా గృహకృత్య సాధనాని పూర్ణాని కృత్వా కార్యాణి సాధనీయాని. విదుషాం విదుషీణాం చ గృహాశ్రమకృత్యేషు ప్రీతి ర్యథా స్యాత్తథోపదేష్టవ్యమ్. ॥౫౯॥

పదార్థము :-ఓ మహిళామణీ! (త్వమ్) నీవు(లోకమ్) ఇహపరలోకములను (పృణ) సుఖవంతమొనర్చుము (ఛిద్రమ్) నీ లోపములను (పృణ) సవరించుకొనుము (ధ్రువా) నిశ్చలత్వముతో

(సీద) గృహమందుండుము (అథో) ఆ తరువాత (ఇన్ద్రాగ్నీ) ఉత్తమ జ్ఞాన ధనముల కధిపతి మరియు (బృహస్పతిః) అధ్యాపక విద్వాంసుడు (అస్మిన్) ఈ (యోనౌ) గృహాశ్రమమందు (త్వా) నిన్ను (అసీషదన్) స్థిరపరచుగాక. ॥౫౯॥

భావార్థము :-చతురురాండ్రగు ఉత్తమ మహిళలు ఉత్తమ సాధనములను సమకూర్చుకొని సకల గృహకార్యములను సాధించవలయును. విదుషీ, విద్వాంసులు గృహాశ్రమ కర్తవ్యములను గూర్చి వారికి ఉపదేశించవలయును. ॥౫౯॥

59.O woman, make this life and the next comfortable, Remove thy weaknesses; and stay at home with firmness of purpose May the glorious, learned teachers establish thee in this domestic life!.

౭౭౯. తా అస్యేత్యస్య ప్రియమేధా ఋషిః, ఆపో దేవతాః, విరాడనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

అథ రాజప్రజా ధర్మ మాహ. రాజప్రజా ధర్మమును చెప్పెను.

౭౭౯ తా౨ అస్య సూదదోహసః సోమꣳ శ్రీణన్తి పృశ్నయః।

జన్మన్దేవానాం విశస్త్రిష్వారోచనే దివః ॥౬౦॥

ప.విః-తాః, అస్య, సూదదోహస ఇతి సూద + దోహసః, సోమమ్, శ్రీణన్తి, పృశ్నయః, జన్మన్, దేవానామ్, విశః, త్రిషు, ఆ, రోచనే, దివః ॥౬౦॥

పదార్థః :-(తాః) (అస్య) సభాధ్యక్షస్య (సూదదోహసః) సూదాః పాకకర్తారో దోహసః ప్రపూరకాశ్చ యాసు తాః (సోమమ్) సోమవల్ల్యాద్యోషధిరసాన్వితం పాకమ్ (శ్రీణన్తి) పచన్తి (పృశ్నయః) ప్రష్టారః (జన్మన్) జన్మని (దేవానామ్) విదుషామ్ (విశః) యా విశన్తి (త్రిషు) వేదరీత్యా కర్మోపాసనాజ్ఞానేషు (ఆ) (రోచనే) ప్రకాశనే (దివః) ద్యోతనాత్మకస్య పరమాత్మనః ॥ ౬౦ ॥

అన్వయః :-యా విద్యాసుశిక్షాన్వితా దేవానాం జన్మన్ పృశ్నయః సూదదోహసస్త్రిషు దివో రోచనే చ ప్రవర్తమానా విశః సన్తి తా అస్య సోమమాశ్రీణన్తి. ॥ ౬౦ ॥

భావార్థః :-ప్రజాపతిభిః సర్వాః ప్రజాః విద్యాసుశిక్షాగ్రహణే నియోజనీయాః ప్రజాశ్చ నియుఞ్జన్తు. నహ్యే తేన వినా కర్మోపాసనాజ్ఞానేశ్వరాణాం యథార్థో బోధో భవితుమర్హతి. ॥ ౬౦ ॥

పదార్థము :-ఉత్తమ విద్యా శిక్షణలతో గూడిన (దేవానామ్) విద్వాంసుల (జన్మన్) జన్మవిషయమున (పృశ్నయః) ప్రశ్నించువారు (సూదదోహసః) పాచకులు, కార్యనిర్వహణా చతురులు (త్రిషు) వేదోక్త జ్ఞాన,

కర్మ, ఉపాసనముల మరియు (దివః) సకలజనుల అంతఃకరణములందు ప్రకాశించు పరమాత్మయొక్క (రోచనే) ప్రకాశమునందు (విశః) ఏ ప్రజలుగలరో (తాః) వారు (అస్య) ఈ సభాధ్యక్షుడగు రాజుకై (సోమమ్)సోమవల్లి మున్నగు ఓషధీరసములచే గూడిన భోజ్యపదార్థములను (ఆ) అన్నివైపులనుండి (శ్రీణన్తి) పాకమొనర్చెదరు. ॥౬౦॥

భావార్థము :- ప్రజాపాలకులు సకల ప్రజలను విద్య మరియు ఉత్తమశిక్షణలను పొందుటకై నియుక్త పరచుట యోగ్యము. ప్రజలును స్వయముగా నియుక్తులు గావలయును. ఇట్లుగానిచో జ్ఞాన కర్మోపాసనలు మరియు ఈశ్వరుని పొందు యథార్థ బోధ (జ్ఞానము) కలుగజాలదు. ॥౬౦॥

60.The subjects endowed with knowledge and good training, enquiring about the birth of the learned, equipped with cooks and servants expert in the performance of their duties, devoted to vedic action, worship, and knowledge, living in the presence of the Effulgent God, provide every where, for their ruler edible foods mixed with the juices of medicinal herbs.

౭౮౦.ఇంద్రం విశ్వా ఇత్యస్య మధుచ్ఛందా ఋషిః, ఇంద్రో దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౭౮౦ ఇన్ద్రం విశ్వా అవీవృధన్ త్సముద్రవ్యచసం గిరః ।

రథీతమꣳ రథీనాం వాజానాꣳసత్పతిం పతిమ్ ॥౬౧॥

ప.విః- ఇన్ద్రమ్, విశ్వాః, అవీవృధన్, సముద్రవ్యచసమితి సముద్ర + వ్యచసమ్, గిరః, రథీతమమ్, రథితమమితి రథి + తమమ్, రథీనామ్, రథినామితి రథి + నామ్, వాజానామ్, సత్పతిమితి సత్ + పతిమ్, పతిమ్. ॥౬౧॥

పదార్థః :- (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యయుక్తం సభేశమ్ (విశ్వాః) అఖిలాః (అవీవృధన్) వర్ధయన్తు (సముద్రవ్యచసమ్) సముద్రస్యాన్తరిక్షస్య వ్యచో వ్యాప్తిర్యస్య తమ్ (గిరః) విద్యాసుశిక్షాన్వితా వాణ్యః (రథీతమమ్) అతిశయితో రథీ.అత్ర ఈద్రథినః ౮.౨.౧౭.ఇతి వార్తికేన ఈకారాదేశః (రథీనామ్) శూరవీరాణామ్ మధ్యే. అత్రాన్యేషామితి దీర్ఘః (వాజానామ్) విజ్ఞానవతామ్ (సత్పతిమ్) సతాం వ్యవహారాణాం విదుషాం వా పాలకమ్ (పతిమ్) స్వామినమ్. ॥ ౬౧॥

అన్వయః :- విశ్వా గిరః సముద్రవ్యచసం రథీనాం రథీతమం వాజానాం సత్పతిం ప్రజానాం పతిమిన్ద్ర మవీ వృధన్॥ ౬౧ ॥

భావార్థః :- రాజప్రజాజనా రాజధర్మయుక్తమీశ్వరమివ వర్తమానం న్యాయాధీశం సభాపతిం సతతం ప్రోత్సాహయన్తు, ఏవం సభాపతిరేతాం శ్చ.॥ ౬౧ ॥

పదార్థము :-(విశ్వా) సమస్త (గిరః) విద్య మరియు శిక్షణతో గూడిన వాణులు (సముద్రవ్యచసమ్) ఆకాశమువలె వ్యాప్తులగు (రథీనామ్) శూరవీరులందు (రథీతమమ్) ఉత్తమ శూరపరాక్రమశాలురు (వాజానామ్) విజ్ఞానశాలుర (సత్పతిమ్) సత్యవ్యవహారములను, విద్వాంసుల రక్షకుడు మరియు ప్రజల (పతిమ్) స్వామియు (ఇన్ద్రమ్) శ్రేష్ఠసంపదలయుక్తుడగు సభాపతి రాజును (అవీవృధన్) అభివృద్ధి నొందించవలయును.।౬౧॥

భావార్థము :- రాజు మరియు ప్రజలు రాజధర్మయుక్తుడు ఈశ్వరునివలె న్యాయకారియగు సభాపతిని నిరంతరము ప్రోత్సాహపరచుచుండవలయును. ఇదేవిధముగ సభాపతియును ప్రజలను, రాజపురుషులను ప్రోత్సహించవలెను.।౬౧॥

61.May all sacred songs coupled with knowledge and learning, magnify the king, full of wealth, protector of the doings of the learned, and master of the people, most valiant among the valorous, extensive in fame like the sky.

౭౮౧. ప్రోథదశ్వ ఇత్యస్య వశిష్ఠ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాట్త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౭౮౧ ప్రోథదశ్వో న యవసేఽవిష్యన్యదా మహః సంవరణాద్వ్యస్థాత్।
ఆదస్య వాతోఽ అను వాతి శోచిరధ స్మ తే వ్రజనం కృష్ణమస్తి ।౬౨॥

ప.విః-ప్రోథత్, అశ్వః, న, యవసే, అవిష్యన్, యదా, మహః, సంవరణాదితి సమ్ + వరణాత్, వి, అస్థాత్, ఆత్, అస్య, వాతః, అను, వాతి, శోచిః, అధ, స్మ, తే, వ్రజనమ్, కృష్ణమ్, అస్తి ।౬౨॥

పదార్థః :- (ప్రోథత్) పర్యాప్నుయాత్ (అశ్వః) వాజీ (న) ఇవ (యవసే) బుసాద్యాయ (అవిష్యన్) రక్షణాదికం కుర్వన్ (యదా) (మహః) మహతః (సంవరణాత్) ఆచ్ఛాదనాత్ (వి) (అస్థాత్) తిష్ఠేత్ (ఆత్)(అస్య) (వాతః) గన్తా (అను) (వాతి) గచ్ఛతి (శోచిః) ప్రకాశః (అధ) అథ (స్మ) ఏవ (తే) తవ (వ్రజనమ్) గమనమ్ (కృష్ణమ్) కర్షకమ్ అస్తి.।౬౨॥

అన్వయః :- హే రాజన్! భవాన్ యవసేఽశ్వో న ప్రజాః ప్రోథత్. యదా మహః సంవరణాదవిష్యన్ వ్యస్థాదాదస్య తే తవ వ్రజనం కృష్ణం శోచిరస్తి. అధ స్మాస్య తవ వాతోఽనువాతి.॥౬౨॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. యథా పాలనాత్తురంగాః పుష్టా భూత్వా కార్యసిద్ధిక్షమా భవన్తి తథైవ న్యాయేన సంపాలితాః ప్రజాః సన్తుష్టా భూత్వా రాజ్యం వర్ధయన్తి. ॥ ౬౨ ॥

పదార్థము :- ఓ రాజన్! నీవు (యవసే) దాణా మున్నగువానికొరకు (అశ్వః) అశ్వము (న) వలె ప్రజలను (పోథత్) సమర్థపరచుము (యదా) ఎప్పుడైతే (మహః) గొప్ప (సంవరణాత్) ఆచ్ఛాదనము [పరదా, కప్పు] నుండి (అవిష్యన్) రక్షణజేయుచు (వ్యస్థాత్) స్థిరపడుదువో (ఆత్) మరల (అస్య) ఇట్టి (తే) నీయొక్క (వ్రజనమ్) నడచు మరియు (కృష్ణమ్) ఆకర్షించునట్టి (శోచిః) ఏ ప్రకాశము (అస్తి) కలదో (అధ) ఆ తరువాత(స్మ) నిశ్చయముగ నీ (వాతః) కాల్బలములు(అను, వాతి) నిన్ననుసరించి నడతురు గాక. ॥౬౨॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. రక్షించ(శిక్షించ)బడిన అశ్వములు పుష్టివంతములై కార్యములను సాధించునట్లు న్యాయముచే రక్షించబడిన ప్రజలు సంతుష్టులై రాజ్యమును పెంపొందించుచుందురు. ॥౬౨॥

62 O King, just as thou makest the horse strong with fodder, so shouldst thou make thy subjects strong, so that they may be well established, shielded and protected by thee. When thou marchest forth with thy attractive splendour; thy followers march in thy wake!.

౭౮౨.ఆయోష్ట్వేత్యస్య వశిష్ఠ ఋషిః, విదుషీ దేవతా, విరాట్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

విదుష్యా కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. విదుషీ(స్త్రీ) ఏమి చేయవలయును?

౭౮౨ ఆయోష్ట్వా సదనే సాదయామ్యవతశ్ఛాయాయాᳪ సముద్రస్య హృదయే।
రశ్మీవతీం భాస్వతీమా యా ద్యాం భాస్యా పృథివీమోర్వన్తరిక్షమ్ ॥౬౩॥

ప.విః-ఆయోః, త్వా, సదనే, సాదయామి, అవతః, ఛాయాయామ్, సముద్రస్య, హృదయే, రశ్మీవతీమ్, రశ్మివతీమితి, రశ్మివతీమ్, భాస్వతీమ్, ఆ, యా, ద్యామ్, భాసి, ఆ, పృథివీమ్, ఆ, ఉరు, అన్తరిక్షమ్ ॥౬౩॥

పదార్థః :-(ఆయోః) న్యాయానుగామినో దీర్ఘజీవితస్య (త్వా) త్వామ్ (సదనే) స్థానే (సాదయామి) (అవతః) రక్షణాది కుర్వతః (ఛాయాయామ్) ఆశ్రయే (సముద్రస్య) (హృదయే) మధ్యే (రశ్మీవతీమ్)

ప్రశస్తవిద్యాప్రకాశయుక్తామ్. అత్రాన్యేషామపీతి దీర్ఘః (భాస్వతీమ్) దేదీప్యమానామ్ (ఆ) (యా) (ద్యామ్) ప్రకాశమ్ (భాసి) దీపయసి (ఆ) (పృథివీమ్) భూమిమ్ (ఆ) (ఉరు) (అన్తరిక్షమ్) ఆకాశమ్. ।౬౩ ॥

అన్వయః :-హే స్త్రి! యా త్వం ద్యాం పృథివీమన్తరిక్షముర్వ్యాభాసి తాం రశ్మీవతీం భాస్వతీం వా త్వామాయోః సదనేఽవతశ్చాయాయామాసాదయామి సముద్రస్య హృదయేఽహమాసాదయామి.।౬౩॥

భావార్థః :-హే స్త్రి! సమ్యక్పాలకస్య పత్యుః సదనే తదాశ్రయే సముద్రవదక్షోభాం హృద్యాం త్వాం స్థాపయామి త్వం గృహాశ్రమధర్మం ప్రకాశ్య పత్యాదీన్ సుఖయ త్వాం చైతే సుఖయన్తు. ॥ ౬౩ ॥

పదార్థము :- ఓ మహిళామణీ! (యా) ఏ నీవు (ద్యామ్) ప్రకాశము (పృథివీమ్) భూమి (అన్తరిక్షమ్) ఆకాశమును (ఉరు) గొప్పగ (ఆ, భాసి) ప్రకాశమొనర్చుచున్నావో, అట్టి (రశ్మీవతీమ్) శుద్ధ విద్యాప్రకాశములతో గూడ (భాస్వతీమ్) శోభించుదానవగు (త్వా) నిన్ను (ఆయోః) న్యాయానుకూలముగ నడచు చిరంజీవియగు పురుషుని (సదనే) స్థానమునందు మరియు (అవతః) రక్షణ మున్నగునవి యొనర్చువాని (ఛాయాయామ్) ఆశ్రయమునందు (ఆ, సాదయామి) చక్కగా స్థిరపరచుచున్నాను. మరియు (సముద్రస్య) అంతరిక్షము (హృదయే) మధ్య (ఆ) అన్నివిధములుగా నేను స్థిరపరచుచున్నాను. ।౬౩॥

భావార్థము :- ఓ మహిళారత్నమా! చక్కగా పాలించునట్టి పతియొక్క ఆశ్రయమున సముద్రమువంటి చంచలరహితువు, గంభీరయుక్తురాలవు, ప్రియవతివి యగు నిన్ను స్థిరపరతును. నీవు గృహాశ్రమమునందు ధర్మమును ప్రకాశపరచుచుండుము పతి మున్నగు వారిని సుఖముగ నుంచుము. నీ పతియును నిన్ను సుఖవంతురాలిగా నుంచును గాక! ।౬౩॥

63.O woman, thou illuminest the Sky, the Earth, and airs broad realm between them. Thou art full of grace, and the light of pure knowledge, I set thee in the house of thy husband, who will live long, I place thee under his care thy protector. I set thee in his heart, deep like the ocean.

౨౮౩.పరమేష్ఠీత్యస్య వశిష్ఠ ఋషిః, పరమాత్మా దేవతా, ఆకృతిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

దమ్పతీభ్యాం కథం భవితవ్యమిత్యాహ.

స్త్రీ పురుషులు పరస్పర మెటు లుండవలయును?

౨౮౩ పరమేష్ఠీ త్వా సాదయతు దివస్పృష్ఠే వ్యచస్వతీం ప్రథస్వతీం దివం యచ్ఛ

దివం దృఁహ దివం మా హిఁసీః। విశ్వస్మై ప్రాణాయాపానాయ

వ్యానాయోదానాయ ప్రతిష్ఠాయై చరిత్రాయ। సూర్యస్త్వాఽభిపాతు

మహ్యా స్వస్త్యా ఛర్దిషా శన్తమేన తయా దేవతయా౭ఙ్గిరస్వద్
ధ్రువే సీదతమ్॥౬౪॥

ప.వి:-పరమేష్ఠీ, పరమేష్ఠీతి పరమే + స్థీ, త్వా, సాదయతు, దివః, పృష్ఠే, వ్యచస్వతీమ్, ప్రథస్వతీమ్, దివమ్, యచ్ఛ, దివమ్, దృగ్ంహ, దివమ్, మా, హిగ్ంసీః, విశ్వస్మై, ప్రాణాయ, అపానాయేత్యప + ఆనాయ, వ్యానాయేతి వి + ఆనాయ, ఉదానాయేత్యుత్ + ఆనాయ, ప్రతిష్ఠాయై, ప్రతిష్ఠాయా ఇతి ప్రతి + స్థాయై, చరిత్రాయ, సూర్యః, త్వా, అభి, పాతు, మహ్యా, స్వస్త్యా, ఛర్దిషా, శన్తమేనేతి శమ్+తమేన, తయా, దేవతయా, అఙ్గిరస్వత్, ధ్రువే, సీదతమ్॥౬౪॥

పదార్థః :-(పరమేష్ఠీ) పరమాత్మా (త్వా) త్వాం సతీం స్త్రియమ్ (సాదయతు) (దివః) కమనీయస్య గృహస్థవ్యవహారస్య (పృష్ఠే) ఆధారే (వ్యచస్వతీమ్) ప్రశస్తవిద్యావ్యాపికామ్ (ప్రథస్వతీమ్) బహుః ప్రథః ప్రఖ్యాతిః ప్రశంసా విద్యతే యస్యాం తామ్ (దివమ్) న్యాయప్రకాశమ్ (యచ్ఛ) దేహి (దివమ్) విద్యాసూర్యమ్ (దృంహ) (దివమ్) ధర్మప్రకాశమ్ (మా) (హింసీః) హింస్యాః (విశ్వస్మై) సమగ్రాయ (ప్రాణాయ) జీవనసుఖాయ (అపానాయ) దుఃఖనివృత్తయే (వ్యానాయ) వివిధవిద్యావ్యాప్తయే (ఉదానాయ) ఉత్కృష్టబలాయ (ప్రతిష్ఠాయై) సర్వత్ర సత్కారాయ (చరిత్రాయ) సత్కర్మానుష్ఠానాయ (సూర్యః) చరాచరాత్మేశ్వరః (త్వా) త్వామ్ (అభి) సర్వతః (పాతు) రక్షతు (మహ్యా) మహత్యా (స్వస్త్యా) సత్క్రియయా (ఛర్దిషా) సత్యాసత్యదీప్తేన (శన్తమేన) అతిశయసుఖేన (తయా) (దేవతయా) (అఙ్గిరస్వత్) (ధ్రువే) పురుషః స్త్రీ చ (సీదతమ్) ॥ ౬౪ ॥

అన్వయః :- హే స్త్రి! పరమేష్ఠీ విశ్వస్మై ప్రాణాయాపానాయ వ్యానాయోదానాయ ప్రతిష్ఠాయై చరిత్రాయ దివస్పృష్ఠే ప్రథస్వతీం వ్యచస్వతీం యాం త్వా త్వాం సాదయతు సా త్వం దివం యచ్ఛ. దివం దృంహ. దివం మా హింసీః. సూర్యో మహ్యా స్వస్త్యా శన్తమేన ఛర్దిషా త్వా౭భిపాతు. స పతిస్త్వం చ తయా దేవతయా౭ఙ్గిరస్వద్ ధ్రువే సీదతమ్. ॥ ౬౪ ॥

భావార్థః :- పరమేశ్వర ఆజ్ఞాపయతి యథా శిశిరర్తుః సుఖప్రదో భవతి తథా స్త్రీపురుషౌ పరస్పరం సంతుష్టౌ భూత్వా సర్వాణ్యుత్తమాని కర్మాణ్యనుష్ఠాయ దుష్టాని త్యక్త్వా పరమేశ్వరోపాసనయా చ సతతం ప్రమోదేతామ్. ॥ ౬౪ ॥

పదార్థము :- ఓ మహిళామణీ! (పరమేష్ఠీ) పరమాత్మ (విశ్వస్మై) సమగ్ర (ప్రాణాయ) జీవన సుఖము (అపానాయ) దుఃఖనివృత్తి (వ్యానాయ) నానావిధవములగు విద్యలప్రాప్తి (ఉదానాయ) ఉత్తమబలము (ప్రతిష్ఠాయై) సర్వత్ర సత్కారము (చరిత్రాయ) శ్రేష్ఠకర్మల యనుష్ఠానములకై (దివః) మనోహరమగు గృహస్థ వ్యవహారముల (పృష్ఠే) ఆధారమున (ప్రథస్వతీమ్) ప్రసిద్ధమగు గొప్ప ప్రశంసగల (వ్యచస్వతీమ్) ప్రశంసనీయ విద్యలందు వ్యాప్తమైన ఏ (త్వా) నిన్ను (సాదయతు) స్థిరపరచెనో, అట్టి నీవు (దివమ్) న్యాయప్రకాశమును (యచ్ఛ) ఇచ్చుచుండుము (దివమ్) విద్యారూప సూర్యుని (దృంహ) దృఢపరచుము (దివమ్) ధర్మప్రకాశమును (మా, హింసీః) నష్టపరచకుము (సూర్యః) చరాచర విశ్వనాయకుడగు ఈశ్వరుడు (మహ్యా) మహా ఉత్తమ (స్వస్త్యా) సత్కారము (శన్తమేన) అత్యంత సుఖము మరియు (ఛర్దిషా) సత్యాసత్యముల ప్రకాశముచే (త్వా) నిన్ను (అభిపాతు) అన్నివైపులనుండి రక్షించుగాక! అట్టి నీ పతి, నీవు మీయిరువురును (తయా) (దేవతయా) పరమేశ్వర దేవతతో (అఙ్గిరస్వత్) ప్రాణములవలె (ధ్రువే) దృఢముగ [నిశ్చలముగ] (సీదతమ్) స్థిరముగ నుండుడు. ॥౬౪॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరు డిట్లాజ్ఞాపించుచున్నాడు. ''ఓ స్త్రీపురుషులారా! శిశిరఋతువు సుఖదాయకముగ నుండునట్లు మీరిరువురును పరస్పరము సుఖసంతోషములతో నలరారుచుండుడు. సమస్త శ్రేష్ఠకర్మల ననుష్ఠాన మొనర్చుచు, దుష్టకర్మలను పరిత్యజించుచు పరమేశ్వరోపాసనల ద్వారా నిరంతరము ఆనందముగ నుండుడు''. ॥౬౪॥

64.O woman, God places thee, worthy of praise and well-read, in charge of the house, for the full enjoyment of life, for the eradication of misery, for the acquisition of knowledge, for amassing strength, for eliciting universal respect, and for the improvement of character!.

Spread thou the light of justice, strengthen the lustre of learning. Violate not the truths of religion.

God guards thee on all sides, bestowing due respect and extreme delight; and distinguishing truth from untruth.

May thou and thy husband live constantly together, holding God dear as life.

౭౮౪. సహస్రస్యేత్యస్య మధుచ్ఛన్దా ఋషిః, విద్వాన్ దేవతా, విరాడనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. మరల మానవు లేమి చేయవలెను.

౭౮౪ సహస్రస్య ప్రమాసి సహస్రస్య ప్రతిమాసి సహస్రస్యోన్మాసి

సాహస్రోఽసి సహస్రాయ త్వా ॥౬౫॥

ప.వి:-సహస్రస్య ప్రమేతి ప్ర + మా, అసి, సహస్రస్య ప్రతిమేతి ప్రతి + మా, అసి, సహస్రస్య, ఉన్మేత్యుత్ + మా, అసి, సాహస్రః, అసి, సహస్రాయ, త్వా ॥65॥

పదార్థః :- (సహస్రస్య) అసంఖ్యపదార్థయుక్తస్య జగతః (ప్రమా) ప్రమాణం యథార్థవిజ్ఞానమ్ (అసి) (సహస్రస్య) అసంఖ్యపదార్థవిశేషస్య (ప్రతిమా) ప్రతిమీయన్తే పరిమీయన్తే సర్వే పదార్థా యయా సా (అసి) (సహస్రస్య) అసంఖ్యాతస్య స్థూలవస్తునః (ఉన్మా) ఊర్ధ్వం మినోతి యయా తులయా తద్వత్ (అసి) (సాహస్రః) సహస్రమసంఖ్యాతాః పదార్థా విద్యా వా విద్యన్తే యస్య సః (అసి) (సహస్రాయ) అసంఖ్యప్రయోజనాయ (త్వా) త్వామ్. ॥65॥

అన్వయః:- హే విద్వన్! విదుషి వా యతస్త్వం సహస్రస్య ప్రమేవాసి సహస్రస్య ప్రతిమేవాసి సహస్రస్యోన్మే వాసి సాహస్రోఽసి తస్మాత్సహస్రాయ త్వా త్వాం పరమేష్ఠీ సత్యే వ్యవహారే సాదయతు॥65॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః! పూర్వమన్త్రాత్పరమేష్ఠీ సాదయత్వితి పదద్వయమను వర్తతే. మనుష్యాణాం త్రిభిః సాధనైర్వ్యవహారాః సిధ్యన్తి. ఏకం ప్రమా యద్యథార్థవిజ్ఞానమ్. ద్వితీయా ప్రతిమా యాని పరిమాణసాధనాని పదార్థతోలనార్థాని తృతీయమున్మా తులాదికం చేతి.॥65॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా, లేక విదుషీమణీ! నీవు (సహస్రస్య) అసంఖ్యాత పదార్థములచే గూడిన జగత్తున (ప్రమా) ప్రమాణవంతమగు యథార్థ జ్ఞానమువలె (అసి) ఉన్నావు. (సహస్రస్య) అసంఖ్యాత విశేష పదార్థముల (ప్రతిమా) తులామాన [తూచు] సాధనమువలె (అసి) ఉన్నావు. (సాహస్రః) అసంఖ్యాక పదార్థముల మరియు విద్యలచే గూడి (అసి) ఉన్నావు. ఈ కారణముననే (సహస్రాయ) అసంఖ్యాక ప్రయోజనముల కొరకు (త్వా) నిన్ను పరమేశ్వరుడు వ్యవహారములందు స్థిరపరచునుగాక!॥65॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఇచ్చట పూర్వమంత్రమునుండి (పరమేష్ఠీ, సాదయతు) అను నీ రెండు పదముల అనువృత్తి జరిగినది. మూడు సాధనములద్వారా మానవుల వ్యవహారములు సాధింపబడుచుండును. అనగా ఒకటి యథార్థవిజ్ఞానము. రెండవది పదార్థములతూనిక యొనర్చుటకు తూనికరాళ్లు మున్నగునవి. మూడవది త్రాసు [తక్కెడ] మున్నగునవి. ఇంతటితో శిశిరఋతువర్ణనము సమాప్తమైనది. ॥65

65.O learned man or woman, thou knowest the world full of countless objects; thou measurest the intrinsic worth of countless precious objects, thou servest as balance for judging the nature of countless mateiral objects. Thou art the master of innumerable sciences. God sets thee in life for numberless achievements!.

ఇతి శిశిరర్తో ర్వర్ణనమ్. అత్రర్తువిద్యాప్రతిపాదనా దేతదర్థస్య పూర్వాధ్యాయార్థేన సహ సంగతిరస్తీతి వేద్యమ్

ఈ యధ్యాయమున ఋతువిద్యాప్రతిపాదన మున్నందున ఈ యధ్యాయముయొక్క అర్థమునకు పూర్వాధ్యాయార్థముతో సంగతి గలదని ఎరుగవలయును.

ఇతి శ్రీమత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్యాణాం శ్రీపరమవిదుషాం విరజానన్దసరస్వతీస్వామినాం శిష్యేణ దయానన్దసరస్వతీస్వామినా నిర్మితే సంస్కృతభాషాఽఽర్యభాషాభ్యాం విభూషితే సుప్రమాణయుక్తే యజుర్వేదభాష్యే పఞ్చదశోఽధ్యాయః సంపూర్ణః.

శ్రీ మత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామి విరచిత సంస్కృతార్య భాషావిభూషిత

యజుర్వేదభాష్యమునందలి పదియైదవ అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశస్థ ఇందూరు మండ

లాంతర్గత బీబీపేట కాపురస్థులైన స్వ. లోకా లక్ష్మయ్య, వేంకమాంబార్యులద్వితీయపుత్రుడు,

శిష్యుడునునగు 'చతుర్వేదభాష్యానువాదభాస్కర' బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ

పీఠాధిపతులునైన **'పం.లోకమలహరి సిద్ధాంతాచార్యుల'**చే నొనర్పబడిన ఆంధ్రానువాదము;

పాలమూరు (మహబూబ్‌నగర్) జనపదమునందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రావిర్యాల

గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ.శివనీలమ్మబుగ్గారెడ్డి గార్ల పుత్రుండు, కళాప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వ

వేత్త పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకు

లునైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద ఆచార్య

'మట్టి కృష్ణారెడ్డి' సంపాదకత్వమున పరిష్కరింపబడిన

పదియైదవ అధ్యాయము సమాప్తము

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః.

యజుర్వేదభాష్యము

16వ అధ్యాయము - విషయసూచిక

క్ర.సం.	విషయము	మంత్రములు
1.	రాజధర్మోపదేశము	౧,౩,౬-౨౬,౩౪-౩౬,౫౦-౫౭
2.	గురుశిష్యుల వ్యవహారము	౨,౫౯
3.	వైద్యుని కృత్యము	౪,౫
4.	విద్వాంసు లెవరిని సత్కరించవలయును?	౨౭,౨౮,౪౮,౪౯
5.	గృహస్థు లెవరిని సత్కరించవలయును?	౨౯,౩౦,౩౨,౩౩
6.	ఉద్యోగ మెటులొనర్చవలయును?	౩౧
7.	జలముచే నెటుల ఉపకారము గ్రహించవలయును?	౩౭-౩౯
8.	మానవు లెటుల సంతోషపడవలయును?	౪౦-౪౭,౬౦-౬౬
9.	మనుష్యులు సర్పాదిదుష్టప్రాణులను నివారించవలయును?	౫౮

అథ శోడషోऽధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే షట్షష్టిర్మన్త్రాః సన్తీతి వేదితవ్యమ్

ఓం.విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరా సువ । యద్భద్రం తన్నఽ ఆ సువ ॥య.30.3॥

౭౮౫. నమస్త ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ వా కుత్స ఋషిః, రుద్రో దేవతా, ఆర్షీగాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

అథ రాజధర్మ ఉపదిశ్యతే. ఈ ప్రథమ మంత్రమందు రాజధర్మ ముపదేశింపబడినది.

౭౮౫ నమస్తే రుద్ర మన్యవఽ ఉతో తఽ ఇషవే నమః।

బాహుభ్యాముత తే నమః ॥౧॥

ప.విః-నమః, తే, రుద్ర, మన్యవే, ఉతోఽ ఇత్యుతో, తే, ఇషవే, నమః, బాహుభ్యామితి బాహు + భ్యామ్, ఉత, తే, నమః ॥౧॥

పదార్థః :-(నమః) వజ్రమ్. నమ ఇతి వజ్రనా.. నిఘం. ౨.౨౦ (తే) తవోపరి (రుద్ర) దుష్టానాం శత్రూణాం రోదయితః. కతమే తే రుద్రా ఇతి దశేమే పురుషే ప్రాణా ఏకాదశ ఆత్మా. ఏకాదశ రుద్రాః కస్మాదేతే రుద్రా యదస్మాన్మర్త్యాచ్ఛరీరాదుత్క్రామన్త్యథ రోదయన్తి యత్తద్రోదయన్తి తస్మాద్రుద్రాః. ఇతి శతపథబ్రాహ్మణే. రోదేర్ణిలుక్ చ. అనేనోణాదిగణసూత్రేణ రోదిధాతో రక్ ప్రత్యయో ణి లుక్ చ (మన్యవే) క్రోధయుక్తాయ వీరాయ (ఉతో) అపి (తే) తవ (ఇషవే) ఇష్యత్యభీక్ష్ణం హినస్తి శత్రూన్ యేన తస్మై (నమః) అన్నమ్. నమ ఇత్యన్ననా.. నిఘం. ౨.౭. (బాహుభ్యామ్) భుజాభ్యామ్. (ఉత) అపి (తే) తవ (నమః) వజ్రమ్.॥౧॥

అన్వయః :-హే రుద్ర! తే మన్యవే నమోఽస్తు. ఉతో ఇషవే తే నమోఽస్తు. ఉత తే బాహుభ్యాం నమోఽస్తు.॥౧॥

భావార్థః :-యే రాజ్యం చికీర్షేయుస్తే బాహుబలం యుద్ధశిక్షాశస్త్రాస్త్రాణి చ సంపాదయేయుః.॥౧॥

పదార్థము :- (రుద్ర) దుష్టశత్రువులనేడ్పించునట్టి ఓ రాజా! (తే) నీవంటి (మన్యవే) క్రోధయుక్త వీరపురుషునకు (నమః) వజ్రము [వజ్రాయుధము] ప్రాప్తించుగాక! (ఉతో) మరియు (ఇషవే) శత్రువులనాశమొనర్చు (తే) నీకు (నమః) అన్నము సంప్రాప్తముగుగాక! (ఉత) మరియు (తే) నీయొక్క (బాహుభ్యామ్) భుజములనుండి (నమః) వజ్రము శత్రువులనుతాకి సంహరించునుగాక!॥౧॥

భావార్థము :- రాజ్యమొనర్చుగోరువారు బాహుబలము, యుద్ధవిద్య మరియు శస్త్రాస్త్రములను చక్కగా సంగ్రహించుకొనవలయును. ॥౧॥

1.O King, the chastiser of the wicked,may thy indignant soldiers get arms. May thou, the destroyer of foes, get food. May the enemies be attacked with weapons by thy arms!.

౭౮౬. యా త ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ వా కుత్స ఋషిః, రుద్రో దేవతా, ఆర్షీస్వరాడనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

అథ శిక్షకశిష్యవ్యవహారమాహ. శిక్షక శిష్యుల వ్యవహార మిందు జెప్పబడినది.

౭౮౬ యా తే రుద్ర శివా తనూరఘోరాఽపాపకాశినీ ।

తయా నస్తన్వా శన్తమయా గిరిశన్తాభి చాకశీహి॥౨॥

ప.విః- యా, తే, రుద్ర, శివా, తనూః, అఘోరా, అపాపకాశినీత్యపాప + కాశినీ, తయా, నః, తన్వా, శన్తమయేతి శమ్ + తమయా, గిరిశన్తేతి గిరి + శన్త, అభి, చాకశీహి. ॥౨॥

పదార్థః :-(యా) (తే) తవ (రుద్ర) దుష్టానాం భయంకర శ్రేష్ఠానాం సుఖకర (శివా) కల్యాణకారిణీ (తనూః) శరీరం విస్తృతోపదేశనీతిర్వా (అఘోరా) అవిద్యమానో ఘోర ఉపద్రవో యయా సా (అపాపకాశినీ) అపాపాన్సత్యధర్మాన్ కాశితుం శీలమస్యాః సా (తయా) (నః) అస్మాన్ (తన్వా) విస్తృతయా (శన్తమయా) అతిశయేన సుఖప్రాపికయా (గిరిశన్త) యో గిరిణా మేఘేన సత్యోపదేశేన వా శం సుఖం తనోతి తత్సమ్బుద్ధౌ, గిరిరితి మేఘనా... నిఘం. ౧.౧౦. (అభి) సర్వతః (చాకశీహి) భృశం కక్ష్వ పునః పునః శాధి. అయం కశధాతోర్యఙ్లుగన్తః ప్రయోగః. వా ఛన్దసీతి అ.౩.౪.౮౮. ఇతి పిత్వాదీట్. ॥౨॥

అన్వయః :-హే గిరిశన్త రుద్ర! యా తే తవాఘోరాఽపాపకాశినీ శివా తనూరస్తి తయా శన్తమయా తన్వా న స్త్వ మభిచాకశీహి. ॥౨॥

భావార్థః :-శిక్షకాః శిష్యేభ్యః ధర్మ్యాం నీతిం శిక్షిత్వా నిష్పాపాన్ కల్యాణాచరణాన్ సమ్పాదయన్తు. ॥౨॥

పదార్థము :- (గిరిశన్త) మేఘము (లేక) సత్య ఉపదేశముద్వారా సుఖముల నందించువాడా! (రుద్ర) దుష్టులను శిక్షించు, శిష్టులను రక్షించు విద్వాంసుడా! (యా) ఏ (తే) నీయొక్క (అఘోరా) ఘోర ప్రమాదరహిత (అపాపకాశినీ) సత్యధర్మము నుపదేశించునట్టి (శివా) కల్యాణకారిణియగు (తనూః) దేహము లేక విస్తృతమగు ఏ ఉపదేశ నీతి గలదో (తయా) అట్టి (శన్తమయా) అత్యంతసుఖప్రాప్తినిగలిగించు (తన్వా)

దేహము లేక విస్తృత ఉపదేశనీతితో (నః) మమ్ము నీవు (అభి, చాకశీహి) అన్నివైపులనుండి శీఘ్రముగా రక్షణ జేయుము.॥౨॥

భావార్థము :- శిక్షకులు శిష్యులకు ధర్మయుక్తనీతి నుపదేశించి, పాపములనుండి దూరముంచి, కల్యాణ ప్రదకర్మల నాచరించుటకై నియుక్త పరచవలెను.॥౨॥

2.O learned person, the comforter of people with thy noble teachings, the administrator of fear for the miscreants and happiness for the good, educate us again and again, with thy system of teaching, which is highly delightful, conducive to progress, expository of true principles, and free from violence!.

౭౮౭. యామిషుమిత్యస్య పరమేష్ఠీ వా కుత్స ఋషిః, రుద్రో దేవతా, విరాడార్ష్యనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

అథ రాజపురుషైః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. రాజపురుషులు ఏమి చేయవలయును?

౭౮౭ యామిషుం గిరిశన్త హస్తే బిభర్ష్యస్తవే ।

శివాం గిరిత్ర తాం కురు మా హింసీః పురుషం జగత్ ॥౩॥

ప. విః- యామ్, ఇషుమ్, గిరిశన్తేతి గిరి + శన్త, హస్తే, బిభర్షి, అస్తవే, శివామ్, గిరిత్రేతి గిరి + త్ర, తామ్, కురు, మా, హింసీః, పురుషమ్, జగత్. ॥౩॥

పదార్థః :-(యామ్) (ఇషుమ్) బాణావలిమ్ (గిరిశన్త) గిరిణా మేఘేన శం తనోతి తత్సమ్బుద్ధౌ (హస్తే) (బిభర్షి) ధరసి (అస్తవే) అసితుం ప్రక్షేప్తుమ్. అత్ర అస ధాతోస్తుమర్థే తవేన్ ప్రత్యయః (శివామ్) మఙ్గలకారిణీమ్ (గిరిత్ర) గిరీన్ విద్యోపదేశకాన్ మేఘాన్ వా త్రాయతే రక్షతి తత్సమ్బుద్ధౌ (తామ్) (కురు) (మా) నిషేధే (హింసీః) హింస్యాః (పురుషమ్) పురుషార్థయుక్తమ్ (జగత్) సంసారమ్.॥౩॥

అన్వయః :-హే గిరిషన్త సేనాపతే! యతస్త్వమస్తవే యామిషుం హస్తే బిభర్షి. అతస్తాం శివాం కురు. హే గిరిత్ర! త్వం పురుషం జగన్మా హింసీః.॥౩॥

భావార్థః :-రాజపురుషైః యుద్ధవిద్యాం బుధ్వా శస్త్రాణి ధృత్వా మనుష్యాదయః శ్రేష్ఠాః ప్రాణినో నో హింసనీయాః కిన్తు మఙ్గలాచారేణ రక్షణీయాః.॥౩॥

పదార్థము :- (గిరిశన్త) మేఘముద్వారా సుఖముల నందించు సేనాపతీ! ఏ కారణమున నీవు (అస్తవే) విసరివేయుటకై (యామ్) ఎట్టి (ఇషుమ్) బాణమును (హస్తే) చేతియందు (బిభర్షి) ధరించెదవో, అదేకారణమున (తామ్) దానిని (శివామ్) మంగళప్రదముగ (కురు) చేయుము (గిరిత్ర) విద్యోపదేశకులు

లేక మేఘముల రక్షణమొనర్చు రాజపురుషా! నీవు (పురుషమ్) పురుషార్థయుక్తులగు మనుష్యులు మున్నగు (జగత్) జగత్తును (మా హింసీః) నాశపరచకుము.॥3॥

భావార్థము :- రాజపురుషులు యుద్ధవిద్యాకుశలురై అస్త్రశస్త్రములధరించి మానవులు మున్నగు శ్రేష్ఠప్రాణులకు క్లేశములను గలిగించవలదు. వారిని చంపరాదు. కాని శుభప్రదమగు ఆచరణముచే ఎల్లరను రక్షింపవలయును.॥3॥

3.O commander of the army, the giver of comforts like a cloud, whatever shaft thou takest in hand to shoot, make that auspicious. O protector of the preachers of knowledge, destroy not this world full of enterprising men!.

౭౮౮. శివేనేత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, రుద్రో దేవతా, నిచృదార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

అథ చికిత్సకకృత్యమాహ. వైద్యునికృత్య మిందు చెప్పబడినది.

౭౮౮ శివేన వచసా త్వా గిరిశాచ్ఛా వదామసి ।

యథా నః సర్వమిజ్జగదయక్ష్మꣳ సుమనా౽ అసత్ ॥౪॥

ప.వి:-శివేన, వచసా, త్వా, గిరిశేతి గిరి + శ, అచ్ఛ, వదామసి, యథా, నః, సర్వమ్, ఇత్, జగత్, అయక్ష్మమ్, సుమనా + ఇతి సు + మనాః, అసత్.॥౪॥

పదార్థః :-(శివేన) కల్యాణకారకేణ (వచసా) వచనేన (త్వా) త్వామ్ (గిరిశ) యో గిరిషు పర్వతేషు మేఘేషు వా శేతే తత్సంబుద్ధౌ (అచ్ఛ) సమ్యక్. నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః (వదామసి) వదేమ (యథా) (నః) అస్మాకమ్ (సర్వమ్) (ఇత్) ఏవ (జగత్) మనుష్యాదికం జఙ్గమం రాజ్యమ్ (అయక్ష్మమ్) యక్ష్మాదిరోగరహితమ్ (సుమనాః) శోభనమ్ మనో యస్య సః (అసత్) స్యాత్. ॥ ౪ ॥

అన్వయః :-హే గిరిశ రుద్ర వైద్యరాజ! సుమనాస్త్వం యథా నః సర్వం జగదయక్ష్మమసత్ తథేచ్ఛివేన వచసా త్వా వయమచ్ఛ వదామసి. ॥ ౪ ॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. యో వైద్యకశాస్త్రమధీత్య పర్వతాదిషు స్థితా ఓషధీరపో వా సుపరీక్ష్య సర్వేషాం కల్యాణాయ నిష్కపటిత్వేన రోగాన్ నివార్య ప్రియస్వరూపయా వాచా వర్తేత తం వైద్యం సర్వే సత్కుర్యుః. ॥ ౪ ॥

పదార్థము :- (గిరిశ) పర్వతముల లేక మేఘములలో శయనించు రోగనాశకుడవగు ఓ వైద్యరాజా! నీవు (సుమనాః) ప్రసన్నచిత్తుడవై (యథా) ఎట్లు (నః) మాయొక్క (సర్వమ్) మనుష్యులు మొదలగు స్థావర

జంగమములచే గూడిన రాజ్యము (అయక్ష్మమ్) క్షయ మున్నగు రాజరోగరహితమై (అసత్) ఉండునో, (ఇత్) అదేవిధముగ (శివేన) కల్యాణకారి (వచసా) వచనములద్వారా (త్వా) నిన్ను మేము (అచ్ఛ వదామసి) ఉత్తముడవని కీర్తింతుముగాక! ॥౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. వైద్యశాస్త్రమును చక్కగా చదివి పర్వతములందుండు ఓషధులను, జలములను పరీక్షించి సకల మానవకల్యాణమునకై నిష్కపటముతో రోగనివృత్తి యొనర్చి ప్రియవాక్కులతో పరామర్శించు వైద్యుని ఎల్లరును సత్కరించవలెను. ॥౪॥

4.O physician, dweller on the mountains, and analyser of waters, we praise thee with propitious speech. Full of happiness, let all our living beings be free from tuberculosis and well satisfied!.

౭౮౯. అధ్యవోచదిత్యస్య బృహస్పతిర్ఋషిః, ఏకరుద్రో దేవతా, భురిగార్షీ బృహతీ ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మళల నా విషయమే.

౭౮౯ అధ్యవోచదధివక్తా ప్రథమో దైవ్యో భిషక్। అహీంశ్చ

సర్వాఞ్జమ్భయన్త్సర్వాశ్చ యాతుధాన్యోఽధరాచీః పరా సువ ॥౫॥

ప. వి:- అధి, అవోచత్, అధివక్తేత్యధి+వక్తా, ప్రథమః, దైవ్యః, భిషక్, అహీన్, చ, సర్వాన్, జమ్భయన్, సర్వాః, చ, యాతుధాన్య ఇతి యాతు + ధాన్యః, అధరాచీః, పరా, సువ ॥౫॥

పదార్థః :-(అధి) (అవోచత్) ఉపదిశేత్ (అధివక్తా) సర్వేషాముపర్యధిష్ఠాతృత్వేన వర్తమానః సన్ వైద్యకశాస్త్రస్యాధ్యాపకః (ప్రథమః) ఆదిమః (దైవ్యః) దేవేషు విద్వత్సు భవః (భిషక్) నిదానాదివిజ్ఞానేన రోగనివారకః (అహీన్) సర్పవత్ ప్రాణాన్తకాన్ రోగాన్ (చ) (సర్వాన్) అఖిలాన్ (జమ్భయన్) ఔషధైర్నివారయన్ (సర్వాః) (చ) (యాతుధాన్యః) రోగకారిణ్యో వ్యభిచారిణ్యశ్చ స్త్రియః (అధరాచీః) యా అధరాన్ నీచా నఞ్చన్తి తాః (పరా) దూరే (సువ) ప్రక్షిప. ॥౫॥

అన్వయః :- హే రుద్ర! యః ప్రథమో దైవ్యోఽధివక్తా భిషగ్భవాన్ సర్వానహీన్ రోగాంశ్చ జమ్భయన్న ధ్యవోచత్ స త్వం యాశ్చ సర్వా యాతుధాన్యోఽధరాచీః సన్తి తాశ్చ పరాసువ ॥ ౫ ॥

భావార్థః :-రాజాదిసభాసదః సర్వేషామధిష్ఠాతారం ముఖ్యం ధార్మికం లబ్ధసర్వపరీక్షం వైద్యం రాజ్యే సేనాయాం చ నియోజ్య బలసుఖనాశకాన్ రోగాన్ వ్యభిచారిణో జనాన్ వ్యభిచారిణీః స్త్రీశ్చ నివారయేయుః. ॥౫॥

పదార్థము :- ఓ రుద్రా! రోగనాశకుడవగు వైద్యా! (ప్రథమః) ముఖ్యుడవు (దైవ్యః) విద్వాంసులందు ప్రసిద్ధుడవు (అధివక్తా) ఉన్నతశ్రేణికి చెందిన వైద్యశాస్త్రమును చదివించువాడవు మరియు (భిషక్) నిదానము మున్నగు వానినెరిగి వ్యాధినిర్మూలనమొనర్చు నీవు (సర్వాన్) సర్వ (అహీన్) సర్పమువంటి ప్రాణాంతకమగు వ్యాధులను (చ) నిశ్చయముగ (జమ్భయన్) ఓషధులచే దొలగింతువు (అధ్యవోచత్) అధిక ఉపదేశమొనర్చు నీవు (సర్వాః) సమస్త (అధరాచీః) నీచగతికి చేర్చునట్టి (యాతుధాన్యః) రోగకారక ఓషధులు లేక వ్యభిచారులగు ఏ స్త్రీపురుషులు గలరో, వారిని (పరా) దూరము (సువ) తొలగించివేయుము.॥౫॥

భావార్థము :- రాజు మున్నగు సభాసదులు సర్వాధిష్ఠాత, ముఖ్యధర్మాత్ముడు, సకలవ్యాధులను, ఓషధులను చక్కగా పరీక్షణమొనర్చునట్టి వైద్యుని రాజ్యమందు, సేనయందు నియుక్తపరచి సుఖములను, శక్తులను క్షీణపరచునట్టి, ప్రాణాంతకమగునట్టి రోగములను, వ్యభిచారులగు స్త్రీపురుషులను తొలగించి వేయవలయును.॥౫॥

5.O physician, the dispeller of ailments, chief amongst the learned, the teacher of the first class science of medicine, the remover of diseases by diangnosing them, the sure banisher of diseases deadly like serpents, with efficacious medicines, preach unto us the laws of health, cast away all drugs, that aggravate the disease, and lower our vitality!.

౭౯౦. అసావిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, రుద్రోదేవతా, నిచృదార్షీ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునః స ఏవ రాజధర్మః ప్రోచ్యతే మఱల నా రాజధర్మమే చెప్పబడుచున్నది.

౭౯౦ అసౌ యస్తామ్రో అ॑రుణఉ॒త బ॒భ్రుః సుమం॒గలః। యే చైనగ్ం రు॒ద్రా అభితో దిక్షు శ్రితాః సహస్ర॒శో॑ఽవైషా॒గ్ం హేడ॑ ఈమహే॥౬॥

ప.వి:- అసౌ, యః, తామ్రః, అరుణః, ఉత, బభ్రుః, సుమఙ్గల ఇతి సు + మఙ్గలః, యే, చ, ఏనమ్, రుద్రాః, అభితః, దిక్షు, శ్రితాః, సహస్రశ ఇతి సహస్ర + శః, అవ, ఏషామ్, హేడః, ఈమహే ॥౬॥

పదార్థః :- (అసౌ) శ్రుతవిషయః (యః) (తామ్రః) తామ్రమివ కఠినాఙ్గః. అత్ర అమితమ్యోర్దీర్ఘశ్చ. ఉ. ౨.౧౬. అనేనాయం సిద్ధః (అరుణః) అగ్నిరివ తీవ్రతేజాః (ఉత) అపి (బభ్రుః) పిఙ్గధూమ్రవర్ణః (సుమఙ్గలః) శోభనాని కల్యాణకరాణి కర్మాణి యస్య సః (యే) (చ) (ఏనమ్) రాజానమ్ (రుద్రాః) శత్రూణాం రోదయితారః శూరవీరాః (అభితః) సర్వతః (దిక్షు) పూర్వాదిషు (శ్రితాః) సేవమానాః

(సహస్రశః) అసంఖ్యాతా బహవః (అవ) నిషేధే (ఏషామ్) వీరాణామ్ (హేడః) అనాదరకర్తా (ఈమహే) యాచామహే. ॥ ౬ ॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యోఽసౌ తామ్రో హేడోఽరుణో బభ్రురుత సుమఙ్గలో భవేత్. యే చ సహస్రశో రుద్రా అభితో దిక్ష్వేనం శ్రితాః స్యురేషామాశ్రయేణ వయమవేమహే. ॥ ౬ ॥

భావార్థః :-హే మనుష్యాః! యో రాజాగ్నివద్ దుష్టదాహకశ్చన్ద్రవచ్ఛ్రేష్ఠాహ్లాదకో న్యాయకారీ శుభలక్షణో యేఽస్యేదృశా భృత్యా రాజ్యే సర్వత్ర వసన్తు విచరన్తు వా సమీపే వర్త్తన్తామ్ తేషాం సత్కారేణ తైర్దుష్టానాం తిరస్కారం యూయం కారయత. ॥ ౬ ॥

పదార్థము :-ఓ ప్రజలారా! (యః) ఏ (అసౌ) ఆతడు (తామ్రః) తామ్రము [రాగి] వంటి దృఢమగు అంగములు గలిగి (హేడః) శత్రువులను కించపరచు (అరుణః) చక్కని గౌరవర్ణశరీరము (బభ్రుః) కొద్దిపాటి పసుపు లేక ధూమ్రవర్ణముగల (ఉత) మరియు (సుమఙ్గలః) చక్కని కల్యాణకారియగు రాజు గలడో (చ) మరియు (యే) ఎవడు (సహస్రశః) వేలాది (రుద్రాః) దుష్టులనేడ్పించువాడు (అభితః) నల్దిశలందు (దిక్షుః) తూర్పు మున్నగు దిశలందు సైన్యములుగల (ఏనమ్) ఈరాజుయొక్క (శ్రితాః) ఆశ్రయమునందున్నారో (ఏషామ్) ఈ వీరుల నాశ్రయించి మేము (అవేమహే) విరుద్ధమగు ఆచరణమొనర్పుట నిచ్ఛగించము. ॥౬॥

భావార్థము :-మానవులారా! ఏ రాజు అగ్నివలె దుష్టులను భస్మమొనర్చునో, చంద్రునివలె శ్రేష్ఠులకు సుఖముగలిగించునో, న్యాయకారి, శుభలక్షణయుక్తుడో మరియు నాతని భృత్యులును ఆతనివంటివారేయై రాజ్యమంతటను వసించుచు విచారించుదురో, సమీపస్థులై యుందురో అట్టివారిని సత్కరించుచు వారిద్వారా దుష్టులను మీరు నాశమును, అవమానమును గలిగింపజేయవలెను. ॥౬॥

6.O people, your king is most auspicious, with limbs strong like copper, brilliant like fire, slightly red and brown, Thousands of brave soldiers remain under his shelter in all directions. With these soldiers at our back, we never entertain any evil designs!.

౭౯౧. అసౌ య ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, రుద్రో దేవతా, విరాడార్షీ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౭౯౧ అసౌ యోఽవసర్పతి నీలగ్రీవో విలోహితః। ఉతైనం గోపా

అదృశ్రన్నదృశ్రన్నుదహార్య్యః స దృష్టో మృడయాతి నః ॥౭॥

ప.వి:- అసౌ, యః, అవసర్పతీత్యవ + సర్పతి, నీలగ్రీవ ఇతి నీల + గ్రీవః, విలోహిత ఇతి వి + లోహితః, ఉత, ఏనమ్, గోపాః, అదృశ్రన్, అదృశ్రన్, ఉదహార్య్య ఇత్యుద + హార్య్యః, సః, దృష్టః, మృడయాతి, నః॥౭॥

పదార్థః :- (అసౌ) (యః) (అవసర్పతి) దుష్టేభ్యో విరుద్ధం గచ్ఛతి (నీల(గ్రీవః) నీలమణియుక్తా గ్రీవా యస్య సః (విలోహితః) వివిధైః శుభగుణకర్మస్వభావై రోహితో వృద్ధః (ఉత) (ఏనమ్) (గోపాః) రక్షకాః భృత్యాః (అదృశ్రన్) సమీక్షేరన్ (అదృశ్రన్) పశ్యేయుః (ఉదహార్యః) యా ఉదకం హరన్తి తాః (సః) (దృష్టః) సమీక్షితః (మృడయాతి) సుఖయతు (నః) అస్మాన్ సజ్జనాన్. ॥ ౭ ॥

అన్వయః :- యో౽సౌ నీలగ్రీవో విలోహితో రుద్రః సేనేశో౽వసర్పతి యమేనం గోపా అదృశ్రన్నుతాప్యుదహార్యో౽దృశ్రన్ స దృష్టః సన్ నో౽స్మాన్ మృడయాతి. ॥ ౭ ॥

భావార్థః :- యో దుష్టానాం విరోధీ శ్రేష్ఠప్రియో దర్శనీయః సేనాపతిః సర్వాః సేనా రక్షయేత్ స శత్రూన్ విజేతుం శక్నుయాత్. ॥ ౭ ॥

పదార్థము :- (యః) ఏ (అసౌ) అతడు (నీలగ్రీవః) నీలమణుల హారమునుధరించినట్టి (విలోహితః) అనేకవిధములగు గుణకర్మస్వభావములచే శ్రేష్ఠుడు (రుద్రః) శత్రునాశకుడగు సేనాపతి (అవసర్పతి) దుష్టులకు విరుద్ధముగ నుండునో (ఏనమ్) ఎట్టి ఈతనిని (గోపాః) రక్షకభృత్యులు (అదృశ్రన్) చూచుచుందురో (ఉత) మరియు (ఉదహార్యః) జలములనుదెచ్చు స్త్రీలు (అదృశ్రన్) చూచెదరో (సః) అట్టి సేనాపతి (దృష్టః) చూడదగిన (నః) ధార్మికులమగు మా ఎల్లరను (మృడయాతి) సుఖవంతుల నొనర్చుగాక! ॥౭॥

భావార్థము :- దుష్టులకు విరోధి, శ్రేష్ఠులకు ప్రియుడు, దర్శనీయుడునగు సేనాపతిని మరియు సకల సైన్యముల నుంచువాడే శత్రువులపై విజయము సాధించును. ॥౭॥

7.The commander of the army, with necklace of precious gems round the neck full of good qualities, actions and disposition, goes against the vicious. The faithful servants and the girls who carry water behold him. May he when seen be kind to us.

౭౯౨.నమో౽స్త్విత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, రుద్రో దేవతా, నిచృదార్ష్యనుష్టుప్ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల పై విషయమే.

౭౯౨ నమో౽స్తు నీలగ్రీవాయ సహస్రాక్షాయ మీఢుషే।

అథో యే౽ అస్య సత్వానో౽హం తేభ్యో౽కరన్నమః ॥ ౮ ॥

ప.వి:-నమః, అస్తు, నీలగ్రీవాయేతి నీల + గ్రీవాయ, సహస్రాక్షాయేతి సహస్ర + అక్షాయ, మీఢుషే, అథో౽ ఇత్యథో, యే, అస్య, సత్వానః, అహమ్, తేభ్యః, అకరమ్, నమః ॥౮॥

పదార్థః :- (నమః) అన్నమ్ (అస్తు) భవతు (నీలగ్రీవాయ) శుద్ధకణ్ఠస్వరాయ (సహస్రాక్షాయ) సహస్రేషు భృత్యేష్వక్షిణీ యస్య తస్మై (మీఢుషే) వీర్యవతే (అథో) అనన్తరమ్ (యే) (అస్య) సేనాపతేరధికారే (సత్వానః) సత్వగుణబలోపేతాః (అహమ్) ప్రజాసేనాపాలనాధికారేఽధికృతోఽమాత్యః (తేభ్యః) (అకరమ్) కుర్యామ్ (నమః) పుష్కలమన్నాదికమ్. ॥ ౮ ॥

అన్వయః :- నీలగ్రీవాయ సహస్రాక్షాయ మీఢుషే సేనాపతయే మద్దత్తం నమోఽస్తు. అథో యేఽస్య సత్వానః సన్తి తేభ్యోఽపి నమోఽహమకరం నిష్పాదయేయమ్. ॥ ౮ ॥

భావార్థః :- సభాపత్యాదిభిరన్నాద్యేన యాదృశః సత్కారః సేనాపతేః క్రియతే తాదృగేవ సేనాస్థానాం భృత్యానామపి కర్తవ్యః. ॥ ౮ ॥

పదార్థము :- (నీలగ్రీవాయ) శుద్ధకంఠము, సుస్వరముగలిగిన (సహస్రాక్షాయ) వేలాది భృత్యుల కార్యములను పర్యవేక్షించు (మీఢుషే) పరాక్రమశాలియగు సేనాపతికి నే నిచ్చు (నమః) అన్నము (అస్తు) ప్రాప్తించుగాక! (అథో) ఆ పిదప (యే) ఏ (అస్య) ఈ సేనాపతి అధికారమునందు (సత్వానః) సత్వగుణపరాక్రమముగలవారో (తేభ్యః) వారికొరకును (అహమ్) నేను (నమః) అన్నము మున్నగు పదార్థములను (అకరమ్) సిద్ధపరతునుగాక!॥౮॥

భావార్థము :- సభాపతి మున్నగు రాజపురుషులు అన్నము మున్నగు పదార్థములచే సేనాపతిని సత్కరించునట్లే సైనికులనుగూడ సత్కరించవలెను.॥౮॥

8.The commander-in-chief, with a clear throat and voice, who watches the actions of thousands of soldiers, and is full of valour, receives food from me. I offer food the well - behaved and brave soldiers as well, who work under him.

౭౯౩. ప్రముఞ్చేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, రుద్రో దేవతా, భురిగార్ష్యుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునస్తదేవాహ. మఱల నద్దానినే చెప్పెను.

౭౯౩ ప్రముఞ్చ ధన్వనస్త్వముభయోరార్త్న్యోర్జ్యామ్ ।

యాశ్చ తే హస్తఽఇషవః పరా తా భగవో వప ॥౯॥

ప.వి:- ప్ర, ముఞ్చ, ధన్వనః, త్వమ్, ఉభయోః, ఆర్త్న్యోః, జ్యామ్, యాః, చ, తే, హస్తే, ఇషవః, పరా, తాః, భగవ + ఇతి భగవః, వప ॥౯॥

పదార్థః :-(ప్ర) ప్రకృష్టార్థే (ముఞ్చ) త్యజ (ధన్వనః) ధనుషః (త్వమ్) సేనేశః (ఉభయోః) (ఆర్త్న్యోః) పూర్వాపరయోః (జ్యామ్) బాణసన్ధానార్థమ్ (యాః) (చ) (తే) తవ (హస్తే) కరే (ఇషవః) బాణాః (పరా) దూరే (తాః) (భగవః) ఐశ్వర్యయుక్త (వప) నిక్షిప. ॥౯॥

అన్వయః :-హే భగవః సేనాపతే! తే తవ హస్తే యా ఇషవః సన్తి తా దన్వన ఉభయోరార్త్న్యోర్జ్యా మనుసన్ధాయ శత్రూణాముపరి త్వం ప్రముఞ్చ యాశ్చ స్వోపరి శత్రుభిః ప్రక్షిప్తాస్తాః పరా వప. ॥౯॥

భావార్థః :-సేనాపత్యాదిభిర్ధనుషా ప్రక్షిప్తైర్బాణైః శత్రవో విజేతవ్యాః శత్రుక్షిప్తాశ్చ నివారణీయాః॥౯॥

పదార్థము :-(భగవః) ఐశ్వర్యశాలివగు ఓ సేనాపతీ! (తే) నీ (హస్తే) చేతిలో (యాః) ఎట్టి (ఇషవః) బాణములు కలవో (తాః) వానిని (ధన్వనః) ధనుస్సుయొక్క (ఉభయోః) రెండు (ఆర్త్న్యోః) పూర్వాపర కొనలయందున్న (జ్యామ్) నింటినారిపై ఎక్కుపెట్టి శత్రువులపై (త్వమ్) నీవు (ప్ర, ముఞ్చ) బలముగా ప్రయోగించుము (చ) మరియు నీపై శత్రువులు ప్రయోగించు బాణములను (పరావప) దూరమున బడునట్లు చెదరగొట్టుము. ॥౯॥

భావార్థము :-సేనాపతి మున్నగువారు శత్రువులపై బాణముల ప్రయోగించి జయించవలయును. శత్రువులు ప్రయోగించు బాణములను తొలగించుకొనవలెను. ॥౯॥

9.I powerful commander of the army, loosen both the extre mitles of the bow, put the arrows in thy hand, in the bowstring, throw them on the enemy, and ward off the arrows the enemy throws on thee !.

౭౯౪. విజ్యన్ధనురిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, రుద్రో దేవతా, భురిగార్ష్యనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తదేవాహ. మఱల నవ్విషయమే.

౭౯౪ విజ్యన్ధనుః కపర్దినో విశల్యో బాణవాఀ॥ఉ॒తి ఉ॒త ।

అనేశన్నస్య యా ఇషవ ఆభురస్య నిషఙ్గధిః ॥౧౦॥

ప. విః-విజ్యమితి వి + జ్యమ్, ధనుః, కపర్దినః, విశల్య ఇతి వి + శల్యః, బాణవానితి బాణ + వాన్, ఉత, అనేశన్, అస్య, యాః, ఇషవః, ఆభుః, అస్య, నిషఙ్గధిరితి నిషఙ్గ + ధిః.॥౧౦॥

పదార్థః :-(విజ్యమ్) విగతా జ్యా యస్మాత్తత్ (ధనుః) (కపర్దినః) ప్రశంసితో జటాజూటో విద్యతే యస్య తస్య (విశల్యః) విగతాని శల్యాని యస్య సః (బాణవాన్) బహవో బాణా విద్యన్తే యస్య సః (ఉత) యది (అనేశన్) నశ్యేయుః. ణశ అదర్శనే లుఙి రూపమ్. నశిమన్యోరలిట్యేత్వం వక్తవ్యమ్. అనేన వార్త్తికేనా

త్రైత్వమ్ (అస్య) సేనాపతేః (యాః) (ఇషవః) బాణాః (ఆభుః) రిక్తః ఖడ్గాదిరహితః (అస్య) (నిషఙ్గధిః) నిషఙ్గాని శస్త్రాస్త్రాణి ధీయన్తే యస్మిన్ సః. ॥౧౦॥

అన్వయః :-హే ధనుర్వేదవిదో జనాః! అస్య కపర్దినః సేనాపతేర్ధనుర్విజ్యం మా భూదయం విశల్య ఆభుర్మా భూత్. ఉతాస్య శస్త్రాస్త్రధారకస్య నిషఙ్గధిర్మ్రుషా మా భూత్ బాణవాంశ్చాయం భవతు. యా అస్యేషవోఽనేశన్ తా అస్మై నవా దత్త. ॥౧౦॥

భావార్థః :-యుయుత్సునా నరేణ ధనుర్జ్యాదయో దృఢా బహుబాణాశ్చ ధార్యాః సేనాపత్యాదిభి ర్యుధ్యమానాన్ విలోక్య పునశ్చ తేభ్యో బాణాదీని సాధనాని దేయాని. ॥౧౦॥

పదార్థము :-ధనుర్వేదజ్ఞాతలగు వీరులారా! (అస్య) ఇట్టి (కపర్దినః) ప్రశంసనీయ జటాజూటమును ధరించిన సేనాపతియొక్క (ధనుః) ధనుస్సు (విజ్యమ్) ప్రత్యఞ్చను [వింటినారి] లేనివాడుగా ఉండకుండుగాక! మరియు నీతడు (విశల్యః) బాణాగ్రభాగములేనివాడు మరియు (ఆభుః) ఆయుధములేనివాడు గాకుండుగాక! (ఉత) మరియు (అస్య) ఈ యస్త్రశస్త్రములను ధరించు సేనాపతియొక్క (నిషఙ్గధిః) అంబులపొది అస్త్రరహితముగాకుండుగాక! మరియు నిది (బాణవాన్) అక్షయ బాణయుక్తమగుగాక! (యాః) ఏ (అస్య) ఈ సేనాపతియొక్క (ఇషవః) బాణములు (అనేశన్) నష్టమైపోయినచో మీరు మరల క్రొత్త బాణములు సమకూర్చిపెట్టుడు. ॥౧౦॥

భావార్థము :-యుద్ధమొనర్చువీరులు వింటినారి మున్నగువానిని దృఢముగనుంచుకొని అనేక బాణములను ధరించియుంచుకొనవలెను. సేనాపతి నలువైపుల పైనిన వీరులను పర్యవేక్షించుచు ఎవరి బాణములు సమాప్తమైపోయినచో వారికి బాణములు మున్నగు ఆయుధములను సమకూర్చుచుండవలెను. ॥౧౦॥

10 O masters of the science of archery, let not the bow of this commander with coiled and braided hair, be ever unstrung, let him never be devoid of arrows. and warlike instruments, let not the treasure of arrows and weapons of this commander who always keeps himself well-armed, be ever empty. May he possess many arrow. Equip him anew with arrows whenever they are destroyed!.

౭౯౫. యా త ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, రుద్రో దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

సేనాధీశాదయః కైః కథముపదేశ్యా ఇత్యుచ్యతే

సేనాపతి మున్నగువారు ఎవరిచే నెట్టి ఉపదేశము పొందవలయును?

౭౯౫ యా తే హేతిర్మీఢుష్టమ హస్తే బభూవ తే ధనుః ।

తయాస్మాన్విశ్వతస్త్వమయక్ష్మయా పరి భుజ ॥౧౧॥

ప.విః-యా, తే, హేతిః, మీఢుష్టమ మీఢుస్తమేతి మీఢుః + తమ, హస్తే, బభూవ, తే, ధనుః, తయా, అస్మాన్, విశ్వతః, త్వమ్, అయక్ష్మయా, పరి, భుజ ॥౧౧॥

పదార్థః :-(యా)సేనా (తే) తవ (హేతిః) వజ్రః. హేతిరితి వజ్రనా... నిఘ. ౨.౨౦ (మీఢుష్టమ) అతిశయేన వీర్యస్య సేచక సేనాపతే! (హస్తే) (బభూవ) భవేత్ (తే) (ధనుః) (తయా) (అస్మాన్) (విశ్వతః) సర్వతః (త్వమ్) (అయక్ష్మయా) పరాజయాదిపీడానివారికయా (పరి) సమన్తాత్ (భుజ) పాలయ.॥౧౧ ॥

అన్వయః :-హే మీఢుష్టమ సేనాపతే! యా తే సేనాఽస్తి యచ్చ తే హస్తే ధనుర్హేతిశ్చ బభూవ. తయాఽయక్ష్మయా సేనయా తేన చాస్మాన్ ప్రజాసేనాజనాన్ త్వం విశ్వతః పరి భుజ. ॥ ౧౧ ॥

భావార్థః :-విద్యావయోవృద్ధైరుపదేశకైర్విద్వద్భిః సేనాపత్యాదయ ఏవముపదేష్టవ్యా భవన్తు యావద్బలం తావతా సర్వే శ్రేష్ఠా సర్వథా రక్షణీయా దుష్టాశ్చ తాడనీయా ఇతి ॥ ౧౧ ॥

పదార్థము :-(మీఢుష్టమ) అత్యంతవీర్యవంతుడవగు ఓ సేనాపతీ! (యా) ఏ(తే)నీ సేనగలదో మరియు ఏ(తే) నీ ([illegible]స్తమునందు(ధనుః)ధనుస్సు మరియు (హేతిః) వజ్రము(బభూవ) ఉన్నదో (తయా) అట్టి ([illegible]యా) పరాజయము మున్నగు పీడలను దొలగించు సేనలు మరియు ఆ ధనుర్బాణాదులచే (అస్మాన్) ప్రజలమగు మమ్ము మరియు మా సైన్యములను (త్వమ్) నీవు (విశ్వతః) అన్నివైపులనుండి (పరి) అతి శ్రేష్ఠముగ (భుజ) పాలించుచుండుము.॥౧౧॥

భావార్థము :-విద్యా వయోవృద్ధులగు ఉపదేశక విద్వాంసులు సేనాపతి మున్నగు వారికి ''మీ యధికారములందు ఎంతసైన్యము, ఆయుధశక్తిగలదో వానిద్వారా సర్వదాశ్రేష్ఠులను రక్షణజేయుచు దుష్టులశిక్షించు'' డని ఉపదేశించుచుండవలెను.॥౧౧॥

11.O virile commander, protect us well on all sides with thy army, the remover of the pain of defeat, with thy weapon, and the bow in thy hand!.

౭౫౬.పరీత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, రుద్రో దేవతా, నిచృదార్ష్యనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

రాజప్రజాజనైరితరేతరం కిం కార్యమిత్యుపదిశ్యతే.రాజు ప్రజలు పరస్పర మేమి చేయవలెను?

౭౫౬ పరి తే ధన్వనో హేతిరస్మాన్వృణక్తు విశ్వతః ।

అథో య ఇషుధిస్తవారే అస్మన్నిధేహి తమ్ ॥౧౨॥

ప.వి:-పరి, తే, ధన్వనః, హేతిః, అస్మాన్ వృణక్తు, విశ్వతః, అథో౽ ఇత్యథో, యః, ఇషుధిరితీషు + ధిః, తవ, ఆరే, అస్మత్, ని, ధేహి, తమ్ ॥౧౨॥

పదార్థః :-(పరి) (తే) తవ (ధన్వనః) (హేతిః) గతిః (అస్మాన్) (వృణక్తు) పరిత్యజతు (విశ్వతః) (అథో) ఆనన్తర్యే (యః) (ఇషుధిః) ఇషవో ధీయన్తే యస్మిన్ సః (తవ) (ఆరే) సమీపే దూరే వా (అస్మత్) అస్మాకం సకాశాత్ (ని) (ధేహి) నితరాం ధర (తమ్).॥౧౨॥

అన్వయః :-హే సేనాపతే! యా తే ధన్వనో హేతిరస్తి, తయా౽స్మాన్ విశ్వత ఆరే భవాన్ పరివృణక్తు. అథో యస్తవేషుధిరస్తి తమస్మచ్చారే నిధేహి.॥౧౨॥

భావార్థః :-రాజప్రజాజనైర్యుద్ధశస్త్రాభ్యాసం కృత్వా శస్త్రాదిసామగ్ర్యః సదా సమీపే రక్షణీయాః తాభిః పరస్పరస్య రక్షా కార్యా, సుఖం చోన్నేయమ్. ॥౧౨॥

పదార్థము :-ఓ సేనాపతీ! ఏ (తే) నీ (ధన్వనః) ధనుస్సుయొక్క (హేతిః) గతిగలదో దానిచే (అస్మాన్) మమ్ము (విశ్వతః) అన్నివైపులనుండి (ఆరే) దూరమున (పరివృణక్తు) భద్రముగ నుంచుము (అథో) ఆ పిదప (యః) ఏ (తవ) నీ (ఇషుధిః) అమ్ములపొది [తూణీరము] గలదో (తమ్) దానిని (అస్మత్) మా సమీపమునుండి (ని,ధేహి) నిరంతరము ధారణమొనర్చుము.॥౧౨॥

భావార్థము :-రాజు మరియు ప్రజలు సమరము మరియు శస్త్రాస్త్ర ప్రయోగాభ్యాసమొనర్చుచు వానిని సదా తమ సమీపముననే యుంచుకొని ఆ యూయుధములచే పరస్పరము రక్షణ యొనర్చుకొను చుండవలయును. ॥౧౨॥

12.O commander of the army, protect us in all directions from the attack of bow. Lay thou the quiver that thou hast in place away from us!.

౭౬౭. అవతత్యేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, రుద్రో దేవతా, నిచృదార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

రాజపురుషైః కథం భవితవ్యమిత్యాహ. రాజపురుషు లెటులుండ వలయును?

౭౬౭ అవతత్య ధనుష్ట్వꣳ సహస్రాక్ష శతేషుధే ।

నిశీర్య శల్యానా ముఖా శివో నః సుమనా భవ ॥౧౩॥

ప.వి:-అవతత్యేత్యవ + తత్య, ధనుః, త్వమ్, సహస్రాక్షేతి సహస్ర + అక్ష, శతేషుధ ఇతి

శత+ఇషుధే, నిశీర్యేతి ని+శీర్య, శల్యానామ్, ముఖా, శివః, నః, సుమనా ఇతి సు + మనాః, భవ ॥౧౩॥

పదార్థః :- (అవతత్య) విస్తార్య (ధనుః) చాపమ్ (త్వమ్) (సహస్రాక్ష) సహస్రేష్వసంఖ్యాతేషు యుద్ధ కార్యేష్వక్షిణీ యస్య తత్సమ్బుద్ధౌ (శతేషుధే) శతమసంఖ్యాః శస్త్రాస్త్రప్రకాశా యస్య తత్సమ్బుద్ధౌ (నిశీర్య) నితరాం హింసిత్వా (శల్యానామ్) శస్త్రాణాం (ముఖా) ముఖాని (శివః) మఙ్గలకారీ (నః) అస్మభ్యమ్ (సుమనాః) సుహృద్భావః (భవ).॥౧౩॥

అన్వయః :- హే సహస్రాక్ష శతేషుధే సేనాధ్యక్ష! త్వం ధనుః శల్యానాం ముఖా చావతత్య తైః శత్రూన్నిశీర్య నః సుమనాః శివో భవ.॥౧౩॥

భావార్థః :- రాజపురుషాః సామదానదండభేదాదిరాజనీత్యవయవకృత్యాని సర్వతో విదిత్వా పూర్ణాని శస్త్రాస్త్రాణి సమ్పాద్య తీక్ష్ణీకృత్య చ శత్రుషు దుర్మనసః దుఃఖప్రదాః ప్రజాసు సౌమ్యాః సుఖప్రదాశ్చ సతతం స్యుః.॥ ౧౩ ॥

పదార్థము :- (సహస్రాక్ష) అసంఖ్యాక యుద్ధకార్యములను జూచు (శతేషుధే) ప్రకాశవంతమగు అసంఖ్యాక అస్త్రశస్త్రములతోనున్న సేనాధ్యక్షా! (త్వమ్) నీవు (ధనుః) ధనువు మరియు (శల్యానామ్) శస్త్రముల (ముఖా) అగ్రభాగములను (అవతత్య) విస్తారమొనర్చి వానిచే శత్రువులను (నిశీర్య) సంపూర్ణముగ నాశపరచి (నః) మాకొరకు (సుమనాః) ప్రసన్నచిత్తుడవు (శివః) మంగళకారివి (భవ) అగుము.॥౧౩॥

భావార్థము :- రాజపురుషులు సామదానభేద దండనము మున్నగు రాజనీత్యాంగ కృత్యములను అన్నివిధములుగ నెరిగి సమస్త శస్త్రాస్త్రముల తీక్ష్ణమొనర్చి ప్రయోగించి శత్రువులను కఠోరచిత్తముచే దుఃఖముల పాల్జేయుచు తమ ప్రజలయెడ కోమల ప్రసన్నచిత్తముతో నిరంతరము సుఖముల గలిగించుచు రాజ్యమును సుఖవంత మొనర్చుచుండవలయును.॥౧౩॥

13.O commander of the army, the seer of countless scenes on the battlefield filled with the lustre for innumerable weapons and missiles, extend thy bow; sharpen the front edges of thy arms, kill thy foes, and be kind and gracious unto us!.

౭౯౦.నమస్త ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః రుద్రో దేవతా, స్వరాడార్ష్యుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునస్తదేవాహ. మఱల నా విషయమే.

౭౯౦ నమస్తఽఆయుధాయానాతతాయ ధృష్ణవే।

ఉభాభ్యాముత తే నమో బాహుభ్యాం తవ ధన్వనే ॥౧౪॥

ప.విః-నమః, తే, ఆయుధాయ, అనాతతాయ, ధృష్ణవే, ఉభాభ్యామ్, ఉత, తే, నమః, బాహుభ్యామితి బాహు + భ్యామ్, తవ, ధన్వనే ॥౧౪॥

పదార్థః :-(నమః) (తే) తుభ్యమ్ (ఆయుధాయ) యః సమన్తాద్ యుధ్యతే తస్మై. అత్ర ఇగుపధేతి కః (అనాతతాయ) అవిద్యమాన ఆతతో విస్తారో యస్య తస్మై (ధృష్ణవే) యో ధృష్ణోతి ధార్ష్ట్యం ప్రాప్నోతి తస్మై (ఉభాభ్యామ్) (ఉత) (తే) తుభ్యమ్ (నమః) (బాహుభ్యామ్) బలవీర్యాభ్యామ్ (తవ) (ధన్వనే).॥౧౪॥

అన్వయః :-హే సభేశ! ఆయుధాయానాతతాయ ధృష్ణవే తే నమోఽస్తు. ఉత తే భోక్త్రే తుభ్యం నమః ప్రయచ్ఛామి. తవోభాభ్యాం బాహుభ్యాం ధన్వనే నమో నియోజయేయమ్.॥౧౪॥

భావార్థః :-సేనాపత్యాద్యధికారిభిరుభయేభ్యోఽధ్యక్షయోద్ధృభ్యః శస్త్రాణి దత్త్వా శత్రుభిః సహైతే నిఃశఙ్కం సమ్యగ్ యోధనీయాః. ॥౧౪॥

పదార్థము :- ఓ సభాపతీ! (ఆయుధాయ) యుద్ధమొనర్చువాడవు (అనాతతాయ) నీ యాశయములను గుప్త సంకోచమునందుంచువాడవు (ధృష్ణవే) ప్రతిభావంతుడవు నగు (తే) నీకొరకు (నమః) అన్నము ప్రాప్తించుగాక! (ఉత) మరియు (తే) భోజనమొనర్చు నీకొరకు అన్నము నిచ్చుచున్నాను (తవ) నీయొక్క (ఉభాభ్యామ్) రెండు విధములగు (బాహుభ్యామ్) బలపరాక్రమములద్వారా (ధన్వనే) యోధాగ్రేసరుడగువానికై (నమః) అన్నమును నియుక్తపరతునుగాక!॥౧౪॥

భావార్థము :-సేనాపతి మరియు రాజ్యాధికారులు అధ్యక్ష, సైన్యము లిరువురకు విరివిగా శస్త్రాస్త్రముల నిచ్చి శంకారహితులై శత్రువులతో తీక్ష్ణముగ యుద్ధమొనర్చునట్లు చేయవలెను.॥౧౪॥

14.O King, skilled in fighting, keeper of thy designs in secret, full of eloquence, may thou get foodstuff. I offer food for thee to eat. I offer food to thy warriors acting as thy arms with their strength and valour!.

౨౯౯.మా నో మహాంతమిత్యస్య కుత్స ఋషిః, రుద్రో దేవతా, నిచృదార్షీ జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

: రాజజనైః కిం న కార్యమిత్యాహ. రాజపురుషులేమి చేయకూడదు?

౨౯౯ మా నో మహాన్తముత మా నోఽ అర్భకమ్మా నఽ ఉక్షన్తముత మా నఽ ఉక్షితమ్। మా నో వధీః పితరమ్మోత మాతరమ్మా నః ప్రియాస్తన్వో రుద్ర రీరిషః ॥౧౫॥

ప.వి:-మా, నః, మహాన్తమ్, ఉత, మా, నః, అర్భకమ్, మా, నః, ఉక్షన్తమ్, ఉత, మా, నః, ఉక్షితమ్, మా నః, వధీః, పితరమ్, మా, ఉత, మాతరమ్, మా, నః, ప్రియాః తన్వః, రుద్ర, రీరిషః ఇతి రీరిషః.॥15॥

పదార్థః :- (మా) నిషేధార్థే (నః) అస్మాకమ్ (మహాన్తమ్) మహాగుణవిశిష్టమ్ పూజ్యం జనమ్ (ఉత) అపి (మా) (నః) (అర్భకమ్) అల్పం క్షుద్రమ్ (మా) (నః) (ఉక్షన్తమ్) వీర్యసేక్తారమ్ (ఉత) (మా) (నః) (ఉక్షితమ్) సిక్తమ్ (మా) (నః) (వధీః) హింస్యాః (పితరమ్) పాలకం జనకమ్ (మా) (ఉత) (మాతరమ్) మాన్యప్రదాం జననీమ్ (మా) (నః) (ప్రియాః) స్త్ర్యాదేః ప్రీత్యుత్పాదకాని (తన్వః) శరీరాణి (రుద్ర) యుద్ధసేనాధికృతవిద్వన్ (రీరిషః) హింస్యాః. అత్ర లిఙర్థే లుఙడభావశ్చ ॥ 15 ॥

అన్వయః :-హే రుద్ర! త్వం నో మహాన్తం మా వధీరుత నోఽర్భకం మా వధీర్న ఉక్షన్తం మా వధీరుత న ఉక్షితం మా వధీః. నః పితరం మా వధీరుత నో మాతరం చ మా వధీః. నః ప్రియాస్తన్వో మా రీరిషః. ॥15॥

భావార్థః :- యోద్ధృభిర్యుద్ధసమయే కదాచిద్ వృద్ధా బాలకా అయోద్ధారో యువానో గర్భా యోద్ధృణాం మాతరః పితరశ్చ సర్వేషాం స్త్రియః సంప్రేక్షితారో దూతాశ్చ నో హింసనీయాః. కింతు సదా శత్రు సంబన్ధినో వశే స్థాపనీయాః. ॥ 15 ॥

పదార్థము :-(రుద్ర) యుద్ధసేనాధ్యక్షుడవగు ఓ విద్వాంసుడా! నీవు (నః) మాయొక్క (మహాన్తమ్) ఉత్తమ గుణశాలియగు పూజనీయుని (మా) చంపవలదు(ఉత) మరియు (అర్భకమ్) చిన్నవానిని, అల్పుని (మా) చంపవలదు (నః) మాయొక్క (ఉక్షన్తమ్) గర్భాధానమొనర్చువారిని (మా) చంపవలదు (ఉత) మరియు (నః) మాయొక్క (ఉక్షితమ్) గర్భమును (మా) నష్టపరచవలదు (నః) మాయొక్క (పితరమ్) పాలనమొనర్చు పితరుని (మా) హింసించవలదు (ఉత) మరియు (నః) మాయొక్క (మాతరమ్) మాన్యత నొసగు మాతను గూడ (మా) హింసించవలదు (వధీః) వధించుట మరియు (నః) మాయొక్క (ప్రియాః) ప్రియమగుభార్యలు మున్నగు స్త్రీల (తన్వః) శరీరములను (మా రీరిషః) హింసించకుడు.॥15॥

భావార్థము :- యోధులగువారు యుద్ధకాలమందు వృద్ధులను, బాలకులను, యుద్ధమునుండి వైదొలగిన యువకులను, గర్భములను [గర్భిణులను], యోధుల మాతాపితరులను, సమస్తస్త్రీలను, యుద్ధమును జూచువారిని, ప్రబంధమొనర్చువారిని, దూతలను చంపవలదు. కాని శత్రుసంబంధీకులగువారిని సదా వశమందుంచుకొనవలెను. ॥15॥

15.O commander of the army, kill not our revered elders, nor our children. Harm not our full grown youths, harm not our progeny in embryo. Slay not our rearing father, slay not our loving mother. Harm not the dear bodies of our women!.

౮౦౦.మానస్తోక ఇత్యస్య కుత్స ఋషిః, రుద్రో దేవతా, నిచృదార్షీ జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.
పున స్తదేవాహ. మఱల నా విషయమే.

౮౦౦ మా నస్తోకే తనయే మా న ఽ ఆయుషి మా నో గోషు మా నో ఽ
అశ్వేషు రీరిషః। మా నో వీరాన్రుద్ర భామినో వధీర్హవిష్మన్తః
సదమిత్ త్వా హవామహే ॥౧౬॥

ప.విః-మా, నః, తోకే, తనయే, మా, నః, ఆయుషి, మా, నః, గోషు, మా, నః, అశ్వేషు, రీరిష ఇతి రీరిషః, మా, నః, వీరాన్, రుద్ర, భామినః, వధీః, హవిష్మన్తః, సదమ్, ఇత్, త్వా, హవామహే ॥౧౬॥

పదార్థః :- (మా)(నః) అస్మాకమ్ (తోకే) సద్యోజాతేఽపత్యే (తనయే) పఞ్చమాద్వర్షాదూర్ధ్వం వయః ప్రాప్తే (మా) (నః) అస్మాకమ్ (ఆయుషి) వయసి (మా) (నః) అస్మాకమ్ (గోషు) గోజావ్యాదిషు (మా) (నః) (అశ్వేషు) తురఙ్గహస్త్యుష్ట్రాదిషు (రీరిషః) హింసకో భవేః (మా) (నః) (వీరాన్) శూరాన్ (రుద్ర) (భామినః) క్రుద్ధాన్ (వధీః) (హవిష్మన్తః) బహూని హవీంషి దాతుమాదాతుం యోగ్యాని వస్తూని విద్యన్తే యేషాం తే (సదమ్) యో న్యాయే సీదతి తమ్ (ఇత్) ఏవ (త్వా) త్వామ్ (హవామహే) స్వీకుర్మహే. ॥ ౧౬ ॥

అన్వయః :-హే రుద్ర సేనేశ! త్వం నస్తోకే మా రీరిషో నస్తనయే మా రీరిషో న ఆయుషి మా రీరిషో నో గోషు మా రీరిషో నోఽశ్వేషు మా రీరిషః నో భామినో వీరాన్ మా వధీరతో హవిష్మన్తో వయం సదం త్వేద్ధవామహే.॥ ౧౬ ॥

భావార్థః :-రాజపురుషైః కస్యాపి ప్రజాస్థస్య స్వస్య వా బాలకుమారగవాశ్వాదివీరహత్యానైవ కార్యా న బాల్యావస్థాయాం వివాహేన వ్యభిచారేణ చాయుర్హింసనీయమ్. గవాదిపశూనాం దుగ్ధాదిప్రదానేన సర్వోపకారకత్వాత్సదైవేతేషాం వృద్ధిః కార్యా. ॥ ౧౬ ॥

పదార్థము :-(రుద్ర) ఓ సేనాపతీ! నీవు (నః) మాయొక్క (తోకే) నవ్యజాతశిశు సంతానములను (మా) చంపవలదు (నః) మాయొక్క (తనయే) ఐదుసంవత్సరములకు పైబడిన బాలకులను (మా) చంపవలదు (నః) మాయొక్క (ఆయుషీ) ఆయువును (మా) నష్టపరచవలదు (నః) మాయొక్క (గోషు)

గోవులు, గొఱ్ఱె మేకలు మున్నగువానిని (మా) చంపవలదు (నః) మాయొక్క (అశ్వేషు) అశ్వములు, గజములు, ఒంటెలు మున్నగువానిని (మా) చంపవలదు (రీరిషః) చంపుట మరియు (నః) మాయొక్క (భామినః) క్రుద్ధులగు (వీరాన్) శూరవీరులను (మా వధీః) వధించకుము. ఇందువల్ల (హవిష్మన్తః) అనేక ఇచ్చి పుచ్చుకొనదగిన వస్తువులతో మేము (సదమ్) న్యాయమునందు స్థిరమైయున్న (త్వా) నిన్ను (ఇత్) మాత్రమే (హవామహే) స్వీకరించెదము.॥౧౬॥

భావార్థము :- రాజపురుషులు తమ మరియు ప్రజల బాలబాలికలను, గోవులను, అశ్వములను, గొఱ్ఱెమేకలు మున్నగు ఉపకార జీవులను ఎప్పుడును హత్య యొనర్చరాదు. బాల్యావస్థయందు వివాహమాడి వ్యభిచరించి ఆయువును క్షీణింపజేసికొనరాదు. గోవులు మున్నగు పశువులు పాలు మున్నగు పదార్థముల నిచ్చి సర్వజనులకు ఉపకారమొనర్చును. కావున వానిని సదా వృద్ధిపరచుచుండవలయును.॥౧౬॥

16.O commander of the army, harm not our newly born child. nor him over five years in age. Make no attack on our life. our cows, sheep and goats and harm not our horses, elephants and camels. Kill not our heroes full of wrath. We with oblations ever call on thee, firm in justice!.

౮౦౧.నమో హిరణ్యబాహవ ఇత్యస్య కుత్స ఋషిః, రుద్రో దేవతా, నిచృదతిధృతిశ్ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

రాజప్రజాజనైః కిం కర్తవ్యమిత్యుపదిశ్యతే. రాజు ప్రజలు ఏమి చేయవలెను?

౮౦౧ నమో హిరణ్యబాహవే సేనాన్యే దిశాం చ పతయే నమో నమో వృక్షేభ్యో హరికేశేభ్యః పశూనాం పతయే నమో నమః। శష్పిఞ్జరాయ త్విషీమతే పథీనాం పతయే నమో నమో హరికేశాయోపవీతినే పుష్టానాం పతయే నమః॥౧౭॥

ప.విః- నమః, హిరణ్యబాహవ ఇతి హిరణ్య + బాహవే, సేనాన్య ఇతి సేనా + న్యే, దిశామ్, చ, పతయే, నమః, నమః, వృక్షేభ్యః, హరికేశేభ్యః ఇతి హరి + కేశేభ్యః, పశూనామ్, పతయే, నమః, నమః, శష్పిఞ్జరాయ, త్విషీమతే, త్విషీమత ఇతి త్విషి + మతే, పథీనామ్, పతయే, నమః, నమః, హరికేశాయేతి హరి + కేశాయ, ఉపవీతిన + ఇత్యుప + వీతినే, పుష్టానామ్, పతయే, నమః ॥౧౭॥

పదార్థః :-(నమః) వజ్రః (హిరణ్య బాహవే) హిరణ్యం జ్యోతిరివ తీవ్రతేజస్కౌ బాహూ యస్య తస్మై (సేనాన్యే) యః సేనాం నయతి శిక్షాం ప్రాపయతి తస్మై (దిశామ్) సర్వాసు దిక్షు స్థితానాం రాజ్యప్రదేశానామ్ (చ) (పతయే) పాలకాయ. అత్ర షష్ఠీయుక్తశ్ఛన్దసి వేతి ఘిసంజ్ఞా (నమః)అన్నాదికమ్ (నమః) వజ్రాది శస్త్రసమూహః (వృక్షేభ్యః) ఆమ్రాదిభ్యః (హరికేశేభ్యః) హరయో హరణశీలాః సూర్యరశ్మయో యేషు తేభ్యః (పశూనామ్) గవాదీనామ్ (పతయే) రక్షకాయ (నమః) సత్కారణమ్ (నమః) (శష్పిఞ్జరాయ) శడుత్ప్లుతం పిఞ్జరం బన్ధనం యేన తస్మై (త్విషీమతే) బహ్వ్యస్త్విషయో న్యాయదీప్తయో విద్యన్తే యస్య తస్మై. శరాదీనాం చేతి దీర్ఘః (పథీనామ్) మార్గే గన్తౄణామ్ (పతయే) పాలకాయ (నమః) సత్కారణమన్నం చ (నమః) అన్నాదికమ్ (హరికేశాయ) హరితా కేశా యస్య తస్మై (ఉపవీతినే) ప్రశస్తముపవీతం యజ్ఞోపవీతం విద్యతే యస్య తస్మై (పుష్టానామ్) అరోగాణామ్ (పతయే) రక్షకాయ (నమః) సత్కారః. ॥౧౭॥

అన్వయః :-హే రుద్ర సేనాధీశ! హిరణ్యబాహవే సేనాన్యే తుభ్యం నమోఽస్తు దిశాం చ పతయే నమోఽస్తు త్వం హరికేశేభ్యో వృక్షేభ్యో నమో గృహాణ పశూనాం పతయే నమోఽస్తు శష్పిఞ్జరాయ త్విషీమతే నమోఽస్తు, పథీనాం పతయే నమోఽస్తు, హరికేశాయోపవీతినే నమోఽస్తు, పుష్టానాం పతయే నమో భవతు. ॥౧౭॥

భావార్థః :-మనుష్యైః శ్రేష్ఠానాం సత్కారేణ బుభుక్షితానా మన్నదానేన చక్రవర్తిరాజ్యశాసనేన పశూనాం పాలనేన గన్తృకానాం దస్యుచోరాదిభ్యో రక్షణేన యజ్ఞోపవీతధారణేన పుష్ట్యాచ సహాన్వితవ్యమ్.॥౧౭॥

పదార్థము :- శత్రునాశకుడవగు సైన్యాధీశా! (హిరణ్య బాహవే) జ్యోతివంటి తీవ్ర తేజోయుక్త బాహువులు గలవాడవు (సేనాన్యే) సైన్యములకు శిక్షణనిచ్చువాడవగు నీకు (నమః) వజ్రాయుధము ప్రాప్తించుగాక! (చ) మరియు (దిశామ్) సర్వదిశలయందలి రాజ్యభాగముల (పతయే) రక్షకుడవగు నీకు (నమః) అన్నాది పదార్థములు లభించుగాక! (హరికేశేభ్యః) హరణశీలమగు సూర్యకిరణములు ప్రాప్తించినట్టి (వృక్షేభ్యః) మామిడి మున్నగు వృక్షములను నరకకుండుటకై (నమః) వజ్రము మున్నగు శస్త్రములనుగైకొనుము (పశూనామ్) గోవులు మున్నగు పశువుల (పతయే) రక్షకుడవునగు నీకు (నమః) సత్కారము ప్రాప్తించుగాక! (శష్పిఞ్జరాయ) విషయాదుల బంధనములనుండి వేరుగానున్న (త్విషీమతే) ఉన్నతమగు న్యాయప్రకాశముచే గూడియున్న నీకు (నమః) నమస్కారము మరియు అన్నము కలుగుగాక! (పథీనామ్) బాటసారుల [యాత్రికుల] (పతయే) రక్షకుడవగు నీకు (నమః) ఆదరణముండుగాక! (హరికేశాయ) పచ్చనికేశములుగల (ఉపవీతినే) పవిత్రయజ్ఞోపవీత ధారివగు నీకు (నమః) అన్నాది పదార్థములు ప్రాప్తించుగాక! (పుష్టానామ్) ఆరోగ్యవంతుల (పతయే) రక్షకుడగు వానికై (నమః) నమస్కారములు ప్రాప్తించుగాక!॥౧౭॥

భావార్థము :- మానవులు శ్రేష్ఠులను సత్కరించుట, ఆకలిపీడితులకు అన్నము నిడుట, చక్రవర్తి రాజ్య శిక్షనుపొందుట, పశువులను రక్షించుట, ప్రయాణీకులను తస్కరులు, బందిపోటుల బారినుండి కాపాడుట, యజ్ఞోపవీతమును ధరించుట, శరీరములను పుష్టివంతముగ నుంచుకొని ప్రసన్నముగ నుండుట మున్నగునవి ఆచరించుట ఉత్తమము. ౹౧౭౹౹

17.O commander of the army, may thou with strong sparkling arms, and leader of hosts, get arms. May thou lord of the regions get food. Take thou in hand the axe to cut the mango trees exposed to the rays of the sun. Homage to thee, the protector of cattle like cows. Homage to thee, free from the bondage of passions, full of the light of justice. Homage to thee, the guardian of the way-farers. Food to thee, the golden-haired wearer of the yajnopavit (sacrificial cord). Homage to thee the protector of the healthy!.

౮౦౨.నమో బభ్లుశాయేత్యస్య కుత్స ఋషిః, రుద్రా దేవతాః, నిచృదష్టిశ్ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౮౦౨ నమో బభ్లుశాయ వ్యాధినేఽన్నానాం పతయే నమో నమో భవస్య

హేత్యై జగతాం పతయే నమో నమో రుద్రాయాతతాయినే క్షేత్రాణాం

పతయే నమో నమః సూతాయాహన్త్యై వనానాం పతయే నమః ౹౧౮౹౹

ప.విః- నమః, బభ్లుశాయ, వ్యాధినే, అన్నానామ్, పతయే, నమః, నమః, భవస్య, హేత్యై, జగతామ్, పతయే, నమః, నమః, రుద్రాయ, ఆతతాయిన ఇత్యాతత + ఆయినే, క్షేత్రాణామ్, పతయే, నమః, నమః, సూతాయ, అహన్త్యై, వనానామ్, పతయే, నమః. ౹౧౮౹౹

పదార్థః :-(నమః) అన్నమ్ (బభ్లుశాయ) యో బభ్లుషు రాజ్యధారకేషు శేతే తస్మై (వ్యాధినే) రోగిణే (అన్నానామ్) గోధూమాదీనామ్ (పతయే) పాలకాయ (నమః) సత్కారః (నమః) అన్నమ్ (భవస్య) సంసారస్య (హేత్యై) వృద్ధ్యై (జగతామ్) జంగమానాం మనుష్యాదీనామ్ (పతయే) స్వామినే (నమః) సత్కారః (నమః) అన్నమ్ (రుద్రాయ) శత్రూణాం రోదకాయ (ఆతతాయినే) సమన్తాత్ తతం విస్తృతం శత్రుదలమేతుం శీలమస్య తస్మై (క్షేత్రాణామ్) ధాన్యోద్భవాధికరణానామ్ (పతయే) పాలకాయ (నమః) అన్నమ్ (నమః) అన్నమ్ (సూతాయ) క్షత్రియాద్విప్రకన్యాయాం జాతాయ వీరాయ ప్రేరకాయ వా

(అహన్త్యై) యా రాజపత్నీ కఞ్చన న హన్తి తస్యై (వనానామ్) జఙ్గలానామ్ (పతయే) పాలకాయ (నమః) అన్నమ్. ॥ ౧౮ ॥

అన్వయః :- రాజపురుషాదిమనుష్యైర్బభ్లుశాయ వ్యాధినే నమోఽన్నానాం పతయే నమో భవస్య హేత్యై నమో జగతాం పతయే నమో రుద్రాయాతతాయినే నమః క్షేత్రాణాం పతయే నమః సూతాయాహన్త్యై నమో వనానాం పతయే నమో దేయం కార్యం చ.॥౧౮॥

భావార్థః :- యేఽన్నాదినా సర్వాన్ ప్రాణినః సత్కుర్వన్తి తే జగతి ప్రశంసితా భవన్తి. ॥ ౧౮ ॥

పదార్థము :- రాజపురుషులు మున్నగువారు (బభ్లుశాయ) రాజ్యధారకులలో నివసించు (వ్యాధినే) రోగగ్రస్థులకు (నమః) అన్నము నీయవలెను (అన్నానామ్) గోధుమలు మున్నగు అన్నముల (పతయే) రక్షకులను (నమః) సత్కరించవలెను (భవస్య) ప్రపంచ (హేత్యై) వృద్ధికొరకు (నమః) అన్నము నీయవలెను (జగతామ్) మానవులు మున్నగు ప్రాణులకు (పతయే) స్వామియగువానిని (నమః) సత్కరించవలెను (రుద్రాయ) శత్రువుల నేడ్పించు మరియు (ఆతతాయినే) విస్తృత శత్రుసైన్యముల నెదిరించు వారికి (నమః) అన్నమునీయవలెను (క్షేత్రాణామ్) ధాన్యాదులతో నిండిన పంటచేల (పతయే) రక్షకునకు (నమః) అన్నము నీయవలెను (సూతాయ) క్షత్రియునిద్వారా బ్రాహ్మణకన్యకు జన్మించిన ప్రేరకుడగు నీరునకు మరియు (అహన్త్యై) ఎవ్వరినీ హింసించని రాజపత్నికి (నమః) అన్నము నీయనలెను (వనానామ్) అరణ్యముల (పతయే) రక్షించువారికి (నమః) అన్నాది పదార్థముల నీయవలయును.॥౧౮॥

భావార్థము :- అన్నము మున్నగు పదార్థములచే సకలప్రాణులను సత్కరించువారు ప్రపంచమునందు ప్రశంసింపబడుదురు.॥౧౮॥

18.Let the state-officials give food to the patient who lives in their midst. Let them pay homage to the growers of corn. Let them grant grain for the progress of the world. Let them offer homage to the lord of human beings. Let them give food to the tormentor of the foes, and the fighter from all directions against vast armed foes. Let them give food to the brave warrior and the queen who injures none. Let them give food to the Lord of forest.

౧౯.నమో రోహితాయేత్యస్య కుత్స ఋషిః, రుద్రో దేవతా,విరాడతిధృతిశ్ఛందః,షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల పై విషయమే.

౧౯ నమో రోహితాయ స్థపతయే వృక్షాణాం పతయే నమో నమో భువన్తయే వారివస్కృతాయౌషధీనాం పతయే నమో నమో మన్త్రిణే

వాణిజాయ కక్షాణాం పతయే నమో నమఽ ఉచ్చై

ర్ఘోషాయాక్రన్దయతే పత్తీనాం పతయే నమః ॥౧౯॥

ప. వి:-నమః, రోహితాయ, స్థపతయే, వృక్షాణామ్, పతయే, నమః, నమః, భువన్తయే, వారివస్కృతాయ, వారివః కృతాయేతి వారివః + కృతాయ, ఓషధీనామ్, పతయే, నమః, నమః, మన్త్రిణే, వాణిజాయ, కక్షాణామ్, పతయే, నమః, నమః, ఉచ్చైర్ఘోషాయేత్యుచ్చైః + ఘోషాయ, ఆక్రన్దయత ఇత్యా + క్రన్దయతే పత్తీనామ్, పతయే, నమః.॥౧౯॥

పదార్థః :- (నమః) అన్నమ్ (రోహితాయ) వృద్ధికరాయ (స్థపతయే) తిష్ఠన్తి యస్మిన్నితి స్థం తస్య పతయే పాలకాయ (వృక్షాణామ్) ఆమ్రాదీనామ్ (పతయే) స్వామినే (నమః) అన్నమ్ (నమః) అన్నమ్ (భువన్తయే) యో భవత్యాచారవాంస్తస్మై (వారివస్కృతాయ) వారివస్సేవనం కృతం యేన తస్మై. అత్ర స్వార్థేఽణ్ (ఓషధీనామ్) సోమాదీనామ్ (పతయే) పాలకాయ వైద్యాయ (నమః) అన్నమ్ (నమః) సత్కారః (మన్త్రిణే) విచారకర్త్రే రాజపురుషాయ (వాణిజాయ) వణిజాం వ్యవహారేషు కుశలాయ (కక్షాణామ్) గృహప్రాంతావయవేషు స్థితానామ్ (పతయే) రక్షకాయ (నమః) అన్నమ్ (నమః) సత్కారః (ఉచ్చైర్ఘోషాయ) ఉచ్చైర్ఘోషో యస్య తస్మై (ఆక్రన్దయతే) యో దుష్టానాక్రన్దయతే రోదయతి తస్మై న్యాయాధీశాయ (పత్తీనామ్) సేనాఙ్గానామ్ (పతయే) రక్షకాయ సేనాధ్యక్షాయ (నమః) సత్కారః ॥౧౯॥

అన్వయః :-రాజప్రజాజనై రోహితాయ స్థపతయే నమో వృక్షాణాం పతయే నమో భువన్తయే వారివస్కృతాయ నమ ఓషధీనాం పతయే నమో మంత్రిణే వాణిజాయ నమః కక్షాణాం పతయే నమ ఉచ్చైర్ఘోషాయాక్రన్దయతే నమః పత్తీనాం పతయే నమశ్చ దేయం కార్యం చ. ॥౧౯॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్వనాదిపాలకేభ్యోఽన్నాదికం దత్వా వృక్షౌషధ్యాద్యున్నతిర్విధేయా. ॥౧౯॥

పదార్థము :-రాజు మరియు ప్రజలు (రోహితాయ) సుఖములను వృద్ధిపరచు (స్థపతయే) స్థానముల స్వామి, రక్షకుడును నగు సేనాపతికి (నమః) అన్నము (వృక్షానామ్) ఆమ్రమును [మామిడి] మున్నగు వృక్షముల (పతయే) అధిష్ఠాతకు (నమః) అన్నము (భువన్తయే) ఆచారవంతుడు (వారివస్కృతాయ) సేవలొనర్చు భృత్యునకు (నమః) అన్నము మరియు (ఓషధీనామ్) సోమలతమున్నగు ఓషధుల (పతయే) రక్షకుడగు వైద్యునకు (నమః) అన్నము నీయవలెను (మంత్రిణే) ఆలోచనాపరుడగు రాజమంత్రి మరియు

(వాణిజాయ) వైశ్య వ్యవహారదక్షుని (నమః) సత్కరించవలెను (కక్షాణామ్) గృహములందుండువారి (పతయే) రక్షకునకు (నమః) అన్నము, (ఉచ్చైర్ఘోషాయ) ఉచ్చస్వరమున బోధించు మరియు (ఆక్రందయతే) దుష్టులనేడ్పించు న్యాయాధీశుని (నమః) సత్కారముచేయవలెను. మరియు (పత్తీనామ్) సైన్యముల అవయవ [విభాగ]ముల (పతయే) రక్షణ యొనర్చువారిని (నమః) సత్కరించవలయును.॥౧౯॥

భావార్థము :- వనాదులను రక్షించువారికి అన్నాది పదార్థములనిచ్చి వృక్షములు, ఓషధులు మున్నగు పదార్థముల నున్నతియొనర్చుట మానవులకు యోగ్యము.॥౧౯॥

19.Let the officials and the people give food to the commander of the army, the enhancer of delights. Let them give food to the lord of trees. Let them give food to sevants of good character. Let them give food to the physician, the guardian of medicinal herbs. Let them pay homage to the thoughtful minister, and the expert in trade. Let them give food to the protector of the hoseholders. Homage to the shouting lord of justice who makes the wicked weep. Homage to the guardian of different parts of the army.

౮౦౪.నమః కృత్స్నాయేత్యస్య కుత్స ఋషిః, రుద్రో దేవతా, అతిధృతిశ్ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమునే చెప్పెను.

౮౦౪ నమః, కృత్స్నాయతయా ధావతే సత్వానాం పతయే నమో నమః
సహమానాయ నివ్యాధిన ఆవ్యాధినీనాం పతయే నమో నమో
నిషఙ్గిణే కకుభాయ స్తేనానాం పతయే నమో నమో నిచేరవే
పరిచరాయారణ్యానాం పతయే నమః ॥౨౦॥

ప.విః-నమః, కృత్స్నాయతయేతి కృత్స్న + ఆయతయా, ధావతే, సత్వానామ్, పతయే, నమః, నమః, సహమానాయ, నివ్యాధిన ఇతి ని+ వ్యాధినే, ఆవ్యాధినీనామిత్యా + వ్యాధినీనామ్, పతయే, నమః, నమః, నిషఙ్గిణే, కకుభాయ, స్తేనానామ్, పతయే, నమః, నమః, నిచేరవ ఇతి ని + చేరవే, పరిచరాయేతి పరి + చరాయ, అరణ్యానామ్, పతయే,నమః.॥౨౦॥

పదార్థః :- (నమః) అన్నమ్ (కృత్స్నాయతయా) ఆయస్య లాభస్య భావ ఆయతా కృత్స్నా చాసావాయతా కృత్స్నాయతా తయా సమ్పూర్ణలాభతయా (ధావతే) ఇతస్తతో ధావనశీలాయ (సత్వనామ్) ప్రాప్తానాం పదార్థానామ్ (పతయే) రక్షకాయ (నమః) సత్కారః (నమః) అన్నమ్ (సహమానాయ) బలయుక్తాయ (నివ్యాధినే) నితరాం వ్యద్ధుం తాడయితుం శీలమస్య తస్మై (ఆవ్యాధినీనామ్) సమన్తాత్ శత్రుసేనాః వ్యద్ధుం శీలం యాసాం తాసాం స్వసేనానామ్ (పతయే) పాలకాయ సేనాపతయే (నమః) సత్కారణమ్ (నమః) అన్నమ్ (నిషఙ్గిణే) ప్రశస్తా నిషఙ్గా బాణాసిభుశుణ్డీశతఘ్నీతోమరాదయః శస్త్రసమూహా విద్యన్తే యస్య తస్మై (కకుభాయ) ప్రసన్నమూర్తయే (స్తేనానామ్) అన్యాయేన పరస్వాదాయినామ్ (పతయే) దణ్డాదిశోషకాయ (నమః) వజ్రమ్ (నమః) సత్కారణమ్ (నిచేరవే) యో నితరాం పురుషార్థే చరతి తస్మై (పరిచరాయ) యో ధర్మం విద్యాం మాతాపితరౌ స్వామిమిత్రాదీంశ్చ సేవతే తస్మై (అరణ్యానామ్) వనానామ్ (పతయే) పాలకాయ (నమః) అన్నాదికమ్.॥20॥

అన్వయః :- మనుష్యః కృత్స్నాయతయా ధావతే నమః సత్వనాం పతయే నమః సహమానాయ నివ్యాధినే నమ ఆవ్యాధినీనాం పతయే నమో నిషఙ్గిణే నమో నిచేరవే పరిచరాయ కకుభాయ నమః స్తేనానాం పతయే నమోఽరణ్యానాం పతయే నమో దద్యుః కుర్యుశ్చ.॥20॥

భావార్థః :- రాజపురుషైః పురుషార్థినాముత్సాహోయ సత్కారః ప్రాణినాముపరి దయా సుశిక్షితసేనా రక్షణం చౌరాదీనాం తాడనం సేవకానాం పాలనం వనానామచ్ఛేదనం చ కృత్వా రాజ్యం వర్ధనీయమ్. ॥20॥

పదార్థము :- మానవులు (కృత్స్నాయతయా) సంపూర్ణ ప్రాప్తికొరకు (ధావతే) ఇటునటు వచ్చిపోవువారికి (నమః) అన్నమునీయవలెను (సత్వనామ్) ప్రాప్తిగల పదార్థముల (పతయే) రక్షణయొనర్చువారిని (నమః) సత్కరించవలెను (సహమానాయ) శక్తిశాలురు (నివ్యాధినే) నిరంతరము శత్రువుల నష్టపరచువారికి (నమః) అన్నము నీయవలెను (ఆవ్యాధినీనామ్) బాగుగా శత్రుసైన్యముల నాశమొనర్చు స్వంతసైన్యముల (పతయే) రక్షకుడగు సేనాపతిని (నమః) ఆదరించవలెను (నిషఙ్గిణే) కొరతరాని ఉత్తమ బాణములు, ఖడ్గములు, భుశుండి [తోపు], శతఘ్ని [తుపాకి], బల్లెములు, ఈటెలు, తోమరములు మున్నగు శస్త్రములు గలవానికి (నమః) అన్నమునీయవలెను. (నిచేరవే) నిరంతరము పురుషార్థియై తిరుగు మరియు (పరిచరాయ) ధర్మము, విద్య మాతాపితరులు, యజమాని, మిత్రులు మున్నగువారికి అనేకరీతుల సేవలొనర్చువారిని (కకుభాయ) ప్రసన్నమూర్తివంతులను (నమః) సత్కరించవలెను (స్తేనానామ్) అన్యాయముగ పరధనముల గొనువారిని మరియు (పతయే) దండించుచు శుష్కింపజేయువారిని (నమః) వజ్రాయుధముచే నాశపరచవలెను (అరణ్యానామ్) వనముల, అరణ్యముల (పతయే) రక్షకులైనవారికి (నమః) అన్నము మున్నగు పదార్థముల నీయవలెను.॥20॥

భావార్థము :- రాజుపురుషులు పురుషార్థపరులను ప్రోత్సహించుచు సత్కరించుట, ప్రాణులయెడ దయగలిగియుండుట, చక్కని శిక్షిత సేనలనుంచుట, చోరులు మున్నగువారిని దండించుట, సేవకులను

రక్షించుట, వనములను నష్టపరచకుండుట మున్నగునానిని చక్కగా ఆచరించుచు రాజ్యమును వృద్ధిపరచ వలయును. ॥౨౦॥

20.Food for the person who is active for obtaining full conquest. Homage to the protector of the substances secured. Food for the powerful and chastiser of the foes. Homage to the general who subdues the arimes of the enemies with his own army. Food for the master of arrow, sword, gun and cannon. Homage to the self-contented, enterprising person who serves religion, knowledge, mother, master and friends. Arms for him who keeps the thieves under control and food for the forest-guard.

౮౦౫.నమో వఞ్చత ఇత్యస్య కుత్స ఋషిః, రుద్రా దేవతాః, నిచృదతిధృతిశ్ఛన్దః,షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౮౦౫ నమో వఞ్చతే పరివఞ్చతే స్తాయూనాం పతయే నమో నమో నిషఙ్గిణఇ-

ఇషుధిమతే తస్కరాణాం పతయే నమో నమః సృకాయిభ్యో

జిఘాంసద్భ్యో ముష్ణతాం పతయే నమో నమోఽసిమద్భ్యో నక్తం

చరద్భ్యో వికృన్తానాం పతయే నమః ॥౨౧॥

ప. విః–నమః, వఞ్చతే, పరివఞ్చత ఇతి పరి + వఞ్చతే, స్తాయూనామ్, పతయే, నమః, నమః, నిషఙ్గిణే, ఇషుధిమత ఇతీషుధి + మతే, తస్కరాణామ్, పతయే, నమః, నమః, సృకాయిభ్య ఇతిసృకాయి + భ్యః, జిఘాంసద్భ్య ఇతి జిఘాంసద్ + భ్యః, ముష్ణతామ్, పతయే, నమః, నమః, అసిమద్భ్య ఇత్యసిమత్ + భ్యః, నక్తమ్, చరద్భ్య ఇతి చరత్ + భ్యః, వికృన్తానామితి వి + కృన్తానామ్, పతయే, నమః ॥౨౧॥

పదార్థః :- (నమః) వజ్రప్రహారః (వఞ్చతే) ఛలేన పరపదార్థానాం హర్త్రే (పరివఞ్చతే) సర్వతః కాపట్యేన వర్తమానాయ (స్తాయూనామ్) చౌర్యేణ జీవతామ్ (పతయే) స్వామినే (నమః) వజ్రాదిశస్త్రప్రహరణమ్ (నమః) అన్నమ్ (నిషఙ్గిణే) రాజ్యపాలనే నిత్యం సజ్జితాయ (ఇషుధిమతే)

ప్రశస్తేషుధిధర్త్రే (తస్కరాణామ్) స్తేయకర్మకర్తౄణామ్ (పతయే) పాతయిష్ణవే (నమః) వజ్రప్రహరణమ్ (నమః) (సృకాయిభ్యః) సృకేణ వజ్రేణ సజ్జనానేతుం ప్రాప్తుం శీలమేషాం తేభ్యః. సృక ఇతి వజ్రనా ...ని.ఘం. ౨.౨౦. (జిఘాంసద్భ్యః) హన్తుమిచ్ఛద్భ్యః (ముష్ణతామ్) స్తేయకర్మకారిణామ్ (పతయే) దండేన నిపాతయిత్రే (నమః) సత్కారణమ్ (నమః) వజ్ర ప్రహరణమ్ (అసిమద్భ్యః) ప్రశస్తా అసయః ఖడ్గాని విద్యన్తే యేషాం తేభ్యః (నక్తమ్) రాత్రౌ (చరద్భ్యః) (వికృన్తానామ్) వివిధోపాయైర్గ్రన్థిం ఛిత్వా పరస్వాపహర్తౄణామ్ (పతయే) విఘాతకాయ (నమః) సత్కారః. ॥ ౨౧ ॥

అన్వయః :- రాజపురుషా వఞ్చతే పరివఞ్చతే నమః స్తాయూనాం పతయే నమో, నిషఙ్గిణ ఇషుధిమతే నమస్తస్కరాణాం పతయే నమః, సృకాయిభ్యో జిఘాంసద్భ్యో నమో. ముష్ణతాం పతయే నమోఽసిమద్భ్యో నక్తం చరద్భ్యో నమో వికృన్తానాం పతయే నమోఽనుసందధతు ॥ ౨౧ ॥

భావార్థః :- రాజజనైః కపటవ్యవహారేణ ఛలయతాం దివా రాత్రౌ చానర్థకారిణాం నిగ్రహం కృత్వా ధార్మికాణాం చ పాలనం సతతం విధేయమ్. ॥ ౨౧ ॥

పదార్థము :- రాజపురుషులు (వఞ్చతే) మోసగించి ఇతరుల పదార్థములను కాజేయువారిని (పరివఞ్చతే) సర్వవిధములుగ కపటముగ ప్రవర్తించువారిని (నమః) వజ్రములచే ప్రహరించవలెను (స్తాయూనామ్) చౌర్యవృత్తిచే జీవించువారిని (పతయే) వారి నాయకుని (నమః) వజ్రాఘాతముచే చంపవలెను (నిషఙ్గిణే) రాజ్యరక్షణ కార్యములందు నిరంతరము ఉద్యుతుడైయుండు (ఇషుధిమతే) ప్రశంసనీయమైన బాణములను ధరించువారికి (నమః) అన్నము నీయవలెను (తస్కరాణామ్) దొంగతనములొనర్చు దొంగల (పతయే) ఆ వృత్తియందే జీవించువారి నాయకుని వజ్రముచే చంపవలెను (సృకాయిభ్యః) వజ్రముతో సజ్జనులను పీడించదలచువారిని (జిఘాంసద్భ్యః) చంపదలచువారిని (నమః) వజ్రముచే చంపవలెను (ముష్ణతామ్) దొంగతనము చేయుచుండువారిని (పతయే) దండప్రహారముచే పృథివిపైబడవేయువారిని (నమః) సత్కరించవలెను (అసిమద్భ్యః) ఉత్తమ ఖడ్గములతోగూడ (నక్తమ్) రాత్రులందు (చరద్భ్యః) సంచరించు దోపిడికాండ్రను (నమః) శస్త్రములచే చంపవలెను. మరియు (వికృన్తానామ్) అనేక ఉపాయములతో పరపదార్థములనపహరించు జేబుదొంగలను (పతయే) చంపిపడవేయువారిని (నమః) సత్కరించవలయును. ॥౨౧॥

భావార్థము :- రాజపురుషులు కపటవ్యవహారములచే మోసగించు మరియు పగలు రాత్రులందు అనర్థమొనర్చువారిని దొలగించి నిరంతరము ధర్మాత్ముల రక్షణ యొనర్చుచుండవలయును. ॥౨౧॥

21.Thunderbolt to the cheat, to the arch-deceiver; and the lord of stealers. Food to the sword-bearer for the protection of the State. Thunderbolt to the lord of robbers; to the bolt-armed homicides. Homage to the chastiser of the pilferers. Thunderbolt to the roamers at night with arms. Homage to the killer of pieckpockets.

౨౦౬. నమ ఉష్ణీషిణ ఇత్యస్య కుత్స ఋషిః, రుద్రా దేవతాః, నిచృదష్టిశ్ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౮౧౬ నమః ఉష్ణీషిణే గిరిచరాయ కులుఞ్చానాం పతయే నమో నమః
ఇషుమద్భ్యో ధన్వాయిభ్యశ్చ వో నమో నమః ఆతన్వానేభ్యః
ప్రతిదధానేభ్యశ్చ వో నమో నమః ఆయచ్ఛద్భ్యోఽస్యద్భ్యశ్చ
వో నమః ॥౨౨॥

ప.వి:–నమః, ఉష్ణీషిణే, గిరిచరాయేతి గిరి + చరాయ, కులుఞ్చానామ్, పతయే, నమః, నమః, ఇషుమద్భ్య ఇతీషుమత్ + భ్యః, ధన్వాయిభ్య ఇతి ధన్వా + యిభ్యః, చ, వః, నమః, నమః, ఆతన్వానేభ్య ఇత్యా + తన్వానేభ్యః, ప్రతిదధానేభ్య ఇతి ప్రతి + దధానేభ్యః, చ, వః, నమః, నమః, ఆయచ్ఛద్భ్య ఇత్యాయచ్ఛత్ + భ్యః, అస్యద్భ్య ఇత్యస్యత్ + భ్యః, చ, వః, నమః.॥౨౨॥

పదార్థః :- (నమః) సత్కారణమ్ (ఉష్ణీషిణే) ప్రశస్తముష్ణీషం శిరోవేష్టనం విద్యతే యస్య తస్మై గ్రామణ్యే (గిరిచరాయ) యో గిరిషు పర్వతేషు చరతి తస్మై జాఙ్గలాయ (కులుఞ్చానామ్) యే కుశీలేన లుఞ్చన్తి అపనయన్తి పరపదార్థాం స్తేషామ్ (పతయే) ప్రపాతకాయ (నమః) సత్కారణమ్ (నమః) అన్నమ్ (ఇషుమద్భ్యః) బహవ ఇషవో విద్యన్తే యేషాం తేభ్యః (ధన్వాయిభ్యః) ధనూని ధనూంష్యేతుం శీలమేషాం తేభ్యః (చ) (వః) యుష్మభ్యమ్ (నమః) అన్నమ్ (నమః) సత్కారమ్ (ఆతన్వానేభ్యః) సమన్తాత్ సుఖవిస్తారకేభ్యః (ప్రతిదధానేభ్యః) యే శత్రూన్ ప్రతి శస్త్రాణి దధతి తేభ్యః (చ) (వః) యుష్మభ్యమ్ (నమః) సత్కారణమ్ (నమః) అన్నమ్ (ఆయచ్ఛద్భ్యః) నిగ్రహీతృభ్యః (అస్యద్భ్యః) ప్రక్షిపద్భ్యస్త్యజద్భ్యః (చ) (వః) యుష్మభ్యమ్ (నమః) సత్కారణమ్.॥౨౨॥

అన్వయః :-వయం రాజప్రజాజనా ఉష్ణీషిణే గిరిచరాయ నమః కులుఞ్చానాం పతయే నమ ఇషుమద్భ్యో నమో ధన్వాయిభ్యశ్చ వో నమ ఆతన్వానేభ్యో నమః ప్రతిదధానేభ్యశ్చ వో నమ ఆయచ్ఛద్భ్యో నమోఽస్యద్భ్యశ్చ వో నమః కుర్మో దద్మశ్చ. ॥౨౨॥

భావార్థః :-రాజప్రజాజనైః ప్రధానపురుషాదయః వస్త్రాన్నాదిదానేన సత్కరణీయాః. ॥౨౨॥

పదార్థము :- రాజు, ప్రజలమగువేము (ఉష్ణీషిణే) ఉత్తమ తలపాగను ధరించు గ్రామాధికారిని (గిరిచరాయ) పర్వతాదులందు చరించు ఆటవికులకు (నమః) సత్కారము (కులుఞ్చానామ్) దుస్స్వభావముచే ఇతరుల పదార్థములను కాజేయువారిని (పతయే) పతనమొనర్చువారిని (నమః) సత్కరించుట (ఇషుమద్భ్యః) అనేక బాణములు గలవారికి (నమః) అన్నము (చ) మరియు (ధన్వాయిభ్యః) ధనువులు ప్రాప్తించుకొనిన (వః) మీకొరకు (నమః) అన్నము (ఆతన్వానేభ్యః) ఉత్తమముగా సుఖములను వ్యాప్తపరచువారికి (నమః) సత్కారము (చ) మరియు (ప్రతిదధానేభ్యః) శత్రువుల నిమిత్తము శస్త్రముల ధరించువారగు (వః) మీకు (నమః) సత్కారము (ఆయచ్ఛద్భ్యః) దుష్టులను దుష్కర్మలనుండి నిలుపువారికి (నమః) అన్నమునిచ్చుట (చ) మరియు (అస్యద్భ్యః) దుష్టులపై శస్త్రాదుల ప్రయోగించువారగు (వః) మీకు (నమః) సత్కారమొనర్తుము. ॥౨౨॥

భావార్థము :- రాజు మరియు ప్రజలు ప్రధానపురుషులను వస్త్రములు, అన్నము మున్నగువాని దానముచే సత్కరించుట ఉచితమై యున్నది. ॥౨౨॥

22.Homage to the turban-wearing villager,the haunter of mountains,the suppressor of the vil-minded dacoits. Food to you who bear arrows and to you who carry bows. Homage to you who add to our happiness,and take up arms against foes.Food to you who dissuade the wicked from evildeeds,and homage to you who use arms against them.

౮౦౭.నమో విసృజద్భ్య ఇత్యస్య కుత్స ఋషిః, రుద్రా దేవతాః, నిచృదతిజగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మళ్లీ నా విషయమే.

౮౦౭ నమో విసృజద్భ్యో విధ్యద్భ్యశ్చ వో నమో నమః స్వపద్భ్యో
జాగ్రద్భ్యశ్చ వో నమో నమః శయానేభ్య ఆసీనేభ్యశ్చ
వో నమో నమస్తిష్ఠద్భ్యో ధావద్భ్యశ్చ వో నమః ॥౨౩॥

ప.వి:-నమః విసృజద్భ్య ఇతి విసృజత్ + భ్యః, విధ్యద్భ్య ఇతి విధ్యత్ + భ్యః, చ, వః, నమః, నమః, స్వపద్భ్య ఇతి స్వపత్ + భ్యః, జాగ్రద్భ్య ఇతి జాగ్రత్ + భ్యః, చ, వః, నమః, నమః, శయానేభ్యః, ఆసీనేభ్యః, చ, వః, నమః, నమః, తిష్ఠద్భ్య ఇతి తిష్ఠత్ + భ్యః, ధావద్భ్య ఇతి ధావత్ + భ్యః, చ, వః, నమః. ॥ ౨౩॥

పదార్థః :- (నమః) అన్నాదికమ్ (విసృజద్భ్యః) శత్రూణాముపరి శస్త్రాదికం త్యజద్భ్యః (విధ్యద్భ్యః) శస్త్రైః దుష్టాంస్తాడయద్భ్యః (చ) (వః) యుష్మభ్యమ్ (నమః) అన్నమ్ (నమః) వజ్రమ్ (స్వపద్భ్యః) శయానేభ్యః (జాగ్రద్భ్యః) ప్రబుద్ధేభ్యః (చ)(వః)(నమః) అన్నమ్ (నమః) అన్నమ్ (శయానేభ్యః) ప్రాప్తనిద్రేభ్యః (ఆసీనేభ్యః) ఆసనోపరిస్థితేభ్యః (చ) (వః) (నమః) అన్నమ్ (నమః) అన్నమ్ (తిష్ఠద్భ్యః) స్థితేభ్యః (ధావద్భ్యః) శీఘ్రగామిభ్యః (చ) (వః) యుష్మభ్యమ్ (నమః) అన్నమ్. ॥౨౩॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యూయమేవం సర్వేభ్య ఆజ్ఞాపయత వయం విసృజద్భ్యో నమో విధ్యద్భ్యశ్చ వో నమః స్వపద్భ్యో నమో జాగ్రద్భ్యశ్చ వో నమః శయానేభ్యో నమ ఆసీనేభ్యశ్చ వో నమస్తిష్ఠద్భ్యో నమో ధావద్భ్యశ్చ వో నమః ప్రదాస్యామ ఇతి. ॥ ౨౩ ॥

భావార్థః :- గృహస్థైరానృశంస్యం ప్రయోజ్యాన్నాదికం దత్వా సర్వే ప్రాణినః సుఖనీయాః.॥౨౩ ॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు ఎల్లరకు ఈవిధముగ తెలియపరచుడు. మేము (విసృజద్భ్యః) శత్రువులపై శస్త్రాదులను ప్రయోగించువారికి (నమః) అన్నాది పదార్థములు (చ) మరియు (విధ్యద్భ్యః) శత్రువులను శస్త్రములచే సంహరించు (వః) మీకు (నమః) అన్నము (స్వపద్భ్యః) నిదురించువారికి (నమః) వజ్రము (చ) మరియు (జాగ్రద్భ్యః) మేల్కొనియుండు (వః) మీకు (నమః) అన్నము (శయానేభ్యః) నిద్రాళువులకు (నమః) వజ్రము (చ) మరియు (ఆసీనేభ్యః) ఆసనముపై కూర్చున్న (వః) మీకు (నమః) అన్నము (తిష్ఠద్భ్యః) నిలువబడియున్నవారికి (నమః) అన్నము (చ) మరియు (ధావద్భ్యః) శీఘ్రముగా నడచునట్టి (వః) మీకు (నమః) అన్నము మున్నగువానిచే సత్కరించెదము.॥౨౩॥

భావార్థము :- గృహస్థులు కరుణామయవచనములు బలుకుచు అన్నము మున్నగు పదార్థములనిచ్చి యోగ్యులగు సకల ప్రాణులను సుఖపరచవలెను.॥౨౩॥

23.Food to you who use arms against the enemies, and you who kill them. Punishment to you who sleep on the battle field, and food to you who keep awake. Food to you who lie, and to you who sit. Food to you who stand and to you who run.

౨౪.నమః సభాభ్య ఇత్యస్య కుత్స ఋషిః, రుద్రా దేవతాః, శక్వరీ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౨౪ నమః సభాభ్యః సభాపతిభ్యశ్చ వో నమో నమోఽశ్వేభ్యోఽశ్వపతిభ్యశ్చ

వో నమో నమ ఆవ్యాధినీభ్యో వివిధ్యన్తీభ్యశ్చ వో నమో నమఽ

ఉగణాభ్యస్తృంహతీభ్యశ్చ వో నమః ॥౨౪॥

ప. విః-నమః, సభాభ్యః, సభాపతిభ్య ఇతి సభాపతి + భ్యః, చ, వః, నమః, నమః, అశ్వేభ్యః, అశ్వపతిభ్య ఇత్యశ్వపతి + భ్యః, చ, వః, నమః, నమః, ఆవ్యాధినీభ్య ఇత్యా + వ్యాధినీభ్యః, వివిధ్యన్తీభ్య ఇతి వి + విధ్యన్తీభ్యః, చ, వః, నమః, నమః, ఉగణాభ్యః, తృంహతీభ్యః, చ, వః, నమః.॥౨౪॥

పదార్థః :-(నమః) సత్కారణమ్ (సభాభ్యః) యా న్యాయాదిప్రకాశేన సహ వర్తన్తే తాభ్యః సభాభ్యః స్త్రీభ్యః (సభాపతిభ్యః) సభానాం పాలకేభ్యో రాజభ్యః (చ) (వః) (నమః) సత్కారణమ్ (నమః) అన్నమ్ (అశ్వేభ్యః) హయేభ్యః (అశ్వపతిభ్యః) అశ్వానాం పాలకేభ్యః (చ) (వః) (నమః) అన్నమ్ (నమః) అన్నమ్ (ఆవ్యాధినీభ్యః) శత్రుసేనాం తాడనశీలాభ్యః స్వసేనాభ్యః (వివిధ్యన్తీభ్యః) శత్రువీరాన్నిహంత్రీభ్యః (చ) (వః) (నమః) సత్కారణమ్ (నమః) అన్నమ్) (ఉగణాభ్యః) వివిధతర్కయుక్తా గణా యాసు తాభ్యః (తృంహతీభ్యః) హంత్రీభ్యః (చ) (వః) (నమః) అన్నప్రదానమ్.॥౨౪॥

అన్వయః :-మనుష్యైః సర్వాన్ ప్రత్యేవం వక్తవ్యం వయం సభాభ్యో నమః సభాపతిభ్యశ్చ వో నమోఽశ్వేభ్యో నమోఽ శ్వపతిభ్యశ్చ వో నమ ఆవ్యాధినీభ్యో నమో వివిధ్యన్తీభ్యశ్చ వో నమ ఉగణాభ్యో నమస్తృంహతీభ్యశ్చ వో నమః కుర్యామ దద్యామ చ. ॥౨౪॥

భావార్థః :-మనుష్యైః సభయా సభాపతిభిశ్చైవ రాజ్యవ్యవస్థా కార్యా న ఖలు కదాచిదేకరాజాధీనత్వేన స్థాతవ్యం యతో నైకేన బహూనాం హితాహితసాధనం భవితుం శక్యమతః. ॥ ౨౪ ॥

పదార్థము :-మానవులు ఎల్లరకు ఇట్లు తెలుపవలెను. మేము (సభాభ్యః) న్యాయము మున్నగువాని ప్రకాశముచే స్త్రీలను (నమః) సత్కరించెదము (చ) మరియు (సభాపతిభ్యః) సభలను రక్షించు (వః) రాజులగు మిమ్ము (నమః) సత్కరించెదము (అశ్వేభ్యః) అశ్వములకు (నమః) అన్నము (చ) మరియు (అశ్వపతిభ్యః) అశ్వరక్షకులగు (వః) మీకు (నమః) అన్నము మరియు (ఆవ్యాధినీభ్యః) శత్రుసేనల సంహారము నొనర్చునట్టి మనసేనలకు (నమః) అన్నము నీయవలెను (చ) మరియు (వివిధ్యన్తీభ్యః) శత్రువీరులను సంహరించు (వః) మహిళలగు మిమ్ము (నమః) సత్కరించెదము (ఉగణాభ్యః) వివిధ తర్కముల నెరిగిన స్త్రీలకు (నమః) అన్నము (చ) మరియు (తృంహతీభ్యః) యుద్ధములందు శత్రువుల సంహరించు (వః) మహిళలగు మీకు (నమః) యథాయోగ్యముగ అన్నములనిచ్చి సత్కరించెదము.॥౨౪॥

భావార్థము :-మానవులు సభ మరియు సభాపతులగు రాజులచేతనే రాజ్యవ్యవస్థ నొనర్పజేయవలెను. ఎప్పుడును ఒకేరాజు యధీనమందుండరాదు. ఏలన ఒక్కనివల్లనే అనేకుల హితాహిత విషయముల నాలోచించుట జరుగదు. స్త్రీలను గూడ యథోచితముగ గౌరవించవలయును.॥౨౪॥

24.Homage to you ladies endowed with the display of justice, and to you Kings, lords of Assemblies. Food to horses and to you masters of horses. Food to our armies that kill the armies of the foes. Homage to you ladies, who kill the heroes of the enemies. Homage to you ladies, masters of the science of logic, and the ladies who kill foes in the battle.

౨౫.నమో గణేభ్య ఇత్యస్య కుత్స ఋషిః, రుద్రా దేవతాః, భురిక్ శక్వరీ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమునే చెప్పెను.

౨౫ నమో గణేభ్యో గణపతిభ్యశ్చ వో నమో నమో వ్రాతేభ్యో వ్రాతపతిభ్యశ్చ వో నమో నమో గృత్సేభ్యో గృత్సపతిభ్యశ్చ వో నమో నమో విరూపేభ్యో విశ్వరూపేభ్యశ్చ వో నమః ॥౨౫॥

ప.విః-నమః, గణేభ్యః, గణపతిభ్య ఇతి గణపతి + భ్యః, చ, వః, నమః, నమః, వ్రాతేభ్యః, వ్రాతపతిభ్య ఇతి వ్రాతపతి + భ్యః, చ, వః, నమః, నమః, గృత్సేభ్యః, గృత్సపతిభ్య ఇతి గృత్సపతి + భ్యః, చ, వః నమః, నమః, విరూపేభ్య ఇతి వి + రూపేభ్యః, విశ్వరూపేభ్య ఇతి విశ్వ + రూపేభ్యః చ, వః, నమః.॥౨౫॥

పదార్థః :- (నమః) అన్నమ్ (గణేభ్యః) సేవకేభ్యః (గణపతిభ్యః) గణానాం సేవకానాం పాలకేభ్యః (చ) (వః) (నమః) అన్నమ్ (నమః) సత్కారణమ్ (వ్రాతేభ్యః) మనుష్యేభ్యః. వ్రాత ఇతి మనుష్యనా... నిఘం.. ౨.3 (వ్రాతపతిభ్యః) మనుష్యాణాం పాలకేభ్యః (చ) (వః) (నమః) సత్కారణమ్ (నమః) సత్కారణమ్ (గృత్సేభ్యః) యే గృణన్తి పదార్థగుణాన్ స్తువన్తి తేభ్యో విద్వద్భ్యః (గృత్సపతిభ్యః) మేధావిరక్షకేభ్యః (చ) (వః) (నమః) సత్కరణమ్ (నమః) సత్కరణమ్ (విరూపేభ్యః) వివిధాని రూపాణి యేషాం తేభ్యః (విశ్వరూపేభ్యః) అఖిలస్వరూపేభ్యః (చ) (వః) (నమః) సత్కారణమ్. ॥౨౫॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథా వయం గణేభ్యో నమో గణపతిభ్యశ్చ వో నమో వ్రాతేభ్యో నమో వ్రాతపతిభ్యశ్చ వో నమో గృత్సేభ్యో నమో గృత్సపతిభ్యశ్చ వో నమో విరూపేభ్యో నమో విశ్వరూపేభ్యశ్చ వో నమో దద్యామ కుర్యామ చ తథా యుష్మాభిరపి దాతవ్యం కర్తవ్యం చ.॥౨౫॥

భావార్థః :-సర్వే జనా అఖిలప్రాణ్యుపకారం విద్వత్సఙ్గం సమగ్రాం శ్రియం విద్యాశ్చ ధృత్వా సంతుష్యన్తు.॥౨౫॥

పదార్థము :-ఓ మనుష్యులారా! మేము (గణేభ్యః) సేవకులకు (నమః) అన్నము (చ) మరియు (గణపతిభ్యః) సేవకులరక్షకులగు (వః) మీకు (నమః) అన్నము నిత్తుము (వ్రాతేభ్యః) మానవుల (నమః) సత్కారము (చ) మరియు (వ్రాతపతిభ్యః) మానవరక్షకుడవగు (వః) మీకు (నమః) సత్కారము (గృత్సేభ్యః) పదార్థగుణములను ప్రకటపరచు విద్వాంసుల (నమః) సత్కారము (చ) మరియు (గృత్సపతిభ్యః) బుద్ధిశాలురరక్షకులగు (వః) మిమ్ము (నమః) సత్కరింతుముగాక! (విరూపేభ్యః) వివిధరూపములుగలవారిని (నమః) సత్కరించెదము (చ) మరియు (విశ్వరూపేభ్యః) సమస్తరూపములతో గూడిన (వః) మిమ్ము (నమః) సత్కరించుదుము. అట్లే మీరును సకల పదార్థములచే మమ్ము సత్కరించుడు.॥౨౫॥

భావార్థము :- మానవులెల్లరును సర్వప్రాణుల కుపకారము, విద్వాంసుల సాంగత్యము, సమగ్రశోభ మరియు విద్యలను ధారణమొనర్చి సుఖసంతోషములతో నుండవలెను.॥౨౫॥

Food to the servants, and to you their masters. Homage to the people and to you their guardians. Homage to the learned who expatiate on the qualities of objects, and to you the protectors of the wise. Homage to those who assume varions garbs, and to you who wear all forms.

౨౬.నమః సేనాభ్య ఇత్యస్య కుత్స ఋషిః, రుద్రా దేవతాః, భురిగతిజగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమునే చెప్పెను.

౨౬ నమః సేనాభ్యః సేనానిభ్యశ్చ వో నమో నమో రథిభ్యో᳚ అరథేభ్యశ్చ

వో నమో నమః క్షత్తృభ్యః సంగ్రహీతృభ్యశ్చ వో నమో నమో

మహద్భ్యో᳚ అర్భకేభ్యశ్చ వో నమః ॥౨౬॥

ప.వి:-నమః, సేనాభ్యః, సేనానిభ్య ఇతి సేనాని + భ్యః, చ, వః, నమః, నమః, రథిభ్య ఇతి రథి + భ్యః అరథేభ్యః, చ, వః, నమః, నమః, క్షత్తృభ్య ఇతి క్షత్తృ + భ్యః, సఙ్గ్రహీతృభ్య ఇతి సమ్ + గ్రహీతృభ్యః, చ, వః, నమః, నమః, మహత్ + భ్యః, అర్భకేభ్యః చ, వః నమః.॥౨౬॥

పదార్థః :- (నమః) సత్కారమ్ (సేనాభ్యః) సిన్వన్తి బధ్నన్తి శత్రూన్యాభిస్తాభ్యః (సేనానిభ్యః) యే సేనాం నయన్తి తేభ్యో నాయకేభ్యః ప్రధానపురుషేభ్యః. అత్ర వర్ణవ్యత్యయేన 'ఈ'కారస్య ఇకారః (చ) (వః) (నమః) అన్నమ్ (నమః) సత్కారణమ్ (రథిభ్యః) ప్రశస్తా రథా విద్యన్తే యేషాం తేభ్యః (అరథేభ్యః) అవిద్యమానా రథా యేషాం తేభ్యః పదాతిభ్యః (చ) (వః) (నమః) సత్క్రియామ్ (నమః) అన్నాదికమ్ (క్షత్తృభ్యః) శూద్రాత్ క్షత్రియాయాం జాతేభ్యః (సంగ్రహీతృభ్యః) యే యుద్ధార్థాస్సామగ్రీః సమ్యగ్ గృహ్ణన్తి తేభ్యః (చ) (వః) (నమః) సత్కారణమ్. (నమః) సుసంస్కృత మన్నాదికమ్ (మహద్భ్యః) మహాశయేభ్యో విద్యావయోభ్యాం వృద్ధేభ్యః పూజ్యేభ్యః (అర్భకేభ్యః) కనిష్ఠేభ్యః క్షుద్రాశయేభ్యః శిక్షణీయేభ్యో విద్యార్థిభ్యః (చ) (వః) (నమః) సత్కారణమ్. ॥౨౬॥

అన్వయః :- హే రాజప్రజాజనాః! యథా వయం సేనాభ్యో నమో వః సేనానిభ్యో నమశ్చ రథిభ్యో నమో వో౽రథేభ్యో నమశ్చ క్షత్తృభ్యో నమో వః సంగ్రహీతృభ్యో నమశ్చ మహద్భ్యో నమో వో౽ర్భకేభ్యో నమశ్చ సతతం కుర్మో దద్మశ్చ తథైవ యూయమపి పూజేభ్యః కురుత దత్తచ. ॥౨౬॥

భావార్థః :- రాజపురుషైః సర్వాన్ భృత్యాన్ సత్కృత్య సుశిక్ష్యాన్నాదినా వర్ధయిత్వా ధర్మేణ రాజ్యం పాలనీయమ్. ॥౨౬॥

పదార్థము :- ఓ రాజా! ఓ ప్రజలారా! మే మెట్లు (సేనాభ్యః) శత్రువులను బంధించు సైనికవీరులను (నమః) సత్కరించెదమో (చ) మరియు (వః) మీరు (సేనానిభ్యశ్చః) సేనానాయకులగు ప్రధాన పురుషులకు (నమః) అన్నము నిచ్చుచున్నామో (రథిభ్యః) ప్రశంసనీయ రథికులను (నమః) సత్కరింతుమో(చ) మరియు (వః) మీరు మేము (అరథేభ్యః) రథికులను, పదాతిసైనికులను (నమః) సత్కారమొనర్తుమో (క్షత్తృభ్యః) క్షత్రియ స్త్రీకి శూద్రునిద్వారా ఉత్పన్నమై వర్ణసంకరునకు (నమః) అన్నము మున్నగు పదార్థముల నిత్తుమో (చ) మరియు (వః) మీరును మేమును (సంగ్రహీతృభ్యః) చక్కగా యుద్ధసామగ్రిని సమకూర్చువారలను (నమః) సత్కరింతుమో (మహద్భ్యః) విద్యావయోవృద్ధులగు పూజనీయులకు (నమః) ఉత్తమముగ పాకమొనర్చిన అన్నాది పదార్థముల నిచ్చుచుందుమో (చ) మరియు (వః) మీరు (అర్భకేభ్యః) క్షుద్రాశయులు, శిక్షణ యోగ్యులునగు విద్యార్థులను (నమః) నిరంతరము సత్కరించునట్లు మీరును యొనర్చుడు. ॥౨౬॥

భావార్థము :- రాజపురుషులు భృత్యులను సత్కార శిక్షాపూర్వకముగ అన్నాది పదార్థములచే నున్నతియొనర్చి ధర్మయుక్తముగ రాజ్యపాలనమొనర్చవలెను. ॥౨౬॥

26.Homage to armies, and food to you the leaders of armies. Homage to you car-borne. and homage to you the pedestrians. Food to you born thorought intermarriage. Homage to you who collect materials for war. Food to the age and the learned. Homage to you the students.

౮౧౧.నమ స్తక్షభ్య ఇత్యస్య కుత్స ఋషిః, రుద్రా దేవతాః, నిచృచ్ఛక్వరీ ఛన్దః,ధైవతః స్వరః.

విద్వద్భిః కే సత్కర్తవ్యా ఇత్యాహ. విద్వాంసు లెవరిని సత్కరించవలయును?

౨౧౧ నమస్తక్షభ్యో రథకారేభ్యశ్చ వో నమో నమః కులాలేభ్యః కర్మారేభ్యశ్చ వో నమో నమో నిషాదేభ్యః పుఞ్జిష్ఠేభ్యశ్చ వో నమో నమః శ్వనిభ్యో మృగయుభ్యశ్చ వో నమః ॥౨౭॥

ప.వి:- నమః, తక్షభ్య ఇతి తక్ష + భ్యః, రథకారేభ్య ఇతి రథ + కారేభ్యః, చ, వః, నమః, నమః, కులాలేభ్యః, కర్మారేభ్యః, చ, వః, నమః, నమః, నిషాదేభ్యః, నిసాదేభ్య ఇతి ని + సాదేభ్యః, పుఞ్జిష్ఠేభ్యః, చ, వః, నమః, నమః, శ్వనిభ్య ఇతిశ్వనిభ్యః, మృగయుభ్య ఇతి మృగయు + భ్యః, చ, వః, నమః॥౨౭॥

పదార్థః :- (నమః) అన్నమ్ (తక్షభ్యః) యే తక్ష్ణువన్తి తనూకుర్వన్తి తేభ్యః (రథకారేభ్యః) యే రథాన్ విమానాదియానసమూహాన్ కుర్వన్తి తేభ్యః శిల్పిభ్యః (చ) (వః) (నమః) వేతనాదిదానేన సత్కారణమ్ (నమః) అన్నాదికమ్ (కులాలేభ్యః) మృత్స్నాపాత్రాదిరచకేభ్యః (కర్మారేభ్యః) అసిభుశుణ్డీశతఘ్న్యాదినిర్మాతృభ్యః (చ) (వః) (నమః) సత్కారణమ్ (నమః) అన్నాదిదానమ్ (నిషాదేభ్యః) యే వనపర్వతాదిషు తిష్ఠన్తి తేభ్యః (పుఞ్జిష్ఠేభ్యః) యే పుఞ్జేషు వర్గేషు భాషాసు వా తిష్ఠన్తి తేభ్యః (చ) (వః) (నమః) సత్కారణమ్ (నమః) అన్నాదిదానమ్ (శ్వనిభ్యః) యే శునో నయన్తి శిక్షయన్తి తేభ్యః (మృగయుభ్యః) య ఆత్మనో మృగాన్ కామయన్తే తేభ్యః (చ) (వః) (నమః) సత్కారణమ్. ॥౨౭॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యథా వయం రాజాదయో వస్తక్షభ్యో నమో రథకారేభ్యో నమశ్చ వః కులాలేభ్యో నమః కర్మారేభ్యో నమశ్చ వో నిషాదేభ్యో నమః పుఞ్జిష్ఠేభ్యో నమశ్చ వః శ్వనిభ్యో నమో మృగయుభ్యో నమశ్చ దద్యామ కుర్యామ చ తథా యూయమపి దత్త కురుత చ. ॥౨౭॥

భావార్థః :- విద్వాంసో యే పదార్థవిద్యయాఽపూర్వాణి శిల్పకృత్యాని సాధ్నుయుస్తాన్ పారితోషికదానేన సత్కుర్యుః. యే శ్వాదిపశుభ్యోఽన్నాదిదానేన పరిపాల్య సుశిక్ష్యోపయోజయేయుస్తాన్ సుఖాని ప్రాపయేయుః ॥౨౭॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! రాజాదులమగు మేము (తక్షభ్యః) పదార్థములను సూక్ష్మక్రియల ద్వారా నిర్మాణమొనర్చు మీకు (నమః) అన్నమునిత్తుమో (చ) మరియు (రథకారేభ్యః) అనేక విధములగు విమానములు మున్నగు యానములను సిద్ధపరచు (వః) మిమ్ము (నమః) పరిశ్రమ మున్నగువానికై ధనము

నిచ్చి సత్కరింతుమో (కులాలేభ్యః) ఉత్తమ మృణ్మయ [మట్టి] పాత్రలను సిద్ధపరచువారికి (నమః) అన్నాదిపదార్థముల నిత్తుమో (చ) మరియు (కర్మారేభ్యః) ఖడ్గములు, ఫిరంగులు మున్నగు శస్త్రాస్త్రాదియుద్ధ పరికరములను నిర్మాణమొనర్చు (వః) మిమ్ము (నమః) సత్కరించెదమో అట్లే (నిషాదేభ్యః) పర్వతారణ్య ప్రాంతములందు నివసించుచు దుష్ట హింసకారక ప్రాణులను అణచివేయు మీకు (నమః) అన్నాదుల నిచ్చునట్లు (చ) మరియు నెట్లు (పుఞ్జిష్ఠేభ్యః) శ్వేత [ఉన్నత] వర్ణములందు, భాషలందు ప్రవీణులగు (వః) మిమ్ము సత్కారమొనర్తుమో (శ్వనిభ్యః) కుక్కలకు శిక్షణనిచ్చు (వః) మీకు (నమః) అన్నాదులనిత్తుమో (చ) మరియు (మృగయుభ్యః) హృదయపూర్వకముగ వన్య హరిణములు మున్నగు సాధుప్రాణుల ప్రేమించునట్టి మిమ్ము (నమః) సత్కరించుచున్నామో మీరును అట్లే యొనర్చుడు.॥౨౭॥

భావార్థము :-పదార్థ పరికరముల విజ్ఞానము, విద్యను చక్కగా దెలిసికొని అపూర్వ నైపుణ్యమున పదార్థనిర్మాణమొనర్చువారికి విద్వాంసులు, రాజు మున్నగువారు పారితోషికముల నొసగుచు, ప్రసన్నముగా నుంచవలెను. కుక్కలు మున్నగువానికి చక్కని పోషకపదార్థములనిచ్చి ఉపయోగమునకు దెచ్చికొనవలెను. వానికి శిక్షణనిచ్చువారిని సత్కరించవలెను.॥౨౭॥

27.Food to the carpenters. Homage to you the manufacturers of acroplanes. Food to the potters. Homage to you the manufacturers of arms. Food to the denizens of forest who subdue wild creatures. Homage to the masters of different languages. Food to the trainers of dogs. Homage to you the lovers of deer.

౨౮.నమః శ్వభ్య ఇత్యస్య కుత్స ఋషిః, రుద్రా దేవతాః, ఆర్షీజగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

మనుష్యైః కేభ్యః కథముపకారో గ్రాహ్య ఇత్యాహ.

మానవులు దేనినుండి యెటువంటి యుపకారమును గ్రహించవలయును?

౨౮ నమః శ్వభ్యః శ్వపతిభ్యశ్చ వో నమో నమో భవాయ చ రుద్రాయ చ నమః శర్వాయ చ పశుపతయే చ నమో నీలగ్రీవాయ చ శితికణ్ఠాయ చ ॥౨౮॥

ప.వి:-నమః, శ్వభ్య ఇతి శ్వ + భ్యః, శ్వపతిభ్య ఇతి శ్వపతి + భ్యః, చ, వః, నమః, నమః, భవాయ, చ, రుద్రాయ, చ, నమః, శర్వాయ, చ, పశుపతయ ఇతి పశు+పతయే, చ, నమః, నీలగ్రీవాయేతి నీల + గ్రీవాయ, చ, శితికణ్ఠాయేతి శితి + కణ్ఠాయ, చ ॥౨౮॥

పదార్థః :-(నమః) అన్నమ్ (శ్వభ్యః) కుక్కురేభ్యః (శ్వపతిభ్యః) శునాం పాలకేభ్యః (చ) (వః)

(నమః) అన్నం సత్కారణం చ (నమః) సత్కారణమ్ (భవాయ) యః శుభగుణాదిషు భవతి తస్మై (చ) (రుద్రాయ) దుష్టానాం రోదకాయ (చ) (నమః) అన్నాదికమ్ (శర్వాయ) దుష్టానాం హింసకాయ (చ)(పశుపతయే) గవాది పశుపాలకాయ (చ) (నమః) అన్నమ్ (నీలగ్రీవాయ) నీలః శోభనో వర్ణో గ్రీవాయాం యస్య తస్మై (చ) (శితికణ్ఠాయ) శితిస్తీక్ష్ణీభూతః కృష్ణో వా కణ్ఠో యస్య తస్మై (చ). ॥౨౮॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యథా వయం పరీక్షకాః శ్వభ్యో నమో వః శ్వపతిభ్యో నమశ్చ భవాయ నమశ్చ రుద్రాయ నమశ్చ శర్వాయ నమశ్చ పశుపతయే నమశ్చ నీలగ్రీవాయ నమశ్చ శితికణ్ఠాయ నమశ్చ దద్యామ కుర్యామ తథా యూయమపి దత్త కురుత చ. ॥౨౮॥

భావార్థః :- మనుష్యైః శ్వాదిపశూనన్నాదిదానేన వర్ధయిత్వా తై రుపకారో గ్రాహ్యః. పశుపాలకాదీనాం సత్కారశ్చ కార్యః. ॥౨౮॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! పరీక్షకులమగు మే మెట్లు (శ్వభ్యః) శునకములకు (నమః) అన్నము నిచ్చుచున్నామో (చ) మరియు (వః) మీరు మేమును (శ్వపతిభ్యః) కుక్కలను పెంచువారికి (నమః) అన్నము నిచ్చెదమో మరియు సత్కరింతుమో (చ) మరియు నటులే (భవాయ) శుభగుణములందు ప్రసిద్ధులగువారిని (నమః) సత్కరింతుమో (చ) మరియు (రుద్రాయ) దుష్టులనేడ్పించువారిని సత్కరింతుమో (చ) అటులనే (శర్వాయ) దుష్టులను హతమార్చువారికి (నమః) అన్నాదుల నిత్తుమో (చ) మరియు (పశుపతయే) గోవులు మున్నగువాని సంరక్షకులకు అన్నము (చ) మరియు (నీలగ్రీవాయ) చక్కని వర్ణముగల కంఠముతోనున్న (చ) మరియు (శితికంఠాయ) తీక్ష్ణ మరియు నల్లని కంఠములు గలవారికి (నమః) అన్నమునిచ్చి సత్కరించెదమో, అట్లే మీరును ఇచ్చుచు సత్కరించుచుండుడు. ॥౨౮॥

భావార్థము :- మానవులు శునకములు మున్నగు పశువులకు అన్నాదులనిచ్చి పెంపొందించి వానిచే ఉపకారమును పొందవలెను. అట్లే వాని రక్షకులు, శిక్షకులును నగు వారినికూడ సత్కరించవలెను. ॥౨౮॥

28.Food to the dogs, and to you the rearers of dogs, Homage to him well -known for noble characteristics. Homage to him who makes the wicked weep. Food to those who kill the depraved, and to those who rear the cattle. Homage to him with a beautiful neck, and to him with a black throat.

౮౧౩. నమః కపర్దినే ఇత్యస్య కుత్స ఋషిః, రుద్రో దేవతా, భురిగతిజగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

గృహస్థైః కే సత్కర్తవ్యాః ఇత్యుచ్యతే. గృహస్థు లెవరిని సత్కరించవలయును?

౮౧౩ నమః కపర్దినే చ వ్యుప్తకేశాయ చ నమః సహస్రాక్షాయ చ శతధన్వనే చ నమో గిరిశయాయ చ శిపివిష్టాయ చ నమో మీఢుష్టమాయ చేషుమతే చ ॥౨౯॥

ప.వి:-నమః, కపర్దినే, చ, వ్యుప్త కేశాయేతి వ్యుప్త+కేశాయ, చ, నమః, సహస్రాక్షాయేతి సహస్ర + అక్షాయ, చ, శతధన్వన ఇతి శత + ధన్వనే, చ, నమః, గిరిశయాయేతి గిరి + శయాయ, చ, శిపివిష్టాయేతి శిపి + విష్టాయ, చ, నమః, మీఢుష్టమాయ, మీఢుస్తమాయేతి మీఢుః + తమాయ, చ, ఇషుమత + ఇతీషు + మతే, చ ॥౨౯॥

పదార్థః :- (నమః) అన్నమ్ (కపర్దినే) జటిలాయ బ్రహ్మచారిణే (చ) (వ్యుప్తకేశాయ) విశేషత యోప్తాశ్ఛేదితాః కేశా యేన తస్మై సంన్యాసినే (చ) సంన్యాసమిచ్ఛవే వా (నమః) సత్కరణమ్ (సహస్రాక్షాయ) సహస్రేష్వసంఖ్యాతేషు శాస్త్రవిషయాదిష్వక్షిణీ యస్య తస్మై విదుషే బ్రాహ్మణాయ (చ) (శతధన్వనే) ధనుర్విద్యాద్యసంఖ్యశస్త్రవిద్యాశిక్షకాయ (చ) (నమః) సత్కారణమ్ (గిరిశయాయ) యో గిరిషు పర్వతేషు శ్రితః సన్ శేతే తస్మై వానప్రస్థాయ (చ) (శిపివిష్టాయ) శిపిషు పశుషు పాలకత్వేన విష్టాయ ప్రవిష్టాయ వైశ్య ప్రభృతయే (చ) శూద్రాయ (నమః) సత్కరణమ్ (మీఢుష్టమాయ) అతిశయేన వృక్షోద్యానక్షేత్రాదిసేచకాయ కృషీవలాద్యాయ (చ) (ఇషుమతే) ప్రశస్తా ఇషవో బాణా విద్యన్తే యస్య తస్మై వీరాయ (చ) భృత్యవర్గాయ ॥౨౯॥

అన్వయః :- గృహస్థా మనుష్యా నమః కపర్దినే చ వ్యుప్తకేశాయ చ నమః సహస్రాక్షాయ చ శతధన్వనే చ నమో గిరిశయాయ చ శిపివిష్టాయ చ నమో మీఢుష్టమాయ చేషుమతే చ కుర్యుః ప్రదద్యుశ్చ. ॥౨౯॥

భావార్థః :-గృహస్థైర్బ్రహ్మచారిప్రభృతీన్ సత్కృత్య విద్యాదానం కర్తవ్యం కారయితవ్యం చ తథా సంన్యాస్యాదీన్ సంపూజ్య విశిష్టవిజ్ఞానం గ్రాహ్యమ్. ॥౨౯॥

పదార్థము :-గృహస్థులు (కపర్దినే) జటాధారి బ్రహ్మచారిని (చ) మరియు (వ్యుప్తకేశాయ) కేశములన్నియును గొరిగించుకొను సన్న్యాసిని (చ) సన్న్యాసమును గోరువారిని (నమః) అన్నాదులచే సత్కరించవలెను (చ) అటులనే (సహస్రాక్షాయ) అసంఖ్యాత శాస్త్ర పరిజ్ఞాతయగు, విద్వాంసుడగు బ్రాహ్మణుని (చ) మరియు (శతధన్వనే) ధనుర్విద్య మున్నగు అసంఖ్యాక శస్త్రాస్త్రవిద్యల శిక్షకుడగు క్షత్రియునకు (నమః) సత్కారమొనర్చవలెను. (గిరిశయాయ) పర్వతముల నాశ్రయించి శయనమొనర్చు వానప్రస్థులను (చ) మరియు (శిపివిష్టాయ) పశుపాలకులగు వైశ్యాదుల (చ) మరియు శూద్రులను (నమః) సత్కరించవలెను (మీఢుష్టమాయ) వృక్షములు, వాటికలు, పొలములు మున్నగువానిని చక్కగా సేచనమొనర్చి ఫలవంతమొనర్చు కర్షకులను (చ) మరియు తోటమాలి మున్నగు వారిని (ఇషుమతే) శ్రేష్ఠములగు బాణములుగల వీరపురుషులను (చ) కూడ (నమః) అన్నము మున్నగు పదార్థములచే సత్కరించవలయును. ॥౨౯॥

భావార్థము :-గృహస్థులు బ్రహ్మచారులు మున్నగువారికి సత్కారపూర్వకముగ విద్యాదానమొనర్చుట, అట్టి ఏర్పాట్లనుజేయుట మరియు సన్న్యాసులు మున్నగువారిని సేవించుటద్వారా విశేష విజ్ఞానము నార్జించవలయును. ॥౨౯॥

29.Food to the celibate with braided hair. Homage to the shavenhaired recluse. Homage to the scholar who keeps and eve on thousand subjects, and to the Kshatriya who teaches manifold sciences of armoury. Homage to the Banprasthi who lives in mountains, to the Vaisha who protects the cattle, and to the Suhdra. Homage to the gardener, and to the well-armed soldier.

౮౧౪.నమో హ్రస్వాయేత్యస్య కుత్స ఋషిః, రుద్రా దేవతాః, విరాడార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తదేవాహ. మఱల నా విషయమే.

౮౧౪ నమో హ్రస్వాయ చ వామనాయ చ నమో బృహతే చ వర్షీయసే చ

నమో వృద్ధాయ చ సవృధే చ నమోఽగ్ర్యాయ చ ప్రథమాయ చ ॥30॥

ప.వి:-నమః, హ్రస్వాయ, చ, వామనాయ, చ, నమః, బృహతే, చ, వర్షీయసే, చ, నమః, వృద్ధాయ, చ, సవృధ ఇతి స + వృధే, చ, నమః, అగ్ర్యాయ, చ, ప్రథమాయ, చ ॥30॥

పదార్థః :- (నమః) అన్నమ్ (హ్రస్వాయ) బాలకాయ (చ)(వామనాయ) వామం ప్రశస్తం విజ్ఞానం విద్యతే యస్య తస్మై. వామ ఇతి ప్రశస్తనా... నిఘం. 3.౮. అత్ర పామాదిత్వాన్నః అ ౫.౨.౧౦౦ (చ) (నమః) సత్కరణమ్ (బృహతే) మహతే (చ) (వర్షీయసే) అతిశయేన విద్యావృద్ధాయ (చ) (నమః) సత్కరణమ్ (వృద్ధాయ) వయోఽధికాయ (చ) (సవృధే) యః సమానైః సహ వర్ధతే తస్మై (చ) సర్వమిత్రాయ (నమః) సత్కారణమ్ (అగ్ర్యాయ) అగ్రే భవాయ సత్కర్మసు పురఃసరాయ (చ) (ప్రథమాయ) ప్రఖ్యాతాయ (చ). ॥30॥

అన్వయః :-హే గృహస్థా మనుష్యా హ్రస్వాయ చ వామనాయ చ నమో బృహతే చ వర్షీయసే చ నమో వృద్ధాయ చ సవృధే చ నమోఽగ్ర్యాయ చ ప్రథమాయ నమశ్చ దదతి కుర్వన్తి చ తే సుఖినో భవన్తి. ॥30॥

భావార్థః :-గృహస్థైర్మనుష్యైరన్నాదినా బాలకాదీన్ సత్కృత్య సద్వ్యవహార ఉన్నేయః. ॥30॥

పదార్థము :-ఏ గృహస్థులు (హ్రస్వాయ) బాలురకు (చ) మరియు (వామనాయ) ప్రశంసనీయ జ్ఞానులకు (చ) మరియు మధ్యమ విద్వాంసులకు (నమః) అన్నము నొసగుదురో (బృహతే) గొప్ప (చ) మరియు (వర్షీయసే) విద్యలం దతివృద్ధులు (చ) అట్లే విద్యార్థులను (నమః) సత్కరించెదరో (వృద్ధాయ)

అధిక ఆయువుగలవారు (చ) మరియు (సవృధే) సమవయస్కులను (చ) మరియు సకల జనమిత్రుని (నమః) సత్కరించెదరో (చ) మరియు నట్లే (అగ్ర్యాయ) సత్కార్మాచరణమునందు అందరికన్నముందుగా నుండువారిని (చ) మరియు (ప్రథమాయ) ప్రసిద్ధులగు వారిని (నమః) సత్కరించి సంతృప్తిజెందవలెను. ॥30॥

భావార్థము :- గృహస్థులు, విద్యార్థులు (బ్రహ్మచారులు) మున్నగువారిని భోజనాది పదార్థములచే సత్కరించి పవిత్ర వ్యవహారముల నున్నతి పరచవలెను. ॥30॥

30.Food to the child and the learned. Homage to the strong and those advanced in knowledge. Homage to the aged, and the eminent amongst the associates. Homage to the foremost in doing noble deeds and to the well-known.

౮౧౫.నమ ఆశవ ఇత్యస్య కుత్స ఋషిః, రుద్రా దేవతాః, స్వరాడార్షీ పంక్తిశ్ఛందః, పఞ్చమః స్వరః.

అథోద్యోగః కథం కార్య ఇత్యుపదిశ్యతే. ఉద్యోగ మెటు లొనర్చవలయును?

౮౧౫ నమ ఆశవే చాజిరాయ చ నమః శీఘ్ర్యాయ చ శీభ్యాయ చ నమ ఊర్మ్యాయ చావస్వన్యాయ చ నమో నాదేయాయ చ ద్వీప్యాయ చ ॥31॥

ప.వి:-నమః, ఆశవే, చ, అజిరాయ, చ, నమః, శీఘ్ర్యాయ, చ, శీభ్యాయ, చ, నమః, ఊర్మ్యాయ, చ, అవస్వన్యాయేత్యవ + స్వన్యాయ, చ, నమః నాదేయాయ, చ, ద్వీప్యాయ, చ ॥31॥

పదార్థః :-(నమః) అన్నాదికమ్ (ఆశవే) వాయురివాధ్వానం వ్యాప్తాయాశ్వాయ (చ)(అజిరాయ) అశ్వావారం ప్రక్షేప్త్రే (చ) (నమః) అన్నమ్ (శీఘ్ర్యాయ) శీఘ్రగతౌ సాధవే (చ) (శీభ్యాయ) శీభేషు క్షిప్రకారిషు భవాయ. శీభమితి క్షిప్రనా... నిఘం. ౨.౧౫.(చ)(నమః) అన్నమ్ (ఊర్మ్యాయ) ఊర్మిషు జలతరఙ్గేషు భవాయ వాయురివ వర్తమానాయ (చ) (అవస్వన్యాయ) అర్వాచీనేషు స్వనేషు భవాయ (చ) (నమః) అన్నమ్ (నాదేయాయ) నద్యాం భవాయ (చ) (ద్వీప్యాయ) ద్వీపేషు ద్విర్గతజలేషు దేశేషు భవాయ (చ). ॥31 ॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యది యూయమాశవే చాజిరాయ చ నమః శీఘ్ర్యాయ శీభ్యాయ చ నమశ్చోర్మ్యాయ చావస్వన్యాయ చ నమో నాదేయాయ చ ద్వీప్యాయ చ నమో దత్త తర్హి భవన్తోఽఖిలానందాన్ ప్రాప్నుత. ॥31॥

భావార్థః :- యే క్రియాకౌశలేన రచితైర్విమానాదియానైరశ్వాదిభిశ్చ శీఘ్రం గతిమన్తః సన్తి తే కం కం ద్వీపం దేశం వాఽఽగత్వా రాజ్యాయ ధనం చ నాప్నువన్తి? కిన్తు సర్వత్ర గత్వా సర్వమాప్నువన్తి.॥౩౦॥

పదార్థము :- ఓ మనుష్యులారా! ఏ మీరు (ఆశవే) వాయువువలె మార్గమున పరుగెత్తు (చ) మరియు (అజిరాయ) స్వారికి యోగ్యముగానివారిని క్రిందపడవేయునట్టి అశ్వములకు (చ) అట్లే ఏనుగులు మున్నగు వానికి (నమః) అన్నము (శీఘ్ర్యాయ) శీఘ్రనడకయందు దుత్తమ (చ) మరియు (శీభ్యాయ) శీఘ్రత్వమొనర్పుటయందు ప్రసిద్ధులు (చ) మరియు మధ్యస్థులు మున్నగువారికి (నమః) అన్నము (ఊర్మ్యాయ) జలతరంగములందు వాయువువంటి వేగవంతునకు (చ) మరియు (అవస్వన్యాయ) అత్యుత్తమశబ్దములందు ప్రసిద్ధులగు వారికి (చ) మరియు దూరశ్రవణునకు [దూరమునుండి వినువారికి] (నమః) అన్నము (నాదేయాయ) నదియందుండు (చ) మరియు (ద్వీప్యాయ) జలద్వీపములందు నివసించువారికి (చ) మరియు వారి సంబధీయులకు ఎవరు (నమః) అన్నాది పదార్థములనిచ్చుచుందురో అట్టి మీకు సంపూర్ణానందము ప్రాప్తించుగాక! ॥౩౦॥

భావార్థము :- ఉత్తమ క్రియా కౌశలమున విమానములు మున్నగు యానములు మరియు అశ్వముల ద్వారా సమస్త ప్రదేశములకు, ద్వీప ద్వీపాంతరములకు ధైర్యసాహసములతో ప్రయాణమొనర్పువారు ధన ధాన్య సంపదలు మున్నగువానిని ప్రాప్తించుకొని తెచ్చి తాము సుఖముగనుండి రాజ్య ప్రజలను సుఖముగ నుంతురు.॥౩౦॥

31.Food to the horse swift like air, and to the horse that throws down a novice rider. Food to the hasty and to the rapid mover. Food to the zealous and to the silent workers. Food to him who dwells in rivers and on islands.

౮౧౬.నమో జ్యేష్ఠాయేత్యస్య కుత్స ఋషిః, రుద్రా దేవతాః, స్వరాడార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

మనుష్యైః పరస్పరం కథం సత్కృతా భవేయురిత్యాహ. మానవులు పరస్పర మెటుల సత్కరించు కొనవలెను?

౮౧౬ నమో జ్యేష్ఠాయ చ కనిష్ఠాయ చ నమః పూర్వజాయ చాపరజాయ చ నమో మధ్యమాయ చాపగల్భాయ చ నమో జఘన్యాయ చ బుధ్న్యాయ చ ॥౩౨॥

ప.వి:-నమః, జ్యేష్ఠాయ,చ, కనిష్ఠాయ, చ, నమః, పూర్వజాయేతి పూర్వ + జాయ, చ, అపరజాయేత్యపర + జాయ, చ, నమః, మధ్యమాయ, చ, అపగల్భాయేత్యప + గల్భాయ, చ, నమః, జఘన్యాయ చ, బుధ్న్యాయ, చ.॥౩౨॥

పదార్థః :-(నమః) సత్కరణమన్నం వా (జ్యేష్ఠాయ) అతిశయేన వృద్ధాయ (చ) (కనిష్ఠాయ) అతిశయేన బాలకాయ (చ) (నమః) సత్కరణమన్నం వా (పూర్వజాయ) పూర్వజాతాయ జ్యేష్ఠాయ భ్రాత్రే బ్రాహ్మణాయ వా (చ) (అపరజాయ) అపరే జాతాయ జ్యేష్ఠానుజాయన్త్యజాయ వా (చ) (నమః) సత్కారాదికమ్ (మధ్యమాయ) మధ్యే భవాయ బన్ధనే క్షత్రియాయాయ వైశ్యాయ వా (చ) (అపగల్భాయ) అపగతం దూరీకృతం గల్భం ధార్ష్ట్యం యేన తస్మై (చ) (నమః) సత్కరణమ్ (జఘన్యాయ) జఘనే నీచకర్మణి భవాయ శూద్రాయ మ్లేచ్ఛాయ వా (చ) (బుధ్న్యాయ) బుధ్నే జలబన్ధనేఽన్తరిక్షే భవాయ మేఘాయేవ వర్తమానాయ దాత్రే (చ). ॥౩౨॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యూయం జ్యేష్ఠాయ చ కనిష్ఠాయ చ నమః పూర్వజాయ చాపరజాయ చ నమో మధ్యమాయ చాపగల్భాయ చ నమో జఘన్యాయ చ బుధ్న్యాయ చ నమో దత్త. ॥౩౨॥

భావార్థః :- సత్కారే కర్తవ్యే నమస్తే ఇతి వాక్యోచ్చారణేన కనిష్ఠైర్జ్యేష్ఠా జ్యేష్ఠైః కనిష్ఠా నీచైరుత్తమా ఉత్తమైర్నీచాః క్షత్రియాద్యైర్బ్రాహ్మణా బ్రాహ్మణాద్యైః క్షత్రియాధ్యాశ్చ సతతం సత్కర్తవ్యాః. ఏతేనైవ వేదోక్త ప్రమాణేన శిష్టాచారే సర్వత్ర సర్వైరేతద్వాక్యం సమ్ప్రయోజ్యాఽన్యోన్యేషాం సత్కరణాత్ప్రసన్నైర్భవితవ్యమ్.॥౩౨॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు (జ్యేష్ఠాయ) అతివృద్ధులు (చ) మరియు (కనిష్ఠాయ) అతి బాలకులను (నమః) సత్కరించుడు. మరియు అన్నము నీయుడు (చ) మరియు (పూర్వజాయ) జ్యేష్ఠభ్రాత మరియు బ్రాహ్మణుని (చ) మరియు (అపరజాయ) తమ్ములు మరియు చిన్నవారికి (చ) కూడ (నమః) సత్కరించి అన్నము నిడుడు (మధ్యమాయ) బంధువులు, క్షత్రియ వైశ్యులకును (చ) మరియు (అపగల్భాయ) మొండితనమును వదలిన సరళస్వభావులను (చ) వీరందరను (నమః) సత్కరించుట మున్నగు వానిని (చ) మరియు (జఘన్యాయ) నీచకర్మలొనర్చు శూద్రుడు మరియు మ్లేచ్ఛునకు (చ) మరియు (బుధ్న్యాయ) అంతరిక్షమునందలి మేఘమువంటి దాతకును (నమః) అన్నాది పదార్థములచే సత్కారమొనర్చవలెను. ॥౩౨॥

భావార్థము :-మనుష్యులు పరస్పరము కలిసికొన్నప్పుడు సత్కరించుకొనుటకై ''నమస్తే'' అను వేదవాక్యము నుచ్చరించవలెను. ఇట్లు పిన్నలు పెద్దలను, పెద్దలు పిన్నలను, బ్రాహ్మణాది నాల్గు వర్ణములవారు స్త్రీపురుషులెల్లరును పరస్పర మిట్లే సన్మానించుకొనుట శ్రేష్ఠము. ఈ వేదోక్తప్రమాణముచే శిష్టాచారమునందు ఈ వాక్యమునే ప్రయోగించుకొని ఒకరినొకరు సత్కరించుకొని ప్రసన్నులై యుండవలెను. ॥౩౨॥

32.Namaste (Homage) to the aged and to the children. Homage to the first born and to the last born. Homage to the relatives and to the simpleminded. Homage to the Shudra and to the charitably disposed.

౮౧౩. నమః సోభ్యాయేత్యస్య కుత్స ఋషిః, రుద్రా దేవతాః, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౧౧౭ నమః సోభ్యాయ చ ప్రతిసర్యాయ చ నమో యామ్యాయ చ క్షేమ్యాయ చ నమఃశ్లోక్యాయ చావసాన్యాయ చ నమఉఉర్వర్యాయ చ ఖల్యాయ చ॥33॥

ప.విః- నమః, సోభ్యాయ, చ, ప్రతిసర్యాయేతి ప్రతి + సర్యాయ, చ, నమః, యామ్యాయ, చ, క్షేమ్యాయ, చ, నమః, శ్లోక్యాయ చ, అవసాన్యాయేత్యవ+సాన్యాయ, చ, నమః, ఉర్వర్యాయ, చ, ఖల్యాయ, చ.॥33॥

పదార్థః :-(నమః) అన్నమ్ (సోభ్యాయ) సోభేష్వైశ్వర్యయుక్తేషు భవాయ (చ) (పతిసర్యాయ) యే ప్రతీతే ధర్మే సరన్తి తేషు భవాయ (చ) (నమః) సత్కారణమ్ (యామ్యాయ) యో యమేషు న్యాయకారిషు సాధుస్తస్మై. అత్రాన్యేషామపీతి దీర్ఘః (చ) (క్షేమ్యాయ) క్షేమేషు రక్షకేషు సాధుస్తస్మై (చ) (నమః) సత్కారణమ్ (శ్లోక్యాయ) శ్లోకే వేదవాణ్యాం సాధవే. శ్లోక ఇతి వాఙ్నా. నిఘం. ౧.౧౧ (చ)(అవసాన్యాయ) అవసానవ్యవహారే సాధవే (చ) (నమః) సత్కారణమ్ (ఉర్వర్యాయ) ఉరూణాం మహతామర్యాయ స్వామినే (చ) (ఖల్యాయ) ఖలే సంచయాధికరణే సాధవే (చ).॥33॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! సోభ్యాయ చ ప్రతిసర్యాయ చ నమో యామ్యాయ చ క్షేమ్యాయ చ నమః శ్లోక్యాయ చావసాన్యాయ చ నమ ఉర్వర్యాయ చ ఖల్యాయ చ నమః ప్రయోజ్య దత్వా చైతాన్ భవన్త ఆనన్దయన్తు. ॥33॥

భావార్థః :-అత్రానేకైశ్చకారైరన్యేప్యుపయోగినోఽర్థాః సంగ్రాహ్యాః సత్కర్తవ్యాశ్చ ప్రజాస్థైర్వ్యాయాధీశాదీనాం న్యాయాధీశాద్యైః ప్రజాస్థానాం చ సత్కారః పత్యాద్యైర్భార్యాద్యా భార్యాద్యైః పత్యాదయశ్చ ప్రసాదనీయాః. ॥33॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! (సోభ్యాయ) ఐశ్వర్యవంతులందు ప్రసిద్ధుడు (చ) మరియు (ప్రతిసర్యాయ) ధర్మాత్ములకుటుంబమున జన్మించినవాడు (చ) మరియు ధనికులగు ధర్మాత్ములకు (నమః) అన్నము నిచ్చియును (యామ్యాయ) న్యాయకారులం దుత్తముడు (చ) మరియు (క్షేమ్యాయ) రక్షణ యొనర్చువారిలో చతురుడు (చ) మరియు న్యాయాధీశుడగువానికి (నమః) అన్నమునిచ్చియు (శ్లోక్యాయ) వేదవాణులందు ప్రవీణుడు (చ) మరియు (అవసాన్యాయ) కార్యసమాప్తి వ్యవహారమునందు కుశలుడు (చ) మరియు ఆరంభించుటయందు ముఖ్యుడు నగువానిని (నమః) సత్కరించవలెను (ఉర్వర్యాయ) మహాపురుషులందు స్వామి (చ) మరియు (ఖల్యాయ) శ్రేష్ఠముగ అన్నము మున్నగు పదార్థసంచయమునందు

ప్రవీణుడు (చ) మరియు దానిని వ్యయపరచుటయందు చక్కని విచక్షత గలవానిని ఇట్టివారెల్లరను సత్కరించి ఆనందపరచుడు. ॥33॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందు అనేక 'చ'కారము లున్నవి. వీని కింకను ఉపయోగవంతమగు అర్థములచే ప్రజలు న్యాయాధీశుని; న్యాయాధీశుడు రాజు, రాజపురుషులు మున్నగువారు ప్రజలను; భర్తలు భార్యలను; భార్యలు భర్తలను; పెద్దవారు పిన్నవారిని; పిన్నలు పెద్దవారిని ఇట్లనేకులు అనేకులను పరస్పరము సత్కరించుకొనుచు ప్రసన్నులుగ నుండవలయును. ॥33॥

33.Food to the prosperous and the virtuous. Food to the lovers of justice, and to the protectors. Homage to the scholars of the Vedas, and to the expert in finsihing projects. Homage to the great, and to the skilled in making collection of provisions.

౩౪.నమో వన్యాయేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, రుద్రా దేవతాః, స్వరాడార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

రాజపురుషైః కథః భవితవ్యమిత్యాహ. రాజపురుషులు ఏవిధముగ నుండవలయును?

౩౪ నమో వన్యాయ చ కక్ష్యాయ చ నమః శ్రవాయ చ ప్రతిశ్రవాయ చ నమ ఆశుషేణాయ చాశురథాయ చ నమః శూరాయ చావభేదినే చ ॥34॥

ప.విః–నమః, వన్యాయ, చ, కక్ష్యాయ, చ, నమః, శ్రవాయ, చ, ప్రతిశ్రవాయేతి ప్రతి + శ్రవాయ, చ, నమః, ఆశుషేణాయ, ఆశుసేనాయేత్యాశు + సేనాయ, చ, ఆశురథాయేత్యాశు + రథాయ, చ, నమః, శూరాయ, చ, అవభేదిన ఇత్యవ + భేదినే, చ ॥34॥

పదార్థః :- (నమః) అన్నమ్ (వన్యాయ) వనే జఙ్గలే భవాయ (చ) (కక్ష్యాయ) కక్షాసు భవాయ (చ) (నమః) సత్కరణమ్ (శ్రవాయ) శ్రోత్రే శ్రవణహేతవే వా (చ) (ప్రతిశ్రవాయ) యః ప్రతిశృణోతి ప్రతిజానీతే తస్మై (చ) (నమః) అన్నదానమ్ (ఆశుషేణాయ) ఆశు శీఘ్రగామినీ సేనా యస్య తస్మై (చ) (ఆశురథాయ) ఆశు శీఘ్రగామినో రథా యానాని యస్య తస్మై (చ) (నమః) సత్కారమ్ (శూరాయ) శత్రూణాం హింసకాయ (చ) (అవభేదినే) శత్రూన్ అవభేత్తుం విదారయితుం శీలాయ (చ). ॥34॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యే వన్యాయ చ కక్ష్యాయ చ నమః శ్రవాయ చ ప్రతిశ్రవాయ చ నమ ఆశుషేణాయ చాశురథాయ చ నమః శూరాయ చావభేదినే చ నమః ప్రదద్యుః కుర్యు స్తే సర్వత్ర విజయినో భవన్తు. ॥34॥

భావార్థః :- రాజపురుషైః వనకక్షాస్థాధ్యేత్రధ్యాపకబలిష్ఠసేనాశ్చగామియానస్థవీరదూతానన్నధనాదినా సత్కారేణ ప్రోత్సాహ్య సదా విజయిభిర్భవితవ్యమ్. ॥౩౪॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (వన్యాయ) అటవికులకు (చ) మరియు (కక్ష్యాయ) వనముల సమీప పర్ణశాలలందుండు (చ) మరియు గుహలందుండువారికి (నమః) అన్నము నెవరిచ్చెదరో (శ్రవాయ) వినుట లేక వినిపించుటకు హేతువగు (చ) మరియు (ప్రతి శ్రవాయ) ప్రతిజ్ఞ యొనర్చువారిని (చ) మరియు ప్రతిజ్ఞను పూర్తియొనర్చువారిని (నమః) సత్కరించవలెను (ఆశుషేణాయ) శీఘ్రముగ నడచు సైన్యముగలవారిని (చ) మరియు (ఆశురథాయ) శీఘ్రముగా నడచు రథముల నాయకులను, సారథిమున్నగువారిని (చ) మరియు (నమః) అన్నము నిచ్చువారిని (శూరాయ) శత్రువులను హతమార్చు (చ) మరియు (అవభేదినే) శత్రువులను చిన్నాభిన్నమొనర్చు (చ) మరియు దూతలు మున్నగువారిని (నమః) సత్కరించువారికి సర్వత్రా విజయము ప్రాప్తించును. ॥౩౪॥

భావార్థము :- రాజపురుషులు వనములందు, వనప్రాంతపర్వతాదులందుండు గురుకులములు, బ్రహ్మచారులు, ఆచార్యులు మున్నగువారిని, బలిష్ఠమగు సైన్యములు, శీఘ్రగాములగు సైనికులు మరియు రథములు, వానియందు గూర్చుండు రథికవీరులను, దూతలను అన్నధనాదులచే సత్కరించుచు సదా ఉత్సాహపరచుచు విజయములను పొందుచుండవలయును. ॥౩౪॥

34.Food to those who live in wood, bushes and caves, Homage to the teacher and the taught, and to him who fulfils his vow. Food to him with swift conveyances. Homage to the hero, and to him who rends asunder the foes.

౩౫.నమో బిల్మిన ఇత్యస్య కుత్స ఋషిః, రుద్రా దేవతాః, స్వరాడార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

యోద్ధ్రాణాం రక్షా కథం కార్యేత్యాహ? యోధుల నెటుల రక్షించవలయును?

౩౫ నమో బిల్మినే చ కవచినే చ నమో వర్మిణే చ వరూథినే చ నమః శ్రుతాయ
చ శ్రుతసేనాయ చ నమో దున్దుభ్యాయ చాహనన్యాయ చ ॥౩౫॥

ప.విః-నమః, బిల్మినే, చ, కవచినే, చ, నమః, వర్మిణే, చ, వరూథినే, చ, నమః, శ్రుతాయ, చ, శ్రుతసేనాయేతి శ్రుత + సేనాయ, చ, నమః దున్దుభ్యాయ, చ, ఆహనన్యాయేత్యా + హనన్యాయ, చ. ॥౩౫॥

పదార్థః :- (నమః) సత్కారణమ్ (బిల్మినే) ప్రశస్తం బిల్మమ్ ధారణం వా విద్యతే యస్య తస్మై (చ) (కవచినే) సమ్బద్ధం కవచం శరీరరక్షాసాధనం విద్యతే యస్య తస్మై (చ) (నమః) అన్నాదిదానమ్ (వర్మిణే) బహూని వర్మాణి శరీరరక్షాసాధనాని విద్యన్తే యస్య (తస్మై) (చ) (వరూథినే) ప్రశస్తాని వరూథాని గృహాణి విద్యన్తే యస్య తస్మై, వరూథమితి గృహనా. నిఘం. 3.४ (చ) (నమః) సత్కారణమ్ (శ్రుతాయ) యః శుభగుణేషు శ్రూయతే తస్మై (చ) (శ్రుతసేనాయ) శ్రుతా ప్రఖ్యాతా సేనా యస్య తస్మై (చ) (నమః) సత్కారణమ్ (దున్దుభ్యాయ) దున్దుభిషు వాదిత్రేషు సాధవే (చ) (ఆహనన్యాయ) వీరరసాయ వాదిత్రవాదనేషు సాధవే (చ). ॥35॥

అన్వయః :- హే రాజ ప్రజాజనాధ్యక్షాః! భవన్తో బిల్మినే చ కవచినే చ నమో వర్మిణే చ వరూథినే చ నమః శ్రుతాయ చ శ్రుతసేనాయ చ నమో దున్దుభ్యాయ చాహనన్యాయ చ నమః కుర్యుర్యద్యేవం కుర్యుస్తర్హి యుష్మాకం పరాజయః కదాపి న స్యాత్. ॥35॥

భావార్థః :- రాజప్రజాజనైర్యోద్ధౄణాం సర్వతో రక్షా సర్వతః సుఖప్రదాని గృహాణి భోజ్యపేయాని వస్తూని ప్రశంసితజనానాం సఙ్గోఉత్త్యుత్తమాని వాదిత్రాణి చ దత్త్వా స్వాభీష్టాని సాధనీయాని. ॥35॥

పదార్థము :- ఓ రాజా! మరియు ప్రజాధ్యక్షులారా! మీరు (బిల్మినే) ప్రశంసముగ ధారణ, పోషణము లొనర్చు (చ) మరియు (కవచినే) శరీర రక్షణమునకు కవచములను ధరించు (చ) మరియు వారి సహాయకారులను (నమః) సత్కరించుడు (వర్మిణే) శరీరరక్షణసంబంధ అనేక సాధనములను ధరించిన (చ) మరియు (వరూథినే) ప్రశంసిత గృహములుగల (చ) మరియు గృహాదులను రక్షణయొనర్చువారికి (నమః) అన్నాదులనీయుడు (శ్రుతాయ) శుభగుణములందు ప్రఖ్యాతులు (చ) మరియు (శ్రుతసేనాయ) ప్రసిద్ధ సైన్యములు గలిగిన (చ) మరియు అట్టి సైన్యములను (నమః) అన్నాదులచే సత్కరించుడు (చ) మరియు (దున్దుభ్యాయ) వాద్యములను, రణభేరులు, దుందుభులను చక్కగా వాయించు భజంత్రీలను (చ) మరియు (ఆహనన్యాయ) రణరంగమునందు వీరులనుత్సాహపరచుటకు మ్రోగించెడు రణదుంధుభీ చతురులను (నమః) సత్కరించినట్లైన మీకెప్పుడును పరాజయముండదు. ॥35॥

భావార్థము :- రాజు మరియు ప్రజాపురుషులు యోధులను అన్నివిధముల రక్షణయొనర్చువారికి సుఖదాయకమగు గృహములు ఆహారపానీయముల ఉత్తమ పదార్థములు, ఉన్నత మహావీరుల సాంగత్యము, అత్యుత్తమ రణభేరీభాంకృతదుందుభ్యాదులు, మున్నగువానిని సమకూర్చుచు అభీష్టకార్యముల సిద్ధించుకొనవలెను. ॥35॥

35.Homage to him who wears a helmet, and to him who wears a cuirass. Food to him who wears mail and defensive armour, and to him who possesses a nice house. Homage to the renowned and to him whose army is renowned. Homage to the skilled drummer, and to the eifficient player on military musical instruments that encourage the soldiers.

౮౨౦.నమో ధృష్ణవ ఇత్యస్య కుత్స ఋషిః, రుద్రా దేవతాః, స్వరాడార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.
పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల పై విషయమే.

౮౨౦ నమో ధృష్ణవే చ ప్రమృశాయ చ నమో నిషఙ్గిణే చేషుధిమతే చ నమస్తీక్ష్ణేషవే చాయుధినే చ నమః స్వాయుధాయ చ సుధన్వనే చ ॥౩౬॥

ప.విః-నమః, ధృష్ణవే, చ, ప్రమృశాయేతి ప్ర + మృశాయ, చ, నమః, నిషఙ్గిణే, చ, ఇషుధిమత ఇతీషుధి + మతే, చ, నమః, తీక్ష్ణేషవ ఇతి తీక్ష్ణ + ఇషవే, చ, ఆయుధినే, చ, నమః, స్వాయుధాయేతి సు + ఆయుధాయ, చ, సుధన్వన ఇతి సు + ధన్వనే, చ.॥౩౬॥

పదార్థః :-(నమః) అన్నాదిదానమ్ (ధృష్ణవే) యో ధృష్ణోతి దృఢో నిర్భయో భవతి తస్మై (చ) (ప్రమృశాయ) ప్రకృష్టవిచారశీలాయ (చ) మృదుస్వభావజనాయ (నమః) సత్కారణమ్ (నిషఙ్గిణే) బహవో నిషఙ్గాః శస్త్రసమూహా విద్యన్తే యస్య తస్మై (చ) (ఇషుధిమతే) ప్రశస్తశస్త్రాస్త్రకోశాయ (చ) (నమః) సత్కారణమ్ (తీక్ష్ణేషవే) తీక్ష్ణాస్తీవ్రా ఇషవోఽస్త్రశస్త్రాణి యస్య తస్మై (చ) (ఆయుధినే) యే శతఘ్న్యాదిభిః సమన్తాద్యుధ్యన్తే తే ప్రశస్తా విద్యన్తే యస్య తస్మై (చ) (నమః) అన్నదానమ్ (స్వాయుధాయ) శోభనాని ఆయుధాని యస్య తస్మై (చ) (సుధన్వనే) శోభనాని ధన్వాని ధనూంషి యస్య తస్మై (చ) తేషాం రక్షకాయ. ॥౩౬॥

అన్వయః :- యే రాజప్రజాజనాధ్యక్షా ధృష్ణవే చ ప్రమృశాయ చ నమో నిషఙ్గిణే చేషుధిమతే చ నమస్తీక్ష్ణేషవే చాయుధినే చ నమః స్వాయుధాయ చ సుధన్వనే చ నమః ప్రదద్యుః కుర్యుశ్చ తే సదా విజయినో భవన్తు. ॥ ౩౬ ॥

భావార్థః :- మనుష్యైర్యత్కించిత్కర్మ కార్యం తత్సువిచారేణ దృఢోత్సాహేనేతి నహి శరీరాత్మబల మన్తరేణ శస్త్రప్రహరణం శత్రువిజయశ్చ కర్తుం శక్యతే తస్మాత్సతతం సేనా వర్ధనీయా.॥౩౬॥

పదార్థము :- ఏ రాజు మరియు ప్రజాధికారులు (ధృష్ణవే) దృఢమగు (చ) మరియు (ప్రమృశాయ) ఉత్తమ ఆలోచనాపరులు (చ) మరియు కోమల స్వభావముగలవారికి (నమః) అన్నము నిత్తురో (నిషఙ్గిణే) అనేక శస్త్రములుగల (చ) మరియు (ఇషుధిమతే) ప్రశంసమగు శస్త్రాస్త్రములు మరియు కోశముగలవారిని (చ) కూడ (నమః) సత్కరించెదరో (తీక్ష్ణేషవే) తీక్ష్ణమగు శస్త్రాస్త్రయుక్తుడు (చ) మరియు (ఆయుధినే) శ్రేష్ఠముగా తోపులు మున్నగువానిచే రణమొనర్చు వీరులతో గూడిన అధ్యక్షుని (చ) సైతము (నమః)

సత్కరించెదరో (స్వాయుధాయ) ఉత్తమాయుధములుగల (చ) మరియు (సుధన్వనే) ఉత్తమమైన ధనువులతో గూడిన (చ) మరియు వాని రక్షకులగువారిని (నమః) అన్నములనిచ్చి సత్కరింతురో వారు సదా విజయమును పొందెదరు.॥౩౬॥

భావార్థము :- మానవు లెట్టి కర్మలొనర్చినను చక్కగా నాలోచించి గట్టి ఉత్సాహముతో చేయవలెను. ఏలన శరీర ఆత్మల బలములేక కేవలము శస్త్రప్రయోగముచేతనే శత్రువుల నిర్జించుట ఎప్పుడును సాధ్యముగాదు. కావున నిరంతరము సేనలను వృద్ధిపరచవలెను. ॥౩౬॥

36.Food to the bold, the purdent and the mild. Homage to him who carries sword and quiver. Homage to him who hath sharp weapons, and is equipped with brave warriors. Food to him who possesses good weapons and good bows.

౮౨౧.నమః స్రుతాయేత్యస్య కుత్స ఋషిః, రుద్రా దేవతాః, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

మనుష్యైరుదకేన కథముపకర్తవ్యమిత్యాహ.

మానవులు జలముచే నెట్లుపకారము గ్రహించవలయును?

౮౨౧ నమః స్రుత్యాయ చ పథ్యాయ చ నమః కాట్యాయ చ నీప్యాయ చ నమః
కుల్యాయ చ సరస్యాయ చ నమో నాదేయాయ చ వైశన్తాయ చ ॥౩౭॥

ప.విః-నమః, స్రుత్యాయ, చ, పథ్యాయ, చ, నమః, కాట్యాయ, చ, నీప్యాయ, చ, నమః, కుల్యాయ, చ, సరస్యాయ, చ, నమః, నాదేయాయ, చ, వైశన్తాయ, చ.॥౩౭॥

పదార్థః :-(నమః) అన్నదానమ్ (స్రుత్యాయ) స్రుతౌ ప్రస్రవణే భవాయ (చ) (పథ్యాయ) పథి భవాయ (చ) (పథ్యాయ) పథి భవాయ గన్తుకాయ (చ) మార్గాదిశోధకాయ (నమః) సత్కారణమ్ (కాట్యాయ) కాటేషు కూపేషు భవాయ. కాట ఇతి కూపనా.. నిఘం. 3.౨3 (చ) (నీప్యాయ) నితరామాపో యస్మిన్ స నీప స్తత్ర భవాయ (చ) తత్సహాయినే (నమః) సత్కారణమ్ (కుల్యాయ) కుల్యాసు నదీషు భవాయ. కుల్యా ఇతి నదీనా.. నిఘం. ౧,౧3 (చ) (సరస్యాయ) సరసి తడాగే భవాయ (చ) (నమః) అన్నాదిదానమ్ (నాదేయాయ) నదీషు భవాయ (చ) (వైశన్తాయ) వేశన్తేషు క్షుద్రేషు జలాశయేషు భవాయ (చ).॥౩౭॥

అన్వయః :-మనుష్యైః స్రుత్యాయ చ పథ్యాయ చ నమః కాట్యాయ చ నీప్యాయ చ నమః కుల్యాయ చ సరస్యాయ నమశ్చ నాదేయాయ చ వైశన్తాయ చ నమో దత్వా దయా ప్రకాశనీయా.॥౩౭॥

భావార్థః :- మనుష్యైః స్రోతసాం మార్గాణాం కూపానాం జలప్రాయదేశానాం మహదల్పసరసాం చ జలం చాలయిత్వా యత్ర కుత్ర బద్ధ్వా క్షేత్రాదిషు పుష్కలాన్యన్నఫలవృక్షలతాగుల్మాదీని సంవర్ధనీయాని. ॥౩౭॥

పదార్థము :- మానవులు (స్రుత్యాయ) స్రోతస్సులు, కాల్వలందుండు (చ) మరియు (పథ్యాయ) మార్గమందునడచు (చ) అట్లే మార్గములు మున్నగువానిని శోధించువారికి (నమః) అన్నము నీయవలెను (కాట్యాయ) కూపాదుల నిర్మాణమున ప్రసిద్ధులు (చ) మరియు (నీప్యాయ) గొప్ప జలాశయమందుగల (చ) మరియు వారి సహాయకులను (నమః) సత్కరించవలెను (కుల్యాయ) కాలువల పర్యవేక్షించు (చ) మరియు (సరస్యాయ) చెరువులపనులయందు ప్రసిద్ధులునైనవారిని (నమః) సత్కరించవలెను (చ) మరియు (నాదేయాయ) నదీతీరములందుండు (చ) మరియు (వైశన్తాయ) చిన్నచిన్నజలాశయజీవులకు (చ) మరియు కోనేరులు మున్నగువానియందుండు ప్రాణులకు (నమః) అన్నాదులిచ్చి దయను ప్రదర్శింపవలెను. ॥౩౭॥

భావార్థము :- మానవులు నదులు, మార్గములు, సెలయేళ్లు, కూపములు, జలములుండు ప్రదేశములు చిన్న మరియు పెద్ద చెరువులలోని నీటిని, అవసరమగుచోట ఆనకట్టల నిర్మాణమొనర్చి మహా జలాశయములనిర్మించి వానినీటిని భూములకు చక్కగా అందించి పుష్కలముగ ఆహారధాన్యములు, ఫలవృక్షలతాగుల్మాదుల చక్కగా వృద్ధి పరచి దేశమును సుభిక్షవంతముగ నొనర్చుట శ్రేయస్కరము. ॥౩౭॥

37.Food to him who dwells in rivulets, to him who keeps the paths clean. Homage to him expert in constructing wells, and water-falls. Homage to him who knows how to construct canals and tanks. Homage to him who lives on the banks of streams and food for compassion to the animalcules residing in small ponds.

౮౨౨.నమః కూప్యాయేత్యస్య కుత్స ఋషిః, రుద్రా దేవతాః, భురిగార్షీ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నావిషయమే.

౮౨౨ నమః కూప్యాయ చావట్యాయ చ నమో వీధ్ర్యాయ చాతప్యాయ చ నమో మేఘ్యాయ చ విద్యుత్యాయ చ నమో వర్ష్యాయ చావర్షాయ చ ॥౩౮॥

ప.విః-నమః, కూప్యాయ, చ, అవట్యాయ, చ, నమః, వీధ్ర్యాయేతి, వి + ఈధ్ర్యాయ, చ, ఆతప్యాయేత్యా + తప్యాయ, చ, నమః, మేఘ్యాయ, చ, విద్యుత్యాయేతి వి + ద్యుత్యాయ, చ, నమః, వర్ష్యాయ, చ, అవర్ష్యాయ, చ. ॥౩౮॥

పదార్థః :-(నమః) అన్నాదికమ్ (కూప్యాయ) కూపే భవాయ (చ) (అవట్యాయ) అవటేషు గర్తేషు భవాయ (చ) జఙ్గలేషు భవాయ (నమః) సస్యాదికమ్ (వీధ్ర్యాయ) వివిధేషు ఈధేషు దీపనేషు భవాయ. అత్ర విపూర్వకాదిన్ధిధాతోరౌణాదికో రక్ ప్రత్యయః (చ) (ఆతప్యాయ) ఆతపేషు భవాయ (చ) కృష్యాదేః ప్రబంధకర్త్రే (నమః) అన్నాదికమ్ (మేధ్యాయ) మేఘేషు భవాయ (చ) (విద్యుత్యాయ) విద్యుతి భవాయ (చ) అగ్నివిద్యావిదే (నమః) సత్కారక్రియామ్ (వర్ష్యాయ) వర్షాసు భవాయ (చ)(అవర్ష్యాయ) అవిద్యమానాసు వర్షాసు భవాయ (చ).॥౩౮॥

అన్వయః :-మనుష్యైః కూప్యాయ చావట్యాయ చ నమో వీధ్ర్యాయ చాతప్యాయ చ నమో మేధ్యాయ చ విద్యుత్యాయ చ నమో వర్ష్యాయ చావర్ష్యాయ చ నమో దత్వాకృత్వా చాన్నన్తు. ॥౩౮॥

భావార్థః :-యది మనుష్యాః కూపాదిభ్యః కార్యసిద్ధయే భృత్యాన్ సత్కుర్యుస్తర్హ్యనేకాన్యుత్తమాని కార్యాణి కర్తుం శక్నుయుః.॥౩౮॥

పదార్థము :- మనుష్యులు (కూప్యాయ) కూపములలో (చ) మరియు (అవట్యాయ) గోతులలో నుండు (చ) మరియు ఆరణ్యక జీవులకు (నమః) అన్నమునీయవలెను (చ) మరియు (వీధ్ర్యాయ) వివిధ ప్రకాశములందుండు (చ) మరియు (ఆతప్యాయ) ఎండలోనుండి పనిచేయువారికి (చ) మరియు వ్యవసాయము మున్నగు కృషి జేయువారికి (నమః) అన్నము నీయవలెను (మేధ్యాయ) మేఘములందుండు (చ) మరియు (విద్యుత్యాయ) విద్యుత్తుతో పనిజేయువారికి (చ) మరియు అగ్నివిద్యల నెరుగువారికి (నమః) అన్నాదులనీయవలెను (చ) మరియు (వర్ష్యాయ) వర్షమునందు కృషియొనర్చు (చ) మరియు (అవర్ష్యాయ) వర్షములులేని ప్రదేశములందుండువారిని (నమః) సత్కరించుచు ఆనందిపజేయవలెను.॥౩౮॥

భావార్థము :-మనుష్యులు కూపములు మున్నగువానిచే కార్యమును సాధించుటకై భృత్యులను సత్కరించుచు అనేక ఉత్తమోత్తమ కార్యముల సాధించగలరు.॥౩౮॥

38.Food to the creatures who dwell in wells, pits and forests. Food to him who lives in diverse lights, to him who works in heat, and manages his fields. Homage to him who knows the science of clouds, and to him who knows the science af electricity. Homage to him who lives in a rainy place, and to him who lives in an arid place.

౮౨౩.నమో వాత్యాయేత్యస్య కుత్స ఋషిః, రుద్రా దేవతాః, స్వరాడార్షీ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

అథ మనుష్యైరన్యేభ్యో జగత్స్థపదార్థేభ్యః కథముపకారో గ్రాహ్య ఇత్యుపదిశ్యతే.

మానవు లితరములగు లోకస్థ పదార్థములనుండి యుపకారమెటుల గ్రహించవలయును?

౮౨౩ నమో వాత్యాయ చ రేష్మ్యాయ చ నమో వాస్తవ్యాయ చ వాస్తుపాయ చ

నమః సోమాయ చ రుద్రాయ చ నమస్తామ్రాయ చారుణాయ చ ॥౩౯॥

ప.విః-నమః, వాత్యాయ, చ, రేష్మ్యాయ, చ, నమః, వాస్తవ్యాయ, చ, వాస్తుపాయేతి వాస్తు+పాయ, చ, నమః, సోమాయ చ, రుద్రాయ, చ, నమ, తామ్రాయ, చ, అరుణాయ, చ ॥౩౯॥

పదార్థః :- (నమః) అన్నాదికమ్ (వాత్యాయ) వాయువిద్యాయాం భవాయ (చ) (రేష్మ్యాయ) రేష్మసు హింసకేషు భవాయ (చ) (నమః) సత్కరణమ్ (వాస్తవ్యాయ) వాస్తుని నివాసస్థానే భవాయ (చ) (వాస్తుపాయ) వాస్తూని నివాసస్థానాని పాతి తస్మై (చ) (నమః) అన్నాదికమ్ (సోమాయ) ఐశ్వర్యోపపన్నాయ (చ) (రుద్రాయ) దుష్టానాం రోదకాయ (చ) (నమః) సత్కరణమ్ (తామ్రాయ) యస్తామ్యతి గ్లాయతి తస్మై (చ) (అరుణాయ) ప్రాపకాయ (చ). ॥౩౯॥

అన్వయః :-యే మనుష్యా వాత్యాయ చ రేష్మ్యాయ చ నమో వాస్తవ్యాయ చ వాస్తుపాయ చ నమః సోమాయ చ రుద్రాయ చ నమస్తామ్రాయ చారుణాయ చ నమో విదధ్యుస్తే శ్రియా సమ్పన్నాః స్యుః. ॥౩౯॥

భావార్థః :-యదా మనుష్యా వాయ్వాదిగుణాన్ విదిత్వా వ్యవహారేషు సంప్రయుఞ్జీరంస్తదానేకాని సుఖాని లభేరన్. ॥౩౯॥

పదార్థము :-ఏ మనుష్యులు (వాత్యాయ) వాయువిద్యాకుశలురో (చ) మరియు (రేష్మ్యాయ) శత్రువులను చంపుటయందు ప్రసిద్ధులో (చ) వారికిని (నమః) అన్నాదుల నీయవలెను (చ) మరియు (వాస్తవ్యాయ) నివాసస్థానములందుండు (చ) మరియు (వాస్తుపాయ) నివాసస్థానముల రక్షకులను (నమః) సత్కరించవలెను (చ) మరియు (సోమాయ) ధనాఢ్యులను (చ) మరియు (రుద్రాయ) దుష్టులనేడ్పించువారికిని (నమః) అన్నాదుల నీయవలయును. (చ) మరియు (తామ్రాయ) దుష్టకర్మలను ఏవగించు (చ) మరియు (అరుణాయ) శ్రేష్ఠపదార్థముల ప్రాప్తి గలిగించువారిని (నమః) సత్కరించి లక్ష్మీప్రసన్నులు గావలెను.॥౩౯॥

భావార్థము :-మనుష్యులు వాయువు మున్నగు పదార్థముల గుణములను చక్కగా నెరిగి తమ వ్యవహారములందు వినియోగించుకొని అనేక సుఖములను పొందవలెను.॥౩౯॥

39.Food to him who knows the science of air, and to him who is the chief killer. Homage to the expert in the construction of houses, and to their protector. Food to the wealthy, and to him who makes the wicked weep. Homage to him who abhors sin and to him who practices virtue.

౮౨౪.నమః శఙ్గవ ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్వా దేవా ఋషయః, రుద్రా దేవతాః, భురిగతి శక్వరీ ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

మనుష్యైః కథం సంతోష్టవ్యమిత్యాహ. మానవు లెటుల సంతోషపడవలయును?

౪౦ నమః శఙ్గవే చ పశుపతయే చ నమ ఉగ్రాయ చ భీమాయ చ

నమోఽగ్రేవధాయ చ దూరేవధాయ చ నమో హన్త్రే చ హనీయసే

చ నమో వృక్షేభ్యో హరికేశేభ్యో నమస్తారాయ ॥౪౦॥

ప. విః–నమః, శఙ్గవ ఇతి శమ్ + గవే, చ, పశుపతయ ఇతి పశు + పతయే, చ, నమః, ఉగ్రాయ, చ, భీమాయ, చ, నమః, అగ్రేవధాయేత్యగ్రే + వధాయ, చ, దూరేవధాయేతి దూరేఽవధాయ, చ, నమః, హన్త్రే, చ, హనీయసే, చ, నమః, వృక్షేభ్యః, హరికేశేభ్య + ఇతి హరి + కేశేభ్యః, నమః, తారాయ.॥౪౦॥

పదార్థః :-(నమః) అన్నాదికమ్ (శఙ్గవే)శం సుఖం గచ్ఛతి ప్రాప్నోతి తస్మై (చ) (పశుపతయే) గవాదిపశూనాం పాలకాయ (చ) (నమః) సత్కారణమ్ (ఉగ్రాయ) తేజస్వినే (చ) (భీమాయ) బిభేతి యస్మాత్ తస్మై భయఙ్కరాయ (చ) (నమః) అన్నాదికమ్ (అగ్రేవధాయ) యోఽగ్రే పురః శత్రూన్బధ్నాతి హన్తి వా తస్మై (చ) (దూరేవధాయ) యోఽరీన్దూరే బధ్నాతి తస్మై (చ) (నమః) అన్నాదిదానమ్ (హన్త్రే) యో దుష్టాన్ హన్తి తస్మై (చ) (హనీయసే) దుష్టానామతిశయేన హన్త్రే వినాశకాయ (చ) (నమః) సత్కారణమ్ (వృక్షేభ్యః) యే శత్రూన్ వృశ్చన్తి ఛిన్దన్తి తేభ్యః పాదపేభ్యో వా (హరికేశేభ్యః) హరయో హరితాః కేశా యేషాం తేభ్యో యువభ్యో వా (నమః) అన్నాదికమ్ (తారాయ) దుఃఖాత్సన్తారకాయ.॥౪౦॥

అన్వయః :-యే మనుష్యాః! శఙ్గవే పశుపతయే చ నమ ఉగ్రాయ చ భీమాయ చ నమోఽగ్రే వధాయ చ దూరే వధాయ చ నమో హన్త్రే చ హనీయసే చ నమో వృక్షేభ్యో హరికేశేభ్యో నమస్తారాయ నమో దద్యుః కుర్యుస్తే సుఖినః స్యుః. ॥౪౦॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్గవాదిపశుపాలనేన భయఙ్కరాదిశాన్తికరణేన చ సంతోష్టవ్యమ్.॥౪౦॥

పదార్థము :-ఏ మనుష్యులు (శఙ్గవే) సుఖమును ప్రాప్తించుకొను (చ) మరియు (పశుపతయే) గోవులు మున్నగు పశువులను రక్షణజేయువారికి (చ) మరియు గోవులు మున్నగువానికి (నమః) అన్నాది పదార్థములనిత్తురో (ఉగ్రాయ) తేజస్వి (చ) మరియు (భీమాయ) భయమును చూపువారికి (చ) మరియు (నమః) సత్కారమొనర్తురో (అగ్రేవధాయ) మొదట శత్రువులను బంధించి (చ) మరల (దూరేవధాయ)

దూరమునందు శత్రువులను, బంధించు లేక సంహరించు (చ) వారికికూడ (నమః) అన్నాదులనిచ్చుచుందురో (హన్త్రే) దుష్టులదునుమాడు (చ) మరియు (హనీయసే) దుష్టులను సంపూర్ణముగా నిర్మూలనమొనర్చు వారికి (చ) కూడ (నమః) అన్నాదులనిచ్చుచున్నారో (వృక్షేభ్యః) శత్రువులను నరకివేయు లేక వృక్షముల పోషించుట మరియు (హరికేశేభ్యః) పచ్చని కేశములు గల భటులను లేక పచ్చనియాకులుగల వృక్షములను (నమః) సత్కరించవలెను. మరియు జలాదులనీయవలెను. (తారాయ) దుఃఖములనుండి కడతేర్చువానికి (నమః) అన్నాదులనిచ్చి సంతృప్తి నొందవలయును. ॥౪౦॥

భావార్థము :- మానవులు గోవులు మున్నగు పశువులను పాలించియు, భయంకర జీవులను శాంతపరచియు సంతోషపరచుట మంచిది. ॥౪౦॥

40.Food to the giver of meal, and to the protector of cows. Homage to the fierce and to the awe-inspiring. Food to him who slays the enemy in front, and to him who slays him at a distance. Food to the slayer of the wicked and to the extirpator of the evil-minded. Homage to the killer of foes, and the green - tressed soldiers. Food to the deliverer from misery.

౮౨౫.నమః శమ్భవాయేత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్వా దేవా ఋషయః, రుద్రా దేవతాః, స్వరాడార్షీ బృహతీ ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

జనైః కథం స్వాభీష్టం సాధ్యమిత్యాహ. మానవులు తమ యభీష్టముల నెట్లు సాధించవలెను?

౮౨౫ నమః శమ్భవాయ చ మయోభవాయ చ నమః శఙ్కరాయ చ

మయస్కరాయ చ నమః శివాయ చ శివతరాయ చ ॥౪౧॥

ప. విః-నమః, శమ్భవాయేతి శమ్ + భవాయ, చ, మయోభవాయేతి మయః + భవాయ, చ, నమః, శఙ్కరాయేతి శమ్ + కరాయ, చ, మయస్కరాయ, మయః కరాయేతి మయః + కరాయ, చ, నమః, శివాయ, చ, శివతరాయేతి శివ + తరాయ, చ. ॥౪౧॥

పదార్థః :-(నమః) సత్కారణమ్ (శమ్భవాయ) యః శం సుఖం భావయతి తస్మై పరమేశ్వరాయ సేనాధీశాయ వా. అత్రాన్తర్భావితోణ్యర్థః (చ) (మయోభవాయ) మయః సుఖం భవతి యస్మాత్తస్మై (చ) (నమః) సత్కారణమ్ (శఙ్కరాయ) యః సర్వేషాం సుఖం కరోతి తస్మై (చ) (మయస్కరాయ) యః సర్వేషాం ప్రాణినాం మయః సుఖం కరోతి తస్మై (చ) (నమః) సత్కారణమ్ (శివాయ) మఙ్గలకారిణే (చ) (శివతరాయ) అతిశయేన మఙ్గలస్వరూపాయ (చ). ॥౪౧॥

అన్వయః :- యే మనుష్యాః శమ్భవాయ చ మయోభవాయ చ నమః శఙ్కరాయ చ మయస్కరాయ చ నమః శివాయ చ శివతరాయ చ నమః కుర్వన్తి తే కల్యాణమాప్నువన్తి. ॥౪౧॥

భావార్థః :- మనుష్యైః ప్రేమభక్త్యా సర్వమఙ్గలప్రదః పరమేశ్వర ఏవోపాస్యో బలాధ్యక్షశ్చ సత్కర్తవ్యో యతః స్వాభీష్టాని సిధ్యేయుః. ॥౪౧॥

పదార్థము :- ఏ మనుష్యులు (శంభవాయ) సుఖములను గలిగింపజేయు పరమేశ్వరుని (చ) మరియు (మయోభవాయ) సుఖప్రాప్తికి హేతువగు విద్వాంసులగు వారిని (చ) మరియు (నమః) సత్కరింతురో (శంకరాయ) కల్యాణప్రదులకు (చ) మరియు (మయస్కరాయ) సకల ప్రాణులకు సుఖమును ప్రాప్తింపజేయువారిని (చ) కూడ (నమః) సత్కరించెదరో (శివాయ) మంగళకారి (చ) మరియు (శివతరాయ) అత్యంతమంగళ స్వరూపుడగు వానిని (చ) కూడ (నమః) సత్కరింతురో వారు కల్యాణమును పొంది ఆనందము ననుభవింతురు. ॥౪౧॥

భావార్థము :- మానవులు ప్రేమ మరియు భక్తితో సకల మంగళములను ప్రసాదించు పరమేశ్వరునే ఉపాసించవలెను, మరియు సేనాధ్యక్షుని సత్కరించుట ద్వారా తమ యభీష్టకార్యములను సాధించుకొన గలరు. ॥౪౧॥

41.Homage to God, the Source of happiness, and the Source of delight. Homage to God, the Bestower of happiness and the Bestower of delight. Homage to the Auspicious, homage to the most Auspicious God.

౪౨. నమః పార్యాయేత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్వా దేవా ఋషయః, రుద్రా దేవతాః, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౪౨ నమః పార్యాయ చావార్యాయ చ నమః ప్రతరణాయ చోత్తరణాయ చ
నమస్తీర్థ్యాయ చ కూల్యాయ చ నమః శష్ప్యాయ చ ఫేన్యాయ చ ॥౪౨॥

ప. విః-నమః, పార్యాయ, చ, అవార్యాయ, చ, నమః, ప్రతరణాయేతి ప్ర + తరణాయ, చ, ఉత్తరణాయేత్యుత్ + తరణాయ, చ, నమః, తీర్థ్యాయ, చ, కూల్యాయ, చ, నమః, శష్ప్యాయ, చ, ఫేన్యాయ, చ ॥౪౨॥

భావార్థము :- మానవులు భూగర్భవిద్యానుసారము ఇసుక, మట్టి మున్నగువానినుండి బంగారము మున్నగు ధాతువులను దీసి ఐశ్వర్యవంతమును వృద్ధిపరచి అనాథలు మున్నగువారిని సంరక్షించి ఉత్తమ పౌరులనుగా తీర్చిదిద్దవలెను.॥౪౩॥

43.Food to the expert in extracting gold from sand, and to the expert in driving oxen. Food to him who knows the use of stones, and to him who constructs houses for dwelling. Food to him who wears braided hair, and to him who knows the use of instruments for lifting heavy objects. Homage to him who utilises properly the barren land, and to him who is skilled in treading the noble paths of virtue.

౮౨౮.నమో వ్రజ్యాయేత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతి ర్వా దేవా ఋషయః, రుద్రా దేవతాః,

ఆర్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

కీదృశా జనాః సుఖినో భవన్తీత్యుపదిశ్యతే. ఎట్టి మానవులు సుఖులుగా నుందురు?

౮౨౮ నమో వ్రజ్యాయ చ గోష్ఠ్యాయ చ నమస్తల్ప్యాయ చ గేహ్యాయ చ నమో హృదయ్యాయ చ నివేష్ప్యాయ చ నమః కాట్యాయ చ గహ్వరేష్ఠాయ చ॥౪౪॥

ప.విః-నమః, వ్రజ్యాయ,చ, గోష్ఠ్యాయ గోస్థ్యాయేతి గో + స్థ్యాయ, చ, నమః, తల్ప్యాయ, చ, గేహ్యాయ, చ, నమః, హృదయ్యాయ, చ, నివేష్ప్యాయేతి ని + వేష్ప్యాయ, చ, నమః, కాట్యాయ, చ, గహ్వరేష్ఠాయ, చ. ॥౪౪॥

పదార్థః :- (నమః) అన్నాదిదానమ్ (వ్రజ్యాయ) వ్రజేషు క్రియాసు భవాయ (చ) (గోష్ఠ్యాయ) గోష్ఠేషు గవాం స్థానేషు సాధవే (చ) (నమః) అన్నమ్ (తల్ప్యాయ) తల్పే శయనే సాధవే (చ) (గేహ్యాయ) గేహే నితరాం భవాయ (చ) (నమః) సత్కృతిమ్ (హృదయ్యాయ) హృదయే సాధవే (చ) (నివేష్ప్యాయ) నితరాం వ్యాప్తౌ సాధవే (చ) (నమః) అన్నాదిదానమ్ (కాట్యాయ) కటేష్వావరణేషు భవాయ (చ) (గహ్వరేష్ఠాయ) గహ్వరేషు గహనేషు తిష్ఠతి, తత్ర సుసాధవే (చ).॥౪౪॥

అన్వయః :-యే మనుష్యా! వ్రజ్యాయ చ గోష్ఠ్యాయ చ నమస్తల్ప్యాయ చ గేహ్యాయ చ నమో హృదయ్యాయ చ నివేష్ప్యాయ చ నమః కాట్యాయ చ గహ్వరేష్ఠాయ చ నమో దద్యుస్తే సుఖం భజేరన్. ॥౪౪॥

భావార్థః :-యే మనుష్యా మేఘవృష్టిజన్యతృణాదిరక్షణేన గవాదీన్ వర్ధయేయుస్తే పుష్కలం భోగం లభేరన్. ॥౪౪॥

పునర్మనుష్యైః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. మరల మానవు లేమి చేయవలెను?

౮౨౩ నమః సికత్యాయ చ ప్రవాహ్యాయ చ నమః, కింశిలాయ చ క్షయణాయ చ నమః కపర్దినే చ పులస్తయే చ నమ ఇరిణ్యాయ చ ప్రపథ్యాయ చ ॥౪౩॥

ప. వి:- నమః, సికత్యాయ, చ, ప్రవాహ్యాయేతి ప్ర + వాహ్యాయ, చ, నమః, కింశిలాయ, చ, క్షయణాయ, చ నమః, కపర్దినే, చ, పులస్తయే, చ, నమః, ఇరిణ్యాయ, చ, ప్రపథ్యాయేతి ప్ర + పథ్యాయ చ. ॥౪౩॥

పదార్థః :- (నమః) అన్నమ్ (సికత్యాయ) సికతాసు సాధవే (చ)(ప్రవాహ్యాయ) యే ప్రవోఢుం యోగ్యాస్తేషు సాధవే (చ) (నమః) (కింశిలాయ) కిం కుత్సితః శిలో వృత్తిర్యస్య తస్మై (చ) (క్షయణాయ) నివాసే వర్తమానాయ (చ) (నమః) అన్నమ్ (కపర్దినే) జటాయుక్తాయ జనాయ (చ) (పులస్తయే) మహాకాయశ్రేష్ఠే. అత్ర పుల మహత్త్వే ధాతోర్బాహులకాదౌణాదికః కస్తిః ప్రత్యయః (చ) (నమః) సత్కారణమ్ (ఇరిణ్యాయ) ఇరిణ ఊషరభూమౌ సాధవే (చ) (ప్రపథ్యాయ) ప్రకృష్టేషు ధర్మపథిషు సాధవే (చ). ॥౪౩॥

అన్వయః :- యే మనుష్యాః సికత్యాయ చ ప్రవాహ్యాయ నమః కింశిలాయ చ క్షయణాయ చ నమః కపర్దినే చ పులస్తయే చ నమ ఇరిణ్యాయ చ ప్రపథ్యాయ చ నమో దద్యుః కుర్యు స్తే సర్వప్రియా జాయేరన్. ॥౪౩॥

భావార్థః :- మనుష్యైర్భూగర్భవిద్యయా సికతాదిషు భవాన్ సువర్ణాదీన్ ధాతూన్ నిఃసార్య మహదైశ్వర్య మున్నీయానాథాః పాలనీయాః. ॥౪౩॥

పదార్థము :- ఏ మనుష్యులు (సికత్యాయ) ఇసుకనుండి పదార్థముల దీయుటయందు చతురులో వారికి (చ) మరియు (ప్రవాహ్యాయ) ఎద్దులు మున్నగువానిని నడుపుటయందు చతురులో వారికి (చ) కూడ (నమః) అన్నము నిత్తురో (కింశిలాయ) శిల్పవృత్తిగలవారికి (చ) మరియు (క్షయణాయ) నివాసస్థానమునందుండువారికి (చ) కూడ (నమః) అన్నము నిత్తురో (కపర్దినే) జటాధారి (చ) మరియు (పులస్తయే) పెద్ద పెద్ద శరీరములను విసరివేయువారికి (చ) కూడ (నమః) అన్నమునిత్తురో (ఇరిణ్యాయ) ఊసర [సారహీన] భూములనుండి అత్యుపకారమును పొందువారికి (చ) మరియు (ప్రపథ్యాయ) ఉత్తమ ధర్మమార్గములందు ప్రవీణులగువారికి (చ) కూడ (నమః) సత్కారమొనర్చెదరో వారు సర్వజనప్రియు లగుదురు. ॥౪౩॥

భావార్థము :- మానవులు భూగర్భవిద్యానుసారము ఇసుక, మట్టి మున్నగువానినుండి బంగారము మున్నగు ధాతువులను దీసి ఐశ్వర్యవంతమును వృద్ధిపరచి అనాథలు మున్నగువారిని సంరక్షించి ఉత్తమ పౌరులనూగా తీర్చిదిద్దవలెను. ॥౪౩॥

43.Food to the expert in extracting gold from sand, and to the expert in driving oxen. Food to him who knows the use of stones, and to him who constructs houses for dwelling. Food to him who wears braided hair, and to him who knows the use of instruments for lifting heavy objects. Homage to him who utilises properly the barren land, and to him who is skilled in treading the noble paths of virtue.

౮౨౮. నమో వ్రజ్యాయేత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతి ర్వా దేవా ఋషయః, రుద్రా దేవతాః,

ఆర్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

కీదృశా జనాః సుఖినో భవన్తీత్యుపదిశ్యతే. ఎట్టి మానవులు సుఖులుగా నుందురు?

౮౨౮ నమో వ్రజ్యాయ చ గోష్ఠ్యాయ చ నమస్తల్ప్యాయ చ గేహ్యాయ చ నమో హృదయ్యాయ చ నివేష్ప్యాయ చ నమః కాట్యాయ చ గహ్వరేష్ఠాయ చ॥౪౪॥

ప. విః-నమః, వ్రజ్యాయ, చ, గోష్ఠ్యాయ గోస్థ్యాయేతి గో + స్థ్యాయ, చ, నమః, తల్ప్యాయ, చ, గేహ్యాయ, చ, నమః, హృదయ్యాయ, చ, నివేష్ప్యాయేతి ని + వేష్ప్యాయ, చ, నమః, కాట్యాయ, చ, గహ్వరేష్ఠాయ, చ. ॥౪౪॥

పదార్థః :- (నమః) అన్నాదిదానమ్ (వ్రజ్యాయ) వ్రజేషు క్రియాసు భవాయ (చ) (గోష్ఠ్యాయ) గోష్ఠేషు గవాం స్థానేషు సాధవే (చ) (నమః) అన్నమ్ (తల్ప్యాయ) తల్పే శయనే సాధవే (చ) (గేహ్యాయ) గేహే నితరాం భవాయ (చ) (నమః) సత్కృతిమ్ (హృదయ్యాయ) హృదయే సాధవే (చ) (నివేష్ప్యాయ) నితరాం వ్యాప్తౌ సాధవే (చ) (నమః) అన్నాదిదానమ్ (కాట్యాయ) కటేష్వావరణేషు భవాయ (చ) (గహ్వరేష్ఠాయ) గహ్వరేషు గహనేషు తిష్ఠతి, తత్ర సుసాధవే (చ). ॥౪౪॥

అన్వయః :-యే మనుష్యా! వ్రజ్యాయ చ గోష్ఠ్యాయ చ నమస్తల్ప్యాయ చ గేహ్యాయ చ నమో హృదయ్యాయ చ నివేష్ప్యాయ చ నమః కాట్యాయ చ గహ్వరేష్ఠాయ చ నమో దద్యుస్తే సుఖం భజేరన్. ॥౪౪॥

భావార్థః :-యే మనుష్యా మేఘవృష్టిజన్యతృణాదిరక్షణేన గవాదీన్ వర్ధయేయుస్తే పుష్కలం భోగం లభేరన్. ॥౪౪॥

పదార్థము :- మనుష్యులు (వ్రజ్యాయ) ప్రియులందు ప్రసిద్ధులగు (చ) మరియు (గోష్ఠ్యాయ) గోశాలలు మున్నగువాని శ్రేష్ఠ ప్రబంధకర్తలకు (చ) కూడ (నమః) అన్నాదుల నీయవలెను (తల్ప్యాయ) ఖట్వము [మంచము]లు మున్నగువానిని నిర్మించువారికి (చ) మరియు (గేహ్యాయ) గృహములందుండువారికిని (చ) కూడ (నమః) అన్నము నీయవలెను (హృదయ్యాయ) మానసికాలోచనావేత్తలకు (చ) మరియు (నివేష్యాయ) లక్ష్యమునందు సదా నిరతులై యుండువారిని (చ) కూడ (నమః) సత్కరించవలెను (కాట్యాయ) కప్పియున్న గుప్త పదార్థముల ప్రకటమొనర్చువారికి.(చ) మరియు (గహ్వరేష్ఠాయ) లోతైన, అతికఠినమైన గిరికందరములందు ఉత్తమముగ నుండువారికి (చ) కూడ (నమః) అన్నాది పదార్థముల నిచ్చి సత్కరించి సుఖప్రాప్తి నొందవలెను. ॥౪౪॥

భావార్థము :- మేఘములనుండి ఉత్పన్నమగు వర్షములు, అట్టి వర్షములచే నుత్పన్నమగు తృణము, ధాన్యములు మున్నగువాని సేకరణ, రక్షణలచే గోవులు మున్నగు పశువులను వృద్ధిపరచి పుష్కలముగ భోగములను పొందవలెను. ॥౪౪॥

44.Food to the expert in deeds, and to the manager of cow-pens. Food to the efficient couch-maker, and to him who lives peacefully in his house. Homage to him who is skilled in mental deliberations, and to him who is proficient in diving deep into intricate topics. Food to him who explores the mysteries of nature, and to him who dwells in incaccessible mountain caves.

౪౫.నమః శుష్క్యాయేత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్వా దేవా ఋషయః, రుద్రా దేవతాః,

నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తైః కిం కార్యమిత్యాహ. ఆ మానవు లేమి చేయవలెను?

౪౫ నమః శుష్క్యాయ చ హరిత్యాయ చ నమః పాంసవ్యాయ చ రజస్యాయ చ నమో లోప్యాయ చోలప్యాయ చ నమ ఊర్వ్యాయ చ సూర్వ్యాయ చ॥౪౫॥

ప.వి:-నమః, శుష్క్యాయ, చ, హరిత్యాయ, చ, నమః, పాంసవ్యాయ చ, రజస్యాయ, చ, నమః, లోప్యాయ, చ, ఉలప్యాయ, చ, నమః, ఊర్వ్యాయ, చ, సూర్వ్యాయేతి సు + ఊర్వ్యాయ, చ. ॥౪౫॥

పదార్థః :-(నమః) జలాదికమ్ (శుష్క్యాయ) శుష్కేషు నీరసేషు భవాయ (చ) (హరిత్యాయ) హరితేషు సరసేషు ఆర్ద్రేషు భవాయ (చ) (నమః) మాన్యమ్ (పాంసవ్యాయ) పాంసుషు ధూలిషు భవాయ (చ) (రజస్యాయ) రజఃసు లోకేషు పరమాణుషు వా భవాయ (చ) (నమః) మానమ్ (లోప్యాయ) లోపేషు ఛేదనేషు సాధవే (చ) (ఉలప్యాయ) ఉలపే ఉత్క్షేపణే సాధవే. అత్రోలశ్చ్రారాదికాద్ధాతోరౌణాదికో డపన్ ప్రత్యయః (చ) (నమః) సత్క్రియామ్ (ఊర్వ్యాయ) ఊర్వౌ హింసాయాం సాధవే (చ) (సూర్వ్యాయ) సుష్ఠు ఊర్వౌ భవాయ (చ) ॥౪౫॥

అన్వయః :- యే మనుష్యాః శుష్క్యాయ హరిత్యాయ చ నమః పాంసవ్యాయ చ రజస్యాయ చ నమో లోప్యాయ చోలప్యాయ చ నమ ఊర్వ్యాయ చ సూర్వ్యాయ చ నమో దద్యుః కుర్యుస్తేషాం కార్యాణి సిధ్యేయుః. ॥౪౫॥

భావార్థః :-మనుష్యాః శోషణహరితత్వాదికారకాన్ వాయూన్ విజ్ఞాయ కార్యసిద్ధిం కుర్యుః. ॥౪౫ ॥

పదార్థము :-ఏ మనుష్యులు (శుష్క్యాయ) నీరసపదార్థములందుండు (చ) మరియు (హరిత్యాయ) రసవంతపదార్థములందు ప్రసిద్ధులగువారికి (చ) కూడ (నమః) జలాదుల నిచ్చెదరో (పాంసవ్యాయ) ధూళియందుండు (చ) మరియు (రజస్యాయ) లోకలోకాంతరములందుండువారిని (చ) సైతము (నమః) సత్కరింతురో (లోప్యాయ) ఛేదనకర్మలందు ప్రవీణులు (చ) మరియు (ఉలప్యాయ) విసరివేయుటయందు కుశలురు (చ) అగువారినికూడ (నమః) గౌరవింతురో (ఊర్వ్యాయ) రణములందు కొట్టుటయందు, సంహరించుటయందు ప్రసిద్ధులో (చ) మరియు (సూర్వ్యాయ) సమయోచితముగ తాడనయొనర్చువారిని (చ) కూడ (నమః) సత్కరించి కార్యసిద్ధి నొందవలెను. ॥౪౫॥

భావార్థము :-శుష్కింపజేయు మరియు చిగురింప (పచ్చగా నొనర్చ) జేయు వాయువులను దెలిసికొని మానవులు కార్యములను సాధించవలయును. ॥౪౫॥

45.Homage to him who deals in dry fruits, and to him who deals in green vegetables. Respects to him who lives in a sandy place, and to him who lives in distant places. Homage to him who is expert in the knowledge of invisible things, and to him who is expert in the knowledge of visible things. Homage to him who is skilled in murdering, and to him who gives condign punishment.

౮౩౦.నమః పర్ణాయేత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్వా దేవా ఋషయః, రుద్రా దేవతాః, స్వరాట్ ప్రకృతిశ్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః. పునస్తదేవాహ. మఱల నదే విషయము.

౮౩౦ నమః పర్ణాయ చ పర్ణశదాయ చ నమ ఉద్గురమాణాయ చాభిఘ్నతే చ నమ ఆఖిదతే చ ప్రఖిదతే చ నమ ఇషుకృద్భ్యో ధనుష్కృద్భ్యశ్చ వో

నమో నమో వః కిరికేభ్యో దేవానాꣳ హృదయేభ్యో నమో

విచిన్వత్కేభ్యో నమో విక్షిణత్కేభ్యో నమఽఆనిర్హతేభ్యః ॥౪౬॥

ప.వి:-నమః,పర్ణాయ, చ, పర్ణశదాయేతి పర్ణ + శదాయ, చ, నమః, ఉద్గురమాణాయేత్యుత్ + గురమాణాయ, చ, అభిఘ్నత ఇత్యభి + ఘ్నతే, చ, నమః, ఆఖిదత ఇత్యా + ఖిదతే, చ, ప్రఖిదత ఇతి ప్ర + ఖిదతే, చ, నమః, ఇషుకృద్భ్య ఇతీషుకృత్ + భ్యః, ధనుష్కృద్భ్యః, ధనుః + కృద్భ్య ఇతి ధనుః కృత్ + భ్యః, చ, వః, నమః, నమః, వః, కిరికేభ్యః, దేవానామ్, హృదయేభ్యః, నమః, విచిన్వత్కేభ్య ఇతి వి + చిన్వత్కేభ్యః, నమః, విక్షిణత్కేభ్య ఇతి వి + క్షిణత్కేభ్యః, నమః, ఆనిర్హతేభ్య ఇత్యానిః + హతేభ్యః.॥౪౬॥

పదార్థః :- (నమః) అన్నమ్ (పర్ణాయ) యః ప్రతిపాలయతి తస్మై (చ) (పర్ణశదాయ) యః పర్ణాని శీయతే ఛినత్తి తస్మై (చ) (నమః) (ఉద్గురమాణాయ) య ఉత్కృష్టతయా గురత ఉద్యచ్ఛత్యుద్యమం కరోతి తస్మై (చ) (అభిఘ్నతే) య ఆభిముఖ్యేన హన్తి తస్మై (చ) (నమః) సత్కారణమ్ (ఆఖిదతే) ఆసమన్తాద్దీనాయైశ్వర్యోపక్షీణాయ (చ) (ప్రఖిదతే) ప్రకృష్టతయా క్షీణాయ (చ) (నమః) అన్నాదిదానమ్ (ఇషుకృద్భ్యః) బాణనిర్మాపకేభ్యః (ధనుష్కృద్భ్యః) ధనుషాం నిర్మాతృభ్యః (చ) (వః) యుష్మభ్యమ్ (నమః) మాన్యమ్ (నమః) అన్నాదిదానమ్ (వః) యుష్మభ్యమ్ (కిరికేభ్యః) విక్షేపకేభ్యః (దేవానామ్) విదుషామ్ (హృదయేభ్యః) హృద్యవద్వర్తమానేభ్యః (నమః) సత్కారణమ్ (విచిన్వత్కేభ్యః) యే విచిన్వన్తి తేభ్యః (నమః) సత్కారమ్ (విక్షిణత్కేభ్యః) యే శత్రూన్ విక్షయన్తి తేభ్యః (నమః) సత్కారమ్ (ఆనిర్హతేభ్యః) యే సమన్తాన్నిర్హతా స్తేభ్యః. ॥౪౬॥

అన్వయః :- యే మనుష్యాః పర్ణాయ చ పర్ణశదాయ చ నమ ఉద్గురమాణాయ చాభిఘ్నతే చ నమ ఆఖిదతే చ ప్రఖిదతే చ నమ ఇషుకృద్భ్యో నమో ధనుష్కృద్భ్యశ్చ వో నమో దేవానాం హృదయేభ్యః కిరికేభ్యో వో నమో విచిన్వత్కేభ్యో నమో విక్షిణత్కేభ్యో నమ ఆనిర్హతేభ్యో నమో దద్యుః కుర్యుశ్చ తే సర్వత ఆఢ్యా జాయన్తే. ॥౪౬॥

భావార్థః :- మనుష్యైః సర్వౌషధిభ్యోఽన్నాదికం సంగృహ్యానాథమనుష్యాదిప్రాణిభ్యో దత్వా ఆనన్దయితవ్యాః. ॥౪౬॥

పదార్థము :- ఏ మనుష్యులు (పర్ణాయ) ప్రత్యుపకారముద్వారా రక్షించువారికి (చ) మరియు (పర్ణశదాయ) ఆకులను గోయువారికి (చ) కూడ (నమః) అన్నమునిత్తురో (ఉద్గురమాణాయ) ఉత్తమరీతిలో ఉద్యమించువారికి (చ) మరియు (అభిఘ్నతే) ఎదురుపడి దుష్టులను సంహరించువారికి (చ) కూడ (నమః) అన్నము నిచ్చెదరో (అఖిదతే) దీనులు, నిర్ధనులు (చ) మరియు (ప్రఖిదతే) అతి దరిద్రులను (చ) సైతము (నమః) సత్కరింతురో (ఇషుకృద్భ్యః) బాణములను నిర్మించువారికి (నమః) అన్నాదుల నిత్తురో (చ) మరియు (ధనుష్కృద్భ్యః) ధనువులను సిద్ధపరచువారలగు (వః) మిమ్ము సత్కరింతురో (దేవానామ్) విద్వాంసులకు (హృదయేభ్యః) స్వ ఆత్మవలె ప్రియులో (కిరికేభ్యః) బాణములు మున్నగు శస్త్రముల ప్రయోగించువారలగు (వః) మిమ్ము (నమః) అన్నాదులచే సత్కరింతురో (విచిన్వత్కేభ్యః) శుభగుణపదార్థముల సమకూర్చువారిని (నమః) సత్కరించువారు (విక్షిణత్కేభ్యః) శత్రునాశకులను (నమః) సత్కరించువారు (అనిర్హతేభ్యః) బాగుగా పరాజయమొందినవారినికూడ (నమః) సత్కరించువారు అన్నివిధముల ధనశాలు రగుదురు. ॥౪౬॥

భావార్థము :- మానవులు ఓషధులనుండి అన్నాది శ్రేష్ఠపదార్థములను పొంది అనాథులు మున్నగు ప్రాణులను తృప్తిపరచి ఆనందపరచుట యోగ్యము. ॥౪౬॥

46. Food to him who shows gratitude in return, and to him who shears leaves. Food to the enterprising and to him who kills the wicked foes in front. Homage to the poor and the pauper. Food to the arrow-makers, and homage to you the bow-makers. Food to the learned dear like soul, and to you the dischargers of arrows. Homage to the embodiments of virtues, to the destroyers of enemies and to the vanquished.

౮౩౧. ద్రాప ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్వా దేవా ఋషయః, రుద్రా దేవతాః, భురిగార్షీ బృహతీ ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదే విషయము.

౮౩౧ ద్రాపే౽అన్ధసస్పతే దరిద్ర నీలలోహిత । ఆసాం ప్రజానా మేషాం పశూనాం మా భేర్మా రోఙ్మో చ నః కిం చనామమత్ ॥౪౭॥

ప.వి:- ద్రాపే, అన్ధసః, పతే, దరిద్ర, నీలలోహితేతి నీల + లోహిత, ఆసామ్, ప్రజానామితి ప్ర + జానామ్, ఏషామ్, పశూనామ్, మా, భేః, మా, రోక్, మో ఇతి మో, చ, నః, కిమ్, చన, ఆమమత్. ॥౪౭॥

పదార్థః :-(ద్రాపే) యో ద్రః కుత్సాయా గతేః పాతి రక్షతి తత్సమ్బుద్ధౌ (అన్ధసః) అన్నాదేః (పతే) స్వామీ (దరిద్ర) యో దరిద్రాతి తత్సమ్బుద్ధౌ (నీలలోహిత) యో నీలాన్ వర్ణాన్ రోహయతి తత్సమ్బుద్ధౌ (ఆసామ్) ప్రత్యక్షాణామ్ (ప్రజానామ్) మనుష్యాదీనామ్ (ఏషామ్) (పశూనామ్) గవాదీనామ్ (మా) (భేః) మా భయం ప్రాపయేః (మా) (రోక్) రోగం కుర్యాః (మో) (చ) (నః) అస్మాన్ (కిమ్) (చన) (ఆమమత్) అమ రోగే. అమాగమః లజీ రూపమ్ ॥౪౭॥

అన్వయః :- హే ద్రాపే అన్ధసస్పతే దరిద్ర నీలలోహిత రాజప్రజాజన! త్వమాసాం ప్రజానామేషాం పశూనాం చ సకాశాన్మా భేః. మా రోక్ నోఽస్మాన్ కించన మో ఆమమత్. ॥ ౪౭ ॥

భావార్థః :- య ఆఢ్యాస్తే దరిద్రాన్ పాలయేయుర్యే రాజప్రజాజనాస్తే ప్రజాపశుహింసనం కదాపి మా కుర్యు ర్యతః సర్వేషాం సుఖం వర్ధేత. ॥ ౪౭ ॥

పదార్థము :- (ద్రాపే) నిందనీయమార్గమునుండి రక్షించువాడు (అన్ధసః) అన్నాదుల (పతే) స్వామి (దరిద్ర) దరిద్రము ప్రాప్తించిన (నీలలోహిత) నీలవర్ణ పదార్థములను సేవించు రాజా లేక ప్రజాజనమా! నీవు (ఆసామ్) ఈ ప్రత్యక్ష (ప్రజానామ్) మనుష్యుల (చ) మరియు (ఏషామ్) ఈ (పశూనామ్) గోవులు మున్నగు పశ్వాదుల రక్షకుడవై వీనిచే (మాభేః) భయపడకుము (మా రోక్) రోగమును పొందకుము (నః) మమ్ము మరియు ఇతరులను (కిమ్) ఎవ్వరిని (చన) కూడ(మో ఆమమత్) రోగులుగ నొనర్చకుము. ॥౪౭॥

భావార్థము :- ధనాఢ్యులగువారు దరిద్రులను పోషించవలెను. రాజు మరియు ప్రజాపురుషులెవ్వరును తమ మరియు ప్రజల పశువులను చంపవలదు. అట్లగుచో ప్రజలయందు సకల విధములగు సుఖములు పెంపొందగలవు. ॥౪౭॥

47.O King, our saviour from degradation, lord of wealth, driver of foes to the abyss of poverty. Robed in blue and red dress, terrify not these people and cattle, nor make them diseased. Let not us or any one else be sick!.

౮౩౭. ఇమా రుద్రాయేత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్వా దేవా ఋషయః, రుద్రా దేవతాః, ఆర్షీ జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

విద్వద్భిః కిం కార్యమిత్యుచ్యతే. విద్వాంసు లేమి చేయవలెను?

౮౩౭ ఇమా రుద్రాయ తవసే కపర్దినే క్షయద్వీరాయ ప్ర భరామహే మతీః।యథా శమసద్ద్విపదే చతుష్పదే విశ్వం పుష్టం గ్రామేఽఅస్మిన్ననాతురమ్ ॥౪౮॥

ప.విః- ఇమాః, రుద్రాయ, తవసే, కపర్దినే, క్షయద్వీరాయేతి క్షయత్ + వీరాయ, ప్ర,

భరామహే, మతీః, యథా, శమ్, అసత్, ద్విపద ఇతి ద్వి + పదే, చతుష్పదే, చతుః పద ఇతి చతుః + పదే, విశ్వమ్, పుష్టమ్, గ్రామే, అస్మిన్, అనాతురమ్. ॥౪౮॥

పదార్థః :-(ఇమాః) ప్రజాః (రుద్రాయ) శత్రురోదకాయ(తవసే) బలిష్ఠాయ (కపర్దినే) కృతబ్రహ్మచర్యాయ (క్షయద్వీరాయ) క్షయన్తో దుష్టనాశకా వీరా యస్య తస్మై (ప్ర) (భరామహే) ధరామహే (మతీః) మేధావినః. మతయ ఇతి మేధావినా... నిఘం. 3.౧౫ (యథా) (శమ్) సుఖమ్ (అసత్) భవేత్ (ద్విపదే) మనుష్యాద్యాయ (చతుష్పదే) గవాద్యాయ (విశ్వమ్) సర్వం జగత్ (పుష్టమ్) రోగరహితత్వేన బలిష్ఠమ్ (గ్రామే) బ్రహ్మాణ్డసమూహే (అస్మిన్) వర్తమానే (అనాతురమ్) అదుఃఖితమ్. ॥౪౮॥

అన్వయః :- హే వీర రుద్ర! యథాఽస్మిన్ గ్రామేఽనాతురం పుష్టం విశ్వం శమసత్ తథా వయం ద్విపదే చతష్పదే తవసే కపర్దినే క్షయద్వీరాయ రుద్రాయ చేమా మతీః ప్రభరామహే తథా త్వమస్మై ప్రభర. ॥౪౮॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. విద్వద్భిర్యథా ప్రజాసు స్త్రీపురుషా ధీమన్తః స్యుస్తథాఽనుష్ఠాయ మనుష్యపశ్వాదియుక్తం రాజ్యం రోగరహితం పుష్టిమత్ సుఖి సతతం సమ్పాద నీయమ్. ॥౪౮॥

పదార్థము :- శత్రువుల నేడ్పించు వీరాగ్రేసరా! (యథా) ఎట్లు (అస్మిన్) ఈ (గ్రామే) బ్రహ్మాండ సమూహమునందు (అనాతురమ్) దుఃఖరహితులు (పుష్టమ్) రోగరహితులగుటద్వారా శక్తిశాలురు (విశ్వమ్) ప్రపంచమంతయును (శమ్) సుఖవంత (అసత్) మగునో, అట్లే మేము (ద్విపదే) మనుష్యాది ప్రాణులు (చతుష్పదే) గోవులు మున్నగు పశువులు (తవసే) బలిష్ఠమగు (కపర్దినే) బ్రహ్మచర్యపాలకులకు (క్షయద్వీరాయ) దుష్టనాశకులగు వీరులతో గూడిన (రుద్రాయ) పాపులనేడ్పించునట్టి సేనాపతికి (ఇమాః) ఈ (మతీః) బుద్ధిశాలురను (ప్రభరామహే) చక్కగా పోషించునట్లు నీవును ధారణమొనర్చుము. ॥౪౮॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. విద్వాంసులు బుద్ధిమంతులగు స్త్రీపురుషులైన ప్రజలు అనుష్ఠించునట్లు అనుష్ఠానమొనర్చుచు మానవులు పశ్వాదులతోగూడ రాజ్యమును రోగరహితమొనర్చి సుఖపుష్టిగ నొనర్చవలెను. ॥౪౮॥

48.O King, we honour these wise persons, advisers of the commander of the army, who makes the sinful weep, is accompanied by heroes who destroy the wicked, leads a life of celibacy; and is powerful, so that in this universe all human beings and cattle of the world be happy, free from misery and disease!.

౮౩౩.యాతే రుద్ర ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్వా దేవా ఋషయః, రుద్రా దేవతాః, అర్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౮౩౩ యా తే రుద్ర శివా తనూః శివా విశ్వాహా భేషజీ।
శివా రుతస్య భేషజీ తయా నో మృడ జీవసే ॥౪౯॥

ప.వి:-యా, తే, రుద్ర, శివా, తనూః, శివా, విశ్వాహా, భేషజీ, శివా, రుతస్య, భేషజీ, తయా, నః మృడ, జీవసే. ॥౪౯॥

పదార్థః :-(యా) (తే) తవ (రుద్ర) రాజవైద్య (శివా) కల్యాణకారిణీ (తనూః) శరీరం విస్తృతా నీతిర్వా (శివా) ప్రియదర్శనా (విశ్వాహా) సర్వాణి దినాని (భేషజీ) ఔషధానీవ రోగనివారికా (శివా) సుఖప్రదా (రుతస్య) రుగ్ణస్య. అత్ర పృషోదరాదిత్వాజ్జలోపః (భేషజీ) ఆధివినాశినీ (తయా) (నః) అస్మాన్ (మృడ) సుఖయ (జీవసే) జీవితుమ్. ॥౪౯॥

అన్వయః :-హే రుద్ర! త్వం యా తే శివా తనూః శివా భేషజీ రుతస్య శివా భేషజ్యస్తి తయా జీవసే విశ్వాహా నో మృడ.॥౪౯॥

భావార్థః :-రాజవైద్యాదివిద్వద్భిర్ధర్మనీత్యౌషధిదానేన హస్తక్రియాకౌశలేన శస్త్రైశ్ఛిత్వా భిత్వా చ రోగేభ్యో నివార్య సర్వాః సేనాః ప్రజాశ్చ రక్షణీయాః.॥౪౯॥

పదార్థము :- ఓ (రుద్ర) రాజవైద్యా! నీవు (యా) ఏ (తే) నీయొక్క (శివా) కల్యాణప్రదమగు (తనూః) దేహము లేక విస్తారమగు నీతి (శివా) చూచుటకు ప్రియముగ (భేషజీ) ఓషధులవలె రోగనాశకము మరియు (రుతస్య) రోగికి (శివా) సుఖదాయియై (భేషజీ) పీడలను హరించునో (తయా) దానిచే (జీవసే) జీవించుటకై (విశ్వాహా) ఎల్లప్పుడును [అన్నిదినములందును] (నః) మమ్ము (మృడ) సుఖవంతుల నొనర్చుము. ॥౪౯॥

భావార్థము :-రాజవైద్యులు మున్నగు విద్వాంసులు ధర్మనీతి, ఓషధీదానము, హస్తక్రియాకౌశలము మరియు శస్త్రములద్వారా ఛేదన భేదనములనొనర్చి రోగులను గాపాడి సకలసైన్యములను, ప్రజలను ప్రసన్న పరచవలెను. ॥౪౯॥

49.O royal physician, thy auspicious, vast and fascinating skill, is like medicine the killer of disease. It gives comfort to the patient and removes his affliction. Make us enjoy this life with pleasure for all days!.

౮౩౪.పరి న ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్వా దేవా ఋషయః, రుద్రా దేవతాః,
ఆర్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః..
రాజపురుషైః కిం కార్యమిత్యాహ. రాజపురుషులేమి చేయవలయును?

౮౩౪ పరి నో రుద్రస్య హేతిర్వృణక్తు పరి త్వేషస్య దుర్మతిరఘాయోః ।
అవ స్థిరా మఘవద్భ్యస్తనుష్వ మీఢ్వస్తోకాయ తనయాయ మృడ ॥౫౦॥

ప.వి:-పరి, నః రుద్రస్య, హేతిః, వృణక్తు, పరి, త్వేషస్య, దుర్మతిరితి దుః + మతిః, అఘాయోః, అఘాయోరిత్యఘ + యోః, అవ, స్థిరా, మఘవద్భ్య ఇతి మఘవత్ + భ్యః, తనుష్వ, మీఢ్వః, తోకాయ, తనయాయ, మృడ ॥౫౦॥

పదార్థః :-(పరి) సర్వతః (నః) అస్మాన్ (రుద్రస్య) సభేశస్య (హేతిః) వజ్రః (వృణక్తు) పృథక్ కరోతు (పరి) (త్వేషస్య) క్రోధాదినా ప్రదీప్తస్య (దుర్మతిః) దుష్టబుద్ధిః (అఘాయోః) ఆత్మనోఽఘమిచ్ఛోర్దుష్టాచారిణః (అవ) (స్థిరా) నిశ్చలా (మఘవద్భ్యః) పూజితధనేభ్యః (తనుష్వ) విస్తృణు (మీఢ్వః) సుఖసేచక (తోకాయ) సద్యో జాతాయ బాలకాయ (తనయాయ) కుమారాయ (మృడ) ఆనన్దయ. ॥౫౦॥

అన్వయః :-హే మీఢ్వో! భవాన్ యో రుద్రస్య హేతిస్తేన త్వేషస్యాఘాయోః సకాశాన్నః పరివృణక్తు యా దుర్మతిర్భవేత్తస్యాశ్చాస్మాన్పరివృణక్తు. యా చ మఘవద్భ్యః ప్రాప్తా స్థిరా మతిరస్తి తాం తోకాయ తనయాయ పరి తనుష్వైతయా సర్వాన్ సతతమవమృడ. ॥౫౦॥

భావార్థః :-రాజపురుషాణాం తదేవ ధర్మ్యం సామర్థ్యం యేన ప్రజారక్షణం దుష్టానాం హింసనం చ స్యాత్తతః సద్వైద్యాః సర్వేషామారోగ్యం స్వాతన్త్ర్యసుఖోన్నతిం చ కుర్యుర్యేన సర్వే సుఖినో భవేయుః. ॥౫౦॥

పదార్థము :-(మీఢ్వ) సుఖవర్షమును గలిగించు రాజపురుషులారా! ఏ మీరు (రుద్రస్య) సభాపతిరాజు యొక్క (హేతిః) వజ్రముగలదో దానినుండి (త్వేషస్య) క్రోధాదులచే ప్రజ్వలితమైన (అఘాయో) మీ యాత్మచే దుష్టాచారుల సంబంధమున (నః) మమ్ము (పరివృణక్తు) అన్నివిధముల వేరుగా నుంచుడు (దుర్మతిః) ఏ దుష్టబుద్ధు లున్నవియో వానినుండిగూడా మమ్ము గాపాడుడు. మరియు నేది (మఘవద్భ్యః) ప్రశంసితధనాఢ్యులచే ప్రాప్తించిన (స్థిరా) స్థిరబుద్ధిగలదో, దానిని (తోకాయ) శీఘ్రముగానుత్పన్నమైన బాలకుడు (తనయాయ) కుమారునికొరకు (పరితనుష్వ) అన్నివైపులనుండి విస్తృతపరచుడు. మరియు మీ బుద్ధితో ఎల్లరను సదా (అవ, మృడ) సుఖవంతమొనర్చుడు. ॥౫౦॥

భావార్థము :- దుష్టశిక్షణము శిష్టరక్షణము రాజపురుషుల కర్తవ్యము. ఇంతకన్నను శ్రేష్ఠము సర్వజనులకు ఆరోగ్యము స్వతంత్రతాయుక్తముగ ఉన్నతిపరచుట వైద్యులకు ధర్మయుక్త పురుషార్థమై యున్నది. ఇందువల్ల సకలప్రజలు సుఖవంతులగుదురు.॥50॥

50.O King, giver of pleasure unto us, keep us away from the weapons of the valiant, save us from the evil-mindedness of the indignant sinners. Extend unto our babes and youths, the stable intellect derived from the rich, and make us all delightful with it!.

౮౩౫. మీఢుష్టమ ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్వా దేవా ఋషయః, రుద్రా దేవతాః, నిచృదార్షీ యవమధ్యా త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

సభాధ్యక్షాదిభిః కిం కార్యమిత్యాహ. సభాధ్యక్షాదు లేమి చేయవలయును?

౮౩౫ మీఢుష్టమ శివతమ శివో నః సుమనా భవ। పరమే వృక్షఆయుధన్నిధాయ కృత్తిం వసానఆ చర పినాకమ్బిభ్రదా గహి।॥51॥

ప.వి:- మీఢుష్టమ, మీఢుస్తమేతి, మీఢుః + తమ, శివతమేతి, శివ + తమ, శివః; నః; సుమనా ఇతి సు + మనాః; భవ, పరమే, వృక్షే, ఆయుధమ్, నిధాయేతి, ని + ధాయ, కృత్తిమ్, వసానః, ఆ, చర, పినాకమ్, బిభ్రత్, ఆ, గహి.।51॥

పదార్థః :-(మీఢుష్టమ) యోఽతిశయేన మీఢ్వాన్ వీర్యవాఀ స్తత్సమ్బుద్ధౌ (శివతమ) అతిశయేన కల్యాణకారిన్ (శివః) సుఖకారీ (నః) అస్మభ్యమ్ (సుమనాః) శోభనం మనో యస్య సః (భవ) (పరమే) ప్రకృష్టే (వృక్షే) వ్రశ్చనీయే ఛేదనీయే శత్రుసైన్యే (ఆయుధమ్) అసిభుశుణ్డీ శతఘ్న్యాదికమ్ (నిధాయ) ధృత్వా (కృత్తిమ్) మృగచర్మాదిమయీమ్ (వసానః) శరీరమాచ్ఛాదయన్ (ఆ) (చర) (పినాకమ్) పాతి రక్షతి ఆత్మానం యేన తద్ధనుర్వర్మాదికమ్ పాతేర్నుక్చేతి పాతేరాకః ప్రత్యయః ఉ. ४. ౧౫. (బిభ్రత్) ధరన్ (ఆ) (గహి) ఆగచ్ఛ. ॥ 51 ॥

అన్వయః :-హే మీఢుష్టమ శివతమ సభాసేనేశ! త్వం నః సుమనాః శివో భవ. ఆయుధం నిధాయ కృత్తిం వసానః పినాకం బిభ్రత్సన్నస్మాకం రక్షణాయాగహి. పరమే వృక్ష ఆచర. ॥ 51 ॥

భావార్థః :-సభాసేనేశాదయః స్వప్రజాసు మఙ్గలాచారిణో దుష్టేషు చాగ్నిరివ దాహకాః స్యుర్యేన సర్వే ధర్మపథం విహాయాధర్మం కదాపి నాచరేయుః.।51॥

పదార్థము :- (మీఢుష్టమ) అత్యంతపరాక్రమవంతుడా! (శివతమ) అతికల్యాణకారి సభాపతి మరియు సేనాపతివగు నీవు (నః) మాకొరకు (సుమనాః) ప్రసన్నచిత్తముతో (శివః) సుఖప్రదుడవు (భవ) అగుము (ఆయుధమ్) ఖడ్గము, భుశుండి, శతఘ్ని మున్నగు శస్త్రములను (నిధాయ) గ్రహణమొనర్చుము (కృత్తిమ్) మృగచర్మాదులతో నిర్మించిన ఖడ్గపుఒరలను (వసానః) శరీరమున దొడిగికొని (పినాకమ్) ఆత్మరక్షణములగు ధనువు లేక కవచము మున్నగు వానిని (బిభ్రత) ధరించియున్న మా రక్షణకై (ఆగహి) రమ్ము (పరమే) ప్రబల (వృక్షే) చంపదగిన శత్రుసైన్యములను (ఆచర) ఢీకొనుము. ॥౫౧॥

భావార్థము :- సభాపతి, సేనాపతులు తమ ప్రజలు ధర్మమార్గమునువదలి అధర్మమునుందు విచరించకుండునట్లు, ఉత్తమ మంగళకార్యములొనర్చునట్లు చూడవలెను. ॥౫౧॥

51.O most bounteous, most auspicious King, be auspicious, well inclined to us. Take up thy weapons, put on the deer-skin cloak, wear the armour, thy protector, and come for our safety. Attack the strong army of the enemy worthy to be torn asunder.

౮౩౬. వికిరిద్రేత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్వా దేవా ఋషయః, రుద్రా దేవతాః,

ఆర్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

ప్రజాజనా రాజజనైః సహ కథం వర్తేరన్నిత్యుపదిశ్యతే. ప్రజలు రాజపురుషులతో నెటుల మెలగవలయును?

౮౩౬ వికిరిద్ర విలోహిత నమస్తేఽ అస్తు భగవః।

యాస్తే సహస్రం హేతయోఽన్యమస్మన్ని వపన్తు తాః ॥౫౨॥

ప.వి:- వికిరిద్రేతి వి + కిరిద్ర, విలోహితేతి వి + లోహిత, నమః, తే, అస్తు, భగవ ఇతి భగ + వః, యాః, తే, సహస్రమ్, హేతయః, అన్యమ్, అస్మత్, ని, వపన్తు, తాః ॥౫౨॥

పదార్థః :- (వికిరిద్ర) విశేషేణ కిరిః సూకర ఇవ ద్రాయతి శేతే విశిష్టం కిరిం ద్రాతి నిన్దతి వాతత్సంబుద్ధౌ (విలోహిత) వివిధాన్ పదార్థానారోహస్తత్సమ్బుద్ధౌ (నమః) సత్కారః (తే) తుభ్యమ్ (అస్తు) (భగవః) ఐశ్వర్యసమ్పన్న (యాః) (తే) తవ (సహస్రమ్) అసంఖ్యాతాః (హేతయః) వృద్ధయో వజ్రా వా (అన్యమ్) ఇతరమ్ (అస్మత్) అస్మాకం సకాశాత్ (ని) (వపన్తు) ఛిన్దన్తు. (తాః). ॥౫౨॥

అన్వయః :- హే వికిరిద్ర విలోహిత భగవస్సభేశ! రాజ౯స్తే నమోఽస్తు యేన తే తవ యాః సహస్రం హేతయః సన్తి తా అస్మదన్యం నివపన్తు. ॥౫౨॥

భావార్థః :- ప్రజాజనా రాజజనాన్ ప్రత్యేవముచ్యుర్యా యుష్మాకమున్నతయః శస్త్రాస్త్రాణి చ సన్తి తా అస్మాన్ సుఖే స్థాపయన్త్వితరానస్మచ్ఛత్రూన్ నివారయన్తు. ॥౫౨॥

పదార్థము :-(వికిరిద్ర) విశేషించి వరాహమువలె నిద్రించు లేక ఉత్తమవరాహమును నిందించు (విలోహిత) వివిధ పదార్థములను స్వాధీనపరచుకొనిన (భగవః) ఐశ్వర్యవంతుడవు, సభాపతివగు ఓ రాజా! (తే) నీకు (నమః) సత్కార ప్రాప్తి (అస్తు) కలుగుగాక! దానిచే (తే) నీయొక్క (యాః) ఏ (సహస్రమ్) అసంఖ్యాతవిధములగు (హేతయః) ఔన్నత్యము లేక వజ్రము మున్నగు శస్త్రములు గలవో (తాః) అవి (అస్మత్) మాకు (అన్యమ్) భిన్నమగు ఇతర శత్రువులను (ని వపన్తు) నిరంతరము ఛేదించివేయుగాక! ॥౫౨॥

భావార్థము :-ప్రజలు రాజపురుషులతో ఓ రాజపురుషులారా! మీ యున్నతి మరియు మీ అగ్నివంటి అస్త్రశస్త్రములు మమ్ము స్థిరముగ సుఖముగ నుంచుటకొరకై మా శత్రువులను నాశపరచుగాక అని యన వలెను. ॥౫౨॥

52.O King, sound sleeper like a powerful swine, bent on inaugurating various projects, holy Lord, to thee be homage. May all the thousand darts of thine strike dead against the foe different from us!.

౮౩౭.సహస్రాణీత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్వా దేవా ఋషయః,రుద్రా దేవతాః,నిచృదార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః,గాంధారః స్వరః.

రాజజనైః కిం కార్యమిత్యాహ. రాజపురుషులు ఏమి చేయవలయును?

౮౩౭ సహస్రాణి సహస్రశో బాహ్వోస్తవ హేతయః।
తాసామీశానో భగవః పరాచీనా ముఖా కృధి ॥౫౩॥

ప.వి:-సహస్రాణి, సహస్రశ ఇతి సహస్ర + శః, బాహ్వోః, తవ, హేతయః, తాసామ్, ఈశానః, భగవ ఇతి భగవః, పరాచీనా, ముఖా, కృధి ॥౫౩॥

పదార్థః :-(సహస్రాణి) (సహస్రశః) అసంఖ్యాతాః (బాహ్వోః) భుజయోః సంబన్ధిన్యః (తవ) (హేతయః) ప్రబలా వజ్రగతయః (తాసామ్) (ఈశానః) ఈశనశీలః (భగవః) భాగ్యవన్ (పరాచీనా) పరాచీనాని దూరీభూతాని (ముఖా) ముఖాని (కృధి) కురు. ॥౫౩॥

అన్వయః :-హే భగవో! యాస్తవ బాహ్వోః సహస్రాణి హేతయః సన్తి తాసామీశానః సన్ సహస్రశః శత్రూణాం ముఖా పరాచీనా కృధి. ॥౫౩॥

భావార్థః :- రాజపురుషైః బాహుబలేన రాజ్యం ప్రాప్యాసంఖ్యశూరవీరాః సేనాః సంపాద్య సర్వే శత్రవః పరాఙ్ముఖాః కార్యాః. ॥౫౩॥

పదార్థము :- (భగవః) భాగ్యశాలివగు ఓ సేనాపతీ! ఏ (తవ) నీయొక్క (బాహ్వోః) భుజములకు సంబంధించిన (సహస్రాణి) అసంఖ్యాక (హేతయః) వజ్రముల ప్రబలగతి గలదో, (తాసామ్) వానియొక్క (ఈశానః) స్వామిత్వము [అధికారము] ను పొందిన నీవు (సహస్రశః) వేలాది శత్రువుల (ముఖా) ముఖములను (పరాచీనా) వెనకకు త్రిప్పి దూరము (కృధి) చేసివేయుము.।౫౩॥

భావార్థము :- రాజపురుషులు తమ బాహుబలములతో రాజ్యప్రాప్తిని జేసికొని అసంఖ్యాక శూరవీర సైన్యముల పోషించుచు శత్రువులెల్లరను వంచించవలెను. ।౫౩॥

53.O auspicious commander of the army, thou hast got thousands of weapons in thy possession. Thou art their Lord. Turn back with them the faces of thousands of our foes!.

౮౩౮. అసంఖ్యాతేత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్వా దేవా ఋషయః, రుద్రా దేవతాః, విరాడార్ష్యనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

మనుష్యైః కథ ముపకారో గ్రాహ్య ఇత్యుచ్యతే.మానవు లెటుల ఉపకారమును గ్రహించవలయును?

౮౩౮ అసంఖ్యాతా సహస్రాణి యే రుద్రా౨ అధి భూమ్యామ్ ।
తేషాం సహస్రయోజనే౨వ ధన్వాని తన్మసి ।౫౪॥

ప. వి:- అసంఖ్యాతేత్యసమ్ + ఖ్యాతా, సహస్రాణి, యే, రుద్రాః, అధి, భూమ్యామ్, తేషామ్, సహస్రయోజన ఇతి సహస్ర + యోజనే, అవ, ధన్వాని, తన్మసి ।౫౪॥

పదార్థః :- (అసంఖ్యాతా) సంఖ్యారహితాని (సహస్రాణి) (యే) (రుద్రాః) సజీవా౨జీవాః ప్రాణాదయో వాయవః (అధి) ఉపరిభావే (భూమ్యామ్) పృథివ్యామ్ (తేషామ్) (సహస్రయోజనే) సహస్రాణ్యసంఖ్యాని చతుఃక్రోశపరిమితాని యస్మిన్ దేశే తస్మిన్ (అవ) అర్వాగర్థే (ధన్వాని) ధనూంషి (తన్మసి) విస్తారయేమ.।౫౪॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథా వయం యే అసంఖ్యాతా సహస్రాణి రుద్రా భూమ్యామధి సన్తి తేషాం సకాశాత్సహస్రయోజనే ధన్వాన్యవ తన్మసి తథా యూయమపి తనుత.।౫౪॥

భావార్థః :-మనుష్యైః ప్రతిశరీరం విభక్తా అసంఖ్యా భూమిసంబన్ధినో జీవా వాయవశ్చ వేద్యాస్తైరుపకారో గ్రాహ్యస్తేషాం కర్తవ్యశ్చ. ।౫౪॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! మే మెట్లు (యే) ఏ (అసంఖ్యాతా) అగణిత (సహస్రాణి) వేలాది (రుద్రాః) జీవుల సంబంధ లేక సంబంధములేని ప్రాణము మున్నగు వాయువులు (భూమ్యామ్) పృథివి

(అధి) పైన నున్నవియో (తేషామ్) వాని సంబంధముతో (సహస్రయోజనే) అసంఖ్యాక [నాల్గుక్రోశముల (క్రోసుల) విస్తీర్ణ] యోజనవములు విస్తీర్ణవముగల ప్రదేశవమందు (ధన్వాని) ధనుస్సుల (అవతన్మసి) విస్తరింపజేయుదుమో అదేవిధముగ మీరును విస్తరింపజేయుడు. ॥౫౪॥

భావార్థము :- విభాగమును పొందిన ప్రతి శరీరమందును పృథివీసంబంధ అసంఖ్యాకజీవులను మరియు వాయువులను దెలిసికొని మానవులు వానితో ఉపకారమును పొంది వాని కర్తవ్యములను గూడా తెలిసికొనుట శ్రేయస్కరము. ॥౫౪॥

54.Innumerable, thousands are the creatures on the face of the earth. In their connection we should send weapons to places a thousand leagues away.

౮౩౯. అస్మిన్నిత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్వా దేవా ఋషయః రుద్రా దేవతాః, భురిగార్ష్యుష్ణిక్

ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౮౩౯ అస్మిన్మహత్యర్ణవేఽన్తరిక్షే భవాఽ అధి ।

తేషాᳬ సహస్రయోజనేఽవ ధన్వాని తన్మసి ॥౫౫॥

ప. విః- అస్మిన్, మహతి, అర్ణవే, అన్తరిక్షే, భవాః, అధి, తేషామ్, సహస్రయోజన ఇతి సహస్ర+యోజనే, అవ, ధన్వాని, తన్మసి. ॥౫౫॥

పదార్థః :- (అస్మిన్) (మహతి) వ్యాపకత్వాదిమహాగుణవిశిష్టే (అర్ణవే) బహూన్యర్ణాంసి జలాని విద్యన్తే యస్మింస్తస్మిన్నివ. అర్ణ ఇత్యుదకనామ... నిఘం.. ౧.౧౨ అర్ణసో లోపశ్చేతి సలోపో వప్రత్యయశ్చ (అన్తరిక్షే) అన్తరిక్షయ ఆకాశే (భవాః) వర్తమానాః (అధి) (తేషామ్) ఇతి పూర్వవత్. ॥౫౫॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యథా వయం యేఽస్మిన్ మహత్యర్ణవేఽన్తరిక్షే భవా రుద్రా జీవా వాయవశ్చ సన్తి తేషాం ప్రయోగం కృత్వా సహస్రయోజనే ధన్వాన్యధ్యవతన్మసి తథా యూయమపి కురుత. ॥౫౫॥

భావార్థః :- మనుష్యైర్యథా భూమిస్థేభ్యో జీవేభ్యో వాయుభ్యశ్చ కార్యోపయోగః క్రియతే తథాఽన్తరిక్షస్థేభ్యోఽపి కర్తవ్యః. ॥౫౫॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మే మెట్లు (అస్మిన్) ఇట్టి (మహతి) వ్యాపకత్వము మున్నగు గొప్ప గొప్ప గుణములతో గూడిన (అర్ణవే) మహాజలవములుగల సముద్రమువంటి అగాధమగు (అన్తరిక్షే)

అన్నిటిమధ్యగల అవినాశియగు ఆకాశమునందు (భవాః) వర్తమానమైయున్న జీవులు మరియు వాయువు గలదో (తేషామ్) వానిని ఉపయోగమునకు దెచ్చికొని (సహస్రయోజనే) అసంఖ్యాత యోజనము [నాలుగుక్రోసుల విస్తీర్ణము]లుగల ప్రదేశమునందు (ధన్వాని) ధనుస్సుల లేక అన్నాది ధాన్యములను (అధ్యవ తన్మసి) అధిక్యముతోగూడ విస్తారపరచునట్లు మీరును చేయుడు. ॥౫౫॥

భావార్థము :- మానవు లెట్లు పృథివీ సంబంధ జీవులు మరియు వాయువులతో కార్యసిద్ధియొనర్చుకొందురో అట్లే ఆకాశమునందలివానితోను సాధించుకొనుట యోగ్యము. ॥౫౫॥

55.In this mighty, subtle, watery space above us there are creatures and airs. We should make use of them; and transport weapons to plaees a thousand leagues away.

౫౬. నీలగ్రీవా ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్వా దేవా ఋషయః, బహురుద్రా దేవతాః, నిచృదార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౫౬ నీలగ్రీవాః శితికణ్ఠా దివꣳరుద్రాఽ ఉపశ్రితాః।
తేషాꣳ సహస్రయోజనేఽవ ధన్వాని తన్మసి॥౫౬॥

ప. విః- నీలగ్రీవా ఇతి నీల+గ్రీవాః, శితికణ్ఠా ఇతి శితి + కణ్ఠాః, దివమ్, రుద్రాః, ఉపశ్రితా ఇత్యుప+శ్రితాః, తేషామ్ సహస్రయోజన ఇతి సహస్ర+యోజనే, అవ, ధన్వాని, తన్మసి॥౫౬॥

పదార్థః :- (నీలగ్రీవాః) నీలా గ్రీవా యేషాం తే (శితికణ్ఠాః) శితయస్తీక్ష్ణాః శ్వేతా వా కణ్ఠా యేషాం తే (దివమ్) సూర్యం విద్యుదివ (రుద్రాః) జీవా వాయవో వా (ఉపశ్రితాః) ఉపశ్లేషతయా శ్రితాః కణ్ఠా యేషాం తే. తేషామితి పూర్వవత్. ॥౫౬॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యథా వయం యే నీలగ్రీవాః శితికణ్ఠా దివముపశ్రితా రుద్రా జీవా వా వాయవః సన్తి తేషాముపయోగేన సహస్రయోజనే ధన్వాన్యవతన్మసి తథా యూయమపి కురుత. ॥౫౬॥

భావార్థః :- విద్వద్భిః వహ్నిస్థాన్ వాయూన్ జీవాన్వా విజ్ఞాయోపయుజ్య ఆగ్నేయాస్త్రాదీని నిష్పాదనీయాని. ॥౫౬॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మే మెట్లు (నీలగ్రీవాః) నీలవర్ణకంఠముగల (శితికణ్ఠాః) తీక్ష్ణ లేక శ్వేతకంఠముగల (దివమ్) సూర్యుని విద్యుత్తువలె (ఉపశ్రితాః) ఆశ్రితములైయున్న (రుద్రాః) జీవులు మరియు

వాయువులు గలవో (తేషామ్) వాని యుపయోగముచే (సహస్రయోజనే) అసంఖ్యాకయోజనములుగల దేశమందు (ధన్వాని) శస్త్రాదులను (అవ, తన్మసి) విస్తారపరచునట్లు మీరును చేయుడు. ॥౫౬॥

భావార్థము :- విద్వాంసులు అగ్నియందలి వాయువులను, జీవులను చక్కగా దెలిసికొని ఉపయోగ పరచికొని ఆగ్నేయాది అస్త్రముల నిర్మించుకొనవలెను. ॥౫౬॥

56.Creatures are dwelling in the sky, whose necks are blue, whose throats are white. We should make use of them, and send weapons to places a thousand leagues away.

౮౪౧. నీలగ్రీవా ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్వా దేవా ఋషయః, రుద్రా దేవతాః,

నిచృదార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౮౪౧ నీలగ్రీవాః శితికణ్ఠాః శర్వాఽ అధః క్షమాచరాః ।

తేషాం సహస్రయోజనేఽవ ధన్వాని తన్మసి ॥౫౭॥

ప.వి:- నీలగ్రీవా ఇతి నీల + గ్రీవాః, శితికణ్ఠా ఇతి శితి + కణ్ఠాః, శర్వాః, అధః, క్షమాచరా ఇతి క్షమా + చరాః, తేషామ్, సహస్రయోజన ఇతి సహస్ర + యోజనే, అవ, ధన్వాని, తన్మసి॥౫౭॥

పదార్థః :-(నీలగ్రీవాః) నీలా గ్రీవా యేషాం తే (శితికణ్ఠాః) శితిః శ్వేతః కణ్ఠో యేషాం తే (శర్వాః) హింసకాః (అధః) అధోగామినః (క్షమాచరాః) యే క్షమాయాం పృథివ్యాం చరన్తి. తేషామితి పూర్వవత్. ॥౫౭॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యే నీలగ్రీవాః శితికణ్ఠాః శర్వా అధః క్షమాచరాః సన్తి తేషాం సహస్రయోజనే దూరీకరణాయ ధన్వాని వయమవతన్మసి. ॥౫౭॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః మనుష్యైర్యే వాయవో భూమేరన్తరిక్షమన్తరిక్షాద్ భూమిం చ గచ్ఛన్త్యాగచ్ఛన్తి తత్ర యే తేజోభూమ్యాదితత్త్వానామవయవాశ్చరన్తి తాన్ విజ్ఞాయోపయుజ్య కార్యం సాధ్యమ్. ॥౫౭॥

పదార్థము :. మనుష్యులారా! ఏ (నీలగ్రీవాః) నీలగ్రీవ [కంఠ]ముగల మరియు (శితికణ్ఠాః) శ్వేత కంఠముగల (శర్వాః) హింసకజీవులు (అధః) మరియు క్రిందికి లేక (క్షమాచరాః) పృథివిలో నడచునట్టి

జీవులు గలవో (తేషామ్) వాని (సహస్రయోజనే) వేలాది యోజనముల ప్రదేశమునందు దూరమొనర్చుటకై (ధన్వాని) ధనువు [ధనుస్సు]లను మేము (అవ, తన్మసి) విస్తృతపరచుచున్నాము.॥౫౬॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ వాయువులు భూమినుండి ఆకాశము మరియు ఆకాశమునుండి భూమిపై వచ్చుచు పోవుచునుండునో వానియందు అగ్ని మరియు పృథివి మున్నగు వాని అవయవము లేవి గలవో వానిని దెలిసికొని, ఉపయోగపరచుకొని కార్యసిద్ధినొందించు కొనవలెను.॥౫౬॥

57.The injurious creatures, whose necks are blue and whose throats are white, live down below on the earth. Let us use weapons for their extermination in places a thousand leagues away.

౫౭. యే వృక్షేష్విత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్వా దేవా ఋషయః, రుద్రా దేవతాః,

నిచృదార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

మనుష్యైః సర్పాదయో దుష్టా నివారణీయా ఇత్యాహ.

మనుష్యులు సర్పాది దుష్టప్రాణులను నివారించవలయును.

౫౭ యే వృక్షేషు శష్పిఞ్జరా నీలగ్రీవా విలోహితాః।

తేషాం సహస్రయోజనేఽవ ధన్వాని తన్మసి ॥౫౭॥

ప. విః-యే, వృక్షేషు, శష్పిఞ్జరాః, నీలగ్రీవా ఇతి నీల+గ్రీవాః, విలోహితా ఇతి వి + లోహితాః, తేషామ్, సహస్రయోజన ఇతి సహస్ర + యోజనే, అవ, ధన్వాని, తన్మసి ॥౫౭॥

పదార్థః :- (యే) (వృక్షేషు) ఆమ్రాదిసమీపేషు (శష్పిఞ్జరాః) శష్పింసకః పింజరో వర్ణో యేషాం తే (నీలగ్రీవాః) నీలవర్ణా నిగరణకర్మోపేతాః (విలోహితాః) వివిధరక్తవర్ణాః. తేషామితి పూర్వవత్. ॥౫౭॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథా వయం యే వృక్షేషు శష్పిఞ్జరా నీలగ్రీవా విలోహితాః సర్పాదయః సన్తి తేషాం సహస్రయోజనే ప్రక్షేపాయ ధన్వాన్యవతన్మసి తథా యూయమప్యాచరత.॥౫౭॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్యే వృక్షాదిషు వృద్ధిజీవనాః సర్పాదయో వర్తన్తే తేఽపి యథా సామర్థ్యం నివారణీయాః. ॥౫౭॥

పదార్థము :-మానవులారా! మే మెట్లు (యే) ఏ (వృక్షేషు) మామిడి మున్నగు వృక్షములందు (శష్పిఞ్జరాః) రూపమును జూపుటచే భయమునకు హేతువగు (నీలగ్రీవాః) నీలవర్ణము కంఠముగల

కాటువేయునట్టి (విలోహితాః) అనేకరకముల నలుపు మున్నగు వర్ణములతో నుండు సర్పములు మున్నగు హింసక జీవులు గలవో (తేషామ్) వానిని (సహస్రయోజనే) అనేక దూరప్రాంతములకు దరిమివేయుటకై (ధన్వాని) ధనుస్సులను (అవతన్మసి) విస్తరింపజేయునట్లు మీరును చేయుడు.॥౫౮॥

భావార్థము :-వృక్షాదులందు వృద్ధియగుచుండు విషయుక్త సర్పములు మున్నగువానిని దొలగించుట మానవులకు యోగ్యమై యున్నది.॥౫౮॥

58.There are injurious serpents, living in the dens of trees, awful in appearance, full of poison, with blue necks and different in colours. We should use our arms for their extinction in places a thousand leagues afar.

౧౪౩. యే భూతానామిత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్వా దేవా ఋషయః, రుద్రా దేవతాః, ఆర్ష్యనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

జనైరధ్యాపనోపదేశౌ కుతో గ్రాహ్యావిత్యాహ.

మానవులు అధ్యాపనోపదేశము లెవరినుండి గ్రహించవలయును?

౧౪౩ యే భూతానామధిపతయో విశిఖాసః కపర్దినః।

తేషాꣳ సహస్రయోజనేఽవ ధన్వాని తన్మసి ॥౫౯॥

ప.విః-యే, భూతానామ్, అధిపతయ ఇత్యధి + పతయః, విశిఖాస ఇతి వి + శిఖాసః, కపర్దినః, తేషామ్, సహస్రయోజన ఇతి సహస్ర + యోజనే అవ, ధన్వాని, తన్మసి ॥౫౯॥

పదార్థః :-(యే) (భూతానామ్) ప్రాణ్యప్రాణినామ్ (అధిపతయః) అధిష్ఠాతారః పాలకాః (విశిఖాసః) విగతశిఖాః సంన్యాసినః (కపర్దినః) జటిలా బ్రహ్మచారిణః. తేషామితి పూర్వవత్. ॥౫౯॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథా యే భూతానామధిపతయో విశిఖాసః కపర్దినః సన్న్యాసినో బ్రహ్మచారిణః సన్తి తేషాం హితాయ సహస్రయోజనే వయం పరిభ్రమామో ధన్వాన్యవతన్మసి తథా హే రాజపురుషాః యూయమపి పర్యటనం సదా కురుత. ॥౫౯॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్యే సూత్రాత్మధనఞ్జయాదివత్ పరివ్రాజో బ్రహ్మచారిణశ్చ సర్వేషాం శరీరాత్మపోషకాః సన్తి తదధ్యాపనోపదేశాభ్యాం బుద్ధిదేహపుష్టిః సమ్పాదనీయా.॥౫౯॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! ఎట్లు (యే) ఏ (భూతానామ్) ప్రాణుల, అప్రాణుల (అధిపతయః) రక్షకులు, నాయకులు (విశిఖాసః) శిఖారహితులగు సన్న్యాసులు మరియు (కపర్దినః) జటాధారులగు

బ్రహ్మచారులు గలరో (తేషామ్) వారిహితముకొరకు (సహస్రయోజనే) వేలాది యోజనములుగల దూరమందున్న ప్రదేశమున మేము ఎప్పుడును భ్రమణమొనర్చుచుందుమో మరియు (ధన్వాని) అవిద్య మున్నగు దోషములను దొలగించుటకై విద్య మున్నగు శాస్త్రములను (అవతన్మసి) విస్తారమొనర్చుచున్నట్లే ఓ రాజపురుషులారా! మీరును సర్వత్ర భ్రమణమొనర్చుచుండుడు.।౫౯॥

భావార్థము :- మానవులు సూత్రాత్మ మరియు ధనంజయవాయువువలె సన్యాసులు బ్రహ్మచారులెల్లర శరీరములు, ఆత్మలను పుష్టిపరచుచున్నట్లు వారిచే చదివి, ఉపదేశములను పొంది ఎల్లరును తమ శరీర ఆత్మలను పుష్టిపరచుకొనవలెను. ।౫౯॥

59.The sanyasis with no hair-tufts, and the Brahmcharis with braided hair, are the lords of the animate and inanimate world. For their safety, we roam in distant places a thousand leagues afar, and us the weapons of knowledge for the removal of the evil of ignorance.

౭౪౪. యే పథామిత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్వా దేవా ఋషయః, రుద్రా దేవతా,

నిచృదార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పున ర్మనుష్యైః కిం కార్యమిత్యాహ. మరల మానవు లేమి చేయవలయును?

౭౪౪ యే పథాం పథిరక్షయ ఐలబృదా౨ ఆయుర్యుధః ।

తేషా౯ సహస్రయోజనేఽవ ధన్వాని తన్మసి ।౬౦॥

ప.వి:- యే, పథామ్, పథిరక్షయ ఇతి పథి+రక్షయః, ఐలబృదాః, ఆయుర్యుధ ఇత్యాయుః + యుధః, తేషామ్, సహస్రయోజన ఇతి సహస్ర+యోజనే, అవ, ధన్వాని, తన్మసి।౬౦॥

పదార్థః :-(యే) (పథామ్) మార్గాణామ్ (పథిరక్షయః) యే పథిషు విచరతాం జనానాం రక్షయో రక్షకాః (ఐలబృదాః) ఇలాయా పృథివ్యా ఇమాని వస్తుజాతాని ఐలాని తాని యే వర్ధయన్తి తే. అత్ర వర్ణవ్యత్యయేన ధస్య దః. ఇగుపధలక్షణః కశ్చ (ఆయుర్యుధః) యే ఆయుషా సహ యుధ్యన్తే. తేషామితి పూర్వవత్. ।౬౦॥

అన్వయః :-వయం యే పథాం పథిరక్షయ ఇవ ఐలబృదా ఆయుర్యుధో భృత్యాః సన్తి తేషాం సహస్రయోజనే ధన్వాన్యవతన్మసి.।౬౦॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్యథా రాజజనా అహర్నిశం ప్రజాజనాన్యథావద్రక్షన్తి, తథా పృథివీం జీవనాదికం చ వాయవో రక్షన్తీతి వేద్యమ్.।౬౦॥

పదార్థము :-మేము (యే) ఏ (పథామ్) మార్గముల సంబంధ (పథిరక్షయః) మార్గములందు నడచు వారి రక్షకులవలె (ఐలవృదాః) పృథివికి సంబంధించిన పదార్థముల వృద్ధిపరచు (ఆయుర్యుధః) పూర్ణాయువు పర్యంతము యుద్ధము నొనర్చు భృత్యులెవరు గలరో (తేషామ్) వారి (సహస్రయోజనే) అసంఖ్యాత యోజనముల పర్యంతముగల ప్రదేశమందు (ధన్వాని) ధనుస్సులను (అవ, తన్మసి) విస్తృతమొనర్చు చున్నాము. ॥౬౦॥

భావార్థము :- రాజపురుషులు రేయింబవళ్లు ప్రజలను ఎట్లు యథావతుగ రక్షణజేయుచుందురో, ఎట్లు పృథివి జీవులు మున్నగు వానిని రక్షించునో, వాయువు ప్రాణధారణమొనర్పజేయునో దీనిని మానవులు చక్కగా దెలిసికొని ప్రాణులరక్షించవలెను. ॥౬౦॥

60.For them, who are the protectors of paths and pedestrians, the producers of corn on the earth, who fight with full force, against their enemies. we transport our weapons to places a thousands leagues afar.

౮౪౫.యే తీర్థానీత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్వా దేవా ఋషయః, రుద్రా దేవతాః, నిచృదార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తదేవాహ. మఱల నా విషయమే.

౮౪౫ యే తీర్థాని ప్రచరన్తి సృకాహస్తా నిషఙ్గిణః।
తేషాఀ సహస్రయోజనేఽవ ధన్వాని తన్మసి ॥౬౧॥

ప.విః-యే, తీర్థాని, ప్రచరన్తీతి, ప్ర + చరన్తి, సృకాహస్తా ఇతి, సృకా + హస్తాః, నిషఙ్గిణః, తేషామ్, సహస్రయోజన ఇతి, సహస్ర + యోజనే, అవ, ధన్వాని, తన్మసి. ॥౬౧॥

పదార్థః :-(యే) (తీర్థాని) యాని వేదాచార్యసత్యభాషణబ్రహ్మచర్యాదిసునియమాదీన్య విద్యాదుఃఖేభ్య స్తారయన్తి యద్వా యైః సముద్రాదిభ్యస్తారయన్తి తాని (ప్రచరన్తి) (సృకాహస్తాః) సృకా వజ్రాణి హస్తేషు యేషాం తే. సృక ఇతి వజ్రనా... నిఘం ... ౨.౨౦ (నిషఙ్గిణః) ప్రశస్తబాణకోశయుక్తాః. తేషామితి పూర్వవత్. ॥౬౧॥

అన్వయః :-వయం యే సృకాహస్తా నిషఙ్గిణ ఇవ తీర్థాని ప్రచరన్తి తేషాం సహస్రయోజనే ధన్వాన్యవ తన్మసి. ॥౬౧॥

భావార్థః :-మనుష్యాణాం ద్వివిధాని తీర్థాని వర్తన్తే. తేష్వాద్యాని బ్రహ్మచర్యాచార్యసేవావేదాద్య

ధ్యయనాధ్యాపన సత్సఙ్గేశ్వరోపాసనాసత్యభాషణాదీని దుఃఖసాగరాజ్జనాన్ పారం నయన్తి. అపరాణి యైః సముద్రాదిజలాశయేభ్యః పారావారం గన్తుం శక్యాశ్చేతి. ॥౬౧॥

పదార్థము :- మనము (యే) ఏ (సృకాహస్తాః) హస్తములందు వజ్రములను ధరించియున్న (నిషఙ్గిణః) ప్రశంసనీయ బాణములు మరియు కోశముతో గూడిన జనులవలె (తీర్థాని) దుఃఖములనుండి తరింపజేయు వేదము, ఆచార్యులు, సత్యభాషణము, బ్రహ్మచర్యము మున్నగు ఉత్తమ నియమముల లేక సముద్రములు మున్నగు వానిని దాటుట కుపయోగించుకొను నౌకలు మున్నగువానిద్వారా (ప్రచరన్తి) ప్రచారమొనర్చుదుమో (తేషామ్) వారి (సహస్రయోజనే) వేలాది యోజనములుగల దేశమందు (ధన్వాని) శస్త్రములను (అవ తన్మసి) విస్తృత మొనర్చుచున్నాము. ॥౬౧॥

భావార్థము :- మానవులకు రెండురకములగు తీర్థము లున్నవి. మొదటిది:- బ్రహ్మచర్యము, ఆచార్యసేవ, వేదాది శాస్త్రములను చదువుట చదివించుట, సత్సంగ స్వాధ్యాయములు, ఈశ్వరోపాసన, సత్యభాషణము ఇవి మనుష్యులను దుఃఖసాగరమునుండి తరింపజేయును. రెండవది:- సముద్రము మున్నగు జలాశయములను ఒక తీరమునుండి మరొక తీరమునకు జేర్చునట్టి నౌకలు మున్నగునవి. వీనిని మానవులు చక్కగా దెలిసికొని ఉపయోగమొనర్చుకొని సుఖములను పొందవలెను. ॥౬౧॥

61.For them, who with arrows in their hand, and armed with sword, preach the study of the vedas and the use of ships, we send our weapons to places a thousand leagues afar.

౧౪౬౨. యేఽన్నేష్విత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్వా దేవా ఋషయః, రుద్రా దేవతాః, నిచృదార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తదేవాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౪౬౨ యేఽన్నేషు వివిధ్యన్తి పాత్రేషు పిబతో జనాన్।

తేషాꣳ సహస్రయోజనేఽవ ధన్వాని తన్మసి ॥౬౨॥

ప.విః- యే, అన్నేషు, వివిధ్యన్తీతి వి + విధ్యన్తి, పాత్రేషు, పిబతః, జనాన్, తేషామ్, సహస్రయోజన, ఇతి సహస్ర + యోజనే, అవ, ధన్వాని, తన్మసి ॥౬౨॥

పదార్థః :-(యే) (అన్నేషు) అత్తవ్యేషు పదార్థేషు (వివిధ్యన్తి) బాణా ఇవ సాక్షతాన్ కుర్వన్తి (పాత్రేషు) పానసాధనేషు (పిబతః) పానం కుర్వతః (జనాన్) మనుష్యాదిప్రాణినః. తేషా మితి పూర్వవత్. ॥౬౨॥

అన్వయః :- వయం యేఽన్నేషు వర్తమానాన్ పాత్రేషు పిబతో జనాన్ వివిధ్యన్తి తేషాం ప్రతీకారాయ సహస్రయోజనే ధన్వాన్యవతన్మసి. ॥౬౨॥

భావార్థః :- యోఽన్నాహారం జలాదిపానం కుర్వతో విషాదినా ఘ్నన్తి తేభ్యః సర్వైర్దూరే వసనీయమ్. ॥౬౨॥

పదార్థము :- మనము (యే) ఏ (అన్నేషు) తినదగిన పదార్థములందుండు (పాత్రేషు) పాత్రలందు (పిబతః) త్రాగుచుండునట్టి (జనాన్) మనుష్యులు మున్నగు ప్రాణులను (వివిధ్యన్తి) బాణములవలె గాయపరచుచుందురో (తేషామ్) వారిని దొలగించుటకై (సహస్రయోజనే) అసంఖ్యాక యోజనముల దేశమునందు (ధన్వాని) ధనుస్సులను (అవతన్మసి) విస్తృతపరచుచున్నాము. ॥౬౨॥

భావార్థము :- అన్నము దినుచున్న, జలాదులను త్రాగుచున్న జీవులను విషాదులచే జంపివేయువారినుండి ఎల్లరును దూరముగ నివసించవలెను. ॥౬౨॥

62.The degraded persons, who harm the men taking food and drink from their cups, deserve to be uprooted by the use of our arms, though they by a thousand leagues afar.

౮౪౭. య ఏతావన్త ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్వా దేవా ఋషయః, రుద్రా దేవతాః, భురిగార్ష్యనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తదేవాహ. మఱల నా విషయమే.

౮౪౭ యఽఏతావన్తశ్చ భూయాꣳసశ్చ దిశో రుద్రా వితస్థిరే।
తేషాꣳసహస్రయోజనేఽవ ధన్వాని తన్మసి ॥౬౩॥

ప.విః-యే, ఏతావన్తః, చ, భూయాꣳసః, చ, దిశః, రుద్రాః, వితస్థిర ఇతి వి + తస్థిరే, తేషామ్, సహస్రయోజన ఇతి సహస్ర + యోజనే, అవ, ధన్వాని, తన్మసి ॥౬౩॥

పదార్థః :- (యే) (ఏతావన్తః) యావన్తో వ్యాఖ్యాతాః (చ) (భూయాంసః) తేభ్యోఽప్యధికాః (చ) (దిశః) పూర్వాద్యాః (రుద్రాః) ప్రాణజీవాః (వితస్థిరే) వివిధతయా తిష్ఠన్తి (తేషామ్) (సహస్రయోజనే) ఏతత్సంఖ్యాపరిమితే దేశే (అవ) విరోధార్థే (ధన్వాని) అన్తరిక్షావయవాన్. ధన్వేత్యన్తరిక్షనా.. నిఘంటౌ ౧.౩ (తన్మసి). ॥౬౩॥

అన్వయః :- వయం య ఏతావన్తశ్చ భూయాంసశ్చ రుద్రా దిశో వితస్థిరే తేషాం సహస్రయోజనే ధన్వాన్యవతన్మసి. ॥౬౩॥

భావార్థః :- యే మనుష్యాః సర్వాసు దిక్షు స్థితాన్ జీవాన్ వాయూన్వా యథావదుపయుఞ్జతే తేషాం సర్వకార్యాణి సిద్ధాని భవన్తి. ॥౬౩॥

పదార్థము :- మేము (యే) ఏ (ఏతావన్తః) ఇంతవ్యాఖ్యానమొనర్చిన (చ) మరియు (రుద్రాః) ప్రాణము లేక జీవము (భూయాంసః) వీనికన్ననధికమగు (చ) సకల ప్రాణులు మరియు జీవులు (దిశః) తూర్పు మున్నగుదిశలందు (వితస్థిరే) అనేకరీతుల స్థితములై యున్నవియో (తేషామ్) వాని (సహస్రయోజనే) వేలాది యోజనముల ప్రదేశమందు (ధన్వాని) ఆకాశ అవయువవములను (అవ,తన్మసి) విరుద్ధముగ విస్తృతపరచుచున్నాము. ॥౬౩॥

భావార్థము :- సకల ప్రదేశములందు స్థితమ్మైయున్న జీవులను, వాయువులను యథావతుగ ఉపయోగమునకు దెచ్చుకొనువారి సర్వకార్యములు సిద్ధించును. ॥౬౩॥

63.We use the forces of nature against the creatures, mentioned above and still more, logdged in different directions, though they be a thousand leagues afar.

౮౪౮.నమోఽస్తు రుద్రేభ్య ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్వా దేవా ఋషయః,రుద్రా దేవతాః, నిచృద్ధృతిశ్ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునస్తదేవాహ. మఱల నా విషయమే.

౮౪౮ నమోఽస్తు రుద్రేభ్యో యే దివి యేషాం వర్షమిషవః। తేభ్యో దశ
ప్రాచీర్దశ దక్షిణా దశ ప్రతీచీర్దశోదీచీర్దశోర్ధ్వాః। తేభ్యో నమోఽ అస్తు
తే నోఽవన్తు తే నో మృడయన్తు తే యం ద్విష్మో యశ్చ నో ద్వేష్టి
తమేషాం జమ్భే దధ్మః॥౬౪॥

ప.విః-నమః, అస్తు, రుద్రేభ్యః, యే, దివి, యేషామ్, వర్షమ్, ఇషవః, తేభ్యః, దశ ప్రాచీః, దశ, దక్షిణాః, దశ, ప్రతీచీః, దశ, ఉదీచీః, దశ, ఊర్ధ్వాః, తేభ్యః, నమః, అస్తు, తే, నః, అవన్తు, తే, నః, మృడయన్తు, తే, యమ్, ద్విష్మః, యః, చ, నః, ద్వేష్టి, తమ్, ఏషామ్ జమ్భే, దధ్మః ॥౬౪॥

పదార్థః :- (నమః) సత్క్రియా (అస్తు) భవతు (రుద్రేభ్యః) ప్రాణేభ్య ఇవ వర్తమానేభ్యః (యే) (దివి) సూర్యప్రకాశాదావివ విద్యావినయే వర్తమానా వీరాః (యేషామ్) (వర్షమ్) వృష్టిరివ (ఇషవః) బాణాః (తేభ్యః) (దశ) (ప్రాచీః) పూర్వాదిశః (దశః) (దక్షిణాః) (దశ) (ప్రతీచీః) పశ్చిమాః (దశ) (ఉదీచీః) ఉత్తరాః (దశ) (ఊర్ధ్వాః) ఉపరిస్థాః (తేభ్యః) (నమః) అన్నాదికమ్ (అస్తు) (తే) (నః) అస్మాన్ (అవన్తు) రక్షన్తు (తే) (నః) అస్మాన్ (మృడయన్తు) సుఖయన్తు (తే)(యమ్) (ద్విష్మః) అప్రీతిం కుర్యామ (యః) (చ) (నః) అస్మాన్ (ద్వేష్టి) న ప్రీణయతి (తమ్) (ఏషామ్) వాయూనామ్ (జమ్భే) మార్జారముఖే మూషక ఇవ పీడాయామ్ (దధ్మః) నిఃక్షిపామ. ।౬౪॥

అన్వయః :-యే రుద్రా దివి వర్తన్తే యేషాం వర్షమిషవస్తేభ్యో రుద్రేభ్యోఽస్మాకం నమోఽస్తు యే దశ ప్రాచీర్దశ దక్షిణా దశ ప్రతీచీర్దశోదీచీర్దశోర్ధ్వాః ప్రాప్నువన్తి తేభ్యో రుద్రేభ్యోఽస్మాకం నమోఽస్తు య ఏవం భూతాస్తే నోఽవన్తు తే నో మృడయన్తు తే వయం యం ద్విష్మో యశ్చ నో ద్వేష్టి తమేషాం జమ్భే దధ్మః ॥ ౬౪ ॥

భావార్థః :-యథా వాయూనాం సకాశాద్వర్షా జాయన్తే తథా యే సర్వత్రాధిష్ఠాతారః స్యుస్తే వీరాః పూర్వాదిషు దిక్ష్వస్మాకం రక్షకాః సన్తు వయం యం విరోధినం జానీమస్తం సర్వత ఆవృత్య వాయు వద్బధ్నీయేమేతి ॥ ౬౪ ॥

పదార్థము :-(యే) ఏ సర్వహితకారులు (దివి) సూర్యప్రకాశాదులవలె విద్యావినయములందు వర్తమానమైయున్నారో (యేషామ్) ఎవనివి (వర్షమ్) వృష్టితుల్యమగు (ఇషవః) బాణములో (తేభ్యః) అట్టి (రుద్రేభ్యః) ప్రాణాదులవలె నున్నవారికై మే మొనర్చు (నమః) సత్కారము (అస్తు) ప్రాప్తించుగాక! ఎవరు (దశ) పదివిధములగు (ప్రాచీః) పూర్వదిశలు (దశ) పదిప్రకారముల (దక్షిణాః) దక్షిణదిశలు (దశ) పదివిధముల (ప్రతీచీః) పడమరదిశలు (దశ) పదివిధముల (ఉదీచీః) ఉత్తరదిశలు మరియు (దశ) పదివిధముల (ఊర్ధ్వాః) పైదిశలను ప్రాప్తించుకొందురో (తేభ్యః) అట్టి సర్వహితకారులగు రాజపురుషులకు మాయొక్క (నమః) అన్నము మున్నగు పదార్థములు (అస్తు) ప్రాప్తించుగాక. ఎవరిట్టివారుగలరో (తే) వారు (నః) మమ్ము (అవన్తు) రక్షింతురుగాక! (తే) వారు (నః) మమ్ము (మృడయన్తు) సుఖవంతులజేయుదురుగాక (తే) అట్టి మేము (యమ్) ఎవరితో (ద్విష్మః) అప్రీతిగా నుండెదమో (చ) మరియు (యః) ఎవరు (నః) మాకు (ద్వేష్టి) దుఃఖముల గలిగించెదరో (తమ్) వారిని (ఏషామ్) ఈ వాయువులు (జమ్భే) బిడాల [పిల్లి] ముఖమునందలి మూషకమువలె పీడలయందు (దధ్మః) పడవేయుగాక! ।౬౪॥

భావార్థము :-ఏ విధముగ వాయు సంబంధముచే వర్షము గలుగునో అదేవిధముగ అన్నిదిశలయందధిష్ఠాతలై యున్న వీరవరులు తూర్పు మున్నగుదిశలందు మాకు రక్షకులగుదురుగాక! మే మెవరిని ద్వేషింతుమో వారి నన్నిదిశలనుండి చుట్టుకొని వాయువువలె బంధింతురు గాక!।౬౪॥

Homage to the heroes, who work selflessly like vital breaths, who like sun's light are shining in humility and knowledge, who are powerful like the rain. To them ten east-

ward, southward ten, ten to the west, ten to the north, ten to the region uppermost. To them we offer food. May they guard and delight us. Within their jaws we lay the man who dislikes us and whom we dislike.

౮౪౯.నమోఽస్తు రుద్రేభ్య ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్వా దేవా ఋషయః, రుద్రా దేవతాః, ధృతిశ్ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునస్తదేవాహ. మఱల నా విషయమే.

౮౪౯ నమోఽస్తు రుద్రేభ్యో యేఽన్తరిక్షే యేషాం వాతఽఇషవః।
తేభ్యో దశ ప్రాచీర్దశ దక్షిణా దశ ప్రతీచీర్దశోదీచీర్దశోర్ధ్వాః।
తేభ్యో నమోఽఅస్తు తే నోఽవన్తు తే నో మృడయన్తు తే
యం ద్విష్మో యశ్చ నో ద్వేష్టి తమేషాం జమ్భే దధ్మః ॥౬౪॥

ప.విః-నమః, అస్తు, రుద్రేభ్యః, యే, అన్తరిక్షే, యేషామ్, వాతః, ఇషవః, తేభ్యః, దశ, ప్రాచీః, దశ, దక్షిణాః, దశ, ప్రతీచీః, దశ ఉదీచీః, దశ, ఊర్ధ్వాః, తేభ్యః, నమః, అస్తు, తే, నః, అవన్తు, తే, నః, మృడయన్తు, తే, యమ్, ద్విష్మః, యః, చ, నః, ద్వేష్టి, తమ్, ఏషామ్, జమ్భే, దధ్మః ।౬౪ ॥

పదార్థః :- (నమః) (అస్తు) రుద్రేభ్యః (యే) (అన్తరిక్షే) ఆకాశే (యేషామ్) (వాతః) (ఇషవః) (తేభ్యః) ఇతి పూర్వవత్. ।౬౪॥

అన్వయః :-యే విమానాదిషు స్థిత్వాఽన్తరిక్షే విచరన్తి యేషాం వాత ఇవేషవః సన్తి తేభ్యో రుద్రేభ్యోఽస్మాకం నమోఽస్తు యే దశ ప్రాచీర్దశ దక్షిణా దశ ప్రతీచీర్దశోదీచీర్దశోర్ధ్వా ఆశా వ్యాప్తవన్తస్తేభ్యో నమోఽస్తు తే నోఽవన్తు తే నో మృడయన్తు తే వయం చ యం ద్విష్మో యశ్చ నో ద్వేష్టి తమేషాం జమ్భే వశే దధ్మః. ।౬౪॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే మనుష్యా ఆకాశస్థాన్ శుద్ధాన్ శిల్పినః సేవన్తే తానేతే సర్వతో బలయిత్వా శిల్పవిద్యాః శిక్షేరన్. ।౬౪॥

పదార్థము :- (యే) ఎవరు విమానాది యానములందు గూర్చుండి (అన్తరిక్షే) ఆకాశములో విహరించెదరో (యేషామ్) ఎవనికి (వాతః) వాయువువంటి (ఇషవః) బాణములు గలవో (తేభ్యః) అట్టి (రుద్రేభ్యః) ప్రాణాదులవలె నున్నవారికి మేమొనర్చు (నమః) సత్కారము (అస్తు) ప్రాప్తించుగాక! ఏ (దశ) పదివిధములగు (ప్రాచీః) తూర్పు (దశ) పదివిధములగు (దక్షిణాః) దక్షిణము (దశ) పదివిధములగు (ప్రతీచీః) పడమర (దశ) పదివిధములగు (ఉదీచీః) ఉత్తరము మరియు (దశ) పదివిధములగు (ఊర్ధ్వాః) పైదిశలందు వ్యాప్తమైనవియో (తేభ్యః) అట్టి సకలహితకారులకు (నమః) అన్నాది పదార్థములు (అస్తు) ప్రాప్తించుగాక! ఎవరెట్టివారో (తే) వారు (నః) మమ్ము (అవన్తు) రక్షింతురుగాక! (తే) వారు (నః) మమ్ము (మృడయన్తు) సుఖవంతులనొనర్తురుగాక! (తే) వారు మరియు మేము (యమ్) ఎవరితో (ద్విష్మః) అప్రీతిగా నుందుమో (చ) మరియు (యః) ఎవరు (నః) మాకు (ద్వేష్టి) దుఃఖములగలిగింతురో (తమ్) వారిని (ఏషామ్) ఈ వాయువు లనే (జమ్భే) బిడాలము ముఖములో మూషికమువంటి పీడలయందు (దధ్మః) పడవేయుదుము గాక! ।౬౫।।

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఆకాశమునందుండునట్టి (ఆకాశవిద్యల నెరిగినట్టి) నిపుణుల సేవలొనర్చువారిని వారు అన్నివైపులనుండి శక్తిశాలురుగ నొనర్చి శిల్పవిద్యయొక్క శిక్షణను ప్రసాదించెదరు. ।౬౫।।

65.Homage to the heroes, who sitting in planes fly in the airs, who work selflessly like vital breaths, who are powerful like the wind. To them ten eastward, wouthward ten, to the west, ten to the north, ten to the region uppermost. To them we offer food. May they guard and delight us. Within their jaws we lay the man who dislikes us and whom we dislike.

౬౬.నమోऽస్తు రుద్రేభ్య ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్వా దేవా ఋషయః, రుద్రా దేవతాః, ధృతిశ్ఛందః, ఋషభః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౬౬ నమోऽస్తు రుద్రేభ్యో యే పృథివ్యాం యేషామన్నమిషవః।
తేభ్యో దశ ప్రాచీర్దశ దక్షిణా దశ ప్రతీచీర్దశోదీచీర్దశోర్ధ్వాః।
తేభ్యో నమోऽ అస్తు తే నోऽవన్తు తే నో మృడయన్తు
తే యం ద్విష్మో యశ్చ నో ద్వేష్టి తమేషాం జమ్భే దధ్మః ।౬౬।।

ప. విః–నమః, అస్తు, రుద్రేభ్యః, యే, పృథివ్యామ్, యేషామ్, అన్నమ్, ఇషవః, తేభ్యః, దశ, ప్రాచీః, దశ, దక్షిణాః, దశ, ప్రతీచీః, దశ, ఉదీచీః, దశ, ఊర్ధ్వాః, తేభ్యః, నమః అస్తు, తే, నః, అవన్తు, తే, నః, మృడయన్తు, తే, యమ్, ద్విష్మః, యః, చ, నః, ద్వేష్టి, తమ్, ఏషామ్, జమ్భే, దధ్మః ॥౬౬॥

పదార్థః :-(నమః) (అస్తు) (రుద్రేభ్యః) (యే) (పృథివ్యామ్) విస్తృతాయాం భూమౌ (యేషామ్) (అన్నమ్) తణ్డులాదికమత్తవ్యమివ (ఇషవః) శస్త్రాస్త్రాణి. తేభ్యః ఇతి పూర్వవత్. ॥౬౬॥

అన్వయః :- యే భూవిమానాదిషు స్థిత్వా పృథివ్యాం విచరన్తి యేషామన్నమిషవస్తేభ్యో రుద్రేభ్యోఽస్మాకం నమోఽస్తు యే దశ ప్రాచీర్దశ దక్షిణా దశ ప్రతీచీర్దశోదీచీర్దశోర్ధ్వా వ్యాప్తవన్తః సన్తి తేభ్యోఽస్మాకం నమోఽస్తు తే నః సర్వతోఽవన్తు తే నో మృడయన్తు తే వయం చ యం ద్విష్మో యశ్చ నో ద్వేష్టి తమేషాం జమ్భే దధ్మః. ॥౬౬॥

భావార్థః :- యే పృథివ్యామన్నార్థినస్తాన్ సంపోష్య వర్ధనీయాః. ॥౬౬॥

పదార్థము :-(యే) ఎవరు భూవిమానాదులందు గూర్చుండి (పృథివ్యామ్) విస్తృత భూమిపై విహరించుచుందురో (యేషామ్) ఎవరి (అన్నమ్) భుజించదగిన తండులములు మున్నగునవి (ఇషవః) బాణరూపములో (తేభ్యః) అట్టి (రుద్రేభ్యః) ప్రాణాదులవలె వర్తమానమైయున్నవారికై మేము చేయుచున్న (నమః) సత్కారము (అస్తు) ప్రాప్తించుగాక! ఎవరు (దశ) పదివిధముల (ప్రాచీః) పూర్వదిశ (దశ) పది విధముల (దక్షిణాః) దక్షిణదిశ (దశ) పదివిధముల (ప్రతీచీః) పశ్చిమదిశ (దశ) పదివిధముల (ఉదీచీః) ఉత్తరదిశ మరియు (దశ) పదిప్రకారముల (ఊర్ధ్వాః) పైనున్నదిశలకు వ్యాప్తమగుదురో (తేభ్యః) అట్టి సర్వహితకారులగు రాజపురుషులకై మాయొక్క (నమః) అన్నాది పదార్థములు (అస్తు) ప్రాప్తమగునుగాక! ఎవరిట్టివారో (తే) వారు (నః) మమ్ము అన్నిదిశలనుండి (అవన్తు) రక్షణజేయుదురుగాక! (తే) వారు (నః) మమ్ము (మృడయన్తు) సుఖవంతులజేయుదురుగాక! (తే) వారు మరియు మేము (యమ్) ఎవరిని (ద్విష్మః) ద్వేషించెదమో (చ) మరియు (యః) ఎవరు (నః) మమ్ము (ద్వేష్టి) దుఃఖములపాలుజేసెదరో [ద్వేషించెదరో] (తమ్) వారిని (ఏషామ్) ఈ వాయువులనే (జమ్భే) బిడాలముఖమందు మూషికమువంటి పీడలయందు (దధ్మః) పడవేయుదుముగాక! ॥౬౬॥

భావార్థము :-ఈ పృథివిపై నున్న అన్నార్థులను, దుఃఖితులను ఉత్తమరీతిలో పోషణమొనర్చుచు ఉన్నతిని గలిగించువారు ఆనంద సౌఖ్యములననుభవింతురు. ॥౬౬॥

66.Homage to the heroes who sitting in conveyances travel on the earth, who work selflessly like the vital breaths, whose arms are foodstuffs. To them ten eastward, scuthward ten, ten to the west, ten to the north, ten to the region uppermost To them we offer food. May they guard and delight us. Within their jaws we lay the man who dislikes us and whom. we dislike.

అస్మిన్నధ్యాయే వాయుజీవేశ్వరవీరగుణకృత్యవర్ణనాదేతదర్థస్య
పూర్వాధ్యాయోక్తార్థేన సహ సఙ్గతిరస్తీతి వేద్యమ్.

ఈ యధ్యాయమునందు వాయువు, జీవుడు, ఈశ్వరుడు మరియు వీరులగువారి గుణముల మరియు కృత్యముల వర్ణన యున్నందున ఈ యధ్యాయముయొక్క అర్థము పూర్వాధ్యాయమునందు జెప్పబడిన అర్థముతో సంగతిగలదని యెరుగవలయును.

ఇతి శ్రీమద్విద్వద్వరపరమహంసపరివ్రాజకాచార్యాణాం పరమవిదుషాం శ్రీయుత విరజానన్దసరస్వతీ స్వామినాం శిష్యేణ దయానన్దసరస్వతీస్వామినా విరచితే సంస్కృతార్యభాషాభ్యాం సమన్వితే సుప్రమాణయుక్తే యజుర్వేదభాష్యే షోడశోఽధ్యాయః సమాప్తిమగాత్.

శ్రీ మత్పరమహంసపరివ్రాజకాచార్య మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామివిరచిత సంస్కృతార్యభాషావిభూషిత
యజుర్వేదభాష్యమునందలి పదునారవ అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశస్థ ఇందూరు మండ
లాంతర్గత బీబిపేట కాపురస్థులైన స్వ. లోకా లక్ష్మయ్య, వేంకమాంబార్యులద్వితీయపుత్రుడు,
శిష్యుడునగు 'చతుర్వేదభాష్యానువాదభాస్కర' బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ
పీఠాధిపతులునైన 'పం.లోకమలహరి సిద్ధాంతాచార్యుల'చే నొనర్చబడిన ఆంధ్రానువాదము;
పాలమూరు (మహబూబ్‌నగర్) జనపదమునందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రావిర్యాల
గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ.శివనీలమ్మబుగ్గారెడ్డి గార్ల పుత్రుండు, కలాప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వ
వేత్త పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకు
లునైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ,ఆర్షవిద్యావినోద ఆచార్య
'మఱ్ఱి కృష్ణారెడ్డి' సంపాదకత్వమున పరిష్కరింపబడిన
పదునారవ అధ్యాయము సమాప్తము.

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః.

యజుర్వేదభాష్యము

17వ అధ్యాయము - విషయసూచిక

అథ సప్తదశోఽధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే ఏకోనశతమన్త్రాః సన్తీతివేదితవ్యమ్

ఓం. విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరా సువ । యద్భద్రం తన్న ఆ సువ ॥య.30.3॥

౧౫౯౧. అశ్మన్నూర్జమిత్యస్య మేధాతిథిర్ఋషిః, మరుతో దేవతాః, భురిగతిశక్వరీ ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

అథ వృష్టివిద్యోపదిశ్యతే. వృష్టివిద్యా యుపదేశము.

౧౫౯౧ అశ్మన్నూర్జం పర్వతే శిశ్రియాణామద్భ్య ఓషధీభ్యో వనస్పతిభ్యో

అధి సమ్భృతం పయః। తాన్న ఇషమూర్జం ధత్త మరుతః సꣳరరాణాః

అశ్మꣳస్తే క్షున్మయి త ఊర్గ్య్ద్విష్మస్తం తే శుగృచ్ఛతు ॥౧॥

ప. వి:- అశ్మన్, ఊర్జమ్, పర్వతే, శిశ్రియాణామ్, అద్భ్య ఇత్యత్ + భ్యః, ఓషధీభ్యః, వనస్పతిభ్యః ఇతి వనస్పతి + భ్యః, అధి, సమ్భృతమితి సమ్ + భృతమ్, పయః, తామ్, నః, ఇషమ్, ఊర్జమ్, ధత్త, మరుతః, సꣳరరాణా ఇతి సమ్ + రరాణాః, అశ్మన్, తే, క్షుత్, మయి, తే, ఊర్క్, యమ్, ద్విష్మః, తమ్, తే, శుక్, ఋచ్ఛతు ॥౧॥

పదార్థః:-(అశ్మన్) అశ్మని మేఘే. అశ్మేతి మేఘనా.. నిఘం.. ౧.౧౦ (ఊర్జమ్) పరాక్రమమ్ (పర్వతే) పర్వతాకారే (శిశ్రియాణామ్) మేఘావయవానాం మధ్యే స్థితాం విద్యుతమ్ (అద్భ్యః) జలాశయేభ్యః (ఓషధీభ్యః) యవాదిభ్యః (వనస్పతిభ్యః) అశ్వత్థాదిభ్యః (అధి) (సమ్భృతమ్) సమ్యగ్ ధృతం (పయః) రసయుక్తం జలమ్ (తామ్) (నః) అస్మభ్యమ్ (ఇషమ్) అన్నమ్ (ఊర్జమ్) పరాక్రమమ్ (ధత్త) ధరత(మరుతః) వాయవ ఇవ క్రియాకుశలా మనుష్యాః (సంరరాణాః) సమ్యగ్ రాన్తి దదతి తే (అశ్మన్) అశ్మని (తే) తవ (క్షుత్) బుభుక్షా (మయి) (తే) తవ (ఊర్క్) పరాక్రమోఽన్నం వా (యమ్) దుష్టమ్ (ద్విష్మః) న ప్రసాదయేమ (తమ్) (తే) తవ (శుక్) శోకః (ఋచ్ఛతు) ప్రాప్నోతు. ॥౧॥

అన్వయః:- హే సంరరాణా మరుతో! యూయం పర్వతేఽశ్మన్ శిశ్రియాణామూర్జం

నో౽ధిధత్తాద్భ్య ఓషధీభ్యో వనస్పతిభ్యః సమ్భృతం పయ ఇషమూర్జం చ తాశ్చ ధత్త. హే మనుష్య! తే౽శ్మన్నూర్గ్ వర్తతే సా మయ్యస్తు యా తే క్షుత్ సా మయి భవతు. యం వయం ద్విష్మస్తం తే శుగృచ్ఛతు.॥౧॥

భావార్థః :- మనుష్యైర్యథా సూర్యో జలాశయౌషధ్యాదిభ్యో రసం హృత్వా మేఘమణ్డలే సంస్థాప్య పునర్వర్షయతి తతో౽న్నాదికం జాయతే తదశనేన క్షున్నివృత్యా బలోన్నతిస్తయా దుష్టానాం నివృత్తిరేతయా సజ్జనానాం శోకనాశో భవతి తథా సమానసుఖదుఃఖసేవనాః సుహృదో భూత్వా పరస్పరేషాం దుఃఖం వినాశ్య సుఖం సతతమున్నేయమ్.॥౧॥

పదార్థము :-(సంరరాణాః) చక్కని దానశీలురు (మరుతః) వాయువులవంటి క్రియాకుశలురగు మానవులారా! మీరు (పర్వతే) పర్వతమువంటి ఆకారముగల (అశ్మన్) మేఘముయొక్క (శి(శ్రియాణామ్) అవయవములందు స్థిరమైయున్న విద్యుత్తు (ఊర్జమ్) పరాక్రమము మరియు అన్నమును (నః) మాకొరకు (అధి, ధత్త) అధికముగా ధారణమొనర్చుడు. మరియు (అద్భ్యః) జలాశయముల (ఓషధీభ్యః) యవలు మున్నగు ఓషధులను (వనస్పతిభ్యః) రావి మున్నగు వనస్పతులనుండి (సమ్భృతమ్) చక్కగాధారణమొనర్చిన (పయః) రసయుక్తమగు జలములు (ఇషమ్) అన్నము (ఊర్జమ్) పరాక్రమము మరియు (తామ్) ఆ పూర్వోక్త విద్యుత్తును ధారణమొనర్చుడు. ఓ మానవా! ఏ (తే) నీయొక్క (అశ్మన్) మేఘవిషయమునందు (ఊర్క్) రసము మరియు పరాక్రమము గలదో, దానిని (మయి) నాయందు మరియు ఏ (తే) నీయొక్క (క్షుత్) క్షుత్తు [ఆకలి] గలదో, అది నాలోను యుండుగాక! [అనగా సుఖదుఃఖములు సమానమేయని యెంచి] మేము పరస్పరము సహకరించుకొనెదముగాక మరియు (యమ్) మేము ఏ దుష్టులను (ద్విష్మః) ద్వేషించుచున్నామో (తమ్) వారికి (తే) నీ (శుక్) శోకము (ఋచ్ఛతు) ప్రాప్తించుగాక! ॥౧॥

భావార్థము :- సూర్యుడెట్లు జలాశయములు మరియు వనస్పతులనుండి రసమును హరించి మేఘమండలమున స్థాపించి మరల వర్షింపజేయునో, దానిచే అన్నాది పదార్థములుత్పన్నమై వానిని భుజించుటచే క్షుధానివృత్తి, దానివల్ల బలము వృద్ధియగునో ఆ బలముతో దుష్టుల నాశనము, దానివల్ల సజ్జనుల శోకము దొలగిపోవునో, అట్లే ఇతరుల దుఃఖములను తనవిగా భావించి ఎల్లరకుమిత్రులై ఒకరిదుఃఖమునొకరు దొలగించుకొని నిరంతరము సౌఖ్యములను వృద్ధిపరచుకొనుట మానవులకు యోగ్యము. ॥౧॥

1.O fully charitably disposed persons, ever active like the wind, grant us food and strength contained in lightning and clouds, formidable in appearance mountain-like!.

Grant us food, strength and juice gathered from the plants, trees and waters. O man may I possess thy cloudwise strength and thy appetite. Let thy pain reach the man we dislike.

౨౨౨.ఇమా మ ఇత్యస్య మేధాతిథిరృషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృద్వికృతిశ్ఛన్దః,మధ్యమః స్వరః.

అథేష్టకాదిచయనదృష్టాంతేన గణితవిద్యోపదిశ్యతే.

ఇటుకల దృష్టాంతములచే గణితవిద్య ఉపదేశించబడుచున్నది.

౧౭౩౨ ఇమా మే౨ అగ్న౨ ఇష్టకా ధేనవః సంత్వేకా చ దశ చ దశ చ శతం చ శతం చ సహస్రం చ సహస్రం చాయుతం చాయుతం చ నియుతం చ నియుతం చ ప్రయుతం చార్బుదం చ న్యర్బుదం చ సముద్రశ్చ మధ్యం చాన్తశ్చ పరార్ధశ్చైతా మే౨ అగ్న౨ ఇష్టకా ధేనవః సన్త్వముత్రాముష్మిꣳల్లోకే ॥౨॥

ప.విః-ఇమాః, మే, అగ్నే, ఇష్టకాః, ధేనవః, సన్తు, ఏకా, చ, దశ, చ, దశ, చ, శతమ్, చ, శతమ్, చ, సహస్రమ్, చ, సహస్రమ్, చ, అయుతమ్, చ, అయుతమ్, చ, నియుతమితి ని + యుతమ్, చ, నియుతమితి ని + యుతమ్, చ, ప్రయుతమితి ప్ర + యుతమ్, చ, అర్బుదమ్, చ, న్యర్బుదమితి ని + అర్బుదమ్, చ, సముద్రః, చ, మధ్యమ్, చ, అన్తః, చ, పరార్ధః, చ, ఏతాః, మే, అగ్నే, ఇష్టకాః, ధేనవః, సన్తు, అముత్ర, అముష్మిన్, లోకే ॥౨॥

పదార్థః :-(ఇమాః) వక్ష్యమాణాః (మే) మమ (అగ్నే) విద్వన్ (ఇష్టకాః) ఇష్టసుఖం సాధికాః (ధేనవః) దుగ్ధదాత్ర్యో గావ ఇవ (సన్తు) (ఏకా) (చ) (దశ)(చ) (దశ)(చ) (శతమ్) (చ) (శతం) (చ) (సహస్రమ్) (చ) (సహస్రమ్) (చ) (అయుతమ్) దశసహస్రాణి (చ) (అయుతమ్) (చ) (నియుతమ్) లక్షమ్ (చ) (నియుతమ్) (చ) (ప్రయుతమ్) దశ లక్షాణి ప్రయుతమితి కోటేరప్యుపలక్షకమ్ (చ) (అర్బుదమ్) దశ కోటయః (చ) (న్యర్బుదమ్) అబ్జమ్. న్యర్బుదమితి ఖర్బనిఖర్బమహాపద్మశఙ్కుసంఖ్యానామప్యుపలక్షకమ్ (చ) (సముద్రః) (చ) (మధ్యమ్) (చ) (అన్తః) (చ) (పరార్ధః) (చ) (ఏతాః) (మే) మమ (అగ్నే) (ఇష్టకాః) (ధేనవః) (సన్తు) (అముత్ర) పరస్మిన్ జన్మని (అముష్మిన్) పరస్మిన్ (లోకే) ద్రష్టవ్యే.॥౨॥

అన్వయః :-హే అగ్నే విద్వన్! యా మే మమేమా ఇష్టకా ధేనవ ఇవ సన్తు తాస్తవాపి భవన్తు యా ఏకా చ దశ చ దశ చ శతం చ శతం చ సహస్రం చ సహస్రం చాయుతం చాయుతం చ నియుతం చ నియుతం

చ ప్రయుతం చార్బుదం చ న్యర్బుదం చ సముద్రశ్చ మధ్యం చాన్తశ్చ పరార్ద్ధశ్చైతా మే అగ్న ఇష్టకా ధేనవ ఇవాముత్రాముష్మింల్లోకేऽస్మిన్ పరజన్మని వా సన్తు. ॥2॥

భావార్థః :- యథా సుసేవితా గావో దుగ్ధాదిదానేన సర్వాన్ సంతోషయన్తి తథైవ వేద్యాం సఞ్చితా ఇష్టకా వృష్టిహేతుకా భూత్వా వృష్ట్యాదిద్వారా సర్వానానన్దయన్తి మనుష్యైరేకా సంఖ్యా దశవారం గుణితా సతీ దశ సంజ్ఞాం లభతే దశ దశవారం సంఖ్యాతాః శతం. శతం దశవారం సంఖ్యాతం సహస్రం సహస్రం దశవారం సంఖ్యాత మయుతమయుతం దశవారం సంఖ్యాతం నియుతం నియుతం దశవారం సంఖ్యాతం ప్రయుతం ప్రయుతం దశవారం సంఖ్యాతం కోటిః కోటిర్దశవారం సంఖ్యాతా దశ కోటయస్తా దశవారం సంఖ్యాతాః ఖర్బః ఖర్బో దశవారం సంఖ్యాతో నిఖర్బో నిఖర్బో దశవారం సంఖ్యాతో మహాపద్మో మహాపద్మో దశవారం సఃఖ్యాతఃశఙ్కుః శఙ్కుర్దశవారం సంఖ్యాతః సముద్రః సముద్రో దశవారం సంఖ్యాతో మధ్యం మధ్యం దశవారం సంఖ్యాత మన్తరన్తో దశవారం సంఖ్యాతః పరార్ద్ధ ఏతాః సంఖ్యా ఉక్తా ఉక్తైరన్యైశ్చకారైరన్యా అపి అఙ్కబీజరేఖాప్రభృతయో యథావద్ విజ్ఞేయా యథాऽస్మింల్లోక ఇమాః సంఖ్యాః సన్తి తథాన్యేష్వపి లోకేషు వర్తన్తే. యథాత్రైతత్సంఖ్యాభిః సంఖ్యాతా ఇష్టకాః సుశిల్పిభిశ్చితా గృహాకారా భూత్వా శీతోష్ణవర్షావాయ్వాదిభ్యో మనుష్యాన్ రక్షిత్వాऽऽనన్దయన్తి తథైవాహుతయో జలవాయ్వోషధీభిః సంహత్య సర్వాన్ప్రాణిన ఆనన్దయన్తి. ॥2॥

పదార్థము :- (అగ్నే) ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (మే) నాయొక్క (ఇమాః) ఈ (ఇష్టకాః) ఇష్టసుఖములను సిద్ధింపజేయు యజ్ఞసామగ్రి (ధేనవః) పాలనిచ్చు ఆవులవలె (సన్తు) అగునో మీకొరకును అట్లే యగుగాక! ఏ (ఏకా) ఒకటి (చ) దశగుణములు [పదిరెట్లు] (దశ) పది (చ) మరియు (దశ) పది (చ) పదిరెట్లు (శతమ్) నూరు (చ) మరియు (శతమ్) నూరు (చ) పదిరెట్లు (సహస్రమ్) వేయి (చ) మరియు (సహస్రమ్) వేయి (చ) పదిరెట్లు (అయుతమ్) పదివేలు (చ) మరియు (అయుతమ్) పదివేలు (చ) పదిరెట్లు (నియుతమ్) లక్ష (చ) మరియు (నియుతమ్) లక్ష (చ) పదిరెట్లు (ప్రయుతమ్) పదిలక్షలు, (చ) దీని పదిరెట్లు కోటి, దీని పదిరెట్లు (అర్బుదమ్) పదికోట్లు, దీని పదిరెట్లు (న్యర్బుదమ్) అర్బుదము (చ) దీని పదిరెట్లు (ఖర్బుదము) దీని పదిరెట్లు (నిఖర్బుదము) దీని పది [రెట్లు] మహా పద్మము, దీని పదిరెట్లు శంకు, దీని పదిరెట్లు (సముద్రః) సముద్రము (చ) దీని పదిరెట్లు (మధ్యమ్) మధ్యమము (చ) దీని పదిరెట్లు (అన్తః) అన్తము మరియు (చ) దీని పదిరెట్లు (పరార్ద్ధశ్చ) పరార్ద్ధము (ఏతాః) ఇవి (మే) నాయొక్క (అగ్నే) ఓ విద్వాంసుడా! (ఇష్టకాః) వేదికయొక్క ఇటికలు (ధేనవః) గోవులవలె (అముష్మిన్) పరోక్షముగ (లోకే) చూడదగినవి (అముత్ర) రాబోవుజన్మలో (సన్తు) అగుగాక! అట్టి ప్రయత్న మొనర్చుము. ॥2॥

భావార్థము :- ఏవిధముగ చక్కగా సేవించిన [పోషించిన] గోవు, పాలు మున్నగువాని దానముచే ఎల్లరను ప్రసన్నమొనర్చునో అట్లే వేదియందు చయనమొనర్చబడిన ఇటుకలు వర్షములకు హేతువులై వర్షములద్వారా

ఎల్లరను సుఖపరచునో, అట్లే మానవులు ఒకటి (౧) సంఖ్యను పదిసార్లు గుణించుటచే పది (౧౦), పదిని పదితడవలు గుణించుటచే నూరు (౧౦౦), దీనిని పదిసార్లు గుణించుటవల్ల వేయి (౧౦౦౦), దీనిని పదిసార్లు గుణించుటచే పదివేలు (౧౦,౦౦౦) దానిని పదిసార్లు గుణించుటచే లక్ష (౧,౦౦,౦౦౦) దానిని పదితడవలు గుణించుటవల్ల పదిలక్షలు, (౧౦,౦౦,౦౦౦) దీనిని పదితడవలు గుణించుటద్వారా కోటి (౧,౦౦,౦౦,౦౦౦) దీనిని పదిసార్లు గుణించుటవల్ల పది కోట్లు (౧౦,౦౦,౦౦,౦౦౦) దీనిని పదిసార్లు గుణించుటచే అర్బుదము (అర్వము) (౧,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦౦) దీనిని పదిసార్లు గుణించుటద్వారా పది అర్బుద [అర్వ]ములు (౧౦, ౦౦, ౦౦, ౦౦, ౦౦౦) దీనిని పదిసార్లు గుణించుటచే ఖర్బుదము లేక ఖర్వము (౧,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦౦) దీనిని పదిసార్లు గుణించుటచే పది ఖర్బుదములు (౧౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦౦) దీనిని పదిసార్లు గుణించుటవల్ల నీలము (౧,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦౦) దీనిని పదిసార్లు గుణించుటచే పది నీలములు (౧౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦౦) దీనిని పదిసార్లు గుణించుటవల్ల పద్మము (౧,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦౦) దీనిని పదిసార్లు గుణించుటచే దశ పద్మము (౧౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦౦) దీనిని పదితడవలు గుణించుటద్వారా ఒక శంఖము, (౧,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦౦) దీనిని పదితడవలు గుణించుటద్వారా దశ శంఖము. (౧౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦౦) అని ఈ సంఖ్యల పేర్లు గలవు. ఇచ్చట నింతవరకు చెప్పబడినది. కాని అనేక చకారములుండుటచే ఇంకను అంకగణితము, బీజగణితము, రేఖాగణితము మున్నగువాని సంఖ్యలను యథావతుగ నెరుగవలయును. భూలోకమునం దీ సంఖ్యలున్నట్లే ఇతరలోకములందును గలవు. ఇచ్చట నెట్లీ సంఖ్యలచే లెక్కించి శిల్పులు ఇటుకలచే నిర్మించిన గృహాకారము చలి, ఉష్ణము, వర్షము వాయువు మున్నగువానినుండి మనుష్యాదులను రక్షించి ఆనందపరచునట్లు అగ్నియందిడిన ఆహుతులు జలవాయువు ఓషధులచే గలిసి సర్వప్రాణుల నానందపరచుచున్నవి. ॥౨॥

2.O learned person, may the materials of my yajna, like milch kine, be the givers of happiness to me!.

They may be one, and ten, and ten tens, a hundred, and ten hundred, a thousand and ten thousand and a hundred thousand, a lac and ten lacs, a million, and ten millions, a crore, ten crores, hundred crores, thousand crores, its ten times Maha Padma, its ten times Shankh, its ten times Samudra, its ten times Madhya, its ten times Prardh. May these bricks of my altrar be a source of happiness to me, like milch-kine in this world and the nest world.

౧౭౩.ఋతవ ఇత్యస్య మేధాతిథిర్ఋషిః అగ్నిర్ దేవతా, విరాడార్షీ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

స్త్రియః పత్యాదిభిః సహ కథం వర్తేరన్నిత్యాహ.

స్త్రీలు భర్తలు మొదలైనవారితో నెటుల మెలగవలయును?

౮౫౩ ఋతవః స్థ౨ ఋతావృధ౨ ఋతుష్ఠాః స్థ౨ ఋతావృధః। ఘృతశ్చ్యుతో మధుశ్చ్యుతో విరాజో నామ కామదుఘా౨ అక్షీయమాణాః ॥౩॥

ప. వి:- ఋతవః, స్థ, ఋతావృధః, ఋతవృధ, ఇత్యృత + వృధః, ఋతుష్ఠాః, ఋతుస్థా ఇత్యృతు + స్థాః, స్థ, ఋతావృధః, ఋతవృధ ఇత్యృత + వృధః, ఘృతశ్చ్యుత ఇతి ఘృత + శ్చ్యుతః, మధుశ్చ్యుత ఇతి మధు + శ్చ్యుతః, విరాజ ఇతి వి + రాజః, నామ, కామదుఘా ఇతి కామ + దుఘా, అక్షీయమాణాః ॥౩॥

పదార్థః :-(ఋతవః) యథా వసన్తాదయస్తథా (స్థ) భవత (ఋతావృధః) యా ఋతేన జలేన నద్య ఇవ సత్యేన వర్ధన్తే తాః అత్రాన్యేషామపి దృశ్యత ఇతి దీర్ఘః (ఋతుష్ఠాః) యా ఋతుషు వసన్తాదిషు తిష్ఠన్తి తాః (స్థ) భవత (ఋతావృధః) యా ఋతం సత్యం వర్ధయన్తి తాః (ఘృతశ్చ్యుతః) ఘృతమాజ్యం శ్చ్యుతం నిస్సృతం యాభ్యస్తాః (మధుశ్చ్యుతః) యా మధునో మధురాత్ రసాత్ ప్రాప్తాః (విరాజః) వివిధై ర్గుణై రాజమానాః ప్రకాశమానాః (నామ) ప్రసిద్ధాః (కామదుఘాః) యాః కామాన్ దుహన్తి ప్రపిపురతి తాః (అక్షీయమాణాః) క్షేతుమనర్హాః. ॥౩॥

అన్వయః :- హే స్త్రియో! యా యూయం ఋతవః స్థ యా ఋతావృధ ఋతుష్ఠా ఋతావృధః స్థ యాశ్చ యూయం ఘృతశ్చ్యుతో మధుశ్చ్యుతో౨ క్షీయమాణా విరాజః కామదుఘా నామ ధేనవ ఇవ స్థ తా అస్మాన్సుఖయత. ॥౩॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా ఋతవో గావశ్చ స్వస్వసమయానుకూలతయా సర్వాన్ ప్రాణినః సుఖయన్తి తథైవ సత్య స్త్రియః ప్రతిసమయం స్వపత్యాదీన్ సర్వాన్ సంతర్ప్యానన్దయన్తు. ॥౩॥

పదార్థము :- ఓ మహిళామణులారా! మీరు (ఋతవః) వసంతాది ఋతువులవలె (స్థ) ఉందురో మరియు నే (ఋతావృధః) జలనదులవలె సత్యముతో ఉన్నతిని ప్రాప్తించుకొను లేక (ఋతుష్ఠాః) వసంతము మున్నగు ఋతువులందు స్థితమైయుండు మరియు (ఋతావృధః) సత్యమును పెంపొందించువారలు (స్థ) అగుడు. మరియు మీరు (ఘృతశ్చ్యుతః) నేయివెడలునట్టి ఆ (మధుశ్చ్యుతః) మధురరసముచే ప్రాప్తించినట్టి (అక్షీయమాణాః) రక్షించదగిన (విరాజః) అనేకవిధములగు గుణములచే ప్రకాశమానములు మరియు (కామదుఘాః) కామితములను పూర్ణమొనర్చునది (నామ) ప్రసిద్ధ గోవులవంటి మీరు మమ్ము సుఖవంతులుగ నొనర్చుడు. ॥౩॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఋతువులు మరియు గోవులు తమతమ సమయములపై అనుకూలముగ సకలప్రాణులకు సుఖములనిచ్చుచున్నట్లు ఉత్తమ స్త్రీలు తమ పతులు మున్నగు కుటుంబీకులను సర్వకాలములందు అన్నాదులచే సంతుష్టుల నొనర్చవలయును.॥3॥

4.O woman, ye are pleasant like the spring, season full of truth like canals with water, enjoyers of seasons like spring, advancers of truth, givers of butter, givers of sweet juices, worthy of protection, full of various noble qualities, fulfillers of our desires like kine, make us happy!.

౧౫౪.సముద్రస్యేత్యస్య మేధాతిథిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగార్షీ గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

సభాపతినా కిం కార్యమిత్యుపదిశ్యతే. సభాపతి ఏమి చేయవలయును?

౧౫౪ సముద్రస్య త్వావకయాగ్నే పరి వ్యయామసి ।

పావకో౽ అస్మభ్యꣳ శివో భవ ॥౪॥

ప.వి:-సముద్రస్య,త్వా, అవకయా, అగ్నే పరి, వ్యయామసి, పావకః, అస్మభ్యమ్, శివః, భవ॥౪॥

పదార్థః :-(సముద్రస్య) అన్తరిక్షస్య మధ్యే (త్వా) త్వామ్ (అవకయా) యయా అవన్తి రక్షన్తి తయా క్రియయా (అగ్నే) అగ్నివత్ వర్తమాన సభాపతే (పరి) సర్వతః (వ్యయామసి) ప్రాప్తాః స్మః (పావకః) పవిత్రకారకః (అస్మభ్యమ్) (శివః) మఙ్గలకారీ (భవ). ॥౪॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! యథా వయం సముద్రస్యావకయా సహ వర్తమానం త్వా పరివ్యయామసి తథా పావకస్త్వమస్మభ్యం శివో భవ.॥ ౪ ॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా మనుష్యాః సముద్రస్థాన్ జన్తూన్ రక్షిత్వా సుఖయన్తి తథా ధార్మికో రక్షకః సభేశః స్వకీయాః ప్రజాః సంరక్ష్య సతతం సుఖయేత్. ॥ ౪ ॥

పదార్థము :- (అగ్నే) అగ్నివంటి తేజోవంతుడవగు ఓ సభాపతీ! మే మెట్లు (సముద్రస్య) ఆకాశము మధ్య (అవకయా) రక్షణనొనర్చు క్రియతో గూడ (త్వా) నీకు (పరి వ్యయామసి) అన్నివైపులనుండి లభించుచున్నట్లు (పావకః) పవిత్రకర్తవగు నీవు (అస్మభ్యమ్) మాకొరకు (శివః) మంగళకారివి (భవ) అగుము.॥౪॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మానవులు సముద్రజీవులను

రక్షించుచు సుఖవంతమొనర్చునట్లు ధర్మాత్ముడు, రక్షకుడునగు సభాపతి తమ ప్రజలను రక్షించుచు సదా సుఖవంతులునుగ నుంచును.॥౫॥

5.O ruler, just as we conversant with the knowledge of self protection in space, approach thee from all sides, be thou our purifier and auspicious unto us!.

౧౩౬.హిమస్యేత్యస్య మేధాతిథిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగార్షీ గాయత్రీ ఛన్దః,షడ్జః స్వరః.

పునస్తదేవాహ. మరల నా విషయమే.

౧౩౬ హిమస్య త్వా జరాయుణాఽగ్నే పరి వ్యయామసి ।
పావకోఽ అస్మభ్యꣳ శివో భవ ॥౬॥

ప.విః-హిమస్య, త్వా, జరాయుణా, అగ్నే, పరి, వ్యయామసి, పావకః, అస్మభ్యమ్, శివః, భవ.॥౬॥

పదార్థః :-(హిమస్య) శీతస్య (త్వా) త్వామ్ (జరాయుణా) జరాయేతి యేన జరాయు స్తేన వస్త్రేణాగ్నినా వా (అగ్నే) అగ్నివత్ తేజస్విన్ (పరి) సర్వతః (వ్యయామసి) సంవృణోమి (పావకః) పవిత్రః (అస్మభ్యమ్) (శివః) మఙ్గలమయః (భవ).॥౬॥

అన్వయః :-హే అగ్నే సభేశ! వయం హిమస్య జరాయుణా త్వా పరివ్యయామసి పావకస్త్వమస్మభ్యం శివో భవ. ॥౬॥

భావార్థః :-హే సభేశ! యథాగ్నిర్వస్త్రం వా శీతాతురాన్ ప్రాణినః శైత్యాద్ వియోజ్య ప్రసాదయతి తథైవ త్వదాశ్రితా వయం దుఃఖాన్ముక్తాః సన్తః సుఖభాజినః స్యామ. ॥౬॥

పదార్థము :-(అగ్నే) అగ్నివంటి తేజస్వివగు సభాపతీ! మేము (హిమస్య) శీతలమును (జరాయుణా) జీర్ణపరచు వస్త్రము లేక అగ్నిచే (త్వా) నిన్ను (పరి వ్యయామసి) అన్నివిధముల ఆచ్ఛాదితమొనర్చునట్లు (పావకః) పవిత్ర స్వరూపుడవగు నీవు (అస్మభ్యమ్) మాకొరకు (శివః) మంగళమయుడవు (భవ) అగుము.॥౬॥

భావార్థము :- ఓ సభాపతీ! అగ్ని మరియు వస్త్రము శీతలపీడితులకు రక్షణనిచ్చి ప్రసన్నుల నొనర్చునట్లు మీ యాశ్రయమునమేము దుఃఖములనుండి తొలగి సుఖవంతులమగుదుము గాక! ॥౬॥

6.O ruler, we rally round thee for safety, just as fire or cloth removes cold. Be thou our purifier, and auspicious un to us!.

౪౮౬. ఉప జ్మన్నిత్యస్య మేధాతిథిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ దమ్పతీ కథం వర్తేయాతామిత్యుపదిశ్యతే. దంపతులు పరస్పర మెటుల వర్తించవలెను?

౪౮౬ ఉప జ్మన్నుప వేతసేఽవతర నదీష్వా। అగ్నే పిత్తమపామసి

మణ్డూకి తాభిరాగహి సేమం నో యజ్ఞం పావకవర్ణꣳ శివం కృధి ।౬॥

ప.విః–ఉప, జ్మన్, ఉప, వేతసే, అవ, తర, నదీషు, ఆ, అగ్నే, పిత్తమ్, అపామ్, అసి, మణ్డూకి, తాభిః, ఆ, గహి, సా, ఇమమ్, నః, యజ్ఞమ్, పావకవర్ణమితి పావక + వర్ణమ్, శివమ్, కృధి ।౬॥

పదార్థః :-(ఉప) (జ్మన్) జ్మని భూమౌ. అత్ర సుపాం సులుగితి సప్తమ్యేకవచనస్య లుక్. జ్మేతి పృథివీ నా.. నిఘం.. ౧.౧. (ఉప) (వేతసే) పదార్థవిస్తారే (అవ) (తర) (నదీషు) (ఆ) (అగ్నే) వహ్నిరివ తేజస్విని విదుషి (పిత్తమ్) తేజః (అపామ్) ప్రాణానాం జలానాం వా (అసి) (అస్తి) (మణ్డూకి) సుభూషితే (తాభిః) అద్భిః ప్రాణైర్వా (ఆ) (గహి) ఆగచ్ఛ (సా) (ఇమమ్) (నః) అస్మాకమ్ (యజ్ఞమ్) గృహాశ్రమాఖ్యమ్ (పావకవర్ణమ్) అగ్నివత్ప్రకాశమానమ్. (శివమ్) కల్యాణకారకమ్ (కృధి) కురు.।౬॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! వహ్ని రివ విదుషి మణ్డూకి స్త్రి! త్వం జ్మన్ నదీషు వేతసేఽవతర యథాఽగ్ని రపాం పిత్తమసి తథా త్వం తాభిరూపాగహి సా త్వం న ఇమం పావకవర్ణం యజ్ఞం శివముపాకృధి.।౬॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. స్త్రీపురుషౌ గృహాశ్రమే ప్రయత్నేన సర్వాణి కార్యాణి సంసాధ్య శుద్ధాచరణేన కల్యాణం ప్రాప్నుయాతామ్. ।౬॥

పదార్థము :- (అగ్నే) అగ్నివంటి తేజస్వినివగు ఓ విదుషీమణీ! (మణ్డూకి) ఉత్తమ అలంకారములచే శోభితురాలవు, విదుషివగు నీవు (జ్మన్) పృథివిపై (నదీషు) నదులు మరియు (వేతసే) పదార్థముల విస్తారమును (అవ, తర) దాటుము. అగ్నియెట్లు (అపామ్) ప్రాణముల, జలముల (పిత్తమ్) తేజోరూపము (అసి) ఐయున్నదో అట్లు నీవు (తాభిః) ఆ జలములు లేక ప్రాణములతో గూడ (ఉప, ఆ, గహి) మాకు సమీపమునందే లభించుము (సా) కావున నీవు (నః) మాయొక్క (ఇమమ్) ఇట్టి (పావకవర్ణమ్) అగ్నివలె ప్రకాశమానమగు (యజ్ఞమ్) గృహాశ్రమరూపయజ్ఞమును (శివమ్) కల్యాణప్రదమును (ఉప, ఆ, కృధి) శ్రేష్ఠరూపమున నొనర్చుము.।౬॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. గృహస్థాశ్రమమున స్త్రీపురుషులు ప్రయత్నపూర్వకముగ సకల కార్యములను సాధించుకొని శుద్ధ ఆచరణముతో గూడ కల్యాణమును పొందవలయును. ॥౬॥

6.O noble and well-decorated woman, live on this earth in the midst of riches, enhancing thy resources. Just as fire is the emblem of the essence of life, so should'st thou approach us with sweetness and vigour. Make our resplendent domestic life successful!.

౮౫౭. అపామిదమిత్యస్య మేధాతిథి ఋషిః, అగ్నిర్ దేవతా, ఆర్షీ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

గృహస్థేన కిం కార్య మిత్యాహ. గృహస్థుల కర్తవ్యములు.

౮౫౭ అపామిదం న్యయనꣳ సముద్రస్య నివేశనమ్। అన్యాꣳస్తే ఽ

అస్మత్తపన్తు హేతయః పావకో ఽ అస్మభ్యꣳ శివో భవ ॥౭॥

ప.విః–అపామ్, ఇదమ్, న్యయనమితి ని + అయనమ్, సముద్రస్య, నివేశనమితి ని + వేశనమ్, అన్యాన్, తే, అస్మత్, తపన్తు, హేతయః, పావకః, అస్మభ్యమ్, శివః, భవ ॥౭॥

పదార్థః :-(అపామ్) జలానాం ప్రాణానాం వా (ఇదమ్) అన్తరిక్షమ్ (న్యయనమ్) నిశ్చితమయనం స్థానమ్ (సముద్రస్య) సాగరస్య (నివేశనమ్) నివిశన్తి యస్మింస్తత్ (అన్యాన్) (తే) తవ (అస్మత్) అస్మాకం సకాశాత్. (తపన్తు) దుఃఖయన్తు (హేతయః) వజ్రా వృద్ధయో వా (పావకః) పవిత్రకారీ (అస్మభ్యమ్) (శివః) సుఖప్రదః (భవ). ॥౭॥

అన్వయః :- హే విద్వన్! యదిదమపాం న్యయనమస్తి తస్య సముద్రస్య నివేశనమివ గృహాశ్రమం ప్రాప్య పావకః సంస్త్వమస్మభ్యం శివో భవ తే హేతయోఽస్మదన్యాంస్తపన్తు. ॥ ౭ ॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యా యథాఽపామాధారః సాగరః సముద్రస్యాధిష్ఠానం భూమిర్భూమేరధిష్ఠానమన్తరిక్షం తథా గార్హపత్యపదార్థానామాధారం గృహం నిర్మాయ మంగలమాచర్య శ్రేష్ఠపాలనం దస్యుతాడనఞ్చ కుర్వన్తు. ॥ ౭ ॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! (ఇదమ్) ఈ యాకాశము (అపామ్) జలములు మరియు ప్రాణములకు (న్యయనమ్) నిశ్చితస్థానమైయున్న యా ఆకాశస్థ (సముద్రస్య) సముద్రముయొక్క (నివేశనమ్) స్థితివంటి గృహస్థాశ్రమమును పొంది (పావకః) పవిత్ర కర్మల నొనర్చువాడవునై నీవు (అస్మభ్యమ్) మాకొరకు (శివః) మంగళప్రదుడవు (భవ) అగుము (తే) నీయొక్క (హేతయః) వజ్రము లేక ఉన్నతి (అస్మత్) మానుండి (అన్యాన్) ఇతర దుష్టులను (తపన్తు) దుఃఖపరచుగాక! ॥౭॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏవిధముగ జలముల కాధారము సముద్రము, సముద్రమున కాధారము భూమి, భూమికి ఆకాశమాధారమైయున్నట్లు మానవులు గృహస్థాశ్రమమున కాధారమగు పదార్థముల స్థితికొరకు గృహమును నిర్మించుకొని మంగళప్రదమగు ఆచరణలచే శ్రేష్ఠులకు రక్షణ మరియు తస్కరాది దుష్టులకు పీడను గలిగించుచు సుఖులై యుండవలెను.॥౭॥

7.O learned person, this space in full is the decided home of waters and creatures. Lead the life of a domestic person with certainty like the ocean of vaporous in space. Doing virtuous deeds, be propitious unto us. Let thy shafts trouble others different from us!.

౮౫౮. అగ్నే పావకేత్యస్య వసుయుర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, ఆర్షీ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

ఆప్తైర్విద్వద్భిః కిం కార్యమిత్యాహ. ఆప్తవిద్వాంసు లేమి చేయవలయును?

౮౫౮ అగ్నే పావక రోచిషా మన్ద్రయా దేవ జిహ్వయా। ఆ దేవాన్వక్షి యక్షి చ ।౮॥

ప. విః- అగ్నే, పావక, రోచిషా, మన్ద్రయా, దేవ, జిహ్వయా ఆ, దేవాన్, వక్షి, యక్షి, చ।౮॥

పదార్థః :-(అగ్నే) విద్యాప్రకాశకోపదేశక (పావక) జనాన్తఃకరణశోధక! (రోచిషా) ప్రకాశేన (మన్ద్రయా) ఆనందసాధికయా (దేవ) కమనీయ (జిహ్వయా) సత్యప్రియయా వాచా (ఆ) (దేవాన్) విదుషో దివ్యగుణాన్ వా (వక్షి) ఉపదిశసి (యక్షి) సంగచ్ఛసే. అత్ర బహులం ఛన్దసీతి శపో లుక్ (చ). ।౮॥

అన్వయః :-హే పావక దేవాగ్నే! త్వం మన్ద్రయా జిహ్వయా రోచిషా దేవానావక్షి యక్షి చ.।౮॥

భావార్థః :-యథా సూర్యః స్వప్రకాశేన సర్వం జగద్రోచయతి తథైవాప్తోపదేశకాః సర్వాఞ్జనాన్ ప్రీణీయుః ॥ ౮॥

పదార్థము :- (పావక) మానవుల హృదయములను శుద్ధపరచునట్టి (దేవ) చక్కని (అగ్నే) విద్యా ప్రకాశము, ఉపదేశమునొనర్చువాడా! నీవు (మన్ద్రయా) ఆనందమును ప్రసాదించు (జిహ్వయా) సత్యప్రియవాణి లేక (రోచిషా) ప్రకాశముచే (దేవాన్) విద్వాంసుల లేక దివ్యగుణముల (ఆ, వక్షి) ఉపదేశించుచు (చ) మరియు (యక్షి) పొందుచున్నావు.।౮॥

భావార్థము :-సూర్యుడు తన ప్రకాశముతో సమస్త జగత్తును ప్రసన్నపరచునట్లు ఆప్త ఉపదేశక విద్వాంసులు సకల ప్రాణులను ప్రసన్నముగ నుంచవలయును.।౮॥

8.O excellent diffuser ans preacher of knowledge, the gratifier. of the hearts of men, with thy pleasant and truthful tongue; and thy light of knowledge, preach unto the learned, and associate with them!.

౯. స న ఇత్యస్య మేధాతిథిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృదార్షీ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తదేవాహ. మఱల నా విషయమే.

౯ స నః పావక దీదివోऽగ్నే దేవాఁ౨॥ఽ ఇహావహ।

ఉప యజ్ఞఁహవిశ్చ నః॥౯॥

ప.వి:-సః, నః, పావక, దీదివ ఇతి దీది + వః, అగ్నే దేవాన్, ఇహ, ఆ, వహ, ఉప, యజ్ఞమ్, హవిః, చ, నః ॥౯॥

పదార్థః :-(సః) విద్వాన్ (నః) అస్మభ్యమ్ (పావక) పవిత్ర (దీదివః) తేజస్విన్ శత్రుదాహక వా. దీదయతి జ్వలతికర్మా.. నిఘం.. ౧.౧౬. అత్ర తుజాదీనామిత్యభ్యాసస్య దీర్ఘః (అగ్నే) సత్యాసత్యవిభాజక (దేవాన్) విదుషః (ఇహ) (ఆ) (వహ) (ఉప) (యజ్ఞమ్) గృహాశ్రమమ్ (హవిః) హుతం ద్రవ్యమ్ (చ) (నః) అస్మభ్యమ్. ॥౯॥

అన్వయః :-హే పావక దీదివోऽగ్నే! స త్వం యథాऽయమగ్ని ర్హోహవిరావహతి తథేహ యజ్ఞం దేవాంశ్చ న ఉపావహ. ॥౯॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా సూర్యాదిరూపేణాయమగ్నిః సర్వేభ్యో రస మూర్ధ్వం నీత్వా వర్షయిత్వా దివ్యాని సుఖాని జనయతి తథైవ విద్వాంసో విద్యారసమున్నతం కృత్వా సర్వాణి సుఖాని జనయేయుః. ॥౯॥

పదార్థము :-(పావక) ఓ పవిత్రుడా! (దీదివః) తేజస్వివి, శత్రుదాహకుడవు (అగ్నే) సత్యాసత్య నిరూపణ నొనర్చు విద్వాంసుడా! (సః) పైదెలిపిన గుణములుగల నీవంటి ఈ యగ్ని (నః) మాకొఱకై దివ్యగుణములుగల (హవిః) హవనమొనర్చిన సుగంధితద్రవ్యములను ప్రాప్తించుకొనునట్లు (ఇహ) ఈ విశ్వమునందు (యజ్ఞమ్) గృహాశ్రమము (చ) మరియు (దేవాన్) విద్వాంసులను (నః) మాకొఱకై (ఉప, ఆ, వహ) ఉత్తమముగ ప్రాప్తింపజేయుము. ॥౯॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఈ యగ్ని తన సూర్యాది రూపములచే సమస్త పదార్థములనుండి రసములను పైకిగొనిపోయి వర్షమువంటి ఉత్తమ సుఖములను అందించునట్లు విద్వాంసులు విద్యారూపరసమునకు ఔన్నత్యమునిచ్చి సకల సుఖములను ఉత్పన్నమొనర్చ వలయును. ॥౯॥

9.O learned person; pure, foe-destroyer, distinguisher of truth from untruth: just as fire carries afar our fragrant oblations. so dost thou in this world bring hather for us domestic life and learned persons!.

౮౬౦.పావకేత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృదార్షీ జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

సేనాపతినా కథమ్భవితవ్యమిత్యుపదిశ్యతే. సేనాపతి యెటు లుండవలయును?

౮౬౦ పావకయా యశ్చితయన్త్యా కృపా క్షామన్ రురుచఽ ఉషసో

న భానునా। తూర్వన్న యామన్నేతశస్య ను రణఽఆ యో ఘృణే

న తతృషాణోఽఅజరః॥౧౦॥

ప.విః-పావకయా, యః, చితయన్త్యా, కృపా, క్షామన్, రురుచే, ఉషసః, న, భానునా, తూర్వన్, న, యామన్, ఏతశస్య, ను, రణే, ఆ,యః,ఘృణే, న, తతృషాణః, అజరః॥౧౦॥

పదార్థః :-(పావకయా) పవిత్రకారికయా (యః) (చితయన్త్యా) చేతనతాయాః కర్త్ర్యా (కృపా) సామర్థ్యేన (క్షామన్) క్షామని రాజ్యభూమౌ క్షామేతి పృథివీనా.. నిఘం.. ౧.౧. (రురుచే) రోచతే (ఉషసః) ప్రభాతాః (న) ఇవ (భానునా) దీప్త్యా (తూర్వన్) హింసన్ (న) ఇవ (యామన్) యామని మార్గే ప్రహరే వా (ఏతశస్య) అశ్వస్య సంబంధీని బలాని ఏతశ ఇత్యశ్వనా.. నిఘం. ౧.౧౪ (ను) క్షిప్రమ్. అత్ర ఋచితును..ఇతి దీర్ఘః (రణే) (ఆ) (యః) (ఘృణే) ప్రదీప్తే (న) ఇవ (తతృషాణః) పిపాసితః (అజరః) జరారహితః.॥౧౦॥

అన్వయః :-యః పావకయా చితయన్త్యా కృపా సహ వర్తమానః సేనాపతిర్భానునోఽషసో న క్షామన్ రురుచే యా వా యామన్నేతశస్య ను తూర్వన్ న ఘృణే రణే తతృషాణో నాజర ఆరురుచే స రాజ్యఙ్కర్తు మ్మర్హతి.॥౧౦॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. యథా సూర్యశ్చన్ద్రశ్చ దీప్త్యా సుశోభేతే తథైవోత్తమయా స్త్రియా సుపతిః సేనయా సేనాపతిశ్చ సుప్రకాశతే. ॥౧౦॥

పదార్థము :- (యః) ఏ (పావకయా) పవిత్రపరచు మరియు (చితయన్త్యా) చైతన్య పరచునట్టి (కృపా) శక్తితో గలసియుండు సేనాపతి ఎట్లు (భానునా) దీప్తిచే (ఉషసః) ప్రభాతవేల శోభించునో (న) అట్లే (క్షామన్) రాజ్యభూమియందు (రురుచే) శోభించునో (యః) ఏ (యామన్) మార్గము లేక ఝాము [వేళ] నందెట్లు (ఏతశస్య) అశ్వసంబంధబలమును (ను) శీఘ్రముగ (తూర్వన్) హింసించునో (న) అట్లే (ఘృణే) ప్రదీప్తమగు (రణే) యుద్ధమందు (తతృషాణః) పిపాసకుని (న) వలె (అజరః) అజరుడు, అజేయుడు,

యువకుడు, నిర్భయుడునై (అ) ఉత్తమవిధముగా నుండువాడే రాజ్యమును పాలించుటకు తగినవాడై యుండును. ॥౧౦॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు ఉపమాలంకారము గలదు. సూర్యచంద్రులు తమ దీప్తిచే శోభితమగుచున్నట్లు సతియగు స్త్రీతో ఉత్తముడగు పతి మరియు ఉత్తమ సేనలచే సేనాపతి ఉత్తమ రీతిలో ప్రకాశితమగుచుందురు. ॥౧౦॥

10.The Commander of the army, who with purifying conscious force shines upon the earth like dawns with sun's light, who kills speedily like strong horses, the foes that come in the way; who in the heat of battle tolerate thirst, whom old age does not touch, is fit for rule.

౧౬౧.నమస్తే హరస ఇత్యస్య లోపాముద్రా ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగార్షీ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

న్యాయాధీశేన కథం భవితవ్యమిత్యాహ. న్యాయాధీశుడెటులుండవలెను?

౧౬౧ నమస్తే హరసే శోచిషే నమస్తేఽ అస్త్వర్చిషే। అన్యాँ స్తే

అస్మత్తపన్తు హేతయః పావకోఽ అస్మభ్యꣳ శివో భవ ॥౧౧॥

ప.విః-నమః, తే, హరసే, శోచిషే, నమః,తే,అస్తు,అర్చిషే, అన్యాన్, తే, అస్మత్, తపన్తు, హేతయః, పావకః, అస్మభ్యమ్, శివః, భవ ॥౧౧॥

పదార్థః :-(నమః) సత్కారణమ్ (తే) తుభ్యమ్ (హరసే) యో దుఃఖం హరతి తస్మై (శోచిషే) పవిత్రాయ (నమః) (తే) (అస్తు) (అర్చిషే) పూజ్యాయ (అన్యాన్) భిన్నాన్ శత్రూన్ (తే) తవ (అస్మత్) (తపన్తు) సన్తాపయన్తు (హేతయః) ప్రజాదిశస్త్రాస్త్రయుక్తాః సేనాః (పావకః) శోధకః (అస్మభ్యమ్) (శివః) న్యాయకారీ (భవ). ॥౧౧॥

అన్వయః :- హే సభాపతే! తే హరసేఽస్మత్కృతం నమోఽస్తు శోచిషేఽర్చిషే తేఽస్మత్ప్రయుక్తం నమోఽస్తు యస్తే హేతయస్తా అస్మదన్యాँస్తపన్తు పావకస్త్వమస్మభ్యం శివో భవ. ॥౧౧॥

భావార్థః :-మనుష్యైః పవిత్రాన్ జనాన్న్యాయాధీశాన్ కృత్వా దుష్టాన్ నివార్య సత్యోన్యాయః ప్రకాశయితవ్యః. ॥౧౧॥

పదార్థము :- ఓ సభాపతీ! (హరసే) దుఃఖములను హరింపజేయు (తే) నీకు మే మొనర్చిన (నమః)

సత్కారము చెందునుగాక! మరియు (శోచిషే) పవిత్ర (అర్చిషే) సత్కారార్హుడవునగు (తే) నీకు మే మొనర్చిన (నమః) నమస్కారము (అస్తు) చెందునుగాక! ఏ (తే) నీయొక్క (హేతయః) వజ్రాది శస్త్రయుక్తమగు సైన్యముచే (అస్మత్) మాకు భిన్నమగు (అన్యాన్) ఇతరశత్రువులను (తపన్తు) దుఃఖితుల నొనర్చుము (పావకః) శుద్ధిపరచు నీవు (అస్మభ్యమ్) మాకొరకు (శివః) న్యాయకారివి (భవ) అగుము.॥౧౧॥

భావార్థము :- మానవులు అంతఃకరణపవిత్రులను న్యాయాధీశులుగ నొనర్చి ఇతరదుష్టులను నివృత్తియొనర్చి సత్యన్యాయములను ప్రకాశపరచవలెను.॥౧౧॥

11.O ruler, our obeisance to thee, the remover of afflictions. Our obeisance to thee pure and worthy of respect. may thy armed forces trouble others than us. Be thou our purifier, and propitious unto us!.

౮౬౨.నృషద ఇత్యస్య లోపాముద్రా ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృద్గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తదేవాహ. మఱల పై విషయమే.

౮౬౨ నృషదే వేడప్సుషదే వేడ్ బర్హిషదే వేడ్వనసదే వేట్ స్వర్విదే వేట్ ॥౧౨॥

ప.విః-నృషదే, నృసద ఇతి నృ + సదే, వేట్, అప్సుషదే, అప్సుసద ఇత్యప్సు + సదే, వేట్, బర్హిషదే, బర్హిసద ఇతి బర్హి + సదే, వేట్, వనసద ఇతి వన+స దే, వేట్, సర్విద ఇతి స్వః + విదే, వేట్ ॥౧౨॥

పదార్థః :-(నృషదే) యో నాయకేషు సీదతి తస్మై (వేట్) యో న్యాయాసనే విశతి సః అత్ర విశ ధాతోర్న్యేభ్యోఽపి దృశ్యన్త ఇతి విచ్ ప్రత్యయః (అప్సుషదే) యో జలేషు నౌకాదిషు సీదతి తస్మై (వేట్) (బర్హిషదే) యః ప్రజాయా వర్ధకే వ్యవహారే తిష్ఠతి తస్మై (వేట్) అధిష్ఠాతా (వనసదే) యో వనేషు సీదతి తస్మై (వేట్) (స్వర్విదే) యః సుఖం వేత్తితస్మై (వేట్).॥౧౨॥

అన్వయః :-హే సభేశ! త్వం నృషదే వేట్ భవాప్సుషదే వేడ్ భవ బర్హిషదే వేడ్ భవ వనసదే వేడ్ భవ స్వర్విదే చ వేడ్ భవ. ॥౧౨॥

భావార్థః :-యస్మిన్ దేశే న్యాయాధీశనౌయాయిప్రజావర్ధకారణ్యస్థనాయకసుఖప్రాపకా విద్వాంసో వర్తన్తే తత్రైవ సర్వాణి సుఖాని వర్ధన్తే. ॥౧౨॥

పదార్థము :- ఓ సభాపతీ! నీవు (నృషదే) నాయకులందు స్థిరుడవగుటకై (వేట్) న్యాయాసనముపై గూర్చుండి (అప్సుషదే) జలములమధ్య స్థిరముగ నుండువారికై (వేట్) న్యాయపీఠము పై గూర్చుండి (బర్హిషదే)

ప్రజల నున్నతపరచు వ్యవహారవములందు స్థిరవుగుటకొరకు (వేట్) అధిష్ఠాతవగుటకు (వనసదే) అరణ్యములందుండువారికై (వేట్) న్యాయవమునందు ప్రవేశించుటకు మరియు (స్వర్విదే) సుఖముల నెరుగువారికై (వేట్) ఉత్సాహమునందు ప్రవేశించువాడ వగుము. ॥౧౨॥

భావార్థము :- ఏ దేశమునందు ఉత్తమ న్యాయాధీశుడు, నౌకల నడుపు నేర్పరులు, ప్రజలను వృద్ధిపరచు విద్వాంసులు, వనవములందుండు వీరులు, సేనానాయకులు, సౌఖ్యవముల వృద్ధిపరచు విద్వాంస, విదుషీమణులుందురో అచ్చటనే సకలసుఖములు వృద్ధియగును. ॥౧౨॥

12.O King, the leader of men, occupy the seat of justice. Administer justice unto sailors in ships. Thou art the chief for impriving thy subjects. Be thou a dweller in the solitude of forests, and a lover of justice. Be thou the enjoyer of pleasure, full of perseverance!.

౮౬౩. యే దేవా ఇత్యస్య లోపాముద్రా ఋషిః, ప్రాణో దేవతా, నిచృదార్షీ జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

అథ సంన్యాసిభిః కిం కార్యమిత్యాహ. సంన్యాసు లేమి చేయువలయును?

౮౬౩ యే దేవా దేవానాం యజ్ఞియా యజ్ఞియానాꣳ సంవత్సరీణముప
భాగమాసతే। అహుతాదో హవిషో యజ్ఞేఽఅస్మిన్
త్స్వయమ్పిబన్తు మధునో ఘృతస్య ॥౧౩॥

ప.వి:- యే, దేవాః, దేవానామ్, యజ్ఞియాః, యజ్ఞియానామ్, సంవత్సరీణమ్, ఉప, భాగమ్, ఆసతే, అహుతాద ఇత్యహుత+అదః, హవిషః, యజ్ఞే, అస్మిన్, స్వయమ్, పిబన్తు, మధునః, ఘృతస్య ॥౧౩॥

పదార్థః :-(యే) (దేవాః) విద్వాంసః (దేవానాం) విదుషామ్ (యజ్ఞియాః) యే యజ్ఞమర్హన్తి తే (యజ్ఞియానామ్) యజ్ఞసంపాదనకుశలానామ్ (సంవత్సరీణమ్)యః సంవత్సరం భృతస్తమ్. సంపరి పూర్వాత్ ఖచ. అ. ౫. ౧.౯౨ ఇతి భూతార్థే ఖః (ఉప) (భాగమ్) సేవనీయమ్ (ఆసతే) (అహుతాదః) యేఽహుత మదన్తితే (హవిషః) హోతవ్యస్య (యజ్ఞే) సంగంతవ్యే (అస్మిన్) (స్వయమ్) (పిబన్తు) (మధునః) క్షౌద్రస్య (ఘృతస్య) ఆజ్యస్య జలస్య వా. ॥౧౩॥

అన్వయః :-యే దేవానాం మధ్యేఽహుతాదో దేవా యజ్ఞియానాం మధ్యే యజ్ఞియా విద్వాంసః సంవత్సరీణం భాగముపాసతే తేఽస్మిన్ యజ్ఞే మధునో ఘృతస్య హవిషో భాగం స్వయం పిబన్తు. ॥౧౩॥

భావార్థః :- యేఽస్మిన్ సంసారే అనగ్నయోఽర్థా దాహవనీయగార్హపత్యదక్షిణాగ్నిసమ్బన్ధి బాహ్యకర్మాణి విహాయాన్తరగ్నయః సంన్యాసినః సన్తి తే హోమమకుర్వన్తో భుఞ్జానాః సర్వత్ర విహృత్య సర్వాన్ జనాన్ వేదార్థాన్ బోధయేయుః.॥౧౩॥

పదార్థము :-(యే) ఎవరు (దేవానామ్) విద్వాంసులందు (అహుతాదః) యజ్ఞము జేయకుండ పదార్థములను భుజించు (దేవాః) విద్వాంసుడు (యజ్ఞియానామ్) యజ్ఞకుశలురందు (యజ్ఞియాః) యోగాభ్యాసమను యజ్ఞమునందు యోగ్య విద్వాంసులు (సంవత్సరీణమ్) సంవత్సరమంతయు ఆచరణ పుష్టిగల (భాగమ్) సేవించదగిన శ్రేష్ఠపరమాత్ముని (ఉపాసతే) ఉపాసించెదరో, వారు (అస్మిన్) ఇట్టి (యజ్ఞే) సమాగమరూప యజ్ఞమునందు (మధునః) మధువు [తేనె] (ఘృతస్య) జలములు మరియు (హవిషః) హవనయోగ్యమగు పదార్థముల భాగమును (స్వయమ్) స్వయముగ (పిబన్తు) సేవించవలెను. ॥౧౩॥

భావార్థము :-ఈ జగత్తునందు అగ్నిక్రియారహితులై అనగా ఆహవనీయ, గార్హపత్య, దాక్షిణాగ్నుల సంబంధముగల బాహ్యకర్మలను త్యజించిన సన్న్యాసులు అభ్యంతరాగ్నిని ధరించి హోమమొనర్చకయే భోజనమొనర్చుచు సర్వత్ర విహరించుచు సమస్త మానవులకు వేదార్థముల నుపదేశించుచుండవలయును.॥౧౩॥

13.The hermits (Sanyasis) learned of the learned, who take their meals withou performing Havan, lead a life of sacrifice, and contemplation amongst the performers of usual sacrifice (yajna), and worship the Adorable God, after a year's penance, take themselves the honey and butter of oblations in this yajna.

౮౬౪.యే ఇత్యస్య లోపాముద్రా ఋషిః, ప్రాణో దేవతా, ఆర్షీజగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

అథోత్తమా విద్వాంసః కీదృశా భవన్తీత్యాహ. ఉత్తమ విద్వాంసు లెటులగుదురు?

౮౬౪ యే దేవా దేవేష్వధి దేవత్వమాయన్యే బ్రహ్మణః పురఽ

ఏతారోఽ అస్య। యేభ్యో నఽ ఋతే పవతే ధామ

కిం చన న తే దివో న పృథివ్యాఽ అధి స్నుషు ॥౧౪॥

ప.వి:-యే, దేవాః, దేవేషు, అధి, దేవత్వమితి దేవ + త్వమ్, ఆయన్, యే, బ్రహ్మణః, పుర + ఏతార ఇతి పురః + ఏతారః, అస్య, యేభ్యః, న, ఋతే, పవతే, ధామ, కిమ్, చన, న, తే, దివః, న, పృథివ్యాః, అధి, స్నుషు ॥౧౪॥

పదార్థః :-(యే) (దేవాః) పూర్ణవిద్వాంసః (దేవేషు) విద్వత్సు (అధి) ఉపరివిరాజమానాః (దేవత్వమ్) విదుషాం కర్మ భావం వా (ఆయన్) ప్రాప్నువన్తి (యే) (బ్రహ్మణః) పరమేశ్వరస్య (పురఏతారః) పూర్వం ప్రాప్తారః (అస్య) (యేభ్యః) (న) నిషేధే (ఋతే) వినా (పవతే) పవిత్రీభవతి (ధామ) దధతి సుఖాని యస్మింస్తత్ (కిమ్) (చన) (న) (తే) విద్వాంసః (దివః)సూర్యస్య (న) (పృథివ్యాః) భూమేః (అధి) (స్నుషు) ప్రాన్తేషు. ॥౧౪॥

అన్వయః :-యే దేవా దేవేష్వధి దేవత్వమాయన్ యేఽస్య బ్రహ్మణః పురఏతారః సన్తి యేభ్య ఋతే కిం చన ధామ న పవతే తే న దివః స్నుషు న చ పృథివ్యాః అధి స్నుష్వాయన్ నాధివసన్తీతి యావత్. ॥౧౪॥

భావార్థః :- యేఽత్ర జగతి విద్వత్తమా యోగాధిరాజా యాథాతథ్యేన పరమేశ్వరం జానన్తి తే నిఖిలజన శోధకాః సన్తో జీవన్ముక్తిదశాయాం పరోపకారమాచరన్తో విదేహముక్తిదశాయాం న సూర్యలోకే న చ పృథివ్యాం నియతం వసన్తి కిన్తు బ్రహ్మణి స్థిత్వాఽవ్యాహతగత్యా సర్వత్రాభివిహరన్తి. ॥౧౪॥

పదార్థము :- (యే) ఏ (దేవాః) పూర్ణవిద్వాంసులు (దేవేషు, అధి) విద్వాంసులలో అందరికన్న ఉత్తమ శ్రేణిలోనుండి (దేవత్వమ్) దివ్యమైన గుణ కర్మ స్వభావములను (ఆయన్) పొందుచుందురో మరియు (యే) ఎవరు (అస్య) ఈ (బ్రహ్మణః) పరమేశ్వరుని (పుర ఏతారః) ముందుగా పొందుదురో (యేభ్యః) ఎవరు (ఋతే) లేకున్న (కిమ్, చన) ఎవ్వరును (ధామ) సుఖస్థానమును (న, పవతే) పవిత్రపరచ [పొంద] జాలరో, (తే) అట్టి విద్వాంసులు (న దివః) సూర్యలోక ప్రదేశములందుగాని (న పృథివ్యాః) పృథివియందలి (అధి, స్నుషు) ఏ భాగమునందును ఎక్కువ వసింపజాలరు. ॥౧౪॥

భావార్థము :-ఈ విశ్వమునందు ఎవరు ఉత్తమ విద్వాంసులు, యోగేశ్వరులో వారు యథార్థముగ పరమేశ్వరు నెరుగుదురు. వారు సర్వప్రాణులను శుద్ధపరచుటకు, జీవన్ముక్తిదశయందు పరోపకారమొనర్చుచు విదేహముక్త్యావస్థలో సూర్యలోకమందుగాని, పృథివిపైనగాని నియమముగ వసింపరు. వారు ఈశ్వరునియందు స్థితులై అవ్యాహత [ఆటంకములేని] గతిద్వారా సర్వత్ర విహరించుచుండెదరు. ॥౧౪॥

14.The learned yogis who amongst the learned attain to Godhead, who first of all acquire communion with God, without Whose aid no place of happiness is sanctified, dwell neither on heaven's heights nor on the face of the earth.

౧౫. ప్రాణదా ఇత్యస్య లోపాముద్రా ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాడార్షీ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

విద్వద్రాజానౌ కీదృశౌ స్యాతామిత్యాహ. విద్వాంసుడు రాజు యెట్లులుండవలెను?

౧౫ ప్రాణదాఽ అపానదా వ్యానదా వర్చోదా వరివోదాః। అన్యాఁస్తే

అస్మాత్తపన్తు హేతయః పావకోఽ అస్మభ్యꣳ శివో భవ ॥౧౫॥

ప.వి:- ప్రాణదా ఇతి ప్రాణ + దాః, అపానదా + ఇత్యపాన + దాః, వ్యానదా ఇతి వ్యాన + దాః, వర్చోదా ఇతి వర్చః + దాః, వరివోదా ఇతి వరివః + దాః, అన్యాన్, తే, అస్మత్, తపన్తు, హేతయః, పావకః, అస్మభ్యమ్, శివః భవ ॥౧౫॥

పదార్థః :- (ప్రాణదాః) యాః ప్రాణం జీవనం బలం చ దదతి తాః (అపానదాః) యా అపానం దుఃఖదూరీకరణసాధనం ప్రయచ్ఛన్తి తాః (వ్యానదాః) యా వ్యాప్తివిజ్ఞానం దదతి (వర్చోదాః) సకల విద్యాధ్యయనప్రదాః (వరివోదాః) సత్యధర్మవిద్వత్సేవాప్రాపికాః (అన్యాన్) (తే) తవ (అస్మత్) (తపన్తు) (హేతయః) వజ్రవద్వర్తమానా శస్త్రాస్త్రోన్నతయః (పావకః) శుద్ధిప్రచారకః (అస్మభ్యమ్) (శివః) (భవ) ॥౧౫॥

అన్వయః :- హే విద్వన్ రాజన్! తే తవ యా అస్మభ్యం ప్రాణదా అపానదా వ్యానదా వర్చోదా వరివోదా హేతయో భూత్వాఽస్మదన్యాంస్తపన్తు తాభిః పావకః సంస్త్వమస్మభ్యం శివో భవ. ॥౧౫॥

భావార్థః :- స ఏవ రాజా యో న్యాయస్య వర్ధకః స్యాత్. స ఏవ విద్వాన్ యో విద్యయా న్యాయస్య విజ్ఞాపకో భవేత్. న స రాజా యః ప్రజాః పీడయేత్, న స విద్వాన్ యోఽన్యాన్ విదుషో న కుర్యాత్ న తాః ప్రజాః యా నీతిజ్ఞం రాజానం న సేవేరన్. ॥౧౫॥

పదార్థము :- విద్వాంసుడవగు నో రాజా! (తే) నీయొక్క ఉన్నతి మరియు శస్త్రాదులు (అస్మభ్యమ్) మాకొరకు (ప్రాణదాః) జీవనము మరియు శక్తిని ప్రసాదించునవి (అపానదాః) దుఃఖముల దొలగించు సాధనముల నిచ్చునవి మరియు (వ్యానదాః) వ్యాప్తి మరియు విజ్ఞానముల నిచ్చునవి (వర్చోదాః) సకల విద్యల నభ్యసించుటకు హేతువును గలిగించునవి మరియు (వరివోదాః) సత్యము, ధర్మము మరియు విద్వాంసుల సేవలను వ్యాప్తమొనర్పజేయునవియై యున్నవి (హేతయః) వజ్రము మున్నగు శస్త్రముల ఉన్నతులు (అస్మత్) మాద్వారా (అన్యాన్) ఇతర దుష్టశత్రువులను (తపన్తు) దుఃఖితుల నొనర్తురుగాక! వానితోబాటు (పావకః) శుద్ధి ప్రచారమొనర్చుచు నీవు మాకొరకు (శివః) మంగళకారివి (భవ) అగుము. ॥౧౫॥

భావార్థము :- న్యాయమును వృద్ధిపరచి పాలించువాడే రాజు. విద్యద్వారా న్యాయము నెరుగువాడే విద్వాంసుడు. ప్రజాపీడకుడు రాజుగాడు. మరియు ఇతరులను విద్వాంసులనొనర్చనివాడు విద్వాంసుడుగాడు. నీతియుక్తముగ రాజ్యము మరియు రాజును సేవించనివారు ప్రజలును గాజాలరు. ॥౧౫॥

15.O King, thy powers are the givers of life and strength unto us, the givers of resources for the removal of affliction, the givers of knowledge, the helpers for studying all sciences, the preachers of true religion and service of the learned. May thy weapons trouble others than us. Be thou our purifier and propitious unto us!.

౧౬౬.అగ్నిరిత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృదార్షీగాయత్రీ ఛన్దః,షడ్జః స్వరః.

విద్వాన్ కీదృశో భవేదిత్యాహ. విద్వాంసు డెటులుండవలెను?

౧౬౬ అగ్నిస్తిగ్మేన శోచిషా యాసద్విశ్వన్న్యత్రిణమ్।అగ్నిర్నో వనతే రయిమ్॥౧౬॥

ప.వి:- అగ్నిః, తిగ్మేన, శోచిషా, యాసత్, విశ్వమ్, ని,అత్రిణమ్, అగ్నిః, నః, వనతే, రయిమ్ ॥౧౬॥

పదార్థః :-(అగ్నిః) విద్యుత్ (తిగ్మేన) తీవ్రేణ (శోచిషా) ప్రకాశేన (యాసత్) ప్రాప్నోతి (విశ్వమ్) సర్వమ్ (ని) (అత్రిణమ్) అత్తుం భోక్తుం యోగ్యమ్ (అగ్నిః) (నః) అస్మభ్యమ్ (వనతే) విభజతి (రయిమ్) ద్రవ్యమ్. ॥౧౬॥

అన్వయః :- హే విద్వన్! యథాఽగ్నిస్తిగ్మేన శోచిషా విశ్వమత్రిణం యాసత్ యథాగ్నిర్విద్యున్నో రయిం నివనతే తథా త్వమస్మదర్థం భవ ॥౧౬॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. విద్వద్భిర్యథా పావకః స్వతేజసా శుష్కమశుష్కం తృణాదికం దహతి తథాఽస్మాకం సర్వాన్దోషాన్దగ్ధ్వా గుణాః ప్రాపణీయాః. యథా విద్యుత్ సర్వాన్ పదార్థాన్సేవతే తథాఽస్మభ్యం సర్వాం విద్యాం సేవయిత్వా వయమవిద్యాయాః పృథక్కరణీయాః ॥౧౬॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (అగ్నిః) అగ్ని(తిగ్మేన) తీవ్రమగు (శోచిషా) ప్రకాశముతో (అత్రిణమ్) అనుభవయోగ్యముగ (విశ్వమ్) సర్వమును (యాసత్) పొందుచున్నదో ఎట్లు (అగ్నిః) విద్యుదగ్ని (నః) మాకొరకు (రయిమ్) ధనములను (ని,వనతే) నిరంతరము విభాజనమొనర్చుచున్నదో, అట్లే మాకొరకు మీరును అగుడు. ॥౧౬॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. అగ్ని తన తేజముతో ఎండు, పచ్చి సమస్త తృణాదులను గాల్చివేయునట్లు విద్వాంసులు మన సమస్త దోషములను భస్మమొనర్చి చక్కని గుణములను గలిగించవలెను. విద్యుత్తు సకలపదార్థములను సేవనమొనర్చునట్లు మనము సకలవిద్యలను పొంది అవిద్యను దొలగించవలెను. ॥౧౬॥

16.O learned person, just as fire with its sharpened blaze, gives us all eatables, and just as electricity adds to our wealth. so shoulds thou be helpful for us!.

౧౬౭.య ఇమా ఇత్యస్య భువనపుత్రో విశ్వకర్మా ఋషిః,విశ్వకర్మా దేవతా, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః, స్వరః.

అథేశ్వరః కీదృశోఽస్తీత్యుపదిశ్యతే. ఈశ్వరు డెట్టివాడు?

౧౬౨ య ఇ॒మా విశ్వా॒ భువ॑నాని॒ జుహ్వ॒దృషి॒ర్హోతా॒ న్యసీ॑దత్పి॒తా నః॑।
స ఆ॒శిషా॒ ద్రవి॑ణమి॒చ్ఛమా॑నః ప్రథమ॒చ్ఛదవ॑రా॒ఁ2॥ ఆవి॑వేశ ॥౧౭॥

ప.వి:- యః, ఇ॒మా, విశ్వా, భువనాని, జుహ్వత్, ఋషిః, హోతా, ని, అసీదత్, పి॒తా, న॒ః, సః, ఆ॒శిషే॒త్యా + శిషా, ద్రవిణమ్, ఇచ్ఛమానః, ప్రథమచ్ఛదితి ప్రథమ + ఛత్, అవరాన్, ఆ, వి॒వే॒శ ॥౧౭॥

పదార్థః :- (యః) (ఇమా) ఇమాని (విశ్వా) విశ్వాని (భువనాని) (జుహ్వత్) ఆదదత్ (ఋషిః) జ్ఞాతా (హోతా) దాతాఽఽదాతా వా (ని) (అసీదత్) సీదతి (పితా) పాలకః (నః) అస్మాకమ్ (సః) (ఆశిషా) ఆశీర్వాదేన (ద్రవిణమ్) ధనమ్ (ఇచ్ఛమానః) అత్ర వ్యత్యయేనాత్మనేపదమ్ (ప్రథమచ్ఛత్) యః ప్రథమాన్ విస్తృతాన్ ఛాదయతి (అవరాన్) అర్వాచీనానాకాశాదీన్ (ఆ) సమన్తాత్ (వివేశ) విష్టోఽస్తి॥౧౭॥

అన్వయః:- హే మనుష్యాః! య ఋషిర్హోతా నః పితా పరమేశ్వర ఇమా విశ్వా భువనాని న్యసీదత్సర్వాఁ ల్లోకాన్ జుహ్వత్ స ఆశిషా ద్రవిణమిచ్ఛమానః ప్రథమచ్ఛదవరానావివేశేతి యూయం విజానీత. ॥ ౧౭ ॥

భావార్థః :- సర్వే మనుష్యా యః సకలస్య జగతో రచకో ధారకః పాలకో వినాశకః సర్వేభ్యో జీవేభ్యః సర్వవస్తుప్రదః పరమేశ్వరః స్వవ్యాప్త్యాకాశాదిషు ప్రవిష్టోఽస్తి తమేవ సతతముపాసీరన్. ॥ ౧౭ ॥

పదార్థము :- ఓ మనుష్యులారా! (యః) ఎవడు (ఋషిః) మంత్రద్రష్ట, జ్ఞానస్వరూపుడు (హోతా) సకల పదార్థములనిచ్చి, పుచ్చుకొనువాడో (నః) ఎవడు మాయొక్క (పితా) రక్షకుడగు పరమేశ్వరుడు (ఇమా) ఈ (విశ్వా) సమస్త (భువనాని) లోకలోకాంతరములందు వ్యాప్తుడై (న్యసీదత్) నిరంతరము స్థితమై యున్నాడో మరియు నెవడు సమస్తలోకముల (జుహ్వత్) ధారణకర్తయో (సః) ఆతడు (ఆశిషా) ఆశీర్వాదముచే మాకొరకు (ద్రవిణమ్) ధనములను (ఇచ్ఛమానః) కోరుచు మరియు (ప్రథమచ్ఛత్) విస్తృతపదార్థములను గప్పివేయుచు(అవరాన్)పూర్ణ ఆకాశాదులను(ఆవివేశ)ఉత్తమముగ వ్యాప్తపరచుచున్నాడని యెరుగుడు.॥౧౭॥

భావార్థము :- సకల విశ్వమును సృష్టించు, ధారణమొనర్చు, పాలించు, వినాశపరచు మరియు సర్వజీవులకు సమస్త పదార్థముల నిచ్చువాడునగు పరమేశ్వరుడు తన వ్యాప్తిచే ఆకాశము మున్నగువానియందు వ్యాప్తమైయున్నాడు. మానవు లాతనినే యుపాసించవలెను.॥౧౭॥

17.The Omniscient God, the Creator and Dissolver of all objects, our Father, pervading all these regions, is ever-present. He sustains the universe. With His blessing, He

grants us riches; and pervades the subtle primordial vast matter, and the world created therefrom.

౧౭.౧౮. కిగ్ంస్విదిత్యస్య భువనపుత్రో విశ్వకర్మా ఋషిః, విశ్వకర్మా దేవతా, భురిగార్షీ పంక్తి శ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తదేవాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౭.౧౮ కిగ్ంస్విదాసీదధిష్ఠానమారమ్భణం కతమత్స్విత్కథాసీత్। యతో భూమిం జనయన్విశ్వకర్మా వి ద్యామౌర్ణోన్మహినా విశ్వచక్షాః ॥౧౮॥

ప.విః- కిమ్, స్విత్, ఆసీత్, అధిష్ఠానమ్, అధిష్ఠానమిత్యధి + స్థానమ్, ఆరమ్భణ మిత్యా + రమ్భణమ్, కతమత్, స్విత్ కథా, ఆసీత్, యతః, భూమిమ్, జనయన్, విశ్వకర్మేతి విశ్వ + కర్మా, వి, ద్యామ్, ఔర్ణోత్, మహినా, విశ్వచక్షా ఇతి విశ్వ + చక్షాః ॥౧౮॥

పదార్థః :-(కిమ్) ప్రశ్నే (స్విత్) వితర్కే (ఆసీత్) (అధిష్ఠానమ్) అధితిష్ఠన్తి యస్మింస్తత్ (ఆరమ్భణమ్) ఆరభతే యస్మాత్తత్ (కతమత్) బహూనాముపాదానానాం మధ్యే కిమితి ప్రశ్నే (స్విత్) (కథా) కేన ప్రకారేణ (ఆసీత్) అస్తి (యతః) (భూమిమ్) (జనయన్) ఉత్పాదయన్ (విశ్వకర్మా) విశ్వాన్యఖిలాని కర్మాణి యస్య పరమేశ్వరస్య సః (వి) వివిధతయా (ద్యామ్) సూర్యాదిలోకమ్ (ఔర్ణోత్) ఊర్ణుత ఆచ్ఛాదయతి (మహినా) స్వస్య మహిమ్నా. అత్ర ఛాన్దసో వర్ణలోప ఇతి మకారలోపః (విశ్వచక్షాః) యో విశ్వం సర్వం జగచ్చష్టే పశ్యతి సః.॥౧౮॥

అన్వయః :-హే విద్వన్నస్య జగతోఽధిష్ఠానం కిం స్విదాసీత్? ఆరమ్భణం కతమత్? కథా స్విదాసీత్? యతో విశ్వకర్మా విశ్వచక్షా జగదీశ్వరో భూమిం ద్యాం చ జనయత్ మహినా వ్యౌర్ణోత్.॥౧౮॥

భావార్థః :- హే జనాః! యుష్మాభిరిదం జగత్ క్వ వసతి? కిమారమ్భణం చాస్య కిమర్థం జాయత? ఇతి ప్రశ్నస్యేదముత్తరమ్:-యో జగదీశ్వరః కార్యాఖ్యం జగదుత్పాద్య స్వవ్యాప్త్యా సర్వమాచ్ఛాద్య సర్వజ్ఞతయా సర్వం పశ్యతి సోఽధిష్ఠానమారమ్భణం చాస్తి. సర్వశక్తిమాన్ రచనాదిసామర్థ్యయుక్తోఽస్తి. జీవేభ్యః పాపపుణ్యఫలదానాయ భోజయితుం సర్వం రచితవానితి వేద్యమ్. .॥౧౮॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఈ విశ్వమునకు (అధిష్ఠానమ్) ఆధారమేది (కిమ్, స్విత్) ఏది ఆశ్చర్య రూపము (ఆసీత్) ఐయున్నది? మరియు (ఆరమ్భణమ్) ఈ కార్యజగద్రచనకు ఆరంభకారణము

(కతమత్) అనేక ఉపాదానములందు ఏది? మరియు నది (కథా) ఏ విధముగ (స్విత్) తర్కముతో గూడి (ఆసీత్) యున్నది? (యతః) దేనిచే (విశ్వకర్మా) సమస్త సత్కర్మలుగలవాడు (విశ్వచక్షాః) సకల విశ్వద్రష్టయగు జగదీశ్వరుడు (భూమిమ్) పృథివి మరియు (ద్యామ్) సూర్యాది లోకములను (జనయన్) ఉత్పన్నమొనర్చుచు (మహినా) తన మహిమచే (వ్యౌర్ణోత్) వివిధ ప్రకారములతో ఆచ్ఛాదిత మొనర్చు చున్నాడు.॥౧౮॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! మీకు ''ఈ జగత్తు ఎక్కడ నసించును? దీని కారణమేమి? ఇది యేల యుత్పన్నమైనది? తెలియునా''? దీని సమాధానమిది:- పరమేశ్వరుడు కార్యజగత్తు నుత్పన్నమొనర్చి తన వ్యాప్తిచే సర్వమును ఆచ్ఛాదనమొనర్చి సర్వజ్ఞత్వముతో సర్వమును గాంచుచుండును. ఆత డీ జగత్తున కాధారము మరియు నిమిత్తకారణమునై యున్నాడు. ఆతడు సర్వశక్తిమంతుడు, సృష్ట్యాదుల సామర్థ్యమును గలిగియున్నాడు. జీవులకు పాపపుణ్యముల ఫలములనిచ్చి అనుభవింపజేయుటకొరకు ఈ సమస్త విశ్వమును రచించినాడని దెలిసికొనవలయును. ॥౧౮॥

18.What is the support of this universe? What is the material cause of the world in the beginning? What was its nature? Whence God, the Doer of myriad deeds, the Seer of all, producing the earth and the heavens, covers them with His mighty power.

౧౬౯. విశ్వత ఇత్యస్య భువనపుత్రో విశ్వకర్మా ఋషిః, విశ్వకర్మా దేవతా భురిగార్షీ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తదేవాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౬౯ విశ్వతశ్చక్షురుత విశ్వతోముఖో విశ్వతోబాహురుత విశ్వతస్పాత్।
సం బాహుభ్యాం ధమతి సంపతత్రైర్ద్యావాభూమీ జనయన్దేవఽ ఏకః ॥౧౯॥

ప.విః- విశ్వతశ్చక్షురితి విశ్వతః + చక్షుః, ఉత, విశ్వతోముఖ ఇతి విశ్వతః + ముఖః, విశ్వతోబాహురితి విశ్వతః + బాహుః, ఉత, విశ్వతస్పాత్, విశ్వతఃఽ పాదితి విశ్వతః + పాత్, సమ్, బాహుభ్యామితి బాహు + భ్యామ్, ధమతి, సమ్, పతత్రైః, ద్యావాభూమీ ఇతి ద్యావాభూమీ, జనయన్, దేవః, ఏకః ॥౧౯॥

పదార్థః :-(విశ్వతశ్చక్షుః) విశ్వతః సర్వస్మిఞ్జగతి చక్షుర్దర్శనం యస్య సః (ఉత) అపి (విశ్వతోముఖః) విశ్వతః సర్వతో ముఖముపదేశనమస్య సః (విశ్వతోబాహుః) సర్వతో బాహుర్బలం వీర్యం వా యస్య సః (ఉత) అపి (విశ్వతస్పాత్) విశ్వతః సర్వత్ర పాత్ గతిర్వ్యాప్తిర్యస్య సః (సమ్) సమ్యక్ (బాహుభ్యామ్) అనన్తాభ్యాం బలవీర్యాభ్యామ్ (ధమతి) ప్రాప్నోతి. ధమతీతి గతికర్మా.. నిఘం... ౨.౧౪. (సమ్) (పతత్రైః) పతనశీలైః పరమాణ్వాదిభిః (ద్యావాభూమీ) సూర్యపృథివీలోకౌ (జనయన్) కార్యరూపేణ ప్రకటయన్ సన్ (దేవః) స్వప్రకాశః (ఏకః) అద్వితీయోఽసహాయః ॥౧౯॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యూయం యో విశ్వతశ్చక్షురుత విశ్వతోముఖో విశ్వతోబాహురుత విశ్వతస్పాదేకో దేవః పతత్రైర్ద్యావాభూమీ సంజనయన్ సన్ బాహుభ్యామ్ సర్వం జగత్సంధమతి తమే వేష్టముపాస్యమభిరక్షకం పరమేశ్వరం జానీత. ॥౧౯॥

భావార్థః :-యత్సూక్ష్మాత్సూక్ష్మో మహతో మహాన్ నిరాకారోఽనన్తసామర్థ్యః సర్వత్రాభివ్యాప్తో దేవోఽద్వితీయః పరమాత్మాస్తి స ఏవాతిసూక్ష్మాత్కారణాత్స్థూలం కార్యం రచయితుం వినాశయితుం వా సమర్థో వర్తతే. య ఏతస్యోపాసనం విహాయాన్యముపాస్తే; కస్తస్మాదన్యో జగతి దుర్భగోఽస్తి?. ॥౧౯॥

పదార్థము :-మానవులారా! మీరు (విశ్వతశ్చక్షుః) విశ్వమంతటినిగాంచు (ఉత) మరియు (విశ్వతోముఖః) అన్నివైపులనుండి ఎల్లరకును ఉపదేశమొనర్చు (విశ్వతోబాహుః) అన్నివిధములుగ అనంత బలపరాక్రమములతో గూడిన (ఉత) మరియు (విశ్వతస్పాత్) సర్వత్ర వ్యాప్తమైయుండువాడు (ఏకః) అద్వితీయుడు, ఇతర సహాయరహితుడు (దేవః) స్వయంప్రకాశస్వరూపుడు (పతత్రైః) క్రియాశీల పరమాణువులు మున్నగు వానిచే (ద్యావాభూమీ) పృథివీ సూర్యలోకములను (సంజనయన్) కార్యరూపమున ప్రకటపరచుచు (బాహుభ్యామ్) అనంత బలపరాక్రమములచే సకలజగత్తుకు (సం, ధమతి) సమ్యక్ప్రాప్తినొందుచుండు యా పరమేశ్వరునే మీ యుపాస్యదైవమని ఎరుగుడు. ॥౧౯॥

భావార్థము :- సూక్ష్మాతిసూక్ష్ముడు, ఉన్నతోన్నతుడు, నిరాకారుడు, అనంత సామర్థ్యముగలవాడు, సర్వత్రా అభివ్యాప్తుడు, ప్రకాశస్వరూపుడు, ఎవడు అద్వితీయపరమాత్మయో ఆతడే అతిసూక్ష్మకారణముచే స్థూలకార్యరూప జగత్తును రచించు, వినాశపరచు సమర్థతగలవాడు. కావున అట్టి పరమేశ్వరుని వదలి ఇతర దైవముల నుపాసించువారిని పామరమూర్ఖులని యనవచ్చును. ॥౧౯॥

19.God keeps an eye on the whole world, preaches morality to humanity, is full of immense stregth, is present every where. The Incomparable. One Effelgent Lord, with mobile atoms, producing the Earth and heaven with His mighty force puts the universe in motion.

౮౭౦.కిగ్స్వి స్విదిత్యస్య భువనపుత్రో విశ్వకర్మా ఋషిః, విశ్వకర్మా దేవతా, స్వరాడార్షీ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తదేవాహ. మఱల నా విషయమే.

౮౭౦ కిగ్గ్ స్విద్వనం క ఉ స వృక్ష ఆస యతో ద్యావాపృథివీ నిష్టతక్షుః।
మనీషిణో మనసా పృచ్ఛతేదు తద్యదధ్యతిష్ఠద్ భువనాని ధారయన్ ॥౨౦॥

ప.వి:- కిమ్, స్విత్, వనమ్, కః, ఉ ఇత్యూ, సః, వృక్షః, ఆస, యతః, ద్యావాపృథివీ ఇతి ద్యావాపృథివీ, నిష్టతక్షుః, నిస్తతక్షురితి నిః + తతక్షుః, మనీషిణః, మనసా, పృచ్ఛత, ఇత్, ఉ ఇత్యూ, తత్, యత్, అధ్యతిష్ఠదిత్యధి + అతిష్ఠత్, భువనాని, ధారయన్. ॥౨౦॥

పదార్థః :- (కిమ్) (స్విత్) (వనమ్) సంభజనీయం కారణవనమ్ (కః) (ఉ) వితర్కే (సః) పరోక్షే (వృక్షః) యో వృశ్చ్యతే ఛిద్యతే స సంసారః (ఆస) అస్తి (యతః) యస్య ప్రకృత్యాఖ్యకారణస్య సకాశాత్ (ద్యావాపృథివీ) విస్తృతౌ సూర్యభూమిలోకౌ (నిష్టతక్షుః) నితరాం తతక్ష. అత్ర వచనవ్యత్యయః (మనీషిణః) మనస ఈషిణో యోగినః (మనసా) విజ్ఞానేన (పృచ్ఛత) (ఇత్) ఏవ (ఉ) ప్రసిద్ధౌ (తత్) సః (యత్) యః (అధ్యతిష్ఠత్) అధిష్ఠాతృత్వేన వర్తతే (భువనాని) భవన్తి భూతాని యేషు తాఁల్లోకాన్ (ధారయన్) వాయువిద్యుత్సూర్యాదినా ధారణం కారయన్. ॥౨౦॥

అన్వయః :- హే మనీషిణః! యూయం మనసా విదుషః ప్రతి కిం స్విద్వనం క ఉ స వృక్ష ఆసీతి పృచ్ఛత యతోః ద్యావాపృథివీ కో నిష్టతక్షుః । యద్యో భువనాని ధారయన్నధ్యతిష్ఠత్ తదిదు బ్రహ్మ విజానీతేత్యుత్తరమ్. ॥౨౦॥

భావార్థః :- అత్ర పాదత్రయేణ ప్రశ్నః పాదైకేనోత్తరమ్ । వృక్షశబ్దేన కార్యం వనశబ్దేన కారణం చోచ్యతే యథా సర్వవస్తూని పృథివీ పృథివీం సూర్యః సూర్యం విద్యుద్విద్యుతం వాయుశ్చ ధరతి తథైవైతాన్ జగదీశ్వరో దధాతి. ॥౨౦॥

పదార్థము :- ప్రశ్న ౧:- (మనీషిణః) మనస్సును నిగ్రహపరచుకొను యోగులారా! మీరు (మనసా) విజ్ఞానముతోగూడ విద్వాంసులయెడ (కిం, స్విత్) ఏది (వనమ్) సేవించదగిన కారణరూపవనము? ప్రశ్న ౨:- మరియు (కః) ఎయ్యది (ఉ) వితర్కముతో (సః) అది (వృక్షః) ఛిద్యమానము, అనిత్యము, కార్యరూప ప్రపంచము (కః) ఏది? ప్ర 3:- ఇట్లు (పృచ్ఛత) ప్రశ్నించుడు (యతః) దేనినుండి (ద్యావాపృథివీ) విస్తారయుక్తమగు సూర్యుడు మరియు పృథివి మున్నగులోకములను ఎవడు (నిష్టతక్షుః) భిన్నభిన్నముగా జేసినాడు? ఉత్తరము:- (యత్) ఎవడు (భువనాని) ప్రాణులు నివసించు స్థానమగు లోకలోకాంతరములను (ధారయన్) వాయువు, విద్యుత్తు, సూర్యాదులచే ధారణమొనర్పజేయుచు (అధ్యతిష్ఠత్) అధిష్ఠాతయో (తత్, ఇత్) అట్టి (ఉ) ప్రసిద్ధుడగు పరబ్రహ్మనే ఈ సర్వమునకు కర్తయని ఎరుగుడు. ॥౨౦॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రముయొక్క మూడు పాదములచే ప్రశ్న మరియు చివరి పాదమునందు ఉత్తరము గలదు. వృక్షశబ్దముచే కార్యము, వనశబ్దముచే కారణమును గ్రహించబడుచున్నది. సమస్త పదార్థములను పృథివి, పృథివిని సూర్యుడు, సూర్యుని విద్యుత్తు మరియు విద్యుత్తును వాయువు ధారణమొనర్చుచున్నవి. అదేవిధముగా ఈ సమస్తమును (అన్నిటిని) పరమేశ్వరుడు ధారణమొనర్చుచున్నాడు. ॥20॥

20.Let the Yogis with mind under control, intellignetly question the learned. What was the adorable cause, what the transitory resultant univers? Who created separately the heaven and Earth and how? Know God the Creator of the universe, Who sustaining all regions where human beings dwell, reigns supreme over them.

౮౭౧. యా త ఇత్యస్య భువనపుత్రో విశ్వకర్మా ఋషిః, విశ్వకర్మా దేవతా, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మళ్ళీ అదే విషయమే

౮౭౧ యా తే ధామాని పరమాణి యాఽవమా యా మధ్యమా విశ్వకర్మన్నుతేమా।
శిక్షా సఖిభ్యో హవిషి స్వధావః స్వయం యజస్వ తన్వం వృధానః ॥21॥

ప.విః-యా, తే, ధామాని, పరమాణి, యా, అవమా, యా, మధ్యమా, విశ్వకర్మన్నితి విశ్వ + కర్మన్, ఉత, ఇమా, శిక్ష, సఖిభ్య, ఇతి సఖి + భ్యః, హవిషి, స్వధావ ఇతి స్వధా + వః, స్వయమ్, యజస్వ, తన్వమ్, వృధానః ॥21॥

పదార్థః :-(యా) యాని అత్ర శేర్లుక్ (తే) తవ పరమాత్మనః (ధామాని) దధతి పదార్థాన్ యేషు యైర్వా తాని జన్మస్థాననామాని (పరమాణి) ఉత్తమాని (యా) యాని (అవమా) కనిష్ఠాని (యా) యాని (మధ్యమా) మధ్యమాని మధ్యస్థాని (విశ్వకర్మన్) సమగ్రోత్తమకర్మకారిన్ (ఉత) (ఇమా) ఇమాని (శిక్ష) శుభగుణానుపదిశ అత్ర ద్వ్యచోతస్తిఙ ఇతి దీర్ఘః (సఖిభ్యః) మిత్రేభ్యః (హవిషి) దాతుమాదాతు మర్హే వ్యవహారే (స్వధావః) బహ్వన్నయుక్త (స్వయమ్) ఆజ్ఞాపాలకేభ్యః (యజస్వ) సంగచ్ఛస్వ (తన్వమ్) శరీరమ్ (వృధానః) వృద్ధం కుర్వన్. ॥ 21 ॥

అన్వయః :-హే స్వధావో విశ్వకర్మన్ జగదీశ్వర! తే సృష్టౌ యా పరమాణి యాఽవమా యా మధ్యమా ధామాని సన్తి తానీమా హవిషి స్వయం యజస్వ ఉతాప్యస్మాకం తన్వం వృధానోఽస్మభ్యం సఖిభ్యః శిక్ష. ॥21॥

భావార్థః :- యథేహేశ్వరేణ నికృష్టమధ్యమోత్తమాని వస్తూని స్థానాని చ రచితాని తథైవ సభాపత్యాదిభి స్త్రీవిధాని స్థానాని రచయిత్వా వస్తూని ప్రాప్య బ్రహ్మచర్యేణ శరీరబలం వర్ధయిత్వా మిత్రాణి సుశిక్ష్యైశ్వర్యయుక్తైర్భవితవ్యమ్. ॥౨౧॥

పదార్థము :-(స్వధావః) అధికాన్నముగల (విశ్వకర్మన్) సకలశ్రేష్ఠకర్మలొనర్చు జగదీశ్వరా! (తే) నీ సృష్టియందు (యా) ఏ (పరమాణి) ఉత్తమ (యా) ఏ (అవమా) నికృష్ట (యా) ఎట్టి (మధ్యమా) మధ్యశ్రేణికి చెందినవానికి (ధామాని) సమస్త పదార్థములకు ఆధారభూతమగు జన్మస్థానము మరియు నామములు గలవో (ఇమా) ఈ యన్నిటిని (హవిషి) ఇచ్చిపుచ్చుకొను వ్యవహారములందు (స్వయమ్) స్వయముగ (యజస్వ) సంగతపరచుము (ఉత) మరియు మాయొక్క (తన్వమ్) శరీరమును (వృధానః) ఉన్నతపరచుచు (సఖిభ్యః) నీయొక్క ఆజ్ఞాపాలకులవు, మిత్రులవును నగు మాకొరకు (శిక్ష) శుభగుణములగూర్చి ఉపదేశించుము. ॥౨౧॥

భావార్థము :- ఈ విశ్వమునందు పరమేశ్వరు డెట్లు నికృష్ట, మధ్యమ, ఉత్తమ వస్తువులను, స్థానములను రచించినాడో, అట్లే సభాపతి మున్నగువారు మూడు విధములగు స్థానముల నేర్పరచి వస్తువులను పొంది, బ్రహ్మచర్యముచే శారీరకశక్తులను పెంపొందించుకొని, మిత్రులకు ఉత్తమశిక్షణలిచ్చి ఐశ్వర్యవంతులు గాదగును. ॥౨౧॥

21. O God, the Lord of food grains, and Doer of noble deeds, whatever high, low, and medium sized places there are in Thy universe, Thou Thyself providest them with food. Developing our body, give us Thy devoted friends, good instuctions!.

౮౭౨. విశ్వకర్మన్నిత్యస్య భువనపుత్రో విశ్వకర్మా ఋషిః, విశ్వకర్మా దేవతా, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౮౭౨ విశ్వకర్మన్ హవిషా వావృధానః స్వయం యజస్వ పృథివీముత ద్యామ్।
ముహ్యన్త్వన్యేఽ అభితః సపత్నాఽ ఇహాస్మాకం మఘవా సూరిరస్తు ॥౨౨॥

ప.విః- విశ్వకర్మన్నితి విశ్వ + కర్మన్, హవిషా, వావృధానః, వావృధాన ఇతి వావృధానః, స్వయమ్, యజస్వ, పృథివీమ్, ఉత, ద్యామ్, ముహ్యన్తు, అన్యే, అభితః, సపత్నా ఇతి స + పత్నాః, ఇహ, అస్మాకమ్, మఘవేతి, మఘ + వా, సూరిః, అస్తు. ॥౨౨॥

పదార్థః :-(విశ్వకర్మన్) అఖిలోత్తమకర్మకారిన్ (హవిషా) హవనేనోత్తమగుణాదానేన (వావృధానః) వర్ధమానః సన్ (స్వయమ్) (యజస్వ) సంగతం కురు (పృథివీమ్) (ఉత) అపి (ద్యామ్) సూర్యాదిలోకమ్ (ముహ్యన్తు) (అన్యే) (అభితః) సర్వతః (సపత్నాః) శత్రవః (ఇహ) (అస్మాకమ్) (మఘవా) పూజితధనయుక్తః (సూరిః) విద్వాన్ (అస్తు). ॥౨౨॥

అన్వయః :-హే విశ్వకర్మన్ హవిషా వావృధానః సన్ యథేశ్వరః పృథివీముత ద్యాం సంగమయతి తథా త్వం స్వయం యజస్వేహ మఘవా సూరిరస్తు యతోऽస్మాకమన్యే సపత్నా అభితో ముహ్యన్తు. ॥౨౨॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే మనుష్యా ఈశ్వరేణ యస్మై ప్రయోజనాయ యద్ వస్తు రచితం తత్తథా విజ్ఞాయోపకుర్వన్తి తేషాం దారిద్ర్యాలస్యాదిదోషక్షయాచ్ఛత్రవః ప్రలీయన్తే తే స్వయం చ విద్వాంసో జాయన్తే. ॥ ౨౨ ॥

పదార్థము :-(విశ్వకర్మన్) సంపూర్ణ ఉత్తమ కర్మలొనర్చు సభాపతీ! (హవిషా) ఉత్తమగుణగ్రహణముచే (వావృధానః) ఉన్నతిని పొందుచు ఈశ్వరుడెట్లు (పృథివీమ్) భూమి (ఉత) మరియు (ద్యామ్) సూర్యాదిలోకముల సంగతపరచునో అట్లే నీవు (స్వయమ్) స్వయముగనే (యజస్వ) సర్వులను కలిసికొనుచుండుము (ఇహ) ఈ ప్రపంచమునందు (మఘవా) ప్రశంసిత ధనాఢ్యుడవు (సూరిః) విద్వాంసుడవు (అస్తు) అగుము. ఇందువల్ల (అస్మాకమ్) మాయొక్క (అన్యే) ఇతర (సపత్నాః) శత్రువులు (అభితః) అన్నివైపులనుండి (ముహ్యన్తు) మోహమందు పడిపోవుదురుగాక!.॥౨౨॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. పరమేశ్వరుడు ఏ ప్రయోజనముకొరకు ఏ పదార్థములను రచించెనో వాని నదేవిధముగ దెలిసికొని ఉపకారమును పొందు మనుష్యుడు దారిద్ర్యము, సోమరితనము మున్నగు దోషములు దొలగిపోవుటచే శత్రుభయంకరుడై స్వయం విద్వాంసుడగుచున్నాడు. ॥౨౨॥

22.O noble King, just as God, the embodiment of virtues, through His grandeur, conects the earth and the sun, so shoulds thou associate with all. Let the venerable rich learned person throw all our foes into confusion.

౮౭౩.వాచస్పతి మిత్యస్య భువనపుత్రో విశ్వకర్మా ఋషిః,విశ్వకర్మా దేవతా, భురిగార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

కిం భూతో జనో రాజ్యాధికారే నియోజ్య ఇత్యాహ.

ఎట్టివాడు రాజ్యాధి కారమునందు నియుక్తుడు కావలయును?

౮౭౩ వాచస్పతిం విశ్వకర్మాణమూతయే మనోజువం వాజేऽ అద్యా హువేమ।
స నో విశ్వాని హవనాని జోషద్విశ్వశమ్భూరవసే సాధుకర్మా ॥౨౩॥

ప. వి:-వాచః, పతిమ్, విశ్వకర్మాణమితి విశ్వ+కర్మాణమ్, ఊతయే, మనోజవమితి మనః + జవమ్, వాజే, అద్య, హువేమ, సః, నః, విశ్వాని, హవనాని, జోషత్, విశ్వశమ్భూరితి విశ్వ + శమ్భూః, అవసే, సాధుకర్మేతి సాధు + కర్మా.॥౨౩॥

పదార్థః :-(వాచస్పతిమ్) వాచో వేదవాణ్యాః పాలకమ్ (విశ్వకర్మాణమ్) అఖిలేషు కర్మసు కుశలమ్ (ఊతయే) రక్షణాద్యాయ (మనోజవమ్) మనోవద్వేగవన్తమ్ (వాజే) సంగ్రామాదౌ కర్మణి (అద్య) అస్మిన్ దినే. అత్ర సంహితాయామితి దీర్ఘః (హువేమ) స్వీకుర్యామ (సః) (నః) అస్మాకమ్ (విశ్వాని) సర్వాణి (హవనాని) గ్రాహ్యాణి కర్మాణి (జోషత్) జుషతామ్. అత్ర వ్యత్యయేన పరస్మైపదమ్ (విశ్వశమ్భూః) విశ్వస్మై శం సుఖం భావుకః (అవసే) రక్షణాద్యాయ (సాధుకర్మా) ధర్మకర్మానుష్ఠాతా.॥౨౩॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః వయమూతయే యం వాచస్పతిం మనోజవం విశ్వకర్మాణం మహాత్మానం వాజే హువేమ స విశ్వశమ్భూః సాధుకర్మా నోఽవ సేఽద్య విశ్వాని హవనాని జోషజ్జుషతామ్. ॥౨౩॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్యేన బ్రహ్మచర్యేణాఖిలా విద్యాధీతా యో ధార్మికోఽనలసో భూత్వా పక్షపాతం విహాయోత్తమాని కర్మాణి సేవతే పూర్ణశరీరాత్మబలః స సర్వస్యాః ప్రజాయా రక్షణే సర్వాధిపతీ రాజా విధేయః.॥౨౩॥

పదార్థము :-మానవులారా! మేము (ఊతయే) రక్షణ మున్నగువానికొరకు ఏ (వాచస్పతిమ్) వేదవాణి సంరక్షకుడు (మనోజవమ్) మనస్సువంటి వేగవంతుడు (విశ్వకర్మాణమ్) సకల కర్మలందు కుశలుడగు మహాత్ముని (వాజే) సంగ్రామాది కర్మలందు (హువేమ) పిలుతుమో (సః) అట్టి (విశ్వశమ్భూః) సర్వమునకు సుఖప్రాపకుడు (సాధుకర్మా) ధర్మయుక్తకర్మల నాచరించు విద్వాంసుడు (నః) మా (అవసే) రక్షణాదులకై (అద్య) నేడే (విశ్వాని) సమస్త (హవనాని) ఆచరించదగిన కర్మలను (జోషత్) సేవించుగాక!॥౨౩॥

భావార్థము :- బ్రహ్మచర్యనియమములతో సకలవిద్యలను గ్రహించిన ధర్మాత్ముడు సోమరితనము, పక్షపాతములను వదలి ఉత్తమ కర్మల నాచరించుచు, శరీరాత్మల బలమునందు సంపూర్ణుడగు వీరునిమాత్రమే ప్రజారక్షాధిపతిగ ప్రజలు నియమించవలెను. ॥౨౩॥

23.Let us invoke for our protection in battle, the high souled individual, who is the preserver of the vedas, swift like mind, and expert in all deeds. May he, the giver of comfort to all, the doer of virtuous deeds, for our safety, approve of our invocations.

౧౨౪. విశ్వకర్మన్నిత్యస్య భువనపుత్రో విశ్వకర్మా ఋషిః, విశ్వకర్మా దేవతా, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

మనుష్యైః కీదృశో రాజా మన్తవ్య ఇత్యాహ. మానవు లెటువంటి వానిని రాజుగ భావించవలయును?

౮౭౪ విశ్వకర్మన్ హవిషా వర్ధనేన త్రాతారమిన్ద్రమకృణోరవధ్యమ్। తస్మై
విశః సమనమన్త పూర్వీరయముగ్రో విహవ్యో యథాఽసత్ ॥౫౪॥

ప.వి:-విశ్వకర్మన్నితి విశ్వ + కర్మన్, హవిషా, వర్ధనేన, త్రాతారమ్, ఇన్ద్రమ్, అకృణోః, అవధ్యమ్, తస్మై, విశః, సమ్, అనమన్త, పూర్వీః, అయమ్, ఉగ్రః, విహవ్య ఇతి వి + హవ్యః, యథా, అసత్. ॥౫౪॥

పదార్థః :-(విశ్వకర్మన్) అఖిలశుభకర్మసేవిన్ (హవిషా) ఆదాతవ్యేన (వర్ధనేన) (త్రాతారమ్) రక్షకమ్ (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యవన్తం పురుషమ్ (అకృణోః) కురు (అవధ్యమ్) హన్తుమయోగ్యమ్ (తస్మై) (విశః) ప్రజాః (సమ్) ఏకీభావే (అనమన్త) నమన్తు (పూర్వీః) పూర్వైర్న్యాయాధీశైః ప్రాపితాః (అయమ్) (ఉగ్రః) హింసనే తీవ్రః (విహవ్యః) వివిధైః సాధనైరాదాతుమ్యర్హః (యథా) (అసత్) భవేత్.॥౫౪॥

అన్వయః :-హే విశ్వకర్మన్ సర్వసభేశ! త్వం హవిషా వర్ధనేన యమవధ్యం త్రాతారమింద్రం రాజకార్యే సమ్మతిప్రదం మంత్రిణమకృణోస్తస్మై పూర్వీర్విశః సమనమన్త యథాఽయముగ్రో విహవ్యోఽసత్ తథా విధేహి. ॥౫౪॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. సర్వసభాధిష్ఠాత్రా సహితాః సభాసదస్తస్మై రాజ్యాధికారం దద్యుః యః పక్షపాతీ న స్యాత్ పితృవత్ ప్రజా న పాలయేయుస్తే ప్రజాభిర్నో మన్తవ్యా యే చ పుత్రమివ న్యాయేన ప్రజా పాలయేయుస్తదనుకూలాస్సతతం స్యుః. ॥౫౪॥

పదార్థము :-(విశ్వకర్మన్) సకలశుభకర్మలసేవించు, సమస్త సభల కధిపతివగు నో రాజా! నీవు (హవిషా) గ్రహణమొనర్చదగిన (వర్ధనేన) వృద్ధితో ఎట్టి (అవధ్యమ్) చంపదగని (త్రాతారమ్) రక్షకుడు (ఇన్ద్రమ్) ఉత్తమ సంపత్తిగల రాచకార్యములందు సమ్మతి దాతయగువానిని మంత్రిగ (అకృణోః) నియమించుము (తస్మై) అందుకొరకై (పూర్వీః) పూర్వపు న్యాయాధీశులు ప్రాప్తింపజేసిన (విశః) ప్రజలను (సమనమన్త) పూర్తిగ నమ్రులుగనొనర్చుము (యథా) ఎట్లు (అయమ్) ఈ మంత్రి (ఉగ్రః) సంహరించుటలో ఉగ్రుడో (విహవ్యః) వివిధరకముల సాధనలచే స్వీకరించదగినవాడు (అసత్) అగునో అట్లే యొనర్చుడు. ॥౫౪॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. సభాధ్యక్షునితోగూడ సభాసదులెల్లరును పక్షపాతరహితుని మాత్రమే రాజ్యాధికారిగ స్వీకరించవలెను. ప్రజలను బిడ్డలకువలె రక్షణయొనర్చనివానిని ప్రజలు వ్యతిరేకించవలెను. ప్రజలను తన సంతానమువలె న్యాయముగ రక్షణనొనర్చువానికి ప్రజలు నిరంతరము అనుకూలముగ నుండవలెను. ॥౫౪॥

24.O King, the lover o noble actions, the head of all Assemblies, select him as thy minister for advice in state affairs, who is highly serviceable, dignified, unworthy of harm, protector, and wealthy. Let the good subjects bow unto him; so that his minister be quick to hurt, and fit to be respected in various ways!.

౨౭౫.చక్షుష ఇత్యస్య భువనపుత్రో విశ్వకర్మా ఋషిః, విశ్వకర్మా దేవతా, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౨౭౫ చక్షుషః పితా మనసా హి ధీరో ఘృతమేనేఽ అజనన్నమ్నమానే ।

యదేదన్తాఽ అదదృహన్త పూర్వఽ ఆదిద్

ద్యావాపృథివీ అప్రథేతామ్ ॥౨౫॥

ప.విః- చక్షుషః, పితా, మనసా, హి, ధీరః, ఘృతమ్, ఏన ఇత్యేనే, అజనత్, నమ్నమానే ఇతి నమ్నమానే, యదా, ఇత్ అన్తాః, అదదృహన్త, పూర్వే, ఆత్, ఇత్, ద్యావాపృథివీ, అప్రథేతామ్. ॥౨౫॥

పదార్థః :-(చక్షుషః) న్యాయదర్శకస్య (పితా) పాలకః (మనసా) యోగాభ్యాసేన శాన్తాన్తఃకరణేన (హి) ఖలు (ధీరః) ధైర్యవాన్ (ఘృతమ్) ఆజ్యమ్ (ఏనే) రాజప్రజాదలే (అజనత్) ప్రకటయేత్ (నమ్నమానే) యే నమ్న ఇవాచరతస్తే. అత్రాచారే క్విప్వ్యత్యయేనాత్మనేపదమ్ (యదా) (ఇత్) ఏవ (అన్తాః) అన్తావయవాః (అదదృహన్త) వర్ధేరన్. అత్ర దృంహ ధాతోర్లటి ఝాదేశే కృతే శపః శ్లుస్తతో ద్విత్వమ్. (పూర్వే) ప్రథమతో వర్తమానే (ఆత్) అనన్తరమ్ (ఇత్) (ద్యావాపృథివీ) ప్రకాశభూమీ ఇవ సంగతే (అప్రథేతామ్) ప్రఖ్యాతే భవేతామ్. ॥౨౫॥

అన్వయః :- హే ప్రజాజనాః! భవన్తో యశ్చక్షుషః పితా మనసా హి ధీరో ఘృతమజనత్ తమధికృత్య ఏనే నమ్నమానే పూర్వే ద్యావాపృథివీ అప్రథేతామివ యదేదన్తా ఇవాదదృహన్త తథాఽఽదిత్స్థిరరాజ్యా భవేయుః ॥౨౫॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యదా మనుష్యా రాజప్రజావ్యవహార ఏకసమ్మతయో భూత్వా సదైవ ప్రయతేరంస్తదా సూర్యపృథివీవత్స్థిరసుఖా భవేయుః. ॥౨౫॥

పదార్థము :- ఓ ప్రజలారా! మీ రెట్టి (చక్షుషః) న్యాయమును జూపు ఉపదేశకుని (పితా) రక్షకుడు (మనసా) యోగాభ్యాసముచే శాంతమగు అంతఃకరణము గలవానిని (హి) నిశ్చయముగా (ధీరః) ధైర్యశాలియైనవానిని (ఘృతమ్) నేతిని (అజనత్) ప్రకటపరచునో, వానికే అధికారము నిచ్చి (ఏన) రాజు, ప్రజాదళములు (నమ్నమానే) నమ్రతగలవాని వలె ఆచరించుచు (పూర్వే) పూర్వమునుండియున్న (ద్యావాపృథివీ) ఆకాశము, పృథివివలె కలిసియుండి (అప్రథేతామ్) ప్రఖ్యాతమైనట్లు (ఇత్) మాత్రము (యదా) ఎప్పుడు (అన్తాః) అంత్యావయవములవలె (అదదృహన్త) వృద్ధినొందవలెను. అప్పుడే (ఆత్) ఆ పిదప (ఇత్) మాత్రమే స్థిరరాజ్యముగలవాడగును. ॥౨౫॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మనుష్యులు రాజు మరియు ప్రజల వ్యవహారములందు ఏకమనుస్కులై సదా ప్రయత్నమొనర్చునప్పుడే పృథివీ సూర్యులవలె స్థిర సుఖముల ననుభవించువా రగుదురు. ॥౨౫॥

25.Ye people, when you elect as your ruler the man, who is the guardian of the lovers of justice; has a patient mind peaceful through austerity, grants us dainties, and makes the offcials and the subjects respect each other, and live together like the ancient far extended Heaven and Earth, and make progress working unitedly like feet the lowest portion of the body, then alone is the government stabilised!.

౧౭౬. విశ్వకర్మేత్యస్య భువనపుత్రో విశ్వకర్మా ఋషిః, విశ్వకర్మా దేవతా, భురిగార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ పరమేశ్వరః కీదృశోఽస్తీత్యుపదిశ్యతే. పరమేశ్వరు డెట్టి వాడు?

౧౭౬ విశ్వకర్మా విమనాఽ ఆద్విహాయా ధాతా విధాతా పరమోత సన్దృక్।
తేషామిష్టాని సమిషా మదన్తి యత్రా సప్తఋషీన్ పరఽ ఏకమాహుః॥౨౬॥

ప.వి:- విశ్వకర్మేతి విశ్వ + కర్మా, విమనా ఇతి వి + మనాః, ఆత్, విహాయా ఇతి వి + హాయాః, ధాతా, విధాతేతి వి + ధాతా, పరమా, ఉత, సన్దృగితి సమ్ + దృక్, తేషామ్, ఇష్టాని, సమ్, ఇషా, మదన్తి, యత్ర, సప్తఋషీనితి సప్త + ఋషీన్, పరః, ఏకమ్, ఆహుః ॥౨౬॥

పదార్థః :-(విశ్వకర్మా) విశ్వం సర్వం జగత్ కర్మ క్రియమాణం యస్య సః (విమనాః) వివిధం మనో విజ్ఞానం యస్య సః (ఆత్) ఆనన్తర్యే (విహాయాః) వివిధేషు పదార్థేషు వ్యాప్తః అత్రోహాఙ్ గతావిత్యస్మాదసున్ ణిత్కార్యం చ (ధాతా) ధర్తా పోషకో వా (విధాతా) నిర్మాతా (పరమా) పరమాణి

శ్రేష్ఠాని (ఉత) అపి (స్వర్దృక్) యా సమ్యక్ పశ్యతి (తేషామ్) (ఇష్టాని) సుఖసాధకాని కర్మాణి (సమ్) (ఇషా) ఇచ్ఛయా (మదన్తి) హర్షన్తి (యత్ర) అత్ర బుచి తునుఘేతి దీర్ఘః (సప్తఋషీన్) సప్తప్రాణాదీన్ ప్రాణాదయః పఞ్చ సూత్రాత్మా ధనఞ్జయ శ్చేతి (పరః) సర్వోత్తమః (ఏకమ్) అద్వితీయమ్ (ఆహుః) కథయన్తి. ॥౨౬॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! విశ్వకర్మా యో విమనా విహాయా ధాతా విధాతా సంద్రుక్ పరో౽స్తి యమేక మాహురాద్ యత్ర సప్తఋషీన్ప్రాప్యైషా జీవాః సంమదన్త్యుత యస్తేషాం పరమేష్ఠాని సాధ్నోతి తం పరమేశ్వరం యూయముపాధ్వమ్. ॥౨౬॥

భావార్థః :- మనుష్యైః సర్వస్య జగతః స్రష్టా ధర్తా పాలకో నాశకో౽ద్వితీయః పరమేశ్వర ఏవేష్టసాధనాయో పాసనీయః. ॥౨౬॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (విశ్వకర్మా) సకల విశ్వమును సృష్టించు కర్మవంతుడు (విమనాః) అనేక విధములగు విజ్ఞానముగలవాడు (విహాయః) అనేక విధములగు [సమస్త] పదార్థములందు వ్యాపకుడు (ధాతా) సర్వమును ధారణ, పోషణము నొనర్చువాడు (విధాతా) సృష్టించువాడు (సంద్రుక్) చక్కగా సర్వమును గాంచువాడు (పరః) సర్వోత్తముడు (ఏకమ్) అద్వితీయుడు (ఆహుః) చెప్పుకొనదగిన వర్ణనయందు ఇతరులు సరితూగని ఏకమాత్రుడు (ఆత్) మరియు (యత్ర) ఎవని యందు (సప్తఋషీన్) పంచప్రాణములు, సూత్రాత్మా ధనంజయ మను నీ ఏడింటిని పొంది (ఇషా) ఇచ్ఛతో జీవులు (సం, మదన్తి) ఉత్తమరీతిలో ఆనందమును పొంది (ఉత) మరియు (ఉత) ఆ జీవుల (పరమా) ఉత్తమ (ఇష్టాని) సుఖసాధన కర్మలను సిద్ధింప జేయునట్టి ఆ పరమేశ్వరుని మీరు ఉపాసించుడు. ॥౨౬॥

భావార్థము :- ఈ విశ్వమునంతయు సృష్టించి, ధరించి, పాలించి, వినాశమొందించు ఒక్కడే, అద్వితీయ అసహాయకుడగు ఆ పరమేశ్వరుడు. ఆతనినే మానవులు ఉపాసించి ఇష్టకామ్యార్థములను సిద్ధింపజేసికొని ఆనందించవలయును. ॥౨౬॥

26.God is the Creator of the whole universe, full of knowledge, Ubiquitious, Sustainer, Maker, Seer, and Foremost of all. He is known as the Incomparable One. In Him the souls controlling the seven rishis live in enjoyment according to their desire. He fulfils their lofty ambitions.

౧౭౭౭. యో న ఇత్యస్య భువనపుత్రో విశ్వకర్మర్షిః, విశ్వకర్మా దేవతా, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౭౭౭ యో నః పితా జనితా యో విధాతా ధామాని వేద భువనాని విశ్వా। యో దేవానాన్నామధా౽ ఏక౽ ఏవ తꣳసమ్ప్రశ్నమ్భువనా యన్త్యన్యా ॥౨౭॥

ప.విః- యః, నః, పితా, జనితా, యః, విధాతేతి, వి + ధాతా, ధామాని, వేద, భువనాని, విశ్వా, యః, దేవానామ్, నామధా ఇతి, నామ + ధాః, ఏకః, ఏవ, తమ్, సమ్ప్రశ్నమితి సమ్ + ప్రశ్నమ్, భువనా, యన్తి, అన్యా.॥౨౭॥

పదార్థః:-(యః) (నః) అస్మాకమ్ (పితా) పాలకః (జనితా) సర్వేషాం పదార్థానాం ప్రాదుర్భావయితా (యః) (విధాతా) కర్మానుసారేణ ఫలప్రదాతా జగన్నిర్మాతా (ధామాని) జన్మస్థాననామాని (వేద) జానాతి (భువనాని) సర్వపదార్థాధికరణాని (విశ్వా) సర్వాణి (యః) (దేవానామ్) విదుషాం పృథివ్యాదీనాం వా (నామధాః) యః స్వవిద్యయా నామాని దధాతి (ఏకః) అద్వితీయోఽసహాయః (ఏవ) (తమ్) (సమ్ప్రశ్నమ్) సమ్యక్ పృచ్ఛతి యస్మిన్ స్తమ్ (భువనా) లోకస్థపదార్థాన్ (యన్తి) ప్రాప్నువన్తి గచ్ఛన్తి వా (అన్యా) అన్యాని భువనస్థాని. ॥౨౭॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యో నః పితా జనితా, యో విధాతా విశ్వా భువనాని ధామాని వేద, యో దేవానాం నామధా ఏక ఏవాస్తి, యమన్యా భువనా యన్తి సమ్ప్రశ్నం తం యూయం జానీత.॥౨౭॥

భావార్థః :- యః సర్వస్య విశ్వస్య పితృవత్ పాలకః సర్వజ్ఞోఽద్వితీయః పరమేశ్వరో వర్తతే తస్య తత్ సృష్టేశ్చ విజ్ఞానేనైవ సర్వే మనుష్యాః పరస్పరం మిలిత్వా ప్రశ్నోత్తరాణి కుర్వన్తు.॥౨౭॥

పదార్థము :- మానవులారా! (యః) ఎవడు (నః) మనకు (పితా) పాలకుడో (జనితా) సకలపదార్థముల నుత్పన్న మొనర్చువాడో (యః) ఎవడు (విధాతా) కర్మల ననుసరించి ఫలమునిచ్చు మరియు జగన్నిర్మాణ మొనర్చువాడో (విశ్వ) సమస్త (భువనాని) లోకముల మరియు (ధామాని) జన్మ, స్థాన, నామములను (వేద) ఎరుగునో (యః) ఎవడు (దేవానామ్) విద్వాంసుల, పృథివ్యాది పదార్థముల (నామధాః) తన జ్ఞానముతో నామము నుంచునో అట్టి (ఏకః) ఒక్కడే, అనగా ఇతరసహాయములేకయే (ఏవ) మాత్రము వానిని (అన్యా) మరియు (భువనా) లోకమునందలిపదార్థములు (యన్తి) పొందుచున్నవియో (సంప్రశ్నమ్) ఎవని విషయము చక్కగా దెలిసికొనదగినదో (తమ్) అట్టి వానిని మీరు తెలిసికొనుడు.॥౨౭॥

భావార్థము :- సమస్త విశ్వమును పాలించు మరియు సమస్తము నెరుగునట్టి ఒక్కడేయగు నా పరమేశ్వరుడు తండ్రివలె పాలకుడైయున్నాడు. ఆతని మరియు నాతని సృష్టివిజ్ఞానమును సకలమానవులెరిగి పరస్పర ప్రశ్నోత్తరములచే దృఢపరచుకొనవలెను.॥౨౭॥

27.God is the Father, Who made us. Who rewards our acts, and creates the universe. Who knoweth all worlds and all things existing. He is the name-giver of all the forces of nature. He is One. Him do all created beings seek for infromation.

౧౭౮. తఽ ఆయజన్త ఇత్యస్య భువనపుత్రో విశ్వకర్మా ఋషిః, విశ్వకర్మా దేవతా, భురిగార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమునే చెప్పెను.

౧౭౮ తఽ ఆయజన్త ద్రవిణꣳ సమస్మాఽ ఋషయః పూర్వే జరితారో న భూనా। అసూర్తే సూర్తే రజసి నిషత్తే యే భూతాని సమకృణ్వన్నిమాని ॥౨౮॥

ప.వి:- తే, ఆ, అయజన్త, ద్రవిణమ్, సమ్, అస్మై, ఋషయః, పూర్వే, జరితారః, న, భూనా, అసూర్తే, సూర్తే, రజసి, నిషత్తే, నిసత్త ఇతి ని + సత్తే, యే, భూతాని, సమకృణ్వన్నితి సమ్ + అకృణ్వన్, ఇమాని. ॥౨౮॥

పదార్థః :- (తే) (ఆ) (అయజన్త) సంగచ్ఛేరన్ (ద్రవిణమ్) శ్రియమ్ (సమ్) (అస్మై) అస్యేశ్వరస్యాజ్ఞాపాలనాయ (ఋషయః) వేదవేత్తారః (పూర్వే) పూర్ణవిద్యయా సర్వస్య పోషకాః (జరితారః) స్తావకాః (న) ఇవ (భూనా) భూమనా అత్ర పృషోదరాదిత్వాన్మకారలోపః (అసూర్తే) అప్రాప్తే పరోక్షే, అత్ర సృధాతోః క్తాన్తం నిపాతనమ్. నసత్తనిషత్తేత్యనేన నిపాత్యతే. అ. ౮.౨.౬.౧ (సూర్తే) ప్రాప్తే ప్రత్యక్షే (రజసి) లోకే (నిషత్తే) స్థితే స్థాపితే వా (యే) (భూతాని) (సమకృణ్వన్) సమ్యక్ శిక్షితాన్ కుర్యుః (ఇమాని) ప్రత్యక్షవిషయాణి. ॥౨౮॥

అన్వయః :- యే పూర్వే జరితారో న ఋషయో భూనాఽసూర్తే సూర్తే నిషత్తే రజసీమాని భూతాని సాక్షాత్సమకృణ్వన్ తేఽస్మై ద్రవిణం సమాయజన్త. ॥౨౮॥

భావార్థః :- అత్రోపమాలంకారః. యథా విద్వాంసోఽత్ర జగతి పరేశాజ్ఞాపాలనాయ సృష్ట్యనుక్రమేణ తత్త్వం జానన్తి తథైవాన్య ఆచరన్తు. యథా ధార్మికా ధర్మాచరణేన ధనముపార్జన్తి తథైవ సర్వ ఉపార్జన్తు. ॥౨౮॥

పదార్థము :- (యే) ఎవరు (పూర్వే) పూర్ణవిద్యచే ఎల్లరను పుష్టిపరచు (జరితారః) స్తుతియొనర్చువారి (న) వలె (ఋషయః) వేదార్థమునెరిగిన వారు (భూనా) అధికముగా (అసూర్తే) పరోక్షము, అనగా ప్రాప్తముగాని (సూర్తే) ప్రత్యక్ష అనగా ప్రాప్తించిన (నిషత్తే) స్థిరముగ స్థాపితమునై (రజసి) లోకములందు (ఇమాని) ఇట్టి ప్రత్యక్ష (భూతాని) ప్రాణులను (సమకృణ్వన్) చక్కగా శిక్షణనిచ్చుచున్నారో (తే) వారు (అస్మై) ఈ యీశ్వరాజ్ఞను పాలనమొనర్చుటకై (ద్రవిణమ్) ధనమును (సమ్, ఆ, యజన్త) శ్రేష్ఠముగ సంగతమొనర్తురు. ॥౨౮॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారమున్నది. విద్వాంసులగువారు ఈ విశ్వమునందు పరమేశ్వరాజ్ఞాపాలకులై సృష్టిక్రమముతో తత్త్వములనెరుగుదురు. అట్లే ఇతరులును ఆచరించదగును. మరియు ధార్మికులు ధర్మమునను సరించి ధనమును సేకరించునట్లు సర్వజనులును ధర్మయుక్తముగ ధనార్జన నొనర్చవలయును. ॥౨౮॥

28.Highly learned persons, the nourishers of all, the knowers of the significance of the vedas, like a praiser, thoroughly educate these living beings, in invisible and visibly settled worlds. And amass wealth for carrying out the commands of God.

౨౯.పరో దివేత్యస్య భువనపుత్రో విశ్వకర్మా ఋషిః, విశ్వకర్మా దేవతా, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౨౯ పరో దివా పర ఏనా పృథివ్యా పరో దేవేభిరసురైర్యదస్తి। కం స్విద్ గర్భం ప్రథమం దధ్ర ఆపో యత్ర దేవాః సమపశ్యన్త పూర్వే ॥౨౯॥

ప.వి:-పరః, దివా, పరః, ఏనా, పృథివ్యా, పరః, దేవేభిః, అసురైః,యత్ అస్తి,కమ్,స్విత్, గర్భమ్, ప్రథమమ్, దధ్రే, ఆపః, యత్ర, దేవాః, సమపశ్యన్తేతి సమ్ + అపశ్యన్త, పూర్వే ॥౨౯॥

పదార్థః :-(పరః) ప్రకృష్టః (దివా) సూర్యాదినా (పరః) (ఏనా) ఏనయా (పృథివ్యా) (పరః) (దేవేభిః) విద్వద్భిర్దివ్యాభిః ప్రకాశయుక్తాభిః ప్రజాభిర్వా (అసురైః) అవిద్వద్భిః అన్తకరూపాభిః ప్రజాభిర్వా. (యత్) (అస్తి) (కమ్) (స్విత్) (గర్భమ్) గ్రహీతుం యోగ్యం వస్తు (ప్రథమమ్) విస్తృతమ్ (దధ్రే) దధిరే (ఆపః) ప్రాణాః (యత్ర) (దేవాః) విద్వాంసో జనాః (సమపశ్యన్త) సమ్యక్ పశ్యన్తి (పూర్వే) అధీతపూర్ణ విద్యాః.॥౨౯॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! య ఏనా దివా పరః పృథివ్యా పరో దేవేభిరసురైః పరోఽస్తి యత్రాపః కం స్విత్ ప్రథమం గర్భం దధ్రే యత్పూర్వే దేవాః సమపశ్యన్త తద్బ్రహ్మేతి యూయం విజానీత.॥౨౯॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్యత్ సర్వేభ్యః సూక్ష్మం మహత్ పరం సర్వధర్తృ విద్వద్విషయమనాదిచేతన మస్తి తదేవ బ్రహ్మోపాసనీయం నేతరత్ ॥౨౯॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! ఎవడు (ఏనా) ఈ (దివా) సూర్యాదిలోకములను (పరః) ఇతరుడు, అత్యుత్తముడు (పృథివ్యా) పృథివి మున్నగు లోకములకు (పరః) పరుడు (దేవేభిః) విద్వాంసులు లేక దివ్య ప్రకాశిత ప్రజలు (అసురైః) విద్యావిహీనులు లేక కాలరూపప్రజలకంటెను (పరః) వేరుగా (అస్తి) ఉన్నాడో

(యత్ర) ఎవనియందు (ఆపః) ప్రాణవము (కం, స్విత్) ఏదో (ప్రథమమ్) విస్తృతముగు (గర్భమ్) గ్రహించదగిన పదార్థమును (దధ్రే) ధారణమొనర్చుచు (యత్) ఎవనిని (పూర్వే) పూర్ణవిద్యల నధ్యయన మొనర్చినట్టి (దేవాః) విద్వాంసులు (సమపశ్యన్త) శ్రేష్ఠరూపమున జ్ఞానదృష్టితో జూతురో అట్టివానినే బ్రహ్మయని మీరు తెలిసికొనుడు. ॥౨౯॥

భావార్థము :-ఎవడు సూక్ష్మాతి సూక్ష్ముడు మరియు ఉన్నతోన్నతుడు, అతిశ్రేష్ఠుడు, సకలమును ధారణ మొనర్చువాడు విద్వాంసులకు విషయము, అనగా సకలవిద్యలకు సమాధానరూపము, అనాది మరియు చేతనమాత్రుడై సకలవిశ్వమును సృష్టి స్థితి, ప్రలయముల నొనర్చునో యోగముద్వారా దెలిసికొనదగినవాడో యాతడే పరబ్రహ్మయని మానవు లాతనినే యుపాసించవలెను. ॥౨౯॥

29.God is higher than this Earth and Heaven, higher than learned living beings, and beyond the divisions of time. Through His persuasion souls enter the numerous assumable bodies. Him do the devotees of knowledge see with a spiritual eye.

౩౦. తమిదిత్యస్య భువనపుత్రో విశ్వకర్మా ఋషిః, విశ్వకర్మా దేవతా, ఆర్షీత్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౩౦ తమిద్గర్భం ప్రథమన్దధ్ర ఆపో యత్ర దేవాః సమగచ్ఛన్త విశ్వే ।

అజస్య నాభావధ్యేకమర్పితం యస్మిన్విశ్వాని భువనాని తస్థుః ॥30॥

ప. విః-తమ్, ఇత్, గర్భమ్, ప్రథమమ్, దధ్రే, ఆపః, యత్ర, దేవాః, సమగచ్ఛన్తేతి సమ్ + అగచ్ఛన్త, విశ్వే, అజస్య నాభౌ, అధి, ఏకమ్, అర్పితమ్, యస్మిన్, విశ్వాని, భువనాని తస్థుః. ॥30॥

పదార్థః :-(తమ్) (ఇత్) ఏవ (గర్భమ్) సర్వలోకానాముత్పత్తిస్థానం ప్రకృత్యాఖ్యమ్ (ప్రథమమ్) విస్తృతమన్నాది (దధ్రే) దధిరే (ఆపః) కారణాఖ్యాః ప్రాణా జీవా వా (యత్ర) యస్మిన్ బ్రహ్మణి (దేవాః) దివ్యాత్మాన్తఃకరణా యోగవిదః (సమగచ్ఛన్త) సమ్యక్ ప్రాప్నువన్తి (విశ్వే) సర్వే (అజస్య) అనుత్పన్నస్యానాదే ర్జీవస్యావ్యక్తస్య చ (నాభౌ) మధ్యే (అధి) అధిష్ఠాతృత్వేన సర్వోపరి విరాజమానమ్ (ఏకమ్) స్వయం సిద్ధమ్ (అర్పితమ్) ప్రార్పితం స్థితమ్ (యస్మిన్) (విశ్వాని) అఖిలాని (భువనాని) లోకజాతాన్యధికరణాని (తస్థుః) తిష్ఠన్తి. ॥30॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యత్రాపః ప్రథమం గర్భం దధ్రే యస్మిన్ విశ్వే దేవాః సమగచ్ఛన్త, యదజస్య నాభావధ్యేకమర్పితం యస్మిన్విశ్వాని భువనాని తస్థుస్తమిదేవ పరమాత్మానం యూయం బుధ్యధ్వమ్.॥30॥

భావార్థః :- మనుష్యైర్యో జగత్ - ఆధారో యోగిభిర్గమ్యోఽన్తర్యామీ స్వయం స్వాధారః సర్వత్ర వ్యాప్తోఽస్తి స ఏవ సర్వైః సేవనీయః.॥30॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (యత్ర) ఏ బ్రహ్మయందు (ఆపః) కారణమాత్రములగు ప్రాణములు, జీవములు (ప్రథమమ్) విస్తారయుక్త అనాది (గర్భమ్) సకలలోకముల కుత్పత్తిస్థానమగు ప్రకృతిని (దధ్రే) ధారణమొనర్చుచు లేక దేనియందు (విశ్వే) సకల (దేవాః) దివ్య ఆత్మ అంతఃకరణయుక్త యోగులు (సమాగచ్ఛత) ప్రాప్తించుకొందురో లేదా ఎవరైతే (అజస్య) ఉత్పన్నముకాని అనాది జీవులు మరియు కారణరూప సమూహముయొక్క (నాభౌ) మధ్యలో (అధి) అధిష్ఠాతృత్వమువలన అన్నింటిపైన విరాజిల్లుచుండునో (ఏకం) స్వయంసిద్ధుడై (అర్పితం) యుండునో (యస్మిన్) దేనియందు (విశ్వాని) సమస్త (భువనాని) లోకములందుత్పన్నములైన పదార్థములు (తస్థు) స్థిరముగానుండునో మీరెల్లరు (తమత్) ఆతనినే పరమాత్మగా గుర్తించుడు.॥30॥

భావార్థము :- జగదాధారుడు, యోగులు ప్రాప్తించుకొనదగినవాడు, సర్వాంతర్యామి, తనకుతానే యాధారుడు, సర్వమందు వ్యాప్తమైయుండు పరమాత్మను మానవులెల్లరును సేవించవలెను. ॥30॥

30.Know Him to be God, in Whom souls sustain the vast eternal matter, the source of creation; to Whom all yogis attain. Who acts as Lord over eternal soul and matter. Who is Self Existent. In Whom abide all things existing.

౮౮౧.న తం విదాథేత్యస్య భువనపుత్రో విశ్వకర్మర్షిః, విశ్వకర్మా దేవతా, భురిగార్షీ పంక్తి శ్ఛందః,పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౮౮౧ న తం విదాథ యఽ ఇమా జజానాన్యద్యుష్మాకమన్తరం బభూవ।
నీహారేణ ప్రావృతా జల్ప్యా చాసుతృపఽ ఉక్థశాసశ్చరన్తి ॥31॥

ప.విః-న, తమ్, విదాథ, యః, ఇమా, జజాన, అన్యత్, యుష్మాకమ్, అన్తరమ్, బభూవ, నీహారేణ, ప్రావృతాః, జల్ప్యా, చ, అసుతృప ఇత్యసు+తృపః, ఉక్థశాసః, ఉక్థశస ఇత్యుక్థ శసః, చరన్తి.॥31॥

పదార్థః :- (న) నిషేధే (తమ్) పరమాత్మానమ్ (విదాథ) జానీథ లేట్‌ప్రయోగః (యః) (ఇమా) ఇమాని భూతాని (జజాన) జనయతి (అన్యత్) కార్యకారణజీవేభ్యోభిన్నం బ్రహ్మ (యుష్మాకమ్) అధార్మికాణా మవిదుషామ్ (అన్తరమ్) మధ్యే స్థితమపి దూరస్థమివ (బభూవ) భవతి (నీహారేణ) ధూమాకారేణ కుహకేనేవాజ్ఞానేన (ప్రావృతాః) ప్రకృష్టతయాఽఽవృతా ఆచ్ఛన్నాః సన్తః (జల్ప్యా) జల్పేషు సత్యాసత్యవాదాను వాదేషు భవాః అత్ర సుపాం సులుగితి విభక్తేరాకారాదేశః (చ) (అసుతృపః) యేఽసుషు ప్రాణేషు తృప్యన్తి తే (ఉక్థశాసః) యే యోగాభ్యాసం విహాయ ఉక్థాని వచనాని శంసన్తి తేఽర్థాత్ శబ్దార్థయోః ఖణ్డనే రతాః (చరన్తి) వ్యవహరన్తి. ॥30॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యథాఽబ్రహ్మవిదో జనా నీహారేణ చాజ్ఞానే ప్రావృతా జల్ప్యా అసుతృపశ్చోక్థశాసశ్చరన్తి తథాభూతా యూయం తం న విదాథ, య ఇమా జజాన యద్ బ్రహ్మ యుష్మాకం సకాశాదన్యదన్తరం బభూవ తదతిసూక్ష్మమాత్మన ఆత్మభూతం న విదాథ. ॥30॥

భావార్థః :- యే బ్రహ్మచర్యాదివ్రతాచారవిద్యాయోగాభ్యాసధర్మానుష్ఠానసత్సంగపురుషార్థరహితా స్తేఽజ్ఞానాన్ధకారావృతాః సన్తో బ్రహ్మ జ్ఞాతుం న శక్నువన్తి యద్ బ్రహ్మ జీవాదిభ్యో భిన్నమన్తర్యామి సకల నియన్తృ సర్వత్ర వ్యాప్తమస్తి తజ్ జ్ఞాతుం పవిత్రాత్మాన ఏవార్హన్తి నేతరే. ॥30॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! బ్రహ్మనెరుగని వా రెట్లు (నీహారేణ) ధూమమువలెనుండు పొగమంచువంటి అజ్ఞానాంధకారముచే (పావృతాః) దృఢముగా గప్పియున్నవారో (జల్ప్యా) తేలికపాటి సత్యాసత్యముల వాదాను వాదములందు స్థిరమైనవారు (అసుతృపః) ప్రాణపోషకులు (చ) మరియు (ఉక్థశాసః) యోగాభ్యాసమునొనర్చలేక శబ్దార్థ సంబంధపు ఖండనమండనమందు ఆనందపడుచు (చరన్తి) విహరించుచున్నారో, అట్లేయుండిన మీరు (తమ్) ఆ పరమాత్మను (న విదాథ) ఎరుగలేకున్నారు (యః) ఎవడు (ఇమా) ఈ ప్రజలను (జజాన) ఉత్పన్నమొనర్చుచున్నాడో మరియు నే బ్రహ్మ (యుష్మాకమ్) అధర్మవంతులు, అజ్ఞానులునైన (అన్యత్) కార్యకారణరూప జగత్తు మరియు జీవులకంటె భిన్నుడై (అన్తరమ్) సకలజీవులందు స్థితమైయుండియును దూరస్థుడుగ (బభూవ) యుండునో అట్టి అతి సూక్ష్మాత్మ అనగా పరమాత్మను ఎరుగలేకున్నారు. ॥30॥

భావార్థము :- బ్రహ్మచర్యము మున్నగు వ్రతములు సదాచారము, విద్య, యోగాభ్యాసము, ధర్మానుష్ఠానము, సత్సంగము, స్వాధ్యాయము మరియు పురుషార్థములు మున్నగునవి వదలి అజ్ఞానరూప అంధకారమునందణగియుండువారు సర్వాంతర్యామియగు పరబ్రహ్మ నెరుగజాలరు. ఏ పరమాత్మ జీవులకు వేరైయుండి అంతర్యామి, సర్వనియంత, సర్వవ్యాపకుడో ఆతనినెరుగుటకు ఎవని యాత్మ పవిత్రమై యున్నదో వారే యోగ్యులగుదురు గాని ఇతరులు గాజాలరు. ॥30॥

31.O people, ye do not know God, Who has produced these creatures, Who is away from the irreligious and separate from soul and matter, and being present in all is still distant; as ye are sunk in the darkness of ignorance; occupied with the discussion of par-

tial truth and untruth, engaged in the enjoyment of carnal pleasures, and abndoning the practice of yoga, are busy with controversy over the meanings of words!.

౮౮౨. విశ్వకర్మేత్యస్య భువనపుత్రో విశ్వకర్మర్షిః విశ్వకర్మా దేవతా, స్వరాడార్షీ పంక్తిశ్ఛందః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౮౮౨ విశ్వకర్మా హ్యజనిష్ట దేవఽ ఆదిద్ గన్ధర్వోఽ అభవద్ ద్వితీయః।

తృతీయః పితా జనితౌషధీనామపాం గర్భం వ్యదధాత్పురుత్రా ॥౩౨॥

ప.వి:-విశ్వఽ కర్మా, హి, అజనిష్ట, దేవః, ఆత్, ఇత్, గన్ధర్వః, అభవత్, ద్వితీయః, తృతీయః, పితా, జనితా, ఓషధీనామ్, అపామ్, గర్భమ్, వి, అదధాత్, పురుత్రేతి పురు + త్రా ॥౩౨॥

పదార్థః :-(విశ్వకర్మా) విశ్వాని సర్వాణి శుభాని కర్మాణి యస్య సః (హి) ఖలు (అజనిష్ట) జనితవాన్ (దేవః) దివ్యస్వరూపః (ఆత్) (ఇత్) (గన్ధర్వః) గాం పృథివీం ధరతి స సూర్యః సూత్రాత్మా వాయుర్వా (అభవత్) భవతి (ద్వితీయః) ద్వయోః సంఖ్యాపూరకో ధనఞ్జయః (తృతీయః) త్రయాణాం సంఖ్యాపూరక ప్రాణాదిస్వరూపః (పితా) పాలకః (జనితా) ప్రసిద్ధకర్తాఽపాం ధర్తా పర్జన్యః (ఓషధీనామ్) యవాదీనామ్ (అపామ్) జలానాం ప్రాణానాం వా (గర్భమ్) ధారణమ్ (వి) (అదధాత్) దధాతి (పురుత్రా) యః పురూన్ బహూన్ త్రాయతే సః.॥౩౨॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! అత్ర జగతి విశ్వకర్మా దేవో వాయురాదిమ ఇదభవదాదనన్తరం గన్ధర్వోఽజనిష్టౌషధీనామపాం పితా హి ద్వితీయో యో గర్భం వ్యదధాత్ స పురుత్రా జనితా పర్జన్యః తృతీయోఽభవదితి భవన్తో విదన్తు. ॥౩౨॥

భావార్థః :-సర్వైర్మనుష్యైరిహ సకలకర్మసేవకా జీవాః ప్రథమా, విద్యుదగ్నిసూర్యవాయవః పృథివ్యాదిధారకా ద్వితీయాస్తృతీయాః పర్జన్యాదయస్తేషాం జీవా అజా అన్యే సర్వే జాతాస్తేఽపి కారణరూపేణ నిత్యాశ్చేతి వేద్యమ్. ॥౩౨॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! ఈ ప్రపంచములో (విశ్వకర్మా) సకలశుభకర్మలుగల (దేవః) దివ్యస్వరూపమైన వాయువు (ఉత్) ప్రథమముననే (ఇత్) మాత్రమే (అభవత్) అగును. (ఆత్) ఆ పిదప (గన్ధర్వః) పృథివిని ధారణమొనర్చు సూర్యుడు లేక సూత్రాత్మయగు వాయువు (అజనిష్ట) ఉత్పన్నమై

(ఓషధీనామ్) యవాది ఓషధులు (అపామ్) జలము మరియు ప్రాణములకు (పితా) పాలనమొనర్చు (హి) అదియే (ద్వితీయః) రెండవది, అనగా ధనంజయ మరియు ప్రాణముల (గర్భమ్) గర్భము అనగా ధారణమును (వ్యదధాత్) విధానపరచునది (పురుత్రా) అనేకమునకు రక్షణము (జనితా) జలమును ధారణమొనర్చు మేఘము (తృతీయః) మూడవది ఉత్పన్నమగును. ఈ విషయమును మీరు చక్కగా నెరుగుడు. ॥32॥

భావార్థము :- ఈ విశ్వమునందు సకలకర్మల నొనర్చు జీవులు మొదటివి. విద్యుత్తు, అగ్ని, వాయువు, సూర్యుడు, పృథివి, మున్నగునవి లోకములను ధారణమొనర్చునవియై యున్నవి రెండవదశకు చెందినవి. మేఘములు మున్నగునవి మూడవ దశకు అనగా తృతీయశ్రేణిగా నుత్పన్నమైనవి. అందుమొదటి జీవులు అజములు, అనగా ఉత్పన్నముగావు. ఇక రెండవ, మూడవశ్రేణులు జాతములు. అనగా ఉత్పన్నములు ఐనను అవియును కారణరూపమున నిత్యములే యని యెరుగవలెను. ॥32॥

32.Firstly was created the air, in which are performed all good deeds; secondly was created the sun, which sustains the earth; thirdly was created the cloud, that fosters plants, waters and souls, and helps the retention of life in material objects, is the guardian of many, and begetter of rain.

౮౮౩. ఆశుః శిశాన ఇత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, ఇంద్రో దేవతా, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

అథ సేనాపతికృత్యముపదిశ్యతే. సేనాపతికృత్యము ఉపదేశింపబడుచున్నది.

౮౮౩ ఆశుః శిశానో వృషభో న భీమో ఘనాఘనః క్షోభణశ్చర్షణీనామ్।
సంక్రన్దనోఽనిమిషఽ ఏకవీరః శతꣳ సేనాఽ అజయత్సాకమిన్ద్రః॥33॥

ప. విః- ఆశుః, శిశానః, వృషభః, న, భీమః, ఘనాఘనః, క్షోభణః, చర్షణీనామ్, సంక్రన్దన ఇతి సమ్ + క్రన్దనః, అనిమిష ఇత్యని + మిషః, ఏకవీర ఇత్యేక + వీరః, శతమ్, సేనాః, అజయత్, సాకమ్ ఇన్ద్రః. ॥33॥

పదార్థః :- (ఆశుః) శీఘ్రకారీ (శిశానః) తనూకర్తా (వృషభః) బలీవర్దః (న) ఇవ (భీమః) భయంకరః (ఘనాఘనః) అతిశయేన శత్రూన్ ఘాతుకః, హన్తేర్ఘత్వం చేతి వార్తికేనాచి ప్రత్యయే ఘత్వమభ్యాసస్యాగాగమశ్చ (క్షోభణః) క్షోభకర్తా సంచాలయితా (చర్షణీనామ్) మనుష్యాణామ్ తత్సమ్బన్ధిసేనానాం వా. చర్షణయ ఇతి మనుష్యనా... నిఘం. 2.3. (సంక్రన్దనః) సమ్యక్ శత్రూణాం

రోదయితా (అనిమిషః) అహర్నిశం ప్రయతమానః (ఏకవీరః) ఏకశ్చాసౌ వీరశ్చ (శతమ్) అసంఖ్యాః (సేనాః) సిన్వన్తి బధ్నన్తి శత్రూన్ యాభిస్తాః (అజయత్) జయతి (సాకమ్) సార్ధమ్ (ఇన్ద్రః) శత్రూణాం విదారయితా సేనేశః.॥33॥

అన్వయః :-హే విద్వాంసో మనుష్యా! యూయం యశ్చర్షణీనామాశుః శిశానో వృషభో న భీమో ఘనాఘనః క్షోభణః సంక్రన్దనోఽనిమిష ఏకవీర ఇన్ద్రోఽస్మాభిః సాకం శతం సేనా అజయత్ తమేవ సేనాధీశం కురుత. ॥33॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్యో ధనుర్వేదవిద్యాదివిన్నిర్భయస్సర్వవిద్యో బలిష్ఠో ధార్మికః స్వరాజ్యానురాగీ జితేన్ద్రియోఽరీణాం విజేతా స్వసేనాయాః శిక్షణే యోధనే చ కుశలో వీరో భవేత్ స సేనాధీశాధికారే స్థాపనీయః. ॥33॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసులగు మానవులారా! మీరు (చర్షణీనామ్) సకల మానవులు, వారికి సంబంధించిన సైన్యములందు (ఆశుః) శీఘ్రకారులగు (శిశానః) పదార్థములను సూక్ష్మమొనర్చునట్టి (వృషభః న) శక్తివంతమగు ఎద్దువలె (భీమః) భయంకరము (ఘనాఘనః) అత్యావశ్యముగ శత్రునిర్మూలనమొనర్చు (క్షోభణః) వారిని కంపింపజేయు (సంక్రన్దనః) బాగుగా శత్రువుల నేడ్పించు మరియు (అనిమిషః) రాత్రింబగళ్లు ప్రయత్నమొనర్చు (ఏకవీరః) సాటిలేని వీరుడు (ఇన్ద్రః) శత్రువులను విదీర్ణపరచు సేనాధ్యక్షుడగు శూరుడు మాతో (సాకమ్) కూడ (శతమ్) అనేకములగు (సేనాః) శత్రుసైన్యములను ఎవడు బంధించగలడో, (అజయత్) జయించునట్టి వీరుని మాత్రమే సేనానాయకునిగ నియుక్తపరచవలయును. ॥33॥

భావార్థము :-ధనుర్వేదము మరియు ఋగ్వేదము మున్నగు శాస్త్రముల నెరిగినవాడు, నిర్భయుడు, సకల విద్యాకుశలుడు, అతి శక్తిశాలి, ధార్మికుడు, తన రాజ్యమునందు ప్రీతిగలవాడు, జితేంద్రియుడు, శత్రువులపై విజయమును సాధించువాడు, తన సైన్యములకు చక్కని శిక్షణనిచ్చి రణవిజేతలుగ నొనర్చునట్టి వీరవరునిమాత్రమే ప్రజలు సేనాపతిగ నియుక్త మొనర్చవలెను. ॥33॥

33.He is an ideal commander of the army, who is swift, keeps his arms sharpened, fearless like a strong bull, a zealous killer of foes, strikes, terror in men; makes the enemies weep bitterly, works day and night, a sole her, rends asunder the opponents, and subdues with us a hundred armies.

౮౮౪.సంక్రందనేనేత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, ఇంద్రో దేవతా, స్వరాడార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౮౮౪ సంక్రన్దనేనానిమిషేణ జిష్ణునా యుత్కారేణ దుశ్చ్యవనేన ధృష్ణునా ।
తదిన్ద్రేణ జయత తత్సహధ్వం యుధో నర ఇషుహస్తేన వృష్ణా ॥34॥

ప. విః– సంక్రన్దనేనేతి సమ్ + క్రన్దనేన, అనిమిషేణేత్యని+ మిషేణ, జిష్ణునా, యుత్కారేణేతి యుత్ + కారేణ, దుశ్చ్యవనేనేతి దుః + చ్యవనేన, ధృష్ణునా, తత్, ఇన్ద్రేణ, జయత, తత్, సహధ్వమ్, యుధః, నరః, ఇషుహస్తేనేతీషు + హస్తేన, వృష్ణా. ॥౩౮॥

పదార్థః :- (సంక్రన్దనేన) సమ్యగ్దుష్టానాం రోదయిత్రా (అనిమిషేణ) నిరంతరం ప్రయతమానేన (జిష్ణునా) జయశీలేన (యుత్కారేణ) యో వ్యూహైర్యుతో మిశ్రితానమిశ్రితాన్ భృత్యాన్ కరోతి తేన (దుశ్చ్యవనేన) యః శత్రుభిర్దుఃఖేన కృచ్ఛ్రేణ చ్యవతే తేన (ధృష్ణునా) దృఢోత్సాహేన (తత్) తేన పూర్వోక్తేన (ఇన్ద్రేణ) పరమైశ్వర్యకారకేణ (జయత) (తత్) శత్రుసైన్యం యుద్ధజన్యం దుఃఖం వా (సహధ్వమ్) (యుధః) యే యుధ్యన్తే తే (నరః) నాయకాః (ఇషుహస్తేన) ఇషవః శస్త్రాణి హస్తయోర్యస్య తేన (వృష్ణా) వీర్యవతా. ॥౩౮॥

అన్వయః :- హే యుధో నరో! యూయమనిమిషేణ దుశ్చ్యవనేన ధృష్ణునా యుత్కారేణ వృష్ణేషుహస్తేన సంక్రందనేన జిష్ణునా తత్తేనేన్ద్రేణ సహ వర్తమానాః సన్తః శత్రూన్ జయత తచ్ఛత్రుసైన్యవేగం సహధ్వమ్. ॥౩౮॥

భావార్థః:- హే మనుష్యాః! యూయం యుద్ధవిద్యాకుశలం సర్వశుభలక్షణాన్వితం బలపరాక్రమాఢ్యం జనం సేనాధిష్ఠాతారం కృత్వా తేన సహాధార్మికాన్ శత్రూన్ జిత్వా నిష్కణ్టకం చక్రవర్తిరాజ్యం సంభుఙ్గ్ధ్వమ్. ॥౩౮॥

పదార్థము :- (యుధః) యుద్ధమునొనర్చు (నరః) ఓ నరులారా! మీరు (అనిమిషేణ) నిరంతరముగ ప్రయత్నమొనర్చుచు (దుశ్చ్యవనేన) శత్రువులకు కష్టములను గలిగించువాడు (ధృష్ణునా) దృఢమగు ఉత్సాహముగలవాడు (యుత్కారేణ) వివిధ వ్యూహరచనలద్వారా యోధులను సంఘటితపరచువాడు లేదా అసంఘటితమొనర్చువాడు (వృష్ణా) బలశాలి (ఇషుహస్తేన) హస్తములందు బాణములు మున్నగు శస్త్రాస్త్రముల ధరించువాడు (సంక్రన్దనేన) దుష్టుల ననేక విధముల నేడ్పించువాడు (జిష్ణునా) జయశీలుడు, శత్రువిజేత (ఇన్ద్రేణ) పరమైశ్వర్యశాలియగు (తత్) ఆ పూర్వోక్త సేనాపతి మున్నగు వారితో గూడ వర్తమానమైయుండి శత్రువులను (జయత) జయించుడు. మరియు (తత్) అట్టి శత్రుసైన్యవేగము మరియు యుద్ధముద్వారా గలుగు దుఃఖమును (సహధ్వమ్) సహించుడు. ॥౩౮॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు యుద్ధవిద్యాకుశలుడు, సకలశుభలక్షణయుక్తుడు మరియు బలపరాక్రమ యుక్తుడునగు యోధాగ్రేసరుని మాత్రమే సేనాపతిగ నొనర్చి ఆతనిద్వారా ధర్మహీనులగు శత్రువులను జయించి నిష్కంటకమగు సామ్రాజ్య వైభవముల ననుభవించుడు. ॥౩౮॥

34.Ye warriors, win the opposing forces, and bear the brunt of their speed with the commander, who makes the enemies weep, is ever exerting, is fond of vcitory, arranges his soldiers in different divisions, puts the enemies to inconvenience, is steady, energetic, and strong, with arms in hand!.

౮౮౪.స ఇషుహస్తైరిత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, ఇంద్రో దేవతా, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౮౮౪ సఽ ఇషుహస్తైః స నిషఙ్గిభిర్వశీ సꣳస్రష్టా స యుధఽ ఇన్ద్రో గణేన ।
సꣳసృష్టజిత్సోమపా బాహుశర్ధ్యుగ్రధన్వా ప్రతిహితాభిరస్తా ॥౩౪॥

ప.విః-సః, ఇషుహస్తైరితీషు + హస్తైః సః, నిషఙ్గిభిరితి నిషఙ్గి + భిః, వశీ, సꣳస్రష్టేతి సమ్ + స్రష్టా, సః, యుధః, ఇన్ద్రః, గణేన, సꣳసృష్ట జిదితి, సꣳసృష్ట + జిత్, సోమపా ఇతి సోమ + పాః, బాహుశర్ధీతి బాహు + శర్ధీ, ఉగ్రధన్వేత్యుగ్ర + ధన్వా, ప్రతిహితాభిరితి ప్రతి + హితాభిః, అస్తా ॥౩౪॥

పదార్థః :- (సః) సేనాపతిః (ఇషుహస్తైః) శస్త్రపాణిభిః సుశిక్షితైర్బలిష్ఠైర్భృత్యైః (సః) (నిషఙ్గిభిః) నిషఙ్గాణి భుశుణ్డీశతఘ్న్యాగ్నేయాస్త్రాదీని బహూని విద్యన్తే యేషాం తైః (వశీ) జితేన్ద్రియాన్తఃకరణః (సంస్రష్టా) శ్రేష్ఠానాం మనుష్యాణాం శస్త్రాస్త్రాణాం వా సంసర్గస్య కర్తా (సః) (యుధః) యో యుధ్యతే సః (ఇన్ద్రః) శత్రూణాం దారయితా (గణేన) సుశిక్షితభృత్యసమూహేన సైన్యేన వా (సంసృష్టజిత్) యః సంసృష్టాన్ మిలిత్వాఽఽశత్రూఞ్జయతి సః (సోమపాః) యః సోమమోషధిరసం పిబతి సః (బాహుశర్ధీ) బాహ్వోః శర్ధీ బలం యస్య సః (ఉగ్రధన్వా) ఉగ్రం ధనుర్యస్య (ప్రతిహితాభిః) ప్రత్యక్షేణ ధృతాభిః (అస్తా) శస్త్రాస్త్రాణాం ప్రక్షేప్తా. ॥౩౪॥

అన్వయః :-స సేనాపతిరిషుహస్తైర్నిషఙ్గిభిః సహ వర్తమానః స సంస్రష్టా వశీ సంసృష్టజిత్ సోమపా బాహుశర్ధ్యుగ్రధన్వా స యుధోఽస్తేన్ద్రో గణేన ప్రతిహితాభిశ్చ సహ వర్తమానః సన్ శత్రూఞ్జయతు. ॥౩౪॥

భావార్థః :-సర్వేశో రాజా సర్వసేనాధిపతిర్వా సుశిక్షితవీరభృత్యసేనయా సహ వర్తమానో దుర్జయానపి శత్రూఞ్జేతుం యథా శక్నుయాత్తథా సర్వైర్విధేయమితి. ॥౩౪॥

పదార్థము :- (సః) ఆ సేనాపతి (ఇషుహస్తైః) శస్త్రధారి మరియు రణవిద్యాకోవిదుడగు శక్తిశాలి

(నిషఙ్గిభిః) భుషుండి [తుపాకి], శతఘ్ని [తోపు] మరియు ఆగ్నేయాద్యనేక అస్త్రవిద్యాకుశలురగు భృత్యులతోనుండి (సః) అట్టి (సంస్రష్టా) శ్రేష్ఠులగు మనుష్యులను, శస్త్రాస్త్రములను సంబంధపరచువాడు (వశీ) తన ఇంద్రియముల, అంతఃకరణములను జయించినట్టి (సంసృష్టజిత్) ప్రాప్తించిన శత్రువులను జయించువాడు (సోమపాః) బలిష్ఠమగు ఓషధీరసములను పానమొనర్చువాడు (బాహుశర్ద్ధీ) భుజబలముగలవాడు (ఉగ్రధన్వా) తీక్ష్ణమగు ధనువుగలవాడు (సః) అట్టి (యుధః) యుద్ధశీలుడు (అస్తా) శస్త్రాస్త్రముల చక్కగా ప్రయోగించువాడు (ఇష్టః) శత్రుసంహారకుడు (గణేన) చక్కని శిక్షణగల భృత్యులు వీరసైనికులను గలిగి (ప్రతిహితాభిః) ప్రత్యక్షముగ స్వీకరించబడిన సైన్యములతో గూడియుండినవాడై శత్రువులను హతమార్చుగాక!॥౩౫॥

భావార్థము :- సర్వ ప్రజాపాలకుడగు రాజు మరియు సమస్తసైన్యముల కధిపతియగు సేనానాయకుడు సుశిక్షితులగు వీరభృత్య సైన్యములతో అధికశ్రమతో జయించదగిన శత్రువులను జయించుటకు యోగ్యుడైనట్లు సకల మానవులును ప్రవర్తించవలయును.॥౩౫॥

35.The Commander of the army, with arms in hand, with welltrained and armed soldiers, keeper in stock of arms and weapons, the master of passions, the conqueror of foes, the maintainer of peace in the country, strong in arms, with sharp shafts fond of fight, discharges his weapons, kills his enemies, and with his disciplined army achieves victory over the opposing forces.

౮౮౬. బృహస్పత ఇత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, ఇంద్రో దేవతా, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఅల నా విషమే.

౮౮౬ బృహస్పతే పరి దీయా రథేన రక్షోహామిత్రా౨॥ ఉ అపబాధమానః।ప్రభ

ఞ్జన్త్సేనాః ప్రమృణో యుధా జయన్నస్మాకమేద్ధ్యవితా రథానామ్॥౩౬॥

ప.విః- బృహస్పతే, పరి, దీయ, రథేన, రక్షోహేతి రక్షః + హా, అమిత్రాన్, అపబాధమాన ఇత్యప + బాధమానః, ప్రభఞ్జన్నితి ప్ర + భఞ్జన్, సేనాః ప్రమృణ ఇతి ప్ర + మృణః, యుధా, జయన్, అస్మాకమ్, ఏధి, అవితా, రథానామ్ ॥౩౬॥

పదార్థః :- (బృహస్పతే) బృహతాం ధార్మికాణాం వృద్ధానాం సేనానాం వా పతిస్తత్సంబుద్ధౌ (పరి) సర్వతః (దీయా) క్షిణుమహి. అత్ర ద్వ్యచోఽతస్తిఙ ఇతి దీర్ఘః. అత్ర వ్యత్యయేనాత్మనేపదమ్ (రథేన) రమణీయేన యానసమూహేన (రక్షోహా) యో రక్షాంసి దుష్టాన్ హన్తి సః (అమిత్రాన్) న విద్యన్తే

మిత్రాణ్యేషాం తాన్ (అపబాధమానః) అపబాధతే సః (ప్రభఞ్జన్) యః ప్రభగ్నాన్ కరోతి సః (సేనాః) (ప్రమృణః) యే ప్రకృష్టతయా మృణన్తి హింసన్తి తాన్ (యుధా) యుద్ధే (జయన్) ఉత్కర్షం ప్రాప్నువన్ (అస్మాకమ్) (ఏధి) భవ (అవితా) రక్షితా (రథానామ్) రమణీయానాం యానానామ్. ॥౩౬॥

అన్వయః :- హే బృహస్పతే! యో రక్షోహాఽమిత్రానపబాధమానః ప్రమృణః సేనాః ప్రభఞ్జన్త్వం రథేన యుధా శత్రూన్ పరిదీయా స జయన్నస్మాకం రథానామవితైధి. ॥౩౬॥

భావార్థః:- రాజా సేనాపతిం స్వసేనాం చ వర్ధయన్ శత్రుసేనాం హింసన్ ధార్మికీం ప్రజాం సతతమున్నయేత్. ॥౩౬॥

పదార్థము :- (బృహస్పతే) ధార్మికులను, వృద్ధజనులను, సైన్యములను రక్షించువాడా! (రక్షోహా) దుష్టులను సంహరించు (అమిత్రాన్) శత్రువులను (అపబాధమానః) దూరమొనర్చు (ప్రమృణః) వారిని చక్కగా సంహరించు (సేనాః) వారి సైన్యములను (ప్రభఞ్జన్) భగ్నమొనర్చువాడవగు నీవు (రథేన) రథసమూహములచే (యుధా) సమరరంగమున శత్రువులను (పరిదీయా) అన్నివైపులనుండి నరుకుచున్నట్టి నీవు (జయన్) ఉత్కర్షమును, అనగా జయమును పొందుచు (అస్మాకమ్) మాయొక్క (రథానామ్) రథములను (అవితా) రక్షించువాడవు (ఏధి) అగుము. ॥౩౬॥

భావార్థము :- రాజు మరియు సేనాపతి తమసైన్యములను ప్రోత్సాహపరచుచు, శత్రుసైన్యముల సంహరించుచు ధర్మాత్ములగు ప్రజలను సదా రక్షించుచుండవలెను. ॥౩౬॥

36. O protector of the religious minded, the aged and the forces, the slayer of demons, the remover of our foes, their killer, the breaker - up of the enemy's forces, their destroyer in the battle with military accoutrements, be thou protector of our conveyances that are used on the earth, the sea, and in the air!.

౮౮౭. బలవిజ్ఞాయ ఇత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, ఇంద్రో దేవతా, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౮౮౭ బలవిజ్ఞాయః స్థవిరః ప్రవీరః సహస్వాన్ వాజీ సహమానఽ ఉగ్రః।
అభివీరోఽ అభిసత్వా సహోజా జైత్రమిన్ద్ర రథమాతిష్ఠ గోవిత్ ॥౩౭॥

ప. విః- బలవిజ్ఞాయ ఇతి బల + విజ్ఞాయః, స్థవిరః, ప్రవీర ఇతి ప్ర + వీరః, సహస్వాన్, వాజీ, సహమానః, ఉగ్రః, అభివీర ఇత్యభి + వీరః, అభిసత్వేత్యభి సత్వా, సహోజా ఇతి సహః + జాః, జైత్రమ్, ఇన్ద్ర, రథమ్, ఆ, తిష్ఠ, గోవిదితి, గో + విత్ ॥౩౭॥

పదార్థః :-(బలవిజ్ఞాయః) యో బలం బలయుక్తం సైన్యం కర్తుం జానాతి సః (స్థవిరః) వృద్ధో విజ్ఞాతరాజధర్మవ్యవహారః (ప్రవీరః) ప్రకృష్టశ్చాసౌ వీరశ్చ (సహస్వాన్) సహో బహుబలం విద్యతే యస్య సః (వాజీ) ప్రశస్తో వాజః శాస్త్రబోధో విద్యతే యస్య సః (సహమానః) యః సుఖదుఃఖాదికం సహతే (ఉగ్రః) దుష్టానాం వధే తీవ్రతేజాః (అభివీరః) అభీష్టా వీరా యస్య సః (అభిసత్వా) అభితః సర్వతః సత్వానో యుద్ధవిద్వాంసో రక్షకా భృత్యా వా యస్య సః (సహోజాః) సహసా బలేన జాతః ప్రసిద్ధః (జైత్రమ్) జేతృభిః పరివృతం రథమ్ (ఇన్ద్ర) యుద్ధస్య పరమసామగ్రీసహిత (రథమ్) రమణీయం భూసముద్రాకాశయానమ్ (ఆ) (తిష్ఠ) (గోవిత్) యో గా వాచో ధేనుః పృథివీం వా విన్దతి సః.॥౩౭॥

అన్వయః:-హే ఇన్ద్ర సేనాపతే! బలవిజ్ఞాయః స్థవిరః ప్రవీరః సహస్వాన్ వాజీ సహమాన ఉగ్రోఽభివీరోఽభిసత్వా సహోజా గోవిత్సంస్త్వం యుద్ధాయ జైత్రం రథమాతిష్ఠ.॥౩౭॥

భావార్థః :- సేనాపతిః సేనావీరా వా యదా శత్రుభిః యోద్ధుమిచ్ఛేయుస్తదా పరస్పరం సర్వతో రక్షాం రక్షాసాధనాని వా సంగృహ్య బుద్ధ్యుత్సాహేన సహ వర్తమానా అనలసః సన్తః శత్రువిజయతత్పరా భవేయుః.॥౩౭॥

పదార్థము :-(ఇన్ద్ర) ఉత్తమయుద్ధసాధనాయుక్తుడవగు ఓ సేనాపతీ! (బలవిజ్ఞాయః) నీ సైన్యములను శక్తి సంపన్నపరచుట నెరిగినవాడవు (స్థవిరః) వృద్ధుడవు [అనుభవజ్ఞుడవు] (ప్రవీరః) ఉత్తమ వీరుడవు (సహస్వాన్) అత్యంత శక్తిశాలివి (వాజీ) ప్రశంసనీయ శాస్త్రజ్ఞానము గలిగినవాడవు (సహమానః) సుఖదుఃఖములను సహించువాడవు మరియు (ఉగ్రః) దుష్టసంహారమున తీవ్రతేజస్సుగలిగినవాడవు (అభివీరః) తలచిన కార్యమును తత్కాలమే పూర్ణమొనర్చువాడవు (అభిసత్వా) సకలదిశలనుండి యుద్ధవిద్యానిపుణులు, రక్షకులు, వీరులుగలవాడవు (సహోజాః) బలముచే ప్రసిద్ధుడవు (గోవిత్) వాణులు, గోవులు మరియు పృథివిని పొందుచుండు నీవు యుద్ధమునకై (జైత్రమ్) విజేతలగు వీరులచే చుట్టబడిన (రథమ్) భూమి సముద్రము, ఆకాశములందు నడచునట్టి రథములను (ఆ, తిష్ఠ) వచ్చి అధిరోహించుము. అనగా దానిపై కూర్చుండుము.॥౩౭॥

భావార్థము :-సేనాపతి మరియు సైనికవీరులకు శత్రువులతో సమరమొనర్పవలసి వచ్చునప్పుడు అన్నివైపులనుండి రక్షణము, రక్షణసాధనములను సంగ్రహమొనర్చుకొని ద్విగుణోత్సాహముచే ఆలస్యరహితులై శత్రువులను జయించుటయందు తత్పరులై యుండవలయును.॥౩౭॥

37.O Commander of the army, well-equipped with military warfare, thou knowest how to strengthen thy army, art an experienced statesmen, a foremost fighter, mighty, the master of the science of war, the endurer of pleasure and pain, the fierce slayer of the wicked, the possessor of nice warriors, and martial intelligent employees, famous for strength, conquering land, surrounded by victorious heroes, mount thy couquering conveyance!.

౮౮.గోత్రభిద మిత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, ఇంద్రో దేవతా, భురిగార్షీ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౮౮ గోత్రభిదఙ్గోవిదం వజ్రబాహుఞ్జయన్తమజ్మ ప్రమృణన్తమోజసా। ఇమꣳ సజాతాऽ అను వీరయధ్వమిన్ద్రꣳసఖాయోऽఅను సꣳరభధ్వమ్ ॥౩౮॥

ప.విః-గోత్రభిదమితి గోత్ర + భిదమ్, గోవిదమితి గో + విదమ్, వజ్రబాహుమితి వజ్ర + బాహుమ్, జయన్తమ్, అజ్మ, ప్రమృణన్తమితి ప్ర + మృణన్తమ్, ఓజసా, ఇమమ్, సజాతా ఇతి స + జాతాః, అను, వీరయధ్వమ్, ఇన్ద్రమ్, సఖాయః, అను, సమ్, రభధ్వమ్.॥౩౮॥

పదార్థః :-(గోత్రభిదమ్) యః శత్రూణాం గోత్రాణి భినత్తి తమ్ (గోవిదం) యోऽరీణాంగాం భూమిం విన్దతి తమ్ (వజ్రబాహుమ్) వజ్రాః శస్త్రాణి బాహ్వోర్యస్య తమ్ (జయన్తమ్) శత్రూన్ పరాజయమానమ్ (అజ్మ) అజన్తి ప్రక్షిపన్తి శత్రూన్ యేన యస్మిన్ వా. అత్ర సుపాం సులుగితి విభక్తేర్లుక్. అజ్మేతి సంగ్రామ నా... నిఘం. ౨.. ౧౭. (ప్రమృణన్తమ్) ప్రకృష్టతయా శత్రూన్ హింసన్తమ్ (ఓజసా) స్వస్య శరీరబుద్ధిబలేన సైన్యేన వా (ఇమమ్) (సజాతాః) సమానదేశే జాతా ఉత్పన్నాః (అను) పశ్చాదర్థే (వీరయధ్వమ్) విక్రమయధ్వమ్ (ఇన్ద్రమ్) శత్రుదలవిదారకమ్ (సఖాయః) పరస్పరస్య సహాయినః (అను) సుహృదః సన్తః ఆనుకూల్యే (సమ్) సమ్యక్ (రభధ్వమ్) యుద్ధారమ్భం కురుత. ॥౩౮॥

అన్వయః :- హే సజాతాః సఖాయో! యూయమోజసా గోత్రభిదం గోవిదం వజ్రబాహుం ప్రమృణన్త మజ్మ జయన్తమిమమిన్ద్రం సేనాపతిమనువీరయధ్వమనుసంరభధ్వం చ. ॥౩౮॥

భావార్థః :- సేనాపతయో భృత్యాశ్చ పరస్పరం సుహృదో భూత్వాऽన్యోన్యమనుమోద్య యుద్ధారమ్భవిజయౌ కృత్వా శత్రురాజ్యం లబ్ధ్వా న్యాయేన ప్రజాః పాలయిత్వా సతతం సుఖినః స్యుః. ॥౩౮॥

పదార్థము :-(సజాతాః) ఒకే దేశమున బుట్టినవారలారా! (సఖాయః) పరస్పర సహాయమొనర్చుకొను మిత్రులారా! మీరు (ఓజసా) శరీరబుద్ధిబలములతోను, సైనికులతోను, (గోత్రభిదమ్) శత్రువుల గోత్ర సముదాయమును ఛిన్నాభిన్న మొనర్చువాడు, వారిని ఉన్మూల మొనర్చువాడు (గోవిదమ్) శత్రుభూమిని తీసికొనువాడు (వజ్రబాహుమ్) తన భుజములయందు శస్త్రములనుధరించువాడు (ప్రమృణంతమ్) శత్రువులను బాగుగా చంపువాడు (అజ్మ) శత్రువులను క్రింద పడద్రోయుటకు సాధనమగు యుద్ధమునందు (జయంతమ్) వైరులను జయించువాడు (ఇమమ్ ఇంద్రమ్) శత్రువులను విదీర్ణమొనర్చువాడునగు నీ

సేనాపతిని (అను వీరయధ్వమ్) ప్రోత్సాహిత మొనర్చుడు. మఱియు. (అను సంరభధ్వమ్) బాగుగ యుద్ధమును ఆరంభించుడు. ॥౩౮॥

భావార్థము :- సేనాపతులు, భృత్యులు పరస్పర మిత్రులై పరస్పరము అనుమోదన మొనర్చుచు యుద్ధము నారంభించి, విజయమును పొంది, శత్రురాజ్యములను పొంది, న్యాయముతో ప్రజాపాలన మొనరించి నిరంతరము సుఖముగ నుండవలయును. ॥౩౮॥

38.O friendly countrymen, encourage the commander of the army, and begin the battle with him, who with his physical, mental and military strength, cleaves the enemies' families, usurps their land, is armed with weapons, slays the foes, subdues the enemy in the battle, and conquers him!.

౮౮. అభిగోత్రాణీత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, ఇంద్రో దేవతా, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౮౮ అభి గోత్రాణి సహసా గాహమానో౽దయో వీరః శతమన్యురిన్ద్రః। దుశ్చ్యవనః పృతనాషాడయుధ్యో౽అస్మాకꣳ సేనా అవతు ప్ర యుత్సు ॥౩౯॥

ప.విః- అభి, గోత్రాణి, సహసా, గాహమానః, అదయః, వీరః, శతమన్యురితి శత + మన్యుః, ఇన్ద్రః, దుశ్చ్యవన ఇతి దుః + చ్యవనః, పృతనా + షాట్, అయుధ్యః, అస్మాకమ్, సేనాః, అవతు, ప్ర, యుత్స్వితి యుత్సు. ॥౩౯॥

పదార్థః :-(అభి) సర్వతః (గోత్రాణి) శత్రుకులాని (సహసా) బలేన (గాహమానః) విలోడనం కుర్వన్ (అదయః) అవిద్యమానా దయా కరుణా యస్య సః (వీరః) శత్రూణాం దరితా (శతమన్యుః) శతధా మన్యుః క్రోధో యస్య సః (ఇన్ద్రః) సేనేశః (దుశ్చ్యవనః) శత్రుభిర్దుఃఖేన చ్యోతుం యోగ్యః (పృతనాషాట్) యః పృతనాం సహతే (అయుధ్యః) శత్రుభిర్యోద్ధుమయోగ్యః (అస్మాకమ్) (సేనాః) (అవతు) రక్షతు (ప్ర) ప్రయత్నేన (యుత్సు) మిశ్రితామిశ్రితకరణేషు యుద్ధేషు. ॥౩౯॥

అన్వయః :- హే విద్వాంసో! యో యుత్సు సహసా గోత్రాణి ప్రగాహమానో౽దయః శతమన్యుర్దుశ్చ్యవనః పృతనాషాడయుధ్యో వీరో౽స్మాకం సేనా అభ్యవతు, స ఇన్ద్రః సేనాపతిర్భవత్విత్యాజ్ఞాపయత. ॥౩౯॥

భావార్థః :- ధార్మికేషు కరుణాకరః దుష్టేషు నిర్దయః సర్వాభిరక్షకో నరో భవేత్ స ఏవ సేనాపాలనేఽధికర్తవ్యః. ॥౩౯॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసులారా! (యుత్సు) ఎవడు అనేక పదార్థములను సంయోగ వియోగములొనర్చు యుద్ధములందు (సహసా) బలముద్వారా (గోత్రాణి) శత్రువంశములను (ప్ర, గాహమానః) చక్కని ప్రయత్నముచే చిక్కబట్టుకొనునో (అదయః) దయారహితుడో (శతమన్యుః) అనేక విధముల క్రోధము గలవాడో (దుశ్చ్యవనః) దుఃఖముచే శత్రువులను పతనమొనర్చువాడో (పృతనాషాట్) శత్రుసైన్యముల సహించువాడో (అయుధ్యః) ఎవనిచే శత్రువులు యుద్ధమొనర్చదగనివారో (వీరః) శత్రువులను విదీర్ణపరచువాడో ఆతడు (అస్మాకమ్) మాయొక్క (సేనాః) సైన్యములను (అభి, అవతు) అన్నివైపులనుండి పాలించుగాక! అతడు మాకు (ఇన్ద్రః) సేనాధిపతియగుగాక. అట్టి యాజ్ఞను మీరును ఈయుడు. ॥౩౯॥

భావార్థము :- ధర్మాత్ములయెడ దయగలవాడు, దుష్టులయెడ దయజూపనివాడు, అందరిని అన్నివైపులనుండి రక్షించువాడు మాత్రమే సైనికపాలన విషయమున అధికారిగా నుండదగినవాడు. ॥౩౯॥

39.May the commander of the army, who with surpassing vigour pierces in the battles the families of the enemies, is pitiless, wild with anger, unconquerable by foes, conqueror of the enmy's forces, unequalled in fight, and victor, protect our armies.

౪౦. ఇంద్ర ఆసా మిత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, ఇంద్రో దేవతా, విరాడార్షీ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౪౦ ఇన్ద్రఽ ఆసాం నేతా బృహస్పతిర్దక్షిణా యజ్ఞః పురఽ ఏతు సోమః।

దేవసేనానామభిభఞ్జతీనాం జయన్తీనాం మరుతో యన్త్వగ్రమ్ ॥౪౦॥

ప.వి:- ఇన్ద్రః, ఆసామ్, నేతా, బృహస్పతిః, దక్షిణా, యజ్ఞః, పురః, ఏతు, సోమః, దేవసేనానామితి దేవ + సేనానామ్, అభిభఞ్జతీనామిత్యభి + భఞ్జతీనామ్, జయన్తీనామ్, మరుతః, యన్తు, అగ్రమ్ ॥౪౦॥

పదార్థః :- (ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్యయుక్తః సేనాపతిః శిక్షకః (ఆసామ్) ప్రత్యక్షాణామ్ (నేతా) నాయకః (బృహస్పతిః) బృహతామధికారాణామధ్యక్షః (దక్షిణా) దక్షిణస్యాం దిశి (యజ్ఞః) సంగంతా (పురః) పూర్వమ్ (ఏతు) గచ్ఛతు (సోమః) సేనాప్రేరకః (దేవసేనానామ్) విదుషాం సేనానామ్ (అభిభఞ్జతీనామ్)

శత్రుసేనా మభితో మర్దనమాచరన్తీనామ్ (జయన్తీనామ్) శత్రువిజయేనోత్కర్షన్తీనామ్ (మరుతః) వాయువద్ బలిష్ఠాః శూరవీరాః (యన్తు) గచ్ఛన్తు అగ్రమ్. ॥౪౦॥

అన్వయః :- యుద్ధేఽభిభఞ్జతీనాం జయన్తీనామాసాం దేవసేనానాం నేతేన్ద్రః పశ్చాద్యజ్ఞః పురో బృహస్పతి ర్దక్షిణా సోమ ఉత్తరస్యాం చైతు మరుతోఽగ్రం యన్తు. ॥౪౦॥

భావార్థః :- యదా రాజపురుషాః శత్రుభిర్యుయుత్సేయుస్తదా సర్వాసు దిక్ష్వధ్యక్షాన్ శూరవీరానగ్రతో భీరూన్మధ్యే సంస్థాప్య భోజనాచ్ఛాదనవాహనాస్త్రశస్త్రయోగేన యుధ్యేరన్. తత్ర విద్వత్సేనాధీనా మూర్ఖసేనాః కార్యాః. తా విద్వాంసో వక్ష్యత్వేనోత్సాహయేయురధ్యక్షాశ్చపద్మవ్యూహాదిభిర్యోధయేయుః. ॥౪౦॥

పదార్థము :- యుద్ధములందు (అభిభంజతీనామ్) శత్రుసైన్యములను అన్నివైపులనుండి సంహరించుచు (జయన్తీనామ్) శత్రువులను జయించుటకొరకు ఉత్సాహమును పొందుచు (ఆసామ్) ఉన్నట్టి ఈ (దేవాసేనానామ్) విద్వాంసుల సైన్యముల (నేతా) నాయకుడు (ఇన్ద్రః) ఉత్తమైశ్వర్యశాలియగు ఉత్తమశిక్షకుడగు సేనాపతి వెనుక (యజ్ఞః) ఎల్లరను గలసికొనువాడు (పురః) ముందుగ (బృహస్పతిః) అధికారులెల్లరకును అధికారి (దక్షిణా) కుడివైపున మరియు (సోమః) సైన్యములకు ప్రేరణ అనగా ప్రోత్సాహము నిచ్చువాడు ఎడమవైపున (ఏతు) నడువవలెను. మరియు (మరుతః) వాయువేగముగల బలశాలురగు శూరవీరులు (అగ్రమ్) ముందుకు (యన్తు) పోవలెను. ॥౪౦॥

భావార్థము :- రాజపురుషులు శత్రువులతో యుద్ధమొనర్చదలచినప్పుడు అన్ని దిశలందు అధ్యక్షుడు, శూరవీరులను మున్ముందు, పిరికివారిని మధ్యననుంచుకొని భోజనాచ్ఛాదన, వాహన అస్త్ర శస్త్రాదులను పుష్కలముగ సమకూర్చుకొని యుద్ధమొనర్చవలెను విద్వాంసులగు వీరుల యధీనమున మూర్ఖసైన్యములనుంచి చక్కని యుపదేశములచే, పద్మవ్యూహము మున్నగువాని రచనల నొనర్చి శత్రువులను నాశనమొనర్చ వలయును. ॥౪౦॥

40.In battle, the commander, the leader of these armies of the learned, the conqueror and demolisher of the enemies should march behind. The organiser of the army should march in front. The leader of big bands should march on the right. The encourager of the army should march on the left. The warriors swift like air should march ahead.

౪౧. ఇంద్రస్యేత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, ఇంద్రో దేవతా, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౪౧ ఇన్ద్రస్య వృష్ణో వరుణస్య రాజ్ఞఽ ఆదిత్యానా మ్మరుతాం శర్ద్ధఽ ఉగ్రమ్ ।
మహామనసాం భువనచ్యవానాం ఘోషో దేవానాం జయతాముదస్థాత్ ॥౪౧॥

ప.వి:- ఇన్ద్రస్య, వృష్ణః, వరుణస్య, రాజ్ఞః, ఆదిత్యానామ్ మరుతామ్, శర్ధః, ఉగ్రమ్, మహామనసామితి మహా + మనసామ్, భువనచ్యవానామితి భువన + చ్యవానామ్, ఘోషః, దేవానామ్, జయతామ్, ఉత్ అస్థాత్.॥౪౧॥

పదార్థః :-(ఇన్ద్రస్య) సేనాపతేః (వృష్ణః) వీర్యవతః (వరుణస్య) సర్వోత్కృష్టస్య (రాజ్ఞః) న్యాయవినయాదిభిః ప్రకాశమానస్య సర్వాధిష్ఠాతుః (ఆదిత్యానామ్) కృతాష్టాచత్వారింశద్వర్షప్రమిత బ్రహ్మచర్యాణామ్ (మరుతామ్) పూర్ణవిద్యాబలయుక్తానాం పురుషాణామ్ (శర్ధః) బలం సైన్యమ్ (ఉగ్రమ్) శత్రుభిః సోఢుమశక్యమ్ (మహామనసామ్) మహాన్తి మనాంసి విజ్ఞానాని యేషాం తేషామ్ (భువనచ్యవానామ్) యే భువనాన్యుత్తమాని గృహాణి చ్యవన్తే ప్రాప్నువన్తి తేషామ్, (ఘోషః) శౌర్యోత్సాహజనకో విచిత్రవాదిత్రస్వరాలాపశబ్దః (దేవానామ్) విదుషామ్ (జయతామ్) శత్రూన్ విజేతుం సమర్థానామ్ (ఉత్) (అస్థాత్) ఉత్తిష్ఠతు.॥౪౧॥

అన్వయః :-వృష్ణ ఇన్ద్రస్య వరుణస్య రాజ్ఞో భువనచ్యవానాం మహామనసాం జయతామాదిత్యానాం మరుతాం దేవానాముగ్రం శర్ధో ఘోషో యుద్ధారంభాత్ పూర్వముదస్థాత్.॥౪౧॥

భావార్థః :- సేనాధ్యక్షైః శిక్షాసమయే యుద్ధసమయే చ మనోహరైర్నిర్భయాదిభావజనకైః శబ్దైర్వాదిత్రై ర్వీరా హర్షణీయాః యే దీర్ఘబ్రహ్మచర్యేణాధికవిద్యయా శరీరాత్మబలాస్త ఏవ యుద్ధసేనాస్వధికర్తవ్యాః.॥౪౧॥

పదార్థము :- (వృష్ణః) వీర్యవంతుడు (ఇన్ద్రస్య) సేనాపతి (వరుణస్య) సర్వోత్తముడు (రాజ్ఞః) న్యాయ, వినయములు మున్నగు ఉత్తమగుణములతో ప్రకాశించు సర్వాధిపతియగు రాజుయొక్క (భువనచ్యవానామ్) ఉత్తమ గృహములను ప్రాప్తించుకొను (మహామనసామ్) గొప్ప భావములుగలవారు (జయతామ్) శత్రువులను జయించుటకు సమర్థులు (ఆదిత్యానామ్) ౪౮ సంవత్సరముల పర్యంతము కఠినబ్రహ్మచర్యపాలన మొనర్చినవారు (మరుతామ్) పూర్ణ విద్యాబలయుక్తులైనవారు (దేవానామ్) విద్వాంసులు (ఉగ్రమ్) ఎవరు శత్రువులకు అసహాయశూరులో, వారి (శర్ధః) బలము (ఘోషః) శూరత్వము, ఉత్సాహము నుత్పన్నమొనర్చునట్టి విచిత్రమగు రణదుందుభి, భేరీ స్వరాలాపములు యుద్ధారంభమునకు పూర్వమే (ఉదస్థాత్) భయంకరముగ మ్రోగునుగాక! ॥౪౧॥

భావార్థము :- శిక్షణ మరియు యుద్ధ సమయమున మనోహర వీరభావముల నుత్పన్నమొనర్చు సమర వాద్యముల శబ్దములచే వీరుల నుత్సాహపరచవలెను. దీర్ఘకాల బ్రహ్మచర్యముచే శరీరాత్మల బలములను పుష్టిగా చేసికొనినవారిని మాత్రమే యోధసైన్యముల కధికారులుగ నియుక్తపరచబడవలెను. ॥౪౧॥

41. Musical instruments, to infuse valour and energy should be played upon before the commencement of the battle, by the learned soldiers of the powerful commander, and mighty king, who possess decent homes, lofty ideas, are able to conquer the enemies, have led a life of celibacy for forty eight years, are highly learned and strong, full of terrible power.

౮౯౨. ఉద్ధర్షయేత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, ఇంద్రో దేవతా, విరాడార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తదేవాహ. మఱల నా విషయమే.

౮౯౨ ఉద్ధర్షయ మఘవన్నాయుధాన్యుత్సత్వానాం మామకానాం మనాꣳసి ।ఉద్వృ
త్రహన్ వాజినాం వాజినాన్యుద్రథానాం జయతాం యన్తు ఘోషాః ॥౪౨॥

ప. విః- ఉత్, హర్షయ, మఘవన్నితి మఘ + వన్, ఆయుధాని, ఉత్, సత్వానామ్, మామకానామ్, మనాꣳసి, ఉత్, వృత్రహన్నితి వృత్ర + హన్, వాజినామ్, వాజినాని, ఉత్, రథానామ్, జయతామ్, యన్తు, ఘోషాః.॥౪౨॥

పదార్థః :-(ఉత్) (హర్షయ) ఉత్కృర్షయ (మఘవన్) ప్రశస్తాని మఘాని ధనాని విద్యన్తే యస్య తత్సంబుద్ధౌ (ఆయుధాని) సమన్తాద్యుధ్యన్తే యైస్తాని (ఉత్) (సత్వానామ్) సేనాయాం సీదతాం ప్రాణినామ్ (మామకానామ్) మదీయానాం వీరాణామ్ (మనాంసి) అన్తఃకరణాని (ఉత్) (వృత్రహన్) మేఘహన్తా సూర్య ఇవ శత్రుహన్తః సేనాపతే (వాజినామ్) తురఙ్గాణామ్ (వాజినాని) శీఘ్రగమనాని (ఉత్) (రథానామ్) (జయతామ్) (యన్తు) గచ్ఛన్తు (ఘోషాః) శబ్దాః. ॥౪౨॥

అన్వయః:-సేనాస్థా జనాః స్వాధీశమేవం బ్రూయుః. హే వృత్రహన్! మఘవꣳస్త్వం మామకానాం సత్వ నామాయుధాన్యుద్ధర్షయ. మామకానాం సత్వానాం మనాంస్యుద్ధర్షయ. మామకానాం వాజినాం వాజినాన్యుద్ధర్షయ, భవత్కృపాతో మామకానాం జయతాం రథానాం ఘోషా ఉద్యన్తు ॥౪౨॥

భావార్థః :-సేనాపతిభిః శిక్షకైశ్చ యోద్ధృణాం చిత్తాని నిత్యం హర్షణీయాని. సేనాఙ్గాని సమ్యగున్నీయ శత్రవో జేతవ్యాశ్చ. ॥౪౨॥

పదార్థము :- సైనికవీరులు తమ యధ్యక్షునితో నిట్లనవలెను :-(వృత్రహన్) మేఘములను సూర్యునివగిది శత్రువులను ఛిన్నాభిన్నమొనర్చు (మఘవన్) ప్రశంసనీయ శక్తియుక్తుడవగు ఓ సేనాపతీ! నీవు (మామకానామ్) మాయొక్క (సత్వానామ్) సైనికవీరులు (ఆయుధాని) చక్కగా యుద్ధమొనర్చుగల

అస్త్రశస్త్రముల (ఉద్ధర్షయ) అభివృద్ధిపరచుము. మా సైనికుల (మనాంసి) మనస్సులను (ఉత్) ఉత్తమ హర్షవంతమొనర్చుము. మాయొక్క (వాజినామ్) అశ్వముల (వాజినాని) శీఘ్రనడకలను (ఉత్) వృద్ధినొందించుము. మరియు మీ కృపచే మమ్ము (జయతామ్) విజయవంతులనుగ జేయునట్టి (రథానామ్) రథముల (ఘోషాః) గర్జనములు (ఉద్యన్తు) ధ్వనించుగాక! ॥42॥

భావార్థము :-సేనాపతులు, శిక్షకులు సైనిక యోధుల చిత్తములను సదా హర్షితముగ నుంచవలెను. సేనాంగములను దృఢముగ ఉన్నతపరచి శత్రువుల జయించవలెను. ॥42॥

O adorable commander, the slayer of foes, like the sun of clouds, make the weapons of our soldiers flourish, excite the spirits of our warring heroes, increase the speed of our horses, and let the din of conquering cars go upward!.

43. అస్మాకమిత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, ఇంద్రో దేవతా, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మళల నా విషయమే.

43 అస్మాకమిన్ద్రః సమృతేషు ధ్వజేష్వస్మాకం యాఽ ఇషవస్తా జయన్తు ।
అస్మాకం వీరా ఉత్తరే భవన్త్వస్మాఽ2॥ ఉ దేవా అవతా హవేషు ॥43॥

ప. విః-అస్మాకమ్, ఇన్ద్రః, సమృతేష్వితి సమ్ + ఋతేషు, ధ్వజేషు, అస్మాకమ్, యాః, ఇషవః, తాః, జయన్తు, అస్మాకమ్, వీరాః, ఉత్తర + ఇత్యుత్ + తరే, భవన్తు, అస్మాన్, ఊఁ ఇత్యూఁ, దేవాః, అవత, హవేషు ॥43॥

పదార్థః :-(అస్మాకమ్) (ఇన్ద్రః) ఐశ్వర్యకారకః సేనేశః (సమృతేషు) సమ్యక్ సత్యన్యాయప్రకాశక చిహ్నేషు (ధ్వజేషు) స్వవీరప్రతీతయే రథాద్యుపరి స్థాపితేషు విజాతీయచిహ్నేషు (అస్మాకమ్) (యాః)(ఇషవః) ప్రాప్తాః సేనాః (తాః) (జయన్తు) విజయిన్యో భవన్తు (అస్మాకమ్) (వీరాః) (ఉత్తరే) విజయానన్తరసమయే కుశలా విద్యమానజీవనాః (భవన్తు) (అస్మాన్) (ఉ) వితర్కే (దేవాః) విజిగీషవః (అవత) రక్షత (హవేషు) హ్వాయన్తి స్పర్ధన్తే పరస్పరం యేషు సంగ్రామేషు తేషు. ॥43॥

అన్వయః :-హే దేవా! విద్వాంసో యూయమస్మాకం సమృతేషు ధ్వజేష్వధోదేశే య ఇన్ద్రోఽస్మాకం యా ఇషవః స తాశ్చ హవేషు జయన్త్వస్మాకం వీరా ఉత్తరే భవన్తు. అస్మాను సర్వత్రావత. ॥43॥

భావార్థః :-సేనాజనైః సేనాపత్యాదిభిః స్వస్వరథాదిషు భిన్నం భిన్నం చిహ్నం సంస్థాపనీయమ్. యతోఽస్యాయం రథాదిరితి సర్వే జానీయుః. యథా వీరాణామశ్వానాం చాధికః క్షయో న

స్యాత్తథానుష్ఠాతవ్యమ్. కుతః? పరస్పరస్య పరాక్రమక్షయేణ ధ్రువో విజయో న భవతీతి విజ్ఞేయమ్.॥४३॥

పదార్థము :- (దేవాః) విజయము నాకాంక్షించు విద్వాంసులారా! మీరు (అస్మాకమ్) మా యొక్క (సమృతేషు) విజయవంతముగ సత్యన్యాయముల ప్రకాశపరచు చిహ్నముగల (ధ్వజేషు) స్వంత వీరవరుల నిశ్చయమునకై రథములు మున్నగు యానములపై ఒండొంటికి భిన్నరూపమున స్థాపించుకొనిన ధ్వజము మున్నగు చిహ్నముల క్రింద అనగా వాని ఛాయయందున్న ఏ (ఇన్ద్రః) సేనాపతి గలడో (అస్మాకమ్) ఆయన మాయొక్క (యాః) ఎట్టి (ఇషవః) సేనలు గలవో (తాః) అట్టి సేనలు (హవేషు) ద్వేషముతో శత్రువులను ఆహ్వానించు సంగ్రామములందు (జయన్తు) విజయమునొందుదురుగాక! (అస్మాకమ్) మాయొక్క (వీరాః) వీరులు (ఉత్తరే) విజయము తరువాత కుశలజీవనముగలవారు (భవన్తు) అగుదురుగాక! (అస్మాన్) మమ్ము (ఉ) నిశ్చయముగ సకల సమరసమయములందు (అవత) రక్షించుచుండుడు.॥४३॥

భావార్థము :-ఎవరిది ఏ వాహనమో తెలియుటకై సేనాపతులు మున్నగువారు తమ తమ రథాదులపై భిన్న భిన్నగుర్తులధ్వజములను స్థాపించవలెను. మరియు వీరులు, గజాశ్వములు అధికముగ నష్టముగా కుండునట్లు ప్రయత్నించవలయును. పరస్పర బలక్షయమువల్ల నిశ్చలవిజయము సంప్రాప్తించజాలదు. ॥४३॥

43.O learned persons desirous of victory, may the commander and our forces, under different flags, the emblems of justice and truth, win in the battle. May our brave men enjoy after war. May ye protect us every where at the time of war!.

४४. అమీషామిత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, ఇంద్రో దేవతా, స్వరాడార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

४४ అమీషాం చిత్తం ప్రతిలోభయన్తీ గృహాణాఙ్గాన్యప్వే పరేహి ।

అభి ప్రేహి నిర్దహ హృత్సు శోకైరన్ధేనామిత్రాస్తమసా సచన్తామ్ ॥४४॥

ప.వి:- అమీషామ్, చిత్తమ్, ప్రతిలోభయన్తీతి ప్రతి + లోభయన్తీ, గృహాణ, అఙ్గాని, అప్వే, పరా, ఇహి, అభి, ప్ర, ఇహి, నిః, దహ హృత్స్వితి హృత్ + సు, శోకైః, అన్ధేన, అమిత్రాః, తమసా, సచన్తామ్. ॥४४॥

పదార్థః :-(అమీషామ్) పరోక్షాణామ్ (చిత్తమ్) స్వాంతమ్ (ప్రతిలోభయన్తీ) ప్రత్యక్షే మోహయన్తీ (గృహాణ) (అఙ్గాని) సేనావయవాన్ (అప్వే) యాపవాతి శత్రుప్రాణాన్ హినస్తి తత్సమ్బుద్ధౌ. అపపూర్వాద్వాతే రన్యేభ్యోఽపి దృశ్యత ఇతి క్విప్ అకారలోపశ్ఛాన్దసః (పరా) (ఇహి) దూరం గచ్ఛ (అభి)

(ప్ర)(ఇహి) అభిప్రాయం దర్శయ (నిర్దహ) నితరాం భస్మీకురు (హృత్సు) హృదయేషు (శోకైః) (అన్ధేన) ఆవరకేణ (అమిత్రాః) శత్రవః (తమసా) రాత్ర్యన్ధకారేణ (సచన్తామ్) సంయుఞ్జన్తు.॥౪౪॥

అన్వయః :-హే అప్వే శూరవీరే రాజస్త్రి క్షత్రియే! అమీషాం చిత్తం ప్రతిలోభయన్తీ యాస్వసేనాస్తి తస్యా అఙ్గాని త్వం గృహాణ. అధర్మాత్ పరేహి స్వసేనామభిప్రేహి శత్రూన్ నిర్దహ యత ఇమేఽమిత్రా హృత్సు శోకైరన్ధేన తమసా సహ సచన్తాం సంయుక్తాస్తిష్ఠన్తు.॥౪౪॥

భావార్థః :-సభాపత్యాదిభిర్యథాఽతిప్రశంసితా హృష్టపుష్టా సాఙ్గోపాఙ్గా పురుషసేనా స్వీకార్యా తథా స్త్రీసేనా చ. యత్రావ్యభిచారిణ్యః స్త్రియస్తిష్ఠేయుస్తయా సేనయా శత్రవో వశే స్థాపనీయాః.॥౪౪॥

పదార్థము :-(అప్వే) శత్రువులప్రాణములహరించు రణచండికయగు క్షత్రియ వీరాంగణమణీ! (అమీషామ్) ఆ సేనల (చిత్తమ్) మనస్సులను (ప్రతిలోభయన్తీ) ప్రత్యక్షముగ మోహింపజేయు నీ సేనలయొక్క (అంగాని) అంగములను నీవు (గృహాణ) గ్రహించుము. అధర్మమునకు (పరేహి) దూరముగనుండి స్వసైన్యములకు (అభిప్రేహి) నీ స్వ అభిప్రాయమును చూపుము. మరియు శత్రువులను (నిర్దహ) నిరంతరము దహించుము. ఇందుచే ఈ (అమిత్రాః) శత్రుజనము (హృత్సు) తమ హృదయములలో (శోకైః) శోకములతో (అన్ధేన) ఆవరింపబడిన (తమసా) రాత్రియందలి అంధకారముతో గూడ (సచన్తామ్) కలసిపోవుదురుగాక!॥౪౪॥

భావార్థము :-అతి ప్రశంసనీయ, శక్తిసామర్థ్యయుక్త, శూరవీరపురుష సైనికులను స్వీకరించున సభాపతి మున్నగువారు శూరవీరలగు మహిళాసైన్యమును గూడ స్వీకరించవలయును. వ్యభిచారిణులు లేనట్టి స్త్రీసైన్యముచే శత్రువులను వశమునందుంచుకొనవలయును. ॥౪౪॥

44.O queen, the slayer of foes, organise the bands of thy army, that bewilders the hearts of the forces of the enemy, remain aloof from sin, convey thy aim to thy soldiers, burn down the foes, whereby thy may abide in utter darkness with hearts full of griefs!.

౪౫. అవసృష్టేత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, ఇషుర్దేవతా, ఆర్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౪౫ అవసృష్టా పరా పత శరవ్యే బ్రహ్మసంశితే ।

గచ్ఛామిత్రాన్ ప్ర పద్యస్వ మామీషాం కం చనోచ్ఛిషః ॥౪౫॥

ప.వి:-అవసృష్టేత్యవ + సృష్టా, పరా, పత, శరవ్యే, బ్రహ్మసంశితేతి బ్రహ్మ + సంశితే, గచ్ఛ, అమిత్రాన్, ప్ర, పద్యస్వ, మా, అమీషామ్, కమ్, చన, ఉత్, శిషః ॥౪౫॥

పదార్థః :-(అవసృష్టే) ప్రేరితా (పరా) (పత) యాహి (శరవ్యే) శరేషు బాణేషు సాధ్వీ స్త్రీ తత్సమ్బుద్ధౌ (బ్రహ్మసంశితే) బ్రహ్మభిశ్చతుర్వేదవిద్భిః ప్రశంసితే శిక్షయా సమ్యక్ తీక్ష్ణీకృతే (గచ్ఛ) (అమిత్రాన్) శత్రూన్ (ప్ర) (పద్యస్వ) ప్రాప్నుహి (మా) నిషేధే (అమీషామ్) దూరస్థానాం విరోధినామ్ (కమ్) (చన) కంచిదపి (ఉత్) (శిషః) ఊర్ధ్వం శిష్టం త్యజేత్. ॥౪౫॥

అన్వయః :-హే శరవ్యే బ్రహ్మసంశితే సేనానిపత్ని! త్వమవసృష్టా సతీ పరాపతామిత్రాన్ గచ్ఛ తేషాం హననేన విజయం ప్రపద్యస్వామీషాం శత్రూణాం మధ్యే కంచన మోచ్ఛిషో హననేన వినా కంచిదపి మా త్యజేః.॥౪౫॥

భావార్థః :- సభాపత్యాదిభిః యథా యుద్ధవిద్యయా పురుషాః శిక్షణీయాస్తథా స్త్రియశ్చ యథా వీరపురుషా యుద్ధం కుర్యు స్తథా స్త్రియోఽపి కుర్వన్తు యే శత్రవో యుద్ధే హతాః స్యుస్తదవశిష్టాశ్చ శాశ్వతే బన్ధనే కారాగృహే స్థాపనీయాః ॥౪౫॥

పదార్థము :- (శరవ్యే) విలువిద్యాకుశలుడు (బ్రహ్మసంశితే) వేదవేత్తలగు విద్వాంసులచే ప్రశంసలను, శిక్షణను పొందిన సేనాధిపతి పత్నీ, మహిళామణీ! నీవు (అవసృష్టా) ప్రేరణను ప్రాప్తించుకొని (పరా,పత) దూరమునకేగుము (అమిత్రాన్) శత్రువులతో (గచ్ఛ) తలపడి వారిని సంహరించి విజయమును (ప్ర, పద్యస్వ) ప్రాప్తించుకొనుము (అమీషామ్) ఆ దూరప్రదేశములందు నిలిచియున్న శత్రువులను చంపకుండా (కంచన) ఎవ్వరిని (మా, ఉచ్ఛిషః) వదలివేయకుము.॥౪౫॥

భావార్థము :-సభాపతి మున్నగువారు యుద్ధవిద్యలందు పురుషులకు శిక్షణనిచ్చునట్లే మహిళలకును శిక్షణనిచ్చి వీరాంగనలనుగా నొనర్చవలెను. శత్రువులందు చావగా మిగిలిపోయినవారిని (పిరికివారిని) నిరంతరము కారాగారమున బంధించి యుంచవలెను.॥౪౫॥

45.O wife of the commander-in-chief, expert in the art of archery, trained by a learned person knowing the vedas, on persuasion, go afar, encounter the foes, achieve victory by slaying them. Let not even one of those distant foes escape!.

౪౬. ప్రేతా జయతేత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, యోద్ధా దేవతా, విరాడార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయమదియే.

౪౬ ప్రేతా జయతా నరఽ ఇన్ద్రో వః శర్మ యచ్ఛతు ।

ఉగ్రా వః సన్తు బాహవోఽనాధృష్యా యథాఽసథ ॥౪౬॥

ప.విః– ప్ర, ఇత, జయత, నరః, ఇన్ద్రః, వః, శర్మ, యచ్ఛతు, ఉగ్రాః, వః, సన్తు, బాహవః, అనాధృష్యాః, యథా, అసథ ॥౪౬॥

పదార్థః :-(ప్ర)(ఇత) శత్రూన్ ప్రాప్నుత. అత్ర ద్వ్యచోఽతస్తిఙ ఇతి దీర్ఘః (జయత) విజయధ్వమ్. అత్రాన్యేషామపి దృశ్యత ఇతి దీర్ఘః (నరః) నాయకాః (ఇన్ద్రః) శత్రూణాం దారయితా సేనాపతిః (వః) యుష్మభ్యమ్ (శర్మ) గృహమ్ (యచ్ఛతు) దదాతు (ఉగ్రాః) దృఢాః (వః) యుష్మాకమ్ (సన్తు) (బాహవః) భుజాః (అనాధృష్యాః) శత్రుభిర్ధర్షితుమయోగ్యాః (యథా) (అసథ) భవత.॥౪౬॥

అన్వయః :-హే నరో! యూయం యథా శత్రూనిత జయత ఇన్ద్రో వః శర్మ ప్రయచ్ఛతు వో బాహవ ఉగ్రాః సన్తు. అనాధృష్యా అసథ తథా ప్రయతధ్వమ్.॥౪౬॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. యే శత్రూణాం విజేతారో వీరాస్స్యుస్తాన సేనాపతిర్ధనాన్నగృహ వస్త్రాదిభిః సతతం సత్కుర్యాత్ సేనాస్థా జనాశ్చ యథా బలిష్ఠాః స్యుస్తథా వ్యవహరేయుః.॥౪౬॥

పదార్థము :-(నః) అనేక విధములగు వ్యవహారములను నిర్వర్తించుకొను మానవులారా! మీరు (యథా) శత్రువుల నెట్లు (ఇత) ప్రాప్తించుకొందురో అట్లే వారిని (జయత) జయించుడు. మరియు (ఇన్ద్రః) శత్రువుల విదీర్ణ [నిస్తేజ] మొనర్చు సేనాపతి (వః) మీకొరకు (శర్మ) గృహము (ప్ర, యచ్ఛతు) ఇచ్చుగాక! (వః) మీయొక్క (బాహవః) భుజవులు (ఉగ్రాః) దృఢవముగా (సన్తు) అగుగాక! (అనాధృష్యాః) శత్రుతిరస్కారములేనట్లు (అసథ) అగుడు. అట్టి ప్రయత్నము నొనర్చుడు.॥౪౬॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు ఉపమాలంకారము గలదు. శత్రువులనిర్జించగలవీరులను సేనాపతి అన్నము, వస్త్రములు, ధనాదులనిచ్చి నిరంతరము సత్కరించుచుండవలయును, సైనికులెల్లరును బలపరాక్రమ వంతులగునట్లు వ్యాయామము, అస్త్ర శస్త్రప్రయోగమునందు నేర్పరులగునట్లు ప్రయత్నించ వలెను.॥౪౬॥

46.Advance, O heroes, win the day. May the commander of the army provide ye with shelter, food and clothes, Exceeding mighty be your arms, that none may threaten or injure you!.

౪౭. అసౌ యేత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, మరుతో దేవతాః, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౪౭ అసౌ యా సేనా మరుతః పరేషామభ్యైతి నఽఓజసా స్పర్ధమానా। తాఙ్
గూహత తమసాపవ్రతేన యథామీఽఅన్యోఽఅన్యన్న జానన్॥౪౭॥

ప.వి:-అసౌ, యా, సేనా, మరుతః, పరేషామ్, అభి, ఆ, ఏతి, నః, ఓజసా, స్పర్ధమానా, తామ్, గూహత, తమసా, అపవ్రతేనేత్యప + వ్రతేన, యథా, అమీ ఇత్యమీ, అన్యః, అన్యమ్, న, జానన్ ॥౪౭॥

పదార్థః :-(అసౌ) (యా) (సేనా) (మరుతః) ఋత్విజో విద్వాంసః (పరేషామ్) శత్రూనామ్ (అభి) ఆభిముఖ్యే (ఆ) సర్వతః (ఏతి) ప్రాప్నోతి (నః)(అస్మాకమ్) (ఓజసా) బలేన (స్పర్ధమానా) ఈర్ష్యన్తీ (తామ్) (గూహత) సంవృణుత (తమసా) అన్ధకారేణ శతఘ్న్యాద్యుత్థధూమేన మేఘపర్వతాకారేణాస్త్రాది ధూమేన వా (అపవ్రతేన) అనియమేన పరుషకర్మణా (యథా) (అమీ) (అన్యః) (అన్యమ్) (న) నిషేధే (జానన్).॥౪౭॥

అన్వయః :-హే మరుతో! యూయం యాసౌ పరేషాం స్పర్ధమానా సేనౌజసా నోఽస్మానభ్యేతి తామపవ్రతేన తమసా గూహత. అమీ శత్రుసేనాస్థా జనా యథా అన్యోఽన్యం న జానన్ తథా విక్రమధ్వమ్.॥౪౭॥

భావార్థః :-యదా యుద్ధాయ శత్రుసేనాసు ప్రాప్తాసు యుద్ధమాచరేత్ తదా సర్వతః శస్త్రాస్త్రప్రహారోత్థ ధూమధూల్యాదినా తా ఆచ్ఛాద్య యథైతే పరస్పరమపి న జానీయుస్తథా సేనాపత్యాదిభిర్విధేయమ్.॥౪౭॥

పదార్థము :-(మరుతః) ప్రతి ఋతువునందు యజ్ఞముల నొనర్చు విద్వాంసులారా! మీరు (యా) ఏ (అసౌ) అట్టి (పరేషామ్) శత్రువుల (స్పర్ధమానా) ద్వేషించుకొనుచు (సేనా) సైన్యములు (ఓజసా) బలముతో (నః) మా (అభి,ఆ,ఏతి) అన్నివైపులనుండి మా ఎదుటికి వచ్చునో అప్పుడు (తామ్) వారిని (అపవ్రతేన) ఛేదనరూప కఠినచర్యద్వారా మరియు (తమసా) తోపులు మున్నగు శస్త్రములవల్ల రేపిన ధూళి, ధూమ్రమేఘములచే (గూహత) కప్పివేయుడు (అమీ) ఈ శత్రుసైనికులు (యథా) ఎట్లు (అన్యః అన్యమ్) ఒండొరులు (న జానన్) గుర్తించకుండునట్లు పరాక్రమించుడు.॥౪౭॥

భావార్థము :-యుద్ధము జరుగునప్పుడు శత్రువులపై వివిధ అస్త్రశస్త్రములు ప్రయోగించి వాని ధూళి, ధూమముల పొగచే శత్రువులు ఉక్కిరిబిక్కిరియై పరస్పరము గుర్తించుకొనకుండునట్టి అస్త్రప్రయోగములను సేనాధ్యక్షుడొనర్పజేయవలెను. ॥౪౭॥

47.O learned persons, the army of our enemies, that comes against us in a jealous mood, with its might, meet ye and enwrap it harshly in the darkness of the smoke arising out of the use of cannons so that they may not recognise one another!.

౪౮. యత్రబాణా ఇత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, ఇన్ద్రబృహస్పత్యాదయో దేవతాః, పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౪౮ యత్ర బాణాః సమ్పతన్తి కుమారా విశిఖాఽఇవ। తన్నఽఇన్ద్రో

బృహస్పతిరదితిః శర్మ యచ్ఛతు విశ్వాహా శర్మ యచ్ఛతు ॥౪౮॥

ప.విః-యత్ర, బాణాః, సంపతన్తీతి సమ్ + పతన్తి, కుమారాః, విశిఖా ఇవేతి విశిఖాః + ఇవ, తత్, నః, ఇన్ద్రః, బృహస్పతిః, అదితిః, శర్మ, యచ్ఛతు, విశ్వాహా, శర్మ, యచ్ఛతు ॥౪౮॥

పదార్థః :-(యత్ర) యస్మిన్ సంగ్రామే (బాణాః) యే బణన్తి శబ్దాయన్తే తే శస్త్రాస్త్రసమూహాః (సంపతన్తి) (కుమారాః) అతిచపలా వేగవన్తో బాలకాః (విశిఖా ఇవ) యథా విగతశిఖా వివిధశిఖా వా (తత్) తత్ర (నః) అస్మభ్యమ్ (ఇన్ద్రః) సేనాపతిః (బృహస్పతిః) బృహత్యాః సభాయాః సేనాయా వా పాలకః (అదితిః) అఖణ్డితా సభాసదలఙ్కృతా సభా (శర్మ) శరణం సుఖమ్ (యచ్ఛతు) (విశ్వాహా) సర్వాణ్యాహాని దినాని (శర్మ) సుఖసాధకం గృహమ్. (యచ్ఛతు) దదాతు.॥౪౮॥

అన్వయః :-యత్ర సంగ్రామే విశిఖా కుమారా ఇవ బాణాః సంపతన్తి తద్ బృహస్పతిరిన్ద్రఃశర్మ యచ్ఛత్వదితిశ్చ విశ్వాహా నః శర్మ యచ్ఛతు.॥౪౮॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. యథా బాలకా ఇతస్తతో ధావన్తి తథా యుద్ధసమయే యోద్ధారోఽపి చేష్టన్తామ్. యే యుద్ధే క్షతాః క్షీణాః శ్రాన్తాః క్లాన్తాశ్ఛిన్నభిన్నాంగా మూర్ఛితాశ్చ భవేయుస్తాన్ యుద్ధభూమేః సద్య ఉత్థాప్య సుఖాలయం నీత్వౌషధాదీని కృత్వా స్వస్థాన్ కుర్యుః. యే చ మ్రియేరన్ తాన్విధివద్దహేయుః రాజజనాస్తేషాం మాతృపితృస్త్రీబాలకాదీనాం సదా రక్షాం కుర్యుః.॥౪౮॥

పదార్థము :-(యత్ర) ఏ సంగ్రామమున (విశిఖా ఇవ) పిలక [జట్టు] లేని లేక అనేక పిలకలు గలిగిన (కుమారాః) బాలురవలె (బాణాః) బాణములు మున్నగు అస్త్రశస్త్రముల సమూహము (సమ్పతన్తి) చక్కగా కురియునో (తత్) అచ్చట (బృహస్పతిః) మహాసభను లేక సైన్యమును పాలించునట్టి (ఇన్ద్రః) సేనాపతి (శర్మ) ఆశ్రయము మరియు సుఖములను (యచ్ఛతు) ఇచ్చుగాక! (అదితిః) సభాసదులచే సదా శోభాయమాన మగు సభ (విశ్వాహా) ఎల్లకాలములందును (నః) మాకొరకు (శర్మ) సుఖములను సిద్ధింపజేయు గృహమును (యచ్ఛతు) ఇచ్చునుగాక!॥౪౮॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు ఉపమాలంకారము గలదు. బాలురు అటునిటు పరుగెత్తునట్లు యోధులు యుద్ధసమయమందట్టి చేష్టల నొనర్చవలెను. రణభూమియందు గాయపడిన, క్షీణించిన, అలసిపోయిన, రక్తసిక్తమైన, ఛిన్నాభిన్నమైన, తెగిన, ఛేదించబడిన అంగములుగలవారైన, మూర్ఛితులైనవారి నెల్లరను సత్వరమే యుద్ధభూమినుండి తొలగించి చికిత్సాలయమునకు చేర్చి ఔషధములు, కట్లు, పట్లు మున్నగు పరిచర్యలద్వారా స్వాస్థ్యపరచవలెను. మరణించినవారికి విధిపూర్వకముగ దహనసంస్కారముల నొనర్చవలెను. రాజపురుషులు వారి వృద్ధమాతాపితరులు, భార్య, సంతానము మున్నగువారిని చక్కగా పోషించవలయును. ॥౪౮॥

48.There where the flights of arrows fall like boys whose locks are unshorn, may the Commander, the protector of the big army grant us shelter, may the entire Assembly adorned with members, grant us happy home through all our days.

౪౯.మర్మాణీత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, సోమవరుణదేవా దేవతాః, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.
పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౪౯ మర్మాణి తే వర్మణా ఛాదయామి సోమస్త్వా రాజామృతేనాను వస్తామ్ ।
ఉరోర్వరీయో వరుణస్తే కృణోతు జయన్తం త్వాను దేవా మదన్తు ॥౪౯॥

ప.విః-మర్మాణి, తే, వర్మణా, ఛాదయామి, సోమః, త్వా, రాజా, అమృతేన, అను, వస్తామ్, ఉరోః, వరీయః, వరుణః, తే, కృణోతు జయన్తమ్, త్వా, అను, దేవాః, మదన్తు ॥౪౯॥

పదార్థః :-(మర్మాణి) యాని తాడితాని సన్తి సద్యో మరణజనకాన్యఙ్గాని (తే) తవ (వర్మణా) దేహ రక్షకేన (ఛాదయామి) అపవృణోమి (సోమః) సోమ్యగుణైశ్వర్యసంపన్నః (త్వా) త్వామ్ (రాజా) విద్యాన్యాయవినయాదిభిః ప్రకాశమానః (అమృతేన) సర్వరోగనివారకేణామృతాత్మకేనౌషధేన (అను) పశ్చాత్ (వస్తామ్) ఆచ్ఛాదయతామ్ (ఉరోః) బహుగుణైశ్వర్యాత్ (వరీయః) అతిశయితం బహ్వైశ్వర్యమ్ (వరుణః) సర్వత ఉత్కృష్టః (తే) తుభ్యమ్ (కృణోతు) (జయన్తమ్) దుష్టాన్ పరాజయన్తమ్ (త్వా) త్వామ్ (అను) (దేవాః) విద్వాంసః (మదన్తు) ఉత్సాహయన్తు.॥౪౯॥

అన్వయః :-హే యోద్ధః శూరవీర! అహం తే మర్మాణి వర్మణా ఛాదయామి, అయం సోమో రాజాఽమృతేన త్వానువస్తామ్. వరుణస్త ఉరోర్వరీయః కృణోతు జయన్తం త్వా దేవా అను మదన్తు.॥౪౯॥

భావార్థః :-సేనాపత్యాదిభిః సర్వేషాం యోద్ధౄణాం శరీరాదిరక్షణం సర్వతః కృత్వైతే సతతం ప్రోత్సాహనీయా అనుమోదనీయాశ్చ యతో విశ్వతో విజయం లభేరన్.॥౪౯॥

పదార్థము :-సమరమొనర్చు శూరవీరులారా! నేను (తే) నీయొక్క (మర్మాణి) మర్మస్థలములను [దెబ్బతగిలిన తక్షణమే మరణము ప్రాప్తించు అంగములను] (వర్మణా) దేహరక్షణనొనర్చు కవచముతో (ఛాదయామి) కప్పివేయుదును. ఈ (సోమః) శాంతి మున్నగు గుణములతోగూడిన (రాజా) విద్య, వినయము, న్యాయము మున్నగు గుణములతో ప్రకాశవంతుడగు రాజు (అమృతేన) సకలరోగముల నివారించు, అమృత రూప ఓషధులచే (త్వా) నిన్ను (అనువస్తామ్) తరువాత కప్పివేయునుగాక! (వరుణః) సర్వోత్తమగుణ సహితుడగు రాజు (తే) నిన్ను (ఉరోః) అనేక గుణములు, ఐశ్వర్యములచేతను (వరీయః) సంపూర్ణైశ్వర్యవంతునిగ (కృణోతు) ఒనర్చునుగాక! మరియు (జయన్తమ్) దుష్టులను పరాజయమొనర్చుచు (త్వా) నిన్ను (దేవాః) విద్వాంసులు (అనుమదన్తు) ఆమోదింతురుగాక! అనగా ప్రోత్సాహపరతురుగాక!॥౪౯॥

భావార్థము :-సేనాపతి మున్నగువారు యుద్ధకర్తలెల్లర అన్నివిధముల శరీరశక్తులను పెంపొందించ వలయును. మరియు వారిని సదా ఉత్సాహపరచుచుండినచో నిశ్చయముగ విజయప్రాప్తికలుగును. ॥౪౯॥

49.O valiant warrior, thy vital parts I cover with armour. May this calm, considerate king protect thee with effeacious medicine. May the exalted King give thee what is more than ample. May the learned encourage thee in thy triumph over the wicked!.

౫౦౦. ఉదేనమిత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాడార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౫౦౦ ఉదేనముత్తరాం నయాగ్నే ఘృతేనాహుత। రాయస్పోషేణ

సꣳసృజ ప్రజయా చ బహుం కృధి ॥౫౦॥

ప. విః- ఉత్, ఏనమ్, ఉత్తరామిత్యుత్ + తరామ్, నయ, అగ్నే, ఘృతేన, ఆహుతేత్యా + హుత, రాయః, పోషేణ, సమ్, సృజ, ప్రజయేతి ప్ర + జయా, చ, బహుమ్, కృధి ॥౫౦॥

పదార్థః :-(ఉత్) (ఏనమ్) విజేతారమ్ (ఉత్తరామ్) ఉత్కృష్టతయా తరన్తి యయా సేనయా తాం ప్రాప్తవిజయామ్ (నయ) (అగ్నే) ప్రకాశమయ (ఘృతేన) ఆజ్యేన (అహుత) తృప్తిం ప్రాప్త (రాయః) రాజ్యశ్రియః (పోషేణ) పోషణేన (సమ్) సమ్యక్ (సృజ) యోజయ (ప్రజయా) బహుసన్తానైః (చ) (బహుమ్) అధికం కర్మ (కృధి) కురు. ॥౫౦॥

అన్వయః :-హే ఘృతేనాహుతాగ్నే సేనాపతే! త్వమేనముత్తరామున్నయ రాయస్పోషేణ సంసృజ ప్రజయా చ బహుం కృధి. ॥౫౦॥

భావార్థః :-యః సేనాధికారీ భృత్యో వా ధర్మ్యేణ యుద్ధేన దుష్టాన్ విజయేత తం సభాసేనాపతయో ధనాదినా బహుధా సత్కుర్యుః. ॥౫౦॥

పదార్థము :-(ఘృతేన, ఆహుత) ఘృతముచే తృప్తిజెందిన (అగ్నే) ప్రకాశయుక్తుడవగు ఓ సేనాపతీ! నీవు (ఏనమ్) ఈ విజయమునొందిన వీరుని (ఉత్తరామ్) ఉత్తమముగ రణక్షేత్రమునందు తెగించిపోరాడి విజయమును సాధించిన సైన్యములను (ఉత్ నయ) ఉన్నతఅధికారమునకు చేర్చుము (రాయః, పోషేణ) రాజ్యలక్ష్మియొక్క పుష్టితో (సమ్, సృజ) చక్కగా సంయుక్తమొనర్చుము (చ) మరియు (ప్రజయా) ఉత్తమసంతానముతో (బహుమ్) ఆధిక్యతతో ప్రాప్తిని (కృధి) కలిగించుము. ॥౫౦॥

భావార్థము :- ధర్మయుక్తముగ యుద్ధమొనర్చి దుష్టులపై విజయము సాధించిన సేనాపతులను, సైన్యములను రాజు, సభాసదులు ఉత్తమముగ సత్కరించవలెను. ॥౫౦॥

50.O Commander of the army, well satisfied with ghee, lead this conquering hero to a high position; vouchsafe him growth of riches and multiply his progeny!.

౫౧. ఇంద్రేమమిత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, ఇంద్రో దేవతా, ఆర్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే

౫౧ ఇన్ద్రేమం ప్రతరాం నయ సజాతానామసద్వశీ ।

సమేనం వర్చసా సృజ దేవానాం భాగదాఽ అసత్ ॥౫౧॥

ప. విః- ఇన్ద్ర, ఇమమ్, ప్రతరామితి ప్ర + తరామ్, నయ, సజాతానామితి స + జాతానామ్, అసత్, వశీ, సమ్, ఏనమ్, వర్చసా, సృజ, దేవానామ్, భాగదా ఇతి భాగ + దాః, అసత్. ॥౫౧॥

పదార్థః :-(ఇన్ద్ర) సుఖానాం ధారక (ఇమమ్) విజయమానమ్ (ప్రతరాం) ప్రతరన్త్యుల్లఙ్ఘయన్తి శత్రుబలాని యయా నీత్యా తామ్ (నయ) ప్రాపయ (సజాతానామ్) సమానజన్మనామ్ (అసత్) భవేత్ (వశీ) జితేన్ద్రియః (సమ్) సమ్యక్ (ఏనమ్) (వర్చసా) విద్యాప్రకాశేన (సృజ) యుఙ్గ్ధి (దేవానామ్) విదుషాం యోద్ధౄణాం మధ్యే (భాగదాః) అంశప్రదః (అసత్). ॥౫౧॥

అన్వయః :-హే ఇన్ద్ర! త్వం సజాతానాం దేవానామిమం ప్రతరాం నయ యతోఽయం వశ్యసత్. ఏనం వర్చసా సంసృజ యతోఽయం భాగదా అసత్. ॥౫౧॥

భావార్థః :-యుద్ధే భృత్యాః శత్రూణాం యాన్ పదార్థాన్ ప్రాప్నుయుః తాన్ సర్వాన్ సభాపతీ రాజా న స్వీకుర్యాత్. కింతు తేషాం మధ్యాద్ యథాయోగ్యం సత్కారాయ యోద్ధృభ్యో షోడశాంశంప్రదద్యాద్యావతః పదార్థాన్ భృత్యాః ప్రాప్నుయుస్తావతాం షోడశాంశం రాజ్ఞే ప్రదద్యుః. యది సర్వే సభేశాదయో జితేన్ద్రియాః స్యుస్తర్హ్యేతేషాం కదాపి పరాజయో న స్యాత్. యది సభేశః స్వహితం చికీర్షేత్తర్హి యోద్ధౄణామంశం స్వయం న స్వీకుర్యాత్. ॥౫౧॥

పదార్థము :-(ఇన్ద్ర) సుఖముల ధారణమొనర్చు ఓ సేనాపతీ! నీవు (సజాతానామ్) సమవయస్కులు (దేవానామ్) విద్వాంసులగు యోధులందు (ఇమమ్) విజయమును పొందిన ఈ వీరజనమును (ప్రతరామ్) శత్రుబలమును క్షీణింపజేయు నీతిని (నయ) సాధించుము. దీనిచే వీరు (వశీ) జితేంద్రియులు (అసత్) అగుదురుగాక! మరియు (ఏనమ్) వీరిని (వర్చసా) విద్యాప్రకాశముచే (సమ్, సృజ) సంబంధపరచుము. ఇందుచే వీరు (భాగదాః) వేర్వేరుగా యథాయోగ్యముగ భాగములనిచ్చువారు (అసత్) అగుదురుగాక! ॥౫౧॥

భావార్థము :- యుద్ధములందు సైనిక భృత్యజనము శత్రువులనుండి పొందిన ధనములను రాజు, సభాపతి మున్నగువారు స్వీకరించరాదు. కాని దానినుండి యోధజనులకు సత్కారపూర్వకముగ పదహారవభాగమును పంపిణీ జేయవలెను. ఆ భృత్యజనము పొందినభాగమునుండి పదునారవభాగమును రాజునకీయవలెను జితేంద్రియుడగు సభాపతి మున్నగువారికి పరాజయ మెన్నడును గలుగదు. తమహితమును గోరు సభాపతులు పోరాడిన భృత్యవర్గపు భాగము నెప్పుడును స్వీకరించరాదు. ।౫౧॥

51.O Commander, lead to eminence, this hero amongst the learned of the same age. May he have control over his passions. Vouchsafe him lustre of knowledge, so that he may give each his share!.

౫౨. యస్య కుర్మ ఇత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృదార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

అథ పురోహితర్త్విగ్యజమానకృత్యమాహ.

పురోహిత ఋత్విగ్యజమానుల కృత్యములు చెప్పబడుచున్నవి.

౫౨ యస్య కుర్మో గృహే హవిస్తమగ్నే వర్ధయా త్వమ్।
తస్మై దేవా౽ అధి బ్రువన్నయం చ బ్రహ్మణస్పతిః ।౫౧॥

ప.విః- యస్య, కుర్మః, గృహే, హవిః, తమ్, అగ్నే, వర్ధయ, త్వమ్, తస్మై, దేవాః, అధి, బ్రువన్, అయమ్, చ, బ్రహ్మణః, పతిః ।౫౧॥

పదార్థః :-(యస్య) రాజ్ఞః (కుర్మః) సమ్పాదయామః (గృహే) (హవిః) హోమమ్ (తమ్) (అగ్నే) విద్వన్ పురోహిత (వర్ధయ) అత్రాన్యేషామపీతి దీర్ఘః (త్వమ్) (తస్మై) తం యజమానమ్, అత్ర వ్యత్యయేన చతుర్థీ (దేవాః) దివ్యగుణా ఋత్విజః (అధి) (బ్రువన్) అధికం బ్రువన్తు. లేట్ప్రయోగోఽయమ్ (అయమ్) (చ) (బ్రహ్మణః) వేదస్య (పతిః)పాలకో యజమానః. ।౫౨॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! వయం యస్య గృహే హవిష్కుర్మస్తం త్వం వర్ధయ. దేవాస్తస్మై అధి బ్రువన్. అయం బ్రహ్మణస్పతిశ్చ తానధిబ్రవీతు. ।౫౨॥

భావార్థః :- పురోహితస్య తత్ కర్మాస్తి యతో యజమానస్యోన్నతిస్స్యాద్యో యస్య యాదృశం యావచ్చ కర్మ కుర్యాత్ తస్మై తాదృశం తావదేవ మాసికం వేతనం దేయమ్ సర్వే విద్వాంసః సర్వాన్ ప్రతి సత్యముపదిశేయూ రాజా చ ।౫౨॥

పదార్థము :- (అగ్నే) విద్వాంసుడవగు ఓ పురోహితా! మేము (యస్య) ఏ రాజుయొక్క (గృహే)

గృహమునందు (హవిః) హోమము (కుర్మః) చేయుదుమో (తమ్) దానిని (త్వమ్) నీవు (వర్ధయ) వృద్ధిపరచుము [ప్రోత్సహించుము]. మరియు (దేవాః) దివ్యగుణములు గల ఋత్విజులు (తస్మై) వానికి (అధి, బ్రువన్) అధికముగ ఉపదేశించవలెను (చ) మరియు (అయమ్) ఇట్టి (బ్రహ్మణః) వేదములను (పతిః) యజమానియును వారికి శిక్షణను ఈయవలయును.।౫౨॥

భావార్థము :- పురోహితుడు యజమానికి ఉన్నతి గలుగునట్టి కార్యములనే చేయవలయును. ఎవడు ఎవనికి ఎంత ఎట్టి పనిని యొనర్చునో వారికి అదేవిధముగ నియమపూర్వకముగ అంతకు తగిన మాసిక వేతనము నీయవలయును. విద్వాంసులెల్లరును సర్వజనులకు సత్యమునుగూర్చి ఉపదేశించవలయును. రాజు సైతము ప్రజలకు సత్యోపదేశ మొనర్చవలయును.।౫౨॥

52.O learned Family priest prosper the King in whose house we perform Homa (offer oblation). Mat ye learned teach him, and may the master of the vedas teach them!.

౯౦౩.ఉదుత్వేత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, అగ్నిర్ దేవతా, విరాడార్ష్యనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

అథ సభాపతివిషయమాహ. సభాపతి విషయము.

౯౦౩ ఉదు త్వా విశ్వే దేవా౨ అగ్నే భరన్తు చిత్తిభిః ।

స నో భవ శివస్త్వꣳ సుప్రతీకో విభావసుః ।౫౩॥

ప.విః-ఉత్, ఊఀ ఇత్యూఀ, త్వా, విశ్వే, దేవాః, అగ్నే, భరన్తు, చిత్తిభిరితి చిత్తి + భిః, సః, నః, భవ, శివః, త్వమ్, సుప్రతీక ఇతి సు + ప్రతీకః, విభావసురితి విభా + వసుః ।౫౩॥

పదార్థః :-(ఉత్)(ఉ)(త్వా) త్వామ్ (విశ్వే) సర్వే (దేవాః) విద్వాంసః(అగ్నే) విద్వన్ (భరన్తు) ధరన్తు (చిత్తిభిః) సంజ్ఞానైః (సః) (నః) అస్మభ్యమ్ (భవ) (శివః) మఙ్గలకారీ (త్వమ్) (సుప్రతీకః) సుష్ఠు ప్రతీకం ప్రతీతికరం జ్ఞానం యస్య (విభావసుః) యో వివిధాసు భాసు విద్యాప్రకాశేషు వా వసతి సః.।౫౩॥

అన్వయః :-హే అగ్నే సభేశ! యం త్వా విశ్వే దేవాశ్చిత్తిభిరుద్భరన్తు స ఉ త్వం నః శివః సుప్రతీకో విభావసుర్భవ.।౫౩॥

భావార్థః :-యే యేభ్యో విద్యాం దద్యుస్తే తేషాం సేవకాః స్యుః.।౫౩॥

పదార్థము :-(అగ్నే) విద్వాంసుడవగు ఓ సభాపతీ! (త్వా) నిన్ను ఏ (విశ్వే) సకల (దేవాః) విద్వాంసులు (చిత్తిభిః) ఉత్తమోత్తమ జ్ఞానములచే (ఉద్భరన్తు) ఉత్కృష్టముగ ధారణము మరియు

ఉద్ధారణమొనర్తురో, అనగా తమ శిక్షణచే ఈ యజ్ఞానమును దూరమొనర్చెదరో (సః, ఉ) (త్వమ్) నీవు (నః) మాకొరకు (శివః) శుభకారకుడవు. (సుప్రతీకః) ఉత్తమముగ ప్రసిద్ధపరచునట్టి జ్ఞానముతో (విభావసుః) పలు విధములగు విద్యాసిద్ధాంతములందు స్థిరుడవు (భవ) అగుము. ॥౫౩॥

భావార్థము :- విద్యలను గరపువారికి విద్యార్థులు సేవకులైయుండుట యోగ్యము. ॥౫౩॥

53.O learned King, may all the intellectuals bear and lift thee up ward. May thou endowed with convincing knowledge, shining with the light of mastery of various subjects, be propitious unto us!.

౯౦౪. పఞ్చ దశ ఇత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, దిగ్ దేవతా, స్వరాడార్షీఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ స్త్రీపురుషకృత్యమాహ. స్త్రీ పురుషుల కర్తవ్యములు.

౯౦౪ పఞ్చ దిశో దైవీర్యజ్ఞమవన్తు దేవీరపామతిం దుర్మతిం బాధమానాః। రాయస్పోషే యజ్ఞపతిమాభజన్తీ రాయస్పోషేఽ అధి యజ్ఞోఽ అస్థాత్ ॥౫౪॥

ప.విః- పఞ్చ, దిశః, దైవీః, యజ్ఞమ్, అవన్తు, దేవీః, అప, అమతిమ్, దుర్మతిమితి దుః + మతిమ్, బాధమానాః, రాయః, పోషే, యజ్ఞపతిమితి యజ్ఞ + పతిమ్, ఆభజన్తీరిత్యా + భజన్తీః, రాయః, పోషే, అధి, యజ్ఞః, అస్థాత్. ॥౫౪॥

పదార్థః :- (పఞ్చ) పూర్వాదిచతస్రో మధ్యస్థా చైకా (దిశః) ఆశాః (దైవీః) దేవానామిమాః (యజ్ఞమ్) సంగంతవ్యం సత్కర్తవ్యం వా గృహాశ్రమమ్. (అవన్తు) కామయన్తామ్ (దేవీః) దివ్యా విదుష్యో బ్రహ్మచారిణ్యః స్త్రియః (అప) (అమతిమ్) అజ్ఞానమ్ (దుర్మతిమ్) దుష్టాం ప్రజ్ఞామ్ (బాధమానాః) నిస్సారయన్త్యః (రాయః) ధనస్య (పోషే) పోషణే (యజ్ఞపతిమ్) రాజ్యపాలకమ్ (ఆభజన్తీః) సమన్తాత్ సేవమానాః (రాయః) శ్రియః (పోషే) పుష్టౌ (అధి)(యజ్ఞః) గృహాశ్రమః (అస్థాత్) తిష్ఠేత్. ॥౫౪॥

అన్వయః :- అపామతిం దుర్మతిం బాధమానా దైవీర్దేవీః పఞ్చ దిశ ఇవ విస్తృతా రాయస్పోషే యజ్ఞపతిం స్వామినమాభజన్తీర్యజ్ఞమవన్తు యతోఽయం యజ్ఞో రాయస్పోషేఽధ్యస్థాదధితిష్ఠేత్. ॥౫౪॥

భావార్థః :- అత్ర లుప్తోపమాలంకారః. యత్ర గృహాశ్రమే ధార్మికా విద్వాంసః ప్రశంసితా విదుష్య స్త్రియశ్చ సన్తి, తత్ర దుర్వ్యసనాని న జాయన్తే యది సర్వాసు దిక్షు ప్రశంసితాః ప్రజాభవేయుస్తర్హి రాజ్ఞః సమీపేఽన్యేభ్యోఽధికైశ్వర్యం స్యాత్. ॥౫౪॥

పదార్థము :- (అప, అమతిమ్) అత్యంత అజ్ఞానము మరియు (దుర్మతిమ్) దుష్టబుద్ధిని (బాధమానాః) తొలగించుచు (దైవీః) విద్వాంసుల ఈ (దేవీః) దివ్యగుణవంతురాండ్రు, పండిత బ్రహ్మచారిణులగు మహిళలు (పఞ్చ, దిశః) తూర్పు మున్నగు నాల్గుదిశలు మధ్యదిశను కలిపి ఐదుదిశలవలె వేర్వేరు కార్యములందు అగ్రేసరులై యుండి (రాయఃపోషే) ధనముల వృద్ధిపరచుటకొరకు (యజ్ఞపతిమ్) గృహకృత్యములొనర్చు లేక రాజ్యపాలనమొనర్చు తమ పతులను (ఆ భజన్తీః) సకల విధములుగ సేవించుచు (యజ్ఞమ్) సంగతియొనర్చదగిన గృహస్థాశ్రమమును (అవన్తు) కాంక్షించవలెను. దానివలన నీ (యజ్ఞః) గృహాశ్రమము (రాయః, పోషే) ధన ధాన్యముల పటిష్ఠతయందు (అధి, అస్థాత్) ఆధిక్యతతో స్థిరమగు గాక! ॥౫౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందు లుప్తోపమాలంకారము గలదు ధార్మిక విద్వాంసులు, ప్రశంసనీయ పండితులగు విదుషీరత్నములు గల గృహమందు దుష్టకార్యములు జరుగవు. రాజ్యమందంతట ప్రశంసిత ప్రజలున్నచో ఆ రాజువద్ద ఇతరుల కన్న అధిక ఐశ్వర్యసంపదలుండుట సహజము. ॥౫౪॥

54.Casting aside dense ignorance and evil genius, these educated wives of the learned, engaged in different duties like the five regions, for the growth of riches, serving their husbands should yearn for domestic life, whereby this domestic life be made firm in the aquisition of wealth.

౫౫॥ సమిద్ధ ఇత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగార్షీ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

యజ్ఞః కథం కర్తవ్య ఇత్యుపదిశ్యతే. యజ్ఞ మెటుల చేయవలయును?

౫౫॥ సమిద్ధే౽ అగ్నావధి మామహానః౽ ఉక్థపత్ర౽ ఈడ్యో గృభీతః।

తప్తం ఘర్మం పరిగృహ్యాయజన్తోర్జా యద్యజ్ఞమయజన్త దేవాః ॥౫౫॥

ప.విః-సమిద్ధ ఇతి సమ్ + ఇద్ధే, అగ్నౌ, అధి, మామహానః, మమహాన ఇతి మమహానః, ఉక్థపత్ర ఇత్యుక్థ + పత్రః, ఈడ్యః, గృభీతః, తప్తమ్, ఘర్మమ్, పరిగృహ్యేతి పరి + గృహ్య, అయజన్త, ఊర్జా, యత్, యజ్ఞమ్ అయజన్త, దేవాః॥౫౫॥

పదార్థః :- (సమిద్ధే) సమ్యక్ ప్రదీప్తే (అగ్నౌ) పావకే (అధి) (మామహానః) అతిశయేన మహాన్ పూజనీయః (ఉక్థపత్రః) ఉక్థాని వక్తుం యోగ్యాని వేదస్తోత్రాణి పత్రాణి విద్యాగమకాని యస్య సః (ఈడ్యః) ఈడితుం స్తోతుమధ్యేషితుం యోగ్యః (గృభీతః) గృహీతః (తప్తమ్) తాపాన్వితమ్ (ఘర్మమ్)

అగ్నిహోత్రాదికం యజ్ఞమ్, ఘర్మ ఇతి యజ్ఞనామ... నిఘం.. 3.౧౭. (పరిగృహ్య) సర్వతో గృహీత్వా (అయజన్త) యజన్తు (ఊర్జా) బలేన (యత్) యమ్ (యజ్ఞమ్) అగ్నిహోత్రాదికమ్ (అయజన్త) యజన్తే (దేవాః) విద్వాంసః. ॥౫౫॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యూయం యథా దేవా సమిద్ధేఽగ్నౌ యద్యం యజ్ఞమయజన్త తథా యోఽధి మామహాన ఉక్థపత్ర ఈడ్యో గృభీతోఽస్తి తం తప్తం ఘర్మమూర్జా పరిగృహ్యాయజన్త. ॥౫౫॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః మనుష్యైర్జగదుపకారాయ యథా విద్వాంసోఽగ్నిహోత్రాదికం యజ్ఞమనుతిష్ఠన్తి తథాఽయమనుష్ఠాతవ్యః. ॥౫౫॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు ఎట్లు (దేవాః) విద్వాంసులు (సమిద్ధే) చక్కగా ప్రజ్వరిల్లుచున్న (అగ్నౌ) అగ్నియందు (యత్) ఏ (యజ్ఞమ్) అగ్నిహోత్రము మున్నగు యజ్ఞములను (అయజన్త) చేయుదురో, అట్లే ఏది (అధి, మామహానః) అత్యధిక సత్కారము నొనర్చదగిన (ఉక్థపత్రః) చెప్పుకొనదగిన వైదిక స్తోత్రములు గలదియో (ఈడ్యః) ఏది స్తుతించ మరియు వాంఛించదగినదియో (గృభీతః) సజ్జనులెద్దానిని గ్రహించిరో, అట్టి (తప్తమ్) తాపయుక్తము (ఘర్మమ్) అగ్నిహోత్రము మున్నగు యజ్ఞములను (ఊర్జా) బలముతో (పరిగృహ్య) గ్రహణమొనర్చి (అజయన్త) చేయుచుండుడు. ॥౫౫॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. జగదుపకారమునకై విద్వాంసులు అగ్నిహోత్రము మున్నగు యజ్ఞముల నాచరించునట్లు మానవులెల్లరును అనుష్ఠించవలయును. ॥౫౫॥

55.Just as the learned, in enkindled fire, perform Agnihotra yajna, so should a highly revered person, the singer of vedic hymns, adorable, lovable sacrificer perform the well lighted yajna, accepting it with vigour.

౬౦౬. దైవ్యాయేత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాడార్షీ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

అథ యజ్ఞం కథం కర్తవ్య ఇత్యాహ. యజ్ఞ మెటుల చేయవలెను?

౬౦౬ దైవ్యాయ ధర్త్రే జోష్ట్రే దేవశ్రీః శ్రీమనాః శతపయాః। పరిగృహ్య

దేవా యజ్ఞమాయన్ దేవా దేవేభ్యోఽఅధ్వర్యన్తోఽ అస్థుః ॥౫౬॥

ప.విః- దైవ్యాయ, ధర్త్రే, జోష్ట్రే, దేవశ్రీరితి దేవ + శ్రీః, శ్రీమనా ఇతి శ్రీ + మనాః, శతపయా ఇతి శత + పయాః, పరిగృహ్యేతి పరి + గృహ్య, దేవాః, యజ్ఞమ్, ఆయన్, దేవాః, దేవేభ్యః, అధ్వర్యన్తః, అస్థుః ॥౫౬॥

పదార్థః :-(దైవ్యాయ) దివ్యేషు గుణేషు భవాయ (ధర్త్రే) ధారణశీలాయ (జోష్ట్రే) జుషమాణాయ (దేవశ్రీః) శ్రీయతే యా సా శ్రీర్దేవేషు విద్యతే యస్య సః (శ్రీమనాః) శ్రియి మనో యస్య సః (శతపయాః) శతాని పయాంసి దుగ్ధాదీని వస్తూని యస్య సః (పరిగృహ్య) (దేవాః) కామయమానాః (యజ్ఞమ్) సంగంతవ్యమ్ గృహాశ్రమమగ్నిహోత్రాదికం వా (ఆయన్) ప్రాప్నువన్తు (దేవాః) విద్యాదాతారః (దేవేభ్యః) విద్వద్భ్యః (అధ్వర్యన్తః) ఆత్మనోఽధ్వరమిచ్ఛన్తః (అస్థుః) తిష్ఠేయుః. ॥౫౬॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథాఽధ్వర్యన్తో దేవా విద్వాంసో దేవేభ్యో యజ్ఞేఽస్థుర్యథా దైవ్యాయ ధర్త్రే జోష్ట్రే హోత్రే దేవశ్రీః శ్రీమనాః శతపయా యజమానో వర్తతే తథా దేవా యూయం విద్యాః పరిగృహ్య యజ్ఞమాయన్. ॥౫౬॥

భావార్థః :- మనుష్యైః శ్రీప్రాప్తయ ఉద్యోగః సదైవ కర్తవ్యో యథా విద్వాంసో ధనలబ్ధయే ప్రయతేరం స్తద్వదనుప్రయతితవ్యమ్. ॥౫౬॥

పదార్థము :-మానవులారా! ఎట్లు (అధ్వర్యన్తః) తనను యజ్ఞముగ భావించువారు (దేవాః) విద్యాదాతలగు విద్వాంసులు (దేవేభ్యః) విద్వాంసుల ప్రసన్నతకొరకు గృహాశ్రమము మరియు అగ్నిహోత్రము మున్నగు యజ్ఞములందు (అస్థుః) స్థిరులగుదురో లేక ఎట్లు (దైవ్యాయ) ఉత్తమోత్తమ గుణములందు ప్రసిద్ధుడు (ధర్త్రే) ధారణశీలుడు (జోష్ట్రే) ప్రీతిగల హోతకొరకు (దేవశ్రీః) సేవించదగిన విద్యారూపలక్ష్మి గల విద్వాంసులో (శ్రీమనాః) లక్ష్మియందు మనస్సుగల (శతపయాః) దుగ్ధము మున్నగు వందలాది వస్తువులుగల యజమానునివలె (దేవాః) విద్యాదాతలగు మీరు విద్యలను (పరిగృహ్య) గ్రహణమొనర్చి (యజ్ఞమ్) సేవించదగిన గృహాశ్రమము లేక అగ్నిహోత్రాదులను (ఆయన్) ప్రాప్తించుకొనుడు. ॥౫౬॥

భావార్థము :-ధనప్రాప్తికై మానవులు సదా పురుషార్థమొనర్చవలయును. విద్వాంసులు ధనప్రాప్తికై ప్రయత్నించునట్లు వారి కనుకూలముగ ఇతరులును ధర్మానుసారముగా ప్రయత్నమొనర్చుట యోగ్యమై యున్నది. ॥౫౬॥

56.Just as learned persons, desirous of performing yajna, engage themselves in the performance of Agni Hotra yajna for the happiness of the learned, and just as for the loving, benign, and virtuous priest, the wealth of knowledge, and a sacrificer (Yajman) intent on acquiring riches, and lord of a hundred drinkable objects like mikk and itsilk? are there, so should ye the imparters of knowledge, having acuquired learning perform the Agni-Hotra yagna.

౫౭. వీతమిత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, నిచృదార్షీ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౯౦౭ వీతగ్ం హవిః శమితగ్ం శమితా యజధ్యై తురీయో యజ్ఞో
యత్ర హవ్యమేతి। తతో వాకాఽ ఆశిషో నో జుషన్తామ్ ॥౫౭॥

ప. వి:- వీతమ్, హవిః, శమితమ్, శమితా, యజధ్యై, తురీయః, యజ్ఞః, యత్ర, హవ్యమ్, ఏతి, తతః, వాకాః, ఆశిష ఇత్యా + శిషః, నః, జుషన్తామ్ ॥౫౭॥

పదార్థః :-(వీతమ్) గమనశీలమ్ (హవిః) హోతవ్యమ్ (శమితమ్) ఉపశాన్తమ్ (శమితాః) ఉపశమాది గుణయుక్తా (యజధ్యై) యష్టుమ్ (తురీయః) చతుర్థః (యజ్ఞః) సంగంతవ్యః (యత్ర) (హవ్యమ్) (ఏతి) గచ్ఛతి (తతః) తస్మాత్ (వాకాః) ఉచ్యన్తే యాస్తాః (ఆశిషః) ఇచ్ఛాసిద్ధయః (నః) అస్మాన్ (జుషన్తామ్) సేవన్తామ్. ॥౫౭॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యః శమితా యజధ్యై వీతం శమితం హవిరగ్నౌ ప్రక్షిపతి యస్తురీయో యజ్ఞోఽస్తి యత్ర హవ్యమేతితరతో వాకా ఆశిషశ్చ నో జుషన్తామితీచ్ఛత. ॥౫౭॥

భావార్థః :- అగ్నిహోత్రాదౌ చత్వారః పదార్థాః సన్తి పుష్కలం పుష్టిసుగన్ధిమిష్టగుణయుక్తం రోగనాశకం హవిః, తచ్ఛోధనం యజ్ఞకర్తా, వేద్యగ్న్యాదికం చేతి. యథావద్ధుతః పదార్థ ఆకాశం గత్వా పునరావృత్త్యేష్టసాధకో భవతీతి మనుష్యైర్మన్తవ్యమ్. ॥౫౭॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (శమితా) శాంతి మున్నగు గుణములతో గూడిన ఏ గృహస్థాశ్రమవాసి (యజధ్యై) యజ్ఞమొనర్చుటకై (వీతమ్) గమనశీలము (శమితమ్) దుర్గుణములను శమింపజేయు (హవిః) హోమమొనర్చదగిన శ్రేష్ఠపదార్థములను అగ్నియందాహుతుల నిచ్చుచుండునో (తురీయః) నాలుగవదియు (యజ్ఞః) ప్రాప్తించుకొనదగిన ఏ యజ్ఞము గలదో మరియు (యత్ర) ఎచ్చట (హవ్యమ్) హోమమొనర్చదగిన పదార్థములు (ఏతి) లభ్యమగునో (తతః) ఆ యన్నిటిచే (వాకాః) ఉచ్చరించుచున్న (ఆశిషః) కోరిన సిద్ధులు (నః) మాకు (జుషన్తామ్) లభించవలెనని కోరుకొనుడు. ॥౫౭॥

భావార్థము :- అగ్నిహోత్రము మున్నగు యజ్ఞములందు అధికపుష్టినిచ్చునవి, పుష్టిని గలిగించునవి, మిష్టము, రోగనాశకమను నాల్గు విధములగు సామగ్రులతో ఆహుతు లీయబడును. యజ్ఞమొనర్చువారు దీనిని శోధించి, వేది (కుండము), సమిధలు మున్నగునవి సమకూర్చుకొందురు. యథావిధిగ హవన మొనర్చిన పదార్థములు ఆకాశమునకు చేరి పవనము, మేఘవర్షములద్వారా పృథివికి తిరిగివచ్చి ఇష్టకామ్యసిద్ధిని గలిగించును. ఈ విధముగ జరుగు కార్యమును మానవులెల్లరును దెలిసికొనదగును. ॥౫౭॥

The householder, who with a tranquil mind, puts into the fire, for performing the yajna, the oblation which moves above and removes foul smell, performs the fourth yajna. May prayers and the fulfilment of our desires bless us in the yajna where we get material fit for Homa.

౯౦౮.సూర్యరశ్మిరిత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ఛన్దః,ధైవతః స్వరః.
అథ సూర్యలోకస్వరూపమాహ. సూర్యలోక స్వరూపము వర్ణించబడుచున్నది.

౯౦౮ సూర్యరశ్మిర్హరికేశః పురస్తాత్సవితా జ్యోతిరుదయాఀ౨॥ అజస్రమ్।
తస్య పూషా ప్రసవే యాతి విద్వాన్త్సమ్పశ్యన్విశ్వా భువనాని గోపాః॥౫౮॥

ప.విః-సూర్యరశ్మిరితి సూర్య + రశ్మిః, హరికేశ ఇతి హరి + కేశః, పురస్తాత్, సవితా, జ్యోతిః, ఉత్, అయాన్, అజస్రమ్, తస్య, పూషా, ప్రసవ ఇతి ప్ర + సవే, యాతి విద్వాన్, సంపశ్యన్నితి సమ్ + పశ్యన్, విశ్వా, భువనాని, గోపాః.॥౫౮॥

పదార్థః :-(సూర్యరశ్మిః) (హరికేశః) హరితవర్ణః (పురస్తాత్) ప్రథమతః (సవితా) సూర్యలోకః (జ్యోతిః) ద్యుతిమ్ (ఉత్) (అయాన్) (అజస్రమ్) నిరన్తరమ్ (తస్య) (పూషా) పుష్టికర్తా (ప్రసవే) ప్రసూతే జగతి (యాతి) ప్రాప్నోతి (విద్వాన్) విద్యాయుక్తః (సంపశ్యన్) సమ్యక్ ప్రేక్షమాణః (విశ్వా) సర్వాన్. (భువనాని) లోకాన్ (గోపాః) పృథివ్యాదయో జగద్రక్షకాః.॥౫౮॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యః పురస్తాత్ సవితా జ్యోతిః ప్రయచ్ఛతి యస్మిన్ హరికేశః సూర్యరశ్మిర్వర్తతే యః ప్రసవేఽజస్రం పూషాఽస్తి యం విద్వాన్ సంపశ్యన్ సన్ తద్విద్యాం యాతి తస్య సకాశాద్ గోపా విశ్వా భువనాన్యుదయాన్ స సూర్యమణ్డలోఽతిప్రకాశమయ ఇతి యూయం విత్త. ॥౫౮॥

భావార్థః :-యోఽయం సూర్యలోకస్తత్ప్రకాశే శుక్లహరితాదయోఽనేకే కిరణాః సన్తి యే సర్వాఀల్లోకానభిరక్షన్తి. అతఏవ సర్వస్య సర్వథా సర్వదా రక్షణం భవతీతి వేద్యమ్.॥౫౮॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (పురస్తాత్) పూర్వమునుండి (సవితా) సూర్యలోకము (జ్యోతిః) ఏ ప్రకాశము నిచ్చుచున్నదో, దేనియందు (హరికేశః) పసరు రంగుగల (సూర్యరశ్మిః) సూర్యకిరణములు గలవో (ప్రసవే) ఉత్పన్నజగత్తునందు (అజస్రమ్) నిరంతరము (పూషా) పుష్టియొనర్చునదో, దేనిని (విద్వాన్) విద్వాంసులు (సంపశ్యన్) చక్కగా నవలోకించుచు నా విద్యను (యాతి) పొందుచున్నారో (తస్య) అదియే (గోపాః) విశ్వరక్షకవములగు పృథివ్యాదిలోకవములు మరియు తారాగణము (విశ్వా) సమస్త (భువనాని) లోకలోకాంతరవములను (ఉదయాన్) ప్రకాశితవెునరర్చుచున్నది. ఆ సూర్యమండలము అతి ప్రకాశమయమైనదని మీరెరుగుడు. ॥౫౮॥

భావార్థము :- ఈ సూర్యలోకప్రకాశమునందుగల శ్వేత, హరిత మున్నగు యనేక వర్ణముల కిరణములు సర్వలోకములను రక్షించుచుండును. వీనిచేతనే సర్వమునకు సర్వవిధముల రక్షణగలుగుచున్నదని మీరు దెలిసికొనుట యోగ్యము. ॥౫౮॥

58.Sun gives us light from the beginning of creation. Its rays are green. In the created world it incessantly gives us strength. A learned person perceiving fully realises its science. With its light, the Earth, planets and stars, the protectors of the world, manifest all regions.

౯౦౯. విమాన ఇత్యస్య విశ్వావసుర్ఋషిః, ఆదిత్యో దేవతా, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథేశ్వరేణ కిమర్థః సూర్యో నిర్మిత ఇత్యుపదిశ్యతే. ఈశ్వరుడు సూర్యుని ఎందులకు సృజించెను?

౯౦౯ విమానఽ ఏష దివో మధ్యఽ ఆస్తఽ ఆపప్రివాన్రోదసీఽ అన్తరిక్షమ్।
స విశ్వాచీరభిచష్టే ఘృతాచీరన్తరా పూర్వమపరం చ కేతుమ్ ॥౫౯॥

ప.విః- విమాన ఇతి వి + మానః, ఏషః, దివః, మధ్యే, ఆస్తే, ఆపప్రివానిత్యాఽపప్రివాన్, రోదసీ ఇతి రోదసీ, అన్తరిక్షమ్, సః, విశ్వాచీః, అభి, చష్టే, ఘృతాచీః, అన్తరా, పూర్వమ్, అపరమ్, చ, కేతుమ్ ॥౫౯॥

పదార్థః :-(విమానః) విమానమివ స్థితః (ఏషః) సూర్యః (దివః) ప్రకాశస్య (మధ్యే) (ఆస్తే) తిష్ఠతి (ఆపప్రివాన్) స్వతేజసా వ్యాప్తవాన్ (రోదసీ) ప్రకాశభూమీ (అన్తరిక్షమ్) అవకాశమ్ (సః) (విశ్వాచీః) యా విశ్వమఞ్చన్తి ప్రాప్నువన్తి తా ద్యుతీః (అభి) (చష్టే) పశ్యతి చష్ట ఇతి పశ్యతికర్మా నిఘం 3.౧౧. (ఘృతాచీః) యా ఘృతముదకమఞ్చన్తి తాః (అన్తరా) ద్వయోర్మధ్యే (పూర్వమ్) (అపరమ్) (చ) (కేతుమ్) ప్రజ్ఞాపకం తేజః. ॥౫౯॥

అన్వయః :-విద్వాన్ య ఏష దివో మధ్యే విమానో రోదసీ అన్తరిక్షమాపప్రివాన్ సన్నాస్తే స విశ్వాచీర్ఘృతాచీర్ద్యు తీర్విస్తారయతి పూర్వమపరమన్తరా చ కేతుమభిచష్టే తం విజానీయాత్. ॥౫౯॥

భావార్థః :- యః సూర్యలోకో బ్రహ్మాణ్డమధ్యే స్థితః సన్ స్వప్రకాశేన సర్వమభివ్యాప్నోతి స సర్వాభికర్షకో వర్తత ఇతి మనుష్యైర్వేద్యమ్. ॥౫౯॥

పదార్థము :-(ఏషః) ఈ సూర్యమండల (దివః) ప్రకాశము (మధ్యే) మధ్యన (విమానః) విమానము [అనగా ఆకాశ మార్గమున ఆశ్చర్యకరముగా నడచునట్టి యానము]వలె (రోదసీ) ప్రకాశమును, భూమిని

(అన్తరిక్షమ్) ఆకాశమును (ఆప్రప్రివాన్) తనతేజముతో వ్యాప్తమై (ఆస్తే) స్థిరముగుచున్నదో (సః) అది (విశ్వాచీః) ప్రపంచవమునకు ప్రాప్తించుచు, అనగా తన ఉదయముచే ప్రకాశితమొనర్చుచు (ఘృతాచీః) జలములను ప్రాప్తింపజేయుచు తన కాంతులను విస్తృతమొనర్చుచున్నదో (పూర్వమ్) రాబోవు దినము (అపరమ్) గడచిన రాత్రి (చ) మరియు (అన్తరా) రెండింటి మధ్య (కేతుమ్) సర్వలోకప్రకాశముగు తేజస్సును (అభిచష్టే) చూచునో దానిని మీ రెరుగుడు.।౫౯॥

భావార్థము :- ఏ సూర్యలోకము బ్రహ్మాండమునడుమ స్థితమై తన ప్రకాశముచే సర్వమునకు వ్యాప్తముగుచున్నదో మరియు సర్వమును ఆకర్షణ మొనర్చుచున్నదో, దానిని మానవులెల్లరును దెలిసికొనదగును.।౫౯॥

59.This sun, in the midst of heaven like an aeroplane, sits, filling the earth, sky and air's mid region, with its light. It spreads its beams that illumine the world and give us water. It sheds its lustre on the day, the night and the intervening period.

౯౧౦. ఉక్షా ఇత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, ఆదిత్యో దేవతా, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. ఉపరోక్తవిషయమే.

౯౧౦ ఉక్షా సముద్రో౽అరుణః సుపర్ణః పూర్వస్య యోనిం పితురావివేశ ।
మధ్యే దివో నిహితః పృశ్నిరశ్మా వి చక్రమే రజసస్పాత్యన్తౌ ।౬౦॥

ప.విః-ఉక్షా, సముద్రః, అరుణః, సుపర్ణ ఇతి సు + పర్ణః, పూర్వస్య, యోనిమ్, పితుః, ఆ, వివేశ, మధ్యే, దివః, నిహిత ఇతి ని + హితః, పృశ్నిః, అశ్మా, వి, చక్రమే, రజసః, పాతి, అన్తౌ।౬౦॥

పదార్థః :-(ఉక్షా) వృష్ట్యా సేచకః (సముద్రః) సమ్యగ్ ద్రవన్త్యాపో యస్మాత్సః (అరుణః) ఆరక్తః (సుపర్ణః) శోభనాని పర్ణాని పాలనాని యస్మాత్ (పూర్వస్య) పూర్ణస్య (యోనిమ్) కారణమ్ (పితుః) ఉత్పాదికాయా విద్యుతః (ఆ) (వివేశ) ప్రవిశతి (మధ్యే) (దివః) ప్రకాశమయస్య (నిహితః) ఈశ్వరేణ స్థాపితః (పృశ్నిః) విచిత్రవర్ణః సూర్యః (అశ్మా) అశ్నుతే వ్యాప్నోతి స మేఘః అశ్మేతి మేఘనా.. నిఘం. ౧.౧౦. (వి) (చక్రమే) వివిధతయా క్రమతే (రజసః) లోకాన్ (పాతి) రక్షతి (అన్తౌ) బన్ధనే. ।౬౦॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! య ఈశ్వరేణ దివో మధ్యే నిహిత ఉక్షా సముద్రో౽రుణః సుపర్ణః పృశ్నిరశ్మా మేఘశ్చ రజసో౽న్తౌ విచక్రమే పాతి చ పూర్వస్య పితుర్యోనిమావివేశ స సమ్యగుపయోక్తవ్యః. ।౬౦॥

భావార్థః:-మనుష్యైరీశ్వరస్యానేకే ధన్యవాదా వాచ్యాః. కుతో? యేన స్వవిజ్ఞాపనాయ జగత్పాలననిమిత్తః సూర్యాదిదృష్టాంతః ప్రదర్శితః స కథం న సర్వశక్తిమాన్ భవేత్? ॥౬౦॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎయ్యది పరమేశ్వరునిచే (దివః) ప్రకాశము (మధ్యే) మధ్యన (నిహితః) స్థాపితమొనర్చబడినదో (ఉక్షా) వర్షజలములచే సేచన మొనర్చునది (సముద్రః) దేనినుండి జలములు చక్కగా గురియునో, ఏది (అరుణః) ఎఱ్ఱని వర్ణముగల (సుపర్ణః) చక్కని పాలనమొనర్చునది (పృశ్నిః) అతివిచిత్ర వర్ణములుగల సూర్యరూప తేజము (అశ్మా) మేఘము (రజసః) లోకములను (అన్తా) బంధనములకొరకు (వి, చక్రమే) అనేక విధముల దిరుగుచు (పాతి) రక్షణయొనర్చును (పూర్వస్య) పూర్ణముగల (పితుః) ఈ సూర్యమండలముయొక్క తేజము నుత్పన్నమొనర్చు ఏ విద్యుత్తురూపాగ్ని గలదో, దాని (యోనిమ్) కారణమునందు (ఆ, వివేశ) ప్రవేశమొనర్చుచున్నదో, అట్టి సూర్యుని మేఘములను చక్కగా ఉపయోగించుకొనవలయును. ॥౬౦॥

భావార్థము :-సర్వశక్తిమంతుడగు పరమేశ్వరుడు తననువ్యక్తపరచుటకై జగత్పాలనకు నిమిత్తకారణమగు సూర్యుడు మున్నగువానిని దృష్టాంతముగా ప్రకటపరచినాడు. కావున మానవులాతనికి అనేక ధన్యవాదముల నర్పించవలయును. ॥౬౦॥

60.God has set the sun in the midst of heaven. It attracts rain-water and pours it down is red, protects us thoroughly, possesses diverse coloured rays, rotates, keeps under check the clouds and different worlds, and guards them. It pervades lightning, the efficient cause of light.

౯౧౧.ఇన్ద్రం విశ్వేత్యస్య మధుచ్ఛన్దాః సుతజేతా ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, నిచృదార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునర్జగత్స్రష్టురీశ్వరస్య గుణానాహ. జగత్కర్తయైన యీశ్వరుని గుణములను జెప్పెను.

౯౧౧ ఇన్ద్రం విశ్వా అవీవృధన్త్సముద్రవ్యచసం గిరః।
రథీతమꣳ రథీనాం వాజానాꣳ సత్పతిం పతిమ్ ॥౬౧॥

ప.విః-ఇన్ద్రమ్, విశ్వాః, అవీవృధన్, సముద్రవ్యచసమితి సముద్ర + వ్యచసమ్, గిరః, రథీతమమ్, రథీతమమితి రథి + తమమ్, రథీనామ్, రథినామితి రథినామ్, వాజానామ్, సత్పతిమితి సత్ + పతిమ్, పతిమ్ ॥౬౧॥

పదార్థః :-(ఇన్ద్రమ్) పరమాత్మానమ్ (విశ్వాః) సర్వాః (అవీవృధన్) వర్ధయన్తు (సముద్రవ్యచసమ్)

సముద్రస్యాన్తరిక్షస్య వ్యచా వ్యాప్తిరివ వ్యాప్తిర్యస్య తమ్ (గిరః) వాచః (రథీతమమ్) ప్రశస్తా రథా సుఖహేతవః పదార్థా విద్యన్తే యస్మిన్సోఽతిశయితస్తమ్ (రథీనామ్) ప్రశస్తరథయుక్తానామ్ (వాజానామ్) జ్ఞానాదిగుణయుక్తానాం జీవానామ్ (సత్పతిమ్) సదవినాశీ చాసౌ పతిః పాలకశ్చ యద్వా సతామవినాశినాం కారణానామ్ జీవానామ్ చ పాలకస్తమ్ (పతిమ్) స్వామినమ్. ॥౬౧॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యూయం యం సముద్రవ్యచసం రథీనాం రథీతమం వాజానాం పతింసత్పతి మిన్ద్రం పరమాత్మానం విశ్వా గిరోఽవీవృధన్స్తం సతతముపాధ్వమ్. ॥౬౧॥

భావార్థః :- సర్వైర్మనుష్యైర్యం సర్వే వేదాః ప్రశంసన్తి యం యోగిన ఉపాసతే యం ప్రాప్యముక్తా ఆనన్దం భుఞ్జతే స ఏవ ఉపాస్య ఇష్టో దేవో మన్తవ్యః. ॥౬౧॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు (సముద్రవ్యచసమ్) అంతరిక్షవ్యాపకమువలె వ్యాప్తి గలిగియున్నవాడు (రథీనామ్) ప్రశంసించదగిన సుఖహేతువులగు పదార్థములుగల వానియందు (రథీతమమ్) అతి ప్రశంసనీయ సుఖహేతువులగు పదార్థములతో నుండి (వాజానామ్) జ్ఞానులు మున్నగు సద్గుణవంతుల (పతిమ్) స్వామి (సత్పతిమ్) వినాశరహితుడు [వినాశరహిత కారణమగు ప్రకృతి, జీవులను పాలనమొనర్చు వాడు]నగు (ఇన్ద్రమ్) పరమాత్మను (విశ్వాః) సమస్త (గిరః) వాణులచే (అవీవృధన్) పెంపొందించుచు అనగా విస్తారవర్ణనచే యాతనిని నిరంతరము ఉపాసించుడు. ॥౬౧॥

భావార్థము :- సకలవేదము లెవనిని ప్రశంసించుచున్నవో, యోగు లెవని నుపాసించుచుందురో, ముక్తాత్మ లెవని బొంది ఆనందము ననుభవించుచుండునో, ఆతనినే ఇష్టదైవముగా నెంచి మానవులెల్లరును ఉపాసించుచుండ వలయును. ॥౬౧॥

61 All vedic songs glorify God, expansive like the space, the most delightful of all pleasant objects, the Lord of the wise, the Guardian of eternal matter and souls.

౬౨. దేవహూరిత్యస్య విధృతిర్ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, విరాడార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునరీశ్వరః కీదృశోఽస్తీత్యాహ ఈశ్వరు డెట్టివాడు?

౬౨ దేవహూర్యజ్ఞఽఆ చ వక్షత్సుమ్నహూర్యజ్ఞఽఆ చ వక్షత్।
యక్షదగ్నిర్దేవో దేవాఀ॥ ఽఆ చ వక్షత్ ॥౬౨॥

ప. విః- దేవహూరితి దేవ + హూః, యజ్ఞః, ఆ, చ, వక్షత్, సుమ్నహూరితి సుమ్న + హూః, యజ్ఞః, ఆ, చ, వక్షత్, యక్షత్, అగ్నిః దేవః, దేవాన్, ఆ, చ, వక్షత్ ॥౬౨॥

పదార్థః :-(దేవహూః) దేవాన్ విదుష ఆహ్వాయతి సః (యజ్ఞః) పూజనీయః (ఆ) (చ) (వక్షత్) ప్రాపయేత్ (సుమ్నహూః) యః సుమ్నాని సుఖాన్యాహ్వాయతి సః (యజ్ఞః) సంగన్తవ్యః (ఆ) (చ) (వక్షత్) (యక్షత్) యజేద్దద్యాత్ (అగ్నిః) స్వయంప్రకాశః (దేవః) సకలసుఖదాతేశ్వరః (దేవాన్) దివ్యాన్ గుణాన్ భోగాన్ వా (ఆ) (చ) (వక్షత్) ప్రాపయేత్.॥౬౨॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యో దేవహూర్యజ్ఞ ఈశ్వరోఽస్మాన్ సత్యమావక్షత్ చాదసత్యాదుద్ధరేత్ యః సుమ్నహూర్యజ్ఞోఽస్మభ్యం సఖాన్యావక్షత్ దుఃఖాని చ నాశయేత్ యోఽగ్ని ర్దేవోఽస్మాన్ దేవాన్ యక్షదావక్షచ్చ తం భవన్తః సతతం సేవన్తామ్.॥౬౨॥

భావార్థః :-య ఆప్తైర్విద్వద్భిరుపాస్యతే యశ్చ సుఖస్వరూపో మఙ్గలప్రదః పరమేశ్వరోఽస్తి తం సమాధియోగేన మనుష్యా ఉపాసీరన్.॥౬౨॥

పదార్థము :- ఓ మనుష్యులారా! (దేవహూః) విద్వాంసులను పిలుచువాడు (యజ్ఞః) పూజనీయుడగు ఏ పరమేశ్వరుడు మనకు సత్యమును (ఆ, వక్షత్) ఉపదేశించెనో (చ) మరియు అసత్యమునుండి మన నుద్ధరించునో (సుమ్నహూః) సుఖములను ఆహ్వానించువాడు (యజ్ఞః) పూజించదగిన పరమేశ్వరుడు మనకొరకై సౌఖ్యములను (ఆ, వక్షత్) ప్రాప్తింపజేయుగాక! (చ) మరియు దుఃఖములను వినాశపరచుగాక! (అగ్నిః) స్వయంప్రకాశకుడు (దేవః) సమస్త సుఖములను ప్రసాదించు ఈశ్వరుడు మనకొరకు (దేవాన్) ఉత్తమ గుణములను మరియు భోగములను (యక్షత్) ప్రసాదించుగాక! (చ) మరియు (ఆ, వక్షత్) ఎవడు వానిని మనకు అందించునో, కార్యాంతరముచే లభింపజేయునో అట్టి ఈశ్వరునే మీరు నిరంతరము సేవించుడు.॥౬౨॥

భావార్థము :-ఉత్తమ శాస్త్రజ్ఞులగు విద్వాంసులచే నెవడు ఉపాసించబడునో మరియు ఎవడు సుఖస్వరూపుడో, మంగళకార్యములను ప్రసాదించువాడో వానినే మానవులు సమాధియోగముద్వారా ఉపాసించవలయును. ॥౬౨॥

62.God is the Invoker of the learned, Adorable, our Instructor in truth and Relinquisher from untruth, the Bestower of pleasures, Worshipful, the giver of comfort and remover of discomforts. May the Effulgent God grant and procure us noble qualities.

౬౧౩.వాజస్యేత్యస్య విధృతిరృషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, విరాడార్ష్యనుష్టుప్, ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మళ్లీ నా విషయమే.

౬౧౩ వాజస్య మా ప్రసవఽ ఉద్గ్రాభేణోదగ్రభీత్।

అధా సపత్నానిన్ద్రో మే నిగ్రాభేణాధరాఀ२॥ ఽ అకః ॥౬౩॥

ప.విః-వాజస్య, మా, ప్రసవ ఇతి ప్ర+సవః, ఉద్గ్రాభేణేత్యుత్+గ్రాభేణ, ఉత్, అగ్రభీత్, అధ, సపత్నానితి స+పత్నాన్, ఇన్ద్రః, మే, నిగ్రాభేణేతి ని+గ్రాభేణ, అధరాన్, అకరిత్యకః. ।౬౩॥

పదార్థః :-(వాజస్య) విజ్ఞానస్య (మా) మామ్ (ప్రసవః) ఉత్పాదకః (ఉద్గ్రాభేణ) ఉత్కృష్టతయా గృహ్ణాతి యేన తేన (ఉత్) (అగ్రభీత్) (అధ) అథ. అత్ర నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః (సపత్నాన్) శత్రూన్ (ఇన్ద్రః) పతిః (మే) మమ (నిగ్రాభేణ) నిగ్రహేణ (అధరాన్) అధఃపతితాన్ (అకః) కుర్యాత్. ।౬౩॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథేన్ద్రో వాజస్య ప్రసవో మా మాముద్గ్రాభేణోదగ్రభీత్ తథాఽధాఽథ యో మే మమ సపత్నాన్ నిగ్రాభేణాధరానకస్తం యూయమపి సేనాపతిం కురుత. ।౬౩॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథేశ్వరాస్తథా యే మనుష్యాః పాలనాయ ధార్మికాన్ మనుష్యాన్ సంగృహ్ణంతి తాడనాయ దుష్టాంశ్చ నిగృహ్ణన్తి త ఏవ రాజ్యం కర్తుం శక్నువన్తి. ।౬౩॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! ఎట్లు (ఇన్ద్రః) పాలనమొనర్చువాడు (వాజస్య) విశేషజ్ఞానమును (ప్రసవః) ఉత్పన్నమొనర్చువాడునగు పరమేశ్వరుడు (మా) నన్ను (ఉద్గ్రాభేణ) చక్కగా గ్రహణమొనర్చుటకు సాధనమైన దానిచే (ఉద్, అగ్రభీత్) గ్రహించునట్లు (అధ) ఆయన తరువాత దానిననుసరించి పాలనమొనర్చుచు మరియు విశేషజ్ఞానమును నేర్పువాడు (మే) నాయొక్క (సపత్నాన్) శత్రువులను (నిగ్రాభేణ) పరాజితులనుజేసి (అధరాన్) క్రింద పడవేయునట్టి (అకః) వానిని మీరు సేనాపతిగా నొనర్చుడు. ।౬౩॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. పరమేశ్వరుని పరిపాలనవలె ధర్మ న్యాయమును తప్పక దుష్టులను శిక్షించుచు, ధర్మాత్ములను రక్షించు విద్వాంసులే రాజ్యపరిపాలనకు సమర్థులగుదురు. ।౬౩॥

63. Just as God, the Sustainer, the Producer of Knowledge, through devices of elevation lifts me up, so elect him as General of the army who with his subjugating power keeps my foemen down.

౯౧౪. ఉద్గ్రాభమిత్యస్య విధృతిరృషిః ఇన్ద్రాగ్నీ దేవతే, ఆర్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునరగ్రే రాజధర్మ ఉపదిశ్యతే. రాజధర్మము ఉపదేశించబడినది.

౯౧౪ ఉద్గ్రాభం చ నిగ్రాభం చ బ్రహ్మ దేవాఽ అవీవృధన్ ।

అధా సపత్నానిన్ద్రాగ్నీ మే విషూచీనాన్వ్యస్యతామ్ ।౬౪॥

ప.విః-ఉద్గ్రాభమిత్యుత్ + గ్రాభమ్, చ, నిగ్రాభమితి, ని + గ్రాభమ్, చ, బ్రహ్మ, దేవాః, అవీవృధన్, అధ, సపత్నానితి, స + పత్నాన్, ఇన్ద్రాగ్నీఇతీన్ద్రాగ్నీ, మే, విషూచీనాన్, వి, అస్యతామ్ ॥౬౪॥

పదార్థః :-(ఉద్గ్రాభమ్) ఉత్కృష్టతయా గ్రహణమ్ (చ) (నిగ్రాభమ్) నిగ్రహమ్ (చ) (బ్రహ్మ) ధనమ్ (దేవాః) విద్వాంసః (అవీవృధన్) వర్ధయన్తు (అధ) అథ, అత్ర నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః (సపత్నాన్) అరీన్ (ఇన్ద్రాగ్నీ) విద్యుత్పావకావివ సేనాపతీ (మే) మమ (విషూచీనాన్) విరుద్ధమాచరతః (వి) (అస్యతామ్). ॥౬౪॥

అన్వయః :-దేవా ఉద్గ్రాభం చ నిగ్రాభం చ కృత్వా బ్రహ్మావీవృధన్ అధాథ సేనాపతీ ఇన్ద్రాగ్నీ ఇవ మే విషూచీనాన్సపత్నాన్ వ్యస్యతాముత్క్షిపతామ్. ॥౬౪॥

భావార్థః :-యే మనుష్యాః! సజ్జనాన్ సత్కృత్య దుష్టాన్ నిహత్య బ్రహ్మ వర్ధయిత్వా నిష్కణ్టకం రాజ్యం సంపాదయన్తి త ఏవ ప్రశంసితాః. యో రాజా రాష్ట్రవాసినః సజ్జనాన్ సత్కృత్య దుష్టాన్నిరస్యైశ్వర్యం వర్ధయతి తస్యైవ సభాసేనాపతీ శత్రునాశం కర్తుం శక్నుయాతామ్. ॥౬౪॥

పదార్థము :- (దేవాః) విద్వాంసులు (ఉద్గ్రాభమ్) అత్యంతోత్సాహముతో గ్రహించి (చ) మరియు (నిగ్రాభమ్,చ) త్యాగము నొనర్చి (బ్రహ్మ) ధనములను (అవీవృధన్) పెంపొందించవలెను (అధ) ఆ తరువాత (ఇన్ద్రాగ్నీ) విద్యుత్తు మరియు అగ్నివంటి సేనాపతులిరువురును (మే) నాతో (విషూచీనాన్) విరోధభావముగ వర్తించు (సపత్నాన్) వైరుల [శత్రువుల] ను (వ్యస్యతామ్) లేవకుండా పడవేయవలెను. ॥౬౪॥

భావార్థము :- సజ్జనుల సత్కరించుచు, దుష్టులను గట్టిగా మర్దలించుచు, ధనములవృద్ధిపరచుచు, నిష్కపట పక్షపాతరహితముగ రాజ్యసంపాదనమొనర్చువారే ప్రశంసించబడుదురు. రాజ్యవాసులగు సజ్జనులను సత్కరించుచు దుష్టులను నిరాదరణమొనర్చుచు, తన రాజ్యప్రజల యైశ్వర్యములను వృద్ధిపరచు రాజుయొక్కసభను, సేనలను రక్షించువారు శత్రువులను నాశనమొనర్చివేయుదురు. ॥౬౪॥

64.May the learned increase wealth through strenuous exertion and renunciation; and may the military and civil heads of the State, drive away my opposing foes.

౬౫. క్రమధ్వమిత్యస్య విధృతిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాడార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౬౫ క్రమధ్వమగ్నినా నాకముఖ్యఁ హస్తేషు బిభ్రతః।

దివస్పృష్ఠఁ స్వర్గత్వా మిశ్రా దేవేభిరాధ్వమ్ ॥౬౫॥

ప. విః- క్రమధ్వమ్, అగ్నినా, నాకమ్, ఉఖ్యమ్ హస్తేషు, బిభ్రతః, దివః, పృష్ఠమ్, స్వః, గత్వా, మిశ్రాః, దేవేభిః, ఆధ్వమ్. ॥౬౫॥

పదార్థః :-(క్రమధ్వమ్) పరాక్రమం కురుత (అగ్నినా) విద్యుతా (నాకమ్) అవిద్యమానదుఃఖమ్ (ఉఖ్యమ్) ఉఖాయాం సంస్కృతం భక్ష్యమోదనాదికమ్. అత్ర శూలోఖాద్యత్.అ.౪.౨.౧౬ అనేన సంస్కృతం భక్షా ఇత్యర్థే యత్ (హస్తేషు) (బిభ్రతః) ధరన్తః (దివః) న్యాయవినయాదిప్రకాశజాతస్య (పృష్ఠమ్) జ్ఞీప్సితమ్ (స్వః) సుఖమ్ (గత్వా) ప్రాప్య (మిశ్రాః) మిలితాః (దేవేభిః) విద్వద్భిః (ఆధ్వమ్) ఉపవిశత. ॥౬౫॥

అన్వయః :-హే వీరాః! యూయమగ్నినా నాకముఖ్యం చ హస్తేషు బిభ్రతో ధరన్తః క్రమధ్వం దేవేభిర్మిశ్రాః సన్తో దివస్పృష్ఠం స్వర్గత్వాధ్వమ్. ॥౬౫॥

భావార్థః :-రాజపురుషా విద్వద్భిః సహ సంప్రయోగేణాగ్నేయాస్త్రాదినా శత్రుషు పరాక్రమన్తాం స్థిరం సుఖం ప్రాప్య పునః పునః ప్రయతేరన్. ॥౬౫॥

పదార్థము :- వీరులారా! మీరు (అగ్నినా) విద్యుత్తుతో (నాకమ్) అత్యంత సుఖము (ఉఖ్యమ్) మరియు పాత్రలందు పాకమొనర్చిన వంటకములు మున్నగువాని భోజనమును (హస్తేషు) హస్తములందు (బిభ్రతః) ధారణమొనర్చుకొని (క్రమధ్వమ్) పరాక్రమించుడు (దేవేభిః) విద్వాంసులతో (మిశ్రాః) కలిసియుండి (దివః) న్యాయ, వినయాదిగుణముల ప్రకాశముచే నుత్పన్నమైన (పృష్ఠమ్) కామిత (స్వః) సుఖములను (గత్వా) పొంది (ఆధ్వమ్) స్థిరమైయుండుడు. ॥౬౫॥

భావార్థము :- రాజపురుషులు విద్వాంసుల సంబంధమున ఆగ్నేయాది దివ్యఅస్త్రశస్త్రములచే పరాక్రమించవలెను. స్థిరసుఖమును పొంది సదా పురుషార్థపరులై యుండవలెను. ॥౬౫॥

65.Ye heroes, with spiritual force in your hand, attain to happiness through the science of electricity. Having procured the desired happiness resulting from justice and humility, live in the company of the learned!.

౯౧౬. ప్రాచీమిత్యస్య విధృతిరృషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౯౧౬ ప్రాచీమను ప్రదిశం ప్రేహి విద్వానగ్నేరగ్నే పురో అగ్నిర్భవేహ।విశ్వా ఆశా దీద్యానో వి భాహ్యూర్జం నో ధేహి ద్విపదే చతుష్పదే॥౬౬॥

ప.విః- ప్రాచీమ్, అను, ప్రదిశమితి ప్ర + దిశమ్, ప్ర, ఇహి, విద్వాన్, అగ్నేః, అగ్నే, పురోఽఽ అగ్నిరితి పురః + అగ్నిః, భవ, ఇహ, విశ్వాః, ఆశాః, దీద్యానః, వి, భాహి, ఊర్జమ్, నః, ధేహి, ద్వి + పదే, చతుష్పదే, చతుఃపద ఇతి చతుః + పదే ॥౬౬॥

పదార్థః :-(ప్రాచీమ్) పూర్వామ్ (అను) (ప్రదిశమ్) ప్రకృష్టాం దిశమ్ (ప్ర) (ఇహి) ప్రాప్నుహి (విద్వాన్) (అగ్నేః) ఆగ్నేయాస్త్రాదియోగాత్ (అగ్నే) శత్రుదాహక (పురోఅగ్నిః) అగ్రగన్తా పావక ఇవ (భవ) (ఇహ) అస్మిన్ రాజ్యకర్మణి (విశ్వాః) అఖిలాః (ఆశాః) దిశః ఆశా ఇతి దిఙ్నా నిఘం. ౧.౬. (దీద్యానః) దేదీప్యమానః సూర్య ఇవ (వి,భాహి) ప్రకాశయ (ఊర్జమ్) అన్నాదికమ్ (నః) అస్మాకమ్ (ధేహి) (ద్విపదే) మనుష్యాద్యాయ (చతుష్పదే) గవాద్యాయ.॥౬౬॥

అన్వయః :- హే అగ్నే సభేశ! త్వం ప్రాచీం ప్రదిశమనుప్రేహి, త్వమిహాగ్నేః పురో అగ్నిరివ విద్వాన్ భవ. విశ్వా ఆశా దీద్యానః సన్ నోఽఽస్మాకం ద్విపదే చతుష్పదే ఊర్జం ధేహి విద్యావినయపరాక్రమైరభయం విభాహి.॥౬౬॥

భావార్థః :-యే పూర్ణేన బ్రహ్మచర్యేణ సర్వా విద్యా అభ్యస్య యుద్ధవిద్యాం విదిత్వా సర్వాసు దిక్షు స్తూయన్తే తే మనుష్యాణాం పశ్వాదీనాం చ భక్ష్యభోజ్యమున్నీయ రక్షాం విధాయానన్దితా భవన్తు. ॥౬౬॥

పదార్థము :-(అగ్నే) శత్రువులను భస్మమొనర్చు ఓ సభాపతీ! నీవు (ప్రాచీమ్) పూర్వ [తూర్పు] (ప్రదిశమ్) వైపు దిశను (అను, ప్ర, ఇహి) అనుకూలపరచుకొనుము (ఇహ) ఈ రాజ్యకార్యములందు (అగ్నేః) ఆగ్నేయాద్యస్త్రవముల యోగవముతో (పురోఅగ్నిః) అగ్నివంటి అగ్రగామిని (విద్వాన్) కార్యములనెరిగినట్టి విద్వాంసుడవు (భవ) అగుము (విశ్వాః) సమస్త (ఆశాః) దిశలను (దీద్యానః) నిరంతరము ప్రకాశితమొనర్చుచు సూర్యునివలె (నః) మాయొక్క (ద్విపదే) మనుష్యాదులు మరియు (చతుష్పదే) గోవులు మున్నగు పశువుల కొరకు (ఊర్జమ్) అన్నము మున్నగు పదార్థములను (ధేహి) ధరించుము. మరియు విద్యావినయ పరాక్రమములచే అభయమును (వి, భాహి) ప్రకాశపరచుము.॥౬౬॥

భావార్థము :-పూర్ణబ్రహ్మచర్యముతో సకలవిద్యలను గ్రహించి, యుద్ధవిద్యలనెరిగి అన్నివైపులనుండి కీర్తింపబడు విద్వాంసవీరులు మనుష్యుల మరియు పశువుల ఆహారపదార్థములను సమృద్ధమొనర్చి, రక్షణ విధానమునొనర్చి ఆనందముతో గూడినవా రగుదురు.॥౬౬॥

66.O King, go forward to the eastern region. In thy state, with the use of fiery weapons, be a skilled leader full of passion like fire. Illumining all the quarters, shine with splendour; supply food to our quadrupeds and bipeds!.

౯౧౭.పృథివ్యా ఇత్యస్య విధృతిరృషిః, అగ్నిర్దేవతా, పిపీలికామధ్యా బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.
పునర్యోగిగుణా ఉపదిశ్యన్తే. యోగి గుణములు ఉపదేశించబడుచున్నవి.

౯౧౭ పృథివ్యాఽ అహముదన్తరిక్షమారుహమన్తరిక్షాద్దివమారుహమ్ ।
దివో నాకస్య పృష్ఠాత్ స్వర్జ్యోతిరగామహమ్ ॥౬౭॥

ప.వి:-పృథివ్యాః, అహమ్, ఉత్ అన్తరిక్షమ్ ఆ, అరుహమ్, అన్తరిక్షాత్, దివమ్, ఆ, అరుహమ్, దివః, నాకస్య, పృష్ఠాత్, స్వః, జ్యోతిః, అగామ్, అహమ్ ॥౬౭॥

పదార్థః :-(పృథివ్యాః) భూమేర్మధ్యే (అహమ్) (ఉత్) (అన్తరిక్షమ్) ఆకాశమ్ (ఆ) (అరుహమ్) రోహేయమ్ (అన్తరిక్షాత్) ఆకాశాత్ (దివమ్) ప్రకాశమానం సూర్యమ్ (ఆ) (అరుహమ్) సమన్తాద్రోహేయమ్ (దివః) ద్యోతమానస్య (నాకస్య) సుఖనిమిత్తస్య (పృష్ఠాత్) సమీపాత్ (స్వః) సుఖమ్ (జ్యోతిః) జ్ఞానప్రకాశమ్ (అగామ్) ప్రాప్నుయామ్ (అహమ్). ॥౬౭॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథా కృతయోగాఙ్గానుష్ఠానసంయమసిద్ధోఽహం పృథివ్యా అన్తరిక్షముదారుహమన్తరిక్షాద్దివ మారుహం నాకస్య దివః పృష్ఠాత్ స్వర్జ్యోతిశ్చాహమగాం తథా యూయమప్యాచరత. ॥౬౭॥

భావార్థః :-యదా మనుష్యః స్వాత్మనా సహ పరమాత్మానం యుఙ్క్తే తదాఽణిమాదయః సిద్ధయః ప్రాదుర్భవన్తి తతోఽవ్యాహతగత్యాభీష్టాని స్థానాని గన్తుం శక్నోతి నాన్యథా ॥౬౭॥

పదార్థము :-మానవులారా! యోగాంగానుష్ఠానములచే సంయమసిద్ధి అనగా ధారణ, ధ్యాన, సమాధులయందు పరిపూర్ణుడనగు (అహమ్) నే నెట్లు (పృథివ్యాః) పృథివినుండి (అన్తరిక్షమ్) ఆకాశమునకు (ఉద్, ఆ, అరుహమ్) ఎగిరిపోవుదునో మరియు (అన్తరిక్షాత్) ఆకాశమునుండి (దివమ్) ప్రకాశవంతమగు సూర్యలోకమునకు (ఆ, అరుహమ్) ఎక్కిపోవుదునో మరియు (నాకస్య) సుఖములప్రసాదించు (దివః) ప్రకాశవంతమగు నా సూర్యలోకము (పృష్ఠాత్) సమీపమునుండి (స్వః) అత్యంతసుఖముగల (జ్యోతిః) జ్ఞాన ప్రకాశమును (అహమ్) నేను (అగామ్) పొందునట్లు మీరును ఆచరించుడు. ॥౬౭॥

భావార్థము :-మనుష్యుడు తనయాత్మతో పరమాత్మయోగమును ప్రాప్తించుకొనునప్పుడు అణిమాది సిద్ధులుత్పన్నమగును. ఆ పిదప అచ్చట నిలిచియుండునట్టి గమనముద్వారా అభీష్టస్థానములకు చేరగలుగును. కాని అన్యత్ర అట్లు సాధ్యముగాదు. ॥౬౭॥

67.Through yoga,from physical force I rise higher to mental force;from mental force I rise higher to spiritual force; from spiritual force I rise higher to God, the Blissful Light.

౬౮.స్వర్యన్త ఇత్యస్య విధృతిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృదార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౬౮ స్వర్యన్తో నాపేక్షన్త ఆ ద్యాంరోహన్తి రోదసీ ।

యజ్ఞం యే విశ్వతోధారంసువిద్వాంసో వితేనిరే ॥౬౮॥

ప.వి:-స్వః, యన్తః, న, అప, ఈక్షన్తే, ఆ, ద్యామ్, రోహన్తి, రోదసీ ఇతి రోదసీ, యజ్ఞమ్, యే, విశ్వతోధారమితి విశ్వతః + ధారమ్, సువిద్వాంస ఇతి సు + విద్వాంసః, వితేనిర ఇతి వి + తేనిరే.॥౬౮॥

పదార్థః :-(స్వః) సుఖమ్ (యన్తః) ఉపయన్తః (న) ఇవ (అప) (ఈక్షన్తే) సమాలోకన్తే (ఆ) సమన్తాత్ (ద్యామ్) ప్రకాశమయీం యోగవిద్యామ్ (రోహన్తి) (రోదసీ) ద్యావాపృథివ్యౌ (యజ్ఞమ్) సంగంతవ్యమ్ (యే) (విశ్వతోధారమ్) విశ్వతః సర్వతో ధారాః సుశిక్షితా వాచో యస్మింస్తమ్ (సువిద్వాంసః) శోభనాశ్చ తే యోగినః (వితేనిరే) విస్తృతం కుర్వన్తి. ॥౬౮॥

అన్వయః :-యే సువిద్వాంసో యన్తో న స్వరపేక్షన్తే రోదసీ ఆరోహన్తి ద్యాం విశ్వతోధారం యజ్ఞం వితేనిరే తేఽక్షయం సుఖం లభన్తే. ॥౬౮॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. యథా సారథిరశ్వాన్ సుశిక్ష్యాభీష్టే మార్గే చాలయిత్వా సుఖేనాభీష్టం స్థానం సద్యో గచ్ఛతి తథైవ శోభనా విద్వాంసో యోగినో జితేన్ద్రియా భూత్వా సంయమేన స్వేష్టం పరమాత్మానం ప్రాప్యానన్దం విస్తారయన్తి. ॥౬౮॥

పదార్థము :- (యే) ఏ (సువిద్వాంసః) ఉత్తమ విద్వాంసులు (యన్తః) యోగాభ్యాసమునందలి సంపూర్ణ నియమముల నాచరించువారి (న) వలె (స్వః) అత్యంతసుఖములను (అప ఈక్షన్తే) కోరుచుందురో మరియు (రోదసీ) పృథివీ ఆకాశములకు (ఆ, రోహన్తి) అధిరోహించెదరో, అనగా లోక లోకాంతరములకు ఇచ్ఛాపూర్వకముగా వెళ్లుచుందురో మరియు (ద్యామ్) ప్రకాశమయయోగవిద్య (విశ్వతోధారమ్) అన్ని వైపులనుండి సుశిక్షాయుక్తమగు వాణులు గలవో, వేనియందు (యజ్ఞమ్) ప్రాప్తించుకొనదగిన ఆ యజ్ఞాది కర్మలను (వితేనిరే) విస్తారమొనర్చెదరో, అట్టివారే నాశరహిత సుఖములను పొందుదురు. ॥౬౮॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు ఉపమాలంకారము గలదు. చతురుడగు సారథి అశ్వములకు చక్కని శిక్షణనిచ్చి అభీష్టమార్గమున నడిపించి శీఘ్రమే సుఖముగా గమ్యస్థానమునకు చేరుకొనునట్లు శ్రేష్ఠవిద్వాంసులగు యోగులు జితేంద్రియులై నియమపూర్వకముగా తమ యభీష్టదైవమగు పరమాత్మను పొంది ఆనందమును విస్తారపరచుకొనెదరు. ॥౬౮॥

68.The learned yogis, who attain to God, the Sustainer of the universe, on their march to salvation, pay no attention to worldly pleasures, but rise to salvation, that frees them from birth and death.

౬౯౯.అగ్న ఇత్యస్య విధృతిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగార్షీ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునర్విద్వద్వ్యవహార ఉపదిశ్యతే. విద్వాంసుని వ్యవహార ముపదేశింపబడుచున్నది.

౬౯౯ అగ్నే ప్రేహి ప్రథమో దేవయతాం చక్షుర్దేవానాముత మర్త్యానామ్ ।
ఇయక్షమాణా భృగుభిః సజోషాః స్వర్యన్తు యజమానాః స్వస్తి ॥౬౯॥

ప.విః-అగ్నే, ప్ర, ఇహి, ప్రథమః, దేవయతామితి దేవ + యతామ్, చక్షుః, దేవానామ్, ఉత, మర్త్యానామ్, ఇయక్షమాణాః, భృగుభిరితి భృగు + భిః, సజోషా ఇతి స + జోషాః, స్వః, యన్తు; యజమానాః స్వస్తి. ॥౬౯॥

పదార్థః :-(అగ్నే) విద్వన్ (ప్ర) (ఇహి) ప్రాప్నుహి (ప్రథమః) ఆదిమః (దేవయతామ్) కామయమానానామ్ (చక్షుః) దర్శకమ్ (దేవానామ్) విదుషామ్ (ఉత) అపి (మర్త్యానామ్) అవిదుషామ్ (ఇయక్షమాణాః) యజ్ఞం చికీర్షమాణాః (భృగుభిః) పరిపక్వవిజ్ఞానైర్విపశ్చిద్భిః (సజోషాః) సమానప్రీతిసేవనాః (స్వః) సుఖమ్ (యన్తు) ప్రాప్నువన్తు (యజమానాః) సర్వేభ్యః సుఖదాతారః (స్వస్తి) కల్యాణమ్. ॥౬౯॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! దేవయతాం మధ్యే ప్రథమః పూర్వం ప్రేహి యతో దేవానాముత మర్త్యానాం త్వం చక్షురసి యథేయక్షమాణాః సజోషా యజమానా భృగుభిః సహ స్వస్తి స్వర్యన్తు తథా త్వమపి భవ. ॥౬౯॥

భావార్థః :-హే మనుష్యాః! విద్వద్భిరవిద్వద్భిశ్చ సహ ప్రీత్యోపదేశేన యూయం సుఖం ప్రాప్నుత. ॥౬౯॥

పదార్థము :-(అగ్నే) విద్వాంసుడా! (దేవయతామ్) కామితజనులమధ్య నీవు (ప్రథమః) మొదటనే (ప్రేహి) ప్రాప్తించుము. దానివల్ల (దేవానామ్) విద్వాంసుల (ఉత) మరియు (మర్త్యానామ్) అవిద్వాంసులందు నీవు (చక్షుః) వ్యవహారములను జూచువాడవు. దీనివల్ల (ఇయక్షమాణాః) యజ్ఞమునుగోరునట్టి (సజోషాః) సమానప్రీతిగల (యజమానాః) సకలజనులకు సుఖమునిచ్చువారు (భృగుభిః) పరిపూర్ణ విజ్ఞానముగల విద్వాంసులతోగూడ (స్వస్తి) సామాన్యసుఖముల మరియు (స్వః) అత్యంతసుఖములను (యన్తు) పొందుచుండునట్లు నీవును అగుము. ॥౬౯॥

భావార్థము :-మానవులారా! మీరు విద్వాంసులతోను, అవిద్వాంసులతోను ప్రేమతో సంభాషించు కొనుచు సుఖములను పొందుచుండుడు. ॥౬౯॥

69.Foremost of those who exert, O learned person, come forward, thou art the eye of the literate and the illiterate!.

The sacrificers, fain to worship, friendly to all, accordant with the highly learned persons, atrain to ordianary and extreme happiness.

౯౭౦ నక్తోషాసేత్యస్య కుత్స ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కథం వర్తితవ్యమిత్యాహ. మానవు లెటుల వర్తించవలయును?

౯౭౦ నక్తోషాసా సమనసా విరూపే ధాపయేతే శిశుమేకꣳ సమీచీ। ద్యావాక్షామా రుక్మోఽఅన్తర్విభాతి దేవాఽఅగ్నిం ధారయన్ ద్రవిణోదాః ॥౭౦॥

ప.విః-నక్తోషాసా, నక్తోషసేతి నక్తోషసా, సమనసేతి స + మనసా, విరూపే ఇతి విఽరూపే, ధాపయేతే ఇతి ధాపయేతే, శిశుమ్, ఏకమ్, సమీచీ ఇతి సమ్ + ఈచీ, ద్యావాక్షామా, రుక్మః, అన్తః, వి, భాతి, దేవాః, అగ్నిమ్, ధారయన్, ద్రవిణోదా ఇతి ద్రవిణః + దాః.॥౭౦॥

పదార్థః :-(నక్తోషాసా) రాత్ర్యుషసావివ (సమనసా) సమానం మనో విజ్ఞానం యయోస్తే (విరూపే) విరుద్ధస్వరూపే (ధాపయేతే) పాయయతః (శిశుమ్) బాలకమివ వర్తమానం జగత్ (ఏకమ్) అసహాయమ్ (సమీచీ) యే ఏకీభావమిచ్ఛన్తస్తే (ద్యావాక్షామా) (రుక్మః) దేదీప్యమానోఽగ్నిః (అన్తః) మధ్యే (వి,భాతి) విశేషేణ ప్రకాశతే (దేవాః) విద్వాంసః (అగ్నిమ్) (ధారయన్) అధారయన్ అత్రాడభావః (ద్రవిణోదాః) ద్రవ్యప్రదాతారః.॥౭౦॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యూయం యథా సమనసా సమీచీ విరూపే మాతృధాత్ర్యా వైకం శిశుమివ నక్తోషాసా జగద్ధాపయేతే యథా వా ద్యావాక్షామాన్తో రుక్మో విభాతి ద్రవిణోదా దేవా తమగ్నిం ధారయన్తస్తథా వర్తధ్వమ్.॥౭౦॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యైర్యథా రాత్ర్యుషసౌ విరుద్ధైరూపైర్వర్తేతే యథా చ విద్యుత్ సర్వపదార్థేషు వ్యాప్తా యథా వా ద్యావాభూమీ అతిసహనశీలే వర్తేతే తద్వత్ వివేచకైః శుభగుణేషు వ్యాపకైర్భూత్వా పుత్రవజ్జగత్పాలనీయమ్. ॥౭౦॥

పదార్థము :- మానవులారా! ఎట్లు (సమనసా) ఒకేవిధమగు విజ్ఞానము గలిగినవారు (సమీచీ) ఏకత్వము నభిలషించువారు (విరూపే) వేర్వేరు రూపములుగల కన్నతల్లి, దాది [ధాత్రి] ఇరువురును (ఏకమ్) ఒకే (శిశుమ్) శిశువునకు పాలను ద్రాపుదురో, అట్లే (నక్తోషాసా) రాత్రి మరియు ప్రాతఃకాలవేళలను విశ్వమునకు (ధాపయేతే) పాలవలె ద్రావించుచున్నవి. అనగా అత్యన్తానందము నిచ్చుచున్నవి. లేక ఎట్లు (రుక్మః) ప్రకాశవంతమగు అగ్ని (ద్యావా క్షామా, అన్తః) బ్రహ్మాండమునందు (వి,భాతి) విశేషముగ ప్రకాశించుచున్నదో అట్టి (అగ్నిమ్) అగ్నిని (ద్రవిణోదాః) ద్రవ్యము నిచ్చువారు (దేవాః) శాస్త్రాధ్యయనమొనర్చిన విద్వాంసులు (ధారయన్) ధారణమొనర్చుచున్నారో అట్టి యాచరణమునే మీ రనుష్ఠించుడు.॥౭౦॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము కలదు. ప్రపంచమునందు రాత్రి మరియు ప్రాతఃసమయములు వేర్వేరురూపమునందుండియును విద్యుత్తు, అగ్ని సమస్త పదార్థములందు వ్యాప్తమై యుండియును, ప్రకాశము మరియు పృథివి అత్యంత సహనశీలములై యున్నట్లు మానవులును అత్యన్త వివేచనమొనర్చువారు శుభగుణములందు వ్యాపకులునై పుత్రునివలె విశ్వమును పాలించవలెను.॥౭౦॥

70.Just as the nurse and mother with different characteristcis, but with one mind, working in harmony suckle the same child, so do the night and dawn, with different hues nourish the world. Just as the brilliant sun shines between the Heaven and Earth, so do the imparters of knowledge imbibe that glow of knowledge.

౭౧. అగ్న ఇత్యస్య కుత్స ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగార్షీ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునర్యోగికర్మఫలముపదిశ్యతే. యోగి కర్మల ఫలితము లుపదేశించబడుచున్నవి.

౭౧ అగ్నే సహస్రాక్ష శతమూర్ధఞ్ఛతం తే ప్రాణాః సహస్రం వ్యానాః। త్వꣳ సాహస్రస్య రాయఽ ఈశిషే తస్మై తే విధేమ వాజాయ స్వాహా ॥౭౧॥

ప.విః-అగ్నే, సహస్రాక్షేతి సహస్ర + అక్ష, శతమూర్ధన్నితి శత + మూర్ధన్, శతమ్, తే,

ప్రాణాః, సహస్రమ్, వ్యానా ఇతి వి + ఆనాః, త్వమ్, సాహస్రస్య, రాయః, ఈశిషే, తస్మై, తే, విధేమ,వాజాయ, స్వాహా.॥౭౧॥

పదార్థః:-(అగ్నే) పావక ఇవ ప్రకాశమయ (సహస్రాక్ష) సహస్రేష్వసంఖ్యాతేషు వ్యవహారేష్వక్షివిజ్ఞానం యస్య తత్సమ్బుద్ధౌ (శతమూర్ధన్) శతేష్వసంఖ్యాతేషు మూర్ధా మస్తకం యస్య తత్సమ్బుద్ధౌ (శతమ్) అసంఖ్యాతాః (తే) తవ (ప్రాణాః) జీవనసాధనాః (సహస్రమ్) అసంఖ్యాః (వ్యానాః) చేష్టానిమిత్తాః సర్వశరీరస్థా వాయవః (త్వమ్) (సాహస్రస్య) సహస్రాణామసంఖ్యాతానామిదమధికరణం జగత్ తస్య (రాయః) ధనస్య (ఈశిషే) ఈశోఽసి (తస్మై) (తే) తుభ్యమ్ (విధేమ) పరిచరేమ (వాజాయ) విజ్ఞానవతే (స్వాహా) సత్యయా వాచా. ॥౭౧॥

అన్వయః :-హే సహస్రాక్ష శతమూర్ధన్నగ్నే యోగిరాజ! యస్య తే శతం ప్రాణాః సహస్రం వ్యానాః సన్తి యస్త్వం సాహస్రస్య రాయ ఈశిషే తస్మై వాజాయ తే వయం స్వాహా విధేమ.॥౭౧॥

భావార్థః :-యో యోగీ తప - ఆదిసాధనైర్యోగబలం ప్రాప్యాసంఖ్యప్రాణిశరీరాణి ప్రవిశ్యానేక నేత్రాదిభిరఙ్గైర్దర్శనాదికార్యాణి కర్తుం శక్నోతి. అనేకేషాం పదార్థానాం ధనానాం చ స్వామీ భవతి సోఽస్మాభి రవశ్యం పరిచరణీయః.॥౭౧॥

పదార్థము :-(సహస్రాక్ష) వేలాది వ్యవహారములందు తమ విశేషజ్ఞానము మరియు (శతమూర్ధన్) వందలకొలది ప్రాణుల మస్తకమువంటివాడు (అగ్నే) అగ్నివంటి ప్రకాశమానుడగు యోగిరాజు (తే) నీయొక్క (శతమ్) అనేకములగు (ప్రాణాః) జీవనసాధనములను (సహస్రమ్, వ్యానాః) సకలక్రియలకు నిమిత్తములగు శరీరస్థవాయువులను (త్వమ్) నీవు (సాహస్రస్య) అసంఖ్యాక జీవులు మరియు పదార్థములకాధారమగు నీ జగత్తుయొక్క (రాయః) ధనములకు (ఈశిషే) స్వామివి (తస్మై) అట్టి (వాజాయ) విశేషజ్ఞానముగల (తే) నీకొరకు మేము (స్వాహా) సత్యవాణితో (విధేమ) సత్కారపూర్వకముగా వ్యవహరించుచుందుము గాక.॥౭౧॥

భావార్థము :-ఏ యోగి తపస్సు, స్వాధ్యాయము, ఈశ్వరప్రణిధానము మున్నగు యోగసాధనములచే, ధారణ, ధ్యాన, సమాధిరూప సంయమములచే యోగశక్తిని ప్రాప్తించుకొనునో, అనేక ప్రాణుల శరీరములందు ప్రవేశించి అనేక శిరములు, నేత్రములు మున్నగు అంగములతో చూచుట మున్నగు కార్యములవంటివి యొనర్చునో, అనేక పదార్థముల మరియు ధనముల స్వామియును గాజాలునో అట్టివానిని మనమెల్లరమును అవశ్యముగా సేవించవలయును. ॥౭౧॥

71.O yogi, thou hast the knowledge of innumerable usages, immense power of meditation, hundreds of accomplishments of life, and thousands of modes of acctivity. Thou art the Lord of thousandfold possessions. To thee full of knowledge may we offer our obeisance in truthful words!.

౯౨౨.సుప్ర్ణ ఇత్యస్య కుత్స ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృదార్షీ పంక్తిశ్ఛందః, పఞ్చమః స్వరః.

పునర్విద్వాన్ కీదృశః స్యాదిత్యాహ. విద్వాంసు డెటు లుండవలయును?

౯౨౨ సుపర్ణో౭సి గరుత్మాన్ పృష్ఠే పృథివ్యాః సీద। భాసాన్తరిక్షమా

పృణ జ్యోతిషా దివముత్తభాన తేజసా దిశ౭ ఉద్దృంహ ॥౭౨॥

ప. వి:–సుప్ర్ణః, అసి, గరుత్మానితి గరుత్మాన్, పృష్ఠే, పృథివ్యాః, సీద, భాసా, అన్తరిక్షమ్, ఆ, పృణ, జ్యోతిషా, దివమ్, ఉత్, స్తభాన, తేజసా, దిశః, ఉత్, దృంహ.॥౭౨॥

పదార్థః:-(సుప్ర్ణః) శోభనాని పర్ణాని పూర్ణాని శుభలక్షణాని యస్య సః (అసి) (గరుత్మాన్) గుర్వాత్మా (పృష్ఠే) ఉపరి (పృథివ్యాః) (సీద) (భాసా) ప్రకాశేన (అన్తరిక్షమ్) ఆకాశమ్ (ఆ) సమాన్తాత్ (పృణ) సుఖయ (జ్యోతిషా) న్యాయప్రకాశేన (దివమ్) ప్రకాశమయమ్ (ఉత్) ఊర్ధ్వమ్ (స్తభాన) (తేజసా) తీక్ష్ణీకరణేన (దిశః) (ఉత్) (దృంహ) ఉద్వర్ధయ.॥౭౨॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! యోగిరాజస్త్వం భాసా సుపర్ణో గరుత్మానసి యథా సవితాన్తరిక్షస్య మధ్యే వర్తతే తథా పృథివ్యాః పృష్ఠే సీద! వాయురివ ప్రజా ఆపృణ సవితా జ్యోతిషా దివమన్తరిక్షమివ రాజ్యముత్తభాన అగ్నిస్తేజసా దిశ ఇవ ప్రజా ఉద్దృంహ.॥౭౨॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యదా మనుష్యో రాగద్వేషరహితః పరోపకారీశ్వర ఇవ ప్రాణిభిః సహ వర్తేత తదా సిద్ధిం లభేత.॥౭౨॥

పదార్థము :- విద్వాంసుడవగు నో యోగిరాజా! నీవు (భాసా) ప్రకాశముచే (సుప్ర్ణః) ఉత్తమోత్తమ పూర్ణ శుభలక్షణములతో యుండి (గరుత్మాన్) గొప్పమనస్సు మరియు ఆత్మ బలములతో గూడ (అసి) ఉన్నావు. అతిప్రకాశమైన ఆకాశమునందు వర్తమానమైయున్న సూర్యమండలమువలె (పృథివ్యాః) పృథివి (పృష్ఠే) పైన (సీద) స్థిరుడవు అగుము. మరియు వాయువువలె ప్రజలకు (ఆ, పృణ) సుఖములనిమ్ము. మరియు సూర్యుడు (జ్యోతిషా) తన ప్రకాశముచే (దివమ్) ప్రకాశమయ (అన్తరిక్షమ్) అంతరిక్షమును వృద్ధిపరచుచున్నట్లు నీవును రాజనీతి ప్రకాశముచే రాజ్యమును (ఉత్, స్తభాన) ఉన్నతపరచుము మరియు అగ్నియెట్లు తన (తేజసా) అతి తీక్ష్ణమగు తేజముతో (దిశః) దిశలను [ప్రకాశపరచుచున్నదో] అట్లే నీ తీక్ష్ణతేజముతో ప్రజాజనమునకు (ఉద్, దృంహ) ఉన్నతిని గలిగించుము.॥౭౨॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మనుష్యులు రాగము (ప్రీతి) ద్వేషము (వైరము)లను వదలి పరోపకారవంతులై ఈశ్వరునివలె సకలప్రాణుల యెడ వర్తించుచుండినట్లైన సకలసిద్ధులను సాధించుకొనగలరు.॥౭౨॥

72. O learned yogi, with thy light, thou art endowed with excellent noble qualities, yoked with high soul-power. Just as the sun shines in the midst of heaven, so do thou be seated on earth. Grant happiness to the poeple like air. As the sun fills air's mid-region with its glow, so shouldst thou strengthen soverignty with thy statesmanship. Just as fire with its intense heat fills the quarters, so shouldst thou elevate the people!.

౯౨౩. ఆజుహ్వాన ఇత్యస్య కుత్స ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునర్విద్వాన్ కీదృశః స్యాదిత్యాహ. విద్వాంసు డెటు ఉండవలయును?

౯౨౩ ఆజుహ్వానః సుప్రతీకః పురస్తాదగ్నే స్వం యోనిమాసీద సాధుయా।
అస్మిన్త్సధస్థే౨ అధ్యుత్తరస్మిన్ విశ్వే దేవా యజమానశ్చ సీదత ॥౨౩॥

ప.వి:- ఆజుహ్వాన ఇత్యాజు + హ్వానః, సుప్రతీక ఇతి సు + ప్రతీకః, పురస్తాత్, అగ్నే, స్వమ్, యోనిమ్, ఆ, సీద, సాధుయేతి సాధు + యా, అస్మిన్, సధస్థే, అధి, ఉత్తరస్మిన్, విశ్వే, దేవాః, యజమానః, చ, సీదత.॥౨౩॥

పదార్థః :-(ఆజుహ్వానః) సత్కారేణాహూతః (సుప్రతీకః) ప్రాప్తశుభగుణః (పురస్తాత్) ప్రథమతః (అగ్నే) యోగాభ్యాసేన ప్రకాశితాత్మన్ (స్వమ్) స్వకీయమ్ (యోనిమ్) పరమాత్మాఖ్యం గృహమ్ (ఆ) (సీద) సమన్తాత్ స్థిరో భవ (సాధుయా) శ్రేష్ఠైః కర్మభిః (అస్మిన్) (సధస్థే) సహస్థానే (అధి) ఉపరిభావే (ఉత్తరస్మిన్) (విశ్వే) సర్వే (దేవాః) దివ్యాత్మానో యోగినః (యజమానః) యోగప్రద ఆచార్యః (చ) (సీదత).॥ ౨౩ ॥

అన్వయః :- హే అగ్నే! పురస్తాదాజుహ్వానః సుప్రతీకో యజమానస్త్వం సాధుయాస్మిన్ సధస్థే స్వం యోని మాసీద. హే విశ్వే దేవాః! యూయం సాధుయోత్తరస్మిన్ సధస్థే చాధి సీదత.॥౨౩॥

భావార్థః :-యే సాధూని కర్మాణి కృత్వా కృతయోగాభ్యాసస్య విదుషః సఙ్గప్రీతిభ్యాం పరస్పరం సంవాదం కుర్వన్తి తే సర్వాధిష్ఠానమీశం ప్రాప్య సిద్ధా జాయన్తే.॥ ౨౩ ॥

పదార్థవము :-యోగాభ్యాసముచే ప్రకాశితమైన ఆత్మతో గూడిన (పురస్తాత్) ప్రథమమునుండియే (ఆజుహ్వానః) సత్కారపూర్వకముగ పిలువబడిన (సుప్రతీకః) శుభగుణములతో గూడిన (యజమానః) యోగవిద్యలను ప్రసాదించు ఆచార్యా! నీవు (సాధుయా) శ్రేష్ఠకర్మలచే (అస్మిన్) ఇట్టి (సధస్థే) ఒకేచోట గలసియున్న స్థానమునందు (స్వమ్) స్వంతమైన (యోనిమ్) పరమాత్మరూపమగు గృహమందు (ఆ, సీద)

స్థిర మగుము (చ) మరియు (విశ్వే) సమస్త (దేవాః) దివ్యాత్మలుగల యోగులారా! మీరు శ్రేష్ఠకర్మలచే (ఉత్తర స్మిన్) ఉత్తర [తరువాత] సమయములో ఒక్కుమ్మడిగ సత్యసిద్ధాంతములపై (అధి,సీదత) అధికముగ స్థిరముగలవా రగుడు.॥౭౩॥

భావార్థము :- శుభకర్మలనొనర్చుచు యోగాభ్యాసమొనర్చు విద్వాంసుల సాంగత్యము మరియు ప్రీతిచే పరస్పర సంవాదమొనర్చువారు సర్వాధిష్ఠాతయగు పరమేశ్వరప్రాప్తిని పొంది సిద్ధిని పొందుచుందురు.॥౭౩॥

Thou, whose soul is enlightened with yoga, who invites respect from those who contact thee, the master of good traits, the teacher of the science of yoga, through thy virtuous deeds, seat thyself firmly in God thy nearest home. Ye all yogis, with laudable acts, stick fast to truth after discussion!.

౯౭౪.తాఀ సవితురిత్యస్య కణ్వ ఋషిః, సవితా దేవతా, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ క ఈశ్వరం ప్రాప్తుం శక్నోతీత్యాహ?. ఈశ్వరుని ఎవరు పొందగలరు?

౯౭౪ తాఀ సవితుర్వరేణ్యస్య చిత్రామాహం వృణే సుమతిం విశ్వజన్యామ్। యామస్య కణ్వో అదుహత్ప్రపీనాఀ సహస్రధారాం పయసా మహీంగామ్॥౭౪॥

ప.వి:- తామ్, సవితుః, వరేణ్యస్య, చిత్రామ్, ఆ, అహమ్, వృణే, సుమతిమితి సు + మతిమ్, విశ్వజన్యామ్, యామ్, అస్య, కణ్వః, అదుహత్, ప్రపీనామితి, ప్ర+పీనామ్, సహస్రధారామితి సహస్ర + ధారామ్, పయసా, మహీమ్, గామ్ ॥౭౪॥

పదార్థః :- (తామ్) వక్ష్యమాణామ్ (సవితుః) యోగైశ్వర్యసంప్రదస్యేశ్వరస్య (వరేణ్యస్య) వరితుమర్హస్య (చిత్రామ్) అద్భుతవిషయామ్ (ఆ) (అహమ్) (వృణే) స్వీకుర్వే (సుమతిమ్) శోభనాం యథావిషయాం ప్రజ్ఞామ్ (విశ్వజన్యామ్) యా విశ్వమఖిలం జగజ్జనయతి ప్రకటయతి తామ్ (యామ్) (అస్య) (కణ్వః) మేధావీ (అదుహత్) పరిపూరయతి (ప్రపీనామ్) ప్రవృద్ధామ్ (సహస్రధారామ్) సహస్రమసంఖ్యానర్థాన్ ధరతి తాం సర్వజ్ఞానప్రదామ్ (పయసా) అన్నాదినా (మహీమ్) మహతీమ్ (గామ్) వాచమ్. గౌరితి వాఙ్నా.ని. ౧.౧౧.॥౭౪॥

అన్వయః :- యథా కణ్వోఽస్య వరేణ్యస్య సవితురీశ్వరస్య యాం చిత్రాం విశ్వజన్యాం ప్రపీనాం సహస్రధారాం సుమతిం పయసా మహీం గాం చాదుహత్ తథా తామహమావృణే.॥౭౪॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా మేధావీ జగదీశ్వరస్య విద్యాం ప్రాప్యైధతే తథైవైతాం లబ్ధ్వాఽన్యేనాపి విద్యాయోగవృద్ధ్యై భవితవ్యమ్. ॥౭౪॥

పదార్థము :-ఎట్లు (కణ్వః) బుద్ధిశాలి (అస్య) ఈ (వరేణ్యస్య) స్వీకరించదగిన [వరించదగిన] (సవితుః) యోగైశ్వర్యములను ప్రసాదించు పరమేశ్వరుని (యామ్) ఏ (చిత్రామ్) అద్భుత ఆశ్చర్యరూపము, లేక (విశ్వజన్యామ్) సమస్త జగత్తునుత్పన్నముచేయుచు (ప్రపీనామ్) అత్యున్నతముగ యభివృద్ధి గాంచుచు (సహస్రధారామ్) వేలాది పదార్థములను ధారణమొనర్చునదియు (సుమతిమ్) యథార్థవిషయములను ప్రకాశపరచు ఉత్తమ బుద్ధియు (పయసా) అన్నము మున్నగు పదార్థములతోగూడ (మహీమ్) గొప్ప (గామ్) వాణిని (అదుహత్) పరిపూర్ణముచేయుచు, అనగా క్రమముగ దెలిసికొని తనజ్ఞానవిషయకమొనర్చుకొనునట్లు (తామ్) దానిని (అహమ్) నేను (ఆ,వృణే) చక్కగా స్వీకరించుచున్నాను. ॥౭౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మేధావి జగదీశ్వరుని విద్యలను పొంది వృద్ధిని ప్రాప్తించుకొనునట్లు సర్వజనులును దీనిని ప్రాప్తిజేసికొని విద్యయోగములవృద్ధికై ఉద్యుక్తులై యుండవలయును. ॥౭౪॥

74.Just as a wise person, know the exalted vedic speech of God, the Adorable, the Giver of the glory of yoga, and enhances his knowledge with that speech, that is wondrous, explains the creation of the universe, is full of knowledge, explains each topic lucidly and gives us wisdom and food. so do I rightly accept it.

౯౭౫. విధేమేత్యస్య గృత్సమద ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౯౭౫ విధేమ తే పరమే జన్మన్నగ్నే విధేమ స్తోమైరవరే సధస్థే। యస్మా

ద్యోనేరుదారిథా యజే తం ప్ర త్వే హవీꣳషి జుహురే సమిద్ధే ॥౭౫॥

ప. వి:-విధేమ తే, పరమే, జన్మన్, అగ్నే, విధేమ, స్తోమైః, అవరే, సధస్థ ఇతి సధ + స్థే, యస్మాత్, యోనేః, ఉదారిథేత్యుత్ + ఆరిథ, యజే, తమ్, ప్ర, త్వ ఇతి త్వే, హవీꣳషి జుహురే సమిద్ధ ఇతి సమ్ + ఇద్ధే ॥౭౫॥

పదార్థః :-(విధేమ) పరిచరేమ (తే) తవ (పరమే) సర్వోత్కృష్టే యోగసంస్కారజే (జన్మన్) జన్మని. అత్ర సుపాం సులుగితి ఙేర్లుక్ (అగ్నే) యోగసంస్కారేణ దుష్టకర్మదాహక (విధేమ) సేవేమహి (స్తోమైః) స్తుతిభిః (అవరే) అర్వాచీనే (సధస్థే) సహస్థానే (యస్మాత్) (యోనేః) స్థానాత్ (ఉదారిథ)

ఉత్కృష్టైః సాధనైః ప్రాప్నుహి అత్రాన్యేషామపీతి దీర్ఘః (యజే) సంగచ్ఛే (తమ్) (ప్ర) (త్వే) త్వయి (హవీంషి) హోతవ్యాని (జుహురే) జుహ్వతి (సమిద్ధే) సమ్యక్ ప్రదీప్తే. ॥౭౫॥

అన్వయః :- హే అగ్నే యోగిన్! తే తవ పరమే జన్మన్ త్వే వర్తమానేఽవరే సధస్థే వర్తమానా వయం స్తోమైర్విధేమ త్వమస్మాన్ యస్మాద్యోనేరుదారిథ తం యోనిమహం ప్రయజే యథా హోతారః సమిద్ధేఽగ్నౌ హవీంషి జుహురే తథా యోగాగ్నౌ దుఃఖసమూహస్య హోమం విధేమ.॥౭౫॥

భావార్థః :- ఇహ యస్య యోగసంస్కారయుక్తస్య జీవస్య పవిత్రోపచితం జన్మ జాయతే స సంస్కారబలాత్ యోగజిజ్ఞాసురేవ భవతి, యే తం సేవన్తే తేఽపి యోగజిజ్ఞాసవో సర్వ ఏతేఽగ్నిరిన్ధనానీవ సర్వామశుద్ధిం యోగేన దహన్తి. ॥౭౫॥

పదార్థము :-(అగ్నే) ఓ యోగీ! (తే) నీయొక్క (పరమే) అత్యుత్తమ యోగసంస్కారముచే ఉత్పన్నమైన (జన్మన్) జన్మయందు (త్వే) నీ యీ వర్తమాన జన్మయందు (అవరే) ఇప్పటి నవీనమైన (సధస్థే) ఒకే స్థానమందు ఈ వర్తమానమున గలిసియున్న మేము (స్తోమైః) స్తుతులద్వారా (విధేమ) సత్కారపూర్వకముగా నీ సేవయొనర్చెదముగాక! నీవు మాకు (యస్మాత్) ఆ (యోనేః) స్థానమునుండి (ఉదారిథ) ఉత్తమోత్తమ సాధనములతో ప్రాప్తించుము. (తమ్) అట్టి స్థానమును నేను (ప్ర, యజే) చక్కగా ప్రాప్తించుకొందునుగాక! మరియు హోమము నొనర్చువా రెట్లు (సమిద్ధే) చక్కగా ప్రజ్వరిల్లు అగ్నియందు (హవీంషి) హోమమునర్చదగిన సామగ్రులను (జుహురే) హోమమొనర్చుచున్నారో, అదేవిధముగ యోగాగ్నియందు మేము దుఃఖములను (విధేమ) ఆహుతుల నిచ్చెదము [హోమమొనర్చెదము].॥౭౫॥

భావార్థము :- ఈ ప్రపంచమునందు యోగసంస్కారముచే ఏ జీవులు పవిత్రభావములతో జన్మించునో అవి పూర్వసంస్కార ప్రాబల్యముతో యోగమునే దెలిసికొని ఆకాంక్ష గలవియై యుండును. మరియు వానిని సేవించు ప్రాణులును యోగమును గోరువారే యగుదురు. పైన దెలిపిన యోగి జనులెల్లరును అగ్ని సమిధలను భస్మమొనర్చునట్లు తమ సమస్తదుఃఖములను కుసంస్కార భావములను తమ యోగశక్తిద్వారా భస్మమొనర్చి వేయుదురు.॥౭౫॥

75.O Yogi, we adore thee with praise-songs for thy past life, and for thy present life, in which we live with thee. May we worship God through whose shelter thou hast risen. Just as the performers of Homa. put oblations in the well kindled fire, so do we remove over moral weaknesses through the fire of yoga!.

౭౬. ప్రేద్ధ ఇత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, ఆర్ష్యుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౭౬ ప్రేద్ధోఽఅగ్నే దీదిహి పురో నోఽజస్రయా సూర్మ్యా యవిష్ఠ ।

త్వాం శశ్వన్తఽ ఉపయన్తి వాజాః ॥౭౬॥

ప.వి:- ప్రేద్ధ ఇతి ప్ర + ఇద్ధః, అగ్నే, దీదిహి, పురః, నః, అజస్రయా, సూర్మ్యా, యవిష్ఠ, త్వామ్ శశ్వన్తః, ఉప, యన్తి, వాజాః ॥౭౬॥

పదార్థః :- (ప్రేద్ధః) ప్రకృష్టతయా ప్రదీప్తః (అగ్నే) అగ్నిరివ దుఃఖదాహక యోగిన్ (దీదిహి) కామయస్వ (పురః) ప్రథమమ్ (నః) అస్మాన్ (అజస్రయా) అనుపక్షీణయా (సూర్మ్యా) ఐశ్వర్యేణ (యవిష్ఠ) అతిశయేన యువన్ (త్వామ్) (శశ్వన్తః) నిరంతరం వర్తమానాః (ఉప,యన్తి) ప్రాప్నువన్తు (వాజాః) విజ్ఞానవన్తో జనాః.॥౭౬॥

అన్వయః :-హే యవిష్ఠాగ్నే! త్వం పురః ప్రేద్ధః సన్నజస్రయా సూర్మ్యా నోఽస్మాన్ దీదిహి శశ్వన్తో వాజా స్త్వాముపయన్తి.॥౭౬॥

భావార్థః :- యదా మనుష్యాః శుద్ధాత్మానో భూత్వాఽన్యానుపకుర్వన్తి తదా తేఽపి సర్వత్రోపకృతా భవన్తి.॥౭౬॥

పదార్థము :- (యవిష్ఠ) నవయువకుడా! (అగ్నే) అగ్నివలె దుఃఖముల దగ్ధమొనర్చు యోగీ! నీవు (పురః) పూర్వము (ప్రేద్ధః) చక్కని తేజస్సుతో ప్రకాశవంతుడవగుచు (అజస్రయా) నాశరహితమగు స్థిరమగు (సూర్మ్యా) ఐశ్వర్యప్రవాహముచే (నః) మేము (దీదిహి) కోరినట్టి (శశ్వన్తః) సదా యుండునట్టి (వాజాః) విశేషజ్ఞానముగలవారు (త్వామ్) నిన్ను (ఉపయన్తి) పొందుదుముగాక.॥౭౬॥

భావార్థము :-మానవులు శుద్ధ ఆత్మగలవారై ఇతరుల కుపకార మొనర్చు గుణము గలవా రగునప్పుడు వారును సర్వత్రా ఉపకారయుక్తు లగుదురు.॥౭౬॥

76 O most youthful yogi, first enkindled with dignity, with continuous supremacy, long for us. Constantly unto thee come the learned.

౬౨౭. అగ్నే తమిత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, ఆర్షీ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౬౨౭ అగ్నే తమద్యాశ్వన్న స్తోమైః క్రతున్న భద్రꣳ హృదిస్పృశమ్।
బుధ్యామా తఽ ఓహైః॥౭౭॥

ప.వి:- అగ్నే, తమ్, అద్య అశ్వమ్, న, స్తోమైః, క్రతుమ్, న, భద్రమ్, హృది + స్పృశమ్, బుధ్యామ, తే, ఓహైః ॥౭౭॥

పదార్థః :-(అగ్నే) విద్వన్ (తమ్) పూర్వమన్త్రోక్తమ్ (అద్య) (అశ్వమ్) తురఙ్గమ్ (న) ఇవ (స్తోమైః) స్తుతిభిః (క్రతుమ్) ప్రజ్ఞానమ్ (న) ఇవ(భద్రమ్) భజనీయం కల్యాణకరమ్ (హృదిస్పృశం) యో హృదయే స్పృశతి తమ్ (ఋధ్యామ) వర్ధేమ అత్రాన్యేషామితిదీర్ఘః (తే) తవ (ఓహైః) రక్షణాదిభిః.॥౭౭॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! విద్యుత్సదృశపరాక్రమిన్నశ్వం న క్రతుం న భద్రం హృదిస్పృశం తం త్వాం స్తోమైరద్య ప్రాప్య తే తవౌహైర్వయం సతతమృధ్యామ.॥౭౭॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. యథా శరీరస్థేన విద్యుదాదినా వృద్ధివేగౌ ప్రజ్ఞాసుఖాని చ వర్ధన్తే స్తథా విద్వచ్ఛిక్షారక్షాదిభిర్మనుష్యాదయో వర్ధన్తే.॥౭౭॥

పదార్థము :-(అగ్నే) విద్యుత్తువంటి పరాక్రమముగల విద్వాంసుడా! (అశ్వమ్) అశ్వము (న) వలె (క్రతుమ్) బుద్ధి (న) వలె (భద్రమ్) కల్యాణము (హృదిస్పృశమ్) హృదయమునందు స్పర్శకలిగించునది (తమ్) ఆ పూర్వమంత్రమునచెప్పబడిన నిన్ను (స్తోమైః) స్తుతులతో (అద్య) నేడే ప్రాప్తించుకొని (తే) నీయొక్క (ఓహైః) పాలనము మున్నగు గుణములచే (ఋధ్యామ) వృద్ధిని పొందుదుముగాక!॥౭౭॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు ఉపమాలంకారము గలదు శరీరాదులందు స్థిరమైయుండు విద్యుత్తు మున్నగువానిచే వృద్ధివేగములు మరియు బుద్ధి సుఖములు పెంపొందునట్లు విద్వాంసుల శిక్షణము మరియు పాలనములచే మనుష్యులు వృద్ధిజెందుదురు.॥౭౭॥

77.O learned person, just as a horse is fed with fodder, and intellect sharpened with prayers, so art thou beneficent and pleasing to our heart; may we approach thee with praises, and advacne under thy protections.

౭౮. చిత్తిమిత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, విశ్వకర్మా దేవతా, విరాడతిజగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౭౮ చిత్తం జుహోమి మనసా ఘృతేన యథా దేవా ఇహాగమన్వీతిహోత్రా ఋతావృధః పత్యే విశ్వస్య భూమనో జుహోమి విశ్వకర్మణే విశ్వాహాదాభ్యꣳ హవిః ॥౭౮॥

ప. విః-చిత్తిమ్, జుహోమి, మనసా, ఘృతేన, యథా, దేవాః, ఇహ, ఆగమన్నిత్యా + గమన్, వీతిహోత్రా ఇతి వీతి + హోత్రా, ఋతావృధః, ఋతవృధ ఇత్యృత + వృధః, పత్యే,

విశ్వస్య, భూమనః, జుహోమి, విశ్వకర్మణ, ఇతి విశ్వ + కర్మణే, విశ్వాహా, అదాభ్యమ్, హవిః॥౭౮॥

పదార్థః :-(చిత్తిమ్) చిన్వన్తి యయా తామ్ (జుహోమి) గృహ్ణామి (మనసా) విజ్ఞానేన (ఘృతేన) ఆజ్యేన (యథా) (దేవాః) కామయమానా విద్వాంసః (ఇహ) (ఆగమన్) ఆగచ్ఛన్తి (వీతిహోత్రాః) వీతిః సర్వతః ప్రకాశితో హోత్రా యజ్ఞో యేషాం తే (ఋతావృధః) యే ఋతేన సత్యేన వర్ధన్తే. అత్రాన్యేషామపీతి పూర్వపదస్య దీర్ఘః (పత్యే) పాలకాయ (విశ్వస్య) సమగ్రస్య జగతః (భూమనః) బహురూపస్య (జుహోమి) దదామి (విశ్వకర్మణే) విశ్వం కర్మ క్రియమాణం కృతం యేన తస్మై (విశ్వాహా) సర్వాణి దినాని (అదాభ్యమ్) అహింసనీయమ్ (హవిః) హోతవ్యం శుద్ధం సుఖకరం ద్రవ్యమ్. ॥౭౮॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథాఽహం మనసా ఘృతేన చిత్తిం జుహోమి యథేహ వీతిహోత్రా ఋతావృధో దేవా భూమనో విశ్వస్య విశ్వకర్మణే పత్యే జగదీశ్వరాయాదాభ్యం హవిర్విశ్వాహా హోతుమాగమన్నహం హవిర్జుహోమి తథా యూయమప్యాచరత.॥౭౮॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. యథా కాష్ఠచితోఽగ్నిరాజ్యేన వర్ధతే తథా విజ్ఞానేనాహం వర్ధేయం యథేశ్వరోపాసకా విద్వాంసశ్చ జగతః కల్యాణాయ ప్రయతన్తే తథాహమపి ప్రయతేయ ॥౭౮॥

పదార్థము :-మానవులారా! (యథా) నే నెట్లు (మనసా) విజ్ఞానము మరియు (ఘృతేన) నేతితోను (చిత్తిమ్) సంచయమొనర్చు క్రియతో (జుహోమి) పొందుచున్నటులనే (ఇహ) ఈ జగమునందు (వీతిహోత్రాః) అన్ని దిశలందు యజ్ఞముచే ప్రకాశవంతుడగువాడు (ఋతావృధః) సత్యముచే వృద్ధి నొందుచు (దేవాః) కామితములుగల విద్వాంసులు (భూమనః) బహురూపములుగల (విశ్వస్య) సర్వజగత్తునందు (విశ్వకర్మణే) ఎల్లరును జేయదగిన కార్యములనొనర్చువాడు (పత్యే) పాలించునట్టి జగదీశ్వరునికొరకు (అదాభ్యమ్) నష్టపరచరాని మరియు (హవిః) హోమమొనర్చు మరియు సుఖప్రాప్తిగలిగించు పదార్థములను (జుహోమి) నేను హోమమొనర్చునట్లు మీరును యాచరించుడు.॥౭౮॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు ఉపమాలంకార మున్నది. కాష్ఠము (సమిధ) లయందుంచబడిన యగ్ని ఘృతముచే వృద్ధియై ప్రజ్వలించునట్లు విజ్ఞానముచే నేను వృద్ధిజెందుదునుగాక! మరియు పరమేశ్వరు నుపాసించు విద్వాంసులు విశ్వకల్యాణమునకై ప్రయత్నమొనర్చునట్లు నేనును యత్నింతును గాక!॥౭౮॥

78.Just as an oblation is put with butter, into the fire, filled with fuel, so with a contemplative mind do I acquire discernment so that the learned, who strengthen truth, and are devoted to knowledge, may come here. To God, Lord of the Earth, and Master of all deeds, I offer-up day after day the inviolable sacrifice of knowledge.

౭౯. సప్త త ఇత్యస్య సప్తఋషయ ఋషయః, అగ్నిర్దేవతా, ఆర్షీజగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.
పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమునే చెప్పెను.

౭౯ సప్త తేఽఅగ్నే సమిధః సప్త జిహ్వాః సప్తఽఋషయః సప్త
ధామ ప్రియాణి। సప్త హోత్రాః సప్తధా త్వా యజన్తి సప్త
యోనీరాపృణస్వ ఘృతేన స్వాహా ॥౭౯॥

ప.వి:– సప్త, తే, అగ్నే, సమిధ, ఇతి సమ్ + ఇధః, సప్త, జిహ్వాః, సప్త, ఋషయః, సప్త, ధామ, ప్రియాణి, సప్త, హోత్రాః సప్త + ధా, త్వా, యజన్తి, సప్త, యోనీః, ఆ, పృణస్వ, ఘృతేన, స్వాహా ॥౭౯॥

పదార్థః :- (సప్త) సప్త సంఖ్యాకాని గాయత్ర్యాదీని ఛందాంసి (తే) తవ (అగ్నే) తేజస్విన్ విద్వన్ (సమిధః) ప్రదీపకాః (సప్త, జిహ్వాః) కాల్యాదయః సప్త సంఖ్యాకా జ్వాలాః (సప్త, ఋషయః) ప్రాణాదయః పఞ్చ దేవదత్తధనంజయౌ చ (సప్త, ధామ) జన్మనామస్థానధర్మార్థకామమోక్షాఖ్యాని ధామాని (ప్రియాణి) (సప్త, హోత్రాః) సప్త, ఋత్విజః (సప్తధా) సప్తభిః ప్రకారైః (త్వా) త్వామ్ (యజన్తి) సంగచ్ఛన్తే (సప్త, యోనీః) చితీః (ఆ) (పృణస్వ) సుఖీ భవ (ఘృతేన) ఆజ్యేన (స్వాహా). ॥౭౯॥

అన్వయః :- హే అగ్నే విద్వన్! యథాగ్నేః సప్త సమిధః సప్త జిహ్వాః సప్తర్షయః సప్త ప్రియాణి ధామ సప్త హోత్రాశ్చ సన్తి తథా తే తవ సన్తు యథా విద్వాంసస్తమగ్నిం సప్తధా యజన్తి తథా త్వా యజన్తు యథాఽయమగ్నిర్ఘృతేన స్వాహా సప్త యోనీరాపృణతే తథా త్వమాపృణస్వ. ॥౭౯॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః యథేన్ధనైరగ్నిర్వర్ధతే తథా విద్యాదిశుభగుణైః సర్వే మనుష్యా వర్ధన్తామ్. యథా విద్వాంసోఽగ్నౌ ఘృతాదికం హుత్వా జగదుపకుర్వన్తి తథా వయమపి కుర్యామ. ॥౭౯॥

పదార్థము :- (అగ్నే) తేజస్వివగు విద్వాంసుడా! ఎట్లు అగ్నికి (సప్త, సమిధః) ప్రజ్వలనమొనర్చు ఏడు సమిధలు (సప్త, జిహ్వాః) కాలీ, కరాలీ మున్నగు ఏడు జ్వాలారూప జిహ్వలు (సప్తఋషయః) ఏడు ప్రాణములు [ప్రాణ, అపాన, ఉదాన, సమాన, వ్యాన, దేవదత్త, ధనంజయ] మనునవి (సప్త, ప్రియాణి, ధామ) ఏడు ప్రియధామములు [జన్మ, స్థాన, నామ, ధర్మ, అర్థ, కామ, మోక్షములు] (సప్త, హోత్రాః)

ఋతువులందు ఏడు విధములగు యజ్ఞముల నొనర్చువారివలె (తే) నీకును కలుగును గాక! విద్వాంసు లెట్లు ఆ యగ్నిని (సప్తధా) ఏడు విధములుగ (యజన్తి) పొందుచున్నారో అట్లే (త్వా) నీకును ప్రాప్తించుగాక! ఎట్లు ఈ యగ్ని (ఘృతేన) ఘృతముచే మరియు (స్వాహా) ఉత్తమవాణిద్వారా (సప్త, యోనీః) ఏడు సంచయములను సుఖముచే ప్రాప్తించుకొనునో అట్లే నీవును (ఆ, పృణస్వ) సుఖమును పొందుము.॥౭౯॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రములో వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఇంధనములచే యగ్ని వృద్ధిజెందునట్లు విద్య మున్నగు శుభగుణములచే సకలమానవులును వృద్ధిని పొందుదురుగాక! విద్వాంసులగువారు అగ్నియందు ఘృతము, హవ్యసామగ్రి మున్నగువానిని హోమమొనర్చుచు జగమున కుపకారమొనర్చునటులనే మన మెల్లరమును యజ్ఞాదుల నొనర్చవలయును.॥౭౯॥

79.O Sage, seven breaths are thy fuel, seven flames are thy flames of knowledge, seven organs of perception are thy sources of wisdom. thou hast seven beloved mansions. Seven priests in sevenfold manner pay thee worship. With knoledge and fine speech fill full these seven sources of learning!.

౮౦.శుక్రజ్యోతిరిత్యస్య సప్తఋషయ ఋషయః, మరుతో దేవతాః, ఆర్ష్యుష్ణిక్ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

అథేశ్వరః కీదృశోఽస్తీత్యాహ. ఈశ్వరు డెట్టివాడు?

౮౦ శుక్రజ్యోతిశ్చ చిత్రజ్యోతిశ్చ సత్యజ్యోతిశ్చ జ్యోతిష్మాꣳశ్చ।

శుక్రశ్చఽఋతపాశ్చాత్యꣳహాః ॥౮౦॥

ప.వి:-శుక్రజ్యోతిరితి శుక్ర + జ్యోతిః, చ, చిత్రజ్యోతిరితి చిత్ర +జ్యోతిః, చ, సత్యజ్యోతిరితి సత్య + జ్యోతిః, చ, జ్యోతిష్మాన్, చ, శుక్రః, చ, ఋతపా ఇత్యృత + పాః, చ, అత్యꣳహా ఇత్యతి + అꣳహాః.॥౮౦॥

పదార్థః :-(శుక్రజ్యోతిః) శుక్రం శుద్ధం జ్యోతిర్యస్య సః (చ) (చిత్రజ్యోతిః) చిత్రమద్భుతం జ్యోతిర్యస్య సః (చ) (సత్యజ్యోతిః) సత్యమవినాశి జ్యోతిః ప్రకాశో యస్య సః (చ)(జ్యోతిష్మాన్) బహూని జ్యోతీంషి ప్రకాశా విద్యన్తే యస్య సః (చ) (శుక్రః) శీఘ్రకర్తా శుద్ధస్వరూపో వా (చ) (ఋతపాః) య ఋతం సత్యం పాతి (చ) (అత్యంహాః) అతిక్రాన్తమంహో దుష్కృతం యేన సః. ॥౮౦॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యథా శుక్రజ్యోతిశ్చ చిత్రజ్యోతిశ్చ సత్యజ్యోతిశ్చ జ్యోతిష్మాꣳశ్చ శుక్రశ్చాత్యంహా ఋతపాశ్చేశ్వరోఽస్తి తథా యూయం భవత. ॥౮౦॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథేహ విద్యుత్సూర్యాదీన్ ప్రభాకరాన్ శుద్ధికరాన్ పదార్థాన్నిర్మాయేశ్వరేణ జగచ్ఛోధ్యతే తథైవ శుచిసత్యవిద్యోపదేశక్రియాభి ర్మనుష్యాదయో విద్వద్భిః శోధనీయాః అత్రానేకేషాం చకారాణాం పాఠాత్సర్వేషాముపరి ప్రీత్యాదయోఽపి విధేయాః ।౮౦॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎట్లు (శుక్రజ్యోతిః) ఎవని ప్రకాశము శుద్ధమైనదో (చ) మరియు (చిత్రజ్యోతిః) ఎవని ప్రకాశము అద్భుతమైనదో (చ) మరియు (సత్యజ్యోతిః) ఎవని ప్రకాశము వినాశరహితమైనదో (చ) మరియు (జ్యోతిష్మాన్) ఎవని ప్రకాశము లనేకములో (చ) మరియు (శుక్రః) శీఘ్రకారి మరియు శుద్ధస్వరూపుడు (చ) మరియు (అత్యంహాః) ఎవడు దుష్టకర్మలను దూరపరచునో (చ) మరియు (ఋతపాః) ఎవడు సత్యరక్షణ మొనర్చువాడో అట్టి పరమేశ్వరునివలె మీరును అగుడు.।౮౦॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఈ విశ్వమునందు విద్యుత్తు మరియు సూర్యాదులు ప్రజలకు శుద్ధిని గలిగించునట్టి పదార్థములను జేసి ఈశ్వరుడు ఎట్లు జగత్తును శుద్ధిపరచినాడో, అదేవిధముగ శుద్ధి మరియు సత్యవిద్యల ఉపదేశముచే విద్వాంసులు మానవులను శుద్ధపరచవలయును. ఈ మంత్రమునందు అనేక 'చ'కారము లుండుటచే అందరిపట్ల ప్రీతి మున్నగునవి జూపవలయునని జ్ఞాతమగుచున్నది. ।౮౦॥

80.God is Purely Bright. Wonderfully Bright, Eternally Bright, All Luminous, Bright, Truth's Protector, and free from Sin.

౮౩౧.ఈదృఙ్ చేత్యస్య సప్తఋషయ ఋషయః, మరుతో దేవతాః, ఆర్షీ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునర్విద్వాన్ కీదృశో భవేదిత్యాహ. విద్వాంసు డెటు లుండవలయును?

౮౩౧ ఈదృఙ్ చాన్యాదృఙ్ చ సదృఙ్ చ ప్రతిసదృఙ్ చ।
మితశ్చ సంమితశ్చ సభరాః ।౮౧॥

ప.విః-ఈదృఙ్, చ, అన్యాదృఙ్, చ, సదృఙ్,సదృఙితి స + దృఙ్, చ, ప్రతిసదృఙితి ప్రతి + సదృఙ్, చ, మితః, చ, సమ్మిత ఇతి సమ్ + మితః, చ, సభరా ఇతి స + భరాః.।౮౧॥

పదార్థః :-(ఈదృఙ్) అనేన తుల్యః (చ)(అన్యాదృఙ్) అన్యేన సమానః (చ)(సదృఙ్) సమానం పశ్యతి స సదృఙ్ (చ) (ప్రతిసదృఙ్) తం తం ప్రతి సదృశం పశ్యతి (చ) (మితః) మానం ప్రాప్తః (చ) (సమ్మితః) సమ్యక్ పరిమితః (చ) (సభరాః) సమానం బిభ్రతీతి సభరాః ।౮౧॥

అన్వయః :-యే పురుషా ఈ దృఙ్ చాన్యాదృఙ్ చ సదృఙ్ చ ప్రతిసదృఙ్ చ మితశ్చ సంమితశ్చ సభరాశ్చ వర్తన్తే తే వ్యావహారికీం కార్యసిద్ధిం కర్తుం శక్నువన్తి. ।౮౧॥

భావార్థః :-యో మనుష్య ఈశ్వరతుల్య ఉత్తమస్తదనుకరణం కృత్వా సత్యం ధరత్యసత్యం త్యజతి స ఏవ యోగ్యోఽస్తి. ॥౮౧॥

పదార్థము :-ఏ మనుష్యుడు (ఈదృఙ్) ఈతనివలె (చ) కూడ (అన్యాదృఙ్) ఇతరునివలె (చ) కూడ (సదృఙ్) సమముగా జూచువాడు (చ) కూడ (ప్రతిసదృఙ్) వారివారియెడ సమభావముతో జూచువాడు (చ) కూడ (మితః) మర్యాదను ప్రాప్తించుకొనినవాడు (చ) మరియు (సంమితః) శ్రేష్ఠముగ పరిణామము [మార్పు, ఫలితము] ఒనర్చబడిన (చ) మరియు (సభరాః) సమానధారణమొనర్చువారే వ్యవహారసంబంధ కార్యసిద్ధి నొందగలరు.॥౮౧॥

భావార్థము :- ఈశ్వరునివలె ఉత్తమ కర్మలు మరియు నాతడుజేయు కార్యములవంటి ఉత్తమ (తుల్య) కర్మలొనర్చు మనుష్యులు సత్యధారణము, అసత్యత్యాగముచే సఫలీకృతు లగుదురు.॥౮౧॥

81.Persons, who are excellent like God, noble like other good people, cqual towards all, affectionate towards all, respectable, wellbalanced and possessors of worldly objects, succeed in life.

౯౩౨. ఋతశ్చేత్యస్య సప్తఋషయ ఋషయః, మరుతో దేవతాః, ఆర్షీ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునరీశ్వరః కీదృశోఽస్తీత్యాహ. ఈశ్వరు డెట్టివాడు?

౯౩౨ ఋతశ్చ సత్యశ్చ ధ్రువశ్చ ధరుణశ్చ ధర్తా చ విధర్తా చ విధారయః ॥౮౨॥

ప. విః- ఋతః, చ, సత్యః, చ, ధ్రువః, చ, ధరుణః, చ, ధర్తా, చ, విధర్తేతి వి + ధర్తా, చ, విధారయ ఇతి వి + ధారయః. ॥౮౨॥

పదార్థః :-(ఋతః) సత్యజ్ఞానః (చ) (సత్యః) సత్సు సాధుః (చ) (ధ్రువః) దృఢనిశ్చయః (చ) (ధరుణః) ఆధారః (చ) (ధర్తా) (చ) (విధర్తా) (చ) (విధారయః) యో విశేషేణ ధారయతి సః.॥౮౨॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! య ఋతశ్చ సత్యశ్చ ధ్రువశ్చ ధరుణశ్చ ధర్తా చ విధర్తా చ విధారయః పరమాత్మాఽస్తి తమేవ సర్వ ఉపాసీరన్. ॥౮౨॥

భావార్థః :-యే మనుష్యా విద్యోత్సాహసత్సఙ్గపురుషార్థైః సత్యవిజ్ఞానే ధృత్వా సుశీలతాం ధరన్తి త ఏవ సుఖినో భవితుమన్యాంశ్చ కర్తుం శక్నువన్తి. ॥౮౨॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (ఋతః) సత్యము నెరుగువాడు (చ) కూడ (సత్యః) శ్రేష్ఠులందు శ్రేష్ఠుడు (చ) కూడ (ధ్రువః) దృఢనిశ్చయముతో గూడినవాడు (చ) కూడ (ధరుణః) సర్వాధారుడు (చ) కూడ (ధర్తా) ధారణమొనర్చువాడు (చ) కూడ (విధర్తా) విశేషించి ధారణమొనర్చువాడు [ధారకుల

ధారకుడు] (చ) కూడ మరియు (విధారయః) విశేషముగ సమస్తవ్యవహారముల ధారణమొనర్చువాడునగు పరమాత్మను సకలజనులును ఉపాసించవలెను.।౮౨॥

భావార్థము :- విద్యావంతుడై ఉత్సాహపూర్వకముగా సజ్జనసాంగత్యము మరియు పురుషార్థములచే సత్యము, విశేష జ్ఞానము గల స్వభావము గలవాడు తాను సుఖముగ నుండుటయేగాక ఇతరులకును సుఖమును గలిగించువా డగుచున్నాడు.।౮౨॥

82.God is the shower of truth, Most Excellent amongst the excellent, Resolute, the Support of all, the Sustainer, the Owner of all owners, and efficient Administrator.

౯౩౩.ఋతజిదిత్యస్య సప్తఋషయ ఋషయః, మరుతో దేవతాః,భురిగార్ష్యుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

అథ విద్వాంసః కీదృశా భవేయురిత్యుచ్యతే. విద్వాంసు లెటు లుందురు?

౯౩౩ ఋతజిచ్చ సత్యజిచ్చ సేనజిచ్చ సుషేణశ్చ।

అన్తిమిత్రశ్చ దూరేఽఅమిత్రశ్చ గణః ।౮౩॥

ప.వి:-ఋతజిదిత్యృత + జిత్, చ, సత్యజిదితి సత్య + జిత్, చ, సేనజిదితి సేన + జిత్, చ, సుషేణః, సుసేన ఇతి సు + సేనః, చ, అన్తిమిత్ర ఇత్యన్తి + మిత్రః, చ, దూరేఽ అమిత్ర ఇతి దూరే + అమిత్రః,చ, గణః ।౮౩॥

పదార్థః :-(ఋతజిత్) య ఋతం విజ్ఞానముత్కర్షతి సః (చ) (సత్యజిత్) సత్యం కారణం ధర్మం చోన్నయతి (చ) (సేనజిత్) యః సేనాం జయతి సః (చ) (సుషేణః) శోభనా సేనా యస్య సః (చ) (అన్తిమిత్రః) అన్తె సమీపే మిత్రాః సహాయకారిణో యస్య సః (చ) (దూరే అమిత్రః) దూరే అమిత్రాః శత్రవో యస్య సః (చ) (గణః) గణనీయః.।౮౩॥

అన్వయః :-య ఋతజిచ్చ సత్యజిచ్చ సేనజిచ్చ సుషేణశ్చాన్తిమిత్రశ్చ దూరేఽఅమిత్రశ్చ భవేత్ స ఏవ గణో గణనీయో జాయతే. ।౮౩॥

భావార్థః :- యే మనుష్యా విద్యాసత్యాదీని కర్మాణ్యున్నయేయుర్మిత్రసేవినః శత్రుద్వేషిణశ్చ భవేయుస్త ఏవ లోకే ప్రశంసనీయాః స్యుః. ।౮౩॥

పదార్థము :-ఎవడు (ఋతజిత్) విశేష జ్ఞానమును వృద్ధిపరచువాడో (చ) మరియు (సత్యజిత్) కారణము, ధర్మమును ఉన్నతిపరచువాడో (చ) మరియు (సేనజిత్) సేనలను జయించువాడో (చ) మరియు

(సుషేణః) చక్కని సైన్యములు గలవాడో (చ) మరియు (అన్తిమిత్రః) సమీపమునందే సహాయకారులగు మిత్రులు గలవాడో (చ) మరియు (దూరే అమిత్రః) ఎవని నుండి శత్రువులు దూరముగ పారిపోయినారో (చ) మరియు ఇతరులతోను ఈవిధముగా నుండునో, యాతడు (గణః) గణనీయు డగుచున్నాడు.।౮౩॥

భావార్థము :- విద్య మరియు సత్యకార్యముల నున్నతిపరచుచు మిత్రులను సేవించుచు శత్రువుల దరిమివేయు మానవులే లోకమునందు ప్రశంసాపాత్రు లగుదురు.।౮౩॥

83.He, who is the advancer of knowledge, elevator of religion, Conqueror of armies, lord of goodly forces, keeper of friends near at hand; driver afar of foes, is worthy of estimation.

౯౩౪.ఈదృక్షాస ఇత్యస్య సప్తఋషయ ఋషయః మరుతో దేవతాః,నిచృదార్షీ జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౯౩౪ ఈదృక్షాసఽ ఏతాదృక్షాసఽ ఊ షు ణః సదృక్షాసః

ప్రతిసదృక్షాసఽ ఏతన। మితాసశ్చ సమ్మితాసో నోఽఅద్య

సభరసో మరుతో యజ్ఞేఽఅస్మిన్ ।౮౪॥

ప.విః- ఈదృక్షాసః, ఏతాదృక్షాసః, ఊం ఇత్యూం, సు, నః, సదృక్షాస ఇతి స + దృక్షాసః, ప్రతిసదృక్షాస ఇతి ప్రతి + సదృక్షాసః, ఆ, ఇతన, మితాసః, చ, సమ్మితాస ఇతి, సమ్ + మితాసః, నః, అద్య, సభరస ఇతి స + భరసః, మరుతః, యజ్ఞే, అస్మిన్. ।౮౪॥

పదార్థః :- (ఈదృక్షాసః) ఏతల్లక్షణసహితాః (ఏతాదృక్షాసః) ఏతైః పూర్వోక్తైస్సదృశాః (ఉ) వితర్కే (సు) సుష్ఠు (నః) అస్మాన్ (సదృక్షాసః) పక్షపాతం విహాయ సమానదృష్టయః (ప్రతిసదృక్షాసః) ఆప్తసదృశాః (ఆ) (ఇతన) సమన్తాత్ప్రాప్నుత (మితాసః) పరిమితవిజ్ఞానాః (చ) (సమ్మితాసః) తులావత్ సత్యవివేచకాః (నః) అస్మాన్ (అద్య) (సభరసః) స్వసమానపోషకాః (మరుతః) ఋత్విజో విద్వాంసః (యజ్ఞే) సంగంతవ్యే వ్యవహారే (అస్మిన్).।౮౪॥

అన్వయః :- హే మరుతో విద్వాంసో! య ఈదృక్షాసఏతాదృక్షాసస్సదృక్షాసః ప్రతిసదృక్షాసో నోఽస్మాన్స్వేతన ఉ మితాసః సమ్మితాసశ్చాస్మిన్ యజ్ఞే సభరసో భవతాఽద్య నో రక్షత తాన్ వయమపి సతతం సత్కుర్యామ ।౮౪॥

భావార్థః :- యదా ధార్మికా విద్వాంసః క్వాపి మిలేయుర్యానుపాగచ్ఛేయురధ్యాపయేయుః సుశిక్షేరంశ్చ తదేమే సర్వైః సత్కర్తవ్యాః. ।౮౪॥

పదార్థము :- (మరుతః) ప్రతి ఋతువునందును యజ్ఞమునొనర్పు విద్వాంసులారా! (ఈదృక్షాసః) ఈ లక్షణములతో గూడిన (ఏతాదృక్షాసః) ఈ మొదటచెప్పినవారివంటి (సదృక్షాసః) పక్షపాతములేని సామ్యదృష్టి గలవాడవు (ప్రతి సదృక్షాసః) శాస్త్రాధ్యయన మొనర్చి సత్యమునే పలుకు ధర్మాత్ములవంటివాడవగు నీవు (నః) మాకు (సు, ఆ, ఇతన) బాగుగా లభింతువుగాక! (ఉ) లేక (మితాసః) పరిమాణయుక్తముగ నెరుగదగినవారు (సంమితాసః) త్రాసు [తులా] సదృశముగ సత్యాసత్యములను వేర్వేరుగా నొనర్చువారు (చ) మరియు (అస్మిన్) ఇట్టి (యజ్ఞే) యజ్ఞమునందు (సభరసః) తన యాత్మవలె సమస్త ప్రాణులను పోషించువారు (అద్య) నేడు (నః) మా యెల్లరను రక్షింతురుగాక! మేమును అట్టివారిని సదా సత్కరింతుముగాక. ।౮౪॥

భావార్థము :- ధార్మికులగు విద్వాంసులు ఎచ్చటనైనను కలిసినప్పుడును, ఎవరి వద్దకైనను వచ్చినప్పుడును, చదివించినను, శిక్షణను గరపినను అట్టివారెల్లరును సర్వజనులకు సత్కారార్హులగుదురని దెలియదగును. ।౮౪॥

84.O learned person, the performers of seasonwise sacrifice (Yajna), well-qualified, resembling the aforesaid sacrificers, free from partiality, similar in nature to the highly learned, truthful and religious, come near unto us!.

May the knowers of reality, discriminators of truth from untruth like a balance, the supporters and nourishers of their companions, protect us to-day in this sacrifice.

౮౫. స్వతవానిత్యస్య సప్తర్షయ ఋషయః, చాతుర్మాస్యా మరుతో దేవతాః, స్వరాడార్షీ

గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్స విద్వాన్ కీదృశో భవేదిత్యాహ. విద్వాంసు డెటువంటివాడై యుండవలయును?

౮౫ స్వతవాంశ్చ ప్రఘాసీ చ సాంతపనశ్చ గృహమేధీ చ।

క్రీడీ చ శాకీ చోజ్జేషీ ।౮౫॥

ప. విః- స్వతవానితి స్వ + తవాన్, చ, ప్రఘాసీతి ప్ర + ఘాసీ, చ, సాన్తపన ఇతి సామ్ + తపనః, చ, గృహమేధీతి గృహమేధీ, చ, క్రీడీ, చ, శాకీ, చ, ఉజ్జేషీత్యుత్ + జేషీ ।౮౫॥

పదార్థః :- (స్వతవాన్) యః స్వాన్ తౌతి వర్ధయతి సః. అత్ర తు ధాతోరౌణాదిక ఆనిః ప్రత్యయః (చ) (ప్రఘాసీ) బహవః ప్రకృష్టా ఘాసా భోజ్యాని విద్యన్తే యస్య సః (చ) (సాన్తపనః) సమ్యక్ శత్రూన్

తాపయతి తస్యాయమ్ (చ) (గృహమేధీ) ప్రశస్తో గృహే మేధః సంగమోఽస్యాస్తీతి సః (చ) (క్రీడీ) (చ) అవశ్యం క్రీడితుం శీలః (శాకీ) అవశ్యం శక్తుం శీలః (చ)(ఉజ్జేషీ) ఉత్కృష్టతయా జేతుం శీలః.।౮౫॥

అన్వయః :- యః స్వతవాంశ్చ ప్రఘాసీ చ సాన్తపనశ్చ గృహమేధీ చ క్రీడీ చ శాకీ చ భవేత్ స ఉజ్జేషీ స్యాత్.।౮౫॥

భావార్థః :- యో బహుబలాన్నసామర్థ్యో గృహస్థో భవతి స సర్వత్ర విజయమాప్నోతి. ।౮౫॥

పదార్థము :-(సత్యవాన్) తన వారిని వృద్ధియొనర్చువాడు (చ) మరియు (ప్రఘాసీ) భోజన సామగ్రిని పుష్కలముగా నుంచువాడు (చ) మరియు (సాన్తపనః) శత్రువులను బాగుగా తపింపజేయువాడు (చ) మరియు (గృహమేధీ) ప్రశంసనీయమగు సాంగత్యము గృహమందుగలవాడు (చ) మరియు (క్రీడీ) చక్కగా క్రీడ [ఆట] లొనర్చు స్వభావముగలవాడు (చ) మరియు (శాకీ) ఆవశ్యకతానుసారము తనశక్తిని ప్రదర్శించు స్వభావముగలవాడు (చ) ఐ యెవడుండునో యాతడు (ఉజ్జేషీ) మనస్సుద్వారా అత్యంతముగా జయించువాడై యున్నాడు. ।౮౫॥

భావార్థము :- ఏ గృహస్థుడు శక్తిసామర్థ్యములు, భోజనసామగ్రులు పుష్కలముగ నుంచువాడో యాతడు సకల ప్రదేశములందును విజయసాధకు డగుచున్నాడు. ।౮౫॥

85.He who exalts his men, feasts on dainty dishes, torments the foes is and admirable hoseholder, lover of games, and mighty, becomes a nice conqueror.

౯౩౬.ఇంద్రమిత్యస్య సప్తఋషయ ఋషయః, మరుతో దేవతాః, నిచృచ్ఛక్వరీ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునా రాజప్రజాః కథం పరస్పరం వర్త్తేరన్నిత్యాహ. రాజు ప్రజలు పరస్పర మెటుల మెలగవలెను?

౯౩౬ ఇన్ద్రం దైవీర్విశో మరుతోఽనువర్త్మానోఽభవన్యథేన్ద్రం
దైవీర్విశో మరుతోఽనువర్త్మానోఽభవన్। ఏవ మిమం
యజమానం దైవీశ్చ విశో మానుషీశ్చానువర్త్మానో భవన్తు ।౮౬॥

ప.విః-ఇన్ద్రమ్, దైవీః, విశః, మరుతః, అనువర్త్మాన ఇత్యను + వర్త్మానః, అభవన్, యథా ఇన్ద్రమ్, దైవీః, విశః, మరుతః, అనువర్త్మాన ఇత్యను + వర్త్మానః, అభవన్, ఏవమ్, ఇమమ్, యజమానమ్, దైవీః, చ, విశః, మానుషీః, చ, అనువర్త్మాన ఇత్యను+వర్త్మానః, భవన్తు.।౮౬॥

పదార్థః :-(ఇంద్రమ్) పరమైశ్వర్యయుక్తం ధార్మికం రాజానమ్ (దైవీః) దేవానాం విదుషామిమాః (విశః) ప్రజాః (మరుతః) ఋత్విజో విద్వాంసః (అనువర్త్మానః) అనుకూలోవర్త్మా మార్గో యేషాం తే (అభవన్) భవన్తు (యథా) యేన ప్రకారేణ (ఇన్ద్రమ్) అఖిలైశ్వర్యమ్ పరమేశ్వరమ్ (దైవీః) (విశః) (మరుతః) ప్రాణా ఇవ ప్రియాః (అనువర్త్మానః) అనుకూలాచరణాః (అభవన్) (ఏవమ్) (ఇమమ్) (యజమానమ్) విద్యాసుశిక్షాభ్యాం సుఖదాతారమ్ (దైవీః) (చ) (విశః) (మానుషీః) మానుషాణామ విదుషామిమాః (చ) (అనువర్త్మానః) (భవన్తు) ।౮౬॥

అన్వయః :- హే రాజన్స్త్వం తథా వర్తస్వ యథేమా దైవీర్విశో మరుత ఇన్ద్రమనువర్త్మానోఽభవన్ యథా మరుతో దైవీర్దివ్యా విశశ్చేన్ద్రమనువర్త్మానోఽభవన్. ఏవం దైవీశ్చ విశో మానుషీశ్చ విశ ఇమం యజమాన మనువర్త్మానో భవన్తు. ।౮౬॥

భావార్థః:-అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యథా ప్రజా రాజాదీనాం రాజపురుషాణా మనుకూలా వర్తేరంస్తథైతేఽపి ప్రజానుకూలా వర్తన్తామ్. యథాధ్యాపకోపదేశకాః సర్వేషాం సుఖాయ ప్రయతేరంస్తథైవ సర్వ ఏతేషాం సుఖాయ ప్రయతన్తామ్. ।౮౬॥

పదార్థము :- ఓ రాజా! నీ ప్రవర్తన నీ విధముగ నుంచుము; (యథా) ఎట్లు (దైవీః) విద్వాంసుల యీ (విశః) ప్రజలు (మరుతః) సకలఋతువులందును ఋత్వానుకూల యజ్ఞముల నొనర్చు విద్వాంసులు (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వరశాలియగు రాజునకు (అనువర్త్మానః) అనుకూలమార్గమున నడచువారుగ (అభవన్) ఐ యుందురో, లేక ఎట్లు (మరుతః) ప్రాణప్రియులు (దైవీః) శాస్త్రముల నెరుగు మరియు దివ్యగుణములు గల (విశః) ప్రజలు (ఇన్ద్రమ్) సకలైశ్వర్య యుక్తుడగు పరమేశ్వరునకు (అనువర్త్మానః) అనుకూలాచరణముగలవారు (అభవన్) అగుదురో (ఏవమ్) ఈ విధముగానే (దైవీః) శాస్త్రజ్ఞులు (చ) మరియు (మానుషీః) మూర్ఖులు (చ) ఈ యిరువిధముల (విశః) ప్రజలు (ఇమమ్) ఈ (యజమానమ్) విద్య మరియు ఉత్తమశిక్షణలద్వారా సుఖములనిచ్చు నీ సజ్జనునకు (అనువర్త్మానః) అనుకూలాచరణ గలవారై యుండునట్లు (భవన్తు) అగుదురు గాక! ।౮౬॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రములో ఉపమా మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. ఏవిధముగ ప్రజలు రాజున కనుకూలముగ వర్తింతురో అదేవిధముగ రాజు మరియు రాజపురుషులును ప్రజలయెడ వర్తించవలెను. అధ్యాపకులు, ఉపదేశకులు సకలప్రజల సుఖమునకై ప్రయత్నింతురో! ప్రజలును వారి సుఖమునకు ప్రయత్నించవలెను. ।౮౬॥

86.O King, behave so that thy learned subjects regular performers of yajna, may become thy followers, Just as learned people, dear as breath, follow God, so should the literate and the illiterate persons follow this King, the giver of happiness through knowledge and teaching!.

౯౩౭.ఇమమిత్యస్య సప్తర్షయ ఋషయః, అగ్నిర్దేవతా, ఆర్షీత్రిష్టుప్ ఛన్దః,ధైవతః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కథం వర్తితవ్యమిత్యాహ. మానవు లెట్లు మెలగవలయును?

౯౩౭ ఇమమ్ స్తనమూర్జస్వన్తం ధయాపాం ప్రపీనమగ్నే సరిరస్య మధ్యే।

ఉత్సం జుషస్వ మధుమన్తమర్వన్త్సముద్రియమ్ సదనమావిశస్వ ॥౮౭॥

ప.విః-ఇమమ్, స్తనమ్, ఊర్జస్వన్తమ్, ధయ, అపామ్, ప్రపీనమితి ప్ర + పీనమ్, అగ్నే, సరిరస్య, మధ్యే ఉత్సమ్, జుషస్వ, మధుమన్తమితి మధు + మన్తమ్, అర్వన్, సముద్రియమ్, సదనమ్, ఆ, విశస్వ ॥౮౭॥

పదార్థః :-(ఇమమ్) (స్తనమ్) దుగ్ధాధారమ్ (ఊర్జస్వన్తమ్) ప్రశస్తబలకారకమ్ (ధయ) పిబ (అపామ్) జలానామ్ (ప్రపీనమ్) ప్రకృష్టతయా స్థూలమ్ (అగ్నే) పావక ఇవ వర్తమాన (సరిరస్య) బహోః. సరిర మితి బహునా.. నిఘం.. 3.౧. (మధ్యే) (ఉత్సమ్) ఉన్దన్తి యేన తం కూపమ్. ఉత్సమితి కూపనా.. నిఘం. 3.౨3. (జుషస్వ) సేవస్వ (మధుమన్తమ్) ప్రశస్తం మధు మాధుర్యం విద్యతే యస్మింస్తమ్ (అర్వన్) అశ్వ ఇవ వర్తయన్ (సముద్రియమ్) సాగరే భవమ్ (సదనమ్) సీదన్తి గచ్ఛన్తి యత్తత్ (ఆ) (విశస్వ) అత్ర వ్యత్యయేనాత్మనేపదమ్.॥౮౭॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! పాలక! త్వం ప్రపీనం స్తనమివేమమూర్జస్వన్తమపాం రసం ధయ. సరిరస్య మధ్యే మధుమంతముత్సం జుషస్వ. హే అర్వంస్త్వం సముద్రియం సదనమావిశస్వ.॥౮౭॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా బాలకా వత్సాశ్చ స్తనదుగ్ధం పీత్వా వర్ధన్తే యథా వాఽశ్వః శీఘ్రం ధావతి తథా మనుష్యా యుక్తాహారవిహారేణ వర్ధమానా వేగేన గచ్ఛన్తు యథాఽద్భిః పూర్ణే సముద్రే నౌకాయాం స్థిత్వా గచ్ఛన్తః సుఖేన పారావారే యాన్తి తథైవ సుసాధనైర్వ్యవహారస్య పారావారౌ ప్రాప్నువన్తు. ॥ ౮౭ ॥

పదార్థము :-(అగ్నే) అగ్నివంటి మానవా! నీవు (ప్రపీనమ్) చక్కని పాలతోనిండియున్న (స్తనమ్) స్తనముల [పాలిండ్ల] వలె (ఇమమ్) ఇట్టి (ఊర్జస్వన్తమ్) ప్రశంసనీయ బలమును గలిగించు (అపామ్) జలముల రసమును (ధయ) త్రాగుము (సరిరస్య) అనేకుల (మధ్యే) మధ్య (మధుమన్తమ్) ప్రశంసనీయ మాధుర్యగుణములతో గూడిన (ఉత్సమ్) పదార్థములను ఆర్ద్రపరచునట్టి కూపమును (జుషస్వ)

సేవనమొనర్చుము. మరియు (అర్వన్) అశ్వమువలె వేగశాలివగు ఓ మానవా! నీవు (సముద్రియమ్) సముద్రసంబంధముగల స్థానమున [ఓడయొక్క] (సదనమ్) పయనించగల దానియందు (ఆ,విశ్వస్య) శ్రేష్ఠముగ ప్రవేశ మొనర్చుము.॥౮౭॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. బాలురు మరియు లేగదూడలు ఏ మాతృస్తనము పాలనుద్రావి వృద్ధియగుదురో మరియు అశ్వములు శీఘ్రగతిలో ఎట్లు పరుగిడునో అట్లే మనుష్యులును యథాయోగ్యముగు భోజనము, శయనము, విశ్రాంతి మున్నగువాని సేవనమున పుష్టిగలవారై వేగవంతముగ కార్యనిర్వహణ మొనర్చుకొనవలెను. సముద్రజలములలో నౌకలందు సుఖపూర్వకముగ పారావారము, అనగా ఈ తీరమునుండి ఆవలితీరమునకు జేరునట్లు ఉత్తమ సాధనములద్వారా పారము మరియు అపారమును పొందవలెను. ॥౮౭॥

87.O man resplendent like fire, drink as from a teat filled with milk, this invigorating juice of waters, In the midst of many welcome this well full of sweet water. Fast like a horse, enter thy oceanic dwellings!.

౯౩౮. ఘృతమిత్యస్య గృత్సమద ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునర్మనుష్యైరగ్నిః క్వ క్వాన్వేషణీయ ఇత్యాహ. మానవు లగ్నిని ఎచ్చటెచ్చట అన్వేషించవలెను?

౯౩౮ ఘృతం మిమిక్షే ఘృతమస్య యోనిర్ఘృతే శ్రితో ఘృతమ్వస్య ధామ ।

అనుష్వధమావహ మాదయస్వ స్వాహాకృతం వృషభ వక్షి హవ్యమ్ ॥౮౮॥

ప.విః- ఘృతమ్, మిమిక్షే, ఘృతమ్, అస్య, యోనిః, ఘృతే, శ్రితః, ఘృతమ్, ఊం ఇత్యూం, అస్య, ధామ, అనుష్వధమ్ అనుష్వధమిత్యను+స్వధమ్, ఆ,వహ, మాదయస్వ, స్వాహాకృతమితి స్వాహా + కృతమ్, వృషభ, వక్షి, హవ్యమ్. ॥౮౮॥

పదార్థః :-(ఘృతమ్) ఉదకమ్ (మిమిక్షే) సిఞ్చితుమిచ్ఛ (ఘృతమ్) జలమ్ (అస్య) (యోనిః) గృహమ్ (ఘృతే) (శ్రితః) (ఘృతమ్) ఉదకమ్ (ఉ) వితర్కే (అస్య) పావకస్య (ధామ) అధికరణమ్ (అనుష్వధమ్) స్వధాన్నస్యానుకూలమ్ (ఆ) (వహ) ప్రాపయ (మాదయస్వ) హర్షయస్వ (స్వాహాకృతమ్) వేదవాణీనిష్పాదితమ్ (వృషభ) యో వర్షతి తత్సమ్బుద్ధౌ (వక్షి) కామయసే ప్రాప్నోషి వా (హవ్యమ్) హోతు మాదాతుమర్హమ్. ॥౮౮॥

అన్వయః :-హే సముద్రయాయిన్! త్వం ఘృతం మిమిక్షే ఉ అస్యాగ్నేర్ఘృతం యోనిరస్తి. యో ఘృతే శ్రితో ఘృతమస్య ధామ తమగ్నిమనుష్వధమావహ. హే వృషభ! త్వం యతః స్వాహాకృతం హవ్యం వక్షి తేనాస్మాన్ మాదయస్వ. ।౮౮॥

భావార్థః :-యావానగ్నిర్జలేఽస్తి తావాన్ జలాధికరణ ఉచ్యతే యథాజ్యేన వహ్నిర్వర్ధతే తథా జలేన సర్వే పదార్థా వర్ధన్తే. అన్నమనుకూలమాజ్యం చానన్దకారి జాయతే తస్మాత్సర్వైరేతత్కామనీయమ్. ।౮౮॥

పదార్థము :-సముద్రమున పయనించు మానవా! నీవు (ఘృతమ్) జలమును (మిమిక్షే) సించనమొనర్ప దలచుము (ఉ) మరియు (అస్య) ఈ యగ్నికి (ఘృతమ్) నేయి (యోనిః) గృహమై యున్నది. ఎయ్యది (ఘృతే) నేతియందు (శ్రితః) ఆశ్రయమును పొందుచున్నదో మరియు (ఘృతమ్) జలము (అస్య) ఈ యగ్నికి (ధామ) ధామమైయున్నదో అట్టి యగ్నిని నీవు (అనుష్వధమ్) అన్నముయొక్క అనుకూలత్వమునకు (ఆ,వహ) చేర్చుము (వృషభ) వర్షింపజేయు ఓ మానవా! నీవు (స్వాహాకృతమ్) వేదవాణిచే ప్రాప్తిజేసికొనిన (హవ్యమ్) పొందదగిన పదార్థమును (వక్షి) కోరుచున్నావు [పొందుచున్నావు] కావుననే మాకును (మాదయస్వ) ఆనందమును గలిగించుము. ।౮౮॥

భావార్థము :-జలములందెంతయగ్ని గలదో అదంతయు జలాధికరణము, అనగా జలము నందుండునది అని యనబడును. ఘృతాహుతులచే అగ్ని తీక్ష్ణమగునట్లు జలములచే పదార్థములన్నియును వృద్ధియగును. మరియు అన్నమున కనుకూలముగా నేయి ఆనందదాయకమగుచున్నది. కావున దాని నెల్లరును కామించ (కోర) వలయును. ।౮౮॥

88.O sailor, wish thou to master water.Ghee is the home of fire.It rests in ghee. Ghee is its proper province. Utilise that fire for producing food-stuffs. O giver of pleasures; thou receivest the oblation consecrated through vedic incantations, hence gladden us!.

౮౯.సముద్రాదిత్యస్య వామదేవ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కథం వర్తితవ్యమిత్యాహ. మానవు లెటుల మెలగవలయును?

౮౯ సముద్రాదూర్మిర్మధుమాఀ౨॥ఉదారదుపాంశునా
సమమృతత్వమానట్। ఘృతస్య నామ గుహ్యం యదస్తి
జిహ్వా దేవానామమృతస్య నాభిః ।౮౯॥

ప.విః-సముద్రాత్, ఊర్మిః, మధుమానితి మధు + మాన్, ఉత్, ఆరత్, ఉప, అంశునా,

సమ్, అమృతత్వమిత్యమృతత్వమ్, ఆనట్, ఘృతస్య నామ, గుహ్యమ్, యత్, అస్తి, జిహ్వా, దేవానామ్, అమృతస్య, నాభిః ॥౮౯॥

పదార్థః :- (సముద్రాత్) అన్తరిక్షాత్ (ఊర్మిః) తరఙ్గః (మధుమాన్) మధురగుణయుక్తః (ఉత్) (ఆరత్) ఊర్ధ్వం ప్రాప్నోతి (ఉప) (అంశునా) కిరణసమూహేన (సమ్) (అమృతత్వమ్) అమృతస్య భావమ్ (ఆనట్) సమన్తాద్ వ్యాప్నోతి (ఘృతస్య) జలస్య (నామ) సంజ్ఞా (గుహ్యమ్) రహస్యమ్ (యత్) (అస్తి) (జిహ్వా) వాణీ (దేవానామ్) విదుషామ్ (అమృతస్య) మోక్షస్య (నాభిః) స్తమ్భనం స్థిరీకరణం ప్రబన్ధనమ్. ॥౮౯॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! భవన్తో యత్సముద్రాదంశునా మధుమానూర్మిరుదారత్ సమమృతత్వ ముపానట్ యద్ ఘృతస్య గుహ్యం నామాస్తి, యా దేవానాం జిహ్వాఽమృతస్య నాభిరస్తి తత్సర్వం సేవన్తామ్. ॥౮౯॥

భావార్థః :- హే మనుష్యాః! యథాఽగ్నిర్మిలితయోర్జలభూమ్యోర్విభాగేన మేఘమండలం ప్రాపయ్య మధురం జలం సంపాదయతి యత్కారణాఖ్యమపాం నామ తద్ గుహ్యమస్తి మోక్షశ్చైతత్సర్వముపదేశేనైవ లభ్యమితి వేద్యమ్. ॥౮౯॥

పదార్థము :- మానవులారా! మీరు ఏ (సముద్రాత్) అంతరిక్షమునుండి (అంశునా) కిరణ సమూహముతో గూడ (మధుమాన్) మధురత్వము గలిగియున్న (ఊర్మిః) జలతరంగము (ఉదారత్) పైకి చేరుచున్నదో యది (సమమృత్వమ్) ఉత్తమపద్ధతిలో అమృతరూప ఆస్వాదమును (ఉపానట్) సమీపమందే పొందుదుముగాక, అనగా అత్యంతరుచిని ప్రాప్తిజేసికొందుముగాక! (యత్) ఏ (ఘృతస్య) జలముల (గుహ్యమ్) గుప్తమైన (నామ) నామము (అస్తి) కలదో మరియు నే (దేవానామ్) విద్వాంసుల (జిహ్వా) వాణి (అమృతస్య) మోక్షమునకు (నాభిః) ప్రబంధమొనర్చునదై యున్నదియో ఆ యన్నిటిని పొందుడు. ॥౮౯॥

భావార్థము :- మానవులారా! అగ్ని యెట్లు భూమియందు గలిసియున్న జలములను విడదీసి జలములను సూక్ష్మరూపమున మేఘమండలమునకు జేర్చి, అచ్చట దానిని మధురముగ నొనర్చునో, అనగా జలములకుగల కారణరూపనామము గుప్తమై యున్నది. గుహ్యమైయున్న జములవలెనే అతిగుహ్యమైయున్న మోక్షమును విద్వాంసుల యుపదేశము వల్లనే దెలిసికొని సాధనద్వారా సాధించవలెను. ॥౮౯॥

89.O men, know that forth from the ocean springs the watery wave of sweetness with rays of the sun. Being divine it is extremely pleasant in taste. The real cause of water is hidden. Salvation is the result of the teachings of the learned!.

౯౪౦.వయమిత్యస్య వామదేవ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాడార్షీత్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.
పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౯౪౦ వయం నామ ప్ర బ్రవామా ఘృతస్యాస్మిన్ యజ్ఞే ధారయామా నమోభిః।
ఉప బ్రహ్మా శృణవచ్ఛస్యమానం చతుఃశృఙ్గోఽవమీద్ గౌర ఏతత్ ॥౯౦॥

ప.విః-వయమ్, నామ, ప్ర, బ్రవామ, ఘృతస్య, అస్మిన్, యజ్ఞే, ధారయామ, నమోభిరితి నమః + భిః, ఉప బ్రహ్మా, శృణవత్, శస్యమానమ్, చతుః శృఙ్గ ఇతి చతుః + శృఙ్గః, అవమీత్, గౌరః, ఏతత్.॥౯౦॥

పదార్థః :-(వయమ్) (నామ) పదార్థానాం సంజ్ఞామ్ (ప్ర బ్రవామ) ఉపదిశేమ (ఘృతస్య) ఆజ్యస్య జలస్య వా (అస్మిన్) (యజ్ఞే) గృహాశ్రమవ్యవహారే (ధారయామ) అత్రాన్యేషామపీతి దీర్ఘః (నమోభిః) అన్నాదిభిః (ఉప) (బ్రహ్మా) చతుర్వేదవిత్ (శృణవత్) శృణుయాత్, (శస్యమానమ్) ప్రశంసితం సత్ (చతుఃశృఙ్గః) చత్వారో వేదాః శృఙ్గవదుత్తమా యస్య సః (అవమీత్) ఉపదిశేత్ (గౌరః) యో వేదవిద్యావాచి రమతే స ఏవ (ఏతత్). ॥౯౦॥

అన్వయః :-యచ్చతుఃశృఙ్గో గౌరో బ్రహ్మాఽవమీదుపశృణవత్తద్ ఘృతస్య శస్యమానం గుహ్యం నామస్త్యేతద్వయమన్యాన్ ప్రతి ప్రబ్రవామాస్మిన్ యజ్ఞే నమోభి ర్ధారయామ చ.॥౯౦॥

భావార్థః :-మనుష్యాః! మనుష్యదేహం ప్రాప్య సర్వేషాం పదార్థానాం నామాన్యర్థాంశ్చాధ్యాపకేభ్యః శ్రుత్వాన్యేభ్యో బ్రూయుః ఏతైః సృష్టిస్థైః పదార్థైః సర్వాణి కార్యాణి చ సాధయేయుః.॥౯౦॥

పదార్థము :-(చతుఃశృఙ్గః) ఎవనికి నాలుగువేదములు ఉత్తమ శృంగముల (కొమ్ముల) వలె గలవో, ఆ (గౌరః) వేదవాణులందు రమణమైయుండు లేక వేదవాణిని ప్రసాదించు మరియు (బ్రహ్మా) నాల్గువేదముల నధ్యయనమొనర్చిన విద్వాంసులు (అవమీత్) ఉపదేశమొనర్తురో లేక (ఉప,శృణవత్) సమీపమునందుండి విందురో యది (ఘృతస్య) ఘృతము లేక జలముల (శస్యమానమ్) ప్రశంసించబడిన గుప్త (నామ) నామమై యున్నది (ఏతత్) దీనిని (వయమ్) మనము ఇతరులకు (ప్ర, బ్రవామ) ఉపదేశమొనర్చవలయును. మరియు (అస్మిన్) ఇట్టి (యజ్ఞే) గృహాశ్రమ వ్యవహారములయందు (నమోభిః) అన్నము మున్నగు పదార్థములతో గూడ (ధారయామ) ధరించవలెను.॥౯౦॥

భావార్థము :- మానవులు ఈ శ్రేష్ఠమగు మానుషదేహమును పొందినప్పుడు సమస్త పదార్థముల నావయవములు, మరియు అర్థములను చదివించువారినుండి చదివి మరియు విని ఇతరులకును తెలియపరచవలయును. మరియు నీ సృష్టియందలి సకల పదార్థములనుండి సమస్త కార్యములను సాధించుకొనవలెను. ।౯౦॥

90.He,whose knowledge of the four vedas is like four horns,who studies and enjoys the vedas, is perfectly well versed in them all, preaches them to humanity, and listens to their teachings from others, is the praiseworthy embodiment of knowledge. It is our duty to propagate it to others, and act upon it in our domestic life with words of veneration.

౯౪౧.చత్వారీత్యస్య వామదేవ ఋషిః, యజ్ఞపురుషో దేవతా, విరాడార్షీత్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ యజ్ఞాదిగుణానాహ. యజ్ఞాది గుణములను జెప్పెను.

౯౪౧ చత్వారి శృఙ్గా త్రయోఽఅస్య పాదా ద్వే శీర్షే సప్త హస్తాసోఽఅస్య।
త్రిధా బద్ధో వృషభో రోరవీతి మహో దేవో మర్త్యాꣳ౨॥ఽఆవివేశ।౯౧॥

ప.విః-చత్వారి, శృఙ్గా, త్రయః, అస్య, పాదాః, ద్వేఽ ఇతి ద్వే, శీర్షేఽ ఇతి శీర్షే, సప్త, హస్తాసః, అస్య, త్రిధా, బద్ధః, వృషభః, రోరవీతి, మహః, దేవః, మర్త్యాన్, ఆ, వివేశ ।౯౧॥

పదార్థః :-(చత్వారి) (శృఙ్గా) శృఙ్గాణీవ చత్వారో వేదా నామాఖ్యాతోపసర్గనిపాతా వా (త్రయః) ప్రాతర్మధ్య సాయం సవనాని, భూతభవిష్యద్వర్తమానాః కాలా వా (అస్య) యజ్ఞస్య శబ్దస్య వా (పాదాః) అధిగమసాధనాని (ద్వే) (శీర్షే) శిరసీ ప్రాయణీయోదయనీయే నిత్యః కార్యశ్చ శబ్దాత్మానౌ వా (సప్త) ఏతత్సంఖ్యాకాని గాయత్ర్యాదీని ఛందాంసి విభక్తయో వా (హస్తాసః) హస్తేన్ద్రియమివ (అస్య) (త్రిధా) త్రిభిః ప్రకారైర్మన్త్రబ్రాహ్మణకల్పైః. ఉరసి కణ్ఠే శిరసి వా (బద్ధః) (వృషభః) సుఖానామభివర్షకః (రోరవీతి) ఋగ్వేదాదినా సవనక్రమేణ వా శబ్దాయతే (మహః) మహాన్ (దేవః) సంగమనీయః ప్రకాశకో వా (మర్త్యాన్) మనుష్యాన్ (ఆ,వివేశ) ఆవిశతి. ।౯౧॥

అత్రాముర్త్నెరుక్తాః - చత్వారి శృఙ్గేతి వేదా వా ఏత ఉక్తాస్త్రయోఽస్య పాదా ఇతి సవనాని త్రీణి ద్వే శీర్షే ప్రాయణీయోదయనీయే సప్త హస్తాసః సప్త ఛన్దాంసి త్రిధా బద్ధస్త్రేధా బద్ధో మన్త్రబ్రాహ్మణకల్పైర్వృషభో రోరవీతి. రోరవణమస్య సవనక్రమేణ ఋగ్భిర్యజుర్భిస్సామభిర్యదేనమృగ్భిః శంసంతి యజుర్భిర్యజన్తి. సామభిః స్తువన్తి. మహో దేవ ఇత్యేష హి మహాన్ దేవో యద్యజ్ఞో మర్త్యాꣳ ఆ వివేశేత్యేష హి మనుష్యా నావిశతి యజనాయ. నిరు. అ. ౧౩. ఖం. ౭.।౯౧॥

పక్షాన్తరం పతఞ్జలిమునిరేవమాహ :-చత్వారి శృఙ్గాణి చత్వారి పదజాతాని నామాఖ్యాతోపసర్గ నిపాతాశ్చ. త్రయో అస్య పాదాః. త్రయః కాలా భూతభవిష్యద్వర్తమానాః. ద్వే శీర్షే ద్వౌ శబ్దాత్మానౌ నిత్యః కార్యశ్చ. సప్తహస్తాసో అస్య. సప్త విభక్తయః. త్రిధా బద్ధః త్రిషు స్థానేషు బద్ధ ఉరసి కణ్ఠే శిరసీతి. వృషభో వర్షణాత్ రోరవీతి శబ్దం కరోతి. కుత ఏతత్? రౌతిః శబ్దకర్మా మహా దేవో మర్త్యాఀ ఆవివేశేతి. మహాన్దేవః శబ్దో మర్త్యా మరణధర్మాణో మనుష్యాస్తానావివేశ. మహాభాష్యమ్.అ.౧.పా.౧.ఆ.౧.॥ ౯౧ ॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యూయం యస్యాస్య త్రయః పాదాశ్చత్వారి శృఙ్గా ద్వే శీర్షే, యస్యాస్య సప్త హస్తాసః సన్తి, యస్త్రిధా బద్ధో మహోదేవో వృషభో యజ్ఞః శబ్దో వా రోరవీతి మర్త్యా నావివేశ తమనుష్ఠాయాభ్యస్య చ సుఖినో విద్వాంసో భవత.॥ ౯౧ ॥

భావార్థః :-అత్రోభయోక్త్యా రూపకః శ్లేషాఽలంకారశ్చ. యే మనుష్యా యజ్ఞవిద్యాం శబ్దవిద్యాం చ జానన్తి తే మహాశయా విద్వాంసో భవన్తి. ॥ ౯౧ ॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! మీరు (అస్య) దీనియొక్క (త్రయః) ప్రాతఃసవనము [యజ్ఞము] మధ్యందిన సవనము, సాయంసవనము, అను నీ మూడింటి (పాదాః) ప్రాప్తిసాధనములు (చత్వారి) నాలుగువేదములు (శృంగా) శృంగములు [కొమ్ములు] (ద్వే) రెండు (శీర్షే) ఉదయాస్తమయము అను రెండు శిరములు లేక (త్రిధా) మంత్రము, బ్రాహ్మణము, కల్పము అను నీ మూడు విధములచే (బద్ధః) బంధించబడియున్న (మహః) గొప్ప (దేవః) పొందదగిన (వృషభః) అన్నివైపులనుండి సుఖములను వర్షింపజేయు యజ్ఞము (రోరవీతి) ప్రాతః, మధ్య, సాయంసవన క్రమముతో శబ్దమొనర్చుచు (మర్త్యాన్) మానవులందు (ఆ, వివేశ) చక్కగా ప్రవేశించుచున్నది. దాని ననుష్ఠించి సుఖవంతులగుడు.[ఇది మొదటి పక్షము]॥౯౧॥

రెండవపక్ష పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు ఏ (అస్య) దీని (త్రయః) భూతభవిష్యద్వర్త మానకాలములు (పాదాః) పాదములో (చత్వారి) నామము, ఆఖ్యాతము, ఉపసర్గము నిపాతము అను నాలుగు (శృఙ్గా) కొమ్ములు (ద్వే) రెండు (శీర్షే) నిత్యము, కార్యములు అను రెండు శిరములు (అస్య) దీనికి (సప్త, హస్తాసః) ప్రథమమొదలు ఏడు విభక్తు లను ఏడు చేతులు లేక (త్రిధా, బద్ధః) హృదయము, కంఠము, శిరము అను నీ మూడు స్థానములందు బంధించబడి (మహః) గొప్ప (దేవః) శుద్ధ, అశుద్ధముల ప్రకాశపరచునది (వృషభః) సుఖముల వర్షింప జేయుశబ్దశాస్త్రము (రోరవీతి) ఋగ్యజుస్సామాథర్వము అను వేదములచే శబ్దమొనర్చుచు (మర్త్యాన్) మనుష్యులందు (ఆ, వివేశ) ప్రవేశమొనర్చునో దాని నభ్యసించి మీరు విద్వాంసులగుడు. ॥౯౧॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునం దుభయోక్తి గలదు. అనగా ఉపమానముయొక్క న్యూనాధిక్య ధర్మముల కథనముతో రూపక మరియు శ్లేషాలంకారములు గలవు. ఏ మనుష్యులు యజ్ఞవిద్య మరియు శబ్దవిద్యల నెరుగుదురో వారు మహావిద్వాంసులగుదురు.॥౯౧॥

91.This yajna has got four horns, three feet, two heads, and seven hands, This migty, attainable yajna, the giver of happiness, bound with a triple bond. roars loudly and enters into mortals.

౯౨. త్రిధేత్యస్య వామదేవ ఋషిః, యజ్ఞపురుషో దేవతా, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ మనుష్యైః కథం వర్తితవ్యమిత్యాహ. మానవు లెటుల మెలగ వలయును?

౯౨ త్రిధా హితం పణిభిర్గుహ్యమానం గవి దేవాసో ఘృతమన్వవిన్దన్।

ఇన్ద్ర ఏకꣳ సూర్య ఏకం జజాన వేనాదేకꣳ స్వధయా నిష్టతక్షుః॥౯౨॥

ప.విః- త్రిధా, హితమ్, పణిభిరితి పణి + భిః గుహ్యమానమ్, గవి, దేవాసః, ఘృతమ్, అను, అవిన్దన్, ఇన్ద్రః, ఏకమ్, సూర్యః, ఏకమ్, జజాన, వేనాత్, ఏకమ్, స్వధయా, నిః, తతక్షుః.॥౯౨॥

పదార్థః :-(త్రిధా) త్రిభిః ప్రకారైః (హితమ్) స్థితమ్ (పణిభిః) వ్యవహారజ్ఞైః స్తావకైః (గుహ్యమానమ్) రహసి స్థితమ్ (గవి) వాచి (దేవాసః) విద్వాంసః (ఘృతమ్) ప్రదీప్తం విజ్ఞానమ్ (అను) (అవిన్దన్) లభన్తే (ఇన్ద్రః) విద్యుత్ (ఏకమ్) (సూర్యః) సవితా (ఏకమ్) (జజాన) జనయతి (వేనాత్) కమనీయాత్ మేధావినః వేన ఇతి మేధావినా.. నిఘం. 3.15 (ఏకమ్) విజ్ఞానమ్ (స్వధయా) స్వేనధారితయా క్రియయా (నిః) నితరామ్ (తతక్షుః) తనూకుర్యుః.॥౯౨॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథా దేవాసః పణిభిస్త్రిధా హితం గవి గుహ్యమానం ఘృతమన్వవిన్దన్ యదీన్ద్ర ఏకం సూర్య ఏకం జజాన వేనాచ్చ స్వధయైకం నిష్టతక్షుస్తథా యూయమప్యాచరత.॥౯౨॥

భావార్థః :-త్రిప్రకారకం స్థూలసూక్ష్మకారణవిజ్ఞాపకం తం విద్యుత్సూర్యప్రకాశమివ ప్రకాశిత మాప్తేభ్యో యే మనుష్యాః ప్రాప్నుయుస్తే స్వకీయం జ్ఞానం వ్యాప్తం కుర్యుః.॥౯౨॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! (దేవాసః) విద్వాంసులెట్లు (పణిభిః) వ్యవహారజ్ఞాతలు, స్తుతులనొనర్చువారు (త్రిధా) ముప్విధములుగ (హితమ్) స్థిరపరచబడిన మరియు (గవి) వాణియందు (గుహ్యమానమ్) దాగియున్న (గుప్తమైయున్న) (ఘృతమ్) ప్రకాశిత జ్ఞానమును (అను, అవిన్దన్) పరిశోధన (అన్వేషణ) తరువాత పొందుదురో (ఇన్ద్రః) విద్యుత్తు (ఏకమ్) ఏకవిజ్ఞానమును (సూర్యః) సూర్యుడు (ఏకమ్) ఏకవిజ్ఞానమును (జజాన) ఉత్పన్నమొనర్చునో మరియు (వేనాత్) అతిసుందర మనోహర

బుద్ధిశాలియగు విద్వాంసునిచే మరియు (స్వధయా) స్వయముగ ధారణమొనర్చిన క్రియచే (ఏకమ్) అద్వితీయ విజ్ఞానమును (నిః) నిరంతరము (తతక్షుః) అతి తీక్ష్ణరూపమున సూక్ష్మమొనర్చునట్లు మీరును ఆచరించుడు.।౯౨॥

భావార్థము :- మువ్విధములగు స్థూల, సూక్ష్మ, కారణముల జ్ఞానమొనర్చజేయు విద్యుత్తు మరియు సూర్యుని ప్రకాశమువంటి ప్రకాశముయొక్క బోధను ఆప్తులు మరియు ఉత్తమ శాస్త్రజ్ఞులగు విద్వాంసులచే మానవులు పొంది వారు తమ జ్ఞానమును ఇతరులకు దెలిపి వ్యాప్తమొనర్చవలయును.।౯౨॥

92.The learned, masters of the wordly affairs, acquire after research the knowledge hidden in the vedas, and laid three-wise. Electricity exposes a part of that knowledge, sun another part, and the learned the third part by their wisdom and experience.

౯౪౩. ఏతా ఇత్యస్య వామదేవ ఋషిః, యజ్ఞపురుషో దేవతా, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కీదృశీ వాక్ ప్రయోజ్యేత్యాహ. మానవు లెటువంటివాణిని ప్రయోగించవలయును.

౯౪౩ ఏతాऽ అర్షన్తి హృద్యాత్సముద్రాచ్ఛతవ్రజా రిపుణా నావచక్షే ।ఘృతస్య

ధారాऽ అభిచాకశీమి హిరణ్యయో వేతసో మధ్యऽ ఆసామ్ ।౯౩॥

ప. విః- ఏతాః, అర్షన్తి, హృద్యాత్, సముద్రాత్, శతవ్రజా ఇతి శత + వ్రజాః, రిపుణా,న, అవచక్ష ఇత్య +వచక్షే, ఘృతస్య, ధారాః అభి,చాకశీమి, హిరణ్యయః, వేతసః, మధ్యే, ఆసామ్।౯౩॥

పదార్థః :-(ఏతాః) (అర్షన్తి) గచ్ఛన్తి నిస్సరన్తి (హృద్యాత్) హృదయే భవాత్ (సముద్రాత్) అన్తరిక్షాత్ (శతవ్రజాః) శతమసంఖ్యాతా వ్రజా మార్గా యాసాం తాః (రిపుణా) శత్రుణా స్తేనేన. రిపురితి స్తేననా... నిఘం. ౩.౨.౪ (న) నిషేధే (అవచక్షే) అవఖ్యాతవ్యాః (ఘృతస్య) ఆజ్యస్య (ధారాః) (అభి) (చాకశీమి) సర్వతోऽనుశాస్మి (హిరణ్యయః) తేజః స్వరూపః (వేతసః) కమనీయః (మధ్యే) (ఆసామ్) వేదధర్మ యుక్తావాణీనామ్. ।౯౩॥

అన్వయః :-యా రిపుణా నావచక్షే శతవ్రజా ఏతా వాచో హృద్యాత్సముద్రాదర్షన్త్యాసాం మధ్యే యా అగ్నౌ ఘృతస్య ధారా ఇవ జనేషు పతితాః ప్రకాశన్తే తా హిరణ్యయో వేతసోऽహ మభిచాకశీమి. ।౯౩॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథోపదేశకా విద్వాంసో యాః పవిత్రా విజ్ఞానయుక్తా

అనేకమార్గాః శత్రుభిరఖణ్డ్యా ఘృతస్య ప్రవాహో౾గ్నిమివ శ్రోతౄన్ ప్రసాదయన్తి తా వాచః ప్రాప్నువన్తి. తథా సర్వే మనుష్యాః ప్రయత్నేనైతాః ప్రాప్నుయుః.।౯౩॥

పదార్థము :-(రిపుణా) శత్రువు, చోరునిచే (న,అవచక్షే) కోయదగని (శతవ్రజాః) వందలాది మార్గములు గల (ఏతాః) ఆ వాణులు (హృద్యాత్, సముద్రాత్) హృదయాకాశమునుండి (అర్షన్తి) బయలుదేరును (ఆసామ్) ఈ వైదిక ధర్మయుక్తవాణుల (మధ్యే) మధ్యన అగ్నియందు (ఘృతస్య) ఘృతముయొక్క (ధారాః) ధారలవలె మానవులందు బడియుండి ప్రకాశితముగుచున్నది. వాని (హిరణ్యయః) తేజోవంతుడను (వేతసః) అతిసుందరుడనగు నేను (అభిచాకశీమి) సకల దిశలనుండి శిక్షణ నిచ్చుచున్నాను.।౯౩॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఉపదేశకులగు విద్వాంసులు పవిత్రము, విజ్ఞానయుక్తమగు వాణులు అనేక మార్గములుగలవి, శత్రువులకు అఖండ్యములు (దుర్భేద్యములు) నై మరియు ఘృతప్రవాహము అగ్ని నుత్తేజితమొనర్చునట్లు శ్రోతలను ప్రసన్నుల నొనర్చునట్టి వాణులను పొందుదురు. అట్లే సమస్త మానవులును చక్కని ప్రయత్నముచే వీనిని పొందవలయును.।౯౩॥

93.These vedic speeches which flow from the inmost reservoirr of the heart are incontrovertible by the thievish foe. I realise these speeches full of knowledge and see in their midst the Resplendent, Beautiful God.

౯౪.సమ్యగిత్యస్య వామదేవ ఋషిః, యజ్ఞపురుషో దేవతా, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౯౪ సమ్యక్ స్రవన్తి సరితో న ధేనా౾అన్తర్హృదా మనసా పూయమానాః।ఏతే౾

అర్షన్త్యూర్మయో ఘృతస్య మృగా౾ ఇవ క్షిపణోరీషమాణాః ।౯౪॥

ప.వి:-సమ్యక్, స్రవన్తి, సరితః, న, ధేనాః, అన్తః, హృదా, మనసా పూయమానాః, ఏతే, అర్షన్తి, ఊర్మయః, ఘృతస్య, మృగాః, ఇవ, క్షిపణోః, ఈషమాణాః ।౯౪॥

పదార్థః :-(సమ్యక్) (స్రవన్తి) క్షరన్తి (సరితః) నద్యః సరిత ఇతి నదీనా.. నిఘం. ౧.౧౩ (న) ఇవ (ధేనాః) వాచః ధేనేతి వాఙ్ నా.. నిఘం. ౧.౧౧ (అన్తః) శరీరాన్తర్వ్యవస్థితేన (హృదా) విషయహారకేణ (మనసా) శుద్ధాంతఃకరణేన (పూయమానాః) పవిత్రాః సత్యః (ఏతే) (అర్షన్తి) గచ్ఛన్తి ప్రాప్నువన్తి (ఊర్మయః) తరఙ్గాః (ఘృతస్య) ప్రకాశితస్య విజ్ఞానస్య (మృగా ఇవ) (క్షిపణోః) హింసకస్య భయాత్ (ఈషమాణాః) భయాత్పలాయమానాః.।౯౪॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యా అన్తర్హృదా మనసా పూయమానా ధేనాః సరితో న సమ్యక్ స్రవన్తి తా యే చైతే ఘృతస్యోర్మయః క్షిపణోరీషమాణా మృగా ఇవ హర్షన్తి తాం్శ్చ యూయం విజానీత.॥౯౪॥

భావార్థః :-అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యథా నద్యః సముద్రాన్ గచ్ఛన్తి తథైవాన్తరిక్షస్థా శ్శబ్ద సముద్రా ద్వాచో విచరన్తి. యథా సముద్రస్య తరఙ్గాశ్చలన్తి యథా చ వ్యాధాద్భీతా మృగో ధావన్తి తథైవ సర్వేషాం ప్రాణినాం శరీరస్థేన విజ్ఞానేన పవిత్రాః సత్యో వాణ్యః ప్రచరన్తి. యే శాస్త్రాభ్యాససత్యవచనాదిభిర్వాచః పవిత్రయన్తి త ఏవ శుద్ధా జాయన్తే. ॥౯౪॥

పదార్థము :-మానవులారా! (అన్తః హృదా) శరీరమధ్యన (మనసా) శుద్ధాంతఃకరణముచే (పూయమానాః) పవిత్రమైన (ధేనాః) వాణి (సరితః) నదుల (న) వలె (సమ్యక్) చక్కగా (స్రవన్తి) ప్రవృత్త [ప్రవాహ] మగుచున్నవి. వానిని (ఏతే) ఈ వాణులద్వారా (ఘృతస్య) ప్రకాశిత ఆంతరిక జ్ఞానముయొక్క (ఊర్మయః) తరంగములు (క్షిపణోః) హింసకుల (వేటగాండ్ర) భయముచే (ఈషమాణాః) పారిపోవుచున్న (మృగా ఇవ) భీతహరిణమువలె (అర్షన్తి) లేచుచు ఎల్లరకు ప్రాప్తించుచున్నది. అట్టి వానినికూడ మీరు తెలిసికొనుట యోగ్యము.॥౯౪॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు రెండు ఉపములు మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. నదులు సముద్రమును పొందునట్లు, అదేవిధముగ ఆకాశస్థ శబ్దసముద్రమునుండి (ఆకాశమునకు శబ్దగుణము గలదు) వాణి సంచారముజరుగును. మరియు సముద్రతరంగము లెట్లు సంచరించునో మరియు కిరాతకులచే భయభీతినొందిన హరిణము ఇటు నటు పరుగెత్తుచుండునో అదేవిధముగ సమస్త మానవుల శరీరస్థ విజ్ఞానముచే పవిత్రమైన వాణి ప్రచారమును పొందుచుండును. శాస్త్రాభ్యాస మరియు సత్యవచనము మున్నగు వానిద్వారా వాణులను పవిత్రమొనర్చువారు మాత్రమే శుద్ధాంతఃకరణము గలవా రగుచుందురు. ॥౯౪॥

94. From the inmost recesses of the heart, purified by mind, flow together our speeches as streams flow to the ocean. These waves of knoledge pour swiftly like the deer running through the fear of a tiger.

౯౫. సిన్ధోరిత్యస్య వామదేవ ఋషిః, యజ్ఞపురుషో దేవతా, ఆర్షీత్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౯౫ సిన్ధోరివ ప్రాధ్వనే శూఘనాసో వాతప్రమియః పతయన్తి యహ్వాః।
ఘృతస్య ధారాఽ అరుషో న వాజీ కాష్ఠా భిన్దన్నూర్మిభిః పిన్వమానః ॥౯౫॥

ప. విః-సిన్ధోరివేతి సిన్ధః ఇవ, ప్రాధ్వన ఇతి ప్ర + అధ్వనే, శూఘనాసః, వాతప్రమియ ఇతి

వాత + ప్రమియః, పతయన్తి, యహ్వాః, ఘృతస్య, ధారాః, అరుషః, న, వాజీ, కాష్ఠాః, భిన్దన్, ఊర్మిభిరిత్యూర్మి + భిః, పిన్వమానః ।౯౫॥

పదార్థః :-(సిన్ధోరివ) నద్యా ఇవ (ప్రాధ్వనే) ప్రకృష్టశ్చాసావధ్వా చ తస్మిన్. సప్తమ్యర్థే చతుర్థీ (శూఘనాసః) క్షిప్రగమనాః. శూఘనాస ఇతి క్షిప్రనా.. నిఘం. ౨.౧౫. (వాతప్రమియః) వాతేన ప్రమాతుం జ్ఞాతుం యోగ్యాః (పతయన్తి) పతన్తి గచ్ఛన్తి చురాదిత్వాత్ స్వార్థే ణిచ్ (యహ్వాః) మహత్యః. యహ్వా ఇతి మహన్నా... నిఘం. 3.3. (ఘృతస్య) విజ్ఞానస్య (ధారాః) వాచః (అరుషః) య ఋచ్ఛత్యధ్వానం సః (న) ఇవ (వాజీ) వేగవానశ్వః (కాష్ఠాః) సంగ్రామప్రదేశాన్. కాష్ఠా ఇతి సంగ్రామనా.. నిఘం. ౨.౧౭. (భిన్దన్) విదారయన్ (ఊర్మిభిః) శత్రుభేదనోత్థశ్రమస్వేదోదకైః (పిన్వమానః) సిఞ్చన్. ।౯౫॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! ప్రాధ్వనే సిన్ధోరివ శూఘనాసా వాతప్రమియః కాష్ఠా భిన్దన్నూర్మిభిర్భూమిం పిన్వమానో౽రుషో వాజీ న యా యహ్వా ఘృతస్య ధారాః పతయన్తి తా యూయం విజానీత. ।౯౫॥

భావార్థః :-అత్రాప్యుపమాద్వయమ్ యే నదీవత్ కార్యసిద్ధయే తూర్ణగామినో౽శ్వవద్వేగవన్తః సర్వాసు దిక్షు ప్రవృత్తకీర్తయో జనాః పరోపకారాయోపదేశేన మహాన్తి దుఃఖాని సహన్తే తే తేషాం శ్రోతారశ్చ జగత్స్వామినో భవన్తి నేతరే. ।౯౫॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (ప్రాధ్వనే) జలములు ప్రవహించు ఉత్తమమార్గమందు (సిన్ధోరివ) నదివలె (శూఘనాసః) శీఘ్రముగనడచునట్టి (వాతప్రమియః) వాయువుచే దెలిసికొనదగిన తరంగములు పడుచున్నట్లు (న) ఏవిధముగ (కాష్ఠాః) యుద్ధప్రాంతములను (భిన్దన్) చీల్చుచు (ఊర్మిభిః) శత్రువుల నిర్మూలించు శ్రమబడలికచే ఉబికిన స్వేదరూప జలములతో భూమిని (పిన్వమానః) సించనమొనర్చుచు (అరుషః) నేర్పుగల (వాజీ) వేగవంతమగు అశ్వము పడునో అట్లు (యహ్వాః) మహాగంభీర (ఘృతస్య) విజ్ఞాన (ధారాః) వాణులు (పతయన్తి) ఉపదేశకుల ముఖములనుండి వెడలి శ్రోతలపై బడుచున్నవని మీరు దెలిసికొనుడు. ।౯౫॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందును రెండు ఉపమాలంకారములు గలవు. కార్యసిద్ధికై నదులవలె శీఘ్రముగ పరుగెత్తువారు లేక అశ్వమువలె వేగవంతమైనవారు, సకలదిశలందు తమ కీర్తి వ్యాప్తమైనవారును, పరోపకారార్థము యుపదేశముల నొనర్చుచు దుఃఖములను సహించువారును మరియు వారి శ్రోతలును ప్రపంచమునకు స్వాములగుదురు కాని ఇతర నటకులు మాత్రము గాజాలరు. ।౯౫॥

95.just as rushing down the rapids of a river, fall swifter than the wind the vogorous currents, just as the swift fleeting horse, breaking aside the battlefields, falls upon the

enemy, watering the earth with perspiration arising our of his endeavour to kill the foe, so do the exalted speeches, full of knowledge, fall on the audience from the mouth of a preacher.

౯౪౬. అభిప్రవన్తేత్యస్య వామదేవ ఋషిః, యజ్ఞపురుషో దేవతా, నిచృదార్షీత్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౯౪౬ అభిప్రవన్త సమనేవ యోషాః కల్యాణ్యః స్మయమానాసోఽఅగ్నిమ్ ।

ఘృతస్య ధారాః సమిధో నసన్త తా జుషాణో హర్యతి జాతవేదాః ॥౯౬॥

ప. విః- అభి, ప్రవన్త, సమనేవేతి సమనాఽ ఇవ, యోషాః, కల్యాణ్యః, స్మయమానాసః, అగ్నిమ్, ఘృతస్య, ధారాః, సమిధ ఇతి సమ్ఽ ఇధః, నసన్త, తాః, జుషాణః, హర్యతి, జాతవేదాః ॥౯౬॥

పదార్థః :-(అభి)(ప్రవన్త) గచ్ఛన్తి. లఙ్యడభావః. (సమనేవ) సమానం మనో యాసాం తా ఇవ. సుపాం సులుగితి విభక్తేర్డాదేశః (యోషాః) స్త్రియః (కల్యాణ్యః) కల్యాణాచరణశీలాః (స్మయమానాసః) కించిద్ధా సేన ప్రసన్నతాకారిణ్యః (అగ్నిమ్) తేజస్వినం విద్వాంసమ్ (ఘృతస్య) శుద్ధస్య జ్ఞానస్య (ధారాః) వాచః (సమిధః) శబ్దార్థసంబంధైః సమ్యగ్ దీపితాః (నసన్త) ప్రాప్నువన్తి. నసత ఇతి గతికర్మా. నిఘం. ౨.౧౪. (తాః) (జుషాణః) సేవమానః (హర్యతి) కామయతే. హర్యతీతి కాన్తికర్మా. నిఘం. ౨.౬. (జాతవేదాః) జాతం వేదో విజ్ఞానం యస్య సః ॥౯౬॥

అన్వయః :-స్మయమానాసః కల్యాణ్యః సమనేవ యోషా యాః సమిధో ఘృతస్య ధారా అగ్నిమభిప్రవన్త నసన్త చ తా జుషాణో జాతవేదా హర్యతి. ॥౯౬॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. యథా ప్రసన్నచిత్తా హర్షం ప్రాప్తాః సౌభాగ్యవత్యః స్త్రియః స్వస్వపతీన్ ప్రాప్నువన్తి తథైవ విద్యావిజ్ఞానాభరణభూషితా వాచో విద్వాంసం ప్రాప్నువన్తి. ॥౯౬॥

పదార్థము :- (స్మయమానాసః) చిరునగవుచే ప్రసన్నత నొందువారు (కల్యాణ్యః) సుఖ సౌభాగ్యములకై ఆచరణ మొనర్చువారు మరియు (సమనేవ, యోషా) ఏకచిత్తముగల స్త్రీలు పతులను పొందునట్లు (సమిధః) శబ్దార్థములను మరియు వాని సంబంధములచే చక్కగా ప్రకాశపరచు (ఘృతస్య) శుద్ధజ్ఞానముగల (ధారాః) వాణులు (అగ్నిః) తేజస్వియగు విద్వాంసుని (అభి, ప్రవన్త) సకలదిశలనుండి చేరుచుండును. మరియు

(నసన్త) ప్రాప్తించును (తాః) ఆ వాణులను (జుషాణః) సేవనమొనర్చుచు (జాతవేదాః) జ్ఞానులగు విద్వాంసులు (హర్యతి) కాంతిని [ప్రకాశమును] పొందుదురు. ॥౯౬॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమందు ఉపమాలంకారము గలదు. ప్రసన్నచిత్తులు, ఆనందప్రాప్తిగలిగిన సౌభాగ్యవంతురాండ్రగు మహిళామణులు తమ తమ పతులను జేరునట్లు విద్య మరియు విజ్ఞానరూప ఆభూషణములచే శోభించు వాణులు విద్వాంసులను ప్రాప్తించును. ॥౯౬॥

96.Just as women of high character, of one mind, gently smiling, incline towards their husbands, so do the speeches of pure knowledge, glowing with apt use, meaning, and relation of words, reach a learned person, who enjoying them attains to brilliance.

౬౪౭ కన్యాఽ ఇవత్యేస్య వామదేవ ఋషిః, యజ్ఞపురుషో దేవతా, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మళల నా విషయమే.

౬౪౭ కన్యాఽఇవ వహతుమేతవాఽఉఽఅజ్య్వఞ్జానాఽఅభి చాకశీమి। యత్ర సోమః సూయతే యత్ర యజ్ఞో ఘృతస్య ధారాఽ అభి తత్పవన్తే ॥౯౭॥

ప. వి:-కన్యాఽ ఇవేతి కన్యాః ఇవ, వహతుమ్, ఏతవై, ఊం ఇత్యూం, అఞ్జి, అఞ్జానాః, అభి, చాకశీమి, యత్ర, సోమః, సూయతే, యత్ర, యజ్ఞః, ఘృతస్య, ధారాః, అభి, తత్, పవన్తే ॥౯౭॥

పదార్థః :-(కన్యాఽఇవ) కుమార్య ఇవ (వహతుమ్) వహతి ప్రాప్నోతి స్త్రియమితి వహతుర్భర్తా తమ్ (ఏతవై) ఏతుం ప్రాప్తుమ్ (ఉ) వితర్కే (అఞ్జి) కమనీయరూపమ్ (అఞ్జానాః) జ్ఞాపయన్త్యః (అభి) (చాకశీమి) పునః పునః ప్రాప్నోమి. (యత్ర) (సోమః) ఐశ్వర్యసమూహః (సూయతే) ఉత్పద్యతే (యత్ర) (యజ్ఞః) (ఘృతస్య) విజ్ఞానస్య (ధారాః) (అభి) సర్వతః (తత్) (పవన్తే) పవిత్రీభవన్తి. ॥౯౭॥

అన్వయః :- అజ్య్వఞ్జానా వహతుమేతవై కన్యా ఇవ యత్ర సోమః సూయతే ఉ యత్ర చ యజ్ఞస్తద్యా ఘృతస్య ధారా అభిపవన్తే తా అహమభి చాకశీమి. ॥౯౭॥

భావార్థః :- అత్రోపమాలంకారః. యథా కన్యాః స్వయంవరవిధానేన స్వాభీష్టాన్ పతీన్ స్వీకృత్య శోభన్తే తథా ఐశ్వర్యోత్పత్త్యవసరే యజ్ఞసమృద్ధౌ చ విదుషాం వాచః పవిత్రాస్సత్యః శోభన్తే. ॥౯౭॥

పదార్థము :-(అంజి) కోరదగిన రూపమును (అఞ్జానాః) ప్రకటపరచుచు (వహతుమ్) ప్రాప్తించునట్టి

పతిని (ఏతవై) ప్రాప్తించుకొరకు (కన్యా ఇవ) కన్యవలె శోభించుచు (యత్ర) ఎచ్చట (సోమః) మహదైశ్వర్యములను (సూయతే) ఉత్పన్నపరచు (ఉ) మరియు (యత్ర) ఎచ్చట (యజ్ఞః) యజ్ఞములొనర్చబడుచుండునో (తత్) అచ్చట ఏవిధమగు (ఘృతస్య) జ్ఞానముయొక్క (ధారాః) వాణులు (అభి, పవన్తే) సకలదిశలనుండి పవిత్రమగుచుండునో వానిని నేను (అభిచాకశీమి) చక్కగా పదేపదే ప్రాప్తించుకొందును.॥౯౭॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. కన్యలు స్వయంవరవిధిగా తాము కోరిన అనుకూల పతులను పొందుచు శోభించునట్లు ఐశ్వర్యముల నుత్పన్నపరచు నవసరమున, యజ్ఞసిద్ధియందును విద్వాంసుల వాణి పవిత్రవంతముగా నుండి శోభను గలిగించును.॥౯౭॥

97.As maidens deck themselves with gay adornements and exhibit their beauty to join their husbands, so, where prosperity reigns, where yajna is performed, there the intellectual speeches are sanctified on all sides, which I enjoy again and again.

౯౮. అభ్యర్షతేత్యస్య వామదేవ ఋషిః, యజ్ఞపురుషో దేవతా, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

వివాహితైః స్త్రీపురుషైః కిం కార్యమిత్యాహ. వివాహితదంపతు లేమి చేయవలయును?

౯౮ అభ్యర్షత సుష్టుతిం గవ్యమాజిమస్మాసు భద్రా ద్రవిణాని ధత్త। ఇమం యజ్ఞం నయత దేవతా నో ఘృతస్య ధారా మధుమత్పవన్తే॥౯౮॥

ప. విః-అభి, అర్షత, సుష్టుతిమ్ సుస్తుతిమితి సు + స్తుతిమ్, గవ్యమ్, ఆజిమ్, అస్మాసు, భద్రా, ద్రవిణాని, ధత్త, ఇమమ్, యజ్ఞమ్, నయత, దేవతా, నః, ఘృతస్య, ధారాః, మధుమదితి మధు + మత్, పవన్తే.॥౯౮॥

పదార్థః :-(అభి) సర్వతః (అర్షత) ప్రాప్నుత (సుష్టుతిమ్) శోభనాం ప్రశంసామ్ (గవ్యమ్) గవి వాచి భవం బోధం ధేనౌ భవం దుగ్ధాదికం వా (ఆజిమ్) అజన్తి జానన్తి సుకర్మాణి యేన తం సంగ్రామమ్. ఇణజాదిభ్య ఇతీణ్ ప్రత్యయః (అస్మాసు) (భద్రా) కల్యాణకరాణి (ద్రవిణాని) (ధత్త) (ఇమమ్) (యజ్ఞమ్) సంగంతవ్యం గృహాశ్రమవ్యవహారమ్ (నయత) ప్రాపయత (దేవతా) విద్వాంసః. అత్ర సుపాం సులుగితి జసో లుక్ (నః) అస్మాన్ (ఘృతస్య) ప్రదీప్తస్య విజ్ఞానస్య సమ్బన్ధిన్యః (ధారాః) సుశిక్షితా వాచః (మధుమత్) బహు మధు విద్యతే యస్మింస్తద్ యథా స్యాత్తథా (పవన్తే) ప్రాప్నువన్తి.॥౯౮॥

అన్వయః :- హే స్త్రీపురుషౌ! యూయముత్తమాచారేణ సుష్టుతిమాజిం గవ్యం చాభ్యర్షత దేవతా స్మాసు భద్రా ద్రవిణాని ధత్త న ఇమం యజ్ఞం నయత యా ఘృతస్య ధారా విదుషో మధుమత్పవన్తే తా అస్మాన్నయత.॥౯౮॥

భావార్థః :- స్త్రీపురుషైః సఖిభిర్భూత్వా జగతి ప్రఖ్యాతైర్భవితవ్యమ్. యథా స్వేభ్యస్తథాన్యేభ్యోఽపి కల్యాణకారకాణి ద్రవ్యాణ్యున్నేయాని పరమపురుషార్థేన గృహాశ్రమస్య శోభా కర్తవ్యా. వేదవిద్యా సతతం ప్రచారణీయా చ.॥౯౮॥

పదార్థము :- వివాహిత స్త్రీపురుషులారా! మీరు (శ్రేష్ఠవర్తనులై (సుష్టుతిమ్) చక్కని ప్రశంస మరియు (ఆజిమ్) శ్రేష్ఠకర్మలను దెలిసికొనదగిన సంగ్రామమును మరియు (గవ్యమ్) వాణిచే లభ్యమగు జ్ఞానము, గోవుచే లభించు క్షీరదధిఘృతాదులను (అభ్యర్షత) అన్నిదిశలనుండియును పొందుడు (దేవతా) విద్వాంసులారా! (అస్మాసు) మాకొరకై (భద్రా) అత్యానందమును గలిగించు (ద్రవిణాని) ధనములను (ధత్త) స్థాపనమొనర్చుడు (నః) మా నిమిత్తము (ఇమమ్) ఇట్టి (యజ్ఞమ్) పొందదగిన గృహస్థాశ్రమ వ్యవహారములను (నయత) ప్రాప్తింపజేయుడు (ఘృతస్య) ప్రకాశిత విజ్ఞానముతో (ధారాః) చక్కని శిక్షాయుక్త వేదవాణులు విద్వాంసులకు (మధుమత్) మధురాలాపములగునట్లు, (పవన్తే) ప్రాప్తించునట్లు ఆ వాణులు మాకు లభించునట్లొనర్చుడు.॥౯౮॥

భావార్థము :- పతీపత్నులిరువురును అన్యోన్య మిత్రత్వముద్వారా ప్రపంచమున విఖ్యాతులై యుండవలెను. తమ కవసరమగునట్లే ఇతరులకును ధనము, సుఖము అవసరమని తలచి ఉన్నతిపరచ వలయును. ఉభయులును పరమ పురుషార్థపరులై గృహాశ్రమ శోభను వృద్ధిపరచవలెను. నిరంతరము వేద విద్యలను ప్రచారమొనర్చ వలెను.॥౯౮॥

98.O married couple, welcome the laudable struggle for existence, procure the wisdom of speech, milk, curd and butter. May the learned bestow on us excellent possessions, and grant us this domestic life. The learned receive the instructive, sweet words of knowledge!.

౯౯. ధామన్నిత్యస్య వామదేవ ఋషిః, యజ్ఞపురుషో దేవతా, స్వరాడార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథేశ్వరరాజవిషయమాహ. ఈశ్వరుడు మరియు, రాజును గురించియు చెప్పబడినది.

౯౯ ధామఀన్తే విశ్వం భువనమధి శ్రితమన్తః సముద్రే హృద్యన్తరాయుషి।
అపామనీకే సమిథే యఽఆభృతస్తమశ్యామ మధుమన్తం తఽఊర్మిమ్ ॥౯౯॥

ప.వి:- ధామన్, తే, విశ్వమ్, భువనమ్, అధి, శ్రితమ్, అన్తరిత్యన్తః, సముద్రే, హృది,

అన్తరిత్యన్తః, ఆయుషి, అపామ్, అనీకే, సమిథ ఇతి సమ్ + ఇథే, యః, ఆభృత ఇత్యా + భృతః, తమ్, అశ్యామ, మధుమన్తమితి మధు + మన్తమ్, తే, ఊర్మిమ్ ॥౯౯॥

పదార్థః :- (ధామన్) దధాతి యస్మింస్తస్మిన్ (తే) తవ (విశ్వమ్) సర్వమ్ (భువనమ్) భవన్తి భూతాని యస్మిన్ (అధి) (శ్రితమ్) (అన్తః) మధ్యే (సముద్రే) ఆకాశమివ వ్యాప్తస్వరూపే (హృది) హృదయే (అన్తః) మధ్యే (ఆయుషి) జీవనహేతౌ (అపామ్) ప్రాణానామ్ (అనీకే) సైన్యే (సమిథే) సంగ్రామే (యః) సంభారః (ఆభృతః) సమన్తాద్ధృతః (తమ్) (అశ్యామ) ప్రాప్నుయామ (మధుమన్తమ్) ప్రశస్తమధురాదిగుణోపేతమ్ (తే) తవ (ఊర్మిమ్) బోధమ్.॥౯౯॥

అన్వయః :-హే జగదీశ! యస్య తేఽధామన్నన్తః సముద్రే విశ్వం భువన మధిశ్రితం తద్వయమశ్యామ. హే సభాపతే! తేఽపామన్తర్హృద్యాయుష్యపామనీకే సమిథే యః సమ్భార ఆభృతస్తం మధుమన్తమూర్మిం చ వయమశ్యామ.॥౯౯॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్జగదీశ్వరసృష్టౌ పరమప్రయత్నేన సఖ్యున్నతిః కార్యా. సర్వాః సామగ్రీర్ధృత్వా యుక్తాహార విహారేణ శరీరారోగ్యం సంతత్య స్వేషామన్యేషాం చోపకారః కార్య ఇతి శమ్.॥౯౯॥

పదార్థము :- ఓ జగదీశ్వరా! (తే) నీయొక్క (ధామన్) సమస్త పదార్థముల నుంచు నే గృహమునందు (అన్తః, సముద్రే) ఆకాశమువలె సర్వమునకు మధ్య వ్యాప్తమైయున్న స్వరూపమునందు (విశ్వమ్) సమస్త (భువనమ్) ప్రాణులకు ఉత్పత్తి స్థానమగు విశ్వము (అధి, శ్రితమ్) ఆశ్రితమై స్థిరమైయున్నదానిని మేము (అశ్యామ) ప్రాప్తించుకొందుముగాక! ఓ సభాపతీ! (తే) నీయొక్క ఏ (అపామ్) ప్రాణుల (అన్తః) మధ్యనగల (హృది) హృదయమునందు మరియు (ఆయుషి) జీవనహేతువులగు ప్రాణాధారుల (అనీకే) సైన్యములు మరియు (సమిథే) సంగ్రామములందు (యః) ఈ భారము [వస్తుచయము] (ఆభృతః) ఉత్తమముగ సమకూర్చి పెట్టబడియున్నదో (తమ్) దానిని, మరియు (మధుమన్తమ్) ప్రశంసనీయ మధురగుణములతో పూర్ణమైయున్న (ఊర్మిమ్) బోధను మేము పొందుదుముగాక!॥౯౯॥

భావార్థము :-ఈ పరమేశ్వరసృష్టియందు మానవులు పరమప్రయత్నపూర్వకముగా మిత్రులనున్నతి పరచవలెను. మరియు సమస్త ఆవశ్యక సామగ్రులను సమకూర్చుకొని తగు విధముగ ఆహార, విహార, పరిశ్రమ, ప్రయత్నములద్వారా శారీరకారోగ్యమును చక్కగా నుంచుకొని పరోపకారులై యుండవలయును.॥౯౯॥

99.O God, this whole universe depends upon Thy power and might vast like the atmosphere. May we realise Thee!.

O king may we acquire the strength that lies in thy breaths, thy heart, thy lively soldiers and thy battalefield, and thy wisdom full of admirable characteristics!.

అత్ర సూర్యమేఘగృహాశ్రమగణితవిద్యేశ్వరాదిపదార్థవిద్యావర్ణనా దేతదధ్యాయోక్తార్థస్య పూర్వాధ్యాయోక్తార్థేన సహ సంగతిరస్తీతి బోద్ధవ్యమితి.

ఈ అధ్యాయమునందు సూర్యుడు, మేఘములు, గృహాశ్రమము, గణితవిద్య, ఈశ్వరుడు మున్నగు పదార్థముల మరియు విద్యల వర్ణనముండుటచే ఈ అధ్యాయముయొక్క అర్థములకు గత అధ్యాయముయొక్క అర్థములతో సంబంధము గలదని దెలిసికొనవలయును.

ఇతి శ్రీమద్విద్వద్వరపరమహంసపరివ్రాజకాచార్యాణాం పరమవిదుషాం శ్రీయుత విరజానన్దసరస్వతీ స్వామినాం శిష్యేణ దయానన్దసరస్వతీస్వామినా విరచితే సంస్కృతార్య భాషాభ్యాం సమన్వితే సుప్రమాణయుక్తే యజుర్వేదభాష్యే సప్తదశోఽధ్యాయః సమాప్తిమగాత్.

శ్రీ మత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామివిరచిత సంస్కృతార్యభాషావిభూషిత

యజుర్వేదభాష్యమునందలి పదునేడవ అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశస్థ ఇందూరు మండ

లాంతర్గత బీబీపేట కాపురస్థులైన స్వ. లోకా లక్ష్మయ్య, వేంకమాంబార్యులద్వితీయపుత్రుడు,

శిష్యుడునునగు 'చతుర్వేద భాష్యానువాద భాస్కర' బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ

పీఠాధిపతులునైన 'పం. లోకమలహరి సిద్ధాంతాచార్యుల'చే నొనర్చబడిన ఆంధ్రానువాదము;

పాలమూరు (మహబూబ్‌నగర్) జనపదమునందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రావిర్యాల

గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ. శివనీలమ్మబుగ్గారెడ్డి గార్ల పుత్రుండు, కలాప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వ

వేత్త పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకు

లునైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద ఆచార్య

'మట్టి కృష్ణారెడ్డి' సంపాదకత్వమున పరిష్కరింపబడిన

పదునేడవ అధ్యాయము సమాప్తము.

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః.